

પુસ્તક ૪૦ મું.

સંવત ૧૯૯૮

અંક ૧ લો

શ્રાવણ

પ્રકાશક,

શ્રી જૈન આત્માનંદ સભા–ભાવનગર.

આ અંકમાં

અમારા માનવંતા ગ્રાહકોને ૩૯-૪૦ મા વર્ષનું ભેટ પુસ્તક.

" શ્રી વિજયાનંદસૂરિ "

આ માસથી ' શ્રી આત્માનંદ પ્રકાશ ' માસિક ૪૦ મા વર્ષમાં પ્રવેશ કરે છે. ચાર વર્ષથી ' આત્માનંદ પ્રકાશ ' માસિકનું કદ (મોટામાં મોટું) ક્રાઉન આઠ પેજી કરેલ છે. વળી વિદ્વાન મુનિમહારાજાઓ અને લેખક બંધુઓના વિવિધ લેખોવડે અને દરમાસે નિયમીત નવીન સુંદર રંગોના તીર્થોના ફોટાવડે સુશોભિત, સુંદર અક્ષરો અને સુંદર ટાઇટલવડે સમૃદ્ધ બનેલ હોવાથી ખર્ચ પણ સ્વાભાવિક વધેલ છે.

હાલમાં ચાલતી સખ્ત મોંઘવારી હોવા છતાં તેને માટે બીલકુલ ફંડ નહિ કરતાં, ભેટની બુકમાં પણ કસર કે છાપકામ, કાગળ, બાઇન્ડીંગમાં કશો પણ ફેરફાર નહિ કરતાં સુંદર પુસ્તક-એક મહાન પુરુષનું જીવન ચરિત્ર ભેટ આપવામાં આવેલ છે. એ મહાન પુરુષ (શ્રી આત્મારામજી મહારાજ) એમના સમયના યુગપ્રધાન પુરુષ હતા. જૈન સંઘને વીંટી વળેલો દોઢસો બસો વર્ષનો અંધકાર એમણે એકલે હાથે ઉલેચ્યો હતો. શાસ્ત્ર-ભંડારોમાં ઢંકાઈ રહેલાં રત્નો એમણે ખૂલ્લાં કરી બતાવ્યાં હતા, તેઓ જેટલા ક્રિયાપરાયણ હતા તેટલા જ અધ્યયનશીલ હતા, જેટલા ક્રાંતિકારી હતા તેટલા જ ઋજુ અને નમ્ર હતા, જેવા ઉપાશ્રયના ઉપદેશક હતા તેવા જ સમર્થ પ્રચારક પણ હતા. સંયમ અને સિંહગર્જનાનો સુંદર સમન્વય એમની આકૃતિમાં, એમના સાહિત્યમાં અને જીવનવ્યવહારમાં પણ જોઇ શકાય છે. આવા એક મહાન પુરુષના ચારિત્રજીવનમાં બનેલા અનેક સુંદર પ્રસંગોનું વિસ્તારપૂર્વક વર્ણન આ ભેટની બુકમાં આપવામાં આવ્યું છે. જીવનચરિત્ર એ મનુષ્ય જીવનને ઉન્નત બનાવવામાં અને મોક્ષ સુધી લઇ જવામાં એક માર્ગદર્શક વસ્તુ છે.

આ સુંદર ભેટનું પુસ્તક અમારા માનવંતા ગ્રાહકોને વર્ષ ૩૯ તથા ૪૦ ના બે વર્ષના લવાજમના રૂા. ૩-૮-૦ તથા વી. પી. ખર્ચના રૂા. ૦-૬-૦ મળી રૂા. ૩-૧૪-૦ ના વી. પી. થી મોકલવું શરૂ કર્યું છે. તે વી. પી. આવેથી અમારા માનવંતા ગ્રાહકો સ્વીકારી લેશે. કોઇપણ કારણે વી. પી. સ્વીકાર્યા વગર પાછું મોકલી, આવા મોંઘવારીના વખતમાં નાહક જ્ઞાનખાતાને નુકસાન નહિ કરવા નમ્ર સૂચના કરીએ છીએ.

પુસ્તક ૪૦ મુ. આત્મ સં. ૪૭ વિક્રમ સં. ૧૯૯૮ : શ્રાવણ
અંક ૧ લો. વીર સં. ૨૪૬૮ ઈ. સ. ૧૯૪૨. ઑગષ્ટ

પ્રભુ સ્તુતિ

पायाद् वो वासुपूज्याङ्गकान्तिः काऽप्यरुणारुणा ।
या सतां स्वान्तसङ्क्रान्ता, मुक्तिकान्ताऽनुरञ्जिनी ॥

મુક્તિરૂપી વધુના અનુરાગને ઉપજાવતી, સાધુપુરુષોના અંતઃકરણમાં સંક્રમેલી-પ્રસરેલી, અરુણોદયના જેવી રક્ત-લાલ વર્ણવાળી શ્રી વાસુપૂજ્યસ્વામીની શરીરકાંતિ તમારું રક્ષણ કરો.

•

दृष्टोऽपि हृष्टजनलोचनचन्द्रकांत-मश्रांतमांतरजलाविलमादधान ।
चंद्रप्रभुर्जयति चन्द्र इवैशमित्र, चित्रं पुनः शुभशताय यदष्टमोऽपि ॥

જે દર્શન માત્રથી હર્ષ પામતા જનોના લોચનરૂપ ચંદ્રકાંતને સતત આંતરજળ-પ્રમોદયુક્ત બનાવનાર એવા શ્રી ચંદ્રપ્રભસ્વામી શિવમિત્ર-ચંદ્રની જેમ જયવંત વર્તે છે. ચંદ્રમા તો અષ્ટમ સ્થાને રહેતા મિત્રને વિઘ્નકર્તા થાય છે, ત્યારે આ આઠમા જિનેશ્વર છતાં અનેક શ્રેય કરનાર છે.

‘આત્માનંદ પ્રકાશ’ના
નૂતન સંવત્સર માટે શુભેચ્છક સંદેશ’

[લેખક:—પં. શ્રીમાન ધર્મવિજયજી મહારાજ]

“ પુદ્‌ગલના પરિણામમાં જબલગી આનંદ આવે સદા,
તબલગ આથડવું અહીં તહીં બને પામે ન શાંતિ કદા;
તે માટે પરિણામ એ પરિહરી સેવો ભવીજન ! મુદા,
આત્માનંદ પ્રકાશને શુભ મતે ! દૂરે ટળે આપદા: ”

સર્વ કોઇ સંસારી જીવાત્માનું ચોર્યાશી લાખ જીવાયોનિમાં જે પરિભ્રમણ થયા કરે છે, તે પરિભ્રમણમાં તાત્ત્વિક કારણ જો કોઈપણ હોય તો કર્મસંયોગી આત્માનું પુદ્‌ગલાનંદીપણું તે જ પ્રધાન કારણ છે. આત્માનો સહજ સ્વભાવ તો આત્માનંદીપણાનો જ છે, એમ છતાં પરપરિણતિમાં આત્માને જે આનંદ આવે છે, બાહ્ય ભૌતિક પદાર્થોની અનુકૂલતાના પ્રસંગમાં જે તન્મયપણું જોવાય છે તે આત્માની સાથે અનાદિ કાલથી સંબદ્ધ કર્મસત્તાનો જ પ્રભાવ છે. કર્મસત્તા વસ્તુતઃ આત્મસત્તા નથી કિંતુ આત્માથી પરસત્તા છે અને એ પરસત્તાના સંબંધને અંગે જ પરપરિણતિમાં આત્માને આનંદ આવે છે, અને એ પરપરિણતિમાં પણ આત્માને આનંદ ત્યાં સુધી જ હોય છે કે પરવસ્તુમાં–કિંવા પરભાવમાં પણ નિજ વસ્તુનું અથવા સ્વભાવનું (વિપરીત) મન્તવ્ય હોય ત્યાં સુધી જ. પરભાવમાં પણ સ્વભાવનો ખોટો ખ્યાલ જ્યાં સુધી હોય ત્યાં સુધી જ ઇષ્ટ ભૌતિક વિષયોની પ્રાપ્તિમાં મોજ મનાય છે અને અનિષ્ટ ભૌતિક વિષયોના સંયોગમાં દુઃખ અનુભવાય છે.

તત્ત્વનિર્ણય(ભલે તે સમજણપૂર્વકનો હોય કે ઓઘસંજ્ઞાજન્ય હોય)પૂર્વક સમ્યગ્‌દર્શન કે જે કેવલજ્ઞાનનું એક અનુપમેય કિરણ છે, મહાનન્દરૂપી કલ્પતરૂનું અસાધારણ–અવન્ધ્ય બીજ છે તે આત્મિક ગુણનો વિકાસ–આવિર્ભાવ થવાની સાથે જ આજ સુધીના જીવનમાં એકદમ પલટો આવે છે. અદ્યાવધિ સ્વસંપત્તિને પરસંપત્તિ માનવા સાથે તેના વિકાસ માટે, તેના રક્ષણ માટે આત્મામાં કેવલ જે દુર્લક્ષ્ય હતું અને પરસંપત્તિને સ્વસંપત્તિ તરીકે ગણી તેની પ્રાપ્તિમાં તેમજ રક્ષણમાં રાત્રિદિવસ અથાગ પરિશ્રમ ઉઠાવવામાં એકાગ્રતા હતી તેને બદલે હવે, મારૂં શું છે ? અને પર' શું છે ? તેનો યથાર્થ ખ્યાલ આવવાથી આત્મા પુદ્‌ગલાનંદી મટી આત્માનંદી થાય છે, આત્મિક ગુણોના વિકાસમાં જ કટિબદ્ધ બને છે. બાહ્યભાવનાની પ્રવૃત્તિ જે થતી હોય તે પણ નિરૂપાયે જ કરવી પડે છે અને એમ થતાં નૂતન કર્મબન્ધની અલ્પતા થવા સાથે સમ્યગ્‌જ્ઞાન–સમ્યક્‌ચારિત્રાદિ અનન્ય નિરૂપમેય સાધનોદ્વારા આત્માની સાથે સંબંધ પામેલ પ્રાચીન કર્મસત્તાને ખંખેરી નાખી આત્માના સાચા આનંદને પ્રાપ્ત કરે છે, આત્માના સંપૂર્ણ પ્રકાશનો આવિર્ભાવ થાય છે.

“ આત્માનંદ પ્રકાશ ” એ અભિધાન જ એવું અનુપમ છે કે–એ અભિધાનની અર્થ વિચારણાનું અન્વેષણ કરવામાં આવે તેમજ તે અભિધાનમાં રહેલા વાસ્તવિક અર્થની આચરણા સ્વાનુભવપૂર્વક થાય તો જરૂર “ આત્માનંદ પ્રકાશ ”ના ઓજસ્વી કિરણો લોકાલોકવ્યાપી બને, અને એ પ્રમાણે થાય તો જ આ માસિકના ઉત્પાદક, માસિકના સંચાલક, માસિકમાં આવતા લેખોના લેખક અને માસિકના વાચકવર્ગનો પરિશ્રમ સફલ થયો ગણી શકાય. નૂતન સંવત્સરમાં પદાર્પણ કરતું આ “ આત્માનંદ પ્રકાશ ” માસિક પત્ર પોતાના ઉત્પાદક વર્ગને–સંચાલક વર્ગને, લેખન સામગ્રી પૂર્ણ કરનાર વર્ગને અને વાચકવર્ગને પુદ્‌ગલાનંદીપણાના દોષમાંથી મુક્ત કરી આત્માનંદી બનાવી સંપૂર્ણ આત્માનંદ પ્રકાશનો આવિર્ભાવ કરવામાં સફલ થાય અને ચિરાયુષ્ય બને એજ શુભેચ્છા.

નૂતન વર્ષનું મંગલમય વિધાન

વિશ્વનુ તિમિરાચ્છાદિત ભાવિ—

નવા વર્ષના મ ગલમય વિધાનનો વિચાર કરતા જ આજે એટલે કે ૪૦ મા વર્ષમા પગ મૂકતા જ, ચોમેર વ્યાપી રહેલી સ હાર અને પાયમાલી, શાહીવાદ અને સરમુખત્યારશાહીની ભય કર ભૂતાવળ આપણી આખ આગળ ખડી થાય છે એવા પણ ભાગ્યશાળીઓ હશે કે જેને આજના વિશ્વવ્યાપી સ ગ્રામની જ્વાલા નહિ સ્પર્શી હોય તેમ એવા મહાભાગ આશાવાદીઓ પણ હશે કે જેમને આજના રક્ત અને આસુમા ગ્લાનિ અને વિષાદમા કોઇ ગૂઢ—અગમ્ય મ ગલની ઝાખી થતી હશે. અલબત્ત રાત્રિનો અ ધકાર ચિરસ્થાયી તો નથી જ હોતો—અ ધકાર ઓગળવાનો અને પ્રકાશનો પ્રવાહ નિર્ઝરવાનો એ જેમ સનાતન સત્ય છે તેમ વિશ્વ રચનાના મ ગલમય વિધાનમા પણ ઘણીવાર કાજળકાળા ધાબા ધસી આવતા દેખાય છે—મ ગળ કિરણોને ઘડીભર આવરી લે છે ભૂલો પડેલો—વિકટ અટવીમા આવી ચડેલો માનવી એ વખતે એવો ભયત્રસ્ત બને છે કે પ્રકાશ—વધુ પ્રકાશ સિવાય એના અ તરમાથી બીજી એકે યાચના બહાર નથી પડતી. આખુ યે વિશ્વ આજે જાણે કે અનિશ્ચિત ભાવીની અ ધકાર—રજનીથી ઘેરાઇ ગયુ છે બુદ્ધિ અને તર્ક પણ આવતી કાલની કલ્પના કરતા ચકાવે ચડી જાય છે આખે અ ગે રકતથી ખરડાયેલુ યુરોપ, એશીઆ અને આર્યાવર્ત્તને કઇ દિશામા ખેચી જશે તેની કલ્પના થઇ શકતી નથી વિહ્વળ અ તર પોકારી ઉઠે છે “ વિશ્વના આવા મ ગળમય વિધાનમા આ અવ્યવસ્થા, આ નિર્દયતા, આ પશુતા અને ભય કરતા કયાથી ઉતરી આવી ? ”

જ્યારે અ ધાર—પડદા ઊતરતા હતા—

એકાએક તો એ નથી જ ઊતરી આવી આવા વ્યવસ્થિત સ હાર, ત્રણ—ચાર વર્ષ લગી સતત્ રાત દિવસ લડતા રાષ્ટ્રો અને સાત સમુદ્રને વીંધીને આવતી જ્વાળાઓને અકસ્માત્ કોણ કહે ? વર્ષા આવતા પહેલા આકાશમા જે આધીઓ ચડે છે અને તોફાની વાયુ જે વાવાઝોડા જન્માવે છે તે પણ અકસ્માત તો નથી જ—એની છુપી તૈયારીઓ ઘણા કાળથી ચાલતી હોય છે આપણે એનુ રહસ્ય નથી જાણતા એટલે એને ભગવડની ખાતર અકસ્માત્ માની લઇએ છીએ વિશ્વના સુધરેલા ગણાતા રાષ્ટ્રોએ જ્યારથી ભોગ—ઉપભોગની ઉપાસના આદરી અને સત્તા, સ પત્તિ, વ્યાપાર, વિજ્ઞાન અને રાક્ષસી કળ—કારખાના એજ માત્ર સાચી શક્તિ છે, આત્મા, પુણ્ય—પાપ, પરલોક અને ઇશ્વરની અવગણના કરીને, શક્તિની જ મોળ પ્રકારની પૂજા કરવા માડી ત્યારથી સાધુ પુરુષો, મુનિ પુગવો અને ચિ તનશીલ વિચારકોએ વિશ્વ ઉપર અ ધાર પડદા ઊતરતા હોવાની કલ્પના કરી લીધી હતી આ શક્તિની ઉપાસના ભારે પ્રલય મચાવવાની, એ વિષે એમના અ તરમા લેશમાત્ર શ કા નહોતી. પણ એમણે આપેલી સાવચેતીની, શક્તિના ઘેનમા ચકચૂર બનેલા માનવીઓએ મુદ્દલ પરવા ન કરી.

વિજ્ઞાન પોતાની ગર્વભરી વાણીમાં કહેતું. "ઓ માનવબાળ ! તું રગસીયા ગાડામાં કે પગે ચાલીને જાત્રા કરવા જતો ત્યારે રસ્તામાં કેવો દુઃખી–કેવો હેરાન થતો ? ચોર લૂટારાઓ અને જંગલી પશુઓનો કેટલો ભય રહેતો ? આજે મહિનાનો માર્ગ તું એક કલાકમાં કાપી શકે છે–ચોર લૂટારા અને વાઘવરૂનો ભય ગઇ કાલની વસ્તુ બની ગઇ છે. વિજ્ઞાનનો આ તારી ઉપર થોડો ઉપકાર છે ? શક્તિની અને ભોગ ઐશ્વર્યની ઉપાસના કે આરાધના ન કરી હોય તો તું આજે કેવી જંગલી દશામાં હોત ?"

નરી શક્તિની આરાધના વિઘાતા છે.

વિજ્ઞાનીઓને અને શક્તિના ઉપાસકોને હવે આપણા જવાબની જરૂર નથી. એમણે પોતે જ એવું ઘોર સંઘર્ષણ ઊભું કર્યું છે કે પોતે ઉપજાવેલા સત્યાનાશમાંથી શી રીતે બચવું એ એમને પોતાને જ નથી સમજાતું. વૃદ્ધો નાના બાળકોને વાર્તા કહેતા ત્યારે એક રાક્ષસની કથા કહેતા: "રાક્ષસે ખૂબ ખૂબ તપશ્ચર્યાને અંતે એવી શક્તિ મેળવેલી કે જેની ઉપર એ હાથ મૂકે તે બળીને રાખ થઇ જાય, એને શસ્ત્રસામગ્રી કે સૈન્યની પણ જરૂર ન પડે, દુશ્મનને માથે હાથ મૂકે એટલે એનો વિનાશ થઇ જાય: ગામ–કીલ્લાને જરા હાથ અડાડે એટલે એ બળીને રાખ થઇ જાય. પણ એના બળનો દિગ્વિજય જ્યારે પૂરો થયો અને તેણે પોતાના માથે હાશ કરીને હાથ મૂક્યો એટલે પોતાની શક્તિ પોતાને જ શાપરૂપ બની ગઇ. આમાં કલ્પનાની અતિશયોક્તિ જેવું લાગશે. પરંતુ એક શક્તિ જે પ્રત્યાઘાતી શક્તિઓ પ્રકટાવે છે તેનો વિચાર કરીએ તો ભોગ વિલાસના મૂળમાં વિનાશ કિંવા ક્ષય જેમ છુપાયેલો હોય છે તેમ નરી શક્તિની આરાધના પ્રતિસ્પર્ધી અથવા હરીફ બળ સ્વાભાવિક રીતે જ પેદા કરે છે એમ લાગશે. કુદરતનો જ એ ક્રમ છે. વિજ્ઞાને જ્યારે અંતરાયો અને વિરોધની સામે લડી આટલી શક્તિ નહોતી મેળવી ત્યારે માનવબાળ દુર્બળ કે પંગુ હતું, બીકણ કે કંગાળ હતું એમ કોણ કહે છે ? વિજ્ઞાને ભલે અંતરાય ઉપર વિજય વર્ત્તાવ્યો, પણ જ્યારે જૂના યુગનો ખડતળ પુરુષ પગે ચાલીને કે સાર્થવાહના સંઘમાં ભળી જઇને દેશાટન કે તીર્થાટન કરતો ત્યારે બહારના શત્રુઓ સામે થવાનું તે બળ કેળવતો એટલું જ નહિં પણ એ પોતાના અંતરંગ વેરીઓને પણ ઓળખવાનો અને તેની સામે લડવાનો અવકાશ મેળવતો. ભૂખ, તરસ, થાક, ભય ઉપર એ પોતાનો વિજય વર્તાવતો. રસ્તે અનાયાસે મળતા ઋષિ, મુનિઓ, તપસ્વીઓ, વિરાગી મહાત્માઓને ભેટો કામ–ક્રોધ–લોભ આદિ ચિરકાલીન શત્રુઓની સામે પોતાની શક્તિનો પ્રયોગ કરવા ઉદ્યત બનતો. એનું પર્યટન દેહને તેમજ અંતરને સમૃદ્ધ બનાવતું. આજની વિજ્ઞાને ઉપજાવેલી સુખશીલતા અને વિલાસિતાએ, ગતિ અને વિનાશકતાએ એક તરફ પરવશતા તો બીજી તરફ પશુતાનો કેવો કાળો કેર વર્તાવ્યો છે તે આજે કોનાથી અજાણ્યું છે ?

વિશ્વને નમો અરિહંતાણંનો પાઠ આપ્યો.

શક્તિની ઉપાસના નિરર્થક છે એમ અમે નથી કહેતા. શ્રમણ સંસ્કૃતિ શક્તિમાં નથી માનતી એવો કેટલાક આરોપ મૂકે છે. ભ૦ મહાવીર અને ગૌતમ બુદ્ધના ઉપદેશના પ્રતાપે શક્તિ ક્ષીણ થઇ અને આપણે નિર્વીર્ય બન્યા એમ કેટલાક અર્ધદગ્ધો કહે છે, પણ અમે કહીએ છીએ કે જગતને જેણે **नमो अरिहंताणं** ને **नमो सिद्धाणं**ના પાઠ શીખવ્યા તે શું શક્તિની ઉપાસના વિના ? અરિઓ એટલે

દુશ્મનો ઉપર વિજય વર્તાવનારને પહેલો નમસ્કાર કરવાની દૃષ્ટિ અને અધિકાર કોણે આપ્યો ? જે વખતે સરજનહાર અને અવતારની કલ્પના સાર્વભૌમ જેવી બની હતી–ઇશ્વરી દંપતિ યુગલોને ખીરદાવવા અને તેમના ભક્તિ-શૃંગારયુક્ત સ્તુતિ–સ્તોત્ર લલકારવા સિવાય, રંગબેરંગી વાઘાઓથી શણગારવા અને તેમની સન્મુખ રાસ–ગાનના રંગરાગ ખેલવા સિવાય બીજુ પારમાર્થિક તત્ત્વ વિચારવાનો અવકાશ જ નહોતો તે વખતે અરિહંત ભગવાન અને સિદ્ધ ભગવાન જેવા દુનિયાના અદ્ભુત અને અલૌકિક વિજેતાઓને નમવાની, એમના પદ્ધકને અનુસરવાની એટલે કે વિજેતાની જેમ માનવ સ્વભાવગત નબળાઈઓને હણવાની અને આત્મ-શક્તિ સ્ફુરાવવાની હાકલ કોણે સંભળાવી ? બહારના રિપુઓનું દમન તો સહજ છે, પણ જે *અંતરરિપુઓ રોજ રોજ નવા વેરીઓ ઉભા કરે છે, નવા નવા સંઘર્ષો અને સંગ્રામો ઉભા કરે છે, નવા રક્તપાત અને ભયંકર હિંસાના નિમિત્તો ખડા કરે છે તેની સામે સિંહ સરીખી વૃત્તિથી લડી લેવાની વિચારશ્રેણી કોણે માંડી ? શ્રમણસંસ્કૃતિનો–જૈન દર્શનનો જ એ પ્રતાપ છે જૈન દર્શને જ જગતને સરળ અને સહજ, લોકભોગ્ય અને વિદ્વદ્ ભોગ્ય વાણીમા ઉચ્ચાર્યું . ' દુશ્મન બહાર નથી, અંદર છે, શક્તિ પણ સાધનોમા નથી, અંતરમા જ શક્તિનો એક મહાસાગર ઘૂઘવી રહ્યો છે '

શ્રમણ સંસ્કૃતિનો સંદેશ—

શક્તિના ઉપાસકો આજે ભાન ભૂલ્યા છે જે શક્તિ નાશ નથી વાછતી પણ નવસર્જન ચાહે છે, જે તાકાત ભેદ કે વિરોધ નહિ પણ પ્રાણીમાત્રની સાથે અભેદ અને તાદાત્મ્ય ઉપજાવે છે તે જ સાચી શક્તિ છે એને નથી જોઈતી દુનિયાભરની દોલત, એને નથી જોઈતુ વિશ્વનુ સામ્રાજ્ય આત્માની સમૃદ્ધિ અને સત્તાની જેને એકવાર પણ ઝાંખી થઇ તેને બાહ્ય સામગ્રી–ભલે પછી તે મોટા ચમરબંધીની હોય તો પણ તુચ્છ લાગે છે જૈન સંસ્કૃતિનો એ મુખ્ય સિદ્ધાંત છે એ સિદ્ધાંતને જુદી જુદી દૃષ્ટિએ જુદા જુદા દેશ–કાળમા સમજાવવાનો પૂર્વપુરુષોએ પ્રયત્ન કર્યો છે એમાથી જ મંગળ-મય વિધાનનો સૂર્ય એક દિવસે ઝળહળશે

આત્મશક્તિની આરાધનાનુ, અને શ્રમણ સંસ્કૃતિના પ્રચારનુ સ્વપ્ન સેવતા આ માસિકે ગત વર્ષમા કઇ કઈ લેખ સામગ્રી વાચકો પાસે ધરી તેનુ સહેજ દિગ્દર્શન કરી લઇએ :

ગત વર્ષની લેખ સામગ્રી—

માળાના મણકા જેવા બરાબર ૧૦૮ લેખોમા ગયા વર્ષની ગદ્ય–પદ્યાત્મક સામગ્રી સમાઇ જવા પામી છે, એમ છેલ્લા અંકમા છાપેલી વિષયાનુક્રમણિકા સૂચવે છે. ૪૭ જેટલા કાવ્યો, ૨ અપદ્યાગદ્ય અને બાકીના ઉદ્બોધક તેમજ પ્રેરક લેખોથી ગત વર્ષનો અક્ષરદેહ પરિપુષ્ટ બન્યો છે પંન્યાસ શ્રી ધર્મવિજયજી મહારાજ જેમનો પવિત્ર શ્રુતજ્ઞાન સંબંધી લેખ સમ્યક્ત્વ સ્વરૂપને ઓળખાવનારો તેમજ આત્માને અધ્યાત્મભાવે લઇ જનારો છે પંન્યાસજી મહારાજ આગમ, પ્રકરણો વગેરેના પ્રખર અભ્યાસી, વિદ્વાન્ હોવાથી પ્રેરણાદાયી સત્યસ્વરૂપ જણાવનાર છે મુનિશ્રી ન્યાયવિજયજીનો પર્યુષણા મહાપર્વનો દિવ્ય સંદેશ તેમજ મુનિશ્રી હેમેન્દ્ર-સાગરજી મહારાજનો ડોલન શૈલિવાળો, કલ્પના અને અલંકારથી શોભતો પર્વાધિરાજવાળો લેખ હમેશા તાજો જ લાગે એવા સર્વકાલીન છે ડૉ. ભગવાનદાસ મનસુખભાઇ મહેતાનો આત્મસિદ્ધિનુ મહાપર્વ–પર્યુષણા ઉપરનો લેખ શાસ્રીયતાનો રસાસ્વાદ પૂરો પાડે છે પર્યુષણ-

* ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ

પર્વ જેમ વર્ષે વર્ષે આપણી વચ્ચે આવવા છતાં ચિરનૂતન અને પ્રેરણાદાયી લાગે છે તેમ આ ત્રણ લેખો જ્યારે વાંચીએ ત્યારે નવા અને ભાવોદ્દીપક લાગે એવા છે. આચાર્ય શ્રી વિજયકસ્તૂરસૂરિજીએ વિચારશ્રેણીમાં આત્મ-શુદ્ધિ અને ભાવનાશુદ્ધિ કેળવવાનો આગ્રહ કર્યો છે. અને એ જ અંકમાં રા. ચોકસીએ આત્માનંદ પ્રકાશના નૂતન વર્ષ પ્રવેશ નિમિત્તે પ્રેમથી સુક્તિ અને શ્રીયુત મોહનલાલ દલીચંદ દેસાઈએ મુનિ સુંદરસૂરિના દેશ–કાળ તથા જીવન ઉપર પ્રકાશ નાખનારી લેખમાળા આરંભી છે. એજ અંકમાં પંન્યાસજી શ્રી સમુદ્રવિજયજી મહારાજે, આત્માનંદ જૈન ગ્રંથમાળાના ૭૮ મા મણકારૂપે પ્રકટ થએલા વાસુપૂજ્ય સ્વામીજીના ચરિત્રની પ્રશંસાયુક્ત સમીક્ષા સાથે થોડા ઉપદેશપુષ્પો વેર્યા છે. મુનિ શ્રી લક્ષ્મીસાગરજી મહારાજે ચોવીસ તીર્થંકરોના પુનિત નામો એક ગીતમાં ગૂંથી દીધા છે. ઉપદેશક પુષ્પોની સુવાસ ગત વર્ષના સાત અંકો સુધી સ્ફુરતી રહી છે. અને મુનિ સુંદરસૂરિ–લેખમાળા પણ ચાલુ છે. તેજ પ્રમાણે શ્રી મૃગાપુત્ર ચરિત્ર, નિશ્ચય અને વ્યવહારથી બારવ્રતનું સ્વરૂપ, ચારિત્રાચારના સંક્ષેપમાં આઠ પ્રકાર, તાત્ત્વિક ઉપદેશ વચનો વિગેરે મુનિશ્રી. પુણ્યવિજય : સંવિજ્ઞપાક્ષિકની લેખપ્રસાદી છે. શ્રી વિજયકસ્તુરસૂરિજી મહારાજની વિચારશ્રેણી, જીવન મીમાંસા, મૃત્યુ સમીક્ષા, ખરૂં સહુ કામ બાકી છે (કાવ્ય) પાપના પંથે, ઉપદેશપદ, સાવધાન સદા સુખી, ધર્મસ્વરૂપ, તાત્ત્વિક વિચારણા, સુખદુઃખ વિચારણા, વિકાસના પંથે અને ભાવના બળ શું ન કરી શકે ઈત્યાદિ લેખો અધ્યાત્મના અભ્યાસીઓને જેમ આનંદ આપે છે તેમ વિરાગના રંગની મનોહરતા ખુલ્લી કરી બતાવે છે. મુનિશ્રી હંસસાગરજી મહારાજની, પ્રભુ મહાવીરે મોહમસ્ત જગતને ત્યાગધર્મ કેમ આપ્યો એ મથાળાવાળી લેખમાળા હજી અપૂર્ણ છે–પણ એ તાત્ત્વિક વિવેચન હોવા છતાં કથાનકોના રસથી આર્દ્ર છે. મુનિશ્રી લક્ષ્મીસાગરજી મહારાજના સુભાષિત વચનામૃતો, કળિકાળ સર્વજ્ઞ શ્રી હેમચંદ્રાચાર્ય (કાવ્ય), વિદ્યાર્થીઓને હિત-સંદેશ, માનવને હિતોપદેશ, અજિત સૂક્તમાળા હે ચેતન, આત્મ સુખ પામ, યોગાનુભવ સુખ-સાગર, શ્રીવિજયાનંદસૂરિને (સ્તુતિ કાવ્ય) અને શ્રી વીરપ્રભુની સ્તુતિ (કાવ્ય) વિગેરેમાં વિવિધ નિમિત્તે પૌદ્દગલિક સુખના મૃગજળ પાછળ નહિ દોડતાં આત્મિક સામર્થ્ય વિકસાવવાની વિચારશ્રેણી રજુ કરી છે. શ્રીહેમેન્દ્ર-સાગરજી મહારાજે અલંકારયુક્ત જે કાવ્ય ઝરણા વહાવ્યું છે તે આ માસિકની કાવ્ય-સંપત્તિમાં ઉમેરો કરે છે. એમાં ભાવનાઓનો અને કલ્પનાઓનો સુમેળ છે એટલું જ નહિ પણ ગાંભીર્ય અને રસોલ્લાસ પણ તરી આવે છે. કવિ રેવાશંકર વાલજી બધેકાના મોતીની ઢગલીઓ જેવા નાના અન્યોક્તિ કાવ્યો પણ જેટલા બોધક તેટલા જ આમોદગર્ભિત છે. ડૉ. ભગવાનદાસ મનસુખભાઈ મહેતાના સિદ્ધ-સ્તોત્રમાં વિવેચન અંગેનો ઊંડો અભ્યાસ અને અનુશીલન પ્રથમ દૃષ્ટિએ જ દેખાઈ આવે છે અને વિદ્વાનોના અભિનંદન તથા પ્રશંસા માગી લે છે. શ્રીયુત મોહનલાલ દીપચંદ ચોકસીના પ્રેમથી સુક્તિ વિષે ઉપર ઉલ્લેખ થઈ ગયો છે. તે ઉપરાંત સ્તવનત્રિકનો સાર, વીરપણું તે આતમઠાણે ઐતિહાસિક દૃષ્ટિ, અહિંસાની અદ્દભુત શક્તિ, દેવીનો સંદેશ, આદિ લેખોમાં પોતાના વાંચન અને અનુભવના પરિપાક ઉપરાંત શુદ્ધ સ્ફુરણો પ્રવાહી શૈલિમાં નિવેદ્યાં છે. શ્રીયુત રાયચંદ મૂળજી પારેખનું ક્ષમાપના પદ, માસ્તર વિનયચંદ મોહનલાલ શાહનું નૂતન વર્ષાભિલાષ (કાવ્ય), શ્રી કનૈયાલાલ જ. રાવળ બી. એ. ની અમર

આશા, પ ગમાનુજાચાર્ય વિરચિત શ્રી વિજયવલ્લભ સૂર્યાષ્ટકમ, સ ગ્રાહક વી નુ ચક્રવર્તી ચતુર્દશદ્વાર વર્ણન, શ્રીમાન્ કુ દકુ દાચાર્યના સાહિત્યમાથી ઉધ્ધૃત શાસ્ત્રજ્ઞાન અને અન્ય સામયિકમાથી ઉતારેલુ શ્રી વિશ્વ સ સ્કૃતિમા જૈન ધર્મનુ સ્થાન, સાચો શ્રમણ, અપરિગ્રહ, છાત્રાલયો (લેખક-જૈન), મન શુદ્ધિ, શ્રી અમરચ દ માવજી શાહ લિખિત નવતત્ત્વ કાવ્ય, તમ મન ધનની સફળતા અને નિષ્ફળતા, અભ્યાસી બી એ અનુવાદિત એક એકાન્તવાસી મહાત્માનો ઉપદેશ, બાબુભાઈ મ શાહનું અર્બુદગિરિ-કાવ્ય, શ્રીમાન સુયશના ઉપદેશ-પદો, વર્તમાન સમાચારો, સ્વીકાર અને સમાલોચના તેમજ પદવીપ્રદાન સમારભના વૃત્તાત વિગેરે સામગ્રી આ માસિકની એક પ્રકારની વિશિષ્ટતા પુરવાર કરે તેવી છે એક દરે જેમણે જેમણે લેખો, વિવેચનો, સ્ફુરણો, સ ગ્રહ કાવ્યો, વિગેરેથી ગત વર્ષના અ કોને દીપાવ્યા છે તે સર્વનો તેમજ સરતચૂકથી કોઇ નામનો ઉલ્લેખ રહી ગયો હોય તો તેમનો પણ અહીં આભાર માની, આ સમીક્ષા અહીં જ આટોપીશુ

સાહિત્ય અને જીવનમાં નવું જોમ પ્રકટાવે!

સાહિત્ય અને જીવનને એવો નિકટનો સ બ ધ છે કે સાહિત્યમા જીવનના પડઘા પડ્યા વિના ન રહે અને જીવનમા સાહિત્યની છાયા ઊતર્યા વિના ન રહે જેનું સાહિત્ય નિર્માલ્ય હોય તે કોઇ દિવસ બળવાન હોવાનો દાવો કરી શકે નહિ અને જેના જીવનમા ચેતના કે વેગ ન હોય તેના સાહિત્યમા પણ શુ દમ હોય? જૈન સ ઘના સ્વભાવમા જ અ ત શુદ્ધિની ઝરણીઓ છૂપી અણછૂપી વહેતી રહી છે તેમ તેના સાહિત્યમા પણ ઉત્તરોત્તર એવો જ વિકાસ થતો રહ્યો છે આજે તો જગતભરના જીવનમા અને સાહિત્યમા પણ ઉપરાઉપરી ધરતીક પ જેવા આચકા આવતા હોય એમ લાગે છે જાણે કે વિશ્વ આખુ સ ક્રાતિની વેદનામાથી પસાર થઇ રહ્યુ છે આશાવાદીઓ તો કહે છે કે આજના આઘાત-પ્રત્યાઘાતો શમશે ત્યારે યથાર્થ માનવતાનો પ્રકાશ ઝળહળશે-વિશ્વનો ચહેરો તે દિવસે પલટાઇ ગયો હશે.

એ દિવસ તો ઊગે ત્યારે ખરો! અહિંસા, મૈત્રી, કરુણાની ભાગીરથીમા સ્નાનશુદ્ધ બની વિશ્વની નવરચનાના વાઘા સજે ત્યારની વાત ત્યારે પણ આજે તો આપણે નાના-મોટા મતભેદોને શમાવી દઈ, સ ઘનું સ ગઠન સાધવાની અને અનેકાતવાદ-સ્યાદ્વાદ જેવા વિશ્વ સન્માનીય તત્ત્વોને સાહિત્ય તેમજ જીવન દ્વારા પ્રચાર કરવાની વિરલ તકનો સદુપયોગ કરી લેવો જોઇએ આપણો દાવો તો એ જ છે કે જૈનશાસન વિશ્વોપકારક છે-વિશ્વધર્મ બની શકે એવી સઘળી શક્તિ અને યોગ્યતા એનામા છે માત્ર આપણા રોજના જીવન અને સ ગઠનમા એનો કેમ કઇ પ્રભાવ નથી પડતો એ એક સમસ્યા કોઈથી ઉકેલાતી નથી આપણી શક્તિ એવા માર્ગે વેડફાઈ જાય છે કે આપણા ધ્યેય અને યોજના, અભિલાષ અને ઉદ્ગાર દીન-દરિદ્રના મનોરથ જેવા જ બની જાય છે સાહિત્યમા અને ઉપદેશકોના ઉપદેશમા કોઇ કોઇ વાર ભારે ઘણપ્રહાર થતા સાભળીએ છીએ પર તુ નક્કર, સ ગીન પ્રગતિના હિસાબે એનું બહુ મૂલ્ય નથી અ કાતુ

નવા વર્ષમા જૈન સ ઘ વધુ સ ગઠિત, પ્રગતિશીલ અને ઐક્યસૂત્રથી ગ્ર થિત બને, સાહિત્યમા નવું જોમ આવે, જીવનમા ઉલ્લાસ અને આધ્યાત્મિકતાની અનેરી ચમક આવે એમ શ્રી શાસનદેવને પ્રાર્થી આ મ ગલમય વિધાનની અહીં જ સમાપ્તિ કરીએ

नूतन वर्षाभिनंदन.

દોહરા.

જન્મતિથિ મમ આજ છે, હર્ષસિન્ધુ ઉભરાય;
ચાલીશમા શુભ વર્ષમાં, પ્રેમે ધરૂં છું પાય. ૧
વ્હાલા વાચકવૃંદને, આપું ધાર્મિક જ્ઞાન;
આત્માનંદ પ્રકાશનું, નિશ્ચળ એજ નિશાન. ૨
જૈન શાસનનો સૌ સ્થળે, વિકસો મમ મંત્ર;
સેવું છું હું આ સભા, ભવજળ તારક તંત્ર. ૩

હરિગીત છંદ.

ગુણીયલ રૂડા મમ ગ્રાહકો, આજે નમું છું પ્રેમથી,
વિકસી રહ્યું હું વિશ્વમાં, તે આપ હૃદયી રેંમથી;
જે જે કદર મારી કરે, તેના હૃદયમાં હું રસું,
એહું મને આજે શુભંકર, વર્ષ આ ચાલીશમું. ૧
સદ્ધર્મને સત્કર્મના, વળી ન્યાય નીતિ પંથના,
માર્ગો બતાવું જે લખ્યા છે, ગૌરવાન્વિત ગ્રંથમાં;
જ્યાં જ્યાં વસે મમ જૈન બન્ધુ, તે તરફ લાવે ભસું,
એહું મને આજે સુધાકર, વર્ષ આ ચાલીશમું. ૨
આ તો વિષમ અતિકાળ છે, ચોતરફ દુઃખની જ્વાળ છે,
તેમાંથી બચવા માત્ર એકજ ધર્મ કેરી ઢાલ છે;
હું છું ક્ષુધાતુર ધર્મનું, ધાર્મિક રસ ભોજન જમું,
એહું મને આજે સુમંગળ, વર્ષ આ ચાલીશમું. ૩
"આત્મોન્નતિ"નો માર્ગ શું? તેના લલિત લેખો લખું,
સંસારમાં સંકટ સમે, નથી ધર્મ સમ મોહું પખું;
સદ્ધર્મ વિણુ ગતિ જીવની, સંભારી દુઃખ દિલમાં દસું,
એહું મને આજે ઉજવળ, વર્ષ આ ચાલીશમું. ૪
આ જ્ઞાન કેરૂં ધામ છે, અંતર, તણો આરામ છે,
ગુરુ વર્ય આત્માનંદજીનું, આ સભા શુભ નામ છે;
કર્તવ્ય ભૂલું મારૂં તો, ખુદ પાપના શાપો ખમું,
સાફલ્ય સેવા કારણે, આ વર્ષ છે ચાલીશમું. ૫

દોહરા.

જન્મદાત્રી મમ આ સભા, પ્રભાવંત પ્રખ્યાત,
પાળી પોષી પ્રેમથી, હૃદય થયું રળિઆત; ૧
જ્ઞાન-ધ્યાન ને દાનની, વહેજયો સરિતા નિત્ય,
સદ્ગુરુ ને સત્શાસ્ત્રની, સેવા રહેજયો ચિત્ત. ૨

ભાવનગર-વડવા — કવિ રેવાશંકર વાલજી બધેકા

વિવેકના પંથે

લેખક આ. શ્રી વિજયકસ્તૂરસૂરિજી મહારાજ

આપણા માટે સસાર વિચિત્ર છે અજાયબી અને ખૂબીઓથી ભરેલો છે આપણને ન સમજાય અને ન જણાય માટે જ જે સમજે છે અને જાણે છે તેને વિચિત્રતા-ખૂબી-અજાયબી જેવી કોઇ વસ્તુ જ નથી મદારી આંબો ઉગાડે, ફળ લગાડે ને ચખાડે તેમા મદારીને અજાયબી કે ખૂબી હોય જ શાની? રેડીયો, વાયરલેસ અને ફોનોગ્રાફ આદિના આવિષ્કાર કર્ત્તાઓને વિચિત્રતા, અજાયબી કે ખૂબી કાઇપણ માનસિક વિકૃતિ કરી શકતી નથી તો પણ જ્ઞાનીઓ-કેવળજ્ઞાનીઓ આગળ વિચિત્રતા, અજાયબી અને ખૂબીનું શુ ચાલી શકે? ન સમજનાર અને ન જાણનાર પોતાને અને દૃશ્ય વસ્તુમાત્રને ભગવાનની માયા કહીને પણ અચબો પામે છે સાચુ સમજાયું કે જણાયું એટલે બસ પછી કાઇ ઊણપ રહેતી નથી તેમ જ કાંઈપણ કરવાનું બાકી રહેતુ નથી જાણે છે-સમજે છે તે જ મુક્તાત્મા, અને અણજાણ-અણસમજુ સસારી આત્મા-બદ્ધ આત્મા. આપણે બદ્ધ એટલે સુદૂર તથા નિકટની વસ્તુઓથી બધાએલા, આપણામા આપણાપણાને ભૂલી બેઠેલા અને ઇતરને આપણા માનવાવાળા છુટાય નહિ ત્યા સુધી તો અકળાવાનુ ને મુઝાવાનુ આપણા માટે નિર્માણ થઇ ચૂકેલુ જ છે માનવદેહમા પણ મુઝવણો હોય તો પછી સમજવાનુ ને છૂટવાનુ બીજે કયા બનશે? માટે કાઇક સમજી લઉં અને કાઇક છૂટી લઉં તો સારુ એવા એક જ નિર્ણય ઉપર અવાય નહિ ત્યા સુધી તો અનવસ્થિત ચિત્તની ભ્રમણામા પડવાથી ઇચ્છિત સ્થળે જવાના માર્ગ સન્મુખ થઇ શકાવાનુ નથી

માનવદેહમા જીવીને આપણે બે જ કામ કરવાના રહ્યા બે કામ થયા એટલે બન્નેની દિશા જુદી, નામ જુદા ને કામ પણ જુદા એક કરીએ તો બીજુ અટકી પડે તે બે કામ કયા? હમણાનું અને પછીનું આ બેમાથી હમણાનુ પારકુ અને પછીનુ આપણુ તો હવે પારકુ કામ પહેલા કરવુ કે પોતાનુ કામ પહેલુ કરવુ?

ભરત રાજાને બે વધાઇઓ સાથે આવી ચક્રરત્નની ઉત્પત્તિ અને પિતાજીને કેવળજ્ઞાન ભરત મુઝાયો ચક્રરત્નની પૂજા હમણાનુ કામ, પિતાજીની પૂજા પછીનુ કામ પહેલા કયુ કરવુ? ક્ષણવાર વિચાર કરી, જન્મ મરણના અતવાળો, છેવટના વિકાસી જીવનમા વસવાવાળો, સાચો ડાહ્યો ભરત, હમણાનું વિનશ્વર કામ છોડીને અત વગરનુ શાશ્વતુ પછીનુ કામ કરવુ યોગ્ય ધાર્યું અને કર્યું આપણને એમ જણાશે ને સમજાશે પછી મુઝવણ શેની? અજાયબી અને વિચિત્રતા શેની?

સસાર અનાદિકાળથી હમણાનું કામ કરતો આવ્યો છે, પણ હજુ સુધી સફળતા મેળવી નથી છેવટે નિરાશા જ મળી છે, આપણે સસાર(હમણા)ના કાર્યનું છેવટ તપાસીએ તો નિરાશ થઈને ચાલ્યા જવુ અને હમણાના કામમા મદદગારને લાકડા મૂકી ફૂકી બાળવુ,

તેનું નામનિશાન પણ ન રહેવા દેવું, તેના આકારને લાકડાના ગોદા મારીને છૂંદી નાખવો. લાખો કરોડો ભેગા કરનાર, મોટા મોટા મહેલો બંધાવનાર, રાજા, ચક્રવર્તિ, ભીખ માગનાર, નાગો ફરનાર બધાની એક જ દિશા અને એક જ દશા.

ઘણા કાળ સુધી વળગી રહી હમણાંના કામમાં નિષ્ફળપ્રયત્ન બની નિરાશ થયેલા અનેક સંસારવાસીઓ, પછીનાં કામ પ્રારંભીને સફળતા મેળવી, અને નિષ્કામ બની ગયા, નિરારંભી બન્યા, આશાવેલડીનાં મધુર અને સ્વાદુ ફળો ચાખી પૂર્ણ સ્વાદુ અને મધુર જીવન બનાવી ગયા.

વેપાર બંધ કર્યા પછી જ છેવટે જાણી શકાય કે શું મેળવ્યું અને શું ખોયું. વચમાં તો હજાર ખોવે અને દશ હજાર મેળવે. દશ હજાર ખોવે અને હજાર મેળવે. જાણી શકાય નહિ કે વ્યાપારમાં લાભ છે કે નુકસાન. આપણે હમણાં ન જાણી શકીયે કે માનવજીવનના વ્યાપારમાં શું મેળવ્યું ને શું ખોયું. પણ છેવટે જીવનની સમાપ્તિ પછી તપાસવાનું છે કે શું કમાયા અને શું ખોયું. વેપાર બંધ કરી અહિંથી જનારાઓને આપણે જોઇએ છીએ તો કોઇ પણ એવો નથી જણાતો કે જે છેવટે નિરાશ થઈને ન ગયો હોય. છેવટે આનંદથી, સુખથી સંતોષ જાહેર કરીને જનાર તો જેણે પછીના કામમાં જીવન વ્યતીત કર્યું હશે તે જણાશે. હમણાંના કામમાં જીવનારને સંતોષ તથા શાંતિ હોય જ શાની. તે તો એમ જ સમજે છે કે હું મારું સર્વસ્વ ખોઇને જાઉં છું. અને પછીનું કામ કરનારો જાણે છે કે હું સારૂં કમાયો છું, અને તે સાથે લઇને જાઉં છું કારણ કે હું જે કાંઈ કમાયો છું તે મારી પાસે જ છે. માનવદેહમાં રહીને અબૂઝ રહ્યા તો પછી ક્યાં બુઝીશું. બધા ય દેહોમાં જીવવા કરતાં માનવજીવન ઉત્તમ છે પણ તે જાણીબૂજી છૂટી જવાય તો જ, બોધ વગરનું માનવ જીવન, કનિષ્ટમાં કનિષ્ટ-વધારેમાં વધારે અપરાધી !

માનવદેહમાં જીવી બુઝાવવા કોણ શ્રમ કરે? બધા ય તૈયાર વસ્તુના ગ્રાહક. એક આંધળો બીજા આંધળાને પૂછે છે: 'ભાઇ! રત્નપુરનો માર્ગ કયો?' બીજા આંધળાએ ઉત્તર આપ્યો: 'જમણે હાથે ચાલ્યા જાઓ. પહેલાં વીરપુર આવશે અને પછી રત્નપુર આવશે.' પેલો પૂછનાર ફરીથી પૂછે છે કે: 'તેં રત્નપુર જોયું છે કે? રત્નપુરનો માર્ગ જોયો છે ?' બીજો કહે છે: 'મેં ગામે નથી જોયું અને માર્ગ પણ નથી જોયો. હું તો સાંભળેલું કહું છું.' ત્યારે પૂછનાર બોલ્યો: મને એક જણે ડાબે હાથે રત્નપુર બતાવ્યું, બીજાએ પાછળ બતાવ્યું, ત્રીજાએ સન્મુખ બતાવ્યું અને તું જમણે હાથે બતાવે છે.'

બધા ય આંધળા અને બધા ય અણજાણ. કોઇપણ અનુભવજન્ય સત્ય નથી બતાવતું. એક કહે છે આગમમાં આમ લખ્યું છે, બીજો કહે વેદમાં આમ છે, ત્રીજો ગીતાનું પ્રમાણ આપે છે, ચોથો કુરાન બતાવે છે, ત્યારે પાંચમો બાઈબલને આગળ મૂકે છે. આ પ્રમાણે અનુભવજ્ઞાનશુન્ય અત્યારની જનતામાં મતભેદ પડી ગયા છે. એક ત્યાગથી કાર્યસિદ્ધિ-મુક્તિ બતાવે છે ત્યારે બીજો ભોગથી બતાવે છે. અનુભવજ્ઞાન વગર આંધળાની જેમ ફાંફાં મારવાનાં. સૌ કોઇ લખેલું વાંચી જાણે પણ સમજે-સમજાવે કોણ ? ઉપશમભાવી આત્મા હોય તે તો લખેલા પ્રભુના સંકેતોને સાચી રીતે જાણી શકે, રહસ્ય સમજી શકે અને સમજાવી શકે. પણ આ તો બધા ઔદયિક ભાવવાળા રહ્યા એટલે જે વખતે જેવા ઉદયને આધીન હોય

તે તરફ તાણી જાય અને ઉદયાધીન દોરેણે તાણાતાણી કરી લડી મરે

સાચો બોધ અને સાચી સમજણ આપ્યા વગર આત્માને આનંદ અને શાંતિ મળવા કઠણ છે આનંદ આદિ સાચી વસ્તુઓ આત્માના ધર્મ છે અને તે મુક્ત થવાથી જ પ્રગટે છે, માટે મુક્તદશાનું સાચું જ્ઞાન શ્રી મહાવીરની સાચી જીવનચર્યાથી મળી શકે છે

સંસારના સમગ્ર દુખોથી છૂટી જવાય તો જ મુક્તદશા મળે મુક્તિ નામ જ છૂટી જવાનું છે મનોવૃત્તિમાંથી જડધર્મની અભિલાષા નીકળી જાય તો મુક્તિ પામે જ છે ઔદયિક ભાવને લઇને જીવ જડનો સંગ કરી સુખ માને છે, પણ ઔપશમિક, ક્ષાયોપશમિક, ક્ષાયિક ભાવે તો સુખને પોતાનામાં જ રહેલું જુએ છે હવે કરવાનું તો એટલું જ છે કે ક્ષાયોપશમિક ભાવ જે સન્માર્ગ કહેવાય છે તેને છોડી ઔદયિક ભાવરૂપ ઉન્માર્ગમાં ન જવાય તો જ આપણે આપણું કાઇક શ્રેય સાધી શકીશું. ક્ષાયોપશમિક ભાવ ધર્મ અને ઔદયિક ભાવ અધર્મ છે, માટે ધર્મસાધન કરવું

અંતરઝરણુ યાને તત્પરતા

(ગઝલ)

શાન્તિજિન ! શાન્તિનિકેતન, તમારો વાસ છે સાચે,
મુખે શાન્તિ નયન શાન્તિ, વસે જાણે જ આવાસે,
તમારી છાયમાં શાન્તિ, તમારા ધ્યાનમાં શાન્તિ,
સ્મરણ તુજ નામમાં શાન્તિ, સ્મરણ તુમ કામમાં શાન્તિ

અખંડ શાન્તિ સરિત વહતી, તમારા દર્શ જગતમાં,
અંતસ્પટ ઋતુ ખીલી, ખીલ્યા જાણે દલિક વનમાં !
તમારા ધ્યાન સહકારે, હૃદયરૂપ કોકિલા કૂજે,
થકી કૂજન ધ્વનિ આત્મા, સૂતેલો જાગતો સહેજે

તમારા નૈન સરવરમાં, ભર્યાં છે ભાવના પાણી,
કરૂં હું સ્નાન એમાં જો, મળે બુદ્ધિ મને શાણી,
અહિંસા સત્ય અસ્તેય, વગેરે પ્રશમ રસવાણી,
પ્રતિદિન પ્યાસ એની હો, મળે શાન્તિ ખરે ! જાણી

તમારા ચરણ પંકજમાં, સુગંધિ ને શિતલતા છે,
કરીશ સેવન પ્રતિદિન હું, શિતલ મુજ આત્મ કરવાને,
અનાદિનું કરમવન જે, શિતલ એ હિમથી બળશે,
જગત્ પ્રતિબિંબ અમલાત્મા, રૂપી આદર્શપર પડશે

બાબુભાઈ મ. શાહ

॥ ॐ अर्हं नमः ॥

નવતત્ત્વ પ્રકરણ

પદ્યમય અનુવાદ સહિત.

અનુ. મુનિશ્રી દક્ષવિજયજી મહારાજ

मूल—जीवाऽजीवा पुण्णं, पावाऽऽसव-संवरो य निज्जरणा ।
बन्धो मुक्खो य तहा, नवतत्ता हुंति नायव्वा ॥ १ ॥
चउदस चउदस बाया,-लीसा बासी अ हुंति बायाला ।
सत्तावन्नं बारस, चउ नव भेआ कमेणेसिं ॥ २ ॥

પદ્યમય અનુવાદ.

[મંગલાચરણ આદિ]

વંદી યુગાદીશ શાંતિ નેમિ, પાર્શ્વ જિનવર વીરને,
પરમ ગુરુ ગુણવંત લબ્ધિ–વંત ગણધરને અને;
નવતત્ત્વખાણી જૈની વાણી, ને સ્મરી ગુરુરાજને,
કરું પદ્યથી ભાષારૂપે, નવતત્ત્વના અનુવાદને. (૧)

[નવતત્ત્વનાં નામ અને ક્રમથી તેના ભેદોની સંખ્યા]

જીવ અજીવ પુણ્ય પાપ આશ્રવ, તેમ સંવર નિર્જરા,
બંધ ને વળી મોક્ષ એ, નવતત્ત્વને જાણો ખરા;
ચૌદ ચૌદ બેંતાલીસ ને, બ્યાશી જ બેંતાલીસ છે,
સત્તાવન્ન બાર જ ચાર ને નવ, ભેદ ક્રમથી તાસ છે. (૨)

मूल—एगविह दुविह तिविहा, चउव्विहा पंचछव्विहा जीवा ।
चेयण-तसइयरेहिं, वेय-गई-करण-काएहिं ॥ ३ ॥

પ્રથમ જીવતત્ત્વ

[સંસારી જીવોના જુદી જુદી અપેક્ષાએ એકથી છ પ્રકાર]

ચેતના લક્ષણવડે જીવો જ, એક પ્રકારના,
ત્રસ અને સ્થાવરતણા બે, ભેદથી બે જાતના;
વેદના ત્રણ ભેદથી પણ, જાણવા ત્રણ જાતના,
ગતિતણા ચઉ ભેદથી છે, જીવ ચાર પ્રકારના. (૩)
ઇંદ્રિયના પાંચે ય ભેદે, જીવ પાંચ પ્રકારના,
ષટ્કાયના ભેદે કરી પણ, જાણવા છ પ્રકારના;
એ રીતે ભેદો અપેક્ષા, ભેદથી સંસારીના,
ભાખ્યા હવે કહીશું જ ચૌદ, સ્થાનકો જીવોતણા. (૪)

मूल—एगिंदिय सुहुमियरा, सन्नियरपणिंदिया य सवितिचउ ।
अपज्जत्ता पज्जत्ता, कमेण चउदस जियट्ठाणा ॥ ४ ॥

[સંસારી જીવના ૧૪ ભેદ]

સૂક્ષ્મ બાદર ભેદથી બે, જાતના એકેંદ્રિયો,
અસંજ્ઞી સંજ્ઞી ભેદથી બે, જાતના પંચેંદ્રિયો,
ત્રિવિધ વિકલેંદ્રિય યુત એ, સાત પણ બે જાતના,
અપર્યાપ્ત ને પર્યાપ્ત ભેદે, ચૌદ સ્થાનક જીવના. (૫)

मूल—नाणं च दसणं चेव, चरित्तं च तवो तहा ।
वीरियं उवओगो य, एअं जीवस्स लक्खणं ॥ ५ ॥
आहार-सरीरिंदिय,-पज्जत्ती आणपाण भास-मणे ।
चउ पंच पंच छप्पि य, इग-विगला-ऽसन्निसन्नीणं ॥ ६ ॥

[૭ પ્રકારે જીવનું લક્ષણ]

જ્ઞાનદર્શન ને વળી, ચારિત્ર તપને વીર્ય ને,
ઉપયોગ એ ષડ્વિધ લક્ષણ, જીવકેરું જાણને;

[૭ પર્યાપ્તિઓ]

આહાર પર્યાપ્તિ શરીર ઇંદ્રિય, શ્વાસોચ્છ્વાસ ને,
ભાષા અને મનની મળી, પર્યાપ્તિ પણ ષટ્ જાણને. (૬)

[કયા જીવને કેટલી પર્યાપ્તિ હોય ?]

પર્યાપ્તિ પહેલી ચાર એકેંદ્રિય જીવને હોય છે,
પર્યાપ્તિ પહેલી પાંચ વિકલેંદ્રિય જીવને હોય છે,
અસંજ્ઞી પંચેંદ્રિયને પણ, પહેલી પાંચ જ હોય છે,
પર્યાપ્તિ સઘળી સંજ્ઞી પંચેંદ્રિય જીવને હોય છે. (૭)

मूल—पणिंदिय त्तिबलूसा-साऊ दस-पाण, चउ छ सग अट्ठ ।
इग दु-ति चउरिंदीण, असन्नि-सन्नीण नव दस य ॥ ७ ॥

[સંસારી જીવના ૧૦ દ્રવ્ય પ્રાણ તથા તેની એકેંદ્રિયાદિમાં સંભાવના]

પાંચ ઇંદ્રિયને વળી ત્રણ, યોગ શ્વાસોચ્છ્વાસને,
આયુષ્ય એ દશ પ્રાણ પૈકી, ચાર એકેંદ્રિયને,
ષટ્ સાત આઠ ક્રમે કરીને, હોય છે વિકલેંદ્રિને,
અસંજ્ઞી પંચેંદ્રિયને નવ, પ્રાણ દશ છે સંજ્ઞીને (૮)

(ચાલુ)

રાગ–દ્વેષનો તાત્ત્વિક વિચાર

સંપાદક : મુનિ પુણ્યવિજયજી (સંવિજ્ઞપાક્ષિક)

જગતની કોઇ પણ વસ્તુને અપનાવવી અથવા પોતાના તરફ ખેંચવી તેને આવૃત્તિ કહે છે તથા કોઇ પણ વસ્તુને દૂર કરવી અથવા તેથી હઠાવવું તેને પરાવૃત્તિ કહે છે. પ્રથમના પ્રકારને રાગ કહે છે, અને બીજા પ્રકારને દ્વેષ કહે છે. આ બન્ને પ્રકારના રાગદ્વેષ સમ્યક્ પ્રકારે જ્યાં સુધી છૂટતા નથી, ત્યાં સુધી વસ્તુઓના ગ્રહણ કરવાથી તથા તેના ત્યાગ કરવાથી એમ બન્ને પ્રકારે કર્મોનો બંધ તથા તેનો યથાકાળે ઉદય થયા જ કરે છે. કારણ–અજ્ઞાન અને બુદ્ધિ–ના વિભ્રમ યોગે વસ્તુઓના ગ્રહણ અને ત્યાગ બન્નેમાં રાગ–દ્વેષ જાજ્વલ્યમાન બનેલો પ્રવર્તી રહ્યો છે.

વેષ્ટન એટલે બંધાવું, ઉદ્વેષ્ટન એટલે છૂટવું. એ બન્ને વાતો ત્યાં સુધી બની રહે છે કે જ્યાં સુધી ચિત્તમાં રાગદ્વેષ વા ઇષ્ટાનિષ્ટ ભાવનાપૂર્વક વસ્તુઓનો ગ્રહણ–ત્યાગ થયા કરે. અને એને જ જ્ઞાની પુરુષો સંસારપરિભ્રમણ કહે છે. પ્રત્યેક વસ્તુઓના છોડવા–ધરવાની ચિંતામાં નિમગ્ન રહેવું, મૂઢ બની કર્મબંધનથી જકડાવું, ઉદયકાળ પ્રાપ્ત થતાં અત્યંત મોહમુગ્ધ ઉન્મત્ત બની દુઃખી થવું અને ઇતસ્તતઃ ભવના પ્રકારે વહ્યા કરવું અર્થાત્ જન્મમરણાદિ ધારણ કર્યા કરવાં એનું જ નામ ભવપરિભ્રમણ છે.

જેમ દહીં મંથન કરવાની ગોળીમાં રહેલા વાંસની રસીના બન્ને છેડામાંથી એકને પોતા ભણી ખેંચે છે, ત્યારે બીજાને ઢીલો મૂકે છે. જ્યાં સુધી એ પ્રમાણે કરવામાં આવ્યા કરે ત્યાં સુધી ચક્કરે ચઢેલો વાંસ કદી પણ સ્થિરપણાને પામતો નથી. એને ખેંચવામાં તેમ ઢીલો કરવામાં બન્ને પ્રકારે બળ ખર્ચવું પડે છે છતાં વાંસ તો સ્થિર થતો જ નથી. તેમ અજ્ઞાન અને મૂઢતાપૂર્વક વસ્તુને ગ્રહણ કરવામાં તેમ તેનો ત્યાગ કરવામાં એમ બન્ને પ્રકારે આત્મવીર્ય ખર્ચવું પડે છે છતાં આત્મપરિણામ કદી સ્થિર કે શાંત થતો નથી. ખરી વાત તો એ છે કે જો તે વાંસને સ્થિર કરવો હોય તો તેને બાંધેલી બન્ને છેડાવાળી રસીને છોડી દૂર કરવામાં આવે, અને તો જ તે વાંસ સ્થિર થાય. તેમ જીવ જેટલી એ પરવસ્તુના ગ્રહણ ત્યાગની સાવધાનતા રાખે છે, તેટલી પોતે રસપૂર્વક ગ્રહણ કરી રાખેલા રાગદ્વેષમય વિકલ્પોના ત્યાગની સાવધાનતા રાખે તો સહેજે આત્મપરિણામ સ્થિર અને શાંત થાય.

રાગ દ્વેષની માત્રા આત્મામાં જ્યાં સુધી બની રહે છે, ત્યાં સુધી કર્મબંધન છૂટવાના અવસરે પણ રાગદ્વેષ વશીભૂત થઇ તે બંધાયા જ કરે છે; અર્થાત્ કર્મબંધન છૂટવા માત્રમાં વાસ્તવિક કલ્યાણ નથી, કારણ કે બંધનું મૂળ કારણ રાગદ્વેષ મોજુદ છે. એક બંધનની નિવૃત્તિ ટાણે બીજા ચિત્રવિચિત્ર બંધનો તુરત તેને જકડી લે છે. તેથી બંધનની ચિર શૃંખલા કદી તૂટતી જ નથી. એમ છૂટવું એ કર્મબંધથી વાસ્તવિક છૂટકારો નથી, કર્મબંધનથી વાસ્તવિક

છૂટવુ હોય તો ઇતસ્તત આત્મપરિણામનુ ભ્રમણ વા તેના કારણરૂપ રાગદ્વેષને સમ્યક્ પ્રકારે રોકવામા આવે તો જ કર્મબધન સર્વથા રોકાઇ જાય અને તેનો સર્વથી પ્રબળ અને સમ્યક્ ઉપાય યથાર્થ જ્ઞાનપૂર્વક સમપરિણતિમા સ્થિર થઇ નિ સત્ત્વ કરવામા આવે, એને જ સાચી નિર્જરા ભગવાને કહી છે તે સિવાયની બધસહભાવિની નિર્જરા તો જગત આખુ કરી જ રહ્યુ છે.

ગોળીનો વાસ એક તરફથી છૂટે ત્યારે બીજી તરફથી બધાય છે તેનુ છૂટવુ તે પણ બધાવા માટે જ વર્તે છે પણ જો તે વાસને ગ્સીથી સર્વથા છોડવામા આવે તો ફરી બધાતો નથી તેમ મોહાસક્ત જીવ એક તરફથી પ્રબળ યમનિયમાદિ આચરી છૂટવા માટે પ્રવૃત્તિ કરે છે ત્યારે વ્યક્ત કે અવ્યક્ત રાગદ્વેષાદિ પરિણામે કરી બીજી તરફથી બધાતો જાય છે બધનની નિવૃત્તિના એક નિમિત્ત કારણરૂપ એવા યમ-નિયમાદિપૂર્વક પ્રવર્તનકાળે પણ રાગદ્વેષની માત્રા જીવને કયા પ્રકારે ઉન્માદે ચઢાવી રહી છે તેનુ એને ભાન નથી એ રાગદ્વેષ તજવાના બહાને જીવ કરે છે શુ ? એક ખૂણેથી નીકળી માત્ર બીજા ખૂણામા ભરાય છે બીજો પણ પહેલાના જેવો જ હોય છે અનાદિ-કાળથી જીવ સમ્યક્ પ્રકારે નિરાવલબ ઉદાસીન રહી શકયો નથી કે ઉદાસીન રહેવા તથારૂપ પ્રકારે તેણે પ્રયત્ન કર્યો નથી, એવી સ્થિતિને પ્રાપ્ત થવા યોગ્ય સમ્યક્ સાધનો મેળવ્યા નથી, લોકેષણા, લોકહેરીને લોકસજ્ઞામા ઘુઘાઇ રહ્યો છે અને તેથી ઉદાસીનતાજન્ય સુખનો અનુભવ પણ તેને નથી એ સુખનો અનુભવ કે વાસ્તવ્ય શ્રદ્ધા વિના તેનો તથારૂપપણે પ્રયત્ન પણ ક્યાથી હોય ? એટલા જ માટે કહેવામા આવ્યુ છે કે મૂઢ અને અજ્ઞાની જીવનો ગ્રહણ અને ત્યાગ બન્ને બધનરૂપપણે પ્રવર્તે છે, અર્થાત્ તેનો ત્યાગ એ પણ ગ્રહણને અર્થે છે, અને તેનુ ગ્રહણ તે પણ પ્રત્યક્ષ ગ્રહણ જ છે સારાશ કર્મબધનથી છૂટવાનો સર્વથી પ્રધાન અને વાસ્તવિક ઉપાય રાગદ્વેષની સમ્યક્ પ્રકારે નિવૃત્તિ કરવી એ છે, નહિ તો ગજસ્નાનવત્ જીવ નિરતર દુઃખી અને કર્મપરતત્ર બન્યો રહે છે

મોહના ઉદયથી રાગદ્વેષરૂપ પરિણામ જીવને થયા કરે છે જેથી કોઇ વખત અશુભ કાર્યોની પ્રવૃત્તિ તથા શુભ કાર્યોની અપ્રવૃત્તિ (નિવૃત્તિ) આત્માને વર્તે છે, અને કદાચિત્ શુભ કાર્યોની પ્રવૃત્તિ તથા અશુભ કાર્યોની અપ્રવૃત્તિ (નિવૃત્તિ) જીવ કરે છે પણ એવી મોહગર્ભિત પ્રવૃત્તિ-નિવૃત્તિવડે શુભાશુભ બધનની વૃદ્ધિ હાનિ જીવ અનત કાળથી કરતો આવ્યો છે મોહોદય ક્ષીણ થવાથી વા અત્યત મદ થવાથી તત્ત્વજ્ઞાન નિર્મળપણાને પામે છે તથા એ સમ્યક્ તત્ત્વ-જ્ઞાનના પ્રસાદથી આત્મ ઉપયોગ મોહોદય પ્રત્યે આળસે છે-નિરસપણાને ભજે છે, જેથી વિજ્ઞાનરૂપ શુદ્ધોપયોગની પ્રવૃત્તિ તથા શુભાશુભ ભાવોની અપ્રવૃત્તિ અર્થાત્ નિવૃત્તિ સહેજે થાય છે અને એવી પ્રવૃત્તિ-અપ્રવૃત્તિવડે સર્વ કર્મ સસ્કારના આત્યતિક ક્ષયરૂપ નિર્વાણ દશાને જીવ સપ્રાપ્ત થાય છે

પ્રથમ બધ અને આત્મા ઉભયમા અનાદિ કાળથી તેના સ્વરૂપની વાસ્તવિક પ્રતીતિપૂર્વક જીવને ભેદ જ પડ્યો નથી, છતા માત્ર અનુ-પયોગ પરિણામે બધ અને આત્મા જુદા છે, એમ કથન માત્ર જીવ ગાયા કરે છે અને એવી અજ્ઞાન મનોદશા યુક્તપણે કરેલી પ્રવૃત્તિ-અપ્ર વૃત્તિવડે બધનની વાસ્તવિક નિવૃત્તિ ક્યાથી હોય ? બધ, બધહેતુ, બધફળ અને બધ-સ્વામી એના વાસ્તવિક સ્વરૂપને સમજ્યા

શ્રી જૈનાગમ નિયમાવલી

લેખક: આ. શ્રી વિજયપદ્મસૂરિજી મહારાજ

૧ અનુત્તર વિમાનના પાંચ વિમાનો પૈકી પૂર્વાદિ ચારે દિશામાં રહેલા વિમાનના દેવો પોતાનું આયુષ્ય પૂર્ણ થયા બાદ અનન્તર ભવમાં (તે પછીના તરતના ભવમાં) નિશ્ચયે કરીને ઉચ્ચકોટિનો મનુષ્ય જ થાય-અહીં આયુષ્યનો બંધ પડ્યો હોય. તો તે વૈમાનિક દેવ જ થાય તેઓ તિર્યંચ, નારકી, ભુવનપતિ, વ્યંતર, જ્યોતિષ્કદેવ ન જ થાય.

૨ સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાનના દેવો નિશ્ચયે કરીને એકાવતારી જ હોય. તેમનું જઘન્યથી કે ઉત્કૃષ્ટથી આયુષ્ય તેત્રીસ સાગરોપમનું જ હોય. તેટલું આયુષ્ય પૂર્ણ થયા બાદ ઉત્તમ મનુષ્યપણું પામે. અહીં મોક્ષમાર્ગની નિર્મળ સાધના કરીને જરૂર સિદ્ધ થાય.

૩ તમામ ઇંદ્રો સમ્યગ્દષ્ટિ જ હોય. એટલે જેમ ઇંદ્ર સિવાયના દેવોમાં કેટલાએક દેવો સમ્યગ્દષ્ટિ હોય, ને કેટલાએક દેવો મિથ્યાદષ્ટિ પણ હોય. આમ બે વર્ગ હોય છે, તેમ ઇંદ્રોમાં બે વર્ગ હોય જ નહિ.

૪ અનુત્તર વિમાન દેવપણું સમ્યગ્દર્શનાદિ-ત્રણેની એકઠી નિર્મલ સાધના કરવાથી જ મળી શકે.

૫ જન્મની અપેક્ષાએ દેવીઓ ઉત્પત્તિ-ભુવનપતિ વ્યંતર જ્યોતિષી દેવલોકમાં તથા બાર દેવલોક પૈકી પહેલા બે દેવલોકમાં હોય-તેથી આગળના દેવલોકમાં ન હોય.

૬ દેવલોકમાં દેવોનું આયુષ્ય જઘન્ય પણ હોય, ને ઉત્કૃષ્ટ તથા મધ્યમ પણ હોય, પરંતુ ઇંદ્રોનું આયુષ્ય ઉત્કૃષ્ટ જ હોય.

૭ યુગલિયાજીવો મરણ પામીને તરતના ભવમાં દેવ જ થાય-બીજી ગતિમાં ન જાય.

૮ દેવો અને નારકી પછીના અનંતર ભવમાં અનુક્રમે દેવપણું નારકપણું પામી શકે જ નહિ.

૯ છ-પર્યાપ્તિઓમાં શરુઆતની ત્રણપર્યાપ્તિઓ પૂરી કર્યા વિના પરભવનું આયુષ્ય ન જ બંધાય-એમ શ્રી પ્રજ્ઞાપના સૂત્રની ટીકામાં કહ્યું છે.

વગર તથા બંધ અને બંધફળથી વિરક્ત ચિત્ત થઇ સ્વ સ્વરૂપને વિષે અપૂર્વ પ્રેમ ઉલ્લસ્યા વગર અનાદિ બંધનની આત્યંતિક નિવૃત્તિ હોય જ નહિ. તેથી જ કહેવામાં આવ્યું છે કે-અજ્ઞાન અને રાગદ્વેષયુક્ત પરિણામે કરેલી પ્રવૃત્તિ તો બંધનું કારણ થાય એ તો નિશ્ચિત છે, પણ તેવા પરિણામે કરેલી નિવૃત્તિ પણ બંધનું કારણ થાય છે, જ્યારે આત્મપરિણતિયુક્ત સમ્યગ્જ્ઞાન પરિણામે કરેલી પ્રવૃત્તિ તથા નિવૃત્તિ બન્ને મોક્ષનું કારણ થાય છે એ એક તત્ત્વજ્ઞાનપૂર્વક આત્મદશાનું અપૂર્વ માહાત્મ્ય છે.

(લેખક કથે છે કે હું આવી સ્થિતિને અનુભવતો નથી.)

૧૦ અભવ્ય જીવોને એક મિથ્યાદષ્ટિ ગુણસ્થાનક નામનુ પહેલુ ગુણસ્થાનક જ હોય

૧૧ મિશ્રદષ્ટિ જીવો (ત્રીજા મિશ્રગુણસ્થાને રહેલા જીવો) તે સ્થિતિમા (મિશ્ર ગુણસ્થાનકે) મરણ પામે જ નહિ

૧૨ બાદર અગ્નિકાય મનુષ્યલોકમા જ હોય

૧૩ કોઈપણ શત્રુ, દેવ અથવા વિદ્યાધર રાજા વગેરે સાત-જણાનુ સ હરણ કરી શકે જ નહિ તે સાત જણા આ પ્રમાણે જાણવા ૧-સાધ્વી, ૨-વેદ મોહનીયના ક્ષય કરનાર મુનિરાજ, ૩-પરિહાર વિશુદ્ધિ ચારિત્રવ ત મુનિરાજ, ૪-ચૌદપૂર્વના જ્ઞાની મુનિરાજ, ૫-સાતમા અપ્રમત્ત ગુણસ્થાનકે રહેલા મુનિરાજ, ૬-પુલાક લબ્ધિવ ત મુનિરાજ, ૭-આહારક લબ્ધિવાળા મુનિરાજ

૧૪ સ યમધારક ભવ્ય જીવોને જ મન પર્યવજ્ઞાન પ્રકટે

૧૫ જેઓ સિદ્ધિપદને પામ્યા, તેઓ નિશ્ચયે કરીને ભવ્ય જ હતા, એમ સમજવુ. (અધ્યાત્મસારમાં)

૧૬ હુ ભવ્ય હોઇશ કે અભવ્ય ? આવો વિચાર જેને થાય, તે નિશ્ચયે કરી ભવ્ય જીવ જ હોય, કારણ કે અભવ્ય જીવને તેવો વિચાર આવે જ નહિ એમ શ્રી આચારાગ સૂત્રની ટીકામા કહ્યુ છે

૧૭ જેઓ પરમાવધિજ્ઞાનને પામ્યા, તેઓ અન્તમુહૂર્તમા જરૂર કેવલજ્ઞાન પામે જ, એમ શ્રી ભગવતી સૂત્રના અઢારમા શતકના આઠમા ઉદ્દેશાની ટીકામા શ્રી અભયસૂરિ મહારાજે જણાવ્યુ છે

૧૮ સાસ્વાદન સમ્યગ્દષ્ટિ જીવો લબ્ધિ અપર્યાપ્તપણે ઉપજે જ નહિ, કારણ કે લબ્ધિ અપર્યાપ્તા જીવો બહુ સ ક્લિષ્ટ (ખરાબ) પરિણામવાળા હોય છે

૧૯ ક્ષપકશ્રેણિ કરવાનો પ્રસ ગ ભવ્યજીવને જિંદગીમા એકજવાર પ્રાપ્ત થાય

૨૦ જિંદગીમા ક્ષાયોપશમિક સમ્યક્ત્વ તથા ઔપશમિક સમ્યક્ત્વ અનેકવાર પામી શકાય, પણ ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ એકજવાર સ પૂર્ણ ભવચક્રમા પામી શકાય

૨૧ અગીઆરમુ ઉપશાતકષાય વીતરાગ છદ્મસ્થ ગુણસ્થાનક છે અહીં આવેલા ભવ્ય જીવો આયુ ક્ષયે કે ગુણસ્થાનકનો કાળ પૂરો થવાથી જરૂર નીચેના ગુણસ્થાનકોમા આવે છે, એટલે કષાયોદયાદિ કારણે જરૂર નીચેના ગુણસ્થાનકોમા આવે છે

૨૨ બીજા સાસ્વાદન સમ્યગ્દષ્ટિ ગુણસ્થાનકે રહેલા જીવો મિથ્યાત્વ મોહનીયનો ઉદય થતા જરૂર પહેલા મિથ્યાદષ્ટિ ગુણસ્થાનકે આવે છે

૨૩ મિશ્ર તથા દેશવિરતિ વગેરે ૧૧ ગુણસ્થાનકોનો ત્યાગ કરીને જ જીવો પરભવમા જાય છે એમ શ્રી લોકપ્રકાશ, સર્ગ ત્રીજો, શ્લોક ૭૮ મામા કહ્યુ છે

૨૪ વિગ્રહગતિમા, કેવલીસમુદ્‌ઘાતમા, ત્રીજા, ચોથા, પાચમા સમયે અને અયોગી અવસ્થામા (ચૌદમા અયોગી કેવલીગુણસ્થાનકે) સિદ્ધપણામાં અનાહારકપણ જ હોય

૨૫ ત્રીજા-બારમા-તેરમા ગુણસ્થાનકે કોઇ જીવ મરણ પામે જ નહિ

૨૬ દશપૂર્વી તથા તેથી અધિક પૂર્વોના જ્ઞાનવાળા મહાપુરુષો નિશ્ચયે સમ્યગ્દષ્ટિજ હોય

૨૭ પ્રમાદ રહિત-વિવિધ પ્રકારની આત્મિક ઋદ્ધિવાળા સ યમધારી ભવ્ય જીવોને જ ચોથુ મન પર્યવજ્ઞાન પ્રકટ થાય એમ વિશેષાવશ્યકમા કહ્યુ છે

૨૮ ૧ દેવોના સ્વામી તમામ ઇંદ્ર મહારાજાઓ, ૨ પાંચે અનુત્તર વિમાનમાં (વિજય–વૈજયંત–જયંત અપરાજિત–સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાનમાં) રહેનારા દેવો, ૩ તેસઠ શલાકા પુરુષો (૨૪ તીર્થંકર, ૧૨ ચક્રવર્ત્તીઓ, ૯ વાસુદેવ, ૯ પ્રતિવાસુદેવ, ૯ બલદેવ). ૪ નવ નારદનાજીવો, ૫ શ્રી કેવલીભગવંતે તથા ગણધરભગવંતે જેમને દીક્ષા આપી છે તે પુણ્યશાળી જીવો, ૬ શ્રી તીર્થંકર દેવના હાથે અપાતા વાર્ષિક દાનના પદાર્થને મેળવનારા જીવો, ૭ પ્રવચનના અધિષ્ઠાયક દેવો તથા દેવીઓ, ૮ લોકાંતિક દેવો, ૯ ત્રાયસ્ત્રિંશક દેવો, ૧૦ અસુરકુમાર નિકાયના પરમાધામી દેવો (પરમાધાર્મિક દેવો), ૧૧ તમામ યુગલિયા મનુષ્યો, ૧૨ સંભિન્નશ્રોતોલબ્ધિના ધારક જીવો, ૧૩ પૂર્વધરલબ્ધિવંત જીવો, ૧૪ આહારકલબ્ધિવંત જીવો, ૧૫ પુલાકલબ્ધિવંત જીવો, ૧૬ મતિજ્ઞાનાદિલબ્ધિવાળા જીવો. ૧૭ સુપાત્રદાનનો લ્હાવો લેનારા જીવો, ૧૮ સમાધિમરણને પામનારા જીવો, ૧૯ જંઘાચારણ મુનિવરો, ૨૦ વિદ્યાચારણ મુનિવરો, ૨૧ મધ્વાશ્રવલબ્ધિવાળા જીવો, ૨૨ સર્પિરાશ્રવ લબ્ધિના ધારક જીવો, ૨૩ ક્ષીરાશ્રવલબ્ધિવાળા જીવો, ૨૪ બારમા ક્ષીણ કષાય વીતરાગ છદ્મસ્થગુણસ્થાનકે રહેલા જીવો, ૨૫ જે પાષાણ (આરસના પત્થર વગેરે) વગેરેથી શ્રી તીર્થંકરાદિની પ્રતિમા બનાવી શકાય, તેવા પૃથ્વીકાયાદિના જીવો, ૨૬ ચક્રવર્ત્તીના ચૌદ રત્નના જીવો, ૨૭ વિમાનના અધિપતિ દેવો, ૨૮ ઔપશમિક–ક્ષાયોપશમિક–ક્ષાયિક ભાવના સમ્યક્ત્વાદિના ધારક જીવો, ૨૯ શ્રી પ્રભુદેવની અનુભવગર્ભિત ભક્તિના કરનારા પુણ્યશાળી જીવો, ૩૦ સાધર્મિક વાત્સલ્યના કરનારા જીવો, ૩૧ સંવિગ્નપણાને પામેલા જીવો, ૩૨ શુક્લપાક્ષિક જીવો, ૩૩ દ્રવ્ય તીર્થંકરના માતાપિતાઓ, ૩૪ યુગપ્રધાન મહાપુરુષો, ૩૫ શ્રી આચાર્યપદ વગેરે દશ પદને ધારણ કરનારા જીવો, ૩૬ પારમાર્થિક સદ્ગુણોને ધારણ કરનારા જીવો, ૩૭ અનુબંધદયા–હેતુદયા–સ્વરૂપદયાના પાલન કરનારા જીવો. આ તમામ જીવો ભવ્ય હોય એમ શ્રી અભવ્યકુલકાદિમાં કહ્યું છે.

(ચાલુ)

સામાન્ય જિન સ્તવન.

(રાગ–ગુજર ગયા વહ જમાના કૈસા) (ફિલ્મ–ડૉક્ટર)

ચમક રહા તન પ્રભુકા કૈસા...!
આનંદકેરી બહાર હી જીસમેં, ચમક રહા તન પ્રભુ કા કૈસા...!
નયન કેરે તારે જીસમેં, પરમ પ્રશમ રસ ઝીલતે હૈ;
મુખ શશી દીપે ઉમદા દિલાવર, જિસસે સુખ સુધા પાના—ચમક...૧
જિનકા નહિ મુકાબલા જગમેં, ઇંદ્રોસે ભી પૂજિત હૈ;
ઐસા જિણંદ અનોખા, જિસસે ભવદુઃખ સભી હટાના—ચમક...૨
યહી મુક્તિની નાવ તુમ્હારા, તારનેવાલે તારેંગે;
નેમિ–લાવણ્ય–દક્ષ કે સાંઇ, જિનજી જો દિલ લાગેંગે—ચમક...૩

—મુનિરાજશ્રી દક્ષવિજયજી મહારાજ.

"જીવન-સાફલ્ય"

લેખક મુનિરાજ શ્રી લક્ષ્મીસાગરજી મહારાજ.

વિશ્વની આ રંગભૂમિ ઉપર અનેક પ્રકારના મનુષ્યો અગમ્યની કોઇ પણ દિશાઓથી આવી અગમ્યને રસ્તે પોતાનો ક્રમ પૂરો કરી ચાલ્યા જાય છે. વિવિધ પ્રકારના આ મનુષ્યો વિધવિધ રંગે રંગાઇ, એ રંગમા મસ્ત બની, જિંદગીનુ ખરુ ધ્યેય-ખરુ કર્ત્તવ્ય ભૂલી જઇ જિંદગીના નશ્વર સુખને શાશ્વતુ સુખ માની તેમા ગાડાયેલા બને છે તે પ્રાપ્ત કરતા પોતાની આખી જિંદગી વેડફી દે છે પોતાનુ લક્ષ બિન્દુ ભૂલી જઇ અવળે પથે વળે છે. માત્ર કોઇ વિરલ જ જિંદગીનુ રહસ્ય સમજી પોતાના આત્માને પરમાત્મસ્વરૂપમા આણે છે

આવા બે પ્રકારના મનુષ્યો બે પ્રકારની જિંદગી વ્યતીત કરતા આપણે જોઇએ છીએ એક શ્રેયસ્‌નો માર્ગ ગ્રહણ કરે છે તો બીજો પ્રેયસ્‌નો માર્ગ લે છે શ્રેયસ્‌નો માર્ગ એ ધર્મ-માર્ગ છે આ ધર્મમાર્ગે જનારા શાશ્વતા સુખ પ્રાપ્ત કરી શકે છે જેમ ગુલાબના પુષ્પને મેળવતા પહેલા કટકથી વિંધાવુ પડે છે તેમ આ અખડ સુખની પ્રાપ્તિ પણ શિરને માટે જ થાય છે જગતમા સાચી શાન્તિના સ્થાપકો શ્રી મહાવીર પરમાત્માના દર્શાવેલા માર્ગે અનુસરનાર જ પોતાનો આત્મા ઉચ્ચ બનાવી શકે છે, નહિ કે તેમના સિદ્ધાન્તોનુ અધ અનુકરણ કરવાથી યા તો યત્રવત્ પાલન કરવાથી આવા મહાત્માઓએ આપણા જડ-અજ્ઞાન હૃદય પર જ્ઞાનરૂપી પ્રકાશ ફેંકી આપણામા ચેતન રેડયુ તેઓએ પોતાની ફરજ અદા કરી

પછી કયો માર્ગ ગ્રહણ કરવો એ તો આપણા જ મનની વાત રહી સૂર્ય પ્રકાશે છે તેથી માણસોએ વિચારવાનુ કે આપણે હવે કયે રસ્તે જવુ ? ધર્મ એ સત્ય છે સત્ય હમેશા અમર છે, પછી ભલે આપણા આ ચર્મચક્ષુઓથી અધર્મ-ધર્મ દેખાતો હોય પરતુ કયા આપણને ધર્મને માર્ગે જવાની ત્વરા છે ? "गतानुगतिको लोक "—એ જ અત્યારે આપણો ધર્મ થઇ પડ્યો છે આપણે મૂળને છોડી ડાળાને વળગી રહ્યા છીએ કુસકા માથી ઓદન શોધવા પ્રયત્નો આદરી રહ્યા છીએ ખરો ધર્મ તો નીતિમય પ્રમાણિકપણે જીવન વ્યતીત કરવામા છે, ભ્રાતૃભાવ અને દયાભાવ રાખવામા છે, સયમ અને ચારિત્ર્યનુ પાલન કરવામા છે ધર્મનુ મૂળરૂપ તે આ જ આ ગુણો સિવાય બીજી બધી ક્રિયાઓ અને સાધનાઓ નકામી છે આજ ધર્મ "स्वल्पम प्यस्य धर्मस्य त्रायते महतो भयात् " એ સૂત્રને સિદ્ધ કરી શકે છે. બીજા પ્રેયસ્‌ને માર્ગે જનાર આ સ્થૂલ શરીરના પૂજારી હોય છે તેઓ તેને કેમ સુદર બનાવવુ ? અને દુનિયાના જુદા જુદા પ્રકારના ભોગવિલાસો કેમ સારી રીતે ભોગવાય તેના જ વિચારમા ને વિચારમા જ આખી જિંદગી વ્યતીત કરે છે પોતાના જીવતરને ધૂળમાં રોળી નાખે છે તેઓ ખાવાને માટે જીવે છે જીવવાને માટે ખાતા નથી ' यात्र जीवं सुखं वसेत् " એ જ તેમનો જીવનમત્ર હોય છે એને જ તેઓ "જીવનનુ સાફલ્ય"

આ·ચા·ર્ય ·· અ·મ·ર·કી·ર્તિ

[૩]

લેખકઃ મોહનલાલ દીપચંદ ચોકસી.

દેવીભક્ત માણિકદેવે રાજવી પદ્મનાભને સર્વ અનર્થનું મૂળ દિગંબર સાધુ જ છે એમ ઠસાવ્યું હતું, તે સાધુ અન્ય કોઇ નહીં પણ આચાર્ય અમરકીર્તિ પોતે જ હતા.

જ્યારથી તેઓશ્રીએ વૃદ્ધ સાધુના મુખથી મલ્લિપુરનો વૃતાન્ત સાંભળ્યો ત્યારથી જ તેમણે એ સ્થળમાં જઈ પુનઃ એકવાર અહિંસાનો વિજયધ્વજ ફરકાવવાનો નિશ્ચય કરી લીધો હતો.

વિહારની દિશાનો માર્ગ મલ્લિપુર નિયત થયાનુ શ્રવણ કરતાં જ ઉપાસકવર્ગમાં આકાશમાંથી એકાએક વિજળી પડતાં જે જાતનો ક્ષોભ પ્રગટે એવો ગભરાટ ઉદ્ભવ્યો હતો. મલ્લિપુરનો સ્વામી કાળીભક્ત બની ગયો છે અને વાર-કવારે માતાના સ્થાનકમાં જીવતાં પશુઓનાં બલિ ચઢે છે. એ વાત આસપાસના પ્રદેશમાં તો જાણીતી હતી, પણ દિવસોના વહેવા સાથે અતિ દૂર સુધી પથરાતી હતી. એ નગરમાં વસનાર અહિંસા ધર્મીઓની દશા પાંજરે પડેલા પોપટ જેવી જ લેખાતી. દયાના ઉમદા ગુણ સંબંધી વ્યાન કરનાર કોઇ સંત કે વિદ્વાન ભાગ્યે જ એ ભૂમિ પર ટકી શકતો. પુરોહિત માણિક્યદેવની નજર ન પડી હોય ત્યાં સુધી જ એ સુરક્ષિત ગણાતો. એકવાર ઉખેડી નાંખવાનો એ મનમાં નિશ્ચય કરતો એટલે ખેલ ખલાસ. હરકોઇ રીતે ન્યાય-અન્યાય જોયા સિવાય રાજા પદ્મનાભને વાત એવી રીતે ઠસાવતો કે પેલી વ્યક્તિની સાચી હકીકત પણ રાજાને સાંભળવી ગમતી નહીં. પૂજારીએ જે ભરમાવ્યું હોય એ સાચું માની તે પગલા ભરતો. આંધળી ભકિત ખરા-ખોટાનો વિવેક સમજવા દેતી નહીં! 'ટકે શેર ખાજા ને ટકે શેર ભાજી' જેવો ઘાટ થઈ પડતો. જે સ્થાનનું વાતાવરણ આ પ્રકારનું હતું અને જ્યાં માણિક્યદેવના પાસા પોબાર પડતાં ત્યાં પગલા માંડવાની હામ કોની ચાલે? બળતી આગમાં કૂદી પડવા જેવું વિકટ કાર્ય હતું. પણ

માને છે. આ બિચારા પામર માનવો સંસારના અગણિત રસ લૂંટવામાં એટલા તો મગ્ન બની ગયા હોય છે કે તેઓને એટલું પણ ભાન નથી હોતું કે *All that glitters is not gold* (પીળું એટલું સોનું નહિં).

જેને આપણે મજા માનીને વળગી રહ્યા છીએ તે જ વસ્તુઓ દુઃખથી ભરપૂર છે-તે જ દુઃખ છે. આપણે માર્ગ ભૂલ્યા છીએ. આપણને ત્યારે જ આનંદ પડે કે જ્યારે આપણો રાગ, દ્વેષ, મોહ, શોક વિગેરે દ્વંદ્વોથી દગ્ધ થયેલો આત્મા શાન્તિ પામે ત્યારે જ તે પરમાત્મ-સ્વરૂપમાં આવશે. :આર્યધર્મના સિદ્ધાંતો જીવનસાફલ્ય ઉપર રચાયેલા છે. મૈત્રી, કરુણા, પ્રમોદ, અને માધ્યસ્થ ભાવના પરમાત્મસ્વરૂપ બનાવવાના પરમ ઉપાયભૂત છે. જેટલા અંશે ભાવના ઓછી તેટલા અંશે જીવનસાફલ્યમાં મંદતા સમજવી.

"તારે કી જ્યોત મે ચંદ છૂપે નહીં,
સૂર છૂપે નહીં બાદલ છાયો,"

એ કવિત અનુસાર આચાર્ય અમરકીર્તિથી આ કેમ સહ્યુ જાય ? હિંસા ડાકિની સ્વછદતાથી મલ્લિપ્રભુના દેવાલય સામે જ અહર્નિશ નાચ કરતી હોય અને અહિંસા જેવા અનુપમ ધર્મને વરેલો પોતાના સરખો સાધુ મોજૂદ હોય છતા એ સામે આખ સરખી ન માડે એ સભવે જ શી રીતે ? પોતાની સકળ શક્તિ ખરચીને પણ એ ભયાનક અત્યાચાર નિવારવો એ જ પ્રથમ ધર્મ. કદાચ એ અર્થે દેહના બલિદાન દેવા પડે તો તે પણ સહી આવા અડગ નિશ્ચયને વરેલા આચાર્ય ભક્તોના કલરવને નમતુ ક્યાથી આપે ? વિહારની દિશા જરા પણ ફેરવી નહીં માર્ગમા આવતા સ્થળોની ઉપેક્ષા કરી, અને મલ્લિપુરવાસી જનોની વિનતી ન હોવા છતા ચોમાસું ત્યા વ્યતીત કરવાનો નિરધાર કર્યો આ વાત થોડા સમયમા ચોતરફ પ્રસરી ગઇ મલ્લિપુરની નજીકમા આવેલ ચપાનગરનો રાજા કર્ણદેવ કે જે જૈનધર્મનો ચુસ્ત ઉપાસક હતો અને દયા–ધર્મ પ્રતિ બહુમાન ધરાવતો હતો એણે પોતાના પાટવીકુવર મહેદ્રને પોતાને આગણે પધારવા અને ચોમાસુ કરવાના વિનતીપત્ર સહિત આચાર્ય પાસે મોકલ્યો. વિશેષમા કહેવડાવ્યુ કે– 'કાળી માતાનું મદિર ચાતુર્માસ માટે નિયત કરેલ સ્થળથી બહુ દૂર નથી ઉક્ત મદિરમાં પ્રતિદિન ચઢતા ભોગથી આપને ધર્મકાર્યમા અતરાય પડશે વળી આશ્વિન માસમા તો એ સ્થળે હજારો બકરાનો બલિ ચઢશે, જે આપ સરખા કૃપાળુ સતથી જોયો પણ નહીં જાય મારી નગરીમા સુખેસમાધે ચોમાસુ વ્યતીત થશે અને આપ સરખાના પગલા અમારે આગણે થવાથી હુ તેમજ મારી પ્રજા પણ હર્ષિત થઇ અમારા જીવનને ધન્ય માનીશુ ' 'कार्यं साधयामि वा देहं पातयामि ' એ એક જ ઉત્તર મુનિશ્રી તરફથી મળ્યો અને વધારામા તેમણે કહ્યુ કે– 'કુમાર મહેન્દ્ર, ચપાનગરીમા આવવા માટે અન્ય કઇ વાધો છે જ નહીં, પણ એ તો ભાવિના હાથની વાત કહેવાય અત્યારે તો એક જ નિરધાર કરી મે વિહારરૂપી ઊંટડો મલ્લિપુરની દિશામા ફેરવ્યો છે પવિત્ર એવા શ્રી મલ્લિનાથ પ્રભુના પ્રાસાદ સમિપ, કાળીમાતાના મદિરમા જે હિંસાની હુતાશની પ્રજ્વલિત થઇ ચૂકી છે તેને ક્યા તો અહિંસારૂપી અમીવર્ષણથી ઠારી દેવી અને પુન કરુણા સરિતાને એ સ્થાનમા વહેવડાવવી અથવા તો આ દેહ સુદ્ધા એમાં ધરી દઈ જીવનને ધન્ય લેખવુ 'સાચને આચ' આવતી નથી એ સૂત્રનો સધિયારો લઇ, ચાહોમ કરી મે ઝુકાવ્યુ છે એમાં મીનઃમેખ થનાર નથી જ. આચાર્યશ્રીના આ નિશ્ચયની જાણ થતા જ મહેન્દ્ર પાછો ફર્યો અને એ સારોયે વ્યતિકર ગજવી કર્ણદેવને કહી સભળાવ્યો ત્યારે એને પણ અતિશય દુ ખ થયું

' મલ્લિપુરના રાજ્યનો પોતે પડોશી હોવાથી, રાજા પદ્મનાભના સ્વભાવ તેમજ વર્તાવથી તે માહિતગાર હતો અપુત્રીયા નૃપને કુવરીના જન્મ પછી કાળીદેવી ઉપર કેવી સજ્જડ શ્રદ્ધા બેઠી છે એ વાત એની ધ્યાન બહાર નહોતી પુરોહિત માણિક્યદેવ કેવુ પ્રપંચી પૂતળુ છે અને વખત આવ્યે કર્યુ કુકર્મ તે નહીં આદરે એ કળવુ મુશ્કેલ હતુ પ્રથમ તકે એને સ્પષ્ટ ભાસ્યુ કે એ પિશાચ જરૂર સૂરીજીને મહાન સકટમા ઉતારવાનો આચાર્યશ્રીની અહિ સા કારગત થાય તે પૂર્વે કઇ કઇ જાળો એ પાથરવાનો પણ જ્યા સતનો નિરધાર અફર ત્યા શુ વાય ? પડોશીના રાજ્ય સાથે વૈર-વિરોધ કરવો એને પાલવે તેવો હતો જ નહીં વળી જ્યારથી પદ્મનાભે કાળીમાતાની સ્થાપના કરી, મદારગિરિની પવિત્રતામા મશીનો ડાઘ

ચાતુર્માસિક કર્તવ્ય

લેખક મુનિશ્રી ન્યાયવિજયજી મહારાજ.

આજે ચોમાસી ચૌદશ છે ઘણા મહાનુભાવો વ્રત, નિયમ, ઉપવાસ, પૌષધાદિ કરી આત્મકલ્યાણના સાધનો પ્રાપ્ત કરી આત્મવિકાસના માર્ગે આગળ વધે છે ચાતુર્માસમા ખેડૂતો પણ ખેતી કરી, બીજ વાવી તેનુ ઉત્તમ ફળ પ્રાપ્ત કરે છે, તેમ દરેક મુમુક્ષુની ફરજ છે કે ચાતુર્માસમા ફુરસદ મેળવી, પ્રમાદ દૂર કરી ધર્મબીજનુ રોપણ કરે દરેક મહાનુભાવોએ એટલુ યાદ રાખવુ જરૂરી છે કે 'જેવુ વાવે તેવુ લણે.' આપણે ધર્મસસ્કાર, ધર્મશિક્ષણના જેવા સાધનો વાપરશુ તેવો આત્મિક લાભ થવાનો છે એટલા જ માટે શાસ્ત્રકાર મહારાજ ચાતુર્માસિક કર્તવ્યમા નીચેના કાર્યો અવશ્ય કરવાનુ સૂચવે છે

" सामायिकाऽवश्यकपौषधानि,
देवार्चनस्नात्रविलेपनानि ।
ब्रह्मक्रियादानतपोमुखानि,
भव्याश्चतुर्मासिकमडनानि ॥

આ શ્લોકનુ વિવેચન કરતા પહેલા ગૃહસ્થોએ ચાતુર્માસમા શુ છોડવુ જોઇએ તે જોઈ લઇએ

ચાતુર્માસમા વરસાદને અગે જીવોત્પત્તિ, ઘાસ વગેરે ઘણા થાય છે, માટે પ્રવાસ બધ કરવો ઉચિત છે ગાડા, બળદ, ઘોડાગાડીઓ તથા અન્ય વાહનોદ્વારા જેમ બને તેમ પ્રવાસ અલ્પ, અથવા ન થાય તેમ કરવુ

ભાજીપાલો, તથા અન્ય વનસ્પતિ-લીના શાક વગેરેનો ત્યાગ કરવો યદ્યપિ ભાજી તો ફાગણ ચોમાસા પછી બધ થાય જ છે, પરન્તુ અષાડ ચોમાસાથી તો સર્વથા તેનો ત્યાગ કરવો જોઇએ આ ઋતુમા તાજા શાક વાપરવાથી પિત્ત, રોગાદિ વધે છે એટલે એ દૃષ્ટિએ પણ તેનો ત્યાગ કરવો હિતાવહ છે આ સિવાય કદોઈના ઘરની મીઠાઈ, બાવીશ અભક્ષ્ય, રાત્રિભોજનનો ત્યાગ, અનાજનો ઘી, ગોળ વગેરે વ્યાપાર, વગેરેનો પણ જરૂર ત્યાગ કરવો જોઇએ તથા

अज्ञातकं फलमशोधितपत्रशाकं,
पूगीफलानि सकलानि च हट्टचूर्णं ।
मालिन्यसर्पिरपरीक्षकमानुषाणा,
मेते भवन्ति नितरा किल मासदोषा ॥

ભાવાર્થ.—અજાણ્યા ફળ, શુદ્ધ નહિ કરેલુ શાક, પાદડા-ભાજી, પાન, સોપારી વગેરે, ગાધીની દુકાનના ચૂર્ણ વગેરે, મેલુ, ગદુ ઘી તથા અજાણ્યા માણસે લાવેલ વસ્તુઓ વગેરે ખાવાથી માસભક્ષણ સમાન દોષ લાગે છે

ચાતુર્માસમા જૈનશાસ્ત્રકારોએ જેમ ઉપર્યુક્ત કાર્યો કરવાની મનાઇ ફરમાવી છે તેમ અજૈન શાસ્ત્રકારોએ પણ પોતાના ભક્તોને નીચેના કાર્યો કરવાની મનાઇ કરી છે જુઓ—

कथ स्वपिति देवेश पद्मोद्भवमहार्णवे
सुप्ते च कानि वर्ज्यानि वर्जितेषु च किं फलं ॥१॥
नाय स्वपिति देवेशो न देव प्रतिबुध्यते ।
उपचारो हरेरेव क्रियते जलदागमे ॥२॥
योगस्थे च हृषीकेशे यद्वर्ज्यं तन्निशामय ।
प्रवासं नैव कुर्वीत मृत्तिका नैव खानयेत् ॥३॥
वृन्ताकान् राजमाषाश्च वल्लकुलत्थाश्च तूमरी ।
कालिंगानि च यद्वस्तु मूलकम् तंदुलीयकम्॥४॥

एकान्नेन महीपाल चतुर्मास्यां निषेवते ।
चतुर्भुजो नरो भूत्वा प्रयाति परमां गतिम् ॥५॥
नक्तं न भोजयेद्यस्तु चतुर्मास्यां विशेषतः ।
सर्वकामानवाप्नोति इह लोके परत्र च ॥६॥
यस्तु सुप्ते हृषीकेशे मद्यमांसानि वर्जयेत् ।
मासे मासेऽश्वमेधेन स यजेच्च शतं समाः ॥७॥

ભાવાર્થ:—એક ભક્ત રાજન્ પ્રશ્ન પૂછે છે કે–હે બ્રહ્માજી ! ચોમાસામાં વિષ્ણુભગવાન સમુદ્રમાં જઇને શા માટે સૂવે છે ? અને તે સમયે કયા કયા કાર્યોનો ત્યાગ કરવો જોઇએ ? તેમજ તે સમયે કરેલાં કાર્યો શું ફળ આપે ?

બ્રહ્માજી ઉત્તર આપે છે—

વિષ્ણુભગવાન સૂતા નથી તેમ જાગતા પણ નથી, પણ વર્ષાઋતુમાં તેવો ઉપચાર કરેલો છે. તેઓ હૃષીકેશ ધ્યાનસ્થ હોય ત્યારે નીચે પ્રમાણે કાર્યોનો ત્યાગ કરવો જોઇએ, તે સાંભળ.

વર્ષાઋતુમાં પ્રવાસ–પ્રયાણ કરવું નહિં, માટી ખોદવી નહિં, રીંગણાં, અડદ, ચોળા, કળથી, તુવેર અને કાલીંગડાં વગેરે વસ્તુઓ તથા મૂળા (કંદમૂળ) તાંજળીયાની ભાજી વગેરે ન ખાવી, તથા એકવાર જમવું. હે મહીપાલ ! આ પ્રમાણે વર્તવાથી તે ભક્તજન ચતુર્ભૂજ થઈ પરમગતિને પામે છે.

તેમજ રાત્રિભોજનનો નિરંતર ત્યાગ કરવો જોઇએ; તેમાંયે ચાતુર્માસમાં તો રાત્રિભોજનનો વિશેષરીત્યા સર્વથા ત્યાગ કરવો જોઇએ. આ પ્રમાણે જે વર્તે છે તે પ્રાણી આ લોક અને પરલોકની સર્વ કામનાને પામે છે. જ્યારે વિષ્ણુ ભગવાન્ શયન કરે છે ત્યારે જે મદ્ય અને માંસનો ત્યાગ કરે છે તેને દર મહિને સો સો અશ્વમેધ યજ્ઞનું ફળ મળે છે.

આવી જ રીતે માર્કંડ ઋષિએ (વસિષ્ઠ) ભવિષ્યોત્તર પુરાણમાં ચાતુર્માસિક કર્તવ્ય વિસ્તારથી આપ્યું છે. તેનો ભાવાર્થ આ પ્રમાણે છે કે—

હે રાજન્ ! જે મનુષ્ય ચાતુર્માસમાં તેલ ન ચોળાવે તે બહુ પુત્ર–સંતતિ અને ધનવાળો થાય છે. તેમજ પુષ્પાદિ ભોગનો ત્યાગ કરવાથી સ્વર્ગલોકમાં પૂજાય છે. વળી કડુ, ખાટો, તીખો, મીઠો, કષાયેલો, અને ખારો વગેરે ૭ રસનો ત્યાગ કરે છે તે પ્રાણી કદી નિર્ભાગીપણું નથી પામતો, અને તાંબૂલ ન ખાવાથી તે પ્રાણી ભોગ અને લાવણ્ય પામે છે. ગરમીથી પાકેલા પદાર્થો વગેરેનો ત્યાગ કરવાથી દીર્ઘ સંતતિ પામે છે. જે જમીન ઉપર આસન પાથરી સૂવે તે વિષ્ણુનો અનુચર થાય છે. જે એકાન્તરે ઉપવાસ કરે છે તે બ્રહ્મલોકમાં પૂજાય છે. જે નખ અને કેશ વધારે છે તેને રોજ રોજ ગંગા સ્નાનનું ફલ મળે છે; માટે ચાતુર્માસમાં ઉપવાસ કરવા અને નિરંતર મૌનપૂર્વક આહાર કરવો–જમવું એ વ્રત કરવું.

એટલે ચાતુર્માસમાં જેમ જૈન શાસ્ત્રકાર મહારાજે આરંભસમારંભનો ત્યાગ–તપશ્ચર્યાદિ આરાધના અને સંયમપાલન કરવા જણાવે છે તેમ અજૈન શાસ્ત્રકારો પણ પોતાના ભક્તોને આરંભસમારંભનો ત્યાગ, અભક્ષ્યત્યાગ, ઉપવાસાદિ કરવાનું જણાવે છે.

કૃષ્ણ મહારાજે પરમાત્મા શ્રી નેમિનાથજી ભગવાનના ઉપદેશથી દ્વારકાની બહાર ન જવાનો નિયમ લીધો હતો. ચૌલુક્ય ચૂડામણિ પરમાર્હત્ મહારાજા કુમારપાલે કલિકાલસર્વજ્ઞ આચાર્ય મહારાજ શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યજી મહારાજના ઉપદેશથી જે મહાન પ્રતિજ્ઞા લીધી હતી તે પણ વાંચવા જેવી છે—

दर्शनं सर्वचैत्यानां गुरोरपि च वंदनम् ।
मुक्त्वा पुरेऽपि न प्रायो भ्रमिष्यामि घनागमे ॥१॥
वाचा युधिष्ठिरः श्रीमान् निजमङ्गीकृतं व्रतम् ।
न तत्याज चौलुसिंहः कार्ये महत्यपि ॥२॥

ભાવાર્થ:—નગરમાં રહેલાં સર્વ જિનમંદિરોનાં દર્શન અને ગુરુનું વંદન; આ કાર્ય સિવાય પ્રાયઃ નગરમાં ફરીશ પણ નહિં.

પ્રતિજ્ઞામાં યુધિષ્ઠિર સમાન દૃઢપ્રતિજ્ઞ રાજા કુમારપાલ કોઈ પણ મહાન કામ આવતા છતાં પે પોતાની પ્રતિજ્ઞામા દૃઢ હતા–અટલ હતા

યદ્યપિ તેમની આ પ્રતિજ્ઞાની આકરી કસોટીનો સમય પણ આવ્યો છે, અને રાજા પોતાની પ્રતિજ્ઞામા દૃઢ જ રહેલ છે, કિન્તુ સૂરિજી મહારાજે તે વખતે જૈન શાસનની પ્રભાવના ખાતર અને રાજાને ધર્મમા સ્થિર કરવા ખાતર દૈવીશક્તિથી તે પ્રસગને શોભાવ્યો છે.

એટલે શ્રી જિનવરેન્દ્ર દેવની આજ્ઞામા તત્પર શ્રદ્ધાળુ મુમુક્ષુઓનુ કર્ત્તવ્ય છે કે ચાતુર્માસમા તો અવશ્ય ધર્મધ્યાન કરે, આરભસમારભનો ત્યાગ–સર્વથા ત્યાગ કરે અને આત્મકલ્યાણ માટે તત્પર બને

હવે આપણે પ્રસ્તુત વિષય ઉપર આવીયે ચાતુર્માસિક કર્ત્તવ્યમા પ્રથમ **સામાયિક** જણાવેલ છે આપણે પ્રથમ સામાયિકનુ મહત્વ જોઈએ ઉત્તરાધ્યયન સૂત્ર પ્રશ્ન—

सामाइएण भन्तेरजीवे किं जणइ
હે ભગવન્! સામાયિકથી ભવ્ય જીવ શુ પ્રાપ્ત કરે?

ઉત્તર—

"**सामाइएणं सावज्जजोग विरइ जणइ**" સામાયિક કરવાથી જીવ સાવદ્યયોગથી વિરતિ–નિવૃત્તિ પામે છે

सामायिक च मोक्षांगं परं सर्वज्ञभावितम् ।
वासीचंदनकल्पानामुक्तमेतन्महात्मनाम् ॥

ભાવાર્થ—વાસલા અને ચદન જેમને સમાન છે તેવા સમતા ભાવિ મહાત્માઓ માટે **સામાયિક એ મોક્ષનુ ઉત્કૃષ્ટ અગ છે** એમ સર્વજ્ઞ પ્રભુએ કહ્યુ છે

निरवद्यमिदं ज्ञेयमेकान्ते नैव तत्त्वत ।
कुशलाशयरुपत्वात् सर्वयोगविशुद्धित ॥

ભાવાર્થ.—સામાયિક કુશલાશય–ઉત્તમ આશયરૂપ હોવાથી અને તેમા સર્વયોગ–મન, વચન અને કાયયોગ–ત્રિકરણ યોગની વિશુદ્ધિ હોવાથી તત્વાર્થ–પરમાર્થથી તો તેને એકાતે જ નિરવદ્ય–પાપરહિત જાણવુ

सामायिकविशुद्धात्मा सर्वथा घातिकर्मण. ।
क्षयात्केवलमाप्नोति लोकालोकप्रकाशकम् ॥

પૂ પા આચાર્ય ભગવાન શ્રી
હરિભદ્રસૂરિજી મ

ભાવાર્થ.—સામાયિકથી પરમ પવિત્ર થયેલો આત્મા, સર્વથા ઘાતિકર્મના ક્ષયથી લોકાલોકને જણાવનારુ કેવલજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરે છે

આ સાથે આપણે સામાયિકનુ મહાન ફલ પણ જોઈ લઈએ

दिवसे दिवसे लक्खं,देइ सुवण्णस्स खडियं एगो।
एगो पुण सामाइय, करेइ न पहुप्पये तस्स॥

ભાવાર્થ—એક માણસ શુદ્ધ મનથી–સમભાવ પૂર્વક એક સામાયિક કરે, અને એક માણસ નિરતર લાખ ખાડી–સોનાનુ દાન કરે પણ સામાયિકની તુલનામા તે લાખ ખાડી સોનાનુ દાન કરનાર ન આવી શકે

सामाइय कुणतो समभाव सावओ घडिअ दुग ।
आउ सुरेसु बधइ, इत्तिय मित्ताइ पलिआइ ॥

સમભાવપૂર્વક બેઘડીનુ સામાયિક કરનાર મહાનુભાવ નીચે જણાવ્યા પ્રમાણે પલ્યોપમ પ્રમાણ દેવ આયુષ્ય બાધે

बाणवईकोडिओ लक्खागुणसट्ठि सहसपणवीसं।
नवसयपणविसाए सतिहाअडभागपलिअस्स॥

सत्तहत्तरिसत्तसयासतहु-
त्तरिसह लक्ख कोडीओ
सगवीस कोडिसया,
नवभागासत्तपलिअस्स ॥

ભાવાર્થ—બાણુ ક્રોડ, ઓગણસાઠ લાખ, પચીશ હજાર નવશેપચીશ $\frac{3}{8}$ (ત્રણ અષ્ટમાશ) ભાગ પલ્યોપમ, અર્થાત ૯૨૫૯૨૫૯૨૫$\frac{3}{8}$ પલ્યોપમ દેવાયુ બાધે તથા સત્તાવીશ સાતસો સત્તોતેર હજાર

લાખ કોટી અને સત્તાવીશસેં લાખ કોટી નવ ભાગ સાતે પલ્યોપમ પ્રમાણ દેવગતિનું આયુષ્ય બાંધે છે.

આ બધી વસ્તુ આપણને બહુ જ સરસ રીતે સમજાવે છે કે સમભાવપૂર્વક કરેલું સામાયિક મહાન્ અપૂર્વ ફલ આપનાર છે,

સામાયિક શબ્દની વ્યાખ્યા જ આપણને સમભાવનું મહત્ત્વ સૂચવે છે.

સમ=સમભાવ, દરેક જીવ પ્રત્યે સમભાવ. ચાહે કોઈ નિંદે કે સ્તવના કરે, કોઇ આદર કરે કે અનાદર, કોઇ સન્માને કે અપમાને, ચાહે કોઇ શત્રુ હો કે મિત્ર, દરેક પ્રત્યે સમભાવ.

આય=લાભ ઇક=વાળું

અર્થાત્ જે ક્રિયા સમભાવનો લાભ કરાવનારી છે તેનું નામ સામાયિક છે.

समता सर्वभूतेषु संयमः शुभभावना ।
आर्त्तरौद्रपरित्यागस्तद्धि सामायिकं व्रतम् ॥

ભાવાર્થ:—સર્વ જીવો પ્રત્યે સમભાવ; ઈંદ્રિયોનો સંયમ, મૈત્રી આદિ શુભ ભાવના, આર્ત્ત અને રૌદ્ર ધ્યાનનો ત્યાગ, એ જ સામાયિક છે. અર્થાત્ સામાયિકમાં સમભાવ, સંયમ, શુભ ભાવના અને આર્ત્તરૌદ્ર ધ્યાનનો ત્યાગ અવશ્ય જોઇએ.

આજે ઘણા મહાનુભાવો સામાયિક કરે છે; ખરેખર, તેમની ભાવના, શ્રદ્ધા, અને ધર્મપ્રેમ પ્રશંસનીય છે, પરન્તુ સામાયિકનું સાચું રહસ્ય સમજી વિધિપૂર્વક સામાયિક કરે તો કેવો મહાન્ લાભ થાય તેનો જરૂર વિચાર કરે. હવે આપણે સમભાવનું થોડું મહત્ત્વ વિચારી લઇએ.

(ચાલુ)

'ધર્મવીર ઉપાધ્યાય' શ્રી સોહનવિજયજી મહારાજના જીવનચરિત્ર સંબંધે મળેલા અભિપ્રાયો.

"વંદેમાતરમ્" તા. ૧૩-૬-૧૯૪૨

શ્રી સોહનવિજયજી—પ્રયોજક, ફૂલચંદ હરિચંદ દોશી, પ્રકાશક : શ્રી આત્માનંદ જૈન સભા, મુંબઇ. પંજાબમાં તેમજ મારવાડ વગેરે પ્રદેશમાં પોતાનાં જ્ઞાનબળવડે ભારે નામના મેળવનાર શ્રી સોહનવિજયજી મહારાજની જીવનરેખા આ ગ્રંથમાં રજૂ કરેલી છે. તેમના જીવનના ઘણાક કિસ્સા પ્રેરક છે. તેમનો બોધ હિંદુ-મુસ્લિમ એમ સૌ કોઇને ગ્રાહ્ય હતો, એ તેમની અદ્ભુત શક્તિને આભારી છે.

* * *

પોરબંદર તા. ૧૫-૭-૧૯૪૨

પોરબંદરથી પ્રસિદ્ધવક્તા **સાહિત્યપ્રેમી શ્રી. વિદ્યાવિજયજી મહારાજ** શ્રી આત્માનંદ જૈન સભા પ્રત્યે લખે છે.

પ્રસ્તુત પુસ્તક બાહ્ય અને આભ્યંતર બન્ને રીતે ઘણું જ આકર્ષક બન્યું છે. આવા એક પરોપકારી મહાપુરુષનું ચરિત્ર બહાર પાડીને તમારી સભાએ કેવળ એ મહાપુરુષ પ્રત્યે જ ભક્તિ કરી છે બલ્કે સાહિત્યની પણ સારી સેવા કરી છે. લેખનશૈલીમાં સાર્વજનિકતા લાવવાનો લેખકે સારો પ્રયાસ કર્યો છે અને તે બહુ અગત્યની વસ્તુ છે. જૈન લેખકોના હાથે લખાતાં જૈનધર્મ અને જૈન સમાજની સાથે સંબંધ ધરાવતાં પુસ્તકોમાં સર્વોપયોગિતાનો ખ્યાલ રખાય એ બહુ જરૂરનું છે. આ પુસ્તકની શૈલી, પ્રેસકળાનો લાભ, એ બધું ઘણું સન્તુ છે અને તેથી આનંદ થાય છે. જૈનો કરતાં જૈનેતરોમાં આવા જૈન મહાપુરુષોનાં ચરિત્રોનો પ્રચાર થાય એ વધુ ઇચ્છવા જોગ છે. ધર્મધ્યાનમાં ઉદ્યમ રાખશો.

પ્રાતઃસ્મરણીય,

પ્રવર્ત્તકજી મહારાજ શ્રી કાન્તિવિજયજી મહારાજ.

❋

જે મહાપુરુષનું જીવન શાંત સાગરની જેમ સદા એકધારી શાંતિથી પરિપૂર્ણ હતું, શાંતિના ઇચ્છુક તરીકે જૈન સંઘમાં જેમનું અદ્વિતીય સ્થાન અને માન હતું, જેમણે પ્રાચીન જૈન જ્ઞાનભંડારો અને પ્રાચીન સમગ્ર સાહિત્યનો જીર્ણોદ્ધાર અને પુનરુદ્ધાર કરવા-કરાવવા દ્વારા ભારતીય પ્રાચીન સાહિત્યની અને તે સાથે જૈન ધર્મની અપૂર્વ સેવા કરવામાં જ જીવનની સાર્થકતા માનેલી હતી, તે શાંતિના અખંડ ધામ સમા, સમદર્શી, પવિત્ર, વ્રત-જ્ઞાનસ્થિર, દીર્ઘજીવી, શાંત, સરલ, અને સમભાવી ત્યાગી તરીકે પોતાનું જીવન સર્વ સન્માનીય રાખી શકયા હતા. પદવી કે અલંકારો નહિં લીધા છતાં, સારા ય સાધુ સમાજમાં તેઓશ્રીનું સ્થાન એક વિશિષ્ટ અનુભવી તરીકે સર્વ શ્રેષ્ઠ હતું. ઉપરોક્ત અનેક ગુણોને લઇને તેઓ એક સંત પુરુષ કહેવાતા હતા.

પ્રાત:સ્મરણીય પ્રવર્ત્તકજી મહારાજ શ્રી કાન્તિવિજયજી મહારાજનો સ્વર્ગવાસ.

શ્રી આત્માનદ સભા ભાવનગર તરફથી લેવામા આવેલ સ્વર્ગવાસની નોંધ.

પરમપૂજ્ય પ્રવર્ત્તકજી મહારાજ શ્રી કાન્તિવિજયજી મહારાજ અશાડ શુદિ ૧૦ ને ગુરુવાર તા ૨૩-૭-૪૨ના રોજ થોડા દિવસની બિમારી ભોગવી ૯૩ વર્ષની વૃદ્ધવયે પાટણ શહેરમા સમાધિપૂર્વક કાળધર્મ પામ્યાના સમાચાર જણાવતા આ સભાને અત્યત ખેદ થાય છે

પ્રવર્ત્તકજી મહારાજની જન્મભૂમિ વડોદરા હતી, અને જ્ઞાતિએ દશાશ્રીમાળી જૈન હતા સ ૧૯૦૫મા એ મહામુનિનો જન્મ થયો હતો સ ૧૯૩૫ ની સાલમા અઠ્ઠાવીસ વર્ષની યુવાન વયે શ્રીકુટુબ વગેરેનો ત્યાગ કરી શાન્તમૂર્ત્તિ પૂજ્ય હ સવિજયજી મહારાજની સાથે એક જ દિવસે અબાલા શહેર પજાબમા ન્યાયાંભોનિધિ શ્રીમદ્ વિજયાનદસૂરીશ્વરજી મહારાજના હસ્તે ભગવતી દીક્ષા-ત્યાગમાર્ગ સ્વીકાર્યો અને શ્રી આત્મારામજી મહારાજના સુશિષ્ય થયા હતા

તેઓશ્રીએ આખા ત્યાગી જીવનમા અનેક-અ દર અને બહારના કોઈપણ-ઝગડા કે મતભેદથી દૂર રહી એટલી શાતિ જાળવી હતી, કારણ કે તેઓ શાતિપ્રિય હતા, તેમજ તેવા સમયે હૃદયમા દુ ખ થતુ હોવાથી હૃદયમા કોમળતા હતી સર્વ કોઈ પરત્વે હૃદયપૂર્વક ધર્મસ્નેહ દાખવતા જેથી સરલ અને કોઈ પણ પ્રસગે મૈત્રી વગેરે ભાવના સર્વ જીવો પરત્વે તરવરતી હતી તેથી જિદગી સુધી સમભાવી જીવન જીવ્યા હતા

જે મહાપુરુષનુ જીવન શાત સાગરની જેમ સદા એકધારી શાતિથી પરિપૂર્ણ હતુ, શાતિના ઇચ્છુક તરીકે જૈન સઘમા જેમનુ અદ્વિતીય સ્થાન અને માન હતુ, જેમણે પ્રાચીન જૈન જ્ઞાન ભડારો અને પ્રાચીન સમગ્ર સાહિત્યનો જીર્ણોદ્ધાર અને પુનરુદ્ધાર કરવા કરાવવા દ્વારા ભારતીય પ્રાચીન સાહિત્યની અને તે સાથે જૈન ધર્મની અપૂર્વ સેવા કરવામા જ જીવનની સાર્થકતા માનેલી તે શાતિના અખડ ધામસમા સમદર્શી, પવિત્ર, મતજ્ઞાનસ્થવિર, દીર્ઘજીવી, અનેકાનેક ગુણવિભૂષિત એક સતપુરુષ હતા

સ્મરણાંજલિ

પ્રવર્ત્તન જેણે કર્યું સસારમા આત્માર્થે,
વયોવૃદ્ધ દાદા મુનિનુ જીવન વીત્યુ પરમાર્થે,
રહી પાટણ પુરમા શાસનને શોભાવીયુ,
તનમનતણી તાકાત ખર્ચી જીવતને દીપાવીયુ ૧

કરી જૈનધર્મ પ્રભાવના અવિશુદ્ધ સયમ પાળીને,
શ્રીગુરુ કાતિવિજય મુનિ આજે ગયા દેહ ત્યાગીને,
કાતિ આત્મદેવની છે ચિરજીવ જિન શાસને,
તીર્થ જગમ મહામૂલુ ખોતા ખોટ છે સઘને. ૨

વિજય કરવા કર્મનો કમર કસીને તે લડ્યા,
જય કરતા શત્રુ પર સ્વર્ગતણા દ્વારે ચડ્યા,
યશ કીર્તિ આપની ગાશે રહી વિયોગમા,
જીવીને મરજીવા પદ 'અમર' રહો સસારમા ૩

તેઓને જ્ઞાનભક્તિ ઉપર અપૂર્વ પ્રેમ હતો, અને તેથી સાહિત્યનું સંરક્ષણ અને સંશોધન એ તેઓશ્રીના જીવનનું જ ધ્યેય અને મુખ્ય વિષય હતા. જેથી પોતાના સાધુજીવનમાં પોતાના વિહાર દરમ્યાન જે જે સ્થળોથી ઉપયોગી સાહિત્ય પ્રાપ્ત થતું તેનો સંગ્રહ પણ ઘણો જ મોટો કરેલો હતો. તેઓ જૈનધર્મના પ્રખર અભ્યાસી હોવાથી પ્રાચીન ગ્રંથોના સંશોધક અને ગ્રંથ ભંડારોને નવું જીવન આપનાર પિતા તુલ્ય હતા.

તેઓશ્રીની જ્ઞાનોપાસના અને જ્ઞાનોદ્ધાર જેવા મહાન કાર્યોના શુભ સ્મારક તરીકે વડોદરા શહેરમાં તેઓશ્રીના ઉપદેશથી એક સુંદર જ્ઞાન-મંદિરનું મકાન તમામ સગવડવાળું શ્રી સંઘે બનાવતાં પોતાનો મોટો સંગ્રહ તાડપત્રીય, કાગળ ઉપરની પ્રતો (આગમો, દરેક સાહિત્યના ગ્રંથો) તેમજ તેમાં આધુનિક છપાતાં ઉપયોગી ગ્રંથો શ્રી સંઘને અર્પણ કરી આખી જૈન સમાજ ઉપર મહદ્ ઉપકાર કર્યો છે; જેની વ્યવસ્થા અને સંગ્રહ દરેક શહેરના ભંડારોને અનુકરણીય અને જોવા લાયક છે. આ રીતે બીજો ભંડાર છાણી (ગુજરાત) શહેરમાં મોજુદ છે. તેમાં પણ તેઓશ્રીનો મુખ્ય ભાગ હતો.

લીંબડી શહેરમાં ચાતુર્માસ વખતે ત્યાંના ભંડારમાં પણ કેટલીક ઉપયોગી વસ્તુઓ જાણી, ત્યાં પણ સંશોધન, ફેરીસ્ત, રજીષ્ટર, વ્યવસ્થા કરી છે. પાટણ શહેરમાં જે જે ભંડારો છે તે પ્રાચીન જૈન દર્શનનો અપૂર્વ વારસો અને દોલત છે, ત્યાંની સ્થિતિ જોઇ તેઓશ્રીના આત્માને ઘણું દુઃખ થયું. કેટલુંક ઉપયોગી જીર્ણ થઇ ગયું હતું, કેટલાંકનો ભૂકો થઇ નાશ થયો હતો; એ ધ્યાનમાં લઇ આ સર્વ ભંડારો એક સ્થળે આવે, શ્રી સંઘ તેને સંભાળે તો જે રહ્યું છે તેનું સંરક્ષણ થાય, લાંબો વખત જળવાય, પ્રકાશન થઈ પ્રચાર થતાં જૈનદર્શન ઇતર દર્શનોમાં ગૌરવ પામે તેમ જાણી તેઓશ્રીના સહકાર અને પ્રેરણા–આજ્ઞાથી તેઓશ્રીના સ્વર્ગવાસી વિદ્વાન શિષ્ય મુનિરાજ શ્રી ચતુરવિજયજી મહારાજ અને વિદ્યમાન વિદ્વાન પ્રશિષ્ય સાક્ષરવર્ય શ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજે વડોદરા–છાણીના નવા ભંડારોને જન્મ આપવામાં, લીંબડી–પાટણના ભંડારોનું સંશોધન, ફેરીસ્ત, અનુક્રમે સમજી શકાય તેવી રજીસ્ટર નોંધ કરી અનેક અપૂર્વ ગ્રંથોનું સુંદર અને પ્રમાણિક સંશોધન કરી બીજી રીતે સમાજને ચરણે ધર્યું છે અને હજી પણ પ્રકાશન પ્રચાર શરૂ જ છે. આવા જ્ઞાનભક્તિના કાર્યમાં સુશિષ્યોની સાથે તેઓશ્રીએ શરીરની પણ ખેવના કરી નથી કે જે ઉપકાર જૈન સમાજ વરસોના વરસો સુધી ભૂલી શકે તેમ નથી. આ જ્ઞાનમંદિરમાં એકત્રિત થતો સંગ્રહ, તાડપત્ર અને કાગળ પર હસ્તલિખિત શુમારે પંદર હજારની સંખ્યામાં છે જેમાં અનેક અપૂર્વ ગ્રંથો છે.

પ્રવર્ત્તકજી મહારાજના હૃદયમાં પાટણ ભંડારો જે જુદે જુદે સ્થળે ગૃહસ્થોને ત્યાં છે, તે એકત્ર કરી પાટણના જૈન સંઘના રક્ષણ તળે એકત્રિત થાય તો હવે જેટલું રહ્યું છે તે લાંબા વર્ષો સુધી સચવાય એવી પૂર્ણ અભિલાષા પોતાના જીવનમાં હતી. જે જે ગૃહસ્થો વગેરેને ત્યાં ભંડારો હતા તેને ઉપદેશ આપી જ્ઞાનનું માહાત્મ્ય સમજાવતાં, તેઓશ્રીના શાંત, માયાળુ સ્વભાવને લઇ તેઓશ્રીનો પ્રભાવ તે તે ભંડારના માલીકો ઉપર પડતાં તેમની ઇચ્છા પ્રમાણે શ્રી સંઘના સંરક્ષણમાં આવે તેમ કબૂલ કરાવ્યું. હવે તેને માટે સુંદર ફાયરપ્રૂફ મકાન જોઇએ તે માટે પુણ્યશાળી આત્મા ઝવેરી મોહનલાલભાઇ મોતીચંદને ઉપદેશ આપ્યો અને તેમણે પોતાના સુપુત્રો હેમચંદભાઇ વગેરેને મોહનલાલભાઇએ છેલ્લી

સ્થિતિએ રૂા ૫૦૦૦૦) પચાસ હજાર તે માટે આપવા જણાવ્યું, જેથી તેમની પાછળ તેમના સુપુત્રો હેમચંદ દલાઇ વગેરેએ જાતિદેખરેખ રાખી એક સુંદર મકાન પાટણમાં શ્રી પંચાસરા પાર્શ્વનાથ પ્રભુના મંદિરના કમ્પાઉન્ડમાં શ્રી સંઘની રજા લઇ બંધાવી આપ્યું, અને તેને **શ્રી હેમચંદ્રાચાર્ય જૈન જ્ઞાનમંદિર** નામ આપી સં ૧૯૯૫ ની સાલમાં ગં રા મહેરબાન કનૈયાલાલ મુનશી સાહેબના મુબારક હાથે શ્રી સાહિત્યપરિષદની ખાસ બેઠક વખતે અનેક સાક્ષરો, વિદ્વાનો અને પાટણના શ્રી સંઘની વચ્ચે તેની ઉદ્ઘાટનક્રિયા કરવામાં આવી જ્ઞાનમંદિર એટલું સુરક્ષિત અને સુંદર છે કે દરેક જૈન બંધુએ તે જોવાની જરૂર છે, અને પરદેશી વિદ્વાનો પણ ત્યાં જોઇ પ્રશંસા કરે છે હાલ તો જ્ઞાનમંદિરમાં સાક્ષરવર્ય શ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજ ક્રમે ક્રમે તેને વ્યવસ્થિત કરવાનું સુંદર કાર્ય કરે છે શ્રી પ્રવર્તકજી મહારાજને આ અપૂર્વ કાર્ય, જૈન દર્શનની અપૂર્વ દોલત–વારસાના સંરક્ષણનું અનુપમ કાર્ય તો પોતાના જીવનનું અંતિમ ધ્યેય થઇ પડ્યું હતું

શ્રી પ્રવર્તક મહારાજને કોઇ મોટી પદવી, અલંકાર કે કીર્તિનો જરા પણ મોહ ન હતો કારણ કે તેવો પ્રસંગ સાંપડતા તેઓ નિરભિમાનપણે સરલ અને સમભાવી રહ્યા હતા, જેથી ભારતવર્ષના આખા જૈન સમાજમાં તેઓનું સ્થાન એક વિશિષ્ટ પ્રકારનું હતું તેઓશ્રી કવિ પણ હતા જેથી તેઓશ્રીની કૃતિના સ્તવનો–સજઝાયો પદો વગેરે પ્રકટ થયા છે તે વાચવાથી તેઓશ્રી માટે માન ઉત્પન્ન થાય તેવું છે એટલું જ નહિ પણ આહ્લાદ ઉત્પન્ન કરે તેવું છે

તેઓશ્રી પોતાના શિષ્ય–પ્રશિષ્યોની બિમારી પ્રસંગે વૈયાવચ્ચ–સારવાર એટલી લાગણીપૂર્વક કરતા કે સંસારી પિતા પણ તેટલું ન કરી શકે તે અનુભવસિદ્ધ વાત છે

આ સભા ઉપર તેઓશ્રીનો તથા બંને શિષ્યરત્નોનો અનહદ ઉપકાર છે આ સભા તરફથી પ્રાચીન સાહિત્યનું જેટલું પ્રકાશન થયું છે, જે જૈન જૈનેતર વિદ્વાનોએ આ સભામાં જોઇને પ્રશંસા કરી છે અને જે માટે આ સભાના પ્રતિષ્ઠા અને ગૌરવ દેશપરદેશ વધતા જાય છે, તે માટે સ્વર્ગવાસી આ મહાત્માની તથા વિદ્વાન મુનિરાજ શ્રી ચતુરવિજયજી મહારાજની તથા સાક્ષરવર્યશ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજની સભા હંમેશા આભારી છે અને તે ઋણ અદા કરવા સભા અસમર્થ હોવા છતાં તે માટે સર્વ સભાસદો માત્ર નિરંતર સ્મરણ કરી આભાર માને છે

તેઓ સાહેબનું સંગ્રહિત એટલું બધું સાહિત્ય પોતાની પાસે છે જે વગર પ્રગટ થયેલ પડેલું છે કે તેની સંકલના–રચના અને ચાલતી વિવિધ ભાષાઓમાં વિદ્વાન સાહિત્યકારો પાસે તૈયાર કરી પ્રકાશન અને પ્રચાર કરતા ઘણો વખત અને લાખો રૂપિયા જેટલી રકમ જોઇએ, છતાં જૈન સમાજે તેનું પ્રકાશન–પ્રચાર કરવાનું કાર્ય ઉપાડી લેવું જોઇએ અમો તે શાંતિના અખંડ ધામ સમા, સમદર્શી મહાન ઉપકારી ગુરુદેવના પવિત્ર આત્માની શાંતિ ઇચ્છતા તેઓશ્રીનું આ ઉત્તમ કાર્ય તેઓશ્રીના શિષ્યરત્ન સાક્ષરવર્ય મુનિરાજશ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજ વધુને વધુ કરવા સમર્થ નીવડે એમ પરમાત્માની પ્રાર્થના કરીએ છીએ

...........વર્તમાન સમાચાર...........

શ્રી જૈન આત્માનંદ સભા–ભાવનગર તરફથી મળેલી શોકસભા.

અશાડ વદિ ૩ ગુરુવારના રોજ રાત્રિના સાડાઆઠ કલાકે શેઠશ્રી ગુલાબચંદ આણંદજીના પ્રમુખપણા નીચે સભાના મકાનમાં આ સભાની જનરલ મીટિંગ પ્રાતઃસ્મરણીય પૂજ્યપાદ પ્રવર્તકજી મહારાજશ્રી કાંતિવિજયજી મહારાજનો પાટણ શહેરમાં અશાડ શુદિ ૧૦ ગુરુવારના રોજ સ્વર્ગવાસ થતાં દિલગીરી જાહેર કરવા મળી હતી.

પ્રથમ સભા મેળવવાનું કારણ જણાવ્યા બાદ સેક્રેટરી ગાંધી વલ્લભદાસ ત્રિભુવનદાસે ગદ્દગદ્દ કંઠે પ્રવર્તકજી મહારાજના ગુણાનુવાદ કરતાં તેઓનો સભા ઉપર વર્ષોના વર્ષોથી મહાન ઉપકાર છે અને ગૌરવ લેવા જેવી ઉચ્ચ સ્થિતિ માટે લંબાણથી વિવેચન કર્યું હતું. અને એ મહામુનીશ્વરે લીંબડી–પાટણના ભંડારોનું પોતાના વિદ્વાન સુશિષ્યો સદ્દગત મુનિરાજ શ્રીચતુરવિજયજી મહારાજ તથા વિદ્યમાન મુનિરાજશ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજના સહકારવડે સંશોધન–વ્યવસ્થિત કરવા ઉપરાંત વડોદરા–છાણી જ્ઞાનભંડારનો જન્મ આપી પોતાનું સર્વ ત્યાં અર્પણ કર્યું હતું વિગેરે વિવેચન અસરકારક રીતે કર્યું હતું. ત્યારબાદ સર્વાનુમતે દિલગીરીનો ઠરાવ પસાર કરવામાં આવ્યો હતો. તે ઠરાવ મુનિરાજશ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજ તથા પાટણના શ્રી સંઘ તથા પટ્ટી આ. શ્રીમાન વિજયવલ્લભસૂરીશ્વરજી મહારાજ ઉપર મોકલી આપવા ઠરાવ્યું હતું. ત્યારબાદ ગાંધી વલ્લભદાસ ત્રિભુવનદાસની દરખાસ્ત અને શેઠ હરજીવનદાસ દીપચંદના ટેકાથી પરમકૃપાળુ પ્રવર્તકજી મહારાજશ્રી કાન્તિવિજયજી મહારાજના સ્મરણાર્થે સ્મારક માટે કંઇપણ ફંડ કરવાનો સર્વાનુમતે ઠરાવ પસાર કરવામાં આવ્યો હતો, અને 'શ્રી આત્માનંદ પ્રકાશ'માં પૂજ્યપાદ પ્રવર્તકજી મહારાજના ફોટા સાથે સ્વર્ગવાસની નોંધ વિગતવાર લેવા ઠરાવ કરવામાં આવ્યો હતો. ત્યારબાદ પ્રમુખ સાહેબનો ઉપકાર માની સભા વિસર્જન કરવામાં આવી હતી.

શોકસભા.

અશાડ વદિ ૩ ગુરુવારના રોજ ચાર વાગે શ્રી **ભાવનગરનો તપાસંઘ,** શ્રી. મોતીચંદ ઝવેરચંદના પ્રમુખપણા નીચે પૂજ્ય પ્રવર્તકજી મહારાજશ્રી કાંતિવિજયજી મહારાજનો પાટણ શહેરમાં અશાડ શુદિ ૧૦ ગુરુવારના રોજ સ્વર્ગવાસ થતાં દિલગીરી જાહેર કરવા મળ્યો હતો. પ્રથમ પ્રમુખ સાહેબે પોતાનો પરિચય આપી પોતાનું વક્તવ્ય જણાવ્યું હતું, ત્યારબાદ શેઠશ્રી કુંવરજી આણંદજીએ સંક્ષિપ્તમાં પ્રવર્તકજી મહારાજના ગુણાનુવાદ જણાવતાં છેવટ ગાંધી વલ્લભદાસ ત્રિભુવનદાસે લંબાણથી એ પરમકૃપાળુ મહામુનિરાજે જૈન સમાજ ઉપર કરેલા ઉપકારો વગેરે માટે વિવેચન કર્યું હતું. ત્યારબાદ ગાંધી વલ્લભદાસ ત્રિભુવનદાસની દરખાસ્ત અને શેઠશ્રી કુંવરજી આણંદજીના ટેકાથી શ્રી સંઘે દિલગીરીનો ઠરાવ પસાર કર્યો હતો. જે ઠરાવ પાટણ શ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજ અને પટ્ટી આ. શ્રી વિજયવલ્લભસૂરિશ્વરજી મહારાજ ઉપર મોકલી આપવા ઠરાવ્યું હતું. છેવટે શેઠશ્રી કુંવરજી આણંદજીની દરખાસ્ત અને શેઠશ્રી હરજીવનદાસ દીપચંદના ટેકાથી શ્રી મોટા દેરાસરજીમાં શ્રી સંઘ તરફથી અઠ્ઠાઇ મહોત્સવ કરવાનો સર્વાનુમતે ઠરાવ થયો હતો. છેવટે પ્રમુખનો આભાર માની શ્રી સંઘ વિસર્જન થયો હતો.

પંજાબના વર્તમાન (કસૂર)

પૂજ્યપાદ આચાર્યવર્ય શ્રીમદ્વિજયવલ્લભસૂરીશ્વરજી મહારાજની પરમકૃપાથી નવીન તૈયાર થયેલ દહેરાસરમાં અષાડ શુદિ ૧૦ મીએ ભગવત્પ્રતિમાઓનો પ્રવેશ સમારોહથી શ્રી સંઘે કરાવ્યો હતો.

આચાર્યશ્રીજીકૃત શ્રી ઋષિમંડલની પૂજા ભણાવવામાં આવી હતી અને પ્રભાવના કરવામાં આવી હતી. શ્રી સંઘમાં ઉત્સાહ સારો હતો. આ શુભ કાર્યમાં સ્થાનકવાસી બંધુઓ અને અજૈન બંધુઓએ પણ સંમિલિત થઈ પોતાનો ઉત્સાહ બતાવ્યો હતો. લગભગ ૬૦૦) રૂપિયાની આવક થઈ હતી.

શોક સમાચાર—પટ્ટી-પંજાબ.

આષાઢ શુદિ અગીયારસે સવારના આઠ વાગે ચાલતા વ્યાખ્યાને આચાર્યવર્ય શ્રીમદ્વિજયવલ્લભ-સૂરીશ્વરજી મ૦ ઉપર પાટણથી નગરશેઠ કેશરલાલ-ભાઇનો દુઃખદ તાર આવ્યો, પૂજ્ય પ્રવર્તકજી ૧૦૦૮ શ્રી કાંતિવિજયજી મહારાજના સ્વર્ગવાસના સમાચારથી સમસ્ત શ્રી સંઘમાં શોક છવાઇ ગયો, ઝટપટ જૈનોએ દુકાનો બંધ કરી કામકાજ બંધ કર્યું

આચાર્યશ્રીજીએ ચતુર્વિધ શ્રીસંઘ સાથે દેવ-વંદન કર્યા અને વૈરાગ્યવાહિની દેશના આપતા શ્રી પ્રવર્તકજી મહારાજશ્રીજીએ ભંડારોના–જ્ઞાનોદ્ધારના કરેલા કાર્યો તથા તેઓના શાંતિ, સમતા, સહન-શીલતા, નિષ્પક્ષતાદિ ગુણોનું વર્ણન કરતા ગદ્‌ગદ્ થઇ ગયા હતા અને સઘળા લોકો આંખોમાંથી અશ્રુ સારી રહ્યા હતા આચાર્યશ્રીજીના ઉપદેશથી સ્મારક ફંડ થયું બપોરે શ્રીમદ્વિજયાનંદસૂરીશ્વરજી (આત્મારામજી) મહારાજકૃત નવપદની પૂજા ભણાવવામાં આવી

રાતના શોકસભા ભરી સૌએ ઉભા થઇ નવકાર-મંત્ર ગણતા શોકપ્રસ્તાવ પાસ કર્યો

"પટ્ટીના શ્રી સંઘની આ ખાસ સભા ન્યાયા-મ્ભોનિધિ જૈનાચાર્ય ૧૦૦૮ શ્રીમદ્વિજયાનંદસૂરી-શ્વર(આત્મારામજી) મહારાજના સુશિષ્યરત્ન પ્રશાંત ધર્મ–મૂર્તિ વિદ્યા–વયોવૃદ્ધ પ્રવર્તક પ્રવર ૧૦૮ **શ્રી કાંતિવિજયજી મહારાજના** સ્વર્ગવાસ થવાથી મહાન શોક પ્રગટ કરે છે તેઓશ્રીએ પોતાના ઉચ્ચ આચાર-વિચાર, ગુરુભક્તિ, ધર્મ–સમાજસેવાનો જે આદર્શ જૈન સમાજની સન્મુખ ધર્યો છે તે જૈન સમાજના ઇતિહાસમાં સુવર્ણાક્ષરે અંકાઇ રહેશે તેઓશ્રીના સ્વર્ગવાસથી જૈન સમાજમાં જે ખામી પડી છે તે પુરી થવી કઠિન છે તેઓશ્રીજીના આત્માને પરમશાંતિ મળે એમ ઇચ્છીએ છીએ

શ્રી સંઘ શ્રી શાસનદેવની પ્રાર્થના કરે છે કે શ્રી પ્રવર્તકજી મહારાજના વિયોગથી અત્રેના જૈન સમા-જને અને તેમના પ્રશિષ્યરત્ન વિદ્વદ્વર્ય મુનિરત્ન શ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજાદિ મુનિરાજોને ધૈર્ય ધારણ કરવાની શક્તિ મળે અને તેઓ પ્રવર્તકજી મહારાજના કાર્યોને આગળને આગળ ધપાવતા રહે "

આચાર્યશ્રીજીદ્વારા પંજાબભરમાં શ્રી પ્રવર્તકજી મહારાજના સ્વર્ગવાસના સમાચાર વિજળીની વેગે ફેલાતા પંજાબભરનો શ્રી સંઘ શોકમગ્ન થઇ ગયો અને શોકસભાઓ ભરી શોકપ્રસ્તાવ પસાર કરી આચાર્યશ્રીજી ઉપર અને પાટણ શ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજ ઉપર મોકલી આપેલ છે પૂજા આદિ પણ થઇ રહેલ છે

પંજાબ શ્રી સંઘનો શોકપ્રસ્તાવ

"શ્રી આત્માનંદ જૈન ગુરુકુળ પંજાબ અને શ્રી આત્માનંદ જૈન મહાસભા પંજાબની મીટિંગ પર એકત્રિત થયેલ પંજાબ શ્રી સંઘની આ સભા ન્યાયામ્ભોનિધિ જૈનાચાર્ય ૧૦૦૮ શ્રીમદ્વિજયાનંદ-સુરિશ્વર(આત્મારામ)જી મહારાજના સુયોગ્ય શિષ્ય પ્રશાંતમૂર્તિ, વયોવૃદ્ધ, વંદનીય પ્રવર્તક ૧૦૮ શ્રી કાન્તિવિજયજી મહારાજના સ્વર્ગવાસથી હાર્દિક મહાન્ શોક પ્રગટ કરે છે તેઓશ્રી જૈન જગતમાં એક આદર્શ મહાત્મા હતા તેઓશ્રીના ઉચ્ચ આચાર વિચાર, ગુરુભક્તિ, શાસનસેવા–આદિ ગુણો અમારી સમક્ષ મૂર્ત્તિ રહેલા છે તેઓશ્રી અમારા પંજાબ શ્રી સંઘના પ્રાણ આચાર્યવર્ય શ્રીમદ્વિજયવલ્લભસુરિશ્વરજી મહા-રાજના પરમ સહાયક હતા તેઓશ્રીના સ્વર્ગવાસથી જૈન જગતમાં મોટી ખામી પડી છે તે પૂરાય તેમ નથી લાગતી

શાસનદેવને પ્રાર્થના છે કે તેઓશ્રીના આત્માને અખંડ શાંતિ મળે અને તેઓશ્રીના વિયોગથી સંતપ્ત જૈન જગતને અને તેઓશ્રીના પ્રશિષ્યરત્ન મુનિપ્રવર શ્રી પુણ્યવિજયજી આદિ મુનિરાજોને ધૈર્યતા મળે, તથા તેઓ સ્વર્ગવાસી શ્રી પ્રવર્તકજી મ૦ના કાર્યોને ધપાવતા રહે "

મોરબી

પૂજ્યપાદ પ્રવર્તક શ્રી કાન્તિવિજયજી મહા-રાજશ્રીના પાટણ મુકામે થયેલ સ્વર્ગવાસના ખબર મળતા તેમના શિષ્ય મુનિમહારાજ શ્રી ગુલાબ વિજયજી અત્રે ચાતુર્માસ રહેલા હોઇ તેમની

સ્વીકાર–સમાલોચના

શ્રી શંખેશ્વર મહાતીર્થ:–ભાગ ૧–૨ સંગ્રાહક અને સંપાદક મુનિરાજ **શ્રી જયંતવિજયજી** મહારાજ. પ્રકાશક, શ્રીવિજયધર્મસૂરિ જૈન ગ્રંથમાળા છોટાસરાફા–ઉજ્જૈન (માળવા). આ તીર્થ મહાપ્રભાવક અને મહત્વનું તીર્થ છે અને તે વીરમગામ રાધનપુર વચ્ચે આવેલ છે. આ પ્રાચીન તીર્થનો પ્રાચીન ઇતિહાસ, ઉત્તમ પ્રસંગો, વહીવટ, વ્યવસ્થા, સાથેના અન્ય જિનાલયો, ધર્મશાળાઓ, આવેલા સંઘો, સાધુસાધ્વીના વિહાર પ્રસંગો, આ તીર્થને લગતી પંચતીર્થીમાં આવેલ ગામો, જિનાલયો, જૈન વસતી, પ્રાચીન નામો, આ તીર્થમાં જવાના સુગમ અને જુદા જુદા માર્ગો, તેના ભોમીયા તરીકે નકશો, વગેરે પ્રથમ ભાગમાં, અને બીજા ભાગમાં શિલાલેખો, સ્તવનો આ તીર્થના પ્રાચીન કલ્પ, સ્તવનો, સજ્ઝાયો, વગેરે સંગ્રહ બહુ જ પરિશ્રમપૂર્વક, પ્રમાણિકપણે મુનિરાજ શ્રી જયંતવિજયજી મહારાજે આપી ઐતિહાસિક સાહિત્યમાં વધારો કર્યો છે. આબુજીતીર્થના બે ભાગની જેમ પણ આ ગ્રંથમાં કાળજીપૂર્વક સંશોધન કરી સુંદર રચના કરી છે જેનાથી તેઓ સાહેબનું ઐતિહાસિક જ્ઞાન જણાઈ આવે છે. ગ્રંથ વાંચવા જેવો લાઇબ્રેરી, ભંડારોને અતિ ઉપયોગી છે. કિં. રૂા. ૧-૪-૦. કિંમત યોગ્ય અને પ્રચારદષ્ટિએ ઓછી છે.

શ્રમણ ભગવાન મહાવીર:–કર્તા: પુરાતત્ત્વવેત્તા પંન્યાસજી મહારાજ **શ્રી કલ્યાણવિજયજી** ગણિ પ્રકાશક: શ્રી ક૦ વિ૦ શાસ્ત્રસંગ્રહ સમિતિ, ઝાલોર. જૈન ઇતિહાસના લાંબા વખતના અભ્યાસ, અને આગમો, ઐતિહાસિક વિષયોના વિવિધ ગ્રંથોના નિચોડ અને શોધપૂર્વક આ ગ્રંથ પં. શ્રી કલ્યાણવિજયજી મહારાજે અતિ પરિશ્રમે લખેલો છે. પ્રભુની છદ્મસ્થાવસ્થાના સમયથી કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્તિની કાળગણનાની બાબતમાં જે મતભેદો છે તે બતાવી કલ્પસૂત્ર વિગેરે ગ્રંથો છે તે ઉપર સામાન્ય લખી કેવલીજીવનનું રેખાચિત્ર આ ગ્રંથમાં વિસ્તારપૂર્વક, વ્યવસ્થિત રીતે આપવામાં આવેલ છે; જેથી વાંચકવર્ગને જે વસ્તુ ચરિત્ર ગ્રંથો વગેરેમાં નથી તે આ ગ્રંથમાંથી જાણવા મળી શકશે. એટલે પંન્યાસજી મહારાજે આ કૃતિ ઘણી સુંદર, સરલ કરી ઐતિહાસિક સાહિત્યમાં ઓર વૃદ્ધિ કરેલ છે. દરેક વાંચનાલય અને જ્ઞાનભંડારમાં રાખવા લાયક આ ગ્રંથ બન્યો છે. કિંમત રૂા. ૩-૦-૦. પ્રકાશકને ત્યાંથી મળી શકશે.

અધ્યક્ષતામાં તેમજ પૂ. મુનિમહારાજ શ્રી નેમસાગરજી મહારાજ તથા સાધ્વીજી જીતશ્રીજી, જયશ્રીજી તથા તારાશ્રીજીની સાથે શ્રી સકળ સંઘે દેવવંદનની ક્રિયા કરી હતી. તેમના પુણ્યાર્થે આજે અંતરાયકર્મની પૂજા ભણાવી હતી. પૂ. વયોવૃદ્ધ ગુરુદેવનાં સ્વર્ગવાસ નિમિત્તે શ્રી મૂર્તિપૂજક જૈનસંઘે પાખી પાળી હતી અને ગુણાનુવાદ કરવા સાથે શોકદર્શક ઠરાવ પાટણ જૈન સંઘને મોકલી આપ્યો હતો.

આગ્રા.

પૂજ્યપાદ પ્રવર્ત્તકજી મહારાજશ્રી કાંતિવિજયજી મહારાજનો સ્વર્ગવાસ થવાથી આગ્રા શ્રી સંઘ દિલગીરી જાહેર કરવા સભા મળ્યો હતો, જેમાં નીચે પ્રમાણે ઠરાવ થયો હતો.

'આગ્રા શ્રી સંઘ, શ્રી પ્રવર્ત્તકજી કાંતિવિજયજી મહારાજના સ્વર્ગવાસથી અફસોસ–દિલગીરી જાહેર કરે છે. શાસનદેવ સ્વર્ગસ્થના આત્માને શાંતિ આપો.'

ચાતુર્માસ નિર્ણય.

પૂજ્ય મુનિરાજશ્રી હેમેન્દ્રસાગરજી મહારાજ તથા મુનિરાજશ્રી લક્ષ્મીસાગરજી મહારાજ આદિનું ચાતુર્માસ વિસનગર ખાતે નક્કી થયું છે.

જાહેર ખબર

નીચેના ગ્રંથો સીલીકમાં જૂજ છે, જેથી મંગાવનારે વેલાસર મંગાવવા

૧	દેવસિરાઇ પ્રતિક્રમણ વિધિ અર્થ સહિત ગુજરાતીમાં .. .	રૂા ૦-૧૨-૦
૨	પંચપ્રતિક્રમણ વિધિ, અર્થ અને અનેક ઉપયોગી હકીકતો સહિત ગુજરાતીમાં .	રૂા ૧-૮-૦
૩	પંચપ્રતિક્રમણ વિધિવિધાન, અર્થ અને અનેક ઉપયોગી હકીકત સાથે (નિર્ણયસાગર પ્રેસ-મુંબઇમા છપાયેલ) શાસ્ત્રી ટાઇપમાં-સુંદર પાકા બાઇન્ડીંગ સહિત ..	રૂા. ૨-૦-૦

(દરેકમા પોસ્ટેજ અલગ)

શ્રી વાસુપૂજ્ય (પ્રભુ) ચરિત્ર.

(શ્રી વર્ધમાનસૂરિકૃત)

૫૪૭૪ શ્લોકપ્રમાણ, મૂળ સંસ્કૃત ભાષા અને સુંદર શૈલીમા વિસ્તારપૂર્વક જુદા જુદા આગમો તથા પૂર્વાચાર્યોકૃત અનેક ગ્રંથોમાથી દોહન કરી શ્રીમાન વર્ધમાનસૂરિજીએ સં ૧૨૯૯ ની સાલમા લખેલો આ અપૂર્વ ગ્રંથ છે રચનાર મહાત્માની કવિત્વશક્તિ અદ્ભુત છે, તેમા આવેલ સર્વ પ્રકારના રસોની પરિપૂર્ણતા જ બતાવી આપે છે તેનું આ સાદુ, સરલ અને સુંદર ભાષાંતર છે ઊંચા એન્ટીક કાગળો ઉપર સુંદર ગુજરાતી અક્ષરોમા છપાવેલ છે

આ ગ્રંથમા પ્રભુના ત્રણ ભવો, પાચ કલ્યાણકો અને ઉપદેશક જાણવા યોગ્ય મનનીય સુંદર બોધપાઠો, તત્ત્વજ્ઞાન, તપ વગેરે સબંધીની વિસ્તૃત હકિકતોના વર્ણનો સાથે પુણ્ય ઉપર પુણ્યાઢ્ય ચરિત્ર, રાત્રિભોજન ત્યાગ અને આદર, વ્રતવ્રત, રોહિણી આદિની અનેક સુંદર, રોચક, રસપ્રદ, આહલાદક કથાઓ આપેલી છે કે જેમાની એક કથા પૂરી થતા બીજી વાચવા મન લલચાય છે અને પૂરી કરવા ઉત્સુકતા થાય છે તે તમામ કથાઓ ઉપર આલા અને સુંદર ઉપદેશ પણ સાથે આપેલ છે પ્રભુના ત્રણ ભવોના-જીવનના નહિ પ્રગટ થયેલ જાણવા જેવા અનેક પ્રસંગો અને કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયા પછી પ્રભુએ સ્થળે સ્થળે વિચરી આપેલ વિવિધ વિષયો ઉપર આદરણીય દેશનાઓ એ તમામ આ ગ્રંથમા આપવામા આવેલ છે

એકંદરે આ ચરિત્ર પહેલેથી છેલ્લે સુધી મનનપૂર્વક વાચવા જેવું અનેક પઠનપાઠનમા નિરંતર ઉપયોગ કરવા યોગ્ય છે, જેને માટે વિશેષ લખવા કરતા અનુભવ કરવા જેવુ છે

કિંમત રૂા. ૨-૮-૦ પોસ્ટેજ જુદું.

(આ ગ્રંથ માટે મુનિમહારાજાઓ વગેરેના જે સુંદર અભિપ્રાયો મળે છે તેની નોંધ માસિકમા આપવામા આવે છે)

વડી દીક્ષા મહોત્સવ.

ખંભાત શેઠ અંબાલાલ પાનાચંદની ધર્મશાળામા અશાડ શુદિ ૧૦ ના રોજ આ૦ વિજયઉમંગસૂરિજી મહારાજના હસ્તે મુનિશ્રી કૈલાસવિજયજીને અને મુનિશ્રી હેમવિજયજીને વડીદીક્ષા આપવામા આવી હતી અને તેઓને પં શ્રી ઉદયવિજય ગણિના શિષ્ય મુનિશ્રી ચિત્તવિજયજી અને મુનિશ્રી હેમવિજયજી તરીકે જાહેર કરવામા આવ્યા હતા

શ્રી પ્રભાચંદ્રસૂરિવિરચિત–

શ્રી પ્રભાવક ચરિત્ર (ભાષાંતર) ઐતિહાસિક ગ્રંથ.

ઐતિહાસિક કથા–સાહિત્યના આ ગ્રંથમાં વર્તમાનકાળના બાવીશ પ્રભાવક આચાર્ય મહારાજના જીવન ઉપર કર્તા મહાપુરુષે સારો પ્રકાશ પાડ્યો છે. જે જે મહાન આચાર્યનો પરિચય આપેલ છે તેમાં તે સમયની સામાજિક, ધાર્મિક, રાજકીય પરિસ્થિતિ ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ આપી સુંદર કથાનક (ભાષાંતર) પ્રમાણિક ઐતિહાસિક ગ્રંથ બનાવ્યો છે. મુનિરાજ શ્રી કલ્યાણવિજયજી મહારાજે ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ સુંદર પર્યાલોચના લખી તે ગ્રંથની રચનામાં સુંદરતા વધારી પ્રમાણિત જૈન કથાસાહિત્યમાં ઉમેરો કર્યો છે. એવી સરલ, સુંદર અને સરલતાપૂર્વક રચના કરેલ હોઇને આ ગ્રંથને અમુક અમુક જૈન શિક્ષણશાળાઓ માટે ધાર્મિક અભ્યાસક્રમમાં સ્થાન મળેલ છે. આ ઉપયોગી સાહિત્ય ગ્રંથ હોવાથી વાંચતાં પણ ખાસ આનંદ ઉત્પન્ન કરે તેવો છે. કિંમત રૂા. ૨–૮–૦ પોસ્ટેજ અલગ.

લખો:—શ્રી જૈન આત્માનંદ સભા–ભાવનગર.

શ્રી તીર્થંકર ભગવાનના સુંદર ચરિત્રો.

૧. શ્રી ચંદ્રપ્રભુ ચરિત્ર.	રૂા. ૧–૧૨–૦	૪. શ્રી વિમલનાથ ચરિત્ર.	રૂા. ૧–૧૨–૦
૨. શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર ભાગ ૧ લો.	રૂા. ૨–૦–૦	૫. શ્રી મહાવીર ચરિત્ર.	રૂા. ૩–૦–૦
૩. સદર ભાગ ૨ જો.	રૂા. ૨–૮–૦	૬. શ્રી વાસુપૂજ્ય ચરિત્ર.	રૂા. ૨–૮–૦
			રૂા. ૧૩–૮–૦

ઉપરના વિસ્તારપૂર્વક ચરિત્રો એક સાથે બધાં લેનારને અમારા તરફથી પ્રકટ થયેલ અનેક સુંદર ચિત્રો સહિત સાદા કપડાનાં પાકા બાઇન્ડીંગવાળો **શ્રીપાલ રાસ અર્થ સહિત** (રૂા. ૨–૦–૦ ની કિંમતનો) ભેટ આપવામાં આવે છે. એકલો શ્રીપાળ રાસ લેનારાને રૂા. ૧–૪–માં આપવામાં આવશે. (પોસ્ટેજ અલગ)

કર્મગ્રંથ ભાગ ૧–૨ સંપૂર્ણ.

૧. સટીક ચાર કર્મગ્રંથ શ્રીમદ્દેવેન્દ્રસૂરિવિરચિત–પ્રથમ ભાગ રૂા. ૨–૦–૦

૨. શતકનામા પાંચમો અને સપ્તતિકાભિધાન છઠ્ઠો કર્મગ્રંથ, દ્વિતીય ભાગ રૂા. ૪–૦–૦

ઘણી જ કાળજીપૂર્વક તેનું સંશોધન, અમારી પ્રસ્તુત આવૃત્તિમાં સાવધાનપણે સંપાદક મહાપુરુષોએ આ બંને ગ્રંથોમાં કર્યું છે અને રચના, સંકલના વિદ્વતાપૂર્ણ કરવામાં આવેલ છે; જે ગ્રંથ જોયા પછી જ જણાય તેવું છે. બાકી તેની સાથે ગુજરાતી ભાષામાં આપેલ પ્રસ્તાવનામાં વિગતો, ગ્રંથકારનો પરિચય, વિષયસૂચિ, કર્મગ્રંથનો વિષય કયા ગ્રંથોમાં છે તેની સૂચિ, પારિભાષિક શબ્દના સ્થાનદર્શક કોશ, શ્વેતાંબરીય કર્મતત્ત્વવિષય શાસ્ત્રોની સૂચિ, કર્મવિષયના મળતાં ગ્રંથો, છ કર્મગ્રંથાન્તર્ગત વિષય દિગંબરી શાસ્ત્રોમાં કયા કયા સ્થળે છે તેનો નિર્દેશ વગેરે આપવામાં આવેલ હોવાથી અભ્યાસીઓ માટે ખાસ ઉપયોગી થયેલ છે, જે પ્રથમ બહાર પડેલ કર્મગ્રંથ કરતાં અધિકતર છે.

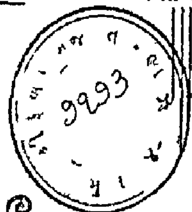
ઊંચા એન્ટીક કાગળો ઉપર, સુંદર ટાઇપો અને મજબૂત તથા સુંદર બાઇંડીંગમાં બંને ભાગો પ્રકટ થયેલ છે. કિંમત બંનેના રૂા. ૬–૦–૦ પોસ્ટેજ જુદું.

લખો:—શ્રી જૈન આત્માનંદ સભા—ભાવનગર.

(શ્રી મહોદય પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમાં શાહ ગુલાબચંદ લલ્લુભાઇએ છાપ્યું.—ભાવનગર.)

પુસ્તક ૪૭ મું. સંવત ૧૯૪૯

અંક ૨ જો. નવેમ્બર ભાદ્રપદ

પ્રકાશક,

શ્રી જૈન આત્માનંદ સભા–ભાવનગર.

આ અંકમાં

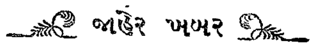
નવા થયેલા માનવંતા સભાસદો.

૧.	શેઠ મનુભાઈ લલ્લુભાઇ જેઠાલાલ ઘડીયાળી	અમદાવાદ	લાઇફ મેમ્બર.
૨.	શાહ હિંમતલાલ જયસુખલાલ રામચંદ	ભાવનગર	”
૩.	શેઠ વૃજલાલ દીપચંદ	”	”
૪.	કપાસી શિવલાલ મેઘજીભાઇ	”	”

તૈયાર છે ! તૈયાર છે !!

શ્રી બૃહત્કલ્પસૂત્ર : ભાગ ૬ ઠ્ઠો

(છેલ્લો ભાગ) તૈયાર થઈ ગયો છે, બાઇન્ડીંગ થાય છે. વધુ વિગત આવતા અંકમાં આપવામાં આવશે.

જાહેર ખબર

નીચેના ગ્રંથો સિલિકમાં જૂજ છે; જેથી મંગાવનારે વેલાસર મંગાવવા.

૧. દેવસિરાઇ પ્રતિક્રમણ વિધિ અર્થ સહિત ગુજરાતીમાં ... ... રૂા. ૦-૧૨-૦

૨. પંચપ્રતિક્રમણ વિધિ, અર્થ અને અનેક ઉપયોગી હકીકતો સહિત ગુજરાતીમાં રૂા. ૧-૮-૦

૩. પંચપ્રતિક્રમણ વિધિવિધાન, અર્થ અને અનેક ઉપયોગી હકીકત સાથે (નિર્ણયસાગર પ્રેસ-મુંબઇમાં છપાયેલ) શાસ્ત્રી ટાઇપમાં–સુંદર પાકા બાઇન્ડીંગ સહિત ... ... રૂા. ૨-૦-૦

(દરેકમાં પોસ્ટેજ અલગ.)

શ્રી જૈન આત્માનંદ સભાના સર્વ માનવંતા સભાસદો
તથા ગુરુભકતોને

ખાસ વિનંતિ.

ગયા અશાડ સુદિ ૧૦ ના રોજ પાટણ શહેરમા પ્રવર્તકજી શ્રી કાંતિવિજયજી મહારાજનો સ્વર્ગવાસ થયો છે તેઓશ્રીએ આખુ જીવન જૈન પ્રાચીન ભડારોનો જીર્ણોદ્ધાર, પુનરુદ્ધાર, સંશોધન, સગ્રહ અને નવા જ્ઞાનમદિરોની સ્થાપના કરવા-કરાવવામા તેમજ પ્રાચીન જૈન ભડારો, પ્રાચીન જૈન સાહિત્ય અને જૈન ધર્મની અપૂર્વ સેવા કરવામા જ વિતાવ્યુ હતુ તેઓ સતપુરુષ કહેવાતા હતા આવા મહાન પુરુષનો આ સભા ઉપર પરમ ઉપકાર હોવાથી જ આ સભા આખી જૈન સમાજમા અત્યારે પ્રથમ દરજ્જો ધરાવે છે, જે આ સભાના સર્વ સભાસદોએ ગૌરવ લેવા જેવુ છે તેથી આ મહાપુરુષનુ સ્મરણ નિરતર સચવાઇ રહે તે માટે તા ૩૦-૭-૪૨ ના રોજ આ સભાની જનરલ મીટિંગે તે સતપુરુષના સ્મારક માટે એક ફંડ કરવાનો ઠરાવ કરવામા આવતા આ સાથેના લીસ્ટમા બતાવ્યા પ્રમાણે હાજર રહેલા સભ્યોએ પોતા તરફથી રકમ ફડમા ભરી છે આ ફડમા જે રકમ થશે તે જમીનગીરીમા રોકી તેનુ વ્યાજ દર વર્ષે કેળવણી ઉત્તેજન અર્થે વાપરવુ તેમ ઠરાવ કરવામા આવ્યો છે

હવે આપ સર્વ સભાસદ બધુઓને વિનતિ કરવાની કે આવા ગુરુભક્તિના અને કેળવણીને ઉત્તેજન જેવા સમયોચિત કાર્યોમા આપ યોગ્ય રકમ આ સભા ઉપર મોકલી આપવા તસ્દી લેશો. આવો અમૂલ્ય ગુરુભક્તિનો ઉત્તમ અવસર સુભાગ્યે જ પ્રાપ્ત થાય છે

સેવકો,
ગાંધી વલ્લભદાસ ત્રિભુવનદાસ
શાહ હરજીવનદાસ દીપચદ
શાહ વિઠ્ઠલદાસ મૂળચદ બી એ
સેક્રેટરીઓ

આ ફડમા નીચે જણાવેલા સભાસદોએ નીચે પ્રમાણે રકમ ભરી છે આપ પણ આ ફડમા આપનો યોગ્ય ફાળો આપશો

૧૦૧) શેઠ ગુલાબચદ આણદજી
૧૦૧) શેઠ હરજીવનદાસ દીપચદ
૧૦૧) શેઠ દેવચદભાઈ દામજી
૧૦૧) શાહ ગુલાબચદ લલ્લુભાઈ
૧૦૧) શેઠ છોટાલાલ હીરાચદ
૫૧) શેઠ અમૃતલાલ છગનલાલ
૨૫) વકીલ ચત્રભુજ જેચંદ શાહ
૨૫) શાહ કાંતિલાલ ભગવાનદાસ
૨૫) ડૉ. જસવતરાય મૂળચદ શાહ
૧૫) શાહ વિઠ્ઠલદાસ મૂળચદ
૧૫) વકીલ ભાઈચદ અમરચંદ શાહ
૧૫) સઘવી અમરચદ ધનજીભાઈ
૧૧) ગાંધી વલ્લભદાસ ત્રિભુવનદાસ

(ફંડ ચાલુ છે)

શ્રી મહોદય પ્રેસ-ભાવનગર.

પુસ્તક ૪૦ મુ   આત્મ સં. ૪૭   વિક્રમ સં. ૧૯૯૮ : ભાદ્રપદ :
અંક . ૨ જો .   વીર સં. ૨૪૬૮   ઈ. સ. ૧૯૪૨ : સપ્ટેમ્બર :

જિન સ્તવન

[તર્જ પિયા મિલન કો જાના]

ભૈયા જિનંદ કો ગાના—ભૈયા,
દુખ કે નાશ, સુખ કે આશ, સેવોને મજના—ભૈયા૦

કોઈ તુમેરા હે નહિ, નાહિં કિસી કા હે તુ,
ક્યા કરે મેરા મેગ તુ, કર્મો સ્વયં હઠાના—ભૈયા૦ ૧

જીવન કો જોડ દે, જંજાલ સબ છોડ દે,
મિલે મિલે, પ્રેમે પ્રેમે, આતમ કે ખજાના—ભૈયા૦ ૨

ચારો દિસે અઘોર ઘાટ, સૂઝે નાહિ સુખ પાથ,
કૈસે મીલે સુયશ નાથ !, ચલ કે પાર જાના—ભૈયા૦ ૩

—સુયશ

સાચું જીવન

લેખક : આ. શ્રી વિજયકસ્તૂરસૂરિજી મહારાજ.

સંસાર જીવવાની ધમાલમાં પડ્યો છે. મનુષ્ય જીવવા માટે ઘણા ઘણા ઉપાયો કરે છે. અનાદિ કાળના અભ્યાસથી ખાવાને જીવવાનું મુખ્ય કારણ માને છે. ખાધા વગર જીવી શકાય નહિ એવી માન્યતા લગભગ આખા યે સંસારની છે. કહેવતોમાં પણ અન્નને પ્રાણ માનવામાં આવે છે—જીવવાને બીજા બધા ય વગર ચાલે પણ ખાધા વગર તો ચાલે જ નહિ.

વાત સાચી છે. ઘડિયાળ ચાવી આપે તો ચાલે અને દીવો તેલ પૂરે તો બળે, તેમજ દેહધારી જીવો ખાય તો જીવે; પણ કમાન તૂટી ગયા પછી કે બત્તી પૂરી થયા પછી ચાવી કે તેલ પૂરવાથી ઘડિયાળ કે દીવો ચાલવાની કે બળવાની ક્રિયા કરી શકતાં નથી. તેમ જ આયુષ્ય તૂટી ગયા પછી ખાવાથી જીવો જીવી શકતા નથી. જીવો ખાવા છતાં યે મરી જાય છે.

ખરું જોતાં તો સંસાર સાચા જીવનને ઓળખી શક્યો જ નથી કે જે જીવન આત્મા-જીવનો અસાધારણ ધર્મ છે. સંસારી જીવો જે જીવનને નિત્ય બનાવવાનો પ્રયત્ન કરી રહ્યા છે તે આયુષ્યકર્મના ઉદયથી જોડાયેલ જીવ અને દેહનો સંયોગ સ્વરૂપ છે. જે સંયોગ સ્વરૂપથી જ અનિત્ય છે તેને આજ સુધીમાં કોઇ પણ નિત્ય બનાવી શક્યું નથી. પ્રભુ શ્રી મહાવીર પણ દેહ-જીવના સંયોગને એક ક્ષણ પણ વધારી શક્યા નથી અર્થાત્ એક ક્ષણ પણ વધારે જીવી શક્યા નથી.

જીવવાનો મોહ બધા ય જીવોને છે. જે જીવન–દેહ સંયોગ સ્વરૂપ છે તેમાં જ આનંદ માની તેનાથી છૂટું પડવું ગમતું નથી. આધુનિક સંસારમાં ત્યાગી, ભોગી, અધ્યાત્મી, બહિરાત્મ-દશાવાળા કે અંતરાત્મદશાવાળા બધા ય મોતથી ભય પામે છે. દેહને છોડવાની વાત સાંભળવા માત્રથી જ બહુ દુઃખી થાય છે. પણ સર્વથા દેહથી છૂટી ગયા સિવાય મુક્તિ મળી શકતી નથી. દેહનો સર્વથા સંયોગના અભાવ સ્વરૂપ વિયોગ તે જ મુક્તિ અને તે જ સાચું જીવન છે. આવી રીતે કહેનારની તો સંખ્યા કંઇક દૃષ્ટિગોચર થાય છે પણ તેવી દૃઢ શ્રદ્ધા–આત્મ-વિશ્વાસવાળો તો ભાગ્યે જ કોઈક હશે.

પોતે નિરાકાર હોવા છતાં જીવને જે કાંઇ આકાર મળે છે તેને પોતાનુંજ સ્વરૂપ માનીને ન ભુંસાવા દેવાને માટે ઉત્તમ માનવજીવનને વ્યર્થ વેરી નાખે છે; તો પણ છેવટે આકાર તો ભુંસાઇ જ જાય છે. માટે નિરાકાર સ્વરૂપ પ્રગટ કરવાને જ જીવન વાપરવું જોઇએ. જેટલા આકારો છે તેટલા બધા ય બનાવટી છે–ખોટા છે, પરમાણુઓના સ્કંધો છે. ભિન્ન ભિન્ન પરમાણુઓના સમૂહથીજે સ્કંધ બને છે તે સ્વરૂપથી જ ભિન્ન છે, માટે તે અભિન્ન સ્વરૂપવાળા કેવી રીતે બની શકે ? અને અભિન્ન હોયા સિવાય નિત્ય સ્થાયીપણું તેમાં હોઇ શકે જ નહિ.

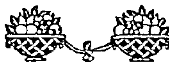
રેતીમાં રમનાર બાળકો, રેતીના કણસમૂહનાં દેરાં અને ઘરો બનાવી શકે ખરા, પણ

તેને ચિરસ્થાયી રાખી શકતા નથી, કારણ કે વિખરાઇ જવાના સ્વભાવવાળો કણુસમૂહ વિખરાઈ જ જવાનો, તેમ જ જડમા રમનાર બાળજીવ પરમાણુ સમૂહના અનેક આકાર બનાવી શકે ખરો, પણ રાખી શકે નહિ, કારણ કે પરમાણુ સમૂહ વિખરાઈ જવાના સ્વભાવવાળો છે

જન્મ-મરણનો કાયદો જડ-ચેતનમય આખા સસારને લાગુ પડે છે બધી દુનિયા જન્મે છે અને મરે છે જન્મમરણમાથી જડ પણ બચી શકતુ નથી દુનિયા ક્ષણિક છે એટલે જન્મમરણવાળી છે દરેક ક્ષણમા જન્મમરણ રહેલા છે જે ક્ષણમા જન્મ છે તે જ ક્ષણમા મરણ પણ છે અને જે ક્ષણમા મરણ છે તે જ ક્ષણમા જન્મ પણ છે

જન્મ-મરણ એટલે સયોગ-વિયોગ સયોગ તે જન્મ અને વિયોગ તે મરણ બધા મોતથી ભય પામે છે પણ જન્મથી કોઈપણ ભય પામતુ નથી મોતથી બચવા માટે બધા અનેક ઉપાયો કરે છે, પણ જન્મથી બચવા માટે કોઈ પણ ઉપાય કરતુ નથી આ ઉપરથી એમ જણાઇ આવે છે કે સસારનો વિયોગ ન થવા દેવા જીવ માત્રનો પ્રયત્ન છે, પણ સસારનો સયોગ ન થવા દેવા કોઈનો પણ પ્રયત્ન નથી તીર્થકર આદિ મહાપુરુષોનો પ્રયત્ન સસારનો સયોગ ન થવા દેવા માટેનો જ હતો, પણ મોતથી બચવા માટે નહિ તેમને જન્મનો ભય હતો પણ મરણનો ભય નહોતો સપૂર્ણ મરણની તો તેમને ઇચ્છા હતી, કારણ કે સપૂર્ણ મરણ તે મુક્તિ અને અપૂર્ણ મરણ તે સસાર જન્મથી બચવાનો અને મરણથી બચવાનો ઉપાય ભિન્ન છે, કારણ કે બન્ને ભિન્ન સ્વરૂપ છે એક સયોગ સ્વરૂપ છે અને બીજો વિયોગ સ્વરૂપ છે જન્મથી બચવાનો ઉપાય સર્વથા જડ સસારનો ત્યાગ કરવો અને મોતથી બચવા માટે જડ સસારનો છૂટથી ઉપયોગ કરવો પડે છે, કારણ કે જડ સસારથી આત્માને છૂટો ન થવા દેવાને માટે જડને પુષ્ટ બનાવવા પડે છે દેહથી જીવને છૂટો ન થવા દેવાને જડ વસ્તુઓનો પુષ્કળ ઉપયોગ કરવો પડે છે, જેથી કરીને જડ સમાજ બળવાન બનવાથી જન્મથી બચી શકાતુ નથી અને વારવાર જન્મ ધારણ કરવા પડે છે. તેમ જ મોતથી બચવા જતા વધારે ને વધારે મોતને આધીન થવુ પડે છે છતા અનાદિ કાળના અભ્યાસથી બોધશૂન્ય જીવો મોતથી જ બચવાનો પ્રયત્ન કરતા નજર આવે છે, પણ મોતથી કેવી રીતે બચી શકાય છે તેની પૂરેપૂરી માહિતી ન હોવાથી ઇચ્છિત વસ્તુ મેળવી શકતા નથી અને જેમને માહિતી છે તેઓ પણ મોહના દબાણથી મોતને જ પુષ્ટ બનાવે છે—છૂટવાને બદલે વધારે બધનમા પડે છે

સસારમા માનવજીવનમા અવતરીને સાચા જીવનની ઓળખાણ કરવી અને મોતથી મુકાવાને મહાપુરુષોના માર્ગનુ અવલોકન કરવુ અને અનાદિ કાળથી આત્મા મરી જાય છે તે ગેરસમજ—અજ્ઞાનતાને ખનેડીને જડ સસારના સયોગવિયોગથી આત્માને છોડાવવા પ્રયત્ન કરવો એ જ ખાસ કર્તવ્ય જણાય છે પ્રબળ પુન્યની સહાય હોય તો આ બધુ બનવુ કાઇ અશકય નથી

પરિશુદ્ધ-અપરિશુદ્ધ નયવાદ અને સર્વનયાશ્રિતની મધ્યસ્થતા.

મુનિ શ્રી પુણ્યવિજયજી (સંવિગ્નપાક્ષિક).

પ્રમાણની દરેક વસ્તુ અનેક ધર્માત્મક સિદ્ધ છે, તેનું કોઇ પણ એક વિવક્ષિત અંશરૂપે પ્રતિપાદન કરવાનો અભિપ્રાય તે નયવાદ છે. જો એ અભિપ્રાય એકાંશસ્પર્શી હોવા છતાં તે વસ્તુના બીજા અવિવક્ષિત અંશ પરત્વે માત્ર ઉદાસીન હોય અર્થાત્ તે અંશનું નિરસન કરવાનો આગ્રહ ન ધરાવતો હોય અને પોતાના વક્તવ્ય પ્રદેશમાં જ પ્રવર્તતો હોય તો તે **'પરિશુદ્ધ નયવાદ'** છે. તેથી ઉલટું જે અભિપ્રાય પોતાના વક્તવ્ય એક અંશને જ સંપૂર્ણ માની તેનું પ્રતિપાદન કરવા સાથે જ બીજા અંશોનું નિરસન કરે તે **'અપરિશુદ્ધ નયવાદ'** છે. પરિશુદ્ધ નયવાદ એક અંશનો પ્રતિપાદક છતાં ઇતર અંશોનો નિરાસ ન કરતો હોવાથી તેને બીજા નયવાદો સાથે વિરોધ નથી હોતો, એટલે છેવટે તે શ્રુતપ્રમાણના અખંડ વિષયનો જ સાધક બને છે, અર્થાત્ નયવાદ જો કે હોય છે અંશગામી, પણ જો તે પરિશુદ્ધ એટલે ઇતર સાપેક્ષ હોય તો તેનાવડે છેવટે શ્રુત પ્રમાણસિદ્ધ અનેક ધર્માત્મક આખી વસ્તુનું જ સમર્થન થાય છે. સારાંશ એ છે કે બધા જ પરિશુદ્ધ નયવાદો પોતપોતાના અંશભૂત વક્તવ્યદ્વારા એકંદર સમગ્ર વસ્તુનું જ પ્રતિપાદન કરે છે, એ જ પરિશુદ્ધ નયવાદનું ફળ છે. તેથી ઉલટું અપરિશુદ્ધ નયવાદ માત્ર પોતાથી જુદા પડતા બીજા પક્ષનું જ નહિ પણ સ્વપક્ષ સુદ્ધાંનું નિરસન કરે છે; કારણ કે તે જે બીજા અંશને અવગણી પોતાના વક્તવ્યને કહેવા માગે છે તે બીજા અંશ સિવાય તેનું વક્તવ્ય સંભવી જ નથી શકતું, એટલે બીજા અંશનું પણ નિરસન કરી જ બેસે છે. વસ્તુનું સમગ્ર સ્વરૂપ અનેક સાપેક્ષ અંશોથી ઘડાયેલું છે એટલે જ્યારે એ સાપેક્ષ અંશોને એકબીજાથી તદ્દન છૂટા પાડી દેવામાં આવે ત્યારે તેમાંથી એકે રહેતો કે સિદ્ધ થતો નથી. તેથી જ એમ કહ્યું છે કે અપરિશુદ્ધ એટલે બીજાની પરવા ન કરતો નયવાદ પોતાના અને બીજાના એમ બન્ને પક્ષનાં મૂળ ઉખાડે છે.

વચનનો આધાર વક્તાના અભિપ્રાય ઉપર છે. તેથી કોઇપણ એક વસ્તુ પરત્વે જેટલા વચનપ્રકારો મળી આવે અગર તો સંભવી શકે તેટલા જ તે વસ્તુપરત્વે બંધાયેલા જુદા જુદા અભિપ્રાયો છે એમ સમજવું જોઈએ. અભિપ્રાયો એટલે નયવાદો. વચનના પ્રકારો જેટલા જ નયવાદો સમજવા. એ બધા જ નયવાદો અંદરોઅંદર એક બીજાથી નિરપેક્ષ રહે તો તે જ પરસમયો એટલે જૈનેતર દૃષ્ટિઓ છે, તેથી પરસ્પર વિરોધ કરતાં કે અંદરોઅંદર પક્ષપ્રતિપક્ષપણું ધારણ કરતા જેટલા નયો હોય તે વાસ્તવિક રીતે તેટલા જ પરસમયો છે અર્થાત્ એક બીજાનું નિરસન કરતી જેટલી વિચારસરણીઓ મળે અગર સંભવે તેટલા જ તે વસ્તુ પરત્વે દર્શનો અને એ અજૈન. જૈનદર્શન તો અનેક તે વિરોધી દર્શનોના સમન્વયથી ઉદ્‌ભવતું હોવાથી એક જ છે. અજૈન અને જૈન દર્શનોનું નિયામક તત્ત્વ વિરોધ અને સમન્વય છે. પોતાના વક્તવ્યના પ્રતિપાદનમાં જેનો ઉદ્દેશ પર વિરોધનો હોય તે અજૈન દર્શન અને જેનો ઉદ્દેશ સમન્વયનો હોય તે જૈનદર્શન.

અહીં પ્રશ્ન થાય છે કે એક જ વસ્તુ પરત્વે નિત્યત્વ અનિત્યત્વ આદિ વિરોધી ધર્મોના

સમન્વયમા જ જો જૈનદૃષ્ટિ હોય તો વૈશેષિક દર્શનને પણ જૈનદર્શન કહેવુ પડશે, કારણ કે એ દર્શન પણ માત્ર નિત્યત્વ કે માત્ર અનિત્યત્વ ન સ્વીકારતા નિત્યત્વ અનિત્યત્વ બન્ને સ્વીકારે છે તેનો ઉત્તર એ છે કે વૈશેષિક દર્શનમા નિત્યત્વ અને અનિત્યત્વ એ વિરોધી બે અશોનું પ્રતિપાદન હોવાથી એમા દ્રવ્યાસ્તિક અને પર્યાયાસ્તિક બન્ને નયોને સ્થાન છે ખરુ ! પણ એ બન્ને નયો તેમા સાપેક્ષપણે યોજાયેલા નથી એમા યોજાયેલા બન્ને નયો પોતપોતાના વિષયનુ સ્વતત્રપણે જ પ્રતિપાદન કરે છે એટલે કે એ બન્ને નયો પોતપોતાના વિષયની પ્રધાનતાને લીધે અ દરઅ દર એકબીજાથી નિરપેક્ષ છે, જેથી એ જૈનદર્શન નથી એક એક છૂટો વાદ ગમે તેટલો પ્રબળ દેખાતો હોય છતા તે એક દેશીય માન્યતા ઉપર બ ધાયેલો હોઇ યથાર્થ જ્ઞાન પૂરુ પાડી શકતો નથી અને તેટલી ખામીને લીધે પર પરાએ તે પોતાનામા બદ્ધ થનારને કલેશમુક્ત નથી કરી શકતો જ્યારે સમન્વય એ દૃષ્ટિની વિશાળતા ઉપર રચાયેલો હોઇ યથાર્થ જ્ઞાન પૂરુ પાડે છે એ જ પ્રમાણે સામાન્ય વિશેષની બાબતમા પણ છે દ્રવ્યાસ્તિકનું વક્તવ્ય સામાન્ય અને પર્યાયાસ્તિકનુ વક્તવ્ય વિશેષ છે એ બન્ને નિરપેક્ષપણે છૂટા છૂટા યોજવામા આવે તો એકાન્તવાદને વિશિષ્ટ બનાવે છે અર્થાત્ ઊભો કરે છે જૈનદર્શન કોઈ પણ એક જ વસ્તુ પરત્વે એ વિરોધી દેખાતા ધર્મોનો સમન્વય અપેક્ષા વિશેષથી કરે છે અને વૈશેષિક દર્શન વસ્તુભેદે વિરોધી ધર્મોનો ભેદ સ્વીકારે છે આજ બન્નેમા તફાવત છે

કેટલાક લોકો જૈનદર્શન અને અજૈન દર્શનને સરખા માનવાનો ભ્રમ ફેલાવે છે તેઓ બાલજીવોને ઉન્માર્ગે દોરવાનો પ્રયાસ કરી રહ્યા છે. તે મહાનુભાવોએ સમજવુ જોઇએ કે બધા ધર્મો પોતપોતાના સ્થાને અપેક્ષાએ સાચા છે એમ માનવુ, પણ તેથી 'બધા ધર્મો સરખા છે' એમ સિદ્ધ થતુ નથી બધા ધર્મોના ચઢતા ઉતરતા દરજ્જા અવશ્ય છે સાધક પોતાની આત્મોન્નતિને યોગ્ય ઉચ્ચ કોટિનો ધર્મ કયો તેની સ્વય શોધ કરવી જોઇએ અને મધ્યસ્થ દૃષ્ટિથી-પક્ષપાતરહિતપણે જે શોધાય તેને સ્વીકારવા તત્પર રહેવુ જોઈએ તત્ત્વવાદમા મોટી વિષમતા ધરાવતા વેદાદિ અન્ય શાસ્ત્રોમા જે પરસ્પર અવિરુદ્ધ અને અવિસ વાદી ઉપદેશો મળી આવે છે, તે શ્રી જિનાગમરૂપી મહાસાગરમાથી ઊછળેલા વચનરૂપી બિ દુઓ છે જૈનદર્શન કે જેમા કોઇનો પણ પક્ષપાત નથી અને સર્વથા અવિરુદ્ધ ને અવિસ વાદી છે તે તો એક શ્રી જૈન ધર્મ જ છે માટે આત્મશ્રેયના ઇચ્છુકે આવા ભ્રામક વિચાર ને તેનું પ્રવર્ત્તન કરતા અટકવુ જોઇએ સ્વય સત્યવાદી ન બનવુ એ જેટલો ગુન્હો છે, એના કરતા પણ જેઓ સત્યવાદી છે એમના પ્રત્યે અસદ્ભાવ ધારણ કરવો એ મોટો ગુન્હો છે અને અસદ્ભાવ થાય એવુ પ્રવર્તન કરવુ એ એથી પણ મોટો ગુન્હો છે.

આચાર્ય ભગવાન **હેમચ દ્રસૂરિજી** કહે છે કે-"જેઓ મધ્યસ્થપણાનો આશ્રય કરી-ધારણ કરીને તત્ત્વાતત્ત્વનો વિચાર નહિ કરતા જૈન દર્શન અને અજૈન દર્શન બેઉને સરખા માને છે, તેઓ મણિ અને કાચને સરખા માનવા જેવુ કરે છે" માધ્યસ્થતા એ ગોળ અને ખોળને સરખા માનવા માટે નહિ, પણ અપેક્ષાભેદ સમજી સમશીલ રહેવા માટે છે માધ્યસ્થતા એ મહાન્ ગુણ છે, પરન્તુ તેનો આશ્રય કયા ? શા માટે ? ને કેવી રીતે પરિણત હોવી જોઈએ ? એ લક્ષગત કરવુ જોઇએ વિશાળદૃષ્ટિ જૈન મહાપુરુષોએ આ બાબતમા કેવા ઉચ્ચ પ્રકારની માધ્યસ્થતા રાખી છે, તે નીચેની ઉ૦ ભગવાન **યશોવિ૦** વાચક આદિની ઉક્તિઓથી સમજી શકાય તેવુ છે

" પોતપોતાના અભિપ્રાયે સાચા અને બીજા નયની યુક્તિથી ચલાવે ત્યારે નિષ્ફળ એવા નયોમાં જેનું મન પક્ષપાત રહિત સમાનભાવને ધારણ કરે છે, તે મહામુનિ મધ્યસ્થ છે. સર્વ નયો સપ્રતિપક્ષ છે. જે એક નય-પક્ષપાતી તે અદષ્ટ સિદ્ધાન્ત કહ્યો છે. "

સન્મતિ તર્કમાં કહ્યું છે કે—

" સર્વ નયો પોતપોતાના વક્તવ્યમાં સાચા છે, અને બીજાના વક્તવ્યનું નિરાકરણ કરવામાં ખોટા છે. પરન્તુ અનેકાન્ત સિદ્ધાન્તનો જ્ઞાતા તે નયોનો ' આ સાચા છે અને આ ખોટા છે ' એવો વિભાગ કરતો નથી. "

" પોતાના સિદ્ધાન્તનો વિચાર રહિત કેવળ રાગથી અમે સ્વીકાર કરતા નથી, અને પર સિદ્ધાન્તનો વિચાર રહિત કેવળ દ્વેષથી ત્યાગ કરતા નથી. પણ મધ્યસ્થ દૃષ્ટિથી વિચાર કરીને સ્વ-સિદ્ધાન્તનો આદર અથવા પર સિદ્ધાન્તનો ત્યાગ કરીએ છીએ. "

ભગવાન હેમચંદ્રસૂરિજી પણ કહે છે કે—

" હે વીરપ્રભુ! અમને કેવળ શ્રદ્ધાથી તમારા ઉપર પક્ષપાત નથી, તેમ કેવળ દ્વેષથી અન્ય ઉપર અરુચિ નથી, પણ યથાર્થ આપ્તપણાની પરીક્ષાથી અમે તમારો આશ્રય કરીએ છીએ."

"જુદા જુદા સર્વ નયો પરસ્પર વાદ અને પ્રતિવાદથી કદર્થના પામેલા છે, પરંતુ સમવૃત્તિના સુખનો અનુભવ કરનાર જ્ઞાની સર્વ નયોને આશ્રિત હોય છે."

" પરસ્પર પક્ષ અને પ્રતિપક્ષ ભાવથી અન્ય પ્રવાહો દ્વેષથી ભરેલા છે, પરંતુ સર્વ નયોને સમાનપણે ઇચ્છનાર હે ભગવન્ ! તમારો સિદ્ધાન્ત પક્ષપાતી નથી."

"બધાય વચન વિશેષ રહિત હોય તો તે એકાન્તે અપ્રમાણ નથી અને એકાન્તે પ્રમાણ પણ નથી, જેથી અન્ય સિદ્ધાન્તમાં રહેલું સદ્વચન પણ વિષયના પરિશોધનથી, પ્રમાણ છે. ઉપલક્ષણથી સ્વસિદ્ધાન્તનું વચન પણ અનુયોગે કરી વિશેષિત ન હોય તો તે અપ્રમાણ છે. એ પ્રકારે સર્વ સ્યાદ્વાદ યોજનાથી સર્વ નયોનું, જાણપણું હોય. "

ભગવાન્ હરિભદ્રસૂરિજી કહે છે કે—

"અન્ય શાસ્ત્રને વિષે પણ દ્વેષ કરવા યોગ્ય નથી, પરંતુ તેના વિષયને પ્રયત્નથી વિચારવો. જે પ્રવચનથી ભિન્ન છે તેનું પણ બધું સદ્વચન નથી પરંતુ જે પ્રવચનાનુસારી છે તે સદ્વચન જ છે."

"જે મહાપુરુષ ચારિત્રગુણમાં લીન છે તે સર્વ નયના ધારક હોય છે, તે સર્વ નયને સંમત વિશુદ્ધ તત્ત્વને ગ્રહણ કરે છે, સમવૃત્તિવાળા સર્વ નયના આશ્રિત જ્ઞાની સુખનો આસ્વાદ કરે છે, સર્વ નયના જાણનારા–અનુભવનારાઓનું તટસ્થપણું લોકને વિષે ઉપકારરૂપ થાય છે; પરંતુ જુદા જુદા નયમાં મૂઢ–ભ્રાન્ત થયેલાને અહંકારની પીડા અને ઘણો કલેશ હોય છે."

" નિશ્ચયનયમાં અને વ્યવહારનયમાં તથા જ્ઞાનપક્ષમાં અને ક્રિયાપક્ષમાં એક પક્ષગત ભ્રાન્તિના સ્થાનને તજીને જ્ઞાનના પરિપાક શુદ્ધ ભૂમિકા ઉપર ચઢેલા લક્ષ ન ભૂલે એવા, સર્વ ભૂમિકામાં પક્ષપાત–કદાગ્રહ રહિત, પરમ આનંદથી ભરપૂર સર્વ નયોના આશ્રયરૂપ જ્ઞાની સર્વોત્કર્ષથી વર્તે છે. તેવા જ્ઞાનીને નમસ્કાર હો!"

"જે મહાપુરુષોએ લોકોને સર્વ નયે કરીને આશ્રિત એટલે સ્યાદ્વાદ ગર્ભિત પ્રવચન પ્રકાશિત કર્યું છે અને જેઓના ચિત્તને વિષે સર્વનયાશ્રિત પ્રવચન પરિણમેલું છે તેઓને વારંવાર નમસ્કાર હો !"

(સન્મતિ ગ્રન્થાધારે લીધેલો સદરહુ લેખ યોજનાપૂર્વક અન્ય ગ્રન્થોની પૂરવણી કરીને મૂકવામાં આવ્યો છે. ન્યાય વિષયના વિદ્વજ્જન મહાશયોને આ ગમ્ય છે. વસ્તુ સુસ્પષ્ટ છે, છતાં કદિ ભૂલચૂકને સ્થાન હોય તો ક્ષન્તવ્ય લેખવા વિજ્ઞપ્તિ છે.)

"પર્યુષણ પર્વ—મહોત્સવ"

રચયિતા મુનિરાજશ્રી લક્ષ્મીસાગરજી મહારાજ

(આ તો લાખેણી આંગી કહેવાય—એ રાગ)

પર્યુષણ પર્વ મંડાય, આવ્યા પર્યુષણ
કરો ઉન્નતિના ધર્મકાજ, આવ્યા પર્યુષણ
ધર્મના કાર્યો નિશદિન થાય,
આવ્યા પર્યુષણ ટેક

— અંતરા —

આઠ દિવસ પુન્યના સુખકારી,
જીવદયા જૈનોએ ખૂબ પાળી,
ધર્મમા પ્રીતિ સદા જોડાય,
આવ્યા પર્યુષણ ૧

ગુરુવંદન પચ્ચખાણુ કરી,
તપજપ આદરી પાપ ધોઇ,
ભવ્ય જનોના મન હરખાય,
આવ્યા પર્યુષણ ૨

સત્તરભેદી પૂજા ભાવે ભણો,
આઠે દિવસે મંગલગીત ગાવો,
આત્માનો બોધ લેવાય,
આવ્યા પર્યુષણ ૩

રાગદ્વેષ છોડી ઉપાશ્રયે આવો,
ગુરુમુખથી કલ્પસૂત્ર સુણો,
કલ્પસૂત્ર શાંતિથી સંભળાય,
આવ્યા પર્યુષણ ૪

ક્ષમા પરસ્પર આપો આત્મા પ્રત્યે,
સમભાવ આદરી શુદ્ધ વર્તન કરે,
પર્યુષણ પર્વ મહોત્સવ ઊજવાય,
આવ્યા પર્યુષણ ૫

શુભ કલ્પસૂત્ર શ્રવણે ધરી,
એકચિત્તથી સુણીને પાપ હરી,
નવ વ્યાખ્યાન સુણી બોધ પમાય,
આવ્યા પર્યુષણ. ૬

વડાકલ્પનો છઠ્ઠ તપ કરી,
બ્રહ્મચર્ય શીલને ગ્રહણ કરી,
છઠ્ઠ અઠ્ઠમની તપશ્ચર્યા થાય,
આવ્યા પર્યુષણ ૭

પર્યુષણ પર્વ જૈનો ઊજવે,
તપ કરી આતમા નિર્મળ થાવે,
પર્વોના મહિમા એમ ગવાય,
આવ્યા પર્યુષણ ૮

જન્મમહોત્સવ વીરવિભુનો થાયે,
ગીત—ગાન પ્રભુના ગુણ ગાયે,
"લક્ષ્મીસાગર" ખૂબ હરખાય,
આવ્યા પર્યુષણ ૯

॥ ॐ अर्हं नमः ॥

નવતત્ત્વ પ્રકરણ

પદ્યમય અનુવાદ સહિત.

અનુઃ મુનિશ્રી દક્ષવિજયજી મહારાજ

(ગતાંક પૃષ્ઠ ૧૩ થી શરુ)

मूल–धम्मा-ऽधम्माऽऽगासा, तिय-तिय-भेया तहेव अद्धा य।
खंधा देस-पएसा, परमाणू अजीव चउदसहा ॥ ८ ॥

બીજું અજીવતત્ત્વ.

[અજીવતત્ત્વના ૧૪ ભેદો]

અજીવ કેરા ચૌદ ભેદો, જાણ ધર્મ અધર્મ ને,
આકાશ એ ત્રણ અસ્તિકાયો, ભેદ ત્રણવાળા અને;
એક ભેદે કાળ છે વળી, સ્કંધ દેશ પ્રદેશ ને,
પરમાણુ એ પુદ્ગલતણા ચઉ, ભેદ જાણો શુભ મને. (૯)

मूल–धम्मा-ऽधम्मा पुग्गल, नह कालो पंच हुंति अजीवा।
चलण-सहावो धम्मो, थिर-संठाणो अहम्मो य ॥ ९ ॥

अवगाहो आगासं, पुग्गल-जीवाण पुग्गला चउहा।
खंधा देस पएसा, परमाणू चेव नायव्वा ॥ १० ॥

[પાંચ અજીવ દ્રવ્યો]

જાણ ધર્મ અધર્મ પુદ્ગલ, ને વળી આકાશ એ,
ચાર અસ્તિકાય કાળ જ, અજીવ દ્રવ્યો પાંચ એ;

[ધર્માસ્તિકાય અને અધર્માસ્તિકાયનો સ્વભાવ]

ગતિમાં સહાયક જાણવો, ધર્માસ્તિકાય સ્વભાવ છે,
અધર્માસ્તિકાય સહાયદાયક, સ્થિર રહેવામાંય છે. (૧૦)

[આકાશાસ્તિકાય અને પુદ્ગલાસ્તિકાયનું સ્વરૂપ]

અવકાશદાયિ સ્વભાવ, આકાશાસ્તિકાયતણો જ છે,
પુદ્ગલોને તેમ જીવોને જ, એ જિનવાણ છે;
સ્કંધ દેશપ્રદેશને, પરમાણુ એ ચઉ પુદ્ગલા,
પૂરણ ગલન સ્વભાવવાળા, જ્ઞેય ને રૂપી ભલા! (૧૧)

मूल–सद्दंधयार उज्जोअ, पभा छायातवेहि अ।
वन्न गंध रसा फासा, पुग्गलाणं तु लक्खणं ॥ ११ ॥

[પુદ્ગલના પરિણામો, પુદ્ગલનું લક્ષણ અને સમયની વ્યાખ્યા]

પુદ્ગલ સ્વરૂપી શબ્દ ને, અંધકાર ને ઉદ્યોત છે,
જાણો પ્રભા છાયા અને, તડકો જ પુદ્ગલરૂપ છે;

સામાન્ય લક્ષણ પુદ્ગલોનુ, વર્ણ ગધ રસ સ્પર્શ એ,
સમય છે અવિભાજ્ય કાળ જ, કેવળીની દૃષ્ટિએ (૧૨)

વ્યવહાર કાળ.

मूल-एगा कोडि सतसट्ठि, लक्खा सत्तहत्तरी सहस्सा य ।
दो य सया सोलहिया, आवलिया इगमुहुत्तम्मि ॥ १२ ॥

[એક મુહૂર્તની આવલિકાઓ]

એક કોડી લાખ સડસઠ, સત્યોતેર હજાર ને,
બસોસોળ સાધિક આવલિકા,-માન એક મુહૂર્તને,-

[વ્યવહારમા ઉપયોગી કાળના ક્રમથી નામ]

मूल-समयावली मुहुत्ता, दीहा पक्खा य मास वरिसा य ।
भणिओ पलिया सागर, उस्सप्पिणि-सप्पिणी कालो ॥ १३ ॥

સમય આવલિ મુહૂર્ત દિવસ, પક્ષ માસ જ વર્ષ ને,
કાળ પલ્યોપમ અને વળી, સાગરોપમ કાળ ને (૧૩)
ઉત્સર્પિણી અવસર્પિણી ને, કાળચક્ર અનુક્રમે,
એ બધા વ્યવહારકાળો, ભાખિયા જિન આગમે,

मूल-परिणामि जीव मुत्तं, सपएसा एग खित्त किरिया य ।
णिच्चं कारण कत्ता, सव्वगय इयर-अपवेसे ॥ १४ ॥

[૭ દ્રવ્યમા પરિણામિતાદિ બાર ધર્મની વિચારણા]

પરિણામિતા ને જીવતા ને, મૂર્ત્તતા સપ્રદેશિતા,
એકતા ને ક્ષેત્રતા, સક્રિયતા ને નિત્યતા (૧૪)
કારણપણુ કર્તાપણુ વળી, સર્વવ્યાપકતા અને,
ઇતરાપ્રવેશિતા ભવિ ! ષટ્ દ્રવ્યમાહિ વિચારને,

मूल-सा उच्चगोअ-मणुदुग, सुरदुग पंचिंदिजाइ-पणदेहा ।
आइतितणूणुवगा, आइम-संघयण-संठाणा ॥ १५ ॥
वण्णचउक्का-ऽगुरुलहु, परघा-उस्सास आयवुज्जोअं ।
सुभखगइ-निमिण-तसदस, सुरनरतिरिआउ तित्थयरं ॥१६॥

ત્રીજુ પુણ્યતત્ત્વ.

છે પુણ્ય શાતાવેદની, ઉચ્ચ ગોત્ર નરસુરદ્વિક ને,
પચેન્દ્રિજાતિ પચતનુ ત્રણ,-પ્રથમ કાય ઉપાગ ને (૧૫)
સઘયણ ને સસ્થાન પ્હેલુ, જાણ વર્ણચતુષ્ક ને,
અગુરુલઘુ પરઘાત શ્વાસોશ્વાસ ને આતપ અને,
શુભ ખગતિ નિર્માણ ને, ત્રસદશક સુરનર-આયુ ને,
તિર્યચ આયુ જાણ તીર્થકરપણુ નિર્મળ મને (૧૬)

मूल-तस बायर पज्जत्तं, पत्तेअ थिरं सुभं च सुभगं च।
सुस्सर आइज्ज जसं, तसाइ-दसगं इमं होइ ॥ १७ ॥

[ત્રસદશક અને પુણ્યતત્ત્વના ૪૨ ભેદનો ઉપસંહાર]

ત્રસ અને બાદર અને, પર્યાપ્ત ને પ્રત્યેક ને,
સ્થિર અને શુભ ને વળી, સૌભાગ્ય ને સુસ્વર અને;
આદેય ને યશ જાણ એ, ત્રસદશક પુણ્યપ્રકાર છે;
ઇમ પુણ્યતત્ત્વે ભેદ બેંતાલીસ ભાખ્યા સાર છે. (૧૭)

मूल-नाणंतरायदसगं, नव बीए नीअसाय मिच्छत्तं ।
थावरदस निरयतिगं, कसाय पणवीस तिरियदुगं ॥ १८ ॥
इग-बि-ति-चउजाईओ, कुखगइ उवघाय हुंति पावस्स।
अपसत्थं वन्नचऊ, अपढमसंघयणसंठाणा ॥ १९ ॥

ચોથું પાપતત્ત્વ.

પાંચ જ્ઞાનાવરણ ને, અંતરાય પંચક જાણીએ,
એ દશ અને નવ દર્શનાવરણીયને પિછાણીએ;
વળી નીચ ગોત્ર અને અશાતાવેદની મિથ્યાત્વને,
કષાય પચ્ચીશ ને નરકત્રિક, જાણ સ્થાવર દશકને. (૧૮)
તિરિયંચદ્વિક એકેંદ્રિ બિ-તિ-ચઉરિંદ્રિ જાતિ જાણીએ,
અશુભ વિહાયોગતિ, ઉપઘાતને પિછાણીએ;
પ્હેલા વિનાનાં ચાર સંઘયણો, ચઉ સંસ્થાન છે,
અશુભવર્ણચતુષ્ક એ, બ્યાસી પ્રકારે પાપ છે. (૧૯)

मूल-थावर सुहुम अपज्जं, साहारणमथिरमसुभ-दुभगाणि।
दुस्सरणाइज्जजसं, थावरदसगं विवज्जत्थं ॥ २० ॥

[સ્થાવર દશક]

સ્થાવર અને વળી સૂક્ષ્મ અપર્યાપ્ત સાધારણ અને,
અસ્થિર તેમ અશુભ ને, દૌર્ભાગ્ય ને દુઃસ્વર અને;
અનાદેય અપયશ એહ સ્થાવર,-દશક પાપ પ્રકાર છે,
ત્રસ દશકથી વિપરીત અર્થી, જાણ સ્થાવર દશક છે. (૨૦)

मूल-इंदिय-कसाय-अव्वय, जोगा पंच चउ पंच तिन्नि कमा ।
किरियाओ पणवीसं, इमा उ ताओ अणुकमसो ॥ २१ ॥

પાંચમું આશ્રવતત્ત્વ.

[આશ્રવતત્ત્વના ૪૨ ભેદ]

પાંચ ઇંદ્રિય ચઉ કષાયો, પાંચ અવ્રત યોગત્રિક,
પચ્ચીશ ક્રિયા એમ આશ્રવ,-ભેદ બેંતાલીશ છેક;

मूल-काइय अहिगरणिया, पाउसिया पारितावणी किरिया ।
पाणाइवायारभिय, परिग्गहिआ मायवत्ती अ ॥ २२ ॥
मिच्छादंसणवत्ती, अपचक्खाणी य दिट्ठि पुट्ठि य ।
पाडुच्चिय सामतो,-वणीय नेसत्थि-साहत्थी ॥ २३ ॥
आणवणि विआरणिया, अणभोगा अणवकंखपच्चइया ।
अन्ना पओग समुदा,-ण पिज्ज दोसेरियावहिया ॥ २४ ॥

[પચ્ચીશ ક્રિયાઓ, વ્યાખ્યા સહિત]

કાયાવડે જે લાગતી તે, જાણ ક્રિયા **કાયિકી**,
ખડ્ગાદિ અધિકરણોવડે જે, થાય તે **અધિકરણિકી** (૨૧)
દ્વેષથી **પ્રાદ્વેષિકી**, આરંભથી **આરંભિકી**,
પારિતાપનિકી ક્રિયા તે, જાણ પરિતાપોથકી,
પ્રાણાતિપાતિકી જાણવી જે, લાગતી હિંસાથકી,
પારિગ્રહિકી જાણ મૂર્છા, ભાવયુત સંગ્રહથકી (૨૨)
જાણ **માયાપ્રત્યયિકી**, કપટકેરા હેતુથી,
મિથ્યાત્વદર્શનપ્રત્યયિકી, જાણ અશ્રદ્ધાનથી,
ક્રિયા **અપ્રત્યાખ્યાનિકી**, વિરતિતણા જ અભાવથી,
દૃષ્ટિકી તે દેખતા કૌતુક રાગાદિકથી (૨૩)
સ્પર્શ કરતા **સ્પૃષ્ટિકી** યા, પ્રશ્ન કરતા પૃષ્ટિકી,
રાગાદિ ભાવે જીવ કે જડ, આશ્રયી **પ્રાતિત્યકી**,
નિસર્જને **નૈસૃષ્ટિકી** યા, જાણવી નૈશસ્ત્રિકી,
સ્વહસ્તથી **સ્વાહસ્તિકી**, ને પ્રયોગથી **પ્રાયોગિકી** (૨૪)
ચોમેરથી આવી મળેલા, લોકના કહેવા થકી,
ને ઘૃતાદિક ભાજને, ત્રસ જીવના પડવા થકી,
જે લાગતી તે જાણવી, **સામન્ત-ઉપનિપાતિકી**,
પ્રેમે કરીને **પ્રેમિકી** ને, દ્વેષથી તે **દ્વૈષિકી** (૨૫)
આજ્ઞાપનિકી તે ક્રિયા જે, લાગતી આજ્ઞા થકી,
અથવા જ તેને જાણીયે, આનયનથી આનયનિકી,
વિદારણે **વૈદારણી**, વૈતારણી ઠગવા થકી,
અનાભોગિકી તે લાગતી, ઉપયોગ શૂન્યપણા થકી (૨૬)
સ્વપરહિતની પરવા વિના, આ લોકને પરલોકથી,
વિરુદ્ધ આચરણે **અનવકાંક્ષપ્રત્યયિકી** કથી,
સમાદાનિકી તે ગ્રહણ થાયે, કર્મ આઠે જેહથી,
અકષાયભાવે જે ક્રિયા, **ઇર્યાપથિકી** તે કથી (૨૭)

(ચાલુ)

અમર આત્મમંથન

લેખક: અમરચંદ માવજી શાહ.

૧ જેમનું માર્ગદર્શન પામી અનંત આત્માઓ સંસારરૂપી સમુદ્રમાંથી તર્યા છે એવા ભગવાન શ્રી મહાવીરનાં શાસનમાં આપણો જન્મ થયો તે અહોભાગ્ય સમજી એ પરમ-કૃપાળુએ જે આપણને આત્મપ્રકાશ આપ્યો એ પ્રકાશને સ્વઆત્મગૃહમાં ગ્રહી, શ્રદ્ધી, આચરી તેમનાં જેવાં પ્રકાશિત થવા માટે એ શ્રી વીરનું સ્મરણ અહોનિશ અંતરપટે પ્રવર્તો.

૨ પ્રવૃત્તિ પરમાર્થે, નિવૃત્તિ ધ્યાનાર્થે ખરચી, અહિંસા, સંયમ, તપના પવિત્ર પંથે દયા, આનંદ, પ્રેમ, શાંતિ, પુરુષાર્થથી વિવેકપૂર્વક કર્ત્તવ્ય-પાલન એ જ પરમધર્મ.

૩ પૂર્વે કરેલા કર્મને શાતાભાવે વેદવા, નવા કર્મ ન બંધાય તે માટે આત્મ ઉપયોગ કેળવવો. આશ્રવભાવ તજી સંવર અને નિર્જરા-ભાવે સમભાવથી પ્રવર્તવું.

૪ સમય અને મળેલી સુવર્ણ તકોનો સદુપયોગ કરી લ્યો. એ ગયા પછી મળવાં મુશ્કેલ છે.

૫ વર્તમાન સ્થિતિ તથા વર્તમાન સ્થાનને માન આપી ન્યાય અને નીતિના માર્ગે ચાલી અહંભાવરહિતપણે નમ્રતાપૂર્વક સરલતાથી સાદાઈમાં રહી, મનને પવિત્ર રાખી, સંતોષ-પૂર્વક પ્રમાદરહિતપણે, આનંદમય જીવન બનાવી, આરોગ્ય સાચવી સ્વકર્ત્તવ્યમાં વિવેક-પૂર્વક પ્રવર્તી પવિત્રપણે જીવન ગુજારવું.

૬ શુદ્ધ હવા, સ્વચ્છ પાણી, સાદો સાત્વિક ખોરાક, નિયમિત રહેણીકરણી, સુઘડ કપડાં, શાંતિ અને સંતોષમય કર્ત્તવ્યશીલ જીવન એ જ શ્રેષ્ઠ જીવન છે.

૭ નીતિપૂર્વક કર્ત્તવ્ય કરી જે અર્થલાભ થાય તેમાં સંતોષ માનવો એ જ પરમ-સુખની ચાવી છે. આનંદ અને શાંતિ ક્યાંયથી વેચાતા મળતાં નથી. એનું તો આપણા આત્મ-મંદિરમાં અખૂટ ઝરણું ભર્યું છે. આપણે અનેક મુશ્કેલીઓ અને જીવનનાં ઝંઝાવાતો વચ્ચે પણ જીવનવિકાસ સાધી આનંદમય જીવન ગુજારી શકીએ છીએ, પણ તે ત્યારે બને કે જ્યારે સંતોષપૂર્વક નિષ્કલંક સદાચારી પવિત્ર જીવન જીવવાની સદ્ભાવના જાગ્રત થઈ હોય, જીવનનો મર્મ સમજ્યા હોઈએ, તેમજ ઉચ્ચ ધ્યેયે પહોંચવાની ઉત્કંઠાવાળું આશાવાદી જીવન હોય અને આત્મશ્રદ્ધા અચલ હોય.

૮ એક પુષ્પ સવારે ખીલે છે. કોને ખબર છે કે એ સાંજે કરમાઇ જશે કે ખરીને પગ-તળે કચરાશે કે કોઈ દેવનાં મુગટમાં શોભશે ? એ રીતે એક બાળક જન્મ્યું. કોને ખબર છે કે એ અકાળે કરમાઇ જશે કે ખીલીને શું યે કરશે ? કોઇ મહાપુરુષ બનશે, કોઇ ધાડપાડુ બનશે કે કઇ જાતનું જગતનાં તખ્તા ઉપર વર્તન ચલાવશે ? એ જ રીતે એક લખાણ જાહેરમાં આપ્યા પછી કોને ખબર છે કે લોકો એનો કેવો ઉપયોગ કરશે, કઇ રીતે વાંચી-વિચારી

સમજશે ગુણ ગ્રહણ કરશે કે દોષ ગ્રહણ કરશે યા અર્થનો અનર્થ કરી અંધાધૂંધી ફેલાવશે? એ અકળ વસ્તુ છે એટલે જે કાર્ય કરવું તે વિચારીને વિવેકપૂર્વક કરવું તે ડાહ્યા માણસનું કર્ત્તવ્ય છે

૯ અધ્યાત્મજ્ઞાનરૂપી તાણો અને વ્યવહાર-જ્ઞાનરૂપી વાણો જીવનરૂપ શાળમાં વણી, તે સુસંસ્કારરૂપ પોશાક પહેરી, બાહ્ય, તેમજ અભ્યંતર જીવનને આદર્શ બનાવો

૧૦ આયુષ્યની ખબર નથી જીવનમાં સ્વસ્વરૂપનું દર્શન કરવું છે, બધા શાસ્ત્રો ભણવાનો કે વાચવાનો સમય ન મળતો હોય તો જેનાથી તાત્કાલિક પોતાને પોતાના આત્મા સંબંધીનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય તેની ચાવી ગ્રહણ કરી આત્મશાંતિને પંથે વિચરી સત્યદર્શન પ્રાપ્ત કરવું અને આત્મા કર્મરહિત-નિર્લેપ શુદ્ધ થાય એવો જ પુરુષાર્થ ફોરવવો આડા-અવળા ભટકાઇ અતોભ્રષ્ટ તતોભ્રષ્ટ થવું તે અનર્થરૂપ છે (ચાલુ)

'ધર્મવીર ઉપાધ્યાય' શ્રી સોહનવિજયજી મહારાજના જીવનચરિત્ર સંબંધે મળેલા અભિપ્રાયો.

"મુંબઈ સમાચાર" તા ૬-૫-૧૯૪૨

જાણીતા જૈનાચાર્ય ધર્મવીર ઉપાધ્યાય શ્રી સોહનવિજયજીના જીવનપરિચય ડગનતા ઉપલા પુસ્તકમાં જૈન મુનિમહારાજો, જૈનધર્મના જ્વલંત આદર્શોના પ્રચારાર્થે શું શું કરી શકે તેનો ચિતાર આપવામાં આવ્યો છે સ્વર્ગસ્થ ઉપાધ્યાયજી મહારાજે પોતાની જાતની પરવા કર્યા વગર ગુજરાત, કાઠિયાવાડ અને ખાસ કરીને પંજાબનો કઠણ વિહાર કરીને ઠામ ઠામ અહિંસા, દયાભાવ અને ઐક્યતાનો વાવટો ફરકાવ્યો હતો તેમણે તેમના ઉપદેશોથી અનેક કસાઇઓને અહિંસક બનાવ્યા હતા અનેકોને માંસ અને મદિરાથી વંચિત બનાવી માનવ-ધર્મની દીક્ષા આપી હતી અનેક જૈન તથા જૈનેતરોને જીવનના પરમકલ્યાણનો મંત્ર આપીને પોતાનું સાધુજીવન સાર્થક કર્યું હતું, આવા પરમ ત્યાગી, યોગી અને કલ્યાણગામી મહાત્માના જીવનનો પરિચય આ પુસ્તકમાં તેજના કિરણો વેરી ગયો છે પુસ્તક નીચેના ઠેકાણેથી વગર કિંમતે મળી શકશે

શ્રી આત્માનંદ જૈન સભા,
ગોડીજીની ચાલ, પાયધુની, મુંબઈ નં ૨

મૃગાવતીની નિરાશા

[૪]

લેખક : મોહનલાલ દીપચંદ ચોકસી.

અહા ! કેવું સુંદર રૂપ ! જાણે સાક્ષાત્ કામદેવ. ચહેરાની રમણીયતા, મનોહર નેત્રયુગલ અને નમણું નાક. કોઇપણ જોનારને લોભાવે તો મારા જેવી બાળાને મંત્રમુગ્ધ બનાવે એમાં આશ્ચર્ય પણ શું સંભવે ? પણ એ કુમાર અચાનક એકાએક અહીં ફૂટી નીકળ્યો કયાંથી ? ઘણીયે વાર માતાના મંદિરે મારું આગમન થયેલું છે છતાં કોઇવાર મેં એને જોયો નથી. અરે, પિતાના મુખે નામ પણ સાંભળ્યું નથી તો ? માતાના મંદિરમાં પણ એ દેખાયો નથી !

ત્યાં તો રથમાંથી ઊતરતી માતા મુરાદેવીના શબ્દો કાને અથડાયા:

મૃગાવતી, કાળીમાતાનું મંદિર આવી ચૂકયું છતાં તું કેમ ઊતરતી નથી ? શા વિચારમાં મશગુલ બની છે ?

માતાજી, આ ઊતરી. એમ કહી તરત જ રથમાંથી ઊતરી માદીકરી સામે આવેલ દેવીમંદિરના પગથિયા ચઢવા લાગી.

વાચક મૃગાવતી મલ્લિપુરના રાજવી પદ્મનાભની દીકરી થાય છે એ વાતથી અજાણ્યો નથી. માદીકરી ઘણીવાર મંદારગિરિની તલાટીમાં આવેલ કાળીમાતાના મંદિરે દર્શનાર્થે આવતા. મૃગાવતીના મનમાં ઉપર વર્ણવી જે તરંગશ્રેણી વહી રહી હતી એનું કારણ ગયા અંકમાં આપણે જોઇ ચૂકયા તેવી આચાર્ય અમરકીર્તિની હૃદયસ્પર્શી દેશના હતી. જયારથી મહારાજે ચોમાસું મંદારગિરિની ગુહામાં જ વ્યતીત કરવાનો નિર્ધાર કર્યો ત્યારથી ચંપાનગરનો રાજપુત્ર મહેન્દ્ર અવારનવાર તેમની પાસે દેશના શ્રવણ કરવા આવવા લાગ્યો હતો. સૂરિજીના 'ક્ષમાધર્મ' પરના વિવેચને એને મંત્રમુગ્ધ બનાવ્યો હતો. એ માટે લાગલાગટ ત્રણ દિનથી તે આવતો હતો. એ વિષયની આજે પૂર્ણાહૂતિ થતાં પોતાના અશ્વ જોડેલા રથમાં બેસી, મંદારગિરિની દિશામાંથી નિકળી ચંપાનગરની દિશામાં જઇ રહ્યો હતો. એ જ વેળા મલ્લિપુરની રાણી મુરાદેવી પોતાની પુત્રી મૃગાવતી સાથે કાળીમાતાનાં દર્શને રથમાં બેસી આવી રહી હતી. આમ અચાનક ઉભય રથનો માર્ગમાં ભેટો થયો. 'કાગનું બેસવું ને તાડનું પડવું' એ ન્યાયે સરખી સમૃદ્ધિવાળા રથના દર્શન થતાં જ એક તરફ મૃગાવતીએ અને બીજી બાજુ મહેન્દ્રકુમારે પોતાના મુખ રથ બહાર કાઢ્યા. એકબીજાની નજર મળી ! Birds of a feather flock to gether એ ઉક્તિ અનુસાર યુવાનીનાં આંગણે ઊભેલા આ બન્ને હૃદયો આ પ્રકારના અચાનક યોગથી વિચારપ્રવાહમાં વહી રહ્યાં. એમાં સ્નેહ યા પ્રેમ નામના અપૂર્વ બીજનો ઉદ્ભવ થયો. '**समानशीलव्यसनेषु सख्यम्**' એ સૂત્ર અનુસાર તેમના અંતરમાં એકબીજા પ્રત્યેનું આકર્ષણ જન્મ્યું. ભિન્ન દિશામાં ગતિમાન થયેલ અશ્વોએ એમાં અંતરનો વધારો કરી મૂકયો, છતાં હૃદયના તારનો ઝણઝણાટ તો ચાલુ રહ્યો. એથી મૃગાવતીના મનઃપ્રદેશમાં જે તરંગો ઉદ્ભવ્યા તે આપણે ઉપર જોઇ ગયા. આજે કાળીમાતાને પ્રણામ કરનાર મૃગાવતીના હસ્તદ્વય ખરેખર કૃત્રિમતાનો ભાગ ભજવતા હતા. અંતરમાં તો 'પેલો કુમાર' કોણ હશે ? કયાંનો હશે ? કેમ આવ્યો હશે ? અને પુનઃ કેવી રીતે મળશે કિંવા કયારે મળશે ? એવા એવા વિચારોનું મંથન ચાલી રહ્યું હતું.

મૃગાવતી માતા સાથે પાછી ફરી, છતાં મનમાંથી

પેલા કુમાર સબંધી જિજ્ઞાસા જરાપણ ન્યૂન નહોતી થઈ કોઈપણ રીતે ફરીથી એને નિહાળવાની વૃત્તિ વધુ જોરદાર બની ગણી કઇ રોજ માતાના દર્શને આવતી નહોતી છતા રાજપુત્રીના આગ્રહથી પેલા બનાવ પછી લાગટ ત્રણ દિવસ સુધી આવ્યા કરી જો કે એમ કરવામા માત્ર મૃગાવતીને પેલા કુમારનો ભેટો કરવાની મુરાદ સિવાય અન્ય કઇ જ હેતુ નહોતો, છતાં એમા નિરાશા જ પ્રાપ્ત થઇ છતા રાજપુત્રીએ પ્રયાસ સેવવાની વૃત્તિ ચાલુ રાખી માતા સન્મુખ મદારગિરિ પર આવેલ મલ્લિનાથના મન્દિરમા ચાલતા ઉત્સવનો લાભ લેવા સારુ ત્યા જવાનો પ્રસ્તાવ મૂક્યો મુરાદેવી પૂર્વે એ મદિરમા જતી અને દર્શનનો આનદ માણતી, પણ પુત્રીના જન્મ પછી રાજવીની શ્રદ્ધા પલટો પામી અને કાળીમાતાના પ્રતિ વળી ત્યારથી રાણીએ ગિરિ પરના મન્દિરમા જવાનુ લગભગ મૂકી દીધુ પદ્મનાભ રાજા જેટલી અધશ્રદ્ધા તેણીને કાળીમાતામા નહોતી જન્મી પણ રાજવીની પુત્રમુખ-દર્શનની અભિલાષા કદાચ કાળીમાતાની ભક્તિથી ફળવતી થાય એમાં પોતે આડખીલીરૂપ ન લેખાય એ કારણે પોતે ઉપર વર્ણવેલ વલણ અગીકાર કર્યું હતુ માતાના મદિરની વેદિ પર અપાતા જીવતા પશુઓના બળિદાનથી મુરાદેવીનુ અતર આર્દ્ર બનતુ એ દૃશ્ય જોવાથી તેણીને ધૃણા પેદા થતી તેથી એવા પ્રસગોમા તે ઘણુ ખરુ ગેરહાજર રહેતી આવી પરિસ્થિતિ છતા પુત્રીએ રજૂ કરેલ દરખાસ્તને તે ટેકો આપી શકી નહીં નૃપનુ વલણ એ સારી રીતે સમજતી હોવાથી તેણીએ એટલો જવાબ દીધો કે તારા પિતાશ્રી અનુજ્ઞા આપે તો મને કઇ વાંધો નથી હું તારી સાથે આવવા તૈયાર છુ

પદ્મનાભને સતાનમા એકલી–અટૂલી આ પુત્રી મૃગાવતી હોવાથી ભાગ્યે જ એની કોઇ વાત અપૂર્ણ રહેવા દેતો જ્યારે મૃગાવતીએ મદારગિરિના દર્શને જવાની વાત નૃપ સમક્ષ રજૂ કરી ત્યારે પ્રથમ તો એને ક્ષોભ થયો, પણ આખરે નમતુ તોલવુ પડયુ એ વેળા ખાસ ચેતવણી આપી કે દર્શનકાર્ય પતાવી તમારે સત્વર પાછા ફરવુ પેલા સાધુનો ઉપદેશ શ્રવણ કરવા જવુ નહીં તેમ અન્ય કોઇ સ્થળે થોભવુ પણ નહીં આ રીતે પેલા કુમારને જોવા સારુ શ્રી મલ્લિનાથના દર્શનનુ નિમિત્ત ઊભુ કરી જે માર્ગ શોધ્યો એમા તરત તો તેણીનો બેડો પાર થયો, પણ વિધિના રાહ વાકા ત્યા માનવયત્ન ક્યાથી કારગત નીવડે ?

પિતાની મજૂરી પ્રાપ્ત કરી, માતા સાથે મૃગાવતી ઉત્સાહભેર મદારગિરિની તળેટીમા આવી પહોચી રથિકે રાણીની આજ્ઞા મુજબ રથને એક બાજુ રાખી, અશ્વોને છૂટા કરી દીધા માદીકરી ટેકરીના પગથિયા વાતો કરતા ચઢવા લાગ્યા ગિરિ પરથી નીચે નજર કરતા મણિપુર નગરની શોભા અને આસપાસ વિસ્તરેલી વનરાજીથી અપૂર્વ દૃશ્ય ખડુ થતુ લીલી હરિયાળી મધ્યે શહેર એક નાનકડા દ્વીપ સમુ શોભતુ જિદગીમા પહેલી જ વાર આવુ અનુપમ સૃષ્ટિસૌન્દર્ય નિરખી મૃગાવતી હર્ષથી નાચી રહી માતાને ઉદ્દેશી કહેવા લાગી કે આજદિન સુધીમા એકાદવાર પણ આપણે અહીં આવ્યા નહીં એથી આવા રમણીય દૃશ્યનો લાભ ગુમાવ્યો મારુ મન પોકારે છે કે અહીં રોજ આવી કલાક બે કલાક બેસીને કુદરતે છૂટા હાથે વેરેલી આ નૈસર્ગિક શોભાનુ પેટભરી પાન કરુ રાજમહાલયના સુખ આની આગળ કઇ જ વિસાતમા નથી

માતા પુત્રીના વચનો મૌનપણે સાભળી રહી વર્ષો પૂર્વેની સ્મૃતિ તાજી થઇ પોતે કેવા આનદથી અહીં આવતી અને જીનમંદિરમા કેવા ભાવથી અર્ચન–સ્તવન કરતી તે ચક્ષુ સમીપ તરવા લાગ્યુ પણ રાજવીનુ દિલ માતાની ભક્તિમા વળ્યુ અને એમા પેલા પુરોહિતે ઊંધા પાટા બધાવ્યા ત્યારથી આખો ક્રમ જ ઉલ્ટાઇ ગયો, આ તરફ ડગ ભરવાની જ મનાઈ થઇ આમ મનનુ દુખ મનમા જ શમાવવુ પડયુ

ઉભય માદીકરી મદિરમા પહોચ્યા પૂજામા ભાગ લેવા સખ્યાબધ નર–નારીઓ એકત્ર થયા હતા

ઘણા વર્ષો પછી રાજમાતાને આમ એકાએક આવેલ જોઇ સર્વત્ર આશ્ચર્યને વાયુ પ્રસરી રહ્યો. ઘણા તો રાજી રાજી થઇ ગયા અને તેમને જવાનો માર્ગ કરી આપવા લાગ્યા. છતાં થોડાના મનમાં તો જાતજાતની શંકાઓના વંટોળ ઉદ્ભવ્યા.

મૃગાવતી તો મંદિરની શિલ્પકળા અને સુંદર બાંધણી જોઇ અજાયબીમાં ગરકાવ થઇ ગઇ કાળીમાતાની દેરીએ આવતાં જો કે આ મંદિરનું શિખર નજરે પડતું પણ એની નીચે આવી અદ્ભુત કારીગરી છુપાએલી છે એ તો તેણે આજે જ જોયું. પ્રશમરસમાં મગ્ન ન થયેલ વીતરાગની મૂર્તિ જોતાં જ તેણીનું મન તરંગે ચઢ્યું. કાળીમાતાની રૌદ્ર સ્વરૂપી ને બિહામણી મૂર્તિ એની સામે ખડી થઇ. સહજ સરખામણીના ચક્રો ગતિમાન થયા. પણ અહા! ઊંડાણમાંથી નાદ ઊઠ્યો, સરખામણી? અશક્ય! જ્યાં પ્રકૃતિભેદ પહાડ સદૃશ સામે દેખાય છે ત્યાં સરખામણી? છિ! છિ! ક્યાં સોળે કળે ખીલી સકળ વિશ્વને તાજગી આપનાર અંશુમાલી અને ક્યાં અદકેરો આગિયો! સુવર્ણની તોલે કેવળ પીળા વર્ણના મળતાપણાને લઇ પિત્તળને કંઠે ચઢાવવું એમાં બુદ્ધિમત્તા ન જ સંભવે. જગતના નેત્રો ભલેને ત્યાં પણ દેવ અને અહીં પણ દેવ એમ કહે, પણ સાચા પરીક્ષકની નજરે તો એક પત્થર અને બીજો હીરો. જ્યાં ગુણની આલોચના થવા માંડે ત્યાં દૂધ-પાણી જુદા પડી જાય જ. ક્યાં બિહામણી મુદ્રાવાળી અને નરમુંડાની માળા ધરનાર પેલી કાળીમાતા અને ક્યાં આ સૌમ્ય મુદ્રાધારી, ગુલાબ, જાસૂદ ને ચંપા આદિના સુગંધી પુષ્પોની માળાથી અલંકૃત થયેલ મલ્લિનાથ પ્રભુ! ત્યાં હિંસા એ ધર્મનું અંગ ગણાય. મૂંગા પશુના બલિદાનમાં પુણ્ય મનાય. જ્યારે અહીં તો અહિંસા જ મુખ્ય પાયારૂપે-કીડીથી માંડી કુંજર સુધીના જીવોને નિર્ભયતા. અરે, ભૂલી. વનસ્પતિના જીવોને પણ અભયપણું. પુષ્પની પાંખડી સરખી પણ કિલામણા ન પામે એવી રીતે વર્તવાનું; અને જગતમાં સુંદર મનાતા નિર્દોષ દ્રવ્યોથી પૂજન. આવા સુંદર સ્થાનમાં પિતાજી શા કારણે આવતા નથી? એ પ્રશ્ન મનમાં સહજ ઊઠ્યો પણ ત્યાં તો મુરાદેવીનો અવાજ આવ્યો.

'મૃગાવતી, આમ ક્યાં સુધી વિચારમગ્ન બની બેસી રહીશ? જલ્દીથી દર્શન કરી સર્વ જોઇ લે. પાછા ફરવાનો સમય થશે. મોડું થશે તો ઠપકાપાત્ર બનશું.'

એકાએક ઊંઘમાંથી જાગનાર માણસની માફક તરંગશ્રેણીમાંથી હાથ ઉઠાવી મૃગાવતી સત્વર જુદા જુદા ભાગમાં ફરી વળી. મંદિર બહાર પગ મૂકતાં જ જે નિમિત્તને આશ્રયી આજનો આ અનુપમ લ્હાવ પ્રાપ્ત થયો એ યાદ આવ્યું.

લોકોએ રાણી માતાને ઉદ્દેશી કહ્યું:—

'આ સાહેબ, પેલી સામે દેખાતી ગુફામાં આચાર્ય અમરકીર્તિ બિરાજે છે. સામે દેખાતાં મંડપમાં એમનું પ્રવચન શરુ થવાને હવે થોડા જ વિલંબ છે.'

પણ મૃગાવતીને પિતાની શરત યાદ આવી. વળી જેને માટે ચાલી ચલાવી આવી હતી તેના આગમનની કંઇ નિશાની દેખાણી નહીં એટલે વધુ વિલંબ ન કરતાં મા સાથે પાછી ફરી.

એ દિવસ પછી મુરાદેવીની તબિયત નરમ થઇ ત્યારે પોતાની સખીને લઇને તે પહાડ પર આવી. આમ ચારપાંચ આંટા થયા છતાં પેલો કુમાર પુનઃ દૃષ્ટિપથમાં આવ્યો જ નહીં.

મૃગાવતીની નિરાશાનો પાર ન રહ્યો.

(ચાલુ)

શ્રી જૈનાગમ નિયમાવલી

લેખક આ શ્રી વિજયપદ્મસૂરિજી મહારાજ.

(ગતાંક પૃષ્ઠ ૧૮ થી શરુ)

૨૯ અગીઆરમા શ્રી ઉપશાત કષાય વીત રાગ છદ્મસ્થ ગુણસ્થાનકે અને બારમા ક્ષીણ-કષાય વીતરાગ છદ્મસ્થ ગુણસ્થાનકે તથા તેરમા સયોગિકેવલિ ગુણસ્થાનકે એક શાતા-વેદનીયનો જ બધ હોય છે એમ શ્રી પ્રજ્ઞાપના સૂત્રવૃત્તિ–પચસગ્રહ વૃત્તિ–કર્મ પ્રકૃતિ વૃત્તિ–કર્મગ્રથવૃત્તિ વગેરેમા જણાવ્યુ છે

૩૦ અયોગિ કેવલિ ગુણસ્થાનકે એક શુક્લ લેશ્યા જ હોય, બીજી લેશ્યાઓ ન હોય એમ કર્મગ્રથ વૃત્તિ વગેરેમા જણાવ્યુ છે

૩૧ વિપુલમતિ મન પર્યવજ્ઞાન અપ્રતિપાતિ જ હોય, એટલે તે જ્ઞાનને ધારણ કરનાર ભવ્ય જીવો જરૂર કેવલજ્ઞાન પામે

૩૨ શ્રી પચસગ્રહાદિમા કહ્યુ કે ભવ્ય મનુષ્યને ૧૫ યોગ હોય અહીં ભવ્ય પુરુષોની અપેક્ષાએ ૧૫ યોગ સમજવા ભવ્ય સ્ત્રીઓની અપેક્ષાએ ૧૫ યોગ ઘટી શકે જ નહિ, કારણ કે ભવ્ય સ્ત્રીઓને અઢાર લબ્ધિઓ હોય બાકીની ૧૦ લબ્ધિઓ ન હોય તે દશમા પૂર્વધરલબ્ધિ અને આહારકલબ્ધિ ગણાવી છે, તે ઉપરથી સાબિત થાય છે કે ભવ્ય સ્ત્રીઓને ૧૩ યોગ હોય અને આહારક શરીરને બનાવવાની લાયકાત ન હોય અહીં અઠ્ઠાવીશ લબ્ધિના નામ જાણવા જેવા છે તે ટૂકામા આ પ્રમાણે જાણવા ૧–આમર્ષૌષધિલબ્ધિ ૨–વિપ્રુડૌષધિલબ્ધિ ૩–ખેલૌષધિલબ્ધિ ૪–જલ્લૌષધિલબ્ધિ ૫–સર્વૌષધિલબ્ધિ ૬–સભિન્નશ્રોતોલબ્ધિ ૭–અવધિજ્ઞાનલબ્ધિ ૮–ઋજુમતિમન પર્યવજ્ઞાનલબ્ધિ ૯–વિપુલમતિ મન પર્યવજ્ઞાનલબ્ધિ ૧૦–ચારણલબ્ધિ ૧૧–આશીવિષલબ્ધિ ૧૨–કેવલલબ્ધિ ૧૩–ગણધરલબ્ધિ ૧૪–પૂર્વધરલબ્ધિ ૧૫–અરિહતલબ્ધિ ૧૬–ચક્રવર્તીલબ્ધિ ૧૭–બલદેવલબ્ધિ ૧૮–વાસુદેવલબ્ધિ ૧૯–ક્ષીરમધુસર્પિરાશ્રવલબ્ધિ ૨૦–કોષ્ઠકબુદ્ધિલબ્ધિ ૨૧–પદાનુસારિણીલબ્ધિ ૨૨–બીજબુદ્ધિલબ્ધિ ૨૩–તેજોલેશ્યાલબ્ધિ ૨૪–શીતલેશ્યાલબ્ધિ ૨૫–આહારકલબ્ધિ ૨૬–વૈક્રિયશરીરલબ્ધિ ૨૭–અક્ષીણમહાનસીલબ્ધિ ૨૮–પુલાકલબ્ધિ આ બધી લબ્ધિઓનુ વિસ્તારથી સ્વરૂપ શ્રી પ્રવચનસારોદ્ધાર–દેશના ચિંતામણિ–શ્રી ગૌતમસ્વામી સ્તોત્રાદિમા જણાવ્યુ છે આ ૨૮માથી ૧૦ લબ્ધિઓ ભવ્ય સ્ત્રીઓને ન હોય તે આ પ્રમાણે–અરિહતલબ્ધિ, ચક્રવર્તીલબ્ધિ, વાસુદેવલબ્ધિ, બલદેવલબ્ધિ, સભિન્નશ્રોતોલબ્ધિ, **જઘાચારણ–વિદ્યાચારણલબ્ધિ**, પૂર્વધરલબ્ધિ, ગણધરલબ્ધિ, પુલાકલબ્ધિ, આહારકલબ્ધિ, ભવ્ય સ્ત્રીઓને ન હોય તથા ૪ મનોયોગના, ૪ વચનયોગના, ને, કાયયોગના ભેદ મળીને ૧૫ યોગ થાય છે તેમાથી ભવ્ય સ્ત્રીઓને આહારક કાયયોગ, અને આહારક મિશ્રકાયયોગ ન હોય,

કારણ કે તેમને આહારલબ્ધિ ન હોવાથી આહારકશરીર બનાવવાનો અધિકાર નથી.

૩૩ દેવાયુષ્યનો કે નરકાયુષ્યનો બંધ મનુષ્યભવમાં અથવા તિર્યંચના ભવમાં થઇ શકે. આ બે ભવ સિવાય બીજા ભવમાં થઈ શકે જ નહિ; કારણ કે બીજા તરીકે દેવભવ-નરકભવ લઈ શકાય. ત્યાં દેવાયુષ્ય કે નરકાયુષ્ય બંધાય જ નહિ; કારણ કે તરતના ભવમાં દેવો મરીને દેવ કે નારક થાય જ નહિ. એમ નારકીના જીવો પણ મરીને તરતના ભવમાં નારકી કે દેવ થાય જ નહિ એમ શ્રી પ્રજ્ઞાપના સૂત્ર-વૃત્તિ વગેરેમાં જણાવ્યું છે.

૩૪ એકસાગરોપમથી માંડીને તેત્રીશ સાગરોપમ સુધીના આયુષ્યને ધારણ કરનારા દેવોને આહારની ઇચ્છા કેટલા કેટલા કાલ (સમય)ના અંતરે થાય ? તથા શ્વાસોશ્વાસ લેવાની જરૂરિયાત કેટલા કેટલા કાલના અંતરે હોય ? આ બે પ્રશ્નોના ખુલાસા શ્રી પ્રજ્ઞાપના સૂત્રની ટીકામાં શ્રી મલયગિરિજી મહારાજે કર્યા છે તે આ પ્રમાણે—જે દેવનું જેટલા સાગરોપમનું આયુષ્ય હોય, તે દેવને તેટલા હજાર વર્ષો વીત્યા બાદ આહારની ઇચ્છા થાય. અને તેટલા પખવાડીયા વીત્યા બાદ શ્વાસોશ્વાસ લે. દાખલા તરીકે સમજી લ્યો કે એક દેવને આજે આહારની ઇચ્છા થઇ. હવે ફરીથી તેને એક સાગરોપમનું આયુષ્ય હોય, તો એક હજાર વર્ષ પછી આહારની ઇચ્છા થાય, ને પંદર દિવસ પછી શ્વાસોશ્વાસ લ્યે. વિશેષ બીના શ્રી બૃહત્સંગ્રહણી વગેરે ઘણાં શાસ્ત્રોમાં જણાવી છે.

૩૫ દેવતાઇ એક નાટકમાં દેવોને ચાર હજાર વર્ષો ચાલ્યા જાય છે. આવું વિલાસ-પ્રધાન દેવતાઇ જીવન હોવાથી આત્મદષ્ટિએ તે ઉત્તમ ગણાય જ નહિ. શ્રી પાર્શ્વનાથના સાતમા ગણધરના વર્ણનમાં આ બિના ટૂંકામાં જણાવી છે.

૩૬ સાત સમુદ્દઘાતમાં છદ્મસ્થ જીવોને વલિસમુદ્દઘાત સિવાયના છ એ સમુદ્દઘાત હોય. શ્રી કેવલિભગવંતોને-હોય તો એક કેવલિ સમુદ્દઘાત જ હોય.

૩૭ ગુણોના જેવો જ ગુણી હોવો જોઇએ જેમ જ્ઞાનાદિ ગુણો અરૂપી છે, તો તેનો આધાર આત્મા પણ અરૂપી જ છે. શરીરાદિ રૂપી પદાર્થો વાસ્તવિક રીતે જ્ઞાનાદિ ગુણોના આધાર છે એમ કહી શકાય જ નહિ.

૩૮ કર્મના પ્રદેશોની અપેક્ષાએ દરેક કર્મ જરૂર ભોગવાય જ. કર્મનો રસ ભોગવાય અથવા ન પણ ભોગવાય. આજ વાતને લક્ષમાં દશ પૂર્વધર શ્રી ઊમાસ્વાતિ વાચકના શિષ્ય શ્રી શ્યામાચાર્ય મહારાજે બનાવેલા શ્રી પ્રજ્ઞાપના સૂત્રમાં કહ્યું છે કે-કર્મના દલિયા જરૂર ભોગવાય પણ રસને ભોગવવાની બાબતમાં ભજના જાણવી.

૩૯ કર્મદલિકોની અંદર જેટલા પ્રમાણમાં રસ હોય તેને જ અનુસારે કર્મનો સ્થિતિ બંધ થાય છે. એટલે કર્મની સ્થિતિ-કર્મના રસને આધીન હોય છે. આ બાબતમાં લાડવાનું દૃષ્ટાંત વિચારવું.

૪૦ કર્મસ્વરૂપની બાબતમાં સમજવું જોઇએ કે ૧-બંધકાલ અને ૨-ઉદયકાલમાં એક બંધકાલ જ સ્વાધીનકાલ કહેવાય છે. ઉદયકાલ તેવો નથી, કારણ કે કર્મનો ઉદય થતાં જીવને ફલ ભોગવવું જ પડે છે.

(ચાલુ)

रत्नान्योक्ति

(अनुष्टुप वृत्त)

मणिर्लुठति पादेषु, काच शिरसि धार्यते ।
क्रयविक्रयवेळाया, काच काचो मणिर्मणि ॥

જેને વસ્તુની ખરી કિમત નથી તે ભલેને મણિને પગમા પહેરે અને કાચને માથાને વિષે ધારણ કરે, પણ જ્યારે ભરબજારમા તેને રત્નપરીક્ષકો પાસે વેચવામા આવે ત્યારે તો મણિ તે મણિ (રત્નોની પક્તિમા કિમત પામે છે) અને કાચ તે તો ક્ષુદ્ર કિમતી પદાર્થોની જ કિમતમા ખપે

અર્થાત્ ગુણવાન, વિદ્વાન કે કુલપરપરા પ્રાપ્ત ખાનદાન જનો, ભલે કોઇ કારણવશાત્ પોતાના લાયક સ્થાનને ન પામે અને ક્ષુલ્લક હૃદયના જનો ઉચ્ચ-સ્થળે બેસે, પણ ખરી કસોટીના વખતે તો તે આપોઆપ પરખાઇ જ આવે કેમકે प्रासादशिखरस्थोपि काक किं गरुडायते ! કદાચ કાગડો મહેલના શિખરે બેસે, તેથી તે શુ ગરુડ કહેવાશે ? નહીં જ, કેમકે સકળ સ્થળે गुणा पूजास्थानं गुणिषु न च रूपं न च वयः સર્વત્ર ગુણો જ પૂજ્ય છે કાઇ આકૃતિ કે રૂપ પૂજાર્હ ગણાતા નથી જ વળી વિશેષમા કવિઓ કહે છે કે —

हंस. श्वेतो वक. श्वेत , को भेदो वकहसयो ।
नीरक्षीरविभागेषु, हंसो हस चको वकः ॥

હસનુ સ્વરૂપ શ્વેત-ઉજ્જ્વળ-શુભ્ર છે અને બગલાના શરીરનો રગ પણ ઉજ્જ્વળ-ધોળો જ છે, તો એ ભેદ શી રીતે (કયો હસ અને કયો બગ) જાણી શકાય ? વિદ્વાનો ખુલાસો કરે છે કે એકત્ર થએલ દૂધ-પાણીનુ પ્રથક્કરણ કરી એ બનેને જુદા પાડે એ જ હસ ! બાકી તો મચ્છીગ્રાહક બગ !!!

અથવા વિશેષમા, काक कृष्ण पिक कृष्ण को भेद पिककाकयो । કાગડાનો રગ કાળો છે તેમજ કોકિલાનો રગ પણ કૃષ્ણ જ છે, તો કાક અને પિક (કોયલ)ની ઓળખ શી ? वसतसमये प्राप्ते, काक काक' पिक पिक જ્યારે વસતઋતુનુ પ્રાગટ્ય થાય છે ત્યારે પ્રાય સ્વરભેદવડે કાગડો અને કોકિલા સ્વત જ ઓળખાઇ આવે છે (ક્યા કર્ણકઠોર કાગવાણી અને ક્યા પચમસ્વરી-માધુર્યભરી જગત્ મોહન કોકિલાનો ટહુકાર !!!

વહાલા વિવેકી વાચકવૃદ, ઉપરના સાહિત્ય(કાવ્ય)માથી આપણને સ્પષ્ટ-જ્ઞાન થાય છે કે કુદરતબક્ષિશ સપત્તિનુ સાચુ સ્વરૂપ સ્થળ અને સમય પ્રાપ્તિમા પ્રભાવસહિત પ્રગટ થયા વિના રહેતુ જ નથી

કુદરત પ્રસાદિત રૂપ-રગ-શક્તિ વગેરેની પ્રભા કે અનેરી જ છે ડોળ-દભ કે કૃત્રિમતા આપોઆપ જગજાહેર થઇ યથા કિમતે જ ગણાઈ જાય છે સાર-ગ્રાહક બુદ્ધિએ આપણે તો ઉપરની અન્યોક્તિને અનુસરીશુ

સ ૧૯૯૮ ની
શ્રાવણી (બળેવ)
તા ૨૬-૮-૪૨ સૌમ્યવાસર

લી સત્ય-તત્ત્વશોધક
રેવાશકર વાલજી બધેકા
ધર્મોપદેશક-ઉ કન્યાશાળા, ભાવનગર

જયજી મહારાજના સ્વર્ગવાસ નિમિત્તે મુંબઇની નીચે લખેલી સંસ્થાઓ શ્રી મુંબઇ જૈન સ્વયંસેવક મંડળ, શ્રી આત્માનંદ જૈન સભા-મુંબઈ, શ્રીયશોવિજયજી જૈન ગુરુકુલ, શ્રી ખંભાત વીશાપોરવાડ જૈન યુવક મંડળ, શ્રી સ્થંભણુ તીર્થ જૈન મંડળ-મુંબઇ, શ્રી મહાવીર જૈન વિદ્યાલય, શ્રી જૈન બાળ મિત્રમંડળ-મુંબઈ, શ્રી જૈન વિદ્યાશાળા-મુંબઇ, શ્રી વીરતત્ત્વ પ્રકાશક મંડળ વ. તરફથી ઝવેરી હેમચંદભાઈ મોહનલાલના પ્રમુખપણા નીચે શોક સભા મળી હતી. દિલગીરીનો ઠરાવ કર્યા પછી અઠ્ઠાઇમહોત્સવ નિમિત્તે થયેલ ફંડથી અશાડ વદિ ૧૩થી શ્રાવણ શુ. ૪ સુધી શ્રીગોડીજી મહારાજના જિનેશ્વરમંદિરમાં અઠ્ઠાઇ-મહોત્સવ કરવામાં આવ્યો હતો.

પોરબંદર

હાલમાં મુનિરાજશ્રી વિદ્યાવિજયજી મહારાજ પોરબંદર ચાતુર્માસ બિરાજમાન છે. શાસ્ત્રવિશારદ જૈનાચાર્ય શ્રી વિજયધર્મસૂરિ મહારાજનો ૨૦ મો જયન્તિ ઉત્સવ ભાદરવા શુદિ ૧૪ ના રોજ હોવાથી ભાદરવા શુદિ ૧૪ થી વદિ ૪ સુધી પોરબંદર નરેશ મહારાણા સાહેબ શ્રી નટવરસિંહજી સાહેબના પ્રમુખ-પણા નીચે ઊજવવાનું નક્કી થયેલ છે.

જૈન જનતાને જાહેર વિજ્ઞપ્તિ.

સદ્દગત શ્રી. સારાભાઇ મગનભાઈ મોદીની ઉદાર સખાવતથી શરૂ કરવામાં આવેલ "ઉચ્ચ અભ્યાસ શિષ્યવૃત્તિ ફંડ" તથા "લોન સ્કોલરશીપ ફંડ"ને ટેકો આપો.

સદ્દગત શ્રી. સારાભાઇ મોદીએ ઇ. સ. ૧૯૨૪ માં રૂા. ૩૧૦૦૦) ની સખાવત જાહેર કરીને ઇંગ્રેજી ચોથા ધોરણથી ઇંગ્રેજી સાતમા ધોરણ સુધી તેમજ હિસાબી જ્ઞાન, હોસ્પીટલ એસીસ્ટંટ, મીડવાઇફ, નર્સીંગ, ટ્રેનીંગ સ્કૂલ વિગેરે લાઇનમાં ભણતા વિદ્યાર્થીઓને તથા વિદ્યાર્થિનીઓને નાની મોટી મદદ લોન રૂપે આપવાની યોજના શ્રી મહાવીર જૈન વિદ્યાલય મારફત શરુ કરી હતી અને એ ફંડદ્વારા તા. ૩૧-૫-૧૯૪૨ સુધીમાં વ્યાજ અને પાછી મળેલી રકમ મળી કુલ રૂા. ૫૭૬૯૦-૨-૯ ખર્ચાયા છે અને ૪૨૫ વિદ્યાર્થીઓને મદદ આપવામાં આવી છે.

એવી જ રીતે જુદી જુદી કૉલેજોમાં ભણતા વિદ્યાર્થીઓને નાનીમોટી શિષ્યવૃત્તિઓ આપવાના હેતુથી ઇ. સ. ૧૯૩૨માં સદ્દગત શ્રી. સારાભાઇ મગનભાઇ મોદીએ શ્રી મહાવીર જૈન વિદ્યાલયને રૂા. ૩૭૦૦૦) ની રકમ અર્પણ કરી હતી. આ યોજના મારફત વ્યાજ અને પાછી મળેલી રકમ મેળવતાં તા. ૩૧-૫-૪૨ સુધીમાં કુલ રૂા. ૫૪૫૦૭-૮-૦ ની લોનરૂપે ૨૧૪ વિદ્યાર્થીઓને મદદ પહોંચાડ-વામાં આવી છે.

હવે આ બન્ને ફંડો ખલાસ થયા છે. તેથી આ બન્ને ઉપરોક્ત યોજનાને જરૂરી આર્થિક જળસિંચન કરીને ચાલુ રાખવી એ શ્રીમાનોની ખાસ ફરજ છે.

આ વિજ્ઞપ્તિ ધ્યાનમાં લેતાં જે કોઇ સન્નારીની કે સદ્દગૃહસ્થની ઇચ્છા થાય તેણે નીચેના ઠેકાણે પાંચ વર્ષ સુધી પ્રત્યેક વર્ષે મન વધે તેટલી રકમની કબૂલાત લખી જણાવવા કૃપા કરવી.

શ્રી મ. જૈન વિદ્યાલય.
ગોવાલીયા ટેંક રોડ,
મુંબઈ નં. ૭.

મોતીચંદ ગિરધરલાલ કાપડીઆ
ચંદુલાલ સારાભાઈ મોદી
મંત્રીઓ,
શ્રી મહાવીર જૈન વિદ્યાલય.

आजना अंकनो वधारो:—

य. वि. ग्रंथमाला–प्राइस लीस्ट

जैन साहित्यना नीचेना अपूर्व ग्रंथोउपर-ओछामां ओछा रु. १५ ना ग्रंथो खरीदनारने १० टका कमीशन आपवामां आवशे.

नाम	किं रु आ पा	नाम	किं रु आ पा
१ रत्नाकरावतारिका न्याय	६–०–०	११ जगद्गुरु काव्य	१–८–०
२ न्यायार्थ मजूषा	६–०–०	१२ निर्भयभीमव्यायोग	०–१२ ०
३ शांतिनाथ महाकाव्य	३–०–०	१३ अभिधान चिंतामणि कोष	१०–०–०
४ विनयप्रशस्ति महाकाव्य	१०–०–०	१४ तत्वाख्यान पूर्वार्ध	१–०–०
५ पार्श्वनाथ चरित्र पद्य	७–०–०	१५ ,, उत्तरार्ध	२–०–०
६ पाडव चरित्र गद्य	५–०–०	१६ सप्तसधान महाकाव्य	१–०–०
७ मल्लिनाथ महाकाव्य	५–०–०	१७ डीसक्रोरसीज	०–१२–०
८ नेमिनाथ महाकाव्य	३–०–०	१८ विशेषावश्यक भाष्य–आठ भाग	६०–०–०
९ शब्द रत्नाकर कोष	२–०–०	१९ सप्तभगी प्रदीप	०–८–०
१० हैमनिभ्रम	१–०–०	२० क्रियारत्न समुच्चय	२–०–०

नीचेना ग्रंथोमांथी ओछामां ओछा रु. १०ना ग्रंथो खरीदनारने ५० टका कमीशन आपवामां आवशे

संस्कृत विभाग

नाम	किं रु आ पा	नाम	किं रु आ पा
१ आवश्यक निर्युक्ति पेज (१२० अपूर्ण)	५–०–०	७ सिद्धान्त रत्निका "	०–१२–०
२ रत्नाकरावतारिका टिप्पण पंजिका–द्वे परिच्छेद	१–०–०	८ सिद्धहेमशब्दानुशासन मूळ	०–६–०
३ सम्मतितर्क प्रथम भाग	१–०–०	९ सिद्धहेम अकारादि सूत्र पाठ	०–४–०
४ अनेकांत जयपताका (पेज ३२० अपूर्ण)	५–०–०	१० छंदोनुशासन	१–०–०
५ प्रमाण परिभाषा ,,	१–०–०	११ कविकल्पद्रुम	०–४–०
६ धर्मदीपिका (व्याकरण)	२–०–०	१२ षड्दर्शन समुच्चय	०–४–०
		१३ प्राचीन लेख सग्रह भा १	२–०–०

શ્રી પ્રભાચંદ્રસૂરિવિરચિત–

શ્રી પ્રભાવક ચરિત્ર (ભાષાંતર) ઐતિહાસિક ગ્રંથ.

આ એક ઐતિહાસિક કથા–સાહિત્યના આ ગ્રંથમાં વર્તમાનકાળના બાવીશ પ્રભાવક આચાર્યમહારાજના જીવન ઉપર કર્ત્તા મહાપુરુષે સારો પ્રકાશ પાડ્યો છે. જે જે મહાન આચાર્યનો પરિચય આપ્યો છે તેમાં તે સમયની સામાજિક, ધાર્મિક, રાજકીય પરિસ્થિતિ, ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ આપી સુંદર (ભાષાંતર) પ્રમાણિક ઐતિહાસિક ગ્રંથ બનાવ્યો છે. મુનિરાજ શ્રી કલ્યાણવિજયજી મહારાજે ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ સુંદર પર્યાલોચના લખી તે ગ્રંથની રચનામાં સુંદરતા વધારી પ્રમાણિક જૈન કથાસાહિત્યમાં ઉમેરો કર્યો છે. એવી સરલ, સુંદર અને સરલતાપૂર્વક રચના કરેલ હોઇને આ ગ્રંથને અમુક અમુક જૈન શિક્ષણશાળાઓ માટે ધાર્મિક અભ્યાસક્રમમાં સ્થાન મળેલ છે. આ ઉપયોગી સાહિત્ય ગ્રંથ હોવાથી વાંચતાં પણ ખાસ આનંદ ઉત્પન્ન કરે તેવો છે. કિંમત રૂા. ૨–૮–૦ પોસ્ટેજ અલગ.

લખો:—શ્રી જૈન આત્માનંદ સભા—ભાવનગર.

શ્રી તીર્થંકર ભગવાનના સુંદર ચરિત્રો.

૧. શ્રી ચંદ્રપ્રભુ ચરિત્ર.	રૂા. ૧-૧૨-૦	૪. શ્રી વિમલનાથ ચરિત્ર.	રૂા. ૧-૧૨-૦
૨. શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર ભાગ ૧ લો.	રૂા. ૨–૦–૦	૫. શ્રી મહાવીર ચરિત્ર.	રૂા. ૩–૦–૦
૩. સદર ભાગ ૨ જો.	રૂા. ૨–૮–૦	૬. શ્રી વાસુપૂજ્ય ચરિત્ર.	રૂા. ૨–૮–૦
			રૂા. ૧૩-૮-૦

ઉપરના વિસ્તારપૂર્વક ચરિત્રો એક સાથે બધાં લેનારને અમારા તરફથી પ્રકટ થયેલ અનેક સુંદર ચિત્રો સહિત સાદા કપડાનાં પાકા બાઇન્ડીંગવાળો **શ્રીપાલ રાસ** અર્થ સહિત (રૂા. ૨–૦–૦ ની કિંમતનો) ભેટ આપવામાં આવે છે. એકલો શ્રીપાળ રાસ લેનારને રૂા. ૧–૪–૦ માં આપવામાં આવશે. (પોસ્ટેજ અલગ)

કર્મગ્રંથ ભાગ ૧–૨ સંપૂર્ણ.

શિલિકે ઘણી થોડી નકલો રહી છે.

૧. સટીક ચાર કર્મગ્રંથ શ્રીદેવેન્દ્રસૂરિવિરચિત–પ્રથમ ભાગ રૂા. ૨–૦–૦

૨. શતકનામા પાંચમો અને સપ્તતિકાભિધાન છઠ્ઠો કર્મગ્રંથ, દ્વિતીય ભાગ રૂા. ૪–૦–૦

ઘણી જ કાળજીપૂર્વક તેનું સંશોધન, અમારી પ્રસ્તુત આવૃત્તિમાં સાવધાનપણે સંપાદક મહાપુરુષોએ આ બંને ગ્રંથોમાં કર્યું છે અને રચના, સંકલના વિદ્વતાપૂર્ણ કરવામાં આવેલ છે; જે ગ્રંથ જોયા પછી જ જણાય તેવું છે. બાકી તેની સાથે ગુજરાતી ભાષામાં આપેલ પ્રસ્તાવનામાં વિગતો, ગ્રંથકારનો પરિચય, વિષયસૂચિ, કર્મગ્રંથનો વિષય કયા ગ્રંથોમાં છે તેની સૂચિ, પારિભાષિક શબ્દના સ્થાનદર્શક કોશ, શ્વેતાંબરીય કર્મતત્ત્વવિષય શાસ્ત્રોની સૂચિ, કર્મવિષયના મળતાં ગ્રંથો, છ કર્મગ્રંથાન્તર્ગત વિષય દિગંબરી શાસ્ત્રોમાં કયા કયા સ્થળે છે તેનો નિર્દેશ વગેરે આપવામાં આવેલ હોવાથી અભ્યાસીઓ માટે ખાસ ઉપયોગી થયેલ છે, જે પ્રથમ બહાર પડેલ કર્મગ્રંથ કરતાં અધિકતર છે.

ઊંચા એન્ટીક કાગળો ઉપર, સુંદર ટાઇપો અને મજબૂત તથા સુંદર બાઇંડીંગમાં બંને ભાગો પ્રકટ થયેલ છે. કિંમત બંનેના રૂા. ૬–૦–૦ પોસ્ટેજ જુદું.

લખો:—શ્રી જૈન આત્માનંદ સભા—ભાવનગર.

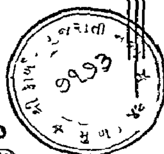
(શ્રી મહોદય પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમાં શાહ ગુલાબચંદ લલ્લુભાઇએ છાપ્યું.—ભાવનગર.)

પુસ્તક ૪૦ મું

સંવત ૧૯૯૮

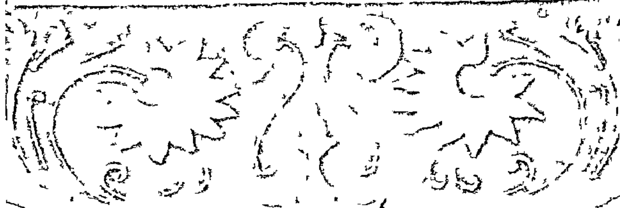

અંક ૩ જો.

ઑક્ટોબર

આશ્વિન

પ્રકાશક,

શ્રી જૈન આત્માનંદ સભા–ભાવનગર.

સ્તક ૪૦ મુ : | આત્મ સં. ૪૭ | વિક્રમ સં. ૧૯૯૮ આશ્વિન
ંક : ૩ જો : | વીર સં. ૨૪૬૮ | ઈ. સ. ૧૯૪૨ : ઑક્ટોબર

સામાન્ય જિન સ્તવન.

[રાગ—ચલે પવન કી ચાલ જગ મે, ચલે પવન કી ચાલ]

મિલે જગત કે નાથ અબ તો, મિલે જગત કે નાથ,
તુહી શરણુ હય હમ લોગો કા, તુહી આતમ તન [1]આથ અબ તો૦ ૧

જિનવર ! તોરે ચરણકમલ મે, ઝૂકે સુર કે નાથ,
ભક્તિ તોરી ભવ કી [2]તરણી, ભાવરોગો કા [3]ક્વાથ અબ તો૦ ૨

તુજ દર્શન મે [4]મનખા પાવન, હૂઆ આજ [5]સનાથ,
દુ:ખ કે કાંટે, ખિમ ખિસ ભાગે, દેખત તેરા [6]કાથ અબ તો૦ ૩

સુરતરુ સા દેવાધિદેવા !, કભી ન છોડુ સાથ,
દક્ષ [7]સુકાની ! ભવજલધિ મે, તાર લેકર હાથ અબ તો૦ ૪

—મુનિશ્રી દક્ષવિજયજી મહારાજ

૧ ધન ૨ નાવ ૩ ઉકાળો ૪ માનવદેહ, મનુષ્યજીવન ૫ નાથ સહિત, નાથવાળો ૬ નૂર, તાકાત ૭ હોશિયાર નાવિક

सुवर्णान्योक्ति

अनुष्टुप वृत्त.

अग्निदाहे न मे दुःखं, न छेदे न च ताडने।
एकमेव महद्दुःखं, गुंजया सह तोलनम् ॥ १

વહાલા વિવેકી વાચક બંધુઓ ! આ સંસારમાં માનવજીવનની સફળતા, સાર્થકતા કે જીવનનું મિષ્ટ પરિપક્વ ફળ એ તો **માન** જ છે, એ સ્પષ્ટ દર્શાવવા ઉપરની અન્યોક્તિ આદર્શરૂપ છે, તે વાંચો, વિચારો અને અનુસરો.

આપણી હંમેશની વપરાતી ધાતુઓમાં શિરોમણિરૂપ તો **સુવર્ણ** જ છે. એ સુવર્ણ પોતાના હંમેશના સંગી, અતિપરિચિત અને વિવિધ રૂપો ઘડનાર સોનીને કેવા હૃદયોદ્‌ગારથી સંબોધે છે, એ વાંચવા કે સાંભળવા યોગ્ય છે.

સોનું કહે છે: 'હે ભાઈ સુવર્ણકાર ! તું જરા શાંત થા, અને અમારી હૃદયવેદના બરાબર લક્ષપૂર્વક સાંભળી લે !

તું અમને અડાયાં છાણાંથી પ્રજ્વલિત કરેલા તીવ્ર તાપમાં મૂકે છે, પછી ધમણથી જબ્બર શ્વાસોશ્વાસ લેતો અમને ધમી નાખી, અમારાં અંગોને પ્રવાહિત બનાવી દે છે. આટલો તાપ સહન કરવા છતાં અમને હૃદયમાં કૈં દુઃખ થતું નથી. પછીથી અમારાં શાંત થએલા અંગને સાણસીથી કાપ મૂકે છે, અને ઝીણાં જતરડાનાં છિદ્રોમાંથી અમને જોરથી ખેંચે છે; આટલું જ નહીં પણ એ અમારા અંગભાગોને એરણ પર મૂકી, તારા હાથના જબ્બર હથોડાથી અમારા પર સખત ઉપરાઉપર ઘા કરવા માંડે છે. આ બધાય કષ્ટો અમે મૌનપણે (મૂંગેમોઢે) સહન કરીએ છીએ, અને અમારી વેદનાનું કશું વર્ણન અમે ક્યારેય તારી પાસે કરતા નથી, પણ ઓ અવિવેકી ભાઈ! તારી એક જ કૃતિ અમને ત્રાસ આપે છે. એ અસહ્ય હોવાથી તેનું મહદ્દુઃખ આજ તારા પાસે અમે રજૂ કરીએ છીએ તે એ કે—

તું જ્યારે અમારો તોલ કરવા બેસે છે ત્યારે કાંટાના એક પલ્લામાં અમે (સુવર્ણ) અને સામા પલ્લામાં ક્ષુદ્ર ગુંજા (ચણોઠી) મૂકી અમારું તોલ–માપ કરે છે. આ અમારી તુલના થતી વખતે અમારા હૃદયમાં જે "સ્વમાન વિધ્વંસ"નો પરિતાપ થાય છે, તે તાપ–તે દુઃખ તો ખરે ! અસહ્ય છે.

અરે ભાઈ ! ક્યાં અમારું સૌંદર્ય, ક્યાં અમારું કુળ, ક્યાં અમારું સ્થાન અને ક્યાં અમારી ગૌરવ ભરી કિંમત ! અરે ભૂંડા ! તને તે અમારે ક્યા શબ્દોવડે ઉપાલંભ (ઠપકો) દેવો, અને શબ્દોથી તિરસ્કાર કરવો ? અમારું સર્વસ્વ–માહાત્મ્ય તેં આ ગુંજા સાથે અમને તોળીને ગુમાવ્યું.

શાણા વાચકો, આ સંસારવ્યવહારમાં પણ ઘણી ઘણી વખત સજ્જનોને, સચ્ચરિતોને, ખુદ ખાનદાનોને, વિદ્યાગુણાલંકૃતોને આવી વસમી તકો આવે છે, એ પ્રસંગે તેઓના જિગર માંથી પણ સ્પષ્ટ કે અસ્પષ્ટ (આતરિક) આ પ્રકારના જ ખિન્નતાદર્શક શબ્દો બહાર નીકળી આવે છે, કેમકે સ્વમાન એ તો સજ્જનોનો પ્રિયમાં પ્રિય વિષય છે એક કવિ કહે છે કે–

अधमा धनमिच्छन्ति, मानं धनं च मध्यमा ।
उत्तमा मानमिच्छन्ति, मानं च महताम् धनम् ॥ १ ॥

જેઓ માત્ર યેનકેન પ્રકારેણ (કોઈ પણ પ્રકારે) ધન મેળવવું એ જ કૃતાર્થતા માને છે, તેઓ તો ખરે ! ક્ષુદ્ર પંક્તિના જ ગણાય છે જેઓ ધન સાથે માન ઇચ્છે છે (અર્થાત્ વ્યવહારકુશળો ધન તથા માન બંને ઇચ્છે છે) તેઓ સામાન્ય પંક્તિના ગણાય છે, પરંતુ ઉત્તમ પુરુષો તો માનને જ અગ્રસ્થાને ગણે છે

(**માન** શબ્દ અહીં ગર્વ–અભિમાન–મદ વગેરે જેનો સત્પુરુષો અને સત્શાસ્ત્રો સદા નિષેધ જ કરે છે તે અર્થમાં ગણવાનો નથી જ) માન એટલે સ્વમાન પોતાનું વાસ્તવિક ગૌરવ–ઓજસ્–તેજ–પ્રભા–કાંતિ–કીર્તિ વગેરે લાયક ગુણોનું ગ્રાહકપણું તે જ માનનું સાચું સ્વરૂપ છે, અને એ સચવાય તો જ સાચી સજ્જનતા ગણાય છે, ભક્ત કવીશ્વર તુલસી દાસજી પોતાના અમર રામાયણમાં કહે છે કે, **यद्यपि जग में दुःख है नाना** પણ **सब से विषम " जाति अपमाना "** એ સર્વદા સર્વથા સાચું જ છે સુવાસ વિનાનું પુષ્પ તેમ સ્વમાન વિનાનું માનવજીવન શોભતું નથી, માટે જ સ્વમાનગ્રાહક સુવર્ણની આ ઉક્તિ પ્રસંશનીય છે એમ વિદ્વાનો કહે છે

વહાલા વાચક બન્ધુઓ ! આપણે સાચા સ્વમાનને પ્રાણસમાન પ્રિય ગણીશું ?

ભાવનગર–વડવા
તા ૨૦–૯–૪૨ સૂર્યવાસર

લિ સત્યતત્ત્વશોધક–બોધક
રેવાશંકર વાલજી બધેકા.
નીતિધર્મોપદેશક ઉ કન્યાશાળા, ભાવનગર

દિવાળી સ્તવન

(અબોલડા શાના લીધા છે–એ રાગ.)

મહાવીર આપે ઉપદેશ, ભવિજન જ્ઞાનપર્વ માંડી;
અપાપા નગરી હમેશ, ભાસે જ્ઞાનતણી વાડી.–ટેક.

અઢાર ગણુ રાજા સુર દૈત્ય કિન્નરો,
વાણીમાં ખામી ન લેશ. ભવિજન—૧.

ગૌતમને મોકલ્યા દેવશર્મા બોધવા,
સોળ પ્રહર દીધો ઉપદેશ. ભવિજન—૨.

રાત્રિ કાર્તિકની અમાસઅંધેરી,
નિર્વાણ પામ્યા જિનેશ. ભવિજન—૩.

ભાવ ઉદ્યોત જતાં અંધાર રેલે,
રત્નદીપ પ્રગટે સુરેશ. ભવિજન—૪.

રત્નત્રયીની ઋદ્ધિ અનંતી,
આત્મામાં કરે ઉજાસ. ભવિજન—૫.

ॐ ह्रीँ अर्हं મહાવીર જપતાં,
પમાય શિવપુરવાસ. ભવિજન—૬.

મહાવીર ધ્યાને કેવળ પામ્યા,
ગૌતમ ગણધર ખાસ. ભવિજન—૭.

પ્રાતઃકાલે ગૌતમ સ્મરંતાં,
પ્રગટે આત્મામાં પ્રકાશ. ભવિજન—૮.

મળે **અજિત** પદ નિર્મળ બુદ્ધિ,
હેમેન્દ્ર પામે ઉલ્લાસ. ભવિજન—૯.

રચયિતા : **મુનિશ્રી હેમેન્દ્રસાગરજી મહારાજ.**

'સાચી સ્વાધીનતામાં જ સુખ છે'

લેખક આચાર્ય શ્રી વિજયકસ્તૂરસૂરિજી મહારાજ.

પરાધીન પ્રાણીઓની ધારણાની સફળતા પણ પરાધીન જ હોય છે પરાધીન હોવા છતાં સ્વાધીન માની બેઠેલા અનભિજ્ઞ આત્માઓ વધારે ને વધારે પરાધીન બની આપત્તિવિપત્તિઓમા ફસાતા જાય છે સ્વાધીનતા તથા પરાધીનતા સત્ય સ્વરૂપને ન ઓળખનાર સ્વાધીનતાની તીવ્ર ઈચ્છાથી નિરંતર પ્રયત્નશીલ હોવા છતા સ્વાધીનતાને બદલે પરાધીનતા મેળવે છે

અંતર્મુખ	સ્વાધીન	બહિર્મુખ	પરાધીન
વિરક્ત	સ્વાધીન	રક્ત	પરાધીન
મુક્ત	સ્વાધીન	બદ્ધ	પરાધીન
અનાસક્ત	સ્વાધીન	આસક્ત	પરાધીન
પરમ સુખી		પરમ દુખી	

આવી જ રીતે નિરિચ્છક અને નિસ્પૃહી સ્વાધીન હોય છે અને ઇચ્છાગ્રસ્ત તથા સ્પૃહાવાળા પરાધીન હોય છે સંસારમા જડ તથા જડના વિકારોને આશ્રિત બનેલા પ્રાણીઓ પરાધીન હોવાથી કંગાલ બનીને પરમ દુખ ભોગવી રહ્યા છે અજ્ઞાનતાને લઈને જીવો જડ તથા જડના વિકારોને અધિક મેળવીને માની લે છે કે અમે સ્વાધીન છીએ, પણ તત્ત્વદૃષ્ટિથી તપાસીએ તો તેઓ વધારે પરાધીન બનેલા જણાશે, કારણ કે સ્વ એટલે આત્મા અને પર એટલે જડ આ પ્રમાણે સ્વ-પરની વ્યાખ્યા થાય છે અને આ વ્યાખ્યાને આશ્રયીને જ જેઓ જેટલે અંશે જડની ઓછી જરૂરિયાતવાળા છે તેઓ તેટલે અંશે સ્વાધીન થયેલા હોય છે, અને જેમને રાગ વર્ણ, ગંધ, રસ, શબ્દ અને સ્પર્શ આદિ જડની અધિક ચાહના રહે છે તેમને પરાધીનતાની બેડીમા વધારે જકડાવું પડે છે લૌકિક ઉક્તિ "પરાધીન સુપને સુખ નહિ" જે કહેવાય છે તદનુસાર તેમને સ્વપ્નમા પણ સુખ મળી શકતું નથી

માનવી જ્યારે એકલો અને અલ્પ પરિગ્રહવાળો હોય છે ત્યારે તે વ્યવહારિક સ્વાધીનતાનું કાઈક સુખ અનુભવે છે, પણ જ્યારે એકથી બે અને બેથી ત્રણ એમ જનસંખ્યામા તેમજ પરિગ્રહના પ્રમાણમા મમતા ભર્યો વધારો થાય છે ત્યારે તેના બાહ્ય સુખ તેમજ નિશ્ચિંતપણાનો નાશ થાય છે માનસિક સુખને બદલે દુખ ઉત્પન્ન થાય છે અજ્ઞાની આત્માઓને માટે બાહ્ય દૃષ્ટિ જનસમુદાયે બનાવેલા-માનેલા વ્યવહારની અપેક્ષાએ એટલું તો જરૂર કહેવું પડશે કે- આ શ્રીમંત છે, સ્ત્રી, પુત્ર, પૌત્રાદિ પરિવારવાળો છે, સર્વ વાતે સ્વાધીન છે, સુખી છે, પહેલા એકલો હતો, રસોઈપાણીમા પરાધીનતા ભોગવવી પડતી હતી, સારા પ્રસંગે ઘરેણા, વસ્ત્ર પારકા માગીને વાપરતો હતો, ભાડાના ઘરમા રહેતો, હાથે વાસણ માજતો, હાથે કપડા ધોતો, ભાડાની ગાડીમા ફરતો વગેરે વગેરે પરાધીનતાથી દુખી હતો, પણ હાલમા પાસે પૈસા પુષ્કળ છે, રહેવાને માટે લાખ રુપિયા ખર્ચીને મહેલ બધાવ્યો છે, બાગબગીચા ઘરના છે, ઘેર બેચાર નોકરો છે, ઘરની ગાડી, મોટર છે, પચાસ હજારના

દાગીના છે ને કસબી રેશમી સુંદર વસ્ત્રો છે, હજારોનું ફર્નિચર છે. સર્વ વાતે સુખી છે, લેશમાત્ર પણ કોઇની પરાધીનતાનું દુઃખ નથી કે પારકી ઓશિયાળી વેઠવાની નથી, છે કાંઇ એને સંસારમાં દુઃખ ?

આ તો બધું ચર્મચક્ષુથી જોનારને માટે સાચું; પણ જ્ઞાનદષ્ટિ–અંતર્દષ્ટિથી જોનાર-સંતપુરુષો પૂછે છે કે ભાઈ ! જેટલી વસ્તુઓને તેં ઉપર બતાવી તે સર્વ વસ્તુઓને તેં તારો આત્મા સ્વાધીન કર્યો છે કે તે વસ્તુઓને તેં પોતાને આધીન કરી છે ? જો તે વસ્તુઓને તેં પોતાને આધીન કરી હોય તો તે વસ્તુઓ તારો પીછો છોડે નહિ, તારી પાછળ પાછળ આવે, તારી હયાતીમાં તને છોડીને જાય નહિ. તે વસ્તુઓ તને છોડીને ચાલી જાય છે. તારા ચર્મચક્ષુથી પર્યાયાંતરરૂપ પરિવર્તન–નાશ થવાથી દેખાતી નથી ત્યારે તું તેનો શોક કેમ કરે છે ? તે વસ્તુઓને સંભારીને કેમ રડે છે ? ખાવુંપીવું છોડી દઇને ગાંડાઘેલો કેમ થાય છે ? તારી સ્વાધીનતા ક્યાં ચાલી ગઈ ? તારું સુખ ક્યાં ગયું ? આવી ખોટી સ્વાધીનતા અને ખોટા સુખમાં મશગૂલ બની આત્માને કંગાલ બનાવી સંસાર–નગરના ચોરાશી ચૌટાની હજારો–લાખો–કરોડો ગલીઓમાં ભીખ ન મંગાવ ! અંતર્દષ્ટિથી જરા જો, જ્ઞાનદષ્ટિ ઉઘાડ, તને સાચો માર્ગ મળી આવશે–તને સાચી વસ્તુ જડી આવશે. વળી જ્ઞાની, સંતપુરુષો પૂર્વે બતાવેલી વસ્તુઓ મેળવી સ્વાધીનતાના નશામાં મત્ત થયેલાને પૂછે છે કે શું તું સ્વાધીન છે ? કઈ વાતે તું સ્વાધીન છે ? આધિ, વ્યાધિ, જન્મ, જરા, મૃત્યુ આદિથી તું સ્વાધીન છે ? અને જો તું આ વસ્તુઓથી સ્વાધીન નથી તો પછી તું સ્વાધીન શાનો ? અને તું સુખી શાનો ?

સંસારનો વ્યવહાર ઘણો જ કઢંગો છે. સંસારનો વ્યવહાર એટલે અલ્પજ્ઞ–અજ્ઞાનીઓએ સ્વાર્થ સાધવાને માટે પાથરેલી માયાજાળ. વ્યવહાર એટલે છળ, કપટ, દંભ, પ્રપંચ. મનમાં ઇચ્છાપણ ન હોવા છતાં શું કરીએ ? અમુક કામ કરવું પડશે, વ્યવહાર જાળવવો પડશે, ખાવા ખવડાવવાનો વ્યવહાર, નમસ્કાર કરવા કરાવવાનો વ્યવહાર વગેરે વગેરે વ્યવહારો શું સૂચવે છે ? આપણે સારી રીતે જાણતા હોઇએ કે અમુક વ્યક્તિ નિર્ગુણી છે, તેની પીઠ પાછળ આપણે તેના માટે ઘણા જ નબળા અભિપ્રાય ઘણી વખત બીજાના આગળ પ્રગટ કરીએ છીએ; છતાં તે વ્યક્તિ જ્યારે આપણને પ્રત્યક્ષ મળે છે ત્યારે આપણે વ્યવહારથી તેનું સન્માન કરીએ છીએ, તેના ગુણ બોલીએ છીએ, તેને સારું લાગે તેમ વર્તીએ છીએ. તેના ગયા પછી તેનો અવર્ણવાદ બોલીએ છીએ. આવો વ્યવહાર દંભ સિવાય બીજું શું છે ? આજ પ્રમાણે બધા વ્યવહારોને તપાસી જુઓ. મનોવૃત્તિ સિવાય વચન તથા કાયાથી કરવામાં આવતી પ્રવૃત્તિઓને વ્યવહાર કહેવામાં આવે છે, અને જે પ્રવૃત્તિમાં મન ભળે છે તે નિશ્ચય વ્યવહાર કહેવાય છે.

વ્યવહાર બે પ્રકારના છે: એક સદ્‌વ્યવહાર અને બીજો અસદ્‌વ્યવહાર. સદ્‌વ્યવહાર આત્મ-વિકાસનું કારણ છે ત્યારે અસદ્‌વ્યવહાર આત્મ-વિનાશનું કારણ છે. અસદ્‌વ્યવહારમાં મનોવૃત્તિ ભળવાથી નિશ્ચિત વ્યવહાર થઇ જાય છે, તોપણ તેનાથી આત્મશ્રેય થતું નથી, ફક્ત આ જ લોકમાં લાભ મળી શકે છે. લોકોમાં પ્રમાણિકપણું વધે છે, વિશ્વાસનું પાત્ર બને છે અને કેટલેક અંશે પૌદ્‌ગલિક સુખનો સ્વાર્થ સાધી શકે છે. સદ્‌વ્યવહારથી પુન્ય બંધાય છે અને પરલોકમાં સદ્‌ગતિ પ્રાપ્ત થાય છે અને નિશ્ચિત સદ્‌વ્યવહારથી કર્મની નિર્જરા થાય છે.

સદ્‌વ્યવહાર આત્મવિકાસ માટે કરવામાં

આવે છે અસદ્વ્યવહાર કેવળ આ લોકમા સ્વાર્થ સાધવા માટે કરાય છે સદ્વ્યવહારથી પુન્યબધ અને પાપબધ પણ થાય છે સમજ્યા વગરના સદ્વ્યવહાર પૌદ્ગલિક સુખોની ઇચ્છા રાખીને કરાય તો પુન્ય બધાય અને આ લોકમા જ વૈષયિક સુખોની અભિલાષા રાખીને અથવા માન-પ્રતિષ્ઠાને માટે કરવામા આવે તો સદ્વ્યવહાર કેટલેક અશે તુચ્છ વૈષયિક સ્વાર્થ તથા માન-પ્રતિષ્ઠાને સાધે ખરો, પણ સાથે સાથે અશુભ કર્મનો બધ પાડે છે અને પરલોકમા માઠી ગતિ આપે છે સમ્યગ્જ્ઞાનપૂર્વક મનોવૃત્તિ સહિત-ઉપયોગપૂર્વકનો કેવળ આત્મવિકાસ માટે આચરેલો નિશ્ચિત સદ્વ્યવહાર કર્મની નિર્જરા કરીને મુક્તિ આપે છે સમ્યગ્જ્ઞાન રહિત, ઉપયોગ રહિતનો સદ્વ્યવહાર જો આત્મવિકાસ માટે કરાય તો કેવળ પુન્ય બધાય અથવા તો શુભના ઉદયથી સમ્યગ્જ્ઞાન સહિત થાય તો આત્મવિકાસનુ પણ કારણ બની શકે ખરો, પણ અસદ્વ્યવહારથી તો આત્મવિકાસ થઇ શકતો નથી તેમજ તે આત્મવિકાસનું કારણ પણ બની શકતો નથી પરોપકૃતિને લક્ષમા રાખી નિશ્ચિત અસદ્વ્યવહાર આચરાય તો પુન્ય બધાય, પણ નિર્જરા ન થાય આ પ્રમાણે સસારમા વ્યવહાર સર્વવ્યાપી છે અને નિશ્ચય દેશવ્યાપી છે સસારમા વ્યવહાર મુખ્ય છે અને નિશ્ચય ગૌણ છે વ્યવહાર વગર નિશ્ચય રહી શકતો નથી પણ નિશ્ચય વગર વ્યવહાર રહી શકે છે દેહાશ્રિત આત્માની જેમ વ્યવહાર આશ્રિત નિશ્ચય છે નિશ્ચય-વ્યવહારનું સ્વરૂપ ઘણુ જ ગહન અને સૂક્ષ્મ છે ઉપર તો ઘણી જ અસ્પષ્ટ રેખા દોરી બતાવી છે જેઓ સારી રીતે સસારથી મુક્ત બનવા ઇચ્છતા હોય તેઓ જો અત્યારના અલ્પજ્ઞોએ બનાવી રાખેલો સદ્વ્યવહારાભાસ પાળે તો મુક્તદશા મેળવવાને લાયક જ નથી અત્યારના અલ્પજ્ઞ કલ્પિત વ્યવહારને પાળવા જતા આત્મવિકાસ-આત્મસપત્તિથી વચિત રહેવું પડે છે પૂર્વના મહાપુરુષો પોતે દુખથી મુક્તિ મેળવીને નિત્ય સુખ તથા નિત્ય જીવન મેળવવાની ઇચ્છાવાળાને માટે જે કાઇ વ્યવહાર બતાવી ગયા હતા તેને અત્યારના તુચ્છ પૌદ્ગલિક સુખના સ્વાર્થીઓએ ફેરવી નાખ્યો છે

મુક્તિ મેળવવાને માટે પૂર્વ પુરુષોએ બતાવેલો વ્યવહાર બિલકુલ સરળ હતો કે જેને જડ જેવા બિલકુલ નહિ ભણેલા એવા ચોર, ધાડપાડુઓ, જગલના જડભરતોએ જાણીને આત્મશ્રેય સાધ્યું છે દૃઢપ્રહારી, ચિલાતિપુત્ર, ઇલાચિકુમાર, પ્રભવો ચોર આદિ અનેક પુરુષો કેટલુ ભણ્યા હતા? કયા કયા સૂત્રોનું અધ્યયન કર્યું હતુ? અત્યારનો વ્યવહાર કેટલો પાળ્યો હતો? મહાપુરુષો કહી ગયા છે કે વસ્તુને વસ્તુરૂપે ઓળખી રાગ, દ્વેષ, કષાય વિષયથી મુક્ત થઈ જાઓ જડને જડરૂપે ઓળખશો તો તમારો રાગદ્વેષ ઓછો થઇ જશે જડને આશ્રયીને તમે લાભના અગે જ રાગદ્વેષ કરો છો, તે જ્યારે તમને જડની સર્વ સુખ તથા લાભને માટે જડતા જણાશે કે તરત જ તમે જડનો સર્વથા ત્યાગ કરશો અને જડ પરની મમતા દૂર થશે કે તે જ વખતે અનેક પ્રકારના જડ તથા જડના વિકારોને મેળવીને તેના ધર્મના ઉપભોગની અભિલાષારૂપ આધિ દૂર થવાથી સાચી શાતિ તથા સુખનો અનુભવ થશે જડથી મનોવૃત્તિઓનું મુકાઇ જવાનું નામ મુક્તિ છે હવે આ બાબતમા અત્યારનો કેટલો વ્યવહાર કેટલો ઉપયોગી છે તે વિચાર કરવાથી જણાઇ આવે છે ઉપર લખેલ સ્વાધીનતા અને પરાધીનતા તથા નિશ્ચય-વ્યવહારનું સ્વરૂપ જણાવવાનું પ્રયોજન એટલુ જ છે કે

અત્યારના સમયમાં વ્યવહાર પ્રમાણે વર્તવાથી સાચા ત્યાગીને આત્મશ્રેય–આત્મવિકાસમાં અંતરાયરૂપ અને ભોગીને માનસિક શાંતિ તથા નિશ્ચિંતતામાં અંતરાયરૂપ પરાધીનતા ભોગવવી પડે છે.

આત્મવિકાસ માટે કરવામાં આવતી પ્રવૃત્તિ તથા નિશ્ચિંતતા અને શાંતિ માટે કરવામાં આવતી પ્રવૃત્તિમાં અત્યારના અલ્પજ્ઞોનો વ્યવહાર બાધકર્તા થઇ પડ્યો છે.

પ્રભુ મહાવીર.

(ટોપીવાળાનાં ટોળાં ઊતર્યાં—એ રાગ)

પ્રભુ મહાવીર ગાતાં હર્ષ ઊપજે, પ્રેમ ધરીને હૈયે બિરાજો; (૨)
નિર્મોહી નિરભિમાન. પ્રભુ મહાવીર—૧.
ઇન્દ્રો કરે જેની સેવના, ચરણઅંગૂઠે મેરુ ધ્રુજાવ્યો; (૨)
એવા પ્રભુ બળવાન. પ્રભુ મહાવીર—૨.
આમલકી ક્રીડાતણા સમે, દેવ હરાવ્યો–ઇન્દ્રે અર્પ્યું; (૨)
મહાવીર એવું નામ. પ્રભુ મહાવીર—૩.
દીધું વર્ષીદાન ભાવથી, સંજમ લીધો જગત માટે; (૨)
દેવ કરે યશગાન. પ્રભુ મહાવીર—૪.
વીત્યાં વર્ષો બાર મૌનમાં, તપશ્ચર્યા કીધી ભારે; (૨)
સહ્યાં ઉપસર્ગો મહાન. પ્રભુ મહાવીર—૫.
ઋજુવાલુકાના તીરમાં, શાલવૃક્ષની શીતળ છાંયે; (૨)
પામ્યા કેવળજ્ઞાન. પ્રભુ મહાવીર—૬.
સ્થાપ્યા **ગૌતમ** ગણધરપદે, સુરનરોને તિર્યંચ બોધી; (૨)
કરાવ્યું ધર્મનું ભાન. પ્રભુ મહાવીર—૭.
સમવસરણે દેતા દેશના, યોજન સુધી નાદ પહોંચે; (૨)
માલકોશ રસપાન. પ્રભુ મહાવીર—૮.
નૂતન સુવર્ણકમળો પરે, પગલાં માંડે દેવ જે મૂકે; (૨)
ગગડે દુંદુભિ તાન. પ્રભુ મહાવીર—૯.
દીપોત્સવીના દિનમાં, નિર્વાણ પહોંચ્યા, ગૌતમ પામ્યા; (૨)
કેવળજ્ઞાન સુજાણ. પ્રભુ મહાવીર—૧૦.
અજિત બોધ ગૌતમને દીધો, શાસન કીર્તિ હોંશે ફેલાવી; (૨)
હેમેન્દ્ર હૈયે સ્થાન. પ્રભુ મહાવીર—૧૧.

રચયિતાઃ—**મુનિ હેમેન્દ્રસાગરજી મહારાજ.**

શ્રી સિદ્ધસ્તોત્ર

રચનાર અને વિવેચક
ડૉ. ભગવાનદાસ મનઃસુખભાઈ મહેતા એમ બી બી એસ

(ગત વર્ષના પૃષ્ઠ ૨૦૧ થી ચાલુ)

હવે એવા આનંદઘનસ્વરૂપ સિદ્ધ ભગવાન જે સ્થાને બિરાજે છે તેનો નિર્દેશ કરે છે—

વસંતતિલકા

લોકાગ્ર ઉન્નત પરમપદમાં બિરાજે, ત્રૈલોક્યનાથ પરમેશ્વર નામ છાજે,
જ્યોતિઃ પર પરમ આત્મ તિમિર પારે, તે સિદ્ધના ચરણ હો શરણ અમારે! ૬

શબ્દાર્થ—જે લોકાગ્રે ઉન્નત પરમ પદમાં બિરાજે છે, અને તેથી જેને ત્રૈલોક્યનાથ પરમેશ્વર નામ છાજે છે, અને તિમિરને પાર પહોંચેલા જે પરમજ્યોતિ પરમાત્મા છે, તે સિદ્ધના ચરણ અમને શરણરૂપ હો!

વિવેચન—

અત્રે સિદ્ધભગવાન કેવા ઉત્તમ પદમાં-સ્થાનમાં બિરાજે છે તે બતાવ્યું છે લોકના અગ્રભાગે ઉન્નત-ઊંચું જે પરમપદ છે ત્યાં શ્રી સિદ્ધ સ્થિતિ કરે છે આ 'પદ' શબ્દનો પરમાર્થ સમજવા યોગ્ય છે પદ ને અપદ શું તેની વ્યાખ્યા આ પ્રમાણે—

" आदह्मि दव्वभावे अपदे मोत्तूण गिण्ह तह णियद ।
थिर मे गमिम भाव उवलंभंतं सहावेण ॥ "

શ્રી કુંદકુંદાચાર્યજીપ્રણીત—શ્રી સમયસાર

" આત્મામાં અપદરૂપ દ્રવ્યભાવ મૂકી દઈ, નિયત સ્થિર એવો આ એક સ્વભાવથી ઉપલભ્યમાન ભાવ ગ્રહણ કર "

" इह खलु भगवत्यात्मनि बहुना द्रव्यभावाना मध्ये ये किल अतत्स्वभावेनोपलभ्यमानाः अनियतत्वावस्था अनेके क्षणिका व्यभिचारीणो भावा ते सर्वेऽपि स्वयमस्थायित्वेन स्थातु. स्थान भवितुमशक्यत्वात् अपदभूता । यस्तु तत्स्वभावेनोपलभ्यमान नियतत्वावस्थ. एक नित्य. अव्यभिचारी भाव स एक एव स्वय स्थायित्वेन स्थान भवितुं शक्यत्वात् पदभूत. ॥"

—શ્રીમાન અમૃતચંદ્રાચાર્યજીપ્રણીત ટીકા.

" આ ભગવંત આત્મામાં બહુ દ્રવ્ય-ભાવોની મધ્યે, અતત્ સ્વભાવે ઉપલભ્ય થતા, અનિયત અવસ્થાવાળા, અનેક, ક્ષણિક, વ્યભિચારી એવા જે ભાવો છે, તે સર્વેય સ્વયં અસ્થાયીપણાએ કરીને

સ્થિતિકર્તાનું સ્થાન હોવાને અશક્ય હોવાથી **અપદભૂત** છે. અને જે તત્ સ્વભાવે ઉપલબ્ધ થતો, નિયત અવસ્થાવાળો, એક, નિત્ય, અવ્યભિચારી ભાવ છે, તે એક જ સ્વયં સ્થાયીપણાએ કરીને સ્થાન હોવાને શક્ય હોવાથી **પદભૂત** છે. ''

તાત્પર્ય કે અસ્થાયીપણાથી સ્થાતાનું સ્થાન ન બની શકે તે અસ્થાન–અપદ; સ્થાયીપણાથી સ્થાતાનું સ્થાન બની શકે તે પદ, એટલે પરભાવ સમસ્ત તે અપદ, સ્વભાવ તે પદ. એવો સ્વભાવ સિદ્ધને સિદ્ધ થયો છે, માટે તે પરમપદમાં સ્થિત છે.

અને આમ સ્વભાવોપલબ્ધિરૂપ પરમ ઉન્નત પદમાં સ્થિત હોવાથી, તેમનું સ્થાન ત્રૈલોક્યમાં સર્વોચ્ચ હોવાથી તે ત્રૈલોક્યનાથ કહેવાય છે; તથા પરમ આત્મ ઐશ્વર્યના સ્વામી હોવાથી પરમેશ્વર કહેવાય છે.

વળી તમસ્–અજ્ઞાન અંધકારનો પાર પામી ગયેલા હોઈ, તેથી પર થયેલા હોઈ, તે પરમ જ્યોતિ-સ્વરૂપ પરમાત્મા પણ કહેવાય છે. તે પરંજ્યોતિ એવી પરમોદાત્ત જાજ્વલ્યમાન છે કે 'દર્પણતલની જેમ તેમાં સમસ્ત અનંત પર્યાયો સહિત પદાર્થમાલા સ્વયં એકી સાથે પ્રતિબિંબિત થાય છે.' 'તિમિરોને તો શું, પણ સર્વ તેજોને પણ તે જીતી લે છે.' 'અનાદિ કાળથી સંચિત કર્મરૂપ મેઘ-પટલી પણ સૂર્યની જેમ તેને આવરી શકતી નથી.'

" तज्जयति परं ज्योतिः समं समस्तैरनन्तपर्यायैः ।
दर्पणतल इव सकला प्रतिफलति पदार्थमालिका यत्र ॥ "

મહામુનિ શ્રી અમૃતચંદ્રાચાર્યજીકૃત પુરુષાર્થસિદ્ધિ ઉપાય.

" चिदानंदमयं वन्दे निःसंदेहमहं महः । तमांसि सन्तु सर्वाणि तेजांस्यपि जिगाय यत् ॥
न शक्ता यदसत्कर्तुमाकालमपि संहता । कर्माभ्रपटली सूर्यमिव तज्ज्योतिरानुमः ॥ "

—શ્રી જયશેખરસૂરિકૃત પ્રબોધ ચિંતામણિ.

એવા પરમ જ્યોતિ પરમાત્મા સિદ્ધના ચરણ અમને શરણરૂપ હો!

અત્રે સ્તોત્રકર્તા ઉત્પ્રેક્ષા કરે છે—

લોકાગ્રમાં સકલ લોક પ્રમુખસ્થાને, શોભાવતા પ્રમુખ આસન શ્રેષ્ઠ જાણે!
સંચાલના ત્રિજગ સંસદની કરાવે, તે સિદ્ધના ચરણ હો શરણું અમારે! ૭

શબ્દાર્થ:—જે લોકાગ્રમાં સકલ લોકના પ્રમુખસ્થાને જાણે પ્રમુખનું ઉત્તમ આસન શોભાવતા રહી, ત્રિજગતરૂપ સંસદની–પરિષદની સંચાલના કરી રહ્યા છે તે સિદ્ધના ચરણ અમને શરણરૂપ હો!

વિવેચન:—અત્રે લોકાગ્રના પરમોન્નત સ્થાન પરથી ફલિત થતી ઉત્પ્રેક્ષા કરવામાં આવી છે, કે જાણે ત્રણે લોકની પરિષદ–સભા છે, તેમાં લોકાગ્રરૂપ પ્રમુખના વરાસનમાં સિદ્ધ પ્રમુખસ્થાને બિરાજમાન છે, અને ત્રિલોક પરિષદની સંચાલના કરી રહ્યા છે.

સમસ્ત જગતના ભાવોની ચર્યા–વર્તના જે પ્રમાણે જ્ઞાનીના જ્ઞાનમાં દૃષ્ટ હોય છે, તે પ્રમાણે જ થયા કરે છે; તે અપેક્ષાએ જ અત્રે જે કથાયું છે કે ભગવાન તેની સંચાલના કરે છે, તે ઉપચાર કથન છે, બાકી ભગવાન તો નિરંજન, નિરાકાર ને કૃતકૃત્ય હોઈ અક્રિય સ્વભાવને પ્રાપ્ત થયા છે, એટલે સર્વ વસ્તુ જે સ્વ–સ્વ સ્વભાવે પરિણમ્યા કરે છે, તેના તે તો નિરપેક્ષ સાક્ષીરૂપ દૃષ્ટા–જ્ઞાતા માત્ર છે.

" તુમ પ્રભુ જાણુગ રીતિ, સર્વ જગ દેખતા હો લાલ,
નિજ સત્તાએ શુદ્ધ, સહુને લેખતા હો લાલ
પરપરિણતિ , અદ્વેષપણે, ઉવેખતા હો લાલ
ભોગ્યપણે નિજ શક્તિ, અનંત ગવેષતા હો લાલ "

મુનિવર્ય શ્રી દેવચંદ્રજી

એવા પરમ પદસ્થ સિદ્ધના ચરણ અમને શરણરૂપ હો!

હવે સુસ્થિત મહારાજની ઉપમા ઘટાવે છે—

**લોકાગ્રના નૃપ સિંહાસનમાં બિરાજી, મ્હારાજ ' સુસ્થિત ' યથાર્થ રહ્યા વિરાજી,
વિશ્વપ્રજા સમપરિણતિથી નિહાળે, તે સિદ્ધના ચરણ હો શરણ અમારે! ૮**

શબ્દાર્થ.—લોકાગ્રના રાજસિંહાસનમા બિરાજી, **'સુસ્થિત'** એવુ યથાર્થ નામ ધરતા જે મહારાજા વિરાજી રહ્યા છે, અને વિશ્વરૂપ પ્રજાને સમભાવથી નિહાળી રહ્યા છે, તે સિદ્ધના ચરણ અમને શરણરૂપ હો!

વિવેચનઃ—અત્રે ભગવાન સિદ્ધને મહારાજાની ઉપમા આપી છે મહારાજા જેમ રાજ્યાસને-સિંહાસને બિરાજે છે તેમ સિદ્ધભગવાન લોકાગ્રરૂપ રાજસિંહાસને બિરાજે છે રાજા જેમ રાજ્યાભિષેક આદિ વિધિથી રાજ્ય પર સુપ્રતિષ્ઠિત હોય છે તેમ સ્વરૂપોપલબ્ધિ આદિ વિધિથી સિદ્ધભગવાન શાશ્વત સ્થાયી ધ્રુવ-અચલ સ્થાનમા સુપ્રતિષ્ઠિત હોય છે, અને તેથી તેને ' સુસ્થિત ' નામ અર્થાન્વયપણે ઘટે છે રાજા જેમ પ્રજા પ્રત્યે સમદૃષ્ટિથી જુએ છે તેમ સુસ્થિત મહારાજ પણ સમસ્ત વિશ્વરૂપ પ્રજાને સમપરિણતિથી નિહાળે છે ઇત્યાદિ પ્રકારે આ ઉપમાનુ ઘટમાનપણુ જણાય છે

મહાત્મા **સિદ્ધર્ષિએ** લાક્ષણિક શૈલીમા પ્રકાશ્યુ છે કે—

(દોહરા) " તેહ પુરે પ્રખ્યાત છે, સુસ્થિત નામે રાય,
સ્વભાવથી વત્સલ અતિ, સમસ્ત સત્ત્વોમાય "

પ્ર. ૧, શ્લો ૧૩૮.

(ત્રોટક) " રમણીય મહાલયના શિખરે, વળી સસ ભૂમિતલા ઉપરે,
ભુવનેશ લીલાથી બિરાજી રહ્યા, પરમેશ્વર ' સુસ્થિત ' તેહ તહા
અધ ભાગ વિષે સઘળુ પુર તે, વિધવિધ પ્રવૃત્તિ જહા વરતે,
પ્રમુદિત નિરંતર જેહ અતિ, ચઉપાસથી તે નિરખે નૃપતિ
નથી વસ્તુ કંઇ પુરમાહિ તહા, નથી વર્ત્તતી બ્હાર વળી ય કહા,
નથી ગોચર જે તસ દૃષ્ટિ તળે, અવલોકન તે કરતા નૃપને "

—ડૉ. ભગવાનદાસકૃત ઉ ભ પ્ર. કથા ભાષાંતર, પ્ર ૧, શ્લો ૧૬૬–૧૬૮

" પૂર્વ પ્રયોગાદિ કારણના યોગથી, ઊર્ધ્વગમન સિદ્ધાલય પ્રાપ્ત **સુસ્થિત** જો,
સાદિ અનંત સમાધિ સુખમા, અનંત દર્શન જ્ઞાન અનંત સહિત જો
—અપૂર્વ અવસર એવો ક્યારે આવશે ? "

—મહાતત્ત્વજ્ઞ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી

એવા તે ' સુસ્થિત ' મહારાજ સિદ્ધના ચરણ અમને શરણરૂપ હો! (ચાલુ)

॥ ॐ अर्हं नमः ॥

નવતત્ત્વ પ્રકરણ

પદ્યમય અનુવાદ સહિત.

અનુ: મુનિશ્રી દક્ષવિજયજી મહારાજ

(ગતાંક પૃષ્ઠ ૪૫ થી શરુ)

मूल-समिई गुत्ती परिसह, जइधम्मो भावणा चरित्ताणि ।
पण ति दुवीस दस बार, पंच-भेएहिं सगवन्ना ॥ २५ ॥

છઠ્ઠું સંવર તત્ત્વ.

[સંવર તત્ત્વના ૫૭ ભેદ]

પાંચ સમિતિ ગુપ્તિ ત્રણુ, બાવીશ પરિષહ જાણુને,
મુનિધર્મ દશવિધ ભાવનાઓ, બાર સંયમ પાંચને;
સત્તાવન પ્રકારે તત્ત્વ સંવર, કર્મરોધક ધારને,

मूल-इरिया भासेसणादाणे, उच्चारे समिईसु अ ।
मणगुत्ती वयगुत्ती, कायगुत्ती तहेव य ॥ २६ ॥

[પાંચ સમિતિ, ત્રણુ ગુપ્તિ, રૂપ આઠ પ્રવચનમાતા]

ઇર્યા અને ભાષા સમિતિ, એષણા આદાનને. (૨૮)
ઉત્સર્ગ સમિતિ પાંચ એ ને, મનવચનકાયાતણી,
ત્રણુ ગુપ્તિઓ એ આઠ શાસ્ત્રે, પ્રવચનમાતા ભણી;

मूल-खुहा पिवासा सी उण्हं, दंसा-ऽचेला-ऽरइ-त्थिओ ।
चरिया निसीहिया सिज्जा, अक्कोस वह जायणा ॥ २७ ॥
अलाभ रोग तणफासा, मल सक्कार परीसहा ।
पन्ना अन्नाण सम्मत्तं, इअ बावीस परीसहा ॥ २८ ॥

[બાવીશ પરિષહો]

ક્ષુધા તૃષા શીત ઉષ્ણુ દંશ, અચેલ ને અરતિ અને,
સ્ત્રી અને ચર્યા અને, નૈષેધિકી શય્યા અને. (૨૯)
આક્રોશ વધ ને યાચના, અલાભ ને વળી રોગ ને,
તૃણુસ્પર્શ મલ સત્કાર પ્રજ્ઞા, ને વળી અજ્ઞાન ને;
સમ્યક્ત્વ એ બાવીશ પરિષહ, જાણુ દશ મુનિધર્મને,

मूल-खंती मद्दव अज्जव, मुत्ती तव संजमे अ बोधव्वे ।
सच्चं सोअं आकिंचणं च बंभं च जइधम्मो ॥ २९ ॥

[મુનિધર્મના દશ પ્રકાર]

ક્ષમા નમ્રતા ને સરલતા, નિર્લોભ તપ સંયમ અને. (૩૦)
સત્ય શૌચ અકિંચનત્વ જ બ્રહ્મચર્ય, સુધર્મ છે,

મૂલ-पढममणिच्चमसरणं, संसारो एगया य अन्नत्तं ।
असुइत्तं आसव संवरो य तह णिज्जरा नवमी ॥ ३० ॥
लोगसहावो बोही, दुलहा धम्मस्स साहगा अरिहा ।
एआओ भावणाओ, भावेयव्वा पयत्तेणं ॥ ३१ ॥

[બાર ભાવનાઓ]

અનિત્ય પહેલી ભાવના, બીજી અશરણ નામે ય છે,
સંસારકેરી ભાવના, એકત્વ ને અન્યત્વની,
અશુચિત્વ આશ્રવ નિર્જરા, સંવર જ લોક સ્વભાવની (૩૧)
બોધિ દુર્લભ ધર્મના, અરિહંત સાધક દુર્લભા,
એ ભાવના સવિ ભાવિએ, જેથી મળે શિવવલ્લભા,

મૂલ-सामाइअत्थ पढमं, छेओवट्ठावणं भवे बीअं ।
परिहारविसुद्धीअं, सुहुमं तह संपरायं च ॥ ३२ ॥
तत्तो अ अहक्खायं, खायं सव्वंमि जीवलोगंमि ।
जं चरिऊण सुविहिआ, वच्चंति अयरामरं ठाणं ॥ ३३ ॥

[ચારિત્રના પાંચ પ્રકાર]

પ્રથમ સામાયિક ને વળી, બીજુ છેદોપસ્થાપના,
પરિહાર વિશુદ્ધિ જ સૂક્ષ્મ,-સંપરાય જ અર્જના (૩૨)
યથાખ્યાત છે ચારિત્ર પંચમ, ખ્યાત જગમાં જેહથી,
સુવિહિત સાધુ મુક્તિ પામે, પાળી જેને નેહથી,

મૂલ-अणसणमूणोअरिया, वित्तीसंखेवणं रसच्चाओ ।
कायकिलेसो संलीणया य बज्झो तवो होइ ॥ ३४ ॥

સાતમું નિર્જરા તત્ત્વ.

[બાહ્ય તપના ૭ ભેદ]

અણસણ ઉણોદરિકા અને, વૃત્તિતણો સંક્ષેપ છે,
રસત્યાગ કાયા-કલેશ સંલીનતા છ એ તપ બાહ્ય છે (૩૩)

મૂલ-पायच्छित्तं विणओ, वेयावच्चं तहेव सज्झाओ ।
झाणं उस्सग्गोऽवि अ, अब्भितरओ तवो होइ ॥ ३५ ॥

[અભ્યંતર તપના ૭ ભેદ અને તપરૂપ નિર્જરાનો ઉપસંહાર]

દશવિધ પ્રાયશ્ચિત જાણો, વિનય સાત પ્રકાર એ,
દશવિધ વેયાવચ્ચ ને, સ્વાધ્યાય પાંચ પ્રકાર એ,
શુભ ધ્યાન ને કાઉસ્સગ્ગ દુવિધ તપ,જાણ અભ્યંતર છ એ,
ઈમ બાર ભેદે તપસ્વરૂપી, નિર્જરાને જાણીએ (૩૪)

મૂલ-बारसविहं तवो, णिज्जराय बंधो चउविगप्पो अ ।
पयइ-ट्ठिइ-अणुभाग,-प्पएसभेएहिं नायव्वो ॥ ३६ ॥ (ચાલુ)

સમ્યક્ શ્રદ્ધા રહિત જ્ઞાનની નિરર્થકતા

સંયોજક: મુનિશ્રી પુણ્યવિજયજી (સંવિગ્નપાક્ષિક)

શ્રદ્ધાની પ્રાપ્તિ એ સૌથી દુષ્કર છે. જ્ઞાનપ્રાપ્તિ એ દુન્યવી લોભથી પણ થઇ શકે છે, જ્યારે દુન્યવી લોભ એ સમ્યક્ શ્રદ્ધાની પ્રાપ્તિમાં કામ આવી શકતો નથી, ઊલટો અંતરાયરૂપ થઇ પડે છે. સાડાનવ પૂર્વના જ્ઞાની પણ અશ્રદ્ધાળુ રહી ગયા અને અલ્પ જ્ઞાનને ધરનારા પણ શ્રી જિનવચન પ્રત્યે નિ:શંકપણે શ્રદ્ધાળુ આત્માઓ ઉભય લોક સાધી ગયા. શ્રદ્ધાની પ્રાપ્તિ દુષ્કર એટલા માટે છે કે અમુક અંશે પણ દુન્યવી સ્વાર્થથી નિસ્પૃહ બન્યા વગર તે પ્રગટ થઈ શકતી નથી, જ્યારે જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ સર્વ પ્રકારના દુન્યવી સ્વાર્થથી ભરેલા આત્માઓમાં પણ દુન્યવી દૃષ્ટિએ ઊંચામાં ઊંચી કોટિની લાગે તેવી પણ થઈ શકે છે. એ કારણે ઉત્તમ અગર અધમ મનુષ્યની સાચી પરીક્ષા 'તેનામાં કેટલું જ્ઞાન છે?' એની તપાસ એ દ્વારા થઈ શકતી નથી, પરંતુ 'તે કેવી જાતિની શ્રદ્ધા ધરાવે છે?' અર્થાત્ 'તેની શ્રદ્ધા, વિશ્વાસ અને રુચિ કયા પદાર્થ ઉપર છે?' એની પરીક્ષા એ દ્વારા જ થઇ શકે છે.

ઊંચી કોટિનું જ્ઞાન ધરાવનાર આત્મા પણ જો અધમ કોટિની રુચિવાળો હોય, તો તે દુનિયામાં પણ ઉત્તમ ગણાતો નથી. મનુષ્યની પરીક્ષા તેની રુચિ ઉપર છે પણ માત્ર જ્ઞાન ઉપર નથી. ધનની રુચિવાળો જ્ઞાની પણ પાપી બને છે અને ધર્મની રુચિવાળો અજ્ઞાની પણ નિષ્પાપ જીવન ગાળી શકે છે. જીવનમાં પાપી બનવું કે નિષ્પાપ બનવું તેનો મુખ્ય આધાર જ્ઞાન ઉપર નથી, પણ રુચિ ઉપર છે. એ રુચિને સુધારનાર જ્ઞાન તારક છે અને બગાડનાર જ્ઞાન ડૂબાવનાર છે.

અધમ રુચિવાળા આત્માઓ પોતાની તે રુચિને છોડી નહિ શકતા હોવાથી ઉત્તમ રુચિવાળા આત્માઓ પ્રત્યે તેમનો વિરોધ ચાલુ હોય છે. એ વિરોધનું મૂળ રુચિનો ભેદ છે. જ્યાં સુધી એ વિરુદ્ધ પ્રકારની રુચિ રહેવાની છે ત્યાં સુધી એ વિરોધ પણ કાયમ રહેવાનો છે. એ વિરોધને જેઓ ટાળવા ઇચ્છતા હોય, તેઓએ રુચિનો ભેદ ટાળવાની પ્રથમ આવશ્યકતા છે. પરસ્પર વિરુદ્ધ રુચિવાળા જીવો પોતાની તે રુચિને સમાન બનાવ્યા વગર એકમતી બનાવવા માગતા હોય, અગર તેઓને જો કોઈ એકમતી બનાવવા ઇચ્છતું હોય, તો તેઓની તે ઇચ્છા કેવી રીતિએ ફલીભૂત થવાની છે? એકમતિ બનવા માટે રુચિની એકતા કરવી એ પ્રથમ આવશ્યક છે.

તે રુચિની એકતા કરવાનો પ્રયાસ કર્યા વગર જ જગતને એક અભિપ્રાયવાળું બનાવી દેવાની ચેષ્ટા કરવી એ એક બાલિશ ચેષ્ટા જ છે. સર્વ ધર્મ સમભાવ, સર્વ દર્શન સમભાવ, સર્વ શાસ્ત્ર સમભાવ આદિની વાતો કરનારા એ ધર્મરુચિ સમાજને ધર્મરુચિથી ભ્રષ્ટ કરી અધર્મરુચિ બનાવવા માટેનો પ્રયાસ કરનારા છે. રુચિભેદ રહેવાનો છે, ત્યાં સુધી ધર્મભેદ

પણ રહેવાનો છે ધર્મભેદ રહેવાનો છે, ત્યા સુધી દર્શનભેદ પણ રહેવાનો છે દર્શનભેદ રહેવાનો છે, ત્યા સુધી શાસ્ત્રભેદ પણ રહેવાનો જ છે અને શાસ્ત્રભેદ રહેવાનો છે, ત્યા સુધી જ્ઞાનભેદ પણ રહેવાનો છે એ જ રીતિએ સર્વ જાતિ-સમભાવ, સર્વ સપ્રદાય-સમભાવ, નરનારી સમભાવ આદિની વાતો પણ તેટલી જ ઉન્માર્ગે દોરનારી છે જ્યા સુધી આચાર-ભેદ રહેવાનો છે, ત્યા સુધી વિચારભેદ પણ રહેવાનો છે. જ્યા સુધી વિચાર-ભેદ રહેવાનો છે ત્યા સુધી યોગ્યતાભેદ પણ રહેવાનો છે અને જ્યા સુધી યોગ્યતાભેદ રહેવાનો છે, ત્યા સુધી સપ્રદાય ભેદ અને નરનારીનો ભેદ પણ રહેવાનો જ છે

વિના શ્રદ્ધા જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ શક્ય નથી અને શ્રદ્ધાથી ચ્યુત થનારાનો વિનિપાત સુનિશ્ચિત છે શ્રદ્ધા એ સર્વ ગુણોનુ મૂળ છે પરમાર્થના માર્ગમા કે વ્યવહારના માર્ગમા શ્રદ્ધાભ્રષ્ટ આત્માઓ સર્વદા નાલાયક મનાયા છે કોઈ પણ આત્માને તેના કલ્યાણમાર્ગથી ભ્રષ્ટ કરવો હોય તો તેનો સરળમા સરળ ઉપાય એ છે કે સૌથી પ્રથમ તેના કલ્યાણમાર્ગની શ્રદ્ધાથી ભ્રષ્ટ કરવો માનસશાસ્ત્રીઓનુ પણ કહેવુ છે કે વિચાર એ આચારને ઘડનાર છે કોઈ માણસને સુધારવો યા બગાડવો હોય તો સૌથી પહેલા તેના વિચારો ફેરવવા પ્રયત્ન કરવો જોઇએ જ્યા સુધી તે પોતાના વિચારોમા મક્કમ હશે ત્યા સુધી તેને તેના આચારમાર્ગથી ખસેડવો દુ:શક્ય છે

વિચારોની મક્કમતાનુ નામ જ શ્રદ્ધા છે એ શ્રદ્ધા જ્ઞાનથી ઘડાય છે એ વાત સાચી છે, તો પણ સર્વ પ્રકારનુ જ્ઞાન શ્રદ્ધાને ઘડનાર કે દૃઢ કરનાર જ થાય છે એમ કહેવુ એ સાચુ નથી જ્ઞાનથી જેમ વિચારો અને શ્રદ્ધા મક્કમ બને છે, તેમ જ્ઞાનથી જ વિચારો અને શ્રદ્ધા નષ્ટ થાય છે યા શિથિલ બને છે શ્રદ્ધાને ઘડનાર, સ્થિર કરનાર કે વધારનાર જ્ઞાન જેમ સહાયક અને આદરણીય છે તેમ શ્રદ્ધાને બગાડનાર, ઉખેડનાર કે નાશ કરનાર જ્ઞાન તેટલુ જ અનર્થકારક અને અનાદરણીય છે બધાનો ફલિતાર્થ એ જ છે કે માનવીને ચઢાવવો કે પાડવો હોય તો સૌથી પ્રથમ એની વિચારણાને પલટાવવાની જ મોટામા મોટી આવશ્યકતા રહે છે અને એટલા માટે કોઇ પણ ક્ષેત્રના નાયકો સૌથી પ્રથમ પ્રયત્ન તેને માટે જ કરે છે

આ ઉપરથી વસ્તુસ્થિતિ જાણનાર બહુ સહેલાઇથી સમજી શકશે કે શ્રી જૈન શાસને વિપરીત શ્રદ્ધાનરૂપ મિથ્યાત્વને પરમ શત્રુ તરીકે સ્વીકાર્યો છે તે સોએ સો ટકા વ્યાજબી છે મિથ્યાત્વ એ વિચારોને વિપરીત માર્ગે પલટાવનાર છે અને એટલા માટે જ શ્રી જૈન શાસનથી ચ્યુત કરવાનો ઇરાદો ધરાવનાર કોઈપણ આત્મા શ્રી જૈન શાસનને અનુસરનાર આત્માઓની સમ્યક્ શ્રદ્ધા ઉપર પ્રથમ ઘા કરે છે શ્રદ્ધા ઉપર ઘા કર્યા વિના કેવળ આચારોને ખોટા વર્ણવવા પ્રયત્ન કરનારા શ્રી જૈન શાસનને પરાજિત કરવા માટે કદી પણ સફળ થઈ શકતા નથી જેટલી સફળતા તેઓ શ્રદ્ધાને નબળી પાડવામા મેળવી શકે છે તેટલી જ સફળતા તેઓને ત્યારપછી બીજા કાર્યોમા મળી શકે છે આ વસ્તુ ધ્યાનમા રાખીને જ કેટલાક બહુલકર્મી આત્માઓ શ્રી જિનમતના અનુયાયીઓની શ્રદ્ધાના પાયા હચમચાવવા ભારે પ્રયત્ન કરી રહ્યા જોઇ શકાય છે શાસનનો પાયો શ્રદ્ધા છે અને એ શ્રદ્ધાને જ ઉડાવવાનો પ્રયત્ન કરનાર શાસનના પાયાને જ ઉખાડવાનો પ્રયત્ન કરનાર છે

શ્રદ્ધા યાને સન્માર્ગ પ્રત્યેની રુચિ એ માનવ સમાજનુ અને જૈન સમાજનુ અમૂલ્ય ધન છે

શ્રી જૈનાગમ નિયમાવલી

(ગતાંક પૃષ્ઠ ૫૨ થી શરુ)

લેખક: આ. શ્રી વિજયપદ્મસૂરિજી મહારાજ.

૪૧ કર્મનો બંધ થયા વિના કર્મની સત્તા કહેવાય જ નહિ.

૪૨ જે જીવો સૂક્ષ્મનિગોદમાંથી નીકળ્યા નથી ને નીકળશે પણ નહીં જ તેવા જીવો અવ્યવહારરાશિના જાણવા. અવ્યવહારરાશિમાંથી નીકળ્યા બાદ ફરી સૂક્ષ્મનિગોદમાં જનારા જીવો પણ વ્યવહાર રાશિના જ કહેવાય; કારણ કે અવ્યવહારરાશિમાંથી જેઓ એકવાર પણ નીકળીને પૃથ્વીકાયાદિપણે ઊપજ્યા હોય, તે જીવો વ્યવહારરાશિના જ કહેવાય છે. કર્મના યોગે ભારેકર્મી જીવો પૃથ્વીકાયાદિના બહુ ભવ કર્યા બાદ પણ અવ્યવહારાશિ સૂક્ષ્મનિગોદમાં અનેકવાર જાય છે.

૪૩ શુક્લપાક્ષિક જીવો મોઢામાં મોડા અર્ધપુદ્ગલપરાવર્ત્ત કાલ પૂરો થયા બાદ જરૂર મોક્ષે જાય જ તે જીવોમાં કેટલાએક જીવો મિથ્યાદૃષ્ટિ પણ હોય. એમ શ્રી દશાશ્રુતસ્કંધના છઠ્ઠા અધ્યયનમાં ચૂર્ણિકાર ભગવંતે જણાવ્યું છે.

એ ધન જેટલું અમૂલ્ય છે, તેટલું જ તેનું રક્ષણ કરવું કઠિન છે. અમૂલ્ય વસ્તુઓને પડાવી લેનારા, પડાવી લેવા માટે તાકી રહેનારા અને એ ચાલ્યું જાય તો રાજી થનારા દુનિયામાં ઓછા હોતાં નથી.

વિપરીત શ્રદ્ધાનરુપ મિથ્યાત્વના નાશનો પરમ ઉપાય જગતના એકના એક સન્માર્ગરૂપ શ્રી અરિહંતાદિ સુદેવ, સુગુરુ અને સુધર્મ-તત્ત્વની શ્રદ્ધાપૂર્વક આરાધના જ છે,

૪૪ સંપૂર્ણ ભવચક્રમાં ઉપશમશ્રેણિને કરવાનો અને આહારક શરીરને બનાવવાનો અવસર ચાર વાર પ્રાપ્ત થઈ શકે. જે ભવમાં ચોથી વાર ઉપશમશ્રેણિ કરે, અથવા આહારક શરીર બનાવે, એવા ભવ્યજીવો તે જ ભવમાં જરૂર મોક્ષે જાય. એમ શ્રી બૃહત્કલ્પ ભાષ્યાદિમાં જણાવ્યું છે.

૪૫ ગુરુ છદ્મસ્થ અવસ્થામાં હોય તો પણ તે કેવલજ્ઞાનને પામેલી સાધ્વીને ન જ વાંદે; કારણ કે ધર્મમાર્ગમાં પુરુષની પ્રધાનતા છે એમ શ્રી હરિભદ્રસૂરિ મહારાજે શ્રી આવશ્યક સૂત્રની મોટી ટીકામાં જણાવ્યું છે.

૪૬ વજ્રઋષભનારાચસંઘયણવાળા જીવોને દર્શનાવરણીય કર્મનો તીવ્ર ઉદય થતાં સ્ત્યાનર્દ્ધિનિદ્રાનો ઉદય થાય તે વખતે વાસુદેવની જેટલી તાકાત હોય, તેનાથી અડધી તાકાત તેમની છે. બીજા–પાંચમાંના કોઈ પણ સંઘયણ-વાળા જીવોને સ્ત્યાનર્દ્ધિનિદ્રાનો ઉદય થતાં તેવી તાકાત ન જ હોય, પણ પોતાના સ્વાભાવિક બળ કરતાં બમણું, તમણું કે ચારગણું બળ હોય છે એમ શ્રી બૃહત્કલ્પ સૂત્રના ભાષ્યમાં જણાવ્યું છે.

૪૭ વિજય, વૈજયંત, જયંત અને અપરાજિત વિમાનના દેવો ત્યાંથી દેવભવનું આયુષ્ય પૂર્ણ થતાં ઉત્તમ મનુષ્યપણું જ પામે પણ તિર્યંચપણું પામે જ નહિ. આ મનુષ્યાયુષ્ય પૂરું કરીને તે દેવભવમાં જાય તો વૈમાનિક દેવ જ થાય ને તેઓ વધારેમાં વધારે સંખ્યાતા જ

ભવ કરીને મોક્ષે જાય જઘન્યથી તો એક-બે ભવ કરીને પણ મોક્ષે જાય

૪૮ તમામ સ સારી જીવોને અક્ષરનો અન - તમો ભાગ કાયમ ખુલ્લો જ રહે છે તીવ્ર જ્ઞાનાવરણીય કર્મના ઉદયકાલમા પણ તે પુદ્ગલો તેને ઢાકી શકતા નથી આ જ અપેક્ષાએ નિગોદમા રહેલા જીવોને જીવ તરીકે માન્યા છે, અને તેમને મિથ્યાદષ્ટિ ગુણસ્થાનક કહ્યુ છે એમ શ્રી ન દીસૂત્ર ટીકા, કર્મ ગ્ર થ ટીકાદિમા જણાવ્યુ છે.

૪૯ ૩ મિશ્રગુણસ્થાનકે, ૧૨ ક્ષીણકષાય વીતરાગછદ્મસ્થ ગુણસ્થાનકે, ૧૩ સયોગીકેવલિ ગુણસ્થાનકે જીવ મરણ પામે જ નહિ એમ શ્રી ગુણસ્થાનક ક્રમારોહાદિમા જણાવ્યુ છે

૫૦ મતિજ્ઞાન-શ્રુતજ્ઞાનને ધારણ કરનારા ભવ્યજીવો જ અવધિજ્ઞાની અથવા મન.પર્યવજ્ઞાની બને એમ શ્રી તત્ત્વાર્થ સૂત્રાદિમા જણાવ્યુ છે

૫૧ ગૃહસ્થવેષમા તીવ્રભાવ ચારિત્રાદિ સદ્ગુણોને લઈને શ્રી ભરતમહારાજાદિના દષ્ટાતે કેવલજ્ઞાન થઈ શકે, પણ મન પર્યવજ્ઞાન તો ન જ થઈ શકે કારણ કે સાતમા અપ્રમત્તગુણ સ્થાનકે રહેલા સ યમધારક ભવ્ય જીવોને જ મન પર્યવજ્ઞાન પ્રકટ થાય, એમ પૂજ્ય શ્રી મલયગિરિજી મહારાજે શ્રી પ્રજ્ઞાપના સૂત્રના ત્રીજા પદની ટીકામા જણાવ્યુ છે

૫૨ એક ભવમા બે આયુષ્યનો બ ધ કે ઉદય થાય જ નહિ પણ બે આયુષ્યની સત્તા જરૂર હોઇ શકે, કારણ કે ચાલુ ભવનુ આયુષ્ય ભોગવતા તેનો અમુક ભાગ ગયા પછી આગામી ભવનુ આયુષ્ય બ ધાય છે, તેથી એક ચાલુ ભવના આયુષ્યની સત્તા અને બીજી બાધેલા આયુષ્યની સત્તા એમ બે આયુષ્યની સત્તા જિંદગીના છેલ્લા અમુક ભાગમા જ હોઈ શકે એમ શ્રી પ્રજ્ઞાપના સૂત્રવૃત્તિ વગેરેમા જણાવ્યું છે

૫૩ જ્યોતિષી દેવોને તથા સૌધર્મ-ઈશાન દેવલોકના દેવોને એક તેજોલેશ્યા હોય, ને નવમા આનત દેવલોકથી માડીને ઠેઠ સર્વાર્થ સિદ્ધ વિમાન સુધીના દેવોને એક શુક્લલેશ્યા હોય

૫૪ લબ્ધિપર્યાપ્તા પૃથ્વીકાય-જલ-વનસ્પતિમા ભુવનપતિ-વ્ય તર-જ્યોતિષી-સૌધર્મ-ઇશાન દેવલોકના દેવો ઉત્પન્ન થાય છે, કારણ કે તેમને ઘરેણા, વાવડીનુ પાણી, કમલ વગેરેમા મોહ હોય છે

૫૫ કર્મબ ધમા અને મોક્ષમા મનની ભાવના કારણ છે કહ્યુ છે કે **'मन एव मनुष्याणा कारण बधमोक्षयो ।'**

૫૬ બીજાનુ બૂરુ કરવાની ચાહના કરતા પોતાનુ બૂરુ જરૂર થાય છે સામાનુ બૂરુ કરવુ એ પોતાના હાથમા છે જ નહિ તેમ થવુ એ સામાના કર્મને આધીન છે આવી ભાવનાથી મહાપુરુષો બીજાનુ અનિષ્ટ ન ચિતવતા કર્મફલને વિચારીને સમતાદિ ગુણોની સેવના કરીને સર્વજ્ઞ બની સિદ્ધ થાય છે

૫૭ એવુ એક સુખ છે કે જેમા દુ ખનો અ શ હોય જ નહિ જે કાયમ રહે તથા જે મળ્યા પછી ' એથી ચઢિયાતુ સુખ છે જ નહિ માટે ' બીજા સુખની ઇચ્છા થાય જ નહિ તે સુખને સિદ્ધપરમાત્મા પામ્યા છે

૫૮ કર્મોના અભાવે જ સિદ્ધપરમાત્માને દેહ-આયુષ્ય-કર્મ-પ્રાણ વગેરે હોય નહિ તથા જન્માદિ પણ હોય નહિ

૫૯ એકાવતારી દેવોને દેવાયુષ્યના છેવટના છ માસ બાકી રહે ત્યારે પણ ચ્યવનને સૂચવનારા ચિહ્નો પ્રકટ થતા નથી એમ શ્રી પરિશિષ્ટ પર્વાદિમા પૂજ્ય શ્રી હેમચ દ્રસૂરીશ્વરજી વગેરે મહાપુરુષોએ જણાવ્યું છે

૬૦ જેને તૈજસ શરીર અને કાર્મણ શરીર ન હોય એવો કોઈ પણ સ સારી જીવ હોય જ નહિ

(ચાલુ)

અમર આત્મમંથન

(ગતાંક પૃષ્ઠ ૪૭ થી શરૂ)

લેખક : અમરચંદ માવજી શાહ.

૧૧ તમારી કોઇ પ્રશંસા કરે તો ફૂલાઈ જશો નહિ, વિરોધ કરે તો રોષ કરશો નહિ પરંતુ કર્ત્તવ્યમાં મશગૂલ રહેજો, કારણ કે દુનિયા દોરંગી છે. કોઈ પ્રશંસક હશે, કોઈ વિરોધક હશે; એ બન્નેમાં સમભાવ કેળવી સત્યના પંથે પ્રવૃત્તિ કરવી.

૧૨ જ્યાં સત્ય છે ત્યાં ડર નથી, ભય નથી. એક અસત્ય સો અસત્ય બોલવાનું નિમિત્ત બને છે. એક સત્ય સો આફતોમાંથી બચાવે છે. સત્ય એ જીવનરૂપી ગ્લોબમાં ઇલેકિટ્રકરૂપી લાઈટ છે. સદા ય નિર્ભય છે.

૧૩ એટલું તો જરૂર સમજી લેજો કે અનિતીનો એક પૈસો આવે છે તો બે પૈસા જતાં પણ છૂટકો થતો નથી. આવે ત્યારે મીઠાં લાગે પણ તેનાં ફળ કડવાં જ પાકે છે અને એ જાય છે એવી રીતે કે દુઃખદાયક રીતે દર્દી બનાવીને, આફતમાં દબાવીને. એ કરતાં નીતિમય ધન પ્રાપ્ત કરવાથી ન દર્દ થાય કે ન પૈસા જાય. સરવાળો સરખો છે.

૧૪ તમે એમ ન માની બેસશો કે મારા જેવા કોઈ નથી, પણ માનમાં રહેજો. ખોટા અભિમાનમાં તણાઇ ન જતા; નહિતર કર્ત્તવ્યપંથ ચૂકી જશો અને એવા ગબડી પડશો કે તમને તમારું જીવન અભિમાનરૂપી મહના ભારથી ભારરૂપ લાગશે. નિરાભિમાની રહેશો તો જીવન શોભશે. નમ્રતા તથા સરળતા અભિમાન દૂર કરવાની ઔષધિ છે.

૧૫ તમે જેવા હો તેથી વધુ કંઇ દમામ ન રાખજો; નહિંતર 'ઢોંગી' નું ઉપનામ સાંપડશે. સંતપુરુષો તેના દમામથી દીપતાં નથી પણ તેમનાં ઉત્તમ આચારથી, પવિત્રચારિત્રથી દીપે છે. તમારામાં પાત્રતા હશે તો સર્વે માનની દૃષ્ટિએ જ નિરખશે.

૧૬ સ્વચ્છ રહેજો, પણ સાદાઈ ન છોડજો. જો જો તમારી કિંમત તમારા વેષથી નહિ અંકાવવા મથતા પણ તમારા ઉત્તમ ગુણોથી એની મેળે જ તમારી કિંમત અંકાશે.

૧૭ કપડાં ઉપર લાગેલો ડાઘ જશે, પણ જીવનમાં લાગેલો કાળો ડાઘ ભૂંસાવો મુશ્કેલ છે. માટે એવો ડાઘ ન પડે તેની ખૂબ સાવચેતી રાખજો. અંતઃકરણમાં પવિત્રતાની સુવાસ ભરજો, વિવેકપૂર્વકનું વર્તન રાખજો.

૧૮ કોઈ પણ માણસ પોતાની મતલબ સાધવામાં મશહૂર હોય છે, માટે કોઇની ગમે તેવી વાતોમાં ભોળવાઇ ન જતા તેમજ પોતાના સ્વાર્થ માટે અવરનું અહિત નહિ કરતા.

૧૯ કોઇ પણ માણસ કોઇ પણ ધર્મનો, કોઇ-પણ આચારવિચારનો હોય તેની સાથે તમારે કાંઇ મતલબ નથી; પરંતુ તેમાં શું સારું છે તે ઉપર જ લક્ષ આપો અને તમારા પ્રેમભર્યા વર્તને સર્વના દિલમાં લાગણી પ્રગટાવી તમારા શુદ્ધ આચારવિચારની હળવી છતાં મૂંગી છાપ પાડો.

૨૦ અન્યના સદ્વિચારો ગ્રહણ કરો, દોષયુક્ત તરફ દુર્લક્ષ સેવો, પરતુ તેની દુગછા કરી વિરોધ નહિ વહોરી લેજો

૨૧ દુ ખમા પણ સુખ માનો રાત્રિ પછી દિવસ ઊગવાનો છે એ સત્ય પ્રત્યક્ષ છે તો દુ ખ પછી સુખ અવશ્ય છે માટે એ સ્થિતિ સમભાવે સહન કરો ઘનઘોર રાત્રિમા પણ માનવજાતે ઇલેક્ટ્રિક લાઇટ પ્રગટાવી તો દુ ખમા શુ સુખની લાઇટ નહિ શોધી શકાય ?

૨૨ સુખ અને દુ ખ એ મનના કારણો છે જે સ્થિતિમા કે જે સજોગોમા જીવન જીવાય તેમા જો સતોષ રખાય તો તેના જેવી સુખની લાઇટ હાલ તો શોધી શકાઇ નથી

૨૩ સુખ એ શુભકર્મનો ઉદય છે અને તે આવવાથી પુન્યનો ખજાનો ખાલી થાય છે, અને દુ ખ એ અશુભ કર્મનો ઉદય છે તે ભોગવી લેવાથી પાપનો ખજાનો ખાલી થાય છે

૨૪ અમૂલ્ય માનવજીવનની એક પણ પળ નિષ્ક્રિયપણે નિરર્થક ચાલી જાય એ પરવડવુ નહિ જોઇએ ગયેલા પૈસા કદીયે પાછા આવે છે પણ ગયેલી પળ મળવી મુશ્કેલ છે

૨૫ મુખથી અપશબ્દ બોલવાની ટેવ નિદ્ય છે એક વખત એવી છૂટ લીધી એટલે કારણ વગરની કુઆદત પડી અનર્થ નીપજાવે છે, જેનો ગદો વારસો બાળકોને પણ જાણ્યે અજાણ્યે મળી જાય છે

૨૬ એક બાળકને અપશબ્દ બોલતા મા-બાપે સાભળ્યો અને બાળક સમજી હસી કાઢ્યું, મોટો થતા તે વલણ ચાલુ જ રહ્યુ અને મા-બાપને પણ ગાળો દેવા લાગ્યો, તેમા દોષ કોનો ?

૨૭ બાળકમા કુટેવના બીજ રોપાય તે પહેલા જ ચીવટ રાખવી બાળપણમા જે ટેવ પડે છે તે તો જીવન સાથે જડાય છે, માટે શરુઆતમા જ સભ્યતાથી બોલવાની ટેવ પડાવજો

૨૮ તમારી પ્રવૃત્તિમા તમારા દેહમદિરનુ ધ્યાન જરૂર રાખજો, કારણ કે આત્મવિકાસનુ એ પરમ સાધન છે એ જીર્ણ કે અશક્ત થશે તો વિકાસ અટકી જશે અને સશક્ત હશે તો કલ્યાણ સાધી શકાશે

૨૯ અમૂલ્ય માનવજીવનને વેડફી નહિ નાખજો કટાળો આવે ત્યારે આરામ લેજો આરોગ્ય નહિ બગાડતા એ એન્જિન જેવા દેહ-મદિરને વ્યવસ્થિત ચલાવવાથી જેમ તે રેલ્વેને ઇચ્છિત સ્થળે પહોચાડે છે તેમ તમને ઇચ્છિત ધ્યેયે પહોચાડવામા મદદગાર થશે

૩૦ દેહનુ સાત્ત્વિક નિર્દોષ આહારથી પોષણ કરજો (જીવવા માટે, સ્વાદ માટે નહિ), સયમ સાચવજો સાધકબાધકનો વિવેક રાખજો, છતા રેલ્વે માફક અકસ્માત નડે તો ધ્યેય-સિદ્ધિનો નિશ્ચય દૃઢ રાખી પુનર્જીવનમા એ સાધના ચાલુ રહે તેવી ભાવના ભાવજો (ચાલુ)

જીવનની સાર્થકતા અને હીરવિજયસૂરિજી —— ૭

(સં. મુનિશ્રી લક્ષ્મીસાગરજી મહારાજ વિસનગર)

જેમ ઉદયની પાછળ અસ્ત એ નિયમ રહેલ છે તેમ જન્મની પાછળ મરણ અવશ્ય રહેલું છે. રાજા હો કે મહારાજા હો, શેઠ હો કે શાહુકાર હો, ગરીબ હો કે તવંગર હો, બાળક હો કે વૃદ્ધ હો, સ્ત્રી હો કે પુરુષ હો, અરે! સાક્ષાત્ દેવ જ કેમ ન હોય, દરેકને-જન્મ ધારણ કરનારને-વ્હેલા કે મોડાં મરવું અવશ્ય પડે છે. પરન્તુ મરવા મરવામાં ફરક છે. જેઓએ આ સંસારમાં જન્મ ધારણ કરીને પોતાના "**જીવનની સાર્થકતા**" કરી લીધી છે, તેને મરવું એ એક આનંદનો વિષય થઈ પડે છે; કારણ કે તેને એ વાતની ચોક્કસ ખાતરી છે કે મને નિંદ્યન્તુચ્છ માનુષી શરીર છોડીને દિવ્ય શરીર મળવાનું છે. ખરું છે કે-જેને ઝુંપડી છોડ્યા પછી મોટો મહેલ મળવાની ખાતરી હોય તેને ઝુંપડી છોડતાં ખેદ થાય જ નહિ. હવે જે મનુષ્ય પોતાના જીવનની કંઇ પણ સાર્થકતા કરતો નથી. તેને હાય, શું થશે? હાય શું થશે? એવી હાયહાયમાં જ મરવું પડે છે. એટલે આ જન્મમાં જેવી હાય હાય તેવી જન્માન્તરમાં પણ હાય હાય જ રહેવાની.

જીવનની સાર્થકતા જો કોઇમાં રહેલી હોય તો ઉત્તમોત્તમ ગુણોમાં રહેલી છે. દયા, દાક્ષિણ્ય, વિનય, વિવેક, સમભાવ અને ક્ષાન્ત્યાદિ ગુણો એ જ જીવનની સાર્થકતાના હેતુઓ છે. આપણા જગદ્‌ગુરુ "**શ્રી હીરવિજયસૂરિ**" આવા ઉચ્ચતમ ગુણોના ભંડાર હતા એમ કહીએ તો લગારે ખોટું નથી. પોતાની જીવનયાત્રામાં અવારનવાર પડતી તકલીફોને તેમણે જે સહનશીલતાથી સહન કરી છે, તે તેમના જીવનની સાર્થકતાને જ સૂચવે છે. ગુજરાત જેવા રમ્ય અને પરમ શ્રદ્ધાળુ પ્રદેશને છોડીને મહાન કષ્ટો ઉઠાવી ફતેહપુરસીકરી સુધી જવું અને તે પ્રદેશમાં ચાર વર્ષ સુધી રહી અકબર જેવા મુસલમાન સમ્રાટ્‌ને પ્રતિબોધી આખા વર્ષમાં છ મહિના ઉપરાંત જીવહિંસા બંધ કરાવવાનું કાર્ય શું ઓછી જીવનની સાર્થકતા બતાવે છે? આ સિવાય પોતાના સાધુધર્મ ઉપર તેઓની કેટલી આસ્થા હતી, તેઓનો સમભાવ કેવો હતો, એટલી ઊંચી હદે પહોંચવા છતાં તેઓ કેવી નમ્રતા, વિનય, વિવેક અને લઘુતા રાખતા હતા, અને તેઓની ગુરુભક્તિ કેવી પ્રશંસનીય હતી, એ સંબંધી તેમના જીવનમાંથી મળતા પ્રસંગો તરફ જ્યારે ધ્યાન આપીએ છીએ ત્યારે ખરેખર તેમના જીવનની સફળતાને માટે કોઇને પણ આનંદ થયા વિના રહેતો નથી.

"**શ્રી હીરવિજયસૂરિ**" પોતાના સાધુધર્મમાં કેટલા દઢ હતા અને પોતાના જ નિમિત્તે થયેલી વસ્તુઓને નહિ વાપરવામાં કેટલો ઉપયોગ રાખતા હતા તે સંબંધી ઘણા પ્રસંગ જોવામાં આવતા હતા અને ભાવિ શ્રાવકોને ઉપદેશ આપતા હતા. એ મહાપુરુષની જયંતી ઠેર ઠેર ઊજવાય છે. એ જ તેમના જીવનની સાર્થકતા છે.

..........વર્તમાન સમાચાર..........

પંજાબના વર્તમાન.

પટ્ટી નગરમા આચાર્યવર્ય શ્રીમદ્વિજયવલ્લભ-સૂરીશ્વરજી મહારાજ પોતાના શિષ્યપ્રશિષ્યાદિ મુનિમંડળ સહિત ચાતુર્માસ બિરાજવાથી શ્રી સંઘમા અને નગરનિવાસીઓમા ભારે ઉલ્લાસ વ્યાપી રહેલ છે

આચાર્યશ્રીજીની અધ્યક્ષતામા પર્વાધિરાજ શ્રી પર્યુષણા પર્વ સાનંદ સમારોહપૂર્વક આરાધન થયા છે આજકાલની પરિસ્થતિ ગંભીર હોવા છતા ગુજરાવાલા, લાહોર, અમૃતસર, કસૂર, ખાનગા-ડોગરા, જહેલમ, જંડીયાલા, લુધીયાના, અંબાલા, સઢોરા, રાયકોટ, લાયલપુર, ફાજલકા બંગલા વગેરે વગેરે સ્થળોથી સેંકડો શ્રાવકશ્રાવિકાઓ શ્રી પર્યુષણા પર્વ આરાધન કરવા સારુ પધાર્યા હતા એમા બાબુ જ્ઞાનચંદજી સબ જજ જેવા સંભાવિત સદ્‌ગૃહસ્થો પણ સારા પ્રમાણમા હતા

લાલા ચિરંજીલાલજી વૃજલાલજીએ શ્રી કલ્પસૂત્ર અને લાલા નંદલાલજી તીર્થરામજીએ પારણુ પોતાના ઘરે લઇ જઇ રાત્રિજગા-પ્રભાવનાઓ કરી હતી

શ્રી કલ્પસૂત્ર-રથયાત્રાનો ભવ્ય વરઘોડો ચઢ્યો હતો -

શ્રી પર્યુષણાના ત્રણ દિવસ લાલા દીવાનચંદજી કાશીરામજી, લાલા ગોરામલજી શાતિદાસજી, લાલા રૂપલાલજી કસ્તૂરીલાલજીએ જુદી જુદી પૂજાઓ ભણાવી પ્રભાવનાઓ કરી હતી

શ્રી પર્યુષણાના આઠે દિવસ સવારના વ્યાખ્યાન બાદ લાલા તારાચંદજી ચીમનલાલજીએ પ્રભાવનાઓ કરી હતી અને મહાવીરજન્મના દિવસે બાબુ જ્ઞાનચંદજી સબ જજે પણ પ્રભાવના કરી ભક્તિ પ્રદર્શિત કરી હતી

સંવત્સરીના દિવસે બારસાસૂત્ર વંચાયા પછી આચાર્યશ્રીજીની સાથે ચતુર્વિધ શ્રી સંઘે ચૈત્યપરિપાટી કરી હતી તથા સંવત્સરી પ્રતિક્રમણ કરતા ૮૪ લક્ષ જીવાયોનિને ખમાવી હતી

પ્રતિક્રમણ બાદ લાલા મક્‌ખનલાલજી ભાંડા, લાલા કિશોરીલાલજી માલેરકોટલા, લાલા ગોરામલજી શાતિદાસજી પટ્ટીએ પ્રભાવનાઓ કરી હતી

દેવદ્રવ્ય, જ્ઞાનદ્રવ્ય, સાધારણદ્રવ્યની આવક પણ સારી થઇ હતી

તપશ્ચર્યા અઠાઇઓ આદિ પણ સારી થઇ

શ્રી પર્યુષણા પર્વના આઠે દિવસ બહારથી પધારેલ સેંકડો સાધર્મિક બંધુઓની નાસ્તા, બન્ને વખત ભોજન આદિથી ભક્તિ તથા પારણાના દિવસે બહારના અને પટ્ટીનગરના તમામ સાધર્મિક બંધુઓને પારણા કરાવી બપોરે સાધર્મિક વાત્સલ્ય કરી લહાવો લેનાર સ્વર્ગીય લાલા નંદલાલજી નાહરના સુપુત્રો લાલા સુંદરલાલજી, કસ્તૂરીલાલજી, રાજકુમારજી મૂલખરાજજીનો પંજાબ શ્રી સંઘના તરફથી સત્કાર કરતા બાબુ જ્ઞાનચંદજી સબ જજ અને અંબાલા-નિવાસી લાલા હરિચંદજી ઇંદ્રસેનજીએ વિવેચન કરી ધન્યવાદ આપ્યો અને લાલા હરિચંદજી ઇંદ્રસેનજીની પ્રેરણાથી લાલા ખેરાયતીરામજી, ટેકચંદજી જંડીયાલા-નિવાસીએ સોનેરી હાર પહેરાવ્યા હતા

એકંદરે શ્રી પર્યુષણા પર્વ નિર્વિઘ્નપણે આચાર્ય-શ્રીજીની પરમ કૃપાથી ઊજવાયા હતા

બહારના પધારેલા ભાઈઓને વ્યાખ્યાનનો વિશેષ લાભ મળે એટલા સારુ આચાર્યશ્રીજી વ્યાખ્યાન બંધ ન રાખતાં આઠે દિવસની થકાવટ હોવા છતાં વ્યાખ્યાન ચાલુ રાખી ઉપદેશામૃત વહેવડાવ્યે જતા.

પર્યુષણા પર્વ પહેલાં લાલા નંદલાલજીના સુપુત્ર લાલા તીર્થરામજીએ અઠ્ઠાઇ કરી હતી અને પારણાંના દિવસે માસખમણ (શ્રા. વ. પાંચમ)ના દિવસે તપશ્ચર્યા કરનારા તમામ ભાઇ બહેનોને સાથેજ પારણાં કરાવ્યાં હતાં.

આઠમના દિવસે તપશ્ચર્યા કરવાવાળાઓને લાલા ચિરંજીલાલજી વૃજલાલજીએ પારણાં કરાવ્યાં હતા.

પૂજ્યપાદ આચાર્યવર્ય શ્રીમદ્વિજયવલ્લભસૂરીશ્વરજી મહારાજની સુકૃપાથી ગુજરાંવાલા, અમૃતસર, લુધીયાના, અંબાલા, માલેરકોટલા, લાહોર, હુશિયારપુર, શિયાલકોટ આદિ સ્થળોએ પર્વાધિરાજ શ્રી પર્યુષણા પર્વ સાનંદ આરાધન થયાં હતા. પૂજા, પ્રભાવના, તપજપ વગેરે કાર્યો સારાં થયાં હતા. શ્રી કલ્પસૂત્રનું વાંચન થયું હતું, દેવદ્રવ્યાદિની આવક પણ સમયાનુસાર સારી થઇ હતી.

માલેર કોટલામાં શ્રીમાન્ નવાબ સાહેબ સંવત્સરીના શુભ દિવસે કસાઇખાનું, તમામ ભઠ્ઠીઓ, તમામ કારખાનાંઓ, લુહારની દુકાનો બંધ રખાવી અહિંસા પળાવી મહાન પુણ્યોપાર્જન કર્યું હતું.

શ્રી જગદ્ગુરુદેવની જયંતી.

આચાર્યવર્યશ્રી શ્રીમદ્વિજયવલ્લભસૂરીશ્વરજી મહારાજના અધ્યક્ષતામાં પટ્ટીના શ્રી આત્માનંદ જૈન ભવનમાં શ્રી જગદ્ગુરુદેવ શ્રી વિજયહીરસૂરીશ્વરજી મહારાજની જયંતી ઊજવવામાં આવી. શ્રી સંઘે જગદ્ગુરુદેવની પ્રતિકૃતિની વાસક્ષેપથી પૂજા કરી. મુનિ શ્રી વીરવિજયજી, પંડિત સરસ્વતીનાથજી, વૃજલાલજી અને હરિચંદ્ર કાનુગાએ શ્રી જગદ્ગુરુદેવના વિષયમાં વિવેચનો કર્યાં. શ્રી હરિચંદ્ર કાનુગાએ વિવેચન કરતાં પ્રથમ જણાવ્યું કે મેં ઘણા ધર્મોના પુસ્તકો વાંચ્યા છે, ઘણી ધર્મસભાઓમાં જઇ ધર્મગુરુઓના વ્યાખ્યાન સાંભળ્યા છે, પણ મને જે આનંદ આચાર્યશ્રીજીના વ્યાખ્યાનોમાં આવે છે તેવો આનંદ બીજે કયાંય નથી આવતો. આચાર્યશ્રીજીના વ્યાખ્યાનો એકલા જૈનોને માટે જ નથી, પરંતુ આખી હિન્દુ સમાજ અને મુસલમાનોને હિત કરનારા કલ્યાણકારી પણ છે, આચાર્યશ્રીજીના વ્યાખ્યાનો નિષ્પક્ષપાતપણાથી ભરેલાં અજોડ છે. આચાર્યશ્રીજીના આ ચાતુર્માસની યાદગાર માટે એક એવી સભા સ્થાપન થવી જોઇએ કે જેથી સર્વેનું હિત થાય, ઉન્નતિ થાય અને આચાર્યશ્રીજીનું નામ રોશન રહે—પ્રકાશમાન્ રહે. મેં બડે મહારાજજી આત્મારામજી મહારાજજીના દર્શન કર્યાં છે. તેઓના વ્યાખ્યાનો સાંભળ્યાં છે. આચાર્યશ્રીજી તેઓ બડે મહારાજજીનાં સાક્ષાત્ અવતાર જ છે ઇત્યાદિ. બાબુ મુનીલાલે સ્વરચિત ઉર્દૂમાં શ્રી જગદ્ગુરુદેવની સ્તુતિ છંદથી ગાઇ સંભળાવી હતી.

અંતમાં અધ્યક્ષ સ્થાનેથી આચાર્યશ્રીજીએ શ્રી જગદ્ગુરુદેવના જીવનવિષયમાં સુંદર પ્રકાશ ફેંકી ઉપસંહાર કર્યો હતો. બાદ લાલા પંજૂશાહજી નંદલાલજીના તરફથી પ્રભાવના કરવામાં આવી હતી.

અમદાવાદમાં મહાપર્વ.

શ્રી ઉજમબાઇની ધર્મશાળામાં આચાર્ય શ્રી વિજયકુસુમસૂરિજી મહારાજની અધ્યક્ષતામાં શ્રી પર્યુષણ મહાપર્વનું આરાધન સુંદર રીતે થયું હતું. તપશ્ચર્યાઓ સારા પ્રમાણમાં થઇ હતી. વ્યાખ્યાનમાં પણ સેંકડો સ્ત્રીપુરુષોની હાજરી રહેતી હતી.

નેચર કયૉર–કુદરતી ઉપચાર—લેખક ગોપાળજીભાઇ ભગવાનદાસ મહેતા એન્જિનીયર પ્રકાશક–વિનયચંદ ગુલાબચંદ શાહ બી એ

અત્યારના જમાનામા હજારો દવાઓ અને સાધનોનો ડૉકટરો–વૈદ્યો ઘણી ખર્ચાળ પદ્ધતિઓ ઉપયોગ કરવા છતા રોગોમા વધારો થતો જ રહ્યો છે અને લોકોનુ આરોગ્ય વધારેને વધારે બગડતુ આવ્યુ છે તે સામાન્ય અનુભવની વાત છે તે સ્થિતિમા જો કોઇ યોગ્ય માર્ગદર્શન કરે અને સાદી તથા ઘણી ઓછી ખર્ચાળ ઉપચાર પદ્ધતિ બતાવે તો તેનો મોટો ઉપકાર માનશે તેવાઓને માટે ઉપરતુ પુસ્તક ઘણુ ઉપયોગી થઇ પડશે લેખક અને પ્રકાશક બનેએ નેચર કયૉર પદ્ધતિથી પોતાનુ આરોગ્ય પાછુ મેળવ્યુ છે તેમ લખે છે તે જોતા સ્વાનુભવ કર્યા પછી પુસ્તકનુ પ્રકાશન અને તેમા બતાવેલા ઉપચારો વધારે વિશ્વાસનીય ગણાવા જોઇએ જો કે કેટલાક ગભીર અને જતુજન્ય ચેપી ગણાતા દર્દોમા કુદરતી ઉપચારના આધારે રહેવુ સલામત નથી તો પણ પુસ્તક અત્યારના મનુષ્ય જીવનમા રોગોના જે મૂળ કારણો રહેલા છે તે અને તેના ઉપાયો સારી રીતે ચર્ચ્યે છે અત્યારના મનુષ્યનો ખોરાક, હવા, પાણી અને પ્રવૃત્તિમા જો કુદરતના ધોરણે સુધારો થાય તો અત્યારના ઘણા રોગોનો કોયડો આપોઆપ ઉકલી જાય અને તે સ્થિતિમા કુદરતી ઉપચાર પદ્ધતિ વધારે બધબેસતી થાય એકદર પુસ્તક ઘણુ ઉપયોગી અને દરેકને કાઇને કાઈ માર્ગદર્શનરૂપ થઇ પડે તેવુ છે પુસ્તકની કિં રૂા બે છે અને તે શ્રી મહોદય ગ્રથમાળા, કે શ્રી મહોદય પ્રિ પ્રેસ દાણાપીઠ–ભાવનગર સ્થળેથી મળે છે

શ્રી મુનિસુવ્રતસ્વામી ચરિત્ર તથા સિદ્ધિદાયક મત્ર અને સ્તોત્ર સગ્રહ. લેખકઃ મગળદાસ ત્રિ ઝવેરી પ્રકાશક પ્રાચીન સાહિત્ય ગશોધક કાર્યાલય મુ થાણા કિં રૂા ૫–૦–૦

લેખક મહાશયે ઉપરોક્ત બે જુદા ગ્રથોને એક પુસ્તકરૂપે પ્રગટ કરેલ છે પુસ્તકમાના પ્રથમ ભાગમા કુલ ૧૧૭ પાનામા તીર્થંકર શ્રી મુનિસુવ્રતસ્વામીનુ ચરિત્ર તથા નાસ્તિક નમુચી, ચક્રવર્તી મહાપદ્મ અને મહાપ્રભાવક મુનિ શ્રી વિષ્ણુકુમાર વિષે વૃત્તાત આપેલ છે અત્યાર સુધી પ્રગટ થએલ ચરિત્ર કરતા વધારે સપૂર્ણ હકીકત દર્શાવનારા ગ્રથ બહાર પાડવાનો લેખકનો ઉદ્દેશ ગ્રથ વાચતા ભાગ્યે જ સિદ્ધ થયેલો ગણાશે ઉત્સાહી લેખકબધુ પાસેથી ચરિત્રો માટે પ્રાચીન સાહિત્યની વિશેષ તપાસ અને સશોધન, ઊંડા અભ્યાસ, મૌલિકતા અને સગીનતાની આશા રાખી શકાય ગ્રથ સામાન્ય કોટિનો હોવા છતા તેમા આપવામા આવેલ ખાસ જોવા લાયક થાણા દેરાસરમાના કલામય કોતરકામ અને ચિત્રકામના ફોટાઓથી ગ્રથને સુશોભિત કરેલ છે. પુસ્તકમાનો બીજો ભાગ સિદ્ધિદાયક મત્ર અને સ્તોત્ર સગ્રહનો બનેલો છે મત્રસગ્રહ વિપુલ જણાય છે તેમજ લેખકે મત્રો માટે ઘટાકર્ણ, માણિભદ્ર વગેરે આરાધ્ય દેવો તથા નવ ગ્રહો વિગેરેના ફોટા–ચિત્રો આપેલ છે મત્રવિદ્યા એક ઘણી ચમત્કારિક ગુપ્ત

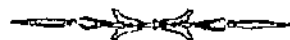
વિદ્યા છે તેથી તે વાંચવા જાણવાને લોકો સહેલાઇથી આકર્ષાય તેમ છે. પણ દરેકે જાણવું જોઇએ કે તે વિદ્યા ફક્ત ગુરુગમ્ય અથવા સિદ્ધ યોગી પુરુષોને જ સાધ્ય થઇ શકે તેમ છે. સામાન્ય માણસો તે પાછળ ફાંફાં મારવાથી પુરુષાર્થને ખોઇ બેસે છે. સ્તોત્ર સંગ્રહમાં નવસ્મરણ, ગ્રહશાંતિ, શ્રી પાર્શ્વનાથ જિનપંજર, ગૌતમસ્વામી વગેરેના સ્તોત્રો વિવેચન સાથે આપેલ છે. પુસ્તકમાં બંને ગ્રંથોના મળી કુલ્લે લગભગ ૨૦૦ પાના અને ૩૦ ફોટાઓ છે તે જોતાં મોંઘવારી છતાં રૂા. પાંચની કિંમત વધુ પડતી ગણાશે. પુસ્તકની છપાઇ, બાંધકામ સુંદર છે. પુસ્તક ઉપરની પ્રકાશક સંસ્થામાંથી મળે છે.

મારી કચ્છયાત્રા—લેખક: મુનિરાજ શ્રી વિદ્યાવિજયજી, પ્રકાશક:—શ્રી વિજયધર્મસૂરિ જૈન ગ્રંથમાળા, છોટા સરાફા, ઉજ્જૈન. (માળવા) કિં. રૂા. ૦–૮–૦.

' મારી કચ્છયાત્રા ' પુસ્તકના લેખક મુનિરાજ શ્રી વિદ્યાવિજયજી એક વિદ્વાન સિદ્ધવક્તા તેમજ લેખક છે, જેમણે સિંધ પ્રદેશનો વિહાર કરીને જેમ " મારી સિંધયાત્રા " નામનું પુસ્તક લખ્યું હતું તેમ સિંધ પછી મોટે ભાગે જૈન સાધુ મુનિ મહારાજ તરફથી નહિ વિહાર કરાતા કચ્છપ્રદેશમાં વિહાર કરીને કચ્છના જૈન તથા જૈનેતર લોકો ઉપર ઉપકાર કરવા સાથે કચ્છ બહારની જનતાને પોતાના પ્રવાસ તથા અનુભવ જ્ઞાનનો કિંમતી લાભ આપવા માટે આ પુસ્તક પ્રકાશન કરવામાં આવેલ છે. પોતાના સદ્દગુરુ સ્વર્ગસ્થ આચાર્ય શ્રી વિજયધર્મસૂરિના પગલે ચાલી અણખેડાયેલ પ્રદેશોમાં કષ્ટમય વિહાર કરીને મુનિરાજશ્રીએ કચ્છ પ્રદેશ, ત્યાંના જૈનો, ભદ્રેસર વગેરે પ્રાચીન તીર્થો અને બીજા ઘણાં જાણવા લાયક સ્થળો તથા બાબતોના ઉપયોગી ફોટાઓ સાથે પુસ્તકમાં સમાવેશ કર્યો છે. પુસ્તક ઘણું બોધપ્રદ હોવા સાથે રસિક પ્રવાસવર્ણન આપે છે. ત્રણસો ઉપરાંત પાનાના પુસ્તકની કિંમત ફક્ત આઠ આના રાખી છે.

" પાવાગઢથી વડોદરામાં પ્રકટ થયેલા જીરાવલા પાર્શ્વનાથ. " લેખક: પં. લાલચંદ્ર ભગવાન ગાંધી. પ્રકાશક: અભયચંદ્ર ભગવાન ગાંધી. કીં. રૂા. ૧–૦–૦.

૧૦૮ વર્ષ પહેલાં બનેલી ઘટના વિષે પ્રત્યક્ષ જાણકાર સુપ્રસિદ્ધ જૈન કવિ પં. દીપવિજયજીએ લખેલી કવિતાની હ. લિ. પ્રતિના આધારે સંશોધનપૂર્વક વિદ્વાન પંડિત લાલચંદ્રે ઉપરનું પુસ્તક લખેલ છે. તેમાં પુસ્તકના નામ પ્રમાણે વિ. સં. ૧૧૧૨ માં પાવાગઢમાં પ્રતિષ્ઠિત થયેલા જીરાવલા પાર્શ્વનાથની પ્રતિમાના વિ. સં. ૧૮૮૯ માં વડોદરામાં થયેલ પ્રાદુર્ભાવ વિષે હકીકત–વર્ણન છે. તે સાથે વિદ્વાન લેખકે જીરાવલા પાર્શ્વનાથના મહિમા, મંદિર, યાત્રા–સંઘો વગેરે સંબંધી મળી શકતી ઐતિહાસિક સામગ્રી ઉપર પ્રકાશ પાડ્યો છે; તેમજ પાવાગઢ–ચાંપાનેર સાથે સંકળાયેલ શ્વે. જૈનોના ઇતિહાસ તથા મંદિરો, અને હાલમાં તેનો દી. જૈનોએ લીધેલા કબ્જા વિષે પણ શ્વે. જૈન સમાજનું ધ્યાન ખેંચ્યું છે. ઐતિહાસિક સંશોધન માટેની વિદ્વાન પંડિતજીની યોગ્યતા અને પ્રયાસ પ્રશંસનીય છે. પુસ્તક લેખક અને પ્રકાશક પાસેથી રાવપુરા રોડ, ગંભીરા બીલ્ડીંગ, વડોદરા અથવા હેરીસ રોડ, ભાવનગરના સ્થળેથી મળે છે.

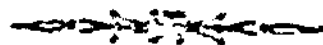

NATURE CURE

નેચર - ક્યોર

કુદરતી ઉપચાર

([illegible] આપવામાં આવે છે)

નેચર ક્યોર ઊર્ફે કુદરતી ઉપચારમાં

શું શું હકીકતો છે.

૧ અકુદરતી ખોરાક	૩૭ ક્રૉનિક અજીર્ણ
૨ અજીર્ણ (ક્રૉનિક અજીર્ણ)	૩૮ ક્રૉનિક ડીસીઝ
૩ અનાજ ૪ અપવાસ	૩૯ ખામીવાળા ખોરાક
૫ અકૂળ મિલન (જાતિય મિલન)	૪૦ ખાવામા અકુદરતી રી ત
૬ અસાધ્ય નામર્દાઇ	૪૧ ખાંડ અને ચા
૭ અંદરના અવયવો અને તેનુ કામ	૪૨ ખોરાક અને મર્દાઇ
૮ આકાશ ૯ આચમન	૪૩ ખોરાકના નિયમો
૧૦ આત્મસત્તા ૧૧ આત્મજ્ઞાન	૪૪ ખોરાકના ગુણદોષ.
૧૨ આરામ અને ઊંઘ	૪૫ ખોરાક અને તેની પસંદગી
૧૩ આંખ અને કાનનો દુખાવો	૪૬ ખોરાક માટે મનુષ્યની ફરજ
૧૪ આંતરડાનો દુખાવો	૪૭ ખોરાક માટે સામાન્ય સાવચેતી
૧૫ ઊંઘ અને આરામ ૧૬ ઉધરસ	૪૮ ખોરાક લેવાનો ટાઇમ
૧૭ એક્યુટ ડીસીઝ (દર્દો)	૪૯ ગરમી અથવા ચાંદી
૧૮ ઍબડોમીનલ વેટ બેન્ડેજ	૫૦ ગદવાડ ૫૧ ગાર્ગલીંગ
૧૯ ઑર્ડિનરી સન બાથ	૫૨ ગુહ્યેન્દ્રિયના ખાસ વ્યાધિઓ
૨૦ ઑર્ડિનરી હીપ બાથ ૨૧ કંઠોળ	૫૩ ગુહ્ય ભાગોની સંભાળ
૨૨ કમ્બાઇન્ડ બાથ	૫૪ ઘઉં ૫૫ ઘા ૫૬ ઘી
૨૩ કમ્બાઇન્ડ બાથ ફોર ચીલ્ડ્રન	૫૭ ચા અને ખાંડ
૨૪ કમ્બાઇન્ડ વૉકીંગ બાથ	૫૮ ચાંદા (હાથપગમા)
૨૫ કમ્બાઇન્ડ સન બાથ	૫૯ ચાંદી અથવા ગરમી
૨૬ કાળજાનુ ધડકવુ	૬૦ ચાંદી અને પ્રમેહ સામે રક્ષણ
૨૭ કુદરતી ઑપરેશન્સ (દર્દ)	૬૧ ચાંદી માટે સંક્ષેપમાં ઉપાય
૨૮ કુદરતી ખોરાક	૬૨ ચોખ્ખો અને પવિત્ર ખોરાક મેળવવાના ઉપાયો
૨૯ કુદરતી સત્તા ૩૦ કુલીંગ મેથડસ	૬૩ ચોખા અથવા ભાત. ૬૪ છુપા દર્દો
૩૧ કુલીંગ વેટ પેક બાથ	૬૫ જાતિય રોગો અને કારણો
૩૨ કુલીંગ વેટ બેન્ડેજ	૬૬ જીવન એ જ વીર્ય
૩૩ કેક્સ બનાવવાની રીત	૬૭ જીવનશક્તિ ૬૮ જીવનના સાધનો
૩૪ કોમા બાથ ૩૫ કૉલેરા	૬૯ ઝેર (શારીરિક)
૩૬ ક્યૉરેટીવ-નેચર ક્યૉર	

(આ ગ્રંથ માટે મુનિમહારાજઓ વગેરેના જે સુંદર અભિપ્રાયો મળે છે તેની નોંધ માસિકમા

(આ ગ્રંથ માટે મુનિમહારાજાઓ વગેરેના જે સુંદર અભિપ્રાયો મળે છે તેની નોંધ માસિકમા આપવામા આવે છે)

ઉભી થતી મુશ્કેલીઓમાંથી ગૃહના વ્યવહારને સરળ બનાવતી, પુત્રોને નીતિનું ઘડતર આપતી માતા આજના ભાંગતા જતા ગૃહજીવનને તો ઉજ્જવળ માર્ગદર્શક સમી છે.

મુંબઇ સમાચાર—

બાળકોમાં સંસ્કાર રેડવા અને સારી ગૃહકેળવણી આપવા ઇચ્છતા માબાપો તેમજ માબાપ થવાના હોય તે યુવકો અને યુવતિઓએ વાંચવા જેવું છે. બાળકમાં નાનપણથીજ સારા સંસ્કાર પડ્યા હોય તો તેનું પરિણામ રૂડું આવે છે. આ પુસ્તકમાં એ સંસ્કાર કેવી રીતે પડે તે માતા અને પુત્ર વચ્ચે થતી વાર્તા રૂપે સમજાવવામાં આવ્યું છે. માબાપોએ બાળકોને નાનપણથી કેવી તાલીમ આપવી જોઇએ અને ગરીબ અને ખાલી ઘર કેમ ચાલી શકે તે આ પુસ્તક વાંચનારને જરૂર સમજાશે.

શ્રી જૈન ધર્મ પ્રકાશ—

આપણા નિત્ય-જીવનના પ્રસંગોને આ લઘુ પુસ્તિકામાં સુંદર ઓપ આપી ગુંથવામાં આવ્યા છે. બાળકોને આ પુસ્તકના વાંચનથી નીતિનો બોધપાઠ તેમજ સારા સંસ્કાર મળે તેમ છે. નવલિકાના રૂપમાં રા. સુશીલની કલમથી લખાયેલ હોઇ પુસ્તક વાંચવા લીધા પછી પડતું મૂકવાનું મન થતું નથી. ખાસ કરીને પાઠશાળામાં બાળકો તથા બાળાઓને ઇનામ તરીકે આ પુસ્તકો વહેંચવા પ્રબંધ થાય એ ઇચ્છવાયોગ્ય છે.

શ્રી આત્માનંદ પ્રકાશ—

આ પુસ્તક જેમ સહજ, સુલભ અને સ્વાભાવિક ઉપયોગી છે તેમ તેમાં માતૃસ્નેહની ઝાંખી પણ છે. નવલકથા તરીકે પણ તેમાં સુંદર સંકલના છે. પ્રકાશકે પોતાના નિવેદનમાં સંસ્કારની જે ઉપયોગીતા બતાવી છે તે પણ આ પુસ્તકના વાંચનથી જાણી શકાય તેવું છે. પ્રકાશક પોતે પણ શિક્ષણ પામેલ હોવાથી તેમણે લખેલું નિવેદન વાંચવા જેવું જણાયું છે. આ સર્વેને વાંચવા ભલામણ કરીએ છીએ: કિંમત બાર આના યોગ્ય છે.

જૈન—

માતા એટલે એક સંસ્કાર. પુત્ર-ઘડતરનું સંસ્કારધન, કોઇ પણ ગરીબ કે શ્રીમંત માતાને સાંપડી શકે છે. પોતાની ગરીબ 'બા' સ્વામના જીવનને આત્મ-ધનથી કેવું ગૌરવવંતુ બનાવે છે, તેની સુંદર ગુંથણી આ પુસ્તકના એક એક પ્રકરણમાં કરવામાં આવી છે જીવનના. સામાન્ય પ્રસંગો અને નિત્ય વ્યવહાર તરફ સંસ્કારની દૃષ્ટિએ માતા કાળજીભરી ઉછેરથી પોતાના પુત્રોનું જીવન કેટલું ઉચ્ચ બનાવી શકે છે તેના સાદા અને સહજસાધ્ય પ્રસંગો આમાં સુંદર રીતે રજૂ કરવામાં આવ્યા છે. કુટુંબને નંદનવન સમું બનાવવાની પ્રેરણા પાતું આવું અનોખું સાહિત્ય બહુ જ અલ્પ પ્રમાણમાં મળે છે. લેખકને અને પ્રકાશકને આવી સુંદર વાની પીરસવા બદલ ધન્યવાદ આપતા ઇચ્છીએ છીએ કે સંસ્કાર પ્રેમી દરેક કુટુંબ આની એક પ્રત અવશ્ય વસાવે.

લેખક : રા. સુશીલ. શ્રી મહોદય ગ્રંથમાળા, દાણાપીઠ—ભાવનગર.
પ્રકાશક : વિનયચંદ ગુલાબચંદ શાહ બી. એ. મૂલ્ય બાર આના (પોસ્ટ અલગ)

સ્વ. શેઠ નરોત્તમદાસ ભાણજીના ધર્મપત્ની બહેન સૂરજબહેનનો સ્વર્ગવાસ.

પાલીતાણાખાતે માસખમણની મહાન તપશ્ચર્યા કરતા બહેન સૂરજબહેન ભગવાન મહાવીરના જન્મવાચન (ભા શુ ૧) ની પ્રભાતે સમાધિપૂર્વક પંચત્વ પામ્યા છે

શ્રીયુત નરોત્તમદાસભાઈ પોતાની ધાર્મિક શ્રદ્ધા અને ઉદારતા માટે સુપ્રસિદ્ધ હતા તેમને પગલે ચાલીને સૂરજબહેન પણ તેવા કોઈ પણ ધાર્મિક કાર્યમા તન, મન અને ધનની સહાય આપતા હતા અને છેવટની ઘડી સુધી શ્રીમતી સૂરજબહેને સાધ્વીજીવન વ્યતીત કર્યું હતુ

પાલીતાણામા સ્થપાયેલ શ્રાવિકાશ્રમની શરુઆતમા તેઓએ તેની પ્રગતિ માટે ખાસ ભોગ આપ્યો હતો તેઓની દેવગુરુધર્મ પરત્વેની શ્રદ્ધા પ્રશસનીય હોવાથી સ્ત્રીવર્ગમા તેમનુ સ્થાન ઉચ્ચ હતુ ઉપધાનવહન, અઠ્ઠાઈ વગેરે અનેક તપસ્યાઓ વિધિપૂર્વક પોતાના જીવનમા છેવટ સુધી કરી હતી ગયા પર્યૂષણમા માસખમણ કર્યુ હતુ અને ચાર દિવસ માત્ર બાકી હતા, દરમિયાન શરીર અસ્વસ્થ થવા લાગ્યુ, પરતુ આત્મામા સ્વસ્થપણુ, સાવધાનતા અને નિર્મળતા વધતી જતી હતી, છેવટે તેમના લઘુબધુ શાહ મણિલાલભાઈની ઉચ્ચારાતા મહામગળકારી નમસ્કારમત્રના મગળધ્વનિ વચ્ચે સમાધિપૂર્વક સૂરજબહેનનો સ્વર્ગવાસ થયો હતો તેથી ભાવનગરની જૈન સમાજના સ્ત્રીવર્ગમાં ખોટ પડી છે તેમના પવિત્ર આત્માને પરમ શાતિ પ્રાપ્ત થાઓ તેમ પરમાત્માની પ્રાર્થના કરીએ છીએ

શ્રી વાસુપૂજ્ય (પ્રભુ) ચરિત્ર.

(શ્રી વર્ધમાનસૂરિકૃત)

૫૪૭૪ શ્લોકપ્રમાણ, મૂળ સસ્કૃત ભાષા અને સુદર શૈલીમા વિસ્તારપૂર્વક જુદા જુદા આગમો તથા પૂર્વાચાર્યોકૃત અનેક ગ્રથોમાથી દોહન કરી શ્રીમાન વર્ધમાનસૂરિજીએ સ ૧૨૯૯ ની સાલમા લખેલો આ અપૂર્વ ગ્રથ છે રચનાર મહાત્માની કવિત્વશક્તિ અદ્ભુત છે, તે તેમા આવેલ સર્વ પ્રકારના રસોની પરિપૂર્ણતા જ બતાવી આપે છે તેનુ આ સાદુ, સરળ અને સુદર ભાષાતર છે ઊચા એન્ટીક કાગળો ઉપર સુદર ગુજરાતી અક્ષરોમા છપાય છે

આ ગ્રથમા પ્રભુના ત્રણ ભવો, પાચ કલ્યાણકો અને ઉપદેશક જાણવા યોગ્ય મનનીય સુંદર બોધપાઠો, તત્ત્વજ્ઞાન, તપ વગેરે ગણધરોની વિસ્તૃત હકીકતોના વર્ણનો સાથે પુણ્ય ઉપર પુણ્યાઢ્ય ચરિત્ર, રાત્રિભોજન ત્યાગ અને આદર, બ્રહ્મવ્રત, રોહિણી આદિની અનેક સુદર, રોચક, રસપ્રદ, આહ્લાદક કથાઓ આપેલી છે કે જેમાની એક કથા પૂરી થતા બીજી વાચવા મન લલચાય છે અને પૂરી કરવા ઉત્સુકતા થાય છે તે તમામ કથાઓ ઉપર ગ્રાહ્ય અને સુદર ઉપદેશ પણ સાથે આપેલ છે પ્રભુના ત્રણ ભવોના–જીવનના નહિ પ્રગટ થયેલા જાણવા જેવા અનેક પ્રસગો અને કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયા પછી પ્રભુએ સ્થળે સ્થળે વિચરી આપેલ વિવિધ વિષયો ઉપર આદરણીય દેશનાઓ એ તમામ આ ગ્રથમા આપવામા આવેલ છે પ્રભુના વિવિધ રગની સુદર છબીઓ પણ આપવામા આવેલ છે ફોર્મ ૩૫, પૃષ્ઠ સખ્યા ૨૪૦

એકદરે આ ચરિત્ર પહેલેથી છેલ્લે સુધી મનનપૂર્વક વાચવા જેવુ અને પઠનપાઠનમા નિરતર ઉપયોગ કરવા યોગ્ય છે, જેને માટે વિશેષ લખવા કરતા અનુભવ કરવા જેવુ છે

કિંમત રૂા. ૨-૮-૦ પોસ્ટેજ જુદુ.

(આ ગ્રથ માટે મુનિમહારાજાઓ વગેરેના જે સુદર અભિપ્રાયો મળે છે તેની નોધ માસિકમા આપવામા આવે છે)

Reg. No. B. 431

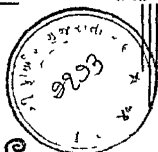
(શ્રી મહોદય પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમાં શાહ ગુલાબચંદ લલ્લુભાઈએ છાપ્યું—ભાવનગર.)

પુસ્તક ૪૦ મું

સંવત ૧૯૯૯

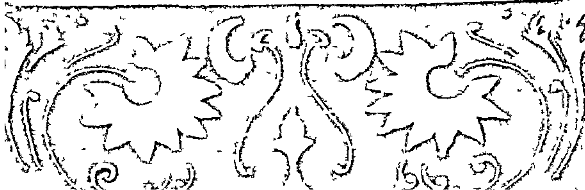
અંક ૪ થો.

નવેમ્બર

કાર્તિક

પ્રકાશક,

શ્રી જૈન આત્માનંદ સભા–ભાવનગર.

આ અંકમાં

નવા થયેલા માનવંતા સભાસદો.

૧. શાહ વિનયચંદ મૂળચંદ ભાવનગર (વાર્ષિકમાંથી) લાઇફ મેમ્બર.
૨. ભાવસાર નાનચંદ ભગવાનદાસ ,, ,, ,,

શ્રી જૈન આત્માનંદ સભાના સર્વ માનવંતા સભાસદો તથા ગુરુભક્તોને ખાસ વિનતિ.

સ્વ. પ્રવર્તક શ્રી કાંતિવિજયજી મહારાજનું સ્મરણ નિરંતર સચવાઇ રહે તે માટે તા. ૩૦-૭-૪૨ ના રોજ મળેલી આ સભાની જનરલ મીટિંગે તે મહાપુરુષના સ્મારક માટે એક ફંડ કરવાનો ઠરાવ કરતાં સભાસદોએ નીચે પ્રમાણેની રકમ ફંડમાં ભરી છે. આપ પણ આ ફંડમાં આપનો યોગ્ય ફાળો આપશો.

૮૫૪) ગયા અંકમાં જણાવ્યા પ્રમાણે થયેલ ફંડ
૪૦) શેઠ ફતેહચંદ ઝવેરભાઇ
૨૫) સલોત જગજીવનદાસ ફૂલચંદ
૧૫) શાહ દીપચંદ જીવણભાઈ
૧૫) શેઠ ભોગીલાલ મહાસુખભાઇ—અમદાવાદ
૧૦) શેઠ ફકીરચંદ કેવળભાઇ ,,
૫) શેઠ કેશવલાલ દલસુખભાઇ ,,
૯૬૪) (ફંડ ચાલુ છે)

પુસ્તક ૪૦ મુ : આત્મ સ ૪૭ વિક્રમ સ ૧૯૯૯ કાર્તિક :
અક . ૪ થો વીર સ ૨૪૬૯ ઈ સ. ૧૯૪૨ . નવેમ્બર

જિન સ્તવન.

(તર્જ-ફાવે તે રાગમા)

પ્રભુનુ ધ્યાન ત્યા હોજો, શિરે ફરમાન ત્યા હોજો,
તમારી શિવભૂમિ જ્યા, અમારો વાસ ત્યા હોજો પ્રભુનુ૦

નથી રાગી નિરાગી છે, નથી દ્વેષી ખૂબી જિનની,
રહીશુ ત્યા સેવીશુ ત્યા, જીવન ઉપહાર ત્યા હોજો પ્રભુનુ૦ ૧

ફરજ્યા શ્રી વીરના ચરણો, વતી જ્યા ધ્યાનની હેલી,
જનમ એ ધામમા મારો, દયાના નાથ ત્યા હોજો પ્રભુનુ૦ ૨

અનતુ સુખ જ્યા ભરીયુ, ખૂબી એ પુણ્યભૂમિની,
મોહન! એ ધામ દીખા દો, સુયશ સુખકાર ત્યા હોજો પ્રભુનુ૦ ૩

—સુયશ

नूतन वर्षाभिनंदन.

प्रभुप्रार्थना.

દોહરો (ગતવર્ષ)—અઠ્ઠાણું ગઈ આથમી વર્તાવી મહાત્રાસ;
નવ્વાણું આરંભમાં, સ્તવીએ શ્રી અવિનાશ. ૧

હરિગીત છંદ.

ચોતરફ લાગી લાય, દાવાનળ પ્રગટીયો દેશમાં,
ભણકાર જે ભયના હતા, તે ઊમટીયા આવેશમાં;
વસુધા બધી વિલપી રહી, થરથરતી કંપી ઊઠી અરે!
"અઠ્ઠાણુંનો ઇતિહાસ લખતાં, આંખથી આંસુ ઝરે." ૧
જ્યાં જોઈએ ત્યાં વિકૃતિનું, વિષમ વાતાવરણ છે,
લાખો-કરોડો માનવીનાં, દુઃખદ અરર મરણ છે;
કંપી રહે છે કાળજાં, મહાકાળ કોપ્યો છે ખરે,
"અઠ્ઠાણુંનો ઇતિહાસ લખતાં આંખથી આંસુ ઝરે" ૨
રે! રે!! કૃપાળી ભર્તભૂમિ, જગતમાન્ય યશેશ્વરી,
આ શી દશા થઈ તાહરી, હા! "જીવતી, દેખું મરી;"
મહા મોંઘવારી વ્યાપી છે, જન ઉદર શી રીતે ભરે?
"અઠ્ઠાણુંનો ઇતિહાસ લખતાં આંખથી આંસુ ઝરે." ૩

નૂતન વર્ષ.

બસ! કલમ અટકી જા હવે, એ દુઃખદ લેખ લખીશ માં,
ઝટ જા! પ્રભુના શરણમાં, તો સુખ લઇશ ભવિષ્યમાં;
જય જય પ્રભુ જગદીશ્વરા, "કરુણાબ્ધિ" તારું બિર્દ છે,
વિશ્વેશ! એ પદ કયાં ગયું? આજે મહાદુઃખ દર્દ છે. ૪
ચોખૂટ પૃથ્વીમાં ફરકતી, હિંદકેરી જયધ્વજા,
ત્યાં આજ દુઃખની વૃષ્ટિ! એ અમ પાપની નિશ્ચય સજા;
પણ હદ થઈ છે ઓ પ્રભુ! સંતાનની સંભાળ લે,
તારી કૃપાદષ્ટિ થતાં, અટકી જશે સૌ દુઃખદ લે. ૫
પત રાખજે તારી પ્રભુ, અપરાધ સર્વ કરી ક્ષમા,
તુજ હૃદયમાં આ પ્રાર્થના, કરુણાનિધિ કરજે જમા;
આ પત્ર આત્માનંદ પૂર્ણ, પ્રકાશ આશ ધરી કહે,
નવ્વાણુંમાં પૃથ્વીપરે, સુખ સંપતાં વહેનો વહે. ૬

દોહરો—શાંતિ આપો શ્રી પ્રભુ, સ્થળ સ્થળ હો સુખવાસ,
કર જોડીને વિનવે, "શ્રી આત્માનંદ પ્રકાશ." ૨

કવિ રેવાશંકર વાલજી બધેકા.

મંગલ સુપ્રભાત.

લેખક: મુનિશ્રી હેમેન્દ્રસાગરજી મહારાજ.

नूतने सवत्सरेऽस्मिन् वितरतु कुशलं मानवानामनूनं,
सपत्ति शस्ततरा शुभफलसहिता भक्तिभाजा विशालाम् ।
विघ्नक्षोभं प्रकामं प्रशमयतु सदानन्दवृष्टिं विधत्ता,
त्रैलोक्यत्राणहेतुर्भवभयहरणश्चैशलेय सुदेव ॥ १ ॥

આજે પ્રભાત નૂતન વર્ષનુ !
આશાવાદીઓની નૂતન આશા સમુ,
ઉષાની અદ્‌ભુત ઓઢણીના રંગ સમું,
જ્ઞાનીઓના જ્ઞાનની ઉજ્જ્વલતા ભર્યું.
ધ્યાનીઓના ધ્યાનની મસ્તી સમુ,
આનદદાયક અને અદ્‌ભુત !
આજે પ્રભાત નૂતન વર્ષનું,
આજે પ્રગટ્યુ કેવળજ્ઞાન
લોકાલોક ભાવ હસ્તામલકવત્ ગણનાર,
પ્રભુ મહાવીરના પ્રથમ ગણધર,
ગૌતમસ્વામીના અતરે,
કલ્પના, ભોજન, દેહ, વસ્ત્રે-
નવદર્શન થાય છે આજે,
નૂતન વર્ષના મગલ સુપ્રભાતે,
સૂર્યની કિરણાવલીમા,
મૃદુ મૃદુ પુષ્પ પાખડીઓમા
વૃક્ષની ડોલતી ડાળીઓમા,
વસી છે અનુપમ નવિનતા,
પ્રગટે છે નવિનતા આજે-
ગૃહે ગૃહે, હાટે હાટે
અને માનવોના હૈયે હૈયે-
સુમજીલ શબ્દાવલિ યુક્ત,
સુણાય છે એ સુમધુર, મનોહર
અને દિવ્ય મગીત સ્થાને સ્થાને
પ્રાપ્ત હો, ગૌતમસ્વામીની લબ્ધિ-
અઢળક સપત્તિ, દેશમા, જનપદે,
પ્રતિ રાજમહાલયે . !
" राजाधिपाना शान्तिर्भवतु । "

સુખકર નિવડો નૂતન વર્ષ,
પશુ, પક્ષી અને માનવગણને;
સહાયક હો સદા દેવગણો,
સ્વદેશરક્ષાની પુનિત ભાવનામાં.
ભારતીની વાત્સલ્યતા,
મિષ્ટ ફળ અને મધુર ધાન્યમાં
પ્રાપ્ત હો પ્રત્યેક હિંદવાસીને.
જ્ઞાતિભેદ વર્ણભેદ ભુલાવી
સમભાવ રંગે રંગો નૂતન મંગલ સુપ્રભાત,
પ્રત્યેક ભવિજનના હૃદયને.

"अखण्ड चन्द्रोज्ज्वल कीर्त्तिवल्ली प्रसारतामेतु नविन हायने ।
भव्यात्मनां भावनया विशुद्धया, दिने दिने चन्द्रकलेव चासः ॥ १ ॥

શરદની ચન્દ્ર પ્રભા પ્રમોદમય
શીતલતા આપો પ્રત્યેકના ઉરને.
બુદ્ધિભર્યા દૃઢતાના અજિત ભાવો,
હેમસમી નિર્મળતા લાવો,
રંગભર્યું મંગલ નૂતન સુપ્રભાત,
ભારતવાસીઓના હૃદયે હૃદયે.

शिखरिणी.

प्रियं सत्योपेतं, वचनमनघार्थं शरदियं,
नवीनाशिष्टानां, प्रवितरतु बोधं बहुगुणाम् ।
तपः सिद्धिं दत्तां, शिवसुखकरीञ्चाक्षदमनं,
विघत्तां दुष्कर्मक्षपयतु पुरा सञ्चितमपि ॥ १ ॥

वर्षे वर्षे नूतने सिद्धियोगः, सिद्धौ सिद्धौ शान्तवृत्तिप्रभावः ।
शान्तौ शान्तौ दिव्यदृष्टिप्रसारः, दृष्टौ दृष्टौ तात्त्विकोऽतीवलाभः ॥२॥

कलयतु कमलं यथा विकासं, दिनकरकान्तिमयाप्यवत्सरेस्मिन् ।
जनगण उचित क्रियः प्रकामं, विपुलविभूतिमनिन्द्यनूतनाऽब्दे ॥३॥

કર્મમીમાંસા

લેખક. આચાર્ય શ્રી વિજયકસ્તૂરસૂરિજી મહારાજ

જૈન શાસનમા કર્મવાદ બહુ વિસ્તારથી વર્ણવ્યો છે, કારણ કે સંસારમા જેટલી વિચિત્રતા જણાય છે તે સઘળી કર્મની કરેલી છે. કર્મ જેવી કોઈ વસ્તુ ન હોત તો સંસારની અસ્તિતાનો સર્વથા અભાવ જ હોત. આ કર્મ પુદ્ગલ પરમાણુઓના અનંતાનંત સ્કંધોને સકર્મક જીવની પ્રેરણાથી અથવા સહાયતાથી નિરંતર કર્મપણે બનાવ્યા જ કરે છે જીવ સકર્મક ક્યારથી થયો છે, તેને સર્વજ્ઞો જાણે છે પણ કહી શકતા નથી, કારણ કે જીવ-કર્મ સંયોગની આદિ નથી પણ સંયોગનો અંત હોવાથી જીવથી કર્મ સર્વથા ક્યારે છૂટા થશે તે કહી શકે છે

જીવ પુદ્ગલ સ્કંધોને કર્મપણે પરિણમાવે છે ત્યારે તે કર્મપરિણત પુદ્ગલ સ્કંધોમા જીવને અનેક પ્રકારની અનુકૂળતા-પ્રતિકૂળતા, સુખ-દુઃખ આદિ ફળ પ્રાપ્ત કરાવવારૂપ સ્વભાવ, કેટલા કાળ સુધી જીવની સાથે કર્મના સંબંધથી જોડાઇ રહેવુ તે સ્થિતિ, તીવ્ર કે મંદ ફળ આપવારૂપ રસ અને કર્મરૂપે પરિણમેલા પુદ્ગલોની સંખ્યા, વજન. આ પ્રમાણે કર્મપણે પરિણમતી વખતે અને આત્માની સાથે એકમેક થવારૂપ બંધ પડતી વખતે પુદ્ગલ સ્કંધો ચાર અવસ્થાઓ ધારણ કરવાવાળા થાય છે. તેમજ આત્માની સાથે બંધાતી-જોડાણ થતી વખતે અધ્યવસાયની તારતમ્યતાના અંગે ત્રણ પ્રકારે બંધાય છે

એક બંધ એવો નબળો હોય છે કે જે પશ્ચાત્તાપ કરવામા આવે તો તરત છૂટી જાય છે બીજો બંધ એવા પ્રકારનો હોય છે કે પ્રાયશ્ચિતથી છૂટી જાય છે અને ત્રીજો બંધ એવા પ્રકારનો હોય છે કે ભોગવ્યા વગર છૂટતો નથી

પુદ્ગલ સ્કંધો આત્મપ્રદેશો સાથે મળી કર્મપણે પરિણત થયા પછી, ઉદયમા આવ્યા વગર છૂટા પડી કર્મસંજ્ઞાને છોડી શકતા નથી ઉપર બતાવેલા ત્રણ પ્રકારમાથી ગમે તેવા પ્રકારના કર્મ કેમ ન હોય? અને તેને કર્મ સંજ્ઞાથી મુક્ત કરવાને ગમે તેટલા પ્રયત્નો કેમ ન કરવામા આવે પણ ઉદયમા આવ્યા વગર તો આત્માથી અલગ થઈ શકતા નથી હા, એટલુ તો બની શકે છે કે કેટલાક કર્મ નબળા હોય છે તે પશ્ચાત્તાપથી કે પ્રાયશ્ચિત્ત કરવાથી ભોગવવા પડતા નથી

આ સ્થળે અવશ્ય શંકા થશે કે ઉદયમા આવે અને ભોગવવા ન પડે એ કેમ બને? પણ આમા શંકા કરવા જેવુ કાંઈ જ નથી, કારણ કે ઉદય બે પ્રકારનો છે એક વિપાક ઉદય અને બીજો પ્રદેશ ઉદય આ બન્ને પ્રકારના ઉદયમાથી વિપાક ઉદય તે ભોગવવુ-અનુભવ થવો, સુખદુઃખ આદિનુ વેદવુ જેને આત્મા સારી રીતે જાણી શકે અને પ્રદેશ ઉદય તે જેનો આત્માને લેશ માત્ર પણ અનુભવ ન થવો, તે પછી શુભ હોય કે અશુભ

હોય, પણ પ્રદેશ ઉદય વખતે આત્માને જરા ય સુખદુઃખ થતું નથી. આ બન્ને પ્રકારના ઉદય નિરંતર ચાલુ જ રહે છે અને તે એક સાથે જ થયા કરે છે; તેમાંથી વિપાક ઉદયનો આત્મા અનુભવ કરે છે અને તેજ સમયે થતા પ્રદેશ ઉદયને આત્મા જાણી શકતો નથી. કારણ કે પ્રદેશ ઉદયમાં બિલકુલ રસ હોતો નથી અને વિપાક ઉદયમાં દળીયાં રસથી ભરેલાં હોય છે. રસવાળાં કર્મ પુદ્ગલનો ઉદય તે વિપાક ઉદય અને નિરસ બનેલાં કર્મદળનો ઉદય તે પ્રદેશ ઉદય. એમ તો બન્ને ઉદય આત્મપ્રદેશમાં જ થાય છે પણ વિપાક અને પ્રદેશનો ભેદ પાડનાર ઉપર જણાવેલ રસ અને સ્થિતિ જ છે. રસ અને સ્થિતિ વિહીન તે પ્રદેશ ઉદય, અને રસ અને સ્થિતિ સહિત તે વિપાક ઉદય. ઓછામાં ઓછા રસ અને ઓછામાં ઓછી સ્થિતિવાળું કર્મ કેવળજ્ઞાની તીર્થંકર ભગવાન બાંધે છે. પ્રથમ સમયે બાંધે, બીજે સમયે વેદે અને ત્રીજે સમયે નિર્જરે. શેષ સર્વ જીવો વધુ રસ અને વધુ સ્થિતિવાળાં કર્મ બાંધે છે. અધ્યવસાય શૂન્ય કેવળ કાયયોગથી બંધાતાં કર્મમાં મિથ્યાત્વ, અવિરતિ, અને કષાયના અભાવે અલ્પ સ્થિતિ અને અલ્પ રસ હોય છે. અને બંધમાં વિચિત્રતા હોતી નથી. અર્થાત્ તીર્થંકર માત્ર કર્મ બાંધવામાં સરખા સ્થિતિવાળા હોય છે. સઘળા ય ત્રિસામયિક સ્થિતિવાળા હોય છે. પશ્ચાત્તાપ અને પ્રાયશ્ચિતથી છૂટી જવાવાળા નબળા બાંધાવાળાં કર્મો ભોગવવા પડતાં નથી અર્થાત્ તેનો વિપાક ઉદય ટળી શકે છે; પણ પ્રદેશ ઉદય તો થાય જ છે. પ્રદેશ ઉદય થયા સિવાય પુદ્ગલસ્કંધોની પડેલી કર્મસંજ્ઞા ટળી શકતી નથી. કર્મક્ષય એટલે વિપાક ઉદય અથવા પ્રદેશ ઉદય થઇ આત્મપ્રદેશોથી છૂટા પડી જવું. મજબૂત બાંધાનાં કર્મ કે જેને નિકાચિત અવશ્ય ભોગ્યત્વ, વિપાક ઉદયમાં અવશ્ય આવવાળાં કહેવાય છે. તેને પણ ક્ષપક શ્રેણીમાં વર્તતા મહાપુરુષો શુક્લધ્યાનદ્વારા તે નિકાચિત કર્મમાં રહેલા સ્થિતિ તથા રસનો ઘાત કરી વિપાક ઉદયની શક્તિથી હીન કરી નાંખે છે; જેથી કરી તે કર્મો વિપાક ઉદયમાં ન આવતાં પ્રદેશ ઉદય થઈને ખરી પડે છે.

પશ્ચાત્તાપ, પ્રાયશ્ચિત્ત અને શુક્લધ્યાનરૂપ પ્રયત્નથી કર્મમાત્રનો વિપાક ઉદય ટળી શકે છે. અર્થાત્ ટાળ્યાં ટળી શકે છે. પ્રદેશ ઉદય તો કર્મ માત્રનો થવાનો જ. આ પ્રદેશ ઉદય તો કોલુમાં પીલી નાખેલી શેરડીના છોડા ચૂસવા જેવો હોય છે, અને વિપાક ઉદય તે રસવાળો શેરડીનો સાંઠો ચૂસવા જેવો હોય છે. પ્રદેશ ઉદય નિરસ અને વિપાક ઉદય સરસ જાણવો. અથવા ઔદયિક ભાવથી, ઔપશમિક ભાવથી કે ક્ષાયોપશમિક ભાવથી થવાવાળા જીવના પ્રયત્ન વગર કાંઈ પણ બની શકતું નથી. શુભાશુભનો ઉદય ટાળવા માટે જીવને પ્રયત્ન અવશ્ય કરવો પડે છે. ઔપશમિક ભાવ એટલે મોહનીય કર્મનું સત્તામાં દબાઈ જવું. ક્ષાયોપશમિક ભાવ એટલે ઉદય થયેલાનું ક્ષય થવું અને સત્તામાં રહેલાનો ઉદય ન થવો અને ઔદયિક ભાવ તે કર્મનું ઉદયમાં આવવું. ચાર ગતિઓ અનેક પ્રકારની આકૃતિઓ વગેરે ઔદયિક ભાવમાં આવી જાય છે. જેમ જીવને કર્મ બાંધવામાં પ્રયત્ન કરવો પડે છે, તેવી જ રીતે કર્મથી છૂટવામાં પણ પ્રયત્ન કરવો પડે છે અને પૂર્વે બતાવેલા પ્રયત્નોથી વિપાક ઉદય ટળી જઈ પ્રદેશોદય થઈ શકે છે અર્થાત્ ટાળ્યાં ટળી શકે છે. કેવળજ્ઞાનીઓ જે પ્રયત્નથી કર્મ છૂટવાનાં હોય છે તે જાણી શકે છે, અને તદનુસાર આત્માઓ પ્રયત્ન કરે છે. કેટલાક જીવો કર્મને ઉદયમાં લાવવાનો પ્રયત્ન કરે છે, તે હું દુઃખ ભોગવું એવા આશયથી નથી કરતા પણ ઉદયાધીન થઈને મને સુખ

થાઓ એવા આશયથી કરે છે અને કર્મ ઉદયમા આવી, ભોગવાઇ નિરસ થઇને ખરી પડે છે જીવમાત્રની ત્રણ કાળની પ્રવૃત્તિને કેવળજ્ઞાનીઓ જાણે છે અને જીવો પણ તમના જાણવા પ્રમાણે વર્તે છે

'પુરુષાર્થ કરશે કે નહી કરે તે' સઘળુ જ્ઞાનીઓ જાણે છે અને તેજ પ્રમાણે થાય છે વિપાક ઉદયનો પ્રદેશ કરવાનો પ્રયત્ન, વિપાક ઉદયમા લાવવાનો પ્રયત્ન, ઉદયમા આવેલાને ક્ષય કરવાનો પ્રયત્ન વગેરે વગેરે પુરુષાર્થો જ્ઞાનીઓના જ્ઞાનથી બહાર હોતા નથી ત્રિવિધ તાપ(દુ ખ કર્મ)ના વિપાક ઉદયને ક્ષય કરવા દ્રવ્ય પુરુષાર્થ (અનેક પ્રકારના વ્યસાયરૂપ) અને ભાવ પુરુષાર્થ–તપ જપ, આદિ જીવ-માત્ર કરી રહ્યા છે

સ સારમા જેટલા ભાવો થયા છે, થાય છે અને થશે તે સર્વે જ્ઞાનીના જાણવા પ્રમાણે જ છે આપણને જે કાઇ વિચારો ઉત્પન્ન થાય છે તે કર્મની પ્રેરણાથી થાય છે અને તેને સર્વજ્ઞો જાણે છે કેટલાક કહી દે છે કે જ્ઞાનીએ જોયુ હશે તેમ થશે, એમ માનીને પુરુષાર્થહીન થાય છે અને કેટલાક જ્ઞાનીઓએ શુ જોયુ છે તેની આપણને શી ખબર પડે, એમ માની પુરુષાર્થ કરે છે એ સઘળુયે જ્ઞાનીઓના જ્ઞાન બહાર તો નથી જ સ સારમા હિન્દુ–સમાજમા એવી માન્યતા છે કે જે કાઇ થાય છે તે પ્રભુની પ્રેરણા સિવાય થતુ નથી ઇસ્લામ ધર્મમા ખુદાના હુકમ સિવાય ઝાડનુ પાદડુ પણ હાલતુ નથી એવી માન્યતા છે ત્યારે જૈન સમાજમા પ્રભુએ જ્ઞાનમા જોયુ છે તેમ થાય છે, તેમા જરાયે ફેર પડતો નથી તાત્પર્ય કે દુનિયાના અન્ય ધર્મો પ્રભુને પ્રેરક માને છે, ત્યારે જૈન ધર્મ પ્રભુને પ્રકાશક માને છે અને કર્મને પ્રેરક માને છે બસ, એટલો જ ફરક રહે છે.

જીવ, કર્મની પ્રેરણાથી કાર્ય કરે છે કાર્ય માત્રમા કર્મની પ્રેરણા હોય છે કેવળજ્ઞાનીએ જ્ઞાનમા જોયુ હોય તેમ થતુ હોય તો પ્રયત્નને અવકાશ કયાથી ? આ વિચાર પણ કર્મની પ્રેરણાથી અને પ્રભુના જાણવા પ્રમાણે થયો પ્રભુએ આજ પ્રમાણે જાણ્યુ હતુ કે અમુક વ્યક્તિને અમુક ટાઇમે અમુક વિચાર ઉત્પન્ન થશે તેમજ કર્મના વિપાકોદયને ટાળવા પ્રયત્ન કરનાર વ્યક્તિના આશય અને પ્રવૃત્તિને પણ જાણતા જ હતા

જો આપણને અમુક કર્મ ભોગવવુ પડશે એવુ જ્ઞાનીએ જોયુ હોય તો આપણને કર્મને ખસેડવા પ્રયત્ન સૂઝે જ નહિ, અને અમુક પ્રયત્નથી અમુકના અમુક કર્મ ટળી જશે એવુ જોયુ હોય તો તે વ્યક્તિ અવશ્ય પ્રયત્ન કરી કર્મ ટાળ્યા વગર રહેતો નથી અમુક વ્યક્તિ અમુક પ્રયત્ન કરશે પણ તેને નિષ્ફળતા પ્રાપ્ત થશે તો તે ભાવ પણ તેમ થયા વગર રહેતો નથી તાત્પર્ય કે ત્રિવિધ તાપ પ્રયત્નથી ટાળ્યા ટળી શકે છે અને નથી પણ ટળતા બન્નેમા જ્ઞાનીઓને યથાર્થ જ જ્ઞાન હોય છે જ્ઞાનીઓએ શુ જોયુ છે તે અલ્પ જીવ જાણી શકતો નથી, પણ અનુમાન કરી શકે છે કે મારી પ્રવૃત્તિ તથા અપ્રવૃત્તિ, સફળતા અને નિષ્ફળતા વગેરે કાયિક, માનસિક, વાચિક પ્રવૃત્તિઓ જ્ઞાનીઓની જાણ પ્રમાણે જ થાય છે આટલા ઉલ્લેખથી કઈક સમાધાન થશે જ કે જ્ઞાનીઓના જાણવા છતા પુરુષાર્થને અવકાશ તો છે જ જ્ઞાનીઓનુ જ્ઞાન પુરુષાર્થમા આડુ આવી શકતુ નથી, તેમજ આપણે પણ જાણી શકતા નથી કે જ્ઞાનીઓએ આપણા માટે જ્ઞાનમા શુ જોયુ છે ? તેથી પણ પુરુષાર્થને અવકાશ છે જ

બીજી એક બાબત સમાજમા દૃષ્ટિગોચર થાય છે અને તે એ છે કે દુખને ખસેડવા

પરમાર્થસૂચક વસ્તુવિચાર સંગ્રહ

સંગ્રાહક ને યોજક: **મુનિશ્રી પુણ્યવિજય (સંવિજ્ઞપાક્ષિક) અમદાવાદ.**

સ્યાદ્‌વાદ સિદ્ધાન્તનો ઉદ્દેશ એ જ છે કે કોઈ પણ સમજદાર વ્યક્તિ કોઈ વસ્તુના વિષયમાં સિદ્ધાન્ત નિશ્ચિત કરતી વખતે પોતાની પ્રામાણિક માન્યતાઓને ન છોડે; પરંતુ અન્યની પ્રામાણિક માન્યતાઓનો પણ આદર કરે. ૧.

સ્યાદ્‌વાદ સિદ્ધાન્ત હૃદયની ઉદારતા, દૃષ્ટિની વિશાળતા, પ્રામાણિક મતભેદની જિજ્ઞાસા અને વસ્તુના વિવિધપણાના ખ્યાલ પર જ છે. ૨.

સ્યાદ્‌વાદી એટલે 'આ પણ સાચું ને તે પણ સાચું' 'આમે ખરું ને તેમે ખરું' એમ અવ્યવસ્થિત વિચારવાળા નથી હોતા. સ્યાદ્‌વાદ તેમ માનવા કે મનાવવા કહેતો પણ નથી; ઊલટું તે તો એક દૃષ્ટિને સ્થિર કરીને અનેક દૃષ્ટિએ વસ્તુને જોવાનું કહે છે.૩.

જેમ અનેકાન્તદષ્ટિ એ એકાન્તદષ્ટિ ઉપર પ્રવર્તતા મતાંતરોના અભિનિવેશથી બચવાની શિક્ષા આપે છે, તેમ તે અનેકાંતદષ્ટિને નામે બંધાતા એકાંત ગ્રહોથી બચવાની પણ શિક્ષા આપે છે. જૈન પ્રવચન અનેકાંતરૂપ છે એમ માનનાર પણ જો તેમાં આવેલા વિચારોને એકાંતરૂપે ગ્રહણ કરે, તો તે સ્થૂલ દષ્ટિએ અનેકાંતસેવી છતાં તાત્ત્વિક દષ્ટિએ એકાંતી જ બની જાય છે. ૪.

જેમાં અનેકાંતદષ્ટિ લાગુ કરવી હોય તેનું સ્વરૂપ બહુ બારીકીથી તપાસવું. તેમ કરવાથી સ્થૂલ દષ્ટિએ દેખાતા કેટલાક વિરોધો આપોઆપ શમી જાય છે અને વિચારણીય વસ્તુનું તાત્ત્વિક સ્વરૂપ ચોક્કસ રીતે ધ્યાનમાં આવે છે. ૫.

જૈન ધર્મની ટૂંકી વ્યાખ્યા એટલી જ કે જેમાં સ્યાદ્‌વાદ–અનેકાંતવાદ રહેલો છે. કોઈનો પણ પક્ષપાત નથી અને સર્વથા અવિરુદ્ધ ને અવિસંવાદી છે. તે ધર્મને શ્રી જૈનધર્મ કહેવાય છે. ૬.

સઘળા દર્શનકારો શબ્દથી સ્યાદ્‌વાદને નહિ માનવા છતાં અર્થથી સ્યાદ્‌વાદ ચક્રવર્તીની

બાહ્ય પ્રવૃત્તિઓ તથા અભ્યંતર પ્રવૃત્તિઓ આદરાય છે. તેવી જ રીતે સુખને ખસેડવા અભ્યંતર કે બહારની પ્રવૃત્તિ આદરાતી નથી. દુ:ખને ખસેડવા સૌ કોઈ પ્રયત્ન કરે છે પણ સુખને ખસેડવા કોઈ પણ પ્રયત્ન કરતું નથી. જેમ દુ:ખ કર્મ છે તેમ સુખ પણ કર્મ છે, છતાં અનાદિ કાળની વાસનાથી દુ:ખ સૌને અપ્રિય લાગે છે અને સુખ પ્રિય લાગે છે. એટલે દુ:ખને લક્ષમાં રાખીને દૂર કરવા પ્રયત્ન કરાય છે; છતાં એ જ પ્રયત્નથી સુખ પણ ખસી જાય છે. જે પ્રયત્નથી દુ:ખ ખસે છે તે જ પ્રયત્નથી સુખ પણ ખસી શકે છે. અનેક જીવોને દુ:ખ આપી સુખી બનવા, કરવામાં આવતા પ્રયત્નથી સુખ પણ ખસી જાય છે, અથવા પૌદ્‌ગલિક સુખની આશાથી કરવામાં આવતા જપતપરૂપ પ્રયત્નથી પુન્યકર્મ બંધાય છે અને તેથી આત્મિક સાચું સુખ આવરાઇ જાય છે આ સઘળો એ કર્મનો જ વિલાસ છે.

આજ્ઞાને સીધી કે આડકતરી રીતે સ્વીકાર કર્યા વગર ચાલતુ નથી ૭

દરેક ધર્મ પોતપોતાના સ્થાને અપેક્ષાએ સાચા છે એમ માનવુ, પણ તેથી 'બધા ધર્મો સરખા છે' એમ સિદ્ધ થતુ નથી બધા ધર્મોના ચઢતા ઉતરતા દરજ્જા અવશ્ય છે સાધકે પોતાને આત્મોન્નતિને યોગ્ય ઉચ્ચ કોટિનો ધર્મ કયો તેની સ્વય શોધ કરવી જોઇએ અને મધ્યસ્થ દૃષ્ટિથી–પક્ષપાતરહિતપણે જે શોધાય તેને સ્વીકારવા તત્પર રહેવુ જોઇએ ૮

વેદાદિ અન્ય શાસ્ત્રોમા જે પરસ્પર અવિરુદ્ધ અને અવિસવાદી ઉપદેશો મળી આવે છે, તે શ્રીજિનાગમરૂપી મહાસાગરમાથી ઊછળેલા વચનરૂપી બિદુઓ છે ૯

દુનિયામા કોઈ નીતિમાન માણસના ચોપડા શકાશીલ કે ખોટા છે, એમ કોઈ કહે તો ગુન્હેગાર ગણાય છે, તો સર્વજ્ઞ ભગવાન જેવા પરમ જ્ઞાનવાન પરમાત્માના વચનમા શકા ધારણ કરનારો, તેને ખોટા કહેનારો ગુન્હેગાર કેમ ન ગણાય ? ૧૦

સ્વય સત્યવાદી ન બનવુ એ જેટલો ગુન્હો છે એના કરતા પણ જેઓ સત્યવાદી છે એમના પ્રત્યે અસદ્‌ભાવ ધારણ કરવો એ મોટો ગુન્હો છે અને અસદ્‌ભાવ થાય એવુ પ્રવર્તન કરવુ એ તેથી પણ મોટો ગુન્હો છે ૧૧

અસત્યવાદી જીવ સત્યવાદી થઈ શકે છે, પણ સત્યવાદી પ્રત્યે અસદ્‌ભાવ ધારણ કરનારો કદી પણ સત્યવાદી બની શકતો નથી ૧૨

વસ્તુનુ ફળ સમજે પણ સ્વરૂપ ન સમજે તો ઇષ્ટની સિદ્ધિ થઈ શકતી નથી હીરા, મોતી કે પન્નાની કિંમત સમજે પણ સ્વરૂપ ન સમજે તો ઠગાયા વગર રહે નહિ, તેવી જ રીતે ધર્મના સ્વરૂપનુ યથાર્થ જ્ઞાન મેળવવુ જોઇએ અને એ મેળવે તો જ યથાર્થ ધર્મની પ્રાપ્તિ થાય, અન્યથા ઠગાવાનુ થાય ૧૩

ભગવાન કેવળજ્ઞાનીઓના અવિરોધી એવા વચનોના અનુસારે મૈત્રી આદિ સાત્ત્વિક ચાર ભાવનાઓવાળુ જે પ્રવર્તન થાય તે ધર્મ છે, અને એ વચનોને અનુસારે મૈત્રી આદિ ચાર ભાવનાઓવાળુ જીવન જેઓ જીવે તેઓ યથાર્થ ધર્મી છે ૧૪

આત્મશ્રેયકારી લોકોત્તર ઉપકારી ધર્મસાધનાને લગતા કાર્યોની સિદ્ધિ શ્રદ્ધાવિના થવી અશક્ય છે, એ જ કારણે મુક્તિમાર્ગના વર્ણનમા જ્ઞાન અને ચારિત્રની પણ પહેલા દર્શન યા શ્રદ્ધાની જરૂરિયાત ઉપર ભાર મૂક્યો છે ૧૫

કૃષિક્રિયાને વિકસાવવામા મુખ્ય હેતુ જેમ પાણી છે, તેમ જ્ઞાન, ચારિત્ર કે ધર્મ નિમિત્તક અનુષ્ઠાનોને શોભાવનાર, દીપાવનાર કે વિકસાવનાર મુખ્ય હેતુ શ્રદ્ધા છે શ્રદ્ધા જ્ઞાનને શોભાવે છે, ચારિત્રને દીપાવે છે અને ક્રિયાઓને વિકસાવે છે અથવા તો તે સર્વની સફળતા માટે શ્રદ્ધા એ એક અનિવાર્ય વસ્તુ છે ૧૬

ધર્મોન્નતિ અને તેને પરિણામે થતી વિશ્વોન્નતિ મેળવવી હોય, તો બીજા પ્રયત્નોને ગૌણ બનાવી સમ્યક્ શ્રદ્ધાને સુદૃઢ બનાવવાના પ્રયત્નોને જ અગત્ય આપવાની જરૂર છે ૧૭

શ્રદ્ધાને સુદૃઢ બનાવવાનો સહેલામા સહેલો અને સર્વોત્તમ ઉપાય યોગ્ય ધર્માધિકારી પુરુષોના મુખે સમ્યગ્જ્ઞાનના ભડારસમા શ્રી જિનાગમોનુ શ્રવણ કરવુ એ છે આ જ કારણે બુદ્ધિના આઠ ગુણ પૈકી શુશ્રૂષા ગુણને વધુ વજન આપવામા આવ્યુ છે ૧૮

શ્રદ્ધાની સાથે શુશ્રૂષાદિ બુદ્ધિના ગુણો ભળે તો જ શ્રદ્ધાની સ્થિરતા ને દૃઢતા રહે છે, પરતુ એકલી બુદ્ધિ કાર્યકર નીવડતી નથી શ્રદ્ધાની મુખ્યતા ને બુદ્ધિની ગૌણતા સમજવી. ૧૯

જ્ઞાન અને ક્રિયામા જ્ઞાન જો કે મુખ્ય છે, તો પણ કાર્યસિદ્ધિમા ક્રિયાની અનિવાર્ય જરૂર છે ૨૦

કેવળજ્ઞાની ભગવંતો પણ સર્વ સંવરરૂપ ચારિત્ર યા ક્રિયાને પામ્યા વગર પરમપદને પામી શકતા નથી, તો પછી બીજાની તો વાત જ શી ? મતલબ કે સમ્યગ્જ્ઞાન અને સંવરના સાધનરૂપ સમિતિ ગુપ્તિ આદિ સમ્યક્ક્રિયા એમ ઉભયથી મોક્ષ છે પણ એઉમાંથી એકના અભાવમાં મોક્ષ નથી. ૨૧.

આત્માની શક્તિઓનો એક સરખો વિકાસ સાધ્યા વગર કોઈ પણ ફળ પ્રાપ્ત કરી શકાય નહિ એની શક્તિઓ મુખ્ય બે છે: એક ચેતના અને બીજું વીર્ય. એ બન્ને શક્તિઓ અરસ-પરસ એવી સંકળાયેલી છે કે એકના વિના બીજાનો વિકાસ અધૂરો જ રહી જાય છે તેથી બન્ને શક્તિઓ સાથે જ આવશ્યક છે. ચેતનાનો વિકાસ એટલે જ્ઞાન મેળવવું અને વીર્યનો વિકાસ એટલે જ્ઞાન પ્રમાણે જીવન ઘડવું. જ્ઞાન અને ક્રિયા એ બન્ને એકાંતા અર્થાત્ જીવનના છૂટા છૂટા છેડાઓ છે. એ બન્ને છેડાઓ ગોઠવાય તો જ તે ફળસાધક બને, અન્યથા નહિ. આ બાબતમાં અંધ-પંગુ ન્યાય પ્રસિદ્ધ છે. ૨૨.

શ્રી જૈન શાસ્ત્રરૂપી રથને નિશ્ચયનય અને વ્યવહારનય એમ બે ચક્રો છે. જેઓ એ બે ચક્રોમાંથી એક પણ ચક્રનો ઇન્કાર કરનારા હોય અગર તેમ નહિ તો એકમાં જ રાચતા હોય તેઓ અને એ ઉભયનો યથાસ્થિત સ્વીકાર ને અમલ નહિ કરનારાઓ બન્ને ય પણ એ રથને ભાંગી નાંખવાનું પાપ કરનારા છે. ૨૩.

જ્ઞાન ગમે તેટલું મેળવ્યું હોય પણ સમ્યક્ ચારિત્ર સિવાયનું જ્ઞાન પાંગળું છે. જેમ પાંગળો માણસ ભલે દેખતો હોય; પરંતુ પગ વિના બળતા અગ્નિ પાસેથી ઇષ્ટ સ્થાને જઈ શકતો નથી તેમ જ્ઞાનીઓ જ્ઞાનબળે ભલે દેખતા હોય પણ ચારિત્રક્રિયારૂપ પગ વગર સંસારદાવાનળ-થી બચી ફરી મુક્તિ મુકામે જઇ શકતા નથી. ૨૪.

ક્રિયા કરવામાં પોતાનું કે બીજાનું જ્ઞાન જો કે માર્ગદર્શક બને છે, પરંતુ ક્રિયાત્મક ફાયદો મેળ-વવા માટે ક્રિયા તો પોતે જ કરવી પડે છે. ૨૫,

પંચપરમેષ્ઠિમાં એકલા જ્ઞાનીને નહિ, પણ જ્ઞાન મુજબ અમલમાં મૂકનારને જ સ્થાન આપ્યું છે. આચરણ વિનાના મહાજ્ઞાનીઓ-અવધિ આદિ જ્ઞાનને ધારણ કરનારાને પણ સ્થાન નથી. ૨૬.

અધ્યાત્મની વ્યાખ્યા જણાવતાં શાસ્ત્રકાર મહારાજે કહ્યું છે કે: '**आत्मानमधिकृत्य पंचाचार चारिमा**' આત્માને ઉદ્દેશીને જે પાંચે આચારની સાધના કરવી તેનું નામ અધ્યાત્મ કહેવાય છે. આ વ્યાખ્યા જ જણાવે છે કે ભાવ-ચારિત્ર ટકાવવાને દ્રવ્યચારિત્રની જરૂરિયાત છે, માટે દ્રવ્યને ભાવનું કારણ માનીને સારા નિમિત્તોને સેવવાપૂર્વક પાંચે આચારને પાળે તે બધા અધ્યાત્મી જ કહેવાય છે. ૨૭.

જ્યાં સુધી પ્રભુની આજ્ઞા માનવામાં ન આવે ત્યાં સુધી સમકિતની પ્રાપ્તિ થતી નથી. પ્રભુ અત્યારે વિદ્યમાન નથી પણ તેમના બનાવેલા સૂત્રો મોજૂદ છે તે સૂત્રોમાં પ્રભુએ જે જે કહ્યું છે તે મુજબ આપણે માનીએ, તો જ પ્રભુની આજ્ઞા માની કહેવાય અને તો જ સમકિત પ્રાપ્તિને યોગ્ય બની શકાય. ૨૮.

માનવું અને પાળવું એ બે એક વસ્તુ નથી. માનવું એટલે પાળવાની હાર્દિક ભાવના. પાળવું એટલે અસ્ખલિત જીવન ગાળવું. આ ભાવના ત્યારે જ ટકી શકે કે જ્યારે શ્રદ્ધાભાવિત હૃદય હોય. ૨૯.

જે લોકના વ્યવહારમાં પ્રવર્તે તે જ વ્યવહાર યોગ્ય કહેવાય. લોકો ઉપાદેય પદાર્થોમાં પ્રવૃત્તિ અને હેય પદાર્થોથી નિવૃત્તિ શ્રુતજ્ઞાન દ્વારા જ કરે છે, માટે વ્યવહાર યોગ્ય શ્રુતજ્ઞાન હોવાથી તે જ અત્યંત લોકોપકારી છે. ૩૦.

જ્ઞાન વિના શ્રદ્ધાની અસાર્થકતા

લેખક શ્રી જીવરાજભાઈ ઓધવજી દોશી બી એ એલ, એલ, બી

શ્રી 'આત્માનંદ પ્રકાશ'ના ઑકટોબર માસમા પ્રસિદ્ધ થયેલ અંકમા 'સમ્યક્ શ્રદ્ધા રહિત જ્ઞાનની નિરર્થકતા'ના મથાળાવાળો લેખ વાચ્યા પછી આ લેખ લખવાની પ્રેરણા થયેલ છે જૈન દર્શન અનેકાતવાદી છે દરેક વિષયનો જુદી જુદી દૃષ્ટિથી અભ્યાસ કરવો, તેના દેખાતા વિરોધોનો વિચાર કરવો, દેખાતા વિરોધોનો સમન્વય કરવા પ્રયાસ કરવો, અને તેમાથી સત્ય શોધવાનો તાત્ત્વિક પ્રયત્ન કરવો તે અનેકાતવાદના સિદ્ધાતનુ રહસ્ય છે આવી બુદ્ધિથી આ લેખ લખ્યો છે, તેમા ખોટી ચર્ચા કરવાનો કે ટીકા કરવાનો બિલકુલ આશય નથી

પ્રથમ શ્રદ્ધા શબ્દનો અર્થ જોવાનો રહે છે શ્રદ્ધા એટલે આપ્ત પુરુષના વચનની બુદ્ધિથી પરીક્ષા કર્યા વિના ગ્રહણ કરવાની વૃત્તિ શ્રુતિ સ્મૃતિ કે આગમમા જે જે વિધિવિધાન બતાવ્યા હોય, તત્ત્વ વિષે જે પ્રરુપણા કરી હોય તેનો અનુભવ જ્ઞાનમા ઉતાર્યા વિના અથવા તાર્કિક દૃષ્ટિએ ચકાસણી કર્યા વિના સ્વીકાર એક ધર્મગુરુ ધર્મનુ એક પુસ્તક હાથમા લઇ કહે કે 'Thus said the Lord' પ્રભુએ આ પ્રમાણે કહ્યુ છે, તો તે વચનને કાઇ ઊહાપોહ કર્યા વિના, બુદ્ધિથી વિચાર કર્યા વિના માની લેવુ તેવી મનની વૃત્તિને શ્રદ્ધા કહેવામા આવે છે લોકોમા ઘણા ધર્મો શ્રદ્ધા ઉપર બધાયેલા હોય છે, શ્રદ્ધા ઉપર જ જીવે છે, પણ જૈનધર્મ જેવા ધર્મોનો મૂળ પાયો ફક્ત શ્રદ્ધા ઉપર હોતો નથી તેમા શ્રદ્ધાનુ જે તત્ત્વ છે તે અંધશ્રદ્ધા નથી, પણ તાત્ત્વિક શ્રદ્ધા (rational faith) છે. આગમો જુઓ, પૂર્વાચાર્યોના ગ્રથો જુઓ તો તેમા અમે કહીએ છીએ માટે માની લ્યો એવુ ભગવાન કે આચાર્યો કહેતા નથી, જે વચન તમને યુક્તિમદ્ લાગે તે જ ગ્રહણ કરો એવુ ફરમાવે છે ખુદ તીર્થંકર સર્વજ્ઞ મહાવીર ભગવાને પણ આત્માની સિદ્ધિ માટે પોતાના વચન ઉપર શ્રદ્ધા રાખી-માની લેવા ગૌતમ ગણધરને કહ્યુ નથી, તેમ પોતે કેવળી છે અને કેવળજ્ઞાનમા તે પ્રમાણે ભાસ્યુ છે એમ પણ કહ્યુ નથી, પણ ગૌતમ ગણધરે માન્ય રાખેલ વેદના વાકયો, પ્રત્યક્ષ અનુમાન વગેરે જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવાના સાધનોદ્વારા આત્મતત્ત્વની પ્રતીતિ કરાવેલ છે, એટલે જૈન ધર્મ શ્રદ્ધાપ્રધાન ધર્મ નથી, પણ જ્ઞાનપ્રધાન ધર્મ છે જૈન ધર્મનો પાયો તત્ત્વજ્ઞાન ઉપર છે, ફક્ત શ્રદ્ધા ઉપર નથી સામાન્ય વ્યવહારમા પણ આપણે એક વચન પ્રથમ શ્રદ્ધાથી માની લઇએ છીયે, કારણ તે વિના વ્યવહાર ચાલી શકતા નથી કે જ્ઞાનની વૃદ્ધિ થતી નથી, પછી આપણે તે વચનને આધારે કાર્ય કરીએ છીએ, અનુભવમા મૂકીએ છીએ, અનુમાનાદિક જ્ઞાનના સાધનોથી તે વચનની સમાલોચના કરીએ છીએ, અને અનુભવ અને પ્રમાણથી જો તે વચન કાર્યસાધક બને તો તેનો સ્વીકાર કરીએ છીએ, અને કાર્યસાધક ન બને તો તે વચનને મિથ્યા માની ત્યજી દઇએ છીએ એટલે શ્રદ્ધાથી જ્ઞાનપ્રાપ્તિની શરુઆત થાય છે અને શ્રદ્ધેય વચન

જો કાર્યસાધક થાય તો માન્યતા (belief) મટીને સિદ્ધાંત (theory) બને છે, અને વાસ્તવિક જ્ઞાનરૂપે પરિણમે છે. આત્માનું અસ્તિત્વ, જીવ અને કર્મનો સંબંધ, જગતકર્તા તરીકેની ઇશ્વરની માન્યતા જેવા કેટલાક વિષયો અતીંદ્રિય હોય છે અને પ્રત્યક્ષ ગોચર હોતા નથી, પણ તેટલા ઉપરથી વચન પ્રમાણથી માની લેવા એવો શાસ્ત્રકાર આગ્રહ કરતા નથી. પ્રત્યક્ષ સિવાય જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવાના બીજા સાધનો છે. અનુમાન, ઉપમાન વગેરે સત્ય-અસત્ય શોધવાના સાધનો છે. તે દ્વારા શ્રદ્ધેય વચનની પ્રમાણતાની પરીક્ષા થઈ શકે છે; સુવર્ણની પરીક્ષા જેમ કસ, છેદ અને તાપથી કરવામાં આવે છે તેમ આગમના વચનોની પરીક્ષા કરવા શાસ્ત્રકાર ફરમાવે છે, એટલી જ મર્યાદા છે કે પરીક્ષા કરનાર નિપુણ માણસ હોવો જોઈએ. જગતમાં નૈતિક વ્યવસ્થા જોવામાં આવે છે, સારા કામનું ફળ સારું મળે છે, બૂરા કામનું ફળ બુરું મળે છે, આ મનુષ્ય-ભવમાં પણ સાચો પુરુષાર્થ કરવાથી એક માણસ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી દૈવી સંપત્તિ મેળવતો જોવામાં આવે છે, જ્યારે બીજો માણસ ઊલટો પુરુષાર્થ કરવાથી પશુની સ્થિતિએ પહોંચતો દેખાય છે. પરસ્પર દેખાતા આવા વિરોધ ભાવોનો બીજો કાંઈ ખુલાસો ન મળી શકતો હોય તો કર્મનો નિયમ માનવાનો રહે છે. કર્મનો નિયમ સ્વીકારવાથી નૈતિક વ્યવહારને પુષ્ટિ મળે છે અને આધ્યાત્મિક જીવનનો વિકાસ થાય છે અને જગતમાં વ્યવસ્થા સચવાઈ રહે છે. ટૂંકામાં, આવી તાત્ત્વિક વિચારણાથી પ્રત્યક્ષ નહિ એવા અતીંદ્રિય વિષયો–નિયમોની પ્રતીતિ થઇ શકે છે. જ્ઞાનની ઊંચી કક્ષાએ પહોંચેલા યોગી પુરુષોને આત્મતત્ત્વ જેવી અતીંદ્રિય વસ્તુનું પ્રત્યક્ષ દર્શન થાય છે. ટૂંકામાં, શ્રદ્ધેય વચનો અનુભવ-જ્ઞાનથી પર નથી, અને તે વચનોની પ્રમાણતાનો આધાર જ્ઞાનની પરિપક્વતા ઉપર છે.

કદાચ એમ કહેવામાં આવે કે ધર્મનો મુખ્ય પાયો શ્રદ્ધા છે, તેમાં જ્ઞાન ગૌણ છે. **सम्यग्दर्शनज्ञानचारित्राणि मोक्षमार्गः** એ સિદ્ધાંતભૂત સૂત્રમાં દર્શનને પ્રથમ મૂકેલ છે, જ્ઞાનને પછી મૂકેલ છે. દર્શનનો અર્થ શ્રદ્ધાન થાય છે માટે શ્રદ્ધાનને ધર્મના વિષયમાં અગ્રસ્થાન આપવું જોઈએ. આ દલીલ વિચારવા જેવી છે, પણ નિરુત્તર (conclusive) નથી. તાત્ત્વિક વિચારણા પ્રમાણે Intuitive Knowledge એવો અર્થ સમ્યગ્ દર્શનનો થઇ શકે છે તેમ જ્ઞાનનો અર્થ Reflective Knowledge થાય છે. Intuitive Knowledge એટલે જેને શાસ્ત્રમાં પ્રાતિભજ્ઞાન–અંતર્જ્ઞાન કહે છે. આ જ્ઞાનમાં આત્માને પોતાના શુદ્ધ સ્વરૂપનું પ્રત્યક્ષ દર્શન થાય છે. તેવું દર્શન થતાં સ્વપરનો ભેદ પ્રત્યક્ષ થાય છે. મિથ્યાભ્રાંતિ ટળી જાય છે અને ભ્રાંતિ ટળી જતાં અચળ શ્રદ્ધા (faith) થાય છે. આ સ્થિતિમાં શ્રદ્ધા એક આધ્યાત્મિક ચક્ષુનું કામ કરે છે. ચર્મચક્ષુથી જેમ ભૌતિક પદાર્થોનું જ્ઞાન થાય છે તેમ શ્રદ્ધારૂપી આધ્યાત્મિક ચક્ષુથી આત્મા જેવા અતીંદ્રિય પદાર્થોનું જ્ઞાન થાય છે પણ આ વિકાસશ્રેણીમાં તો શ્રદ્ધા અને જ્ઞાન એકમેક થાય છે. ત્યાં બન્ને વચ્ચે ભેદ રહેતો નથી.

ટૂંકામાં, ધર્મનો પાયો શ્રદ્ધા છે, પણ તે અંધશ્રદ્ધા નથી. બુદ્ધિગમ્ય (rational faith) શ્રદ્ધા છે. જૈનદર્શને ઇશ્વર જેવી એક અગમ્ય સર્વવ્યાપી સર્વનિયામક શક્તિને સ્વીકારેલ નથી, તેમ આગમોને વેદની જેમ અપૌરુષેય માન્યા નથી. આવા ધર્મનો પાયો તો તત્ત્વ ઉપર જ છે. તત્ત્વજ્ઞાન ઉપર આવા ધર્મનો નિર્વાહ છે, માટે જ આ ધર્મમાં તત્ત્વજ્ઞાનને અગ્રપદ આપવામાં આવેલ છે. જૈનધર્મ તાત્ત્વિક ધર્મ છે, એટલે સેંકડો વર્ષોમાં તે જીવતો રહ્યો છે અને હજુ પણ જીવે છે અને

ભવિષ્યમા પણ તત્વજ્ઞાન ઉપર નિર્ભર રહી જીવવાનો છે આવા ધર્મમા શ્રદ્ધાને પ્રધાનપદ આપવુ અને જ્ઞાનને ગૌણપદ આપવુ તે ધર્મનો હ્રાસ કરવા જેવુ છે

આ બુદ્ધિવાદ અને વિજ્ઞાનવાદના જમાનામા ધર્મને ફક્ત શ્રદ્ધા ઉપર સ્થાપિત કરવો અથવા ઉપદેશવો તે વ્યાજબી અને શકય નથી જ્ઞાન મેળવવાના અનેક સાધનો ઊભા થયા છે સ્કૂલો છે, કૉલેજો છે, યુનિવર્સિટીઓ છે, જુદા જુદા દર્શનો બતાવનાર સસ્કૃત શાળાઓ છે, ઇંગ્રેજી જેવી પ્રખર ભાષાનુ જ્ઞાન છે, ન્યુઝ-પેપરો છે, માસિકો છે, રેડિયો છે, ભાષણો છે, સાયન્સની પ્રયોગશાળાઓ છે–આવા પ્રગતિ-શીલ જમાનામા જૈનસમાજને અને ખાસ કરીને યુવાન જૈન પ્રજાને ઉપાશ્રયના ચાર ખૂણા વચ્ચે બેસાડી ફકત શ્રદ્ધા રાખી ધર્મના સિદ્ધાતોનો તમે સ્વીકાર કરાવી શકો નહિ જૈન ધર્મના ઉપદેશકોએ જૈનધર્મના મૂળ સિદ્ધાતો-નો અભ્યાસ કરવો જોઇએ તેનુ મનન અને ચિંતવન કરવુ જોઇએ સેકડો વર્ષથી જૈન સપ્રદાય જુદા જુદા દેશોમા અને જુદા જુદા કાળમા વહેવાથી ધર્મના શુદ્ધ સ્વરૂપને જે કાંઈ મલિનતા લાગી હોય, તેનુ સશોધન કરી, તેનુ શુદ્ધ સનાતન સ્વરૂપ જૈન સમાજ અને જગત પાસે મૂકતા શીખવુ જોઇએ

ધર્મનો મૂળ હેતુ તો મુક્તિનો માર્ગ બતા-વવાનો છે જીવ કયા કયા કારણોથી સસારમા ભ્રમણ કરે છે? તેને કેવા કેવા કારણોથી કર્મના બધન થાય છે? તે કર્મબધન કેમ અટકાવી શકાય? બાધેલા કર્મ કેમ ખપાવી શકાય? અને મુક્તિનો માર્ગ કેમ સરલ થઇ શકે? તે બતાવ-વાનુ ધર્મનુ મુખ્ય કામ છે, એટલે અધ્યાત્મનુ જ્ઞાન આપવુ તે ધર્મનુ કામ છે. પૌદ્ગલિક પદાર્થોનુ સ્વરૂપ બતાવવુ તે ગૌણ કામ છે એટલે હાલના વિજ્ઞાનશાસ્ત્રની શોધખોળથી પૌદ્ગલિક જગત સબધી ધર્મના કાઇ મતવ્યો વિરોધ જતા હોય–દાખલા તરીકે પૃથ્વીનુ સ્વરૂપ, ચદ્ર, સૂર્ય આદિ નક્ષત્રોની ગતિ–તો તે મતવ્યોને ગૌણ માની, તે મતવ્યો સબધનો આગ્રહ છોડી દઇ ધર્મના મૂળ સિદ્ધાતો ઉપર જ ભાર મૂકવો જોઇએ ઉપદેશકોએ વિજ્ઞાનશાસ્ત્ર પણ જોવુ જોઇએ પાશ્ચાત્ય તત્ત્વજ્ઞાનનો પણ અભ્યાસ કરવો જોઇએ, જેથી બુદ્ધિગમ્ય ધર્મનો ઉપદેશ કરી શકાય

એક એવી દલીલ કરવામા આવી છે કે લોકોમા ભિન્ન ભિન્ન રુચિ છે રુચિભેદને લીધે ધર્મભેદ, દર્શનભેદ, શાસ્ત્રભેદ અને જ્ઞાનભેદ કાયમ રહેવાના છે, માટે જુદા જુદા ધર્મો અને સપ્રદાયો વચ્ચે સમાનભાવ થવો અશકય છે અને તેવા સમભાવની વાતો કરનારા સમાજને ધર્મરુચિથી ભ્રષ્ટ કરે છે આ દલીલ સ્વીકારવા જેવી નથી જુદા જુદા સપ્રદાયો અને ધર્મના માણસો વચ્ચે જેમ રુચિભેદ છે તેમ જૈન જેવા એક જ ધર્મ માનવાવાળા લોકોમા પણ ભિન્ન ભિન્ન રુચિ છે એટલે ઉપરની દલીલ પ્રમાણે તો એક ધર્મના માણસો વચ્ચે પણ સમભાવ શકય નથી તત્ત્વજ્ઞાન અને શુદ્ધ ધર્મનુ મુખ્ય ધ્યેય ભિન્નતામાથી એકતા સાધવાનુ છે જુદી જુદી ગતિના, જુદી જુદી જાતિના ભિન્ન ભિન્નરૂપે દેખાતા જીવોમા એક અખડ–અભિન્ન સમાન ચેતના દ્રવ્ય રહેલ છે તે આ તાત્વિક જૈન દર્શનની વિચારણાનુ ફલ છે અને તે અખડતા પ્રાપ્ત કર-વાનો પુરુષાર્થ કરવા ધર્મની બધી પ્રવૃત્તિઓ છે

ધર્મના ઉપદેશમા માધ્યસ્થ્ય ભાવને બદલે અહભાવ સામ્રાજ્ય ભોગવે તો તે ઉપદેશ સમાજનુ કે શ્રોતાઓનુ કલ્યાણ કરવાને બદલે રાગદ્વેષની વૃદ્ધિ કરનાર થાય છે અત્યારની જૈન સમાજની કલુષિત સ્થિતિનુ કારણ માધ્યસ્થ્ય ભાવનો ત્યાગ અને અહભાવની વૃદ્ધિ છે

ટૂકામા (૧) ફક્ત શ્રદ્ધા ઉપર રચાયલો

આજ્ઞા ઉલ્લંઘન !
[૫]

લેખક : **મોહનલાલ દીપચંદ ચોકસી.**

(ગતાંક પૃષ્ઠ ૫૦ થી ચાલુ)

પધારો, પધારો, ગુરુદેવ ! આજે આપના પવિત્ર કદમ એકાએક મારા આ નિવાસસ્થળમાં શા કારણે થયા ?

રાણીની માંદગીથી જેનું ચિત્ત આજ કેટલાક દિવસથી વિહ્વળ બન્યું છે અને જેના મનમાં ચિંતા ડાકિનીએ ઘર ઘાલ્યું છે, એવા પદ્મનાભ રાજાએ દેવીભક્ત માણિકચદેવને રાજમંદિર તરફ આવતા નિહાળી, આસન ઉપરથી ઊભા થઈ, સામે જઈ આવકાર આપતા ઉપરના શબ્દો ઉચ્ચાર્યા.

પુરોહિત માણિકચદેવ સમયવર્તી આસન પર બેઠક લેતાં જ જરા કરડાકીથી બોલી ગયો:

'રાજન્, મહારાણીના મંદવાડની ચિંતાથી તમારું મન ક્ષુભિત થયું જણાય છે ! ચહેરા પર તેથી જ નિસ્તેજતાની કાલિમા પ્રસરી ચૂકેલી દેખાય છે !'

'ગુરુજી, એ વાતની આપને કોણે ખબર કરી ?'

'કાળીમાતાના સાનિધ્યવાળા મને, તમો આ પ્રશ્ન પૂછો છો એ ઓછું આશ્ચર્ય છે ? રાણીની માંદગીની વાત હું જાણું છું; એટલું જ નહિ પણ હું એ પણ જાણું છું કે જ્યારથી રાણીમાતા પેલા મંદાર પર દેવના દર્શન કરી આવ્યા ત્યારથી જ તેમની પ્રકૃતિ બગડવી શરુ થઈ અને ચોથા દિને તો બિછાનામાં પટકાઈ પડ્યા ! પંદર વર્ષથી જે સ્થળનો પડછાયો પણ નહોતો લીધો એવા એ નાસ્તિકોના ધામમાં માદીકરી ગયા. દેવીનો સંદેશ કાનોકાન શ્રવણ કર્યા છતાં એ અવગણી તેં એમાં સાથ પૂર્યો ! રાજન્ ! તું એમ સમજે છે કે આ પુરોહિત સાવ મૂર્ખ છે ? કિંવા કેવળ મંદિરમાં રહે છે એટલે એને આસપાસના બનાવોની કંઈ જ ખબર નથી ? પદ્મનાભ ! સમજી લે કે માતાના અનન્ય ઉપાસક એવા મને દેવી હાજરાહજૂર છે. એના દ્વારા ભાવિમાં બનનારા બનાવોની આગાહી થાય છે. દેવીની આજ્ઞાનું ઉલ્લંઘન કરી, હે રાજન્ ! તું સાર નહિ કાઢે. સારાયે નગરમાં એથી વિનાશની નોબત વાગશે. કાળીમાતાના કોપ સામે હજુ સુધી નથી તો કોઈ ટક્યું કે નથી તો કોઈ ટકવાનું !'

ગુરુદેવ, આમ ગુસ્સે ન થાઓ. જરા ધીરજ ધરો અને મને સમજાવો તો ખરા કે મેં કાળીમાતાની કઈ આજ્ઞા અવગણી ?' રાજા ગળગળા સાદે નમ્રતા ધારણ કરી પૂછવા લાગ્યો અને તેણે ઉમેર્યું કે:

'મેં માતાના ચરણે નથી તો નૈવેદ્ય ધરવામાં કચાશ રાખી કે નથી તો એ નિમિત્તના ઉત્સવમાં કોઈ પ્રકારની કૃપણતા દાખવી ! અરે, એ મહામાયાની

ધર્મ ટકી શકતો નથી કે વિકાસ પામી શકતો નથી.

(૨) તાત્ત્વિક જ્ઞાન ઉપર રચાયેલ ધર્મ વિકાસ પામે છે અને સ્થાયી રહી શકે છે.

(૩) જૈન ધર્મ એક તાત્ત્વિક ધર્મ (Philosophical Religion) છે.

(૪) માટે જૈનધર્મના વિકાસ અને અસ્તિત્વ માટે તાત્ત્વિક જ્ઞાન આવશ્યક છે.

પ્રસન્નતા અર્થે તો મારા કુળધર્મનો ત્યાગ કર્યો છે અને મલ્લિપુરનો સ્વામી છતા આપના ચરણમા તો એકાદા કિંકર સમ આળોટુ છુ !'

'મહારાજ, આ કંઈ ગુસ્સે થવાનો પ્રસંગ નથી. એક તરફ આપ દેવીનો સંદેશ જાતે સાભળો છો. નગ્ન સાધુના ઉપદેશથી રાજ્ય ઉપર આવનાર સંકટની એમા આગાહી ભાળો છો, છતા આશ્ચર્યની વાત તો એ જ છે કે એ વાતને દિવસો વીત્યા પણ આપે એ સંબંધમા એકાદ પગલુ લીધુ છે ખરુ ? આપના કર્મચારીઓથી જે વાત અજાણી છે કિવા આપના ગુપ્તચરો જે વાત શોધી શક્યા નથી, તે વાત હુ મેળવી લાવ્યો છુ. જ્યારથી સાધુ અમરચંદ્રે મંદારગિરિ પર અડ્ડો જમાવ્યો છે ત્યારથી એનો બોધ સાભળવા આવનાર નરનારીઓની સખ્યા વધતી જ ચાલી છે, સભામડપ મનુષ્યોથી ચિકાર બની જાય છે. વળી પેલા મંદિરમા અવાર નવાર મોટી પૂજાઓ થાય છે. એ જોવાના બહાને નગરમાથી ઘણા માણસો ગિરિના પગથિયા ચઢે છે અને કેવળ દર્શન મિષે આવેલા એ બાપડા દિગંબર મુનિની વાચાળતામા ફસી પડે છે ! એક વેળા જે સ્થાનમા કેવળ કાગડા ઊડતા હતા એમ કહી શકાય અર્થાત્ જ્યા રડ્યોખડ્યો માનવી દૃષ્ટિપથમા આવતો ત્યા આજે માનવીના પૂર વહી રહ્યા છે. વાત આટલેથી નથી અટકી. સમીપવર્તી ચંપાનગરનો રાજપુત્ર પણ આવે છે એવુ મે સાભળ્યુ છે ! અને જ્યારથી મહારાણીના એ મંદિરમા પગલા થયા ત્યારથી તો મને જબરુ આશ્ચર્ય ઉદ્ભવ્યુ ! ગજવીને વરદાનથી નવાજી દેનાર માતા પરથી રાજકુટુંબની ભક્તિ આમ ઊડી જાય અને મારી ચક્ષુ સામે માતાનો કોપ ઊતરી આવવાનુ સરળ બને એ કેમ જોયુ જાય ? મારા પેટમા આપનુ અન્ન પડ્યુ છે. મારી ફરજ એકવાર ફરીથી આવનાર ભીષણ સત્યાનાશથી આપને ચેતવવાની છે અને તેથી જ હુ ચાલી ચલાવીને દોડી આવ્યો છુ. મહારાજ, હજુ પણ આખ ઉઘાડો. રાજ્યમા જે બની રહ્યુ છે તેની તપાસ કરો અને આ ધતિંગને પહેલી તકે દાબી દેવાના ઉપાય લ્યો.'

પદ્મનાભ–'પુરોહિતજી, કેવળ રાણીના જૈન મંદિરમા જવા માત્રથી મારી ભક્તિ માતામાથી ખસી ગઈ છે એમ ન માનો. પંદર વર્ષથી જે સ્થાનમા પગ સરખો મૂક્યો નથી એ મંદિરમા રાણી સુરાદેવી મારી આજ્ઞાથી ગઈ. અને તે પણ નાઇલાજે. તમો જાણો તો છો કે આટલી ઉમરમા માત્ર મારે જો કોઈ પણ સંતાન હોય તો તે એકલી મૃગાવતી ! એટલે એ પુત્રીની હઠને લઈ મારે માદીકરીને ગિરિ-પર જવાની છૂટ આપવી પડી ! મૃગાવતીને માત્ર એ સ્થળની નૈસર્ગિકતા નિહાળી, કેવળ દેવાલય નીરખી પાછા ફરવાની મે તાકીદ કરી છે. મુનિની વાણી સુણવાનો નિષેધ એમા આલેખાયેલ છે. શુ કુદરતના આગણે છૂટથી ફરવામા કિંવા સૃષ્ટિસૌન્દર્યનુ પાન કરવામા માતાની ભક્તિ નષ્ટ થાય છે એવુ તમારુ કથન છે ?'

માણિક્યદેવ–'મહારાજ, રાણી સુરાદેવી પથારીવશ હોવા છતા પણ કુવરી અહર્નિશ એ સ્થળે જાય છે એની આપને માહિતી છે ? આ રીતે દેવી પ્રતિ ઉપેક્ષા દાખવવાનુ પરિણામ સારુ નહીં આવે.'

પદ્મનાભ–'છિ, છિ, તમો એવુ ન બોલો, માતાની કૃપાથી તો મારી એ બાળા આટલી મોટી થવા પામી છે. જગદબાની મહેર પર તો હુ હજુ આશાના કિલ્લા ચણી રહ્યો છુ. આટલો લીલારો એની કૃપાનુ ફળ છે એ હુ સાન ભૂલી જઉં એ કલ્પનામા પણ આવી શકે તેમ નથી. બાકી સખી જોડ રાજકન્યા કેવળ સૃષ્ટિનિરીક્ષણના હેતુથી પ્રેરાઈ જતી હોય તો એ વાત જુદા રૂપમા ન લઈ જવી ઘટે.'

પુરોહિત–'મહારાજ, આપની વાત સાભળતા તો આપ પૂર્ણ દેવીભક્ત છો છતા પેલા સાધુના જામતા પ્રભાવને અટકાવવા અર્થે સત્વર પગલા લેવાવા જોઈએ. આજે ભાદ્રપૂર્ણિમાનો છેલ્લો દિવસ છે. હજારો નરનારીઓને મે એ ગિરિમાર્ગે જતા

જોયા અને જે ભક્તિભાવથી તેઓ ઉપદેશ સાંભળવા એકત્ર થાય છે એ જોઈ મારું અંતર ભેદાઈ જાય છે! મને ભીતિ પેઠી છે કે એ મુનિ વાચાળતાના પાશથી નગરની ભોળી જનતાને મંત્રમુગ્ધ બનાવી દેશે. અલબત, આજે પર્વનો અંતિમ દિવસ છે છતાં આટલી ગિરદી પૂર્વે કોઇ વાર જોવામાં આવી નહોતી. તળાટી પરનો રથ જોતાં રાજકુંવરી પણ ત્યાં પહોંચી જણાય છે. આપ ભલે આજ્ઞાપાલનના તાર પર અંગુલી ફેરવ્યા કરો પણ મને શંકા થાય છે કે રાજકુંવરી પણ એ મુનિના ઉપદેશથી વંચિત નહીં રહે. આ બધા બનાવો પરથી મને તો માતાનો કાળો કોપ ઊતરવાના ચોઘડિયા સંભળાય છે. મહારાજ! આપ જલ્દી એ માટે ઇલાજ કરો નહિ તો ભાવિ ભયંકર છે.'

'જય અંબે' કહી માણિક્યદેવ ત્યાંથી સીધાવ્યા. જે વેળા પુરોહિત માણિક્યદેવ રાજા પદ્મનાભની સાથે રાજ મહાલયમાં ઉપર વર્ણવી ગયા તે વાર્તાલાપમાં મશગૂલ બન્યો હતો એ વેળા મંદારપર્વત પર કોઈ જુદું જ વાતાવરણ જામ્યું હતું. જ્યારથી મહારાજ અમરકીર્તિ પ્રતિજ્ઞાબદ્ધ થઈ આ સ્થળમાં ચોમાસું રહેવા આવ્યા અને મંડપમાં અર્હંતની વાણીની અમૃતવર્ષા આરંભી, ત્યારથી જ મલ્લિપુર નગરીના જૈનોમાં તો અપૂર્વ ચેતના આવી પણ સાથો સાથ જૈનેતર સમુદાયમાં પણ સંતની મીઠી ઉપદેશધારાએ સ્થાન જમાવવા માંડયું. એમાં ચંપાના રાજકુમારના આગમને અનેરો રંગ પૂર્યો અને રાણી સુરાદેવીએ પુત્રીસહિત પધારી દોઢ દશકાના લાંબા વર્ષો પછી શ્રી મલ્લિનાથ પ્રભુના દેવાલયમાં પગ મૂક્યો ત્યારે તો આ સ્થળનો મહિમા સોળ કળાયે પ્રકાશી ઉઠયો. ગિરિના પુનિત વાયુમંડળે નગરજનોમાં અભૂતપૂર્વ ઉત્સાહ રેલાવ્યો. એમાં આજે તો મહાપર્વ પર્યુષણનો અંતિમ દિવસ. સર્વત્ર અમારિઘોષણા જય જયકાર અને મંગળ ધ્વનિના ગર્જારવ સિવાય બીજું કંઇ સંભળાતું જ નહોતું. દેવમંદિરમાં અર્ચન–પૂજન મોટા સમારંભથી શરુ થયું હતું. અંતકાળે થતાં ઘંટાનાદથી વાતાવરણ ઓર ગાજી ઊઠતું.

સખી સાથે દર્શનાર્થે આવેલી રાજકુંવરી મૃગાવતી પણ એ આનંદમાં ભળી ચૂકી હતી. કેટલાયે દિવસોથી એ જે ધારણા રાખીને આવતી તે હજુ સુધી બર આવી નહોતી. એથી તેણીના ચહેરા પર નિરાશાની કાલિમા ડોકિયા કરતી સૂક્ષ્મતાથી અવલોકન કરનારને સ્પષ્ટ જણાતી. વારંવાર તેણી ચોતરફ દૃષ્ટિ ફેરવતી. પુરુષમંડળી પ્રતિ એના નેત્રો પળે પળે પલકારા મારતા. બાહ્યથી એ થઇ રહેલા સ્નાત્રમહોત્સવમાં ભાગ લઇ રહેલી છતાં અંતરમાં જુદું જ રમણ થઇ રહ્યું હતું. એક જ અવાજ વારંવાર ઊઠતો કે: 'આજે તો–છેલ્લા દિવસે તો–એ કુમાર જરૂર અહીં આવવો જ જોઇએ. એકવાર દૃષ્ટિ મળે તો બીજું તો સર્વ કંઇ થઇ શકે.'

સમયનું ચક્ર અસ્ખલિત વહી રહ્યું હતું. લગભગ એક કલાક બેઠા પછી તે ઊઠીને બહાર આવી અને જ્યાંથી સારુયે શહેર એક નાનકડા લીલા ટાપુ સમાન દેખાતું હતું અને ગિરિ પર આવતા પથિકોનું સ્પષ્ટ દર્શન થતું હતું એવા એક આગળ પડતા ભાગ પર તે સખી સહિત બેઠી.

સખી, મૃગાવતી જોડે આજ કેટલાક દિવસોથી ટેકરી પર આવતી હતી છતાં તેણીએ કોઇપણ વાર કુંવરીને પૂર્વની જેમ હસતી જોઈ નહોતી. ઉદાસીન ભાવ ધારણ કરી તે થોડુંક ફરતી, વારંવાર ગિરિ માર્ગ પર નજર નાખતી, થાકતી ત્યારે પાછા ફરવાની હાકલ કરતી. હૃદય ખોલીને એક પણ વાર તેણીએ વાત કરી નહોતી. આજે અવકાશ જોઇ સખીએ વાત ઉપાડી. ઉદાસીનતાનું કારણ કઢાવવા, કુંવરીને તેણીએ જાતજાતના પ્રશ્નો પૂછ્યા. છતાં સખીની આશા પાર ન પડી. ખિન્ન ચહેરે ગિરિ પરની પગથી જોતી તે બેસી રહી.

એકાએક રથની ઘૂઘરીઓ રણકવા લાગી. તરત જ કુંવરીનું ધ્યાન એ તરફ ગયું. આંખોયે રથ ઓળખ્યો

અને તરત જ મુખમાથી ઉદ્ગાર બહાર પડ્યા ' અલી જા તો, એ જ રથ આવી રહ્યો છે ? '

' કુવરીબા, કોનો રથ આવી રહ્યો છે ? તમો એ રથમા આવનારને ઓળખો છો કે શુ ? '

સખીના આ પ્રશ્ને પ્રથમ તો કુવરીને સ્તબ્ધ બનાવી પોતે ગમે તેમ લવી જવામા જરૂર ભૂલ કરી, એમ પણ ઘડીભર લાગ્યુ મનમા ધડભાગ પણ થઇ છતા સખીથી સાચી વાત ન છુપાવવી એવો નિશ્ચય કરી તે બોલી ઊઠી

' હા, હુ જાણુ છુ એ તે જ રથ છે ' એમ કહી મૃગાવતીએ સખીની નજીક જઇ પૂર્વની વાત કહી સભળાવી અને ત્યારથી પોતાને કેવુ સ્નેહાકર્ષણ ઉદ્ભવ્યુ છે તે પણ કહ્યુ વિશેષમા ઉમેર્યુ કે ' ઘણા દિવસે દર્શનની આશા ફળી છે પણ પિતાશ્રીની આજ્ઞા આડી ઊભી છે એનુ કેમ ? કેમકે કુમારને મળવુ હોય તો વ્યાખ્યાનમડપ જવુ પડે જ્યારે પિતાજીએ તેમ કરવાની ના પાડી છે આ તો વ્યાઘ્રતટી ન્યાય જેવુ ! શુ કરવુ એ જ મુઝવણ છે ! '

સખી–'માયા સ્નેહને કોઇ જ બધન નડતુ નથી'

(ચાલુ)

કલિકાલસર્વજ્ઞ શ્રી હેમચન્દ્રાચાર્ય સૂરિવરને.

રચયિતા મુનિ શ્રી લક્ષ્મીસાગરજી મહારાજ-વિસનગર.

(રાગ—આવો આવો હે વીરસ્વામી મારા અતરમા)

આવો ગાઓ હૃદયના હેતે, ગુણો સૂરિવરના,
ગુણો ગુરુવરના અનુપમ, ગુણો સૂરિવરના આવો ગાવો. ૧

છત્રીશ ગુણે સૂરિ સોહતા, **હેમાચાર્ય સૂરિરાજ;**
જિન શાસનના મહાપ્રભાવક, અણમોલા શિરતાજ આવો ગાવો ૨

દેશ દેશમા સૂરિ વિચરી, વર્તાવ્યો જયકાર,
કીર્ત્તિ પ્રસરી ચારે દિશાએ, શાસન દિપાવ્યું જગ સાર આવો ગાવો ૩

કુમારપાળને પ્રતિબોધ્યા, પડિતગણ સૂરિ પ્રધાન,
હેમચદ્રસૂરિના શુભ દર્શનથી, થાયે દિલ આરામ આવો ગાવો ૪

અમૃતવાણી સૂરિવરની, ધારો ચિત્ત મોઝાર,
ગુર્જરદેશમા પાટણ નયરે, જૈનધ્વજ ફરકાવ્યો સાર આવો ગાવો ૫

એવા ઉત્તમ સૂરિરત્નના, ગુણો ગાઓને,
આતમ પર મેલ ધોઈને, નિર્મળ થાઓને. આવો ગાવો ૬

લક્ષ્મીસાગર નમે સૂરિવરને, વદન વાર હજાર,
કાર્તિક પૂર્ણિમા દિને, થાઓ જયજયકાર આવો ગાવો ૭

શ્રી સિદ્ધસ્તોત્ર

રચનાર અને વિવેચક :
ડૉ. ભગવાનદાસ મનઃસુખભાઈ મહેતા એમ. બી. બી. એસ.

(ગતાંક પૃષ્ઠ ૬૭ થી શરુ)

જે ભૂપની પડી કૃપામય દૃષ્ટિ વૃષ્ટિ, તો કર્મવિવરથી ભવ્ય લહે સુદૃષ્ટિ;
વાત્સલ્ય સર્વ ભૂતમાં નિત જેહ ધારે, તે સિદ્ધના ચરણ હો શરણું અમારે! ૯

શબ્દાર્થ:—જે સુસ્થિત મહારાજની કૃપામય દૃષ્ટિની વૃષ્ટિ થતાં, કર્મવિવરવડે કરીને ભવ્ય સમ્યગ્દૃષ્ટિ પામે છે; અને જે સર્વ પ્રાણી પ્રત્યે સદાય વાત્સલ્ય ધારણ કરે છે, તે સિદ્ધના ચરણ અમને શરણરૂપ હો!

વિવેચન:—જેમ રાજાની કૃપાદૃષ્ટિ જેના પર પડે છે તે મનુષ્યનો લૌકિક ઉદ્ધાર થઇ જાય છે, તેમ સુસ્થિત મહારાજની કૃપાદૃષ્ટિ જે જીવ પર પડે છે તેનો લોકોત્તર–પારમાર્થિક ઉદ્ધાર થઈ જાય છે, તે જીવ કલ્યાણમાર્ગે ચઢી જાય છે. પ્રથમ તો કર્મ પાતળા પડે છે, વિવર–માર્ગ આપે છે, અપૂર્વ આત્મસામર્થ્ય--કરણ સાંપડે છે, દુર્ઘટ કર્કશ કર્મગ્રંથિનો ભેદ થાય છે, મિથ્યાત્વ દૂર થઇ સમ્યગ્દૃષ્ટિ ઊઘડે છે, અને સમ્યક્ત્વ રત્નની પ્રાપ્તિ પછી ઉત્તરોત્તર કલ્યાણ પરંપરા ઉપનત થતી જાય છે, યાવત્ સિદ્ધસ્વરૂપને પામે છે.

શ્રી **ઉ. ભ. પ્ર.** કથાકારે આ અંગે સર્વાંગસુંદર રૂપક યોજ્યું છે:—

'**નિષ્પુણ્યક**' નામનો રંક ભમતો ભમતો રાજમંદિર સમીપે આવી પહોંચે છે. તેને '**સ્વકર્મ-વિવર**' દ્વારપાલ કૃપા કરીને રાજમંદિરમાં પ્રવેશ કરાવે છે. અપૂર્વ રાજમંદિરના પ્રથમ દર્શને તે રંકના આહ્લાદજન્ય અંતરોદ્ગાર નીકળી પડે છે—

(લલિત) "સતત ઉત્સવો વર્તિ જ્યાં રહ્યા, ભુવન જેહ એવું ભળાય હ્યાં;
શુભ પ્રસાદથી દ્વારપાલના,–અરર! પૂર્વ તે મેં દીઠું જ ના.
પરમ ધન્ય છે લોક સર્વ આ! સકલ દ્વંદ્વ વિહીન સર્વથા;
મનમહીં અતિ હૃષ્ટ જે થતા, સતત મંદિરે અત્ર મોદતા."

આમ જ્યાં તે રંક ચિંતવે છે, ત્યાં પરમકૃપાળુ શ્રી સુસ્થિત મહારાજની તેના પર કૃપાદૃષ્ટિ પડે છે, ને તે રંક પાવન થઈ જાય છે.

(અનુષ્ટુપ) દર્શને ગાઢ બિભત્સ, મહારોગ ભરેલ ને,
શિષ્ટોને કરુણાસ્થાન, એવા પેઠેલ રંકને;
નિર્મલ દૃષ્ટિ રાજેંદ્ર, મહાત્માએ કૃપા ધરી,
પૂતપાપ કર્યો જાણે, વૃષ્ટિ સ્વદૃષ્ટિની કરી.

એટલે તે રાજાના રસવતી અધિકારી 'ધર્મબોધકર' તે કૃપાદષ્ટિ નિહાળી પોતે કૃપાપરાયણ થાય છે, અને રોગાક્રાંત રંકના રોગનું નિવારણ કરવા તત્પર બને છે, અને પોતાના ત્રણ અમોઘ ઔષધોનો અનુક્રમે તેના પર પ્રયોગ કરે છે

પ્રથમ 'વિમલાલોક' નામનું પરમ અંજન આંજે છે —

(અનુષ્ટુપ) "તેણે લઈ શલાકા ને, મૂકી અંજન અગ્રમાં,
રંક ગ્રીવા ધૂણે તોય, આંજ્યા લોચન તેહના"

(માલિની) પ્રમુદક શીતતાને શ્રેષ્ઠ ગુણે પ્રભાવે,
તરત જ પછી તેની ચેતના પાછી આવે,
ક્ષણમહિં ખુલી આંખો રોગ વિનષ્ટ જાણે!
મુદિત મન જરા તે 'એહ શું?' એમ માને

પછી તેને '**તત્ત્વપ્રીતિકર**' પાણી પાય છે

(માલિની) "ભવિક! ઉદક પી આ તાપને ટાળનારૂં,
તુજ તનુતણી જેથી સ્વસ્થતા થાય ચારુ,"
'પણ જલથી થશે શું? જાણું ના' એ મશંક,
નથી ઉદક પીવા તે ઇચ્છતો મૂઢ રંક!
બલથકી હિતતાથી મુખ તેનું ઉઘાડયું,
કરુણ હૃદયવાળે તે અનિચ્છયે ગળાવ્યું

અને તેથી કરીને—

અતિ અતિ ગુણકારી સાવ સંતાપહારી,
પરમ પરમ ભારી ચિત્ત આહ્લાદકારી,
અમૃત સમ વળી તે શ્રેષ્ઠ સુસ્વાદવંત,
શીતલ સલિલ પી જાણે થયો સ્વસ્થ રંક

(દોહરા) નષ્ટપ્રાય ઉન્માદ ને, નષ્ટ અન્ય આતંક,
દાહ આર્ત્તિ દૂરે ટળી,-ક્ષણમાં એવો રંક
વિમલ ચેતના કાંઈ ને, પ્રસન્ન ઇંદ્રિય ગ્રામ,
એવો દીન તે ચિંતવે, સ્વસ્થ ચિત્તથી આમ

—ડૉ. ભગવાનદાસકૃત ઉ. ભ. પ્ર. કથા સપદ્યગદ્ય ભાષાંતર.

અને પછી અનુક્રમે તે ધર્મબોધકર તે નિષ્પુણ્યક રંકને યુક્તિપ્રયુક્તિથી પોતાનું છેલ્લું **ઔષધ-મહાકલ્યાણક પરમાન્ન** પણ આરોગાવે છે પ્રાંતે રોગમુક્ત થઈ તે 'નિષ્પુણ્યક'માંથી '**સપુણ્યક**' બની જાય છે

• ઇત્યાદિ સહૃદયોને હૃદયંગમ માર્મિક રૂપક ઘટના ઉ. ભ. પ્ર. કથાકાર મહામુનિ **સિદ્ધર્ષિએ** વિસ્તારથી વર્ણવી છે જુઓ પ્રથમ પ્રસ્તાવ

શ્રીમાન્ યશોવિજયજી આ વચનોનો સંક્ષેપમાં પ્રતિધ્વનિ કરે છે:

"ભવ અનંતમાં દર્શન દીઠું, પ્રભુ એહવા દેખાડે જી;
વિકટ ગ્રંથિ જે પોળ પોળિયો, કર્મવિવર ઉઘાડે જી.
[1]તત્ત્વપ્રીતિકર પાણી પાયે, [2]વિમલાલોકે આંજી જી;
લોયણ ગુરુ પરમાન્ન[3] દીએ તવ, ભ્રમ નાંખે સવિ ભાંજી જી.

—શ્રી યશોવિજયજીકૃત ચોવીશી, વિમલજિન સ્તવન.

આ ભગવંતની કૃપાદૃષ્ટિ ને કર્મવિવર આદિ જોગ ક્યારે સાંપડે છે? ત્યારે ચરમ આવર્ત્ત. છેલ્લો ફેરો હોય, ચરમ કરણ વર્તતું હોય, ભવપરિણતિનો પરિપાક થયો હોય, ત્યારે આત્મગત દોષ ટળે છે, જીવમાં તથારૂપ પાત્રતા આવે છે, સમ્યગ્દૃષ્ટિ ખૂલે છે, પરમ આપ્ત એવા જિનેશ્વરના પ્રવચનની પ્રાપ્તિ થાય છે, પાતકનો ઘાત કરનારા પવિત્ર સાધુ-સત્પુરુષનો યોગ સાંપડે છે, અશુભ કર્મનો અપચય થાય છે. ઇત્યાદિ.

યોગિરાજ **આનંદઘનજી** પરમ આત્મોલ્લાસથી લલકારે છે કે—

ચરમાવર્ત્ત હો ચરમ કરણ તથા રે, ભવપરિણતિ પરિપાક;
દોષ ટળે ને દૃષ્ટિ ખૂલે ભલી રે, પ્રાપતિ પ્રવચન વાક.
......અભિનંદન જિન દરિશન તરસિયે."

અત્રે સ્વાભાવિક પ્રશ્ન થશે કે આ ભગવંતની કૃપાદૃષ્ટિ સર્વ જીવોમાં કેમ નહિં પડતી હોય? તેનો ઉત્તર એ છે કે ભગવંતની કરુણા તો સર્વ જીવ પ્રત્યે એકસરખી પ્રવહે છે, પણ જે અવિરાધક જીવ હોય છે તેને જ તદ્રૂપ કારણ સફળ થાય છે.

"તુજ કરુણા સહુ ઉપરે રે, સરખી છે મહારાય!
પણ અવિરાધક જીવને રે, કારણ સફલો થાય."

—મુનિવર્ય શ્રી દેવચંદ્રજી.

આમ જેની કૃપાદૃષ્ટિથી જીવને ઉત્તરોત્તર પ્રવર્ધમાન થતી કલ્યાણસંપત્ત સાંપડે છે અને જે સ્વભાવથી સર્વ જીવપ્રત્યે વત્સલભાવ (પોતાના વત્સ-બચ્ચાં હોય એવો પ્રેમભાવ) ધરાવે છે તે સિદ્ધના ચરણ અમને શરણરૂપ હો! (ચાલુ).

---

૧. તત્ત્વપ્રીતિકર પાણી=સમ્યગ્દર્શન. ૨. વિમલાલોક અંજન=સમ્યગ્ જ્ઞાન. ૩. મહાકલ્યાણક પરમાન્ન= સમ્યક્ચારિત્ર.

*પ્રાતઃસ્મરણીય ૧૦૦૮ આચાર્ય શ્રીમદ્ વિજયવલ્લભસૂરિશ્વર સ્તુતિ.

લેખક શ્રી ઝવેરચંદ છગનલાલ શાહ.

(નાથ કૈસે ગજ કો બંધ છુડાયા—એ દેશી)

સમરું વિજયવલ્લભસૂરિ રાયા, પ્રીતે પ્રણમું નિરંતર પાયા સં૦
ગુર્જરદેશમાં સુંદર, શહેર વડોદરાવાસી,
દીપચંદભાઈ તાત ને માતા, ઇચ્છાદેવી યશ શશી સં૦ ૧
સંવત ઓગણીસો સતાવીશ, કાર્તિક સુદિ બીજ સારી,
જન્મ્યા જન્મ ઘર નામ છગનલાલ, રવિસમ જગ જયકારી સં૦ ૨
ઓગણીસો ચુંમાળીસ વૈશાખ, તિથિ તેરસ અજવાળી,
રાધનપુરમાં રાગ નિવારી, વૈરાગે મન વારી સં૦ ૩
વિજયાનંદસૂરિશ્વર રાયા, ધર્મધોરી કહેવાયા,
[1]એહની પાસે હર્ષ ઉલ્લાસે, પંચમહાવ્રત પાયા સં૦ ૪
[2]ગુરુકુલ વાસમાં રહીને નિરંતર, જ્ઞાન અનુપમ પાયા,
દર્શન સંયમ ખૂબ દીપાયા, ગુણ જશ જગમાં ગવાયા સં૦ ૫
ઓગણીસો એંશી માગશર, સુદિ પાંચમ મનોહારી,
લાહોરમાં શ્રી સંઘે સૂરિપદ, દીધું હર્ષ અપારી સં૦ ૬
વિજયાનંદસૂરિશ્વર પાટે, આપ બિરાજો સ્વામી,
બાલપણેથી છો બ્રહ્મચારી, ગુણગણ આતમરામી સં૦ ૭
વિચરી દેશોદેશમાં આપે, ઉપદેશ ધર્મનો આપી,
પુસ્તકાલય ને વિદ્યાલયો વળી, જૈન સભા બહુ સ્થાપી સં૦ ૮
પંજાબદેશે આપ ફરી ફરી, કીધો અતિ ઉપકાર,
અબુધ જીવો બહુ જ ઉદ્ધરિયા, સમજાવી શુભ સાર સં૦ ૯
અજ્ઞાનરૂપ તિમિર હઠાવી, જ્ઞાનરવિ પ્રગટાયા,
જગમાં ધર્મધ્વજા ફરકાયા, શાસન વીર દીપાયા સં૦ ૧૦
મીઠી મધુરી વાણી મનોહર, અમૃત સ્વાદ જ આપે,
પાન કરતાં મોહ મિથ્યાત્વનું, ઝેર હલાહલ કાપે સં૦ ૧૧
છું અપરાધી દોષનો દરિયો, અલ્પ મતિ અજ્ઞાની,
શરણે આવ્યો સેવક જાણી, તારો દયા દિલ આણી સં૦ ૧૨
ઓગણીસો પંચાણું પાંચમ, આશ્વિનની અજવાળી,
ચાહું જવાહિર આપ કનેથી, વંદું વારંવારી સં૦ ૧૩

---

* આ સ્તુતિમાં આચાર્ય મહારાજના માતાપિતાના નામ, જન્મ, દીક્ષા અને આચાર્ય-પદના સ્થાન, સંવત, મિતિ, તેઓશ્રીના ગુણગ્રામ અને તેઓશ્રીથી થયેલા ઉપકાર આદિની અલ્પ હકીકત આપવામાં આવી છે

૧ દીક્ષા શ્રી વિજયાનંદસૂરિ(આત્મારામજી)મહારાજે આપી, નામ શ્રી વલ્લભવિજયજી રાખ્યું અને ગુરુ શ્રી હર્ષવિજયજીના શિષ્ય તરીકે જાહેર કરવામાં આવ્યા

૨ ગુરુમહારાજ અને સમુદાયના સહવાસમાં

શ્રી જૈનાગમ નિયમાવલી

(ગતાંક પૃ૯ ૭૩ થી શરુ)

લેખક: આ. શ્રી વિજયપદ્મસૂરિજી મહારાજ.

૬૧ શ્રી તીર્થંકર પ્રભુ અવધિજ્ઞાનથી દીક્ષાનો સમય જાણે જ છે, છતાં પોતાનો કલ્પ (આચાર) છે. એમ સમજીને લોકાંતિક દેવો પ્રભુ-દેવને વિનંતિ કરે છે કે હે પ્રભો ! આપ સર્વ જગતના જીવોના કલ્યાણ કરનારા શ્રી તીર્થને પ્રવર્ત્તાવો.

૬૨ શ્રી તીર્થંકરદેવના સમવસરણમાં જવું એ અમારો કલ્પ છે એમ સમજીને સર્વજ્ઞ છતાં શ્રી કેવળી ભગવંતો શ્રી તીર્થંકર દેવની પર્ષદામાં જઇને બેસે છે.

૬૩ જ્યારે શ્રી તીર્થંકરદેવો કેવળજ્ઞાનને પામે ત્યારે તેમનો કલ્પ જ છે કે તે સ્થળે દેશના આપવી જ જોઇએ.

૬૪ આહારક શરીર બનાવનારા ચૌદપૂર્વના જ્ઞાની જ હોય. એટલે બધા ચૌદપૂર્વી ભગવંતોમાં અમુક પ્રબલ પુણ્યશાળી મહાત્માઓ જ ખાસ કારણ હોય તો જ આહારક શરીર બનાવે, કારણ વિના આહારક શરીર બનાવે જ નહિ.

૬૫ શ્રી તત્ત્વાર્થાદિમાં કહ્યું છે કે વાયુકાયને વૈક્રિય શરીર હોય. આ વૈક્રિય શરીર વૈક્રિય-લબ્ધિથી બનાવે છે. તે વૈક્રિયલબ્ધિ-વાયુકાયના ચાર ભેદો (સૂક્ષ્મ-બાદર-પર્યાપ્ત-અપર્યાપ્ત વાયુકાય) માં સંખ્યાત ભાગ જેટલા બાદર પર્યાપ્ત વાયુકાયને જ વૈક્રિયલબ્ધિ હોય, એમ પૂજ્ય શ્રી ઉમાસ્વાતિ વાચકવર્યના શિષ્ય શ્રી શ્યામાચાર્ય મહારાજે બનાવેલા પ્રજ્ઞાપના સૂત્રના પાંચમા પદની ટીકામાં શ્રી મલયગિરિ મહારાજે કહ્યું છે.

૬૬ શ્રી તીર્થંકરદેવો પાછલા ત્રીજે ભવે શ્રી જિન નામકર્મનો નિકાચિત બંધ કરે.

૬૭ એવો નિયમ છે કે ઔપશમિક સમ્યક્ત્વનો કાળ જઘન્યથી એક સમય, ઉત્કૃષ્ટથી છ આવલિકા બાકી રહે ત્યારે અનંતાનુબંધી કષાયનો ઉદય થવાથી તે ઔપશમિક સમ્યગ્દૃષ્ટિ સમ્યક્ત્વને વમતાં સાસ્વાદન ગુણસ્થાનકે આવે. અહીં આ બીજા ગુણસ્થાનકનો કાળ પૂરો થયા બાદ મિથ્યાત્વોદયે પહેલા ગુણસ્થાનકે જાય, એમ શ્રી કર્મગ્રંથની ટીકામાં જણાવ્યું છે.

૬૮ અપૌદ્ગલિક પદાર્થ આઠ છે. તે આ પ્રમાણે—

૧. ધર્માસ્તિકાય. ૨. અધર્માસ્તિકાય. ૩. આકાશાસ્તિકાય. ૪. જીવ. ૫. કાળ. ૬. ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ. ૭. ઔપશમિક સમ્યક્ત્વ. ૮. સાસ્વાદન સમ્યક્ત્વ એમ શ્રી વિચાર પંચાશિકામાં કહ્યું છે.

૬૯ શ્રી ભરતચક્રવર્ત્તી આરિસાભુવનમાં કેવળી થયા. "જ્ઞાનથી એક લાખ પૂર્વપ્રમાણ આયુષ્ય હજુ પણ બાકી છે," એમ જાણતાં તેમણે મુનિવેષને ધારણ કર્યો તે પછી જ ઇંદ્રાદિકે વંદના કરી છે. આ બીનામાં મુનિવેષની મહત્તા ખાસ સમજવા જેવી છે. આવા ગૃહસ્થ-વેષે કેવળી થયેલા ભવ્યજીવો જો 'અલ્પાયુષ્ય છે' એમ જાણે તો મુનિવેષને ધારણ ન પણ કરી શકે ને સિદ્ધ થાય. અહીં શ્રી મરુદેવા માતા વગેરેનું દૃષ્ટાંત જાણવું.

૭૦ નિર્મલ સમ્યક્ત્વગુણને લઇને જ જ્ઞાન અને ચારિત્રની સાર્થકતા (સફલતા) શ્રી

જિનશાસનમાં માની છે, કારણ કે સમ્યક્ત્વ વિનાના જ્ઞાન-ચારિત્ર તો અભવ્ય જીવોને પણ હોય છે. તેઓ માખીની પાંખ ન દુભાય, તેવી જાતની ચારિત્રની આરાધના કરે છે, છતાં સમ્યગ્દર્શન ગુણથી રહિત હોવાથી જ્ઞાન-ચારિત્રનું ફળ પામી શકતા નથી, એમ શ્રી તત્ત્વાર્થ સૂત્રમાં પ્રથમ જણાવેલા 'સમ્યગ્દર્શનજ્ઞાન-ચારિત્રાણિ મોક્ષમાર્ગઃ' સમ્યગ્દર્શન પદનું રહસ્ય વિચારવાથી જાણી શકાય છે.

૭૧ જે ભવ્યજીવને શ્રદ્ધા હોય તેને સમ્યક્ત્વ જરૂર હોય છે. અહીં દૃષ્ટાન્ત એ કે- શ્રી તીર્થંકરદેવ માતાના ગર્ભમાં હોય છે ત્યારે મનઃપર્યાપ્તિ પૂરી થયા બાદ તેમને શ્રદ્ધા હોય છે તે વખતે સમ્યક્ત્વ પણ હોય છે.

૭૨ ચોથીવાર આહારકશરીરને બનાવનારા શ્રી ચૌદપૂર્વી ભગવંતો તે ભવમાં ક્ષપકશ્રેણી માંડીને જરૂર મોક્ષમાં જાય, એમ શ્રી પ્રજ્ઞાપના સૂત્રની ટીકામાં પૂજ્ય શ્રી મલયગિરિજી મહારાજે કહ્યું છે. એક જીવને આખા (સંપૂર્ણ) ભવચક્રની અપેક્ષાએ આહારક શરીર બનાવવાનો પ્રસંગ ઉપસ્થિત થાય, તો ચાર વાર જ થાય.

૭૩ જિનકલ્પ અંગીકાર કરવાની યોગ્યતા મેળવવા માટે જેટલા શ્રુતજ્ઞાનની જરૂરિયાત શ્રી પ્રવચન સારોદ્ધારાદિ ગ્રંથોમાં જણાવી છે, તેટલું જ શ્રુતજ્ઞાન હોય તો બાર ભિક્ષુ પ્રતિમાની આરાધના કરી શકાય એટલે ઓછામાં ઓછું નવમા પૂર્વની ત્રીજી આચાર નામની વસ્તુ સુધીનું અને વધારેમાં વધારે ન્યૂન દશ પૂર્વનું જ્ઞાન હોય, તો મહામુનિવરો જિનકલ્પ અને બાર પ્રતિમાની આરાધના કરી શકે, એમ શ્રી પ્રવચનસારોદ્ધાર વગેરેમાં જણાવ્યું છે.

(ચાલુ)

શુદ્ધ ધર્મની પ્રાપ્તિ કેવી રીતે થાય ?

नमो वीयरागाणं सव्वण्णूणं देविंदपूइआणं जहट्ठिअवत्थुवाईणं तेलुक्कगुरूणं अरुहंताणं भगवंताणं, जे एवमाइक्खंति-इह खलु अणाई जीवे, अणाईजीवस्सभवे, अणाईकम्मसंजोगनिव्वत्तिए, दुक्खरूवे, दुक्खफले, दुक्खाणुबंधे। एयस्स णं वुच्छित्ति सुद्धधम्माओ, सुद्धधम्मसंपत्ति पावकम्मविगमाओ, पावकम्मविगमो तहाभव्वत्ताइभावओ ॥

વીતરાગ, સર્વજ્ઞ, સુરેન્દ્રપૂજિત, યથાસ્થિત વસ્તુતત્ત્વવાદી અને ત્રૈલોક્યગુરુ એવા અરહંત (અરિહંત) ભગવંતોને નમસ્કાર હો !

તેઓ એમ આખ્યાન કરે છે કે નિશ્ચે આ લોકમાં અનાદિ જીવ છે તથા અનાદિ કર્મસંયોગજનિત જન્મ, જરા, મરણ, શોક સ્વરૂપ દુઃખરૂપ, દુઃખ ફળવાળો અને દુઃખની પરંપરાવાળો અનાદિ સંસાર છે.

એ અનાદિ સંસારભ્રમણનો અંત શુદ્ધ જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રરૂપ ધર્મનું આસેવનવડે સતત સત્કાર અને વિધિપૂર્વક સેવા કરવાથી થાય છે. ઉક્ત શુદ્ધ ધર્મની સંપ્રાપ્તિ, મિથ્યાત્વ મોહનીય વગેરે પાપકર્મોનો વિનાશ થવાથી થાય છે અને એ પાપકર્મોનો વિનાશ તથાવિધ ભવ્યત્વ, કાળ, નિયતિ, કર્મ ને પુરુષાર્થવડે થવા પામે છે.

...........વર્તમાન સમાચાર...........

પટ્ટીનગરમાં આચાર્યવર્ય શ્રીમદ્વિજયવલ્લભસૂરીશ્વરજી મહારાજના દર્શનાર્થે અને પોતપોતાના નગરમાં ચોમાસું સમાપ્ત થયા બાદ પધારવા વિનંતી કરવા ભાવિકો પધાર્યા જ કરે છે.

સીઆલકોટથી લાલા ગોપાલશાહજી, ખજાનચીલાલજી, રામલાલજી, લક્ષ્મીચંદજી આદિ જૈનો અને લાલા ચરણદાસજી આદિ અજૈન બંધુઓએ સારા પ્રમાણમાં પધારી આચાર્યશ્રીજીના દર્શન–વ્યાખ્યાનનો લાભ લઇ સીઆલકોટ પધારવા માટે સાદર વિનંતી કરી.

અમૃતસરથી બાબુ મોહનલાલજી, લાલા પન્નાલાલજી આદિ ૮૦ શ્રાવકશ્રાવિકાઓએ પધારી દર્શન-વ્યાખ્યાનનો લાભ લઇ આવતું ચોમાસું અમૃતસર કરવા આગ્રહપૂર્વક સાદર વિનંતી કરી.

ગુજરાનવાલા–લાહોર–કસૂર વિગેરેથી પધારેલા ભાવિકોએ પણ આ શુભ પ્રસંગનો લાભ લીધો હતો.

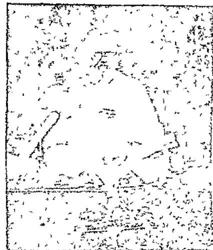
સીઆલકોટથી સુપ્રસિદ્ધ દાનવીર લાલા કર્મચંદજી અગ્રવાલ ઑનરરી મેજીસ્ટ્રેટ જેણે આચાર્યશ્રીજીના સીઆલકોટના ચાતુર્માસમાં સારો ખર્ચ કરી શાસન–પ્રભાવનાના કાર્યોમાં અગ્રભાગ લીધો હતો. તેમણે આચાર્યશ્રીજીના દર્શન–વ્યાખ્યાનનો લાભ લઈ ખુશાલીમાં એકસો રૂપિયાનું શ્રી આત્માનંદ જૈન સ્કૂલને દાન કર્યું.

લાલા ભગવાનલાલજી અગ્રવાલ આદિ પણ આવી લાભ લઇ ગયા.

આચાર્ય શ્રીમદ્વિજયકમળસૂરીશ્વરજી મહારાજની જયંતિ.

ગઈ આસો શુદિ ૧૦ સોમવાર તા. ૧૯–૧૦–૪૨ ના રોજ આચાર્ય મહારાજશ્રી વિજયકમળસૂરીશ્વરજી મહારાજશ્રીની સ્વર્ગવાસતિથિ હોવાથી શ્રી જૈન આત્માનંદ સભા–ભાવનગર તરફથી જયંતિ ઊજવવામાં આવી હતી. સવારમાં શ્રી મોટા જિનાલયમાં શ્રી નવપદજીની પૂજા ભાવનાપૂર્વક ભણાવવામાં આવી હતી. હાલમાં ચાલતા અસાધારણ મોંઘવારીના કારણે અત્રેના ના. દરબારશ્રી તરફથી જમણવાર બંધ કરવાનો ધારો થયેલ હોવાથી દર વર્ષે કરવામાં આવતું સ્વામીવાત્સલ્ય આ વખતે બંધ રાખવામાં આવ્યું હતું.

પટ્ટી(પંજાબ)માં ૭૩ મો જન્મદિવસોત્સવ.

આચાર્ય શ્રીમદ્વિજયવલ્લભસૂરીશ્વરજી મહારાજ

ગઇ કાર્તિક શુદિ ૨ તા. ૧૦-૧૧-૪૨ મંગળવારના રોજ આચાર્યશ્રી વિજયવલ્લભસૂરીશ્વરજી મહારાજનો ૭૩ મો જન્મદિન મહોત્સવ પટ્ટી(પંજાબ)ની જૈન–અજૈન જનતાએ અપૂર્વ સમારોહથી ઊજવ્યો હતો.

શ્રી ઉજમબાઈ જૈન કન્યાશાળા–ભાવનગરનો ઇનામી મેલાવડો.

અત્રેની શ્રી ઉજમબાઇ જૈન કન્યાશાળા કે જેનો વહીવટ શ્રી જૈન આત્માનંદ સભા કરે છે તેનો વાર્ષિક ઇનામી મેળાવડો અત્રેની શ્રી મહાલક્ષ્મી મિલના મેનેજર સાહેબ રા. રા. શ્રીયુત શેઠ ભોગીલાલભાઈ મગનલાલના પ્રમુખપદે ઉપરોક્ત સભાના હોલમાં ગઇ તા. ૧૦–૧૧–૪૨ ના રોજ બપોરના ચાર વાગે યોજવામાં આવ્યો હતો.

સ્વાગતગીત, ગરબો અને ગીત ગવાયા બાદ પ્રમુખ સાહેબના શુભ હસ્તે બાળાઓને ઇનામ વહેંચવામાં આવ્યું હતું અને પ્રમુખશ્રીએ ઉપરોક્ત કન્યાશાળાને દર વર્ષે રૂા. ૫૦) ત્રણ વર્ષ માટે આપવાનું જાહેર કર્યું હતું.

આભારગીત ગવાયા પછી ફૂલહાર અર્પણ કરવામાં આવ્યા બાદ મેલાવડો વિસર્જન થયો હતો.

Works Published

By

Shree Jaina Granth Prakāśaka Sabhā

Pānjrāpole, Ahmedabad

1	Haribhadrastaka Vritti (हारिभद्राष्टकवृत्ति ३३१ सवाद पाठयुक्तवृत्ति) Drawing paper	2- 8-0
	„ Glaze Paper	2- 0-0
2	Sambodha Prakarana (संबोधप्रकरण)	3- 0-0
3	Haribhadra Sūri Grānth Sangraha (हरिभद्रसूरिग्रंथसंग्रह)	3- 0-0
4	Haribhadrastaka Prakarana (हारिभद्राष्टकप्रकरण मूल)	0- 4-0
5	Syādvād Rahasya With commentary Upadhyāya Shree Yaśovijayaji (स्याद्वाद् रहस्य पत्र सटीक)	0-12-0
6	Nyayaloka With commentary (न्यायालोकसटीक)	5- 0-0
7.	Astasāhasrī Tatparya-vivarana (अष्टसहस्रीतात्पर्य विवरण) Upadhyāya Shree Yaśovijayaji	10- 0-0
8	Samudghatatattva (समुद्घाततत्त्व)	0- 6-0
9.	Jaina Nyaya Muktavalī With Commentary (जैन न्याय मुक्तावली सटीक)	1- 0-0
	जैन न्यायमुक्तावली समुद्घातत्त्व	1- 4-0
10	Nava Tattva Vistarartha (नवतत्त्वविस्तरार्थ)	3- 0-0
11	Dandaka Vistarartha (दडकविस्तरार्थ)	1- 0-0
12	Hema Dhatu Mala (हैम धातु माला)	4- 0-0
13	Jaina Tattva Pariksa (जैनतत्त्व परीक्षा)	0- 4-0
14	Stotra Bhanu (स्तोत्रभानु)	0- 2-0
15	Yoga Dristi Samuccaya योगदृष्टि समुच्चय सटीक	
16	Yoga Bindu योगबिन्दुसटीक Acarya Shree Haribhadra Suriji	2- 8-0
17	125-150-350 Gatha Stavanas, Yoga Dristi Sajjhaya Dravya Guna Paryaya Rāsa-Samyama Śreni Vicara and a collection of hymns-(१२५-१५०-३५० गाथा-स्तवनो-योगदृष्टिसज्झाय-द्रव्यगुणपर्यायरास-सयमश्रेणिविचार-सज्झायादि सग्रह) Upadhyaya Shree Yaśovijayaji	0- 8-0
18	Parmarsa Svadhyaya Grantha Sangraha (पारमर्ष-स्वाध्याय ग्रन्थसंग्रह-बुक)	0- 6-0
19	Parmasa Svadhyaya Grantha Sangraha (Patra)	0- 8-0
20	Sammati Tarka Prakarana First Part (सम्मतितर्क प्रकरण प्र भा)	5- 0-0
21	Yoga Dristyādi Nava Grantha Padyanukrama (योगदृष्ट्यादिनवग्रन्थपद्यानुक्रम)	0- 6-0

Śramana Bhagavān Mahāvīra
Vol II Part I

Contains the Text, English Translation, etc of **116** Sūtras of Kalpa Sūtra

Contents —Chapter I Conception–Vision of Dreams–Description of Indra–Kārtika Śeth Kathā Chap II Śakra–stava (Cont) Ten Strange Events–Birth in high and low families–Bed-Chamber of Triśalā–devī Description of first four Great Dreams–Chapter III Remaining Ten Dreams–Explanation of Dreams–Night–vigil–Siddhārtha rising up in the morning–Going for exercise–bath etc–Calling for interpreters of dreams Assembly–hall–Arrival of interpreters of Dreams–Story of 500 Warriors–Chapter IV Explanation of the fruit of dreams Increase of gold and wealth in the palace of Siddhārtha–Steadiness of foetus–Lamentations of Triśalā–Resolve of Vardhamāna Kumāra not to renounce the world during the life–time of his parents–Quickening of foetus–Nourishing of the foetus–Birth of Śramana Bhagavān Mahāvīra Chapter V *Horoscope* *Chapter VI Celebration by Indras and gods*–Abhiseka (anointing) by Indras and gods on Mount Sumeru–Celebration of birth–festival by Siddhartha Chapter VII Early life–Naming–Playing with boys–Molestation by a piśāca Going to school–Youth–Marriage–Death of parents–Chapter VIII Dīksā Royal Octavo, 19+290 Pages Price Rs Three Foreign 7/6 s Two Dollars U S A

Śramana Bhagavān Mahāvīra
Vol IV Part I

STHAVIRAVALI

Contents —Bhagavān Srīmān Indrabhūti Gautama–Ganadhara Agnibhūti–Ganadhara Vāyubhūti— Ganadhara Vyakta–Ganadhara Srīmān Sudharmā Swāmī–Ganadhara Mandit–Ganadhara–Maurya–putra – Ganadhara–metarya – Ganadhara–Prabhās–Sthavira Ārya Jambu Swāmī–Sthavira Ārya Prabhava Swāmī–Sthavira Arya Śayyambhava Sūri Royal Octavo Pages 209 Price 2–8–0 Foreign 5/6 One Dollar Fifty Cents U. S A

IN PREPARATION

Śramaṇa Bhagavān Mahāvīra
Vol I Part II

Contents:—Sixteenth Previous Bhava–Viśvabhūti Muni–Seventeenth Bhava–Eighteenth Previous Bhava–Tripriṣṭha Vāsudeva–Nineteenth, Twentieth, Twenty-first, Twenty–Second Previous Bhavas–Twenty–third Previous Bhava Priyamitra Cakravartin – Twenty – fourth Previous Bhava – Twenty – fifth Previous Bhava Mahāmuni Nandana Muni–and Twenty–sixth Previous Bhava.

Śramaṇa Bhagavān Mahāvīra
Vol II Part II

Contents:—Sramaṇa Bhagavān Mahāvîr's " Vihara " during the twelve years and a half previous to his acquisition of Kevala Jñāna–Acquisition of Kevali Jñāna near Rijuvālikā River–Samavasaraṇa–Dīkṣa of eleven Gaṇadharas (chief disciples)–Śramaṇa Bhagavān Mahāvīr's Vihāra during thirty years after the acquisition of Kevala Jñāna Nirvāṇa–Kevala Jñāna to Gaṇadhara Bhagavān Indrabhūti Gautama (Śrîmān Gautama Ṣwāmī)–Ten chief Śravakas of Śramaṇa Bhagavān Mahāvīra.

Social, political, and religious condition of the people of Bhāratavarṣa during the time of Śramaṇa Bhagavān Mahāvīra–Jainism in Royal Families Śramaṇa Bhagavān Mahāvīr's Relations with other Royal Families–Śramaṇa Bhagavān Mahavīra as a religious preceptor–Jaina Philosophy–Jaina Siddhāntas–Jaina System of Logic–Mahāvīra and Buddha etc.

Appendix 1. Birth–place of Śramaṇa Bhagavān Mahāvīra.
Appendix 2. Date of Birth of Śramaṇa Bhagavān Mahāvīra.

To be had from:—

Ahmedabad: New City Printing Press Dhalgarwād–near Pānkore Nākā Ahmedabad.

Bhavnagar: Shree Jain Dharma Prasāraka Sabhā
Shree Ātmānand Sabhā.

Bombay: Shree Sarasvati Pustaka Bhandāra–Pandit Bhūrālal Kālidās. Laxmi Nivās Pānjrāpole Lane, Bombay 4.

Lahore: Motilal Banārsidāss. Booksellers and Publishers Said Mithā Bazar, Lahore, Punjab.

Mahodaya P. Press–Bhavnagar.

શ્રી શ્વેતાંબર જૈન સંઘને જરૂરી સૂચના

આ શ્રી વિજયવલ્લભસૂરિના તરફથી શ્રી શ્વેતાંબર જૈન સંઘને સૂચના કરવામાં આવે છે કે પંજાબદેશ ગુજરાનવાલા શહેરમાં સ્વર્ગવાસી ન્યાયાંભોનિધિ જૈનાચાર્ય ૧૦૦૮ શ્રીમદ્વિજયાનંદસૂરીશ્વરજી પ્રસિદ્ધનામ શ્રી આત્મારામજી મહારાજના પવિત્ર નામથી અંકિત "આત્માનંદ જૈન ગુરુકુલ" નામે સંસ્થા આજ ૧૬–૧૭ વર્ષથી ચાલી રહી છે

આજકાલની કફોડી સ્થિતિમાંથી સહીસલામત પસાર થવા માટે સખી, દાનવીર, દાતા સદ્‌ગૃહસ્થોએ પોતાની ઉદારતાનો પરિચય આપી યોગ્ય મદદ પહોંચાડવાની જરૂરત છે

જે જે સદ્‌ગૃહસ્થોના મનમાં એ સદ્‌ગુરુના શુભ નામનું અને ધાર્મિક તથા વ્યવહારિક કેળવણીનું માન હોય તે સર્વને આ શુભ કામમાં યથાશક્તિ યોગ્ય મદદ પહોંચાડવાની સૂચના છે

તા. ૨૮–૯–૪૨ (હસ્તાક્ષર) વિજયવલ્લભસૂરિના ધર્મલાભ વાંચવા

શ્રી આત્માનંદ ભવન, મુ. પટ્ટી (જીલ્લા લાહોર–પંજાબ)

મદદ પહોંચાડવાનું ઠેકાણું —

BABU ANANTRAM JAIN B A LL B

Governor, Shri Atmanand Jain Gurukul,

GUJRANWALA (Punjab).

શ્રી વાસુપૂજ્ય (પ્રભુ) ચરિત્ર.

(શ્રી વર્ધમાનસૂરિકૃત)

૫૪૭૪ શ્લોકપ્રમાણ, મૂળ સંસ્કૃત ભાષા અને સુંદર શૈલીમાં વિસ્તારપૂર્વક જુદા જુદા આગમો તથા પૂર્વાચાર્યોકૃત અનેક ગ્રંથોમાંથી દોહન કરી શ્રીમાન વર્ધમાનસૂરિજીએ સં. ૧૨૯૯ની સાલમાં લખેલો આ અપૂર્વ ગ્રંથ છે રચનાર મહાત્માની કવિત્વશક્તિ અદ્ભુત છે, તે તેમાં આવેલ સર્વ પ્રકારના રસોની પરિપૂર્ણતા જ બતાવી આપે છે તેનું આ સાદું, સરલ અને સુંદર ભાષાંતર છે ઊંચા એન્ટીક કાગળો ઉપર સુંદર ગુજરાતી અક્ષરોમાં છપાવેલ છે

આ ગ્રંથમાં પ્રભુના ત્રણ ભવો, પાંચ કલ્યાણકો અને ઉપદેશક જાણવા યોગ્ય મનનીય સુંદર બોધપાઠો, તત્ત્વજ્ઞાન, તપ વગેરે સંબંધીની વિસ્તૃત હકીકતોના વર્ણનો સાથે પુણ્ય ઉપર પુણ્યાઢ્ય ચરિત્ર, રાત્રિભોજન ત્યાગ અને આદર, બારવ્રત, રોહિણી આદિની અનેક સુંદર, રોચક, રસપ્રદ, આહ્લાદક કથાઓ આપેલી છે કે જેમાંની એક કથા પૂરી થતાં બીજી વાંચવા મન લલચાય છે અને પૂરી કરવા ઉત્સુકતા થાય છે તે તમામ કથાઓ ઉપર આલા અને સુંદર ઉપદેશ પણ સાથે આપેલ છે પ્રભુના ત્રણ ભવોના–જીવનના નહિ પ્રગટ થયેલ જાણવા જેવા અનેક પ્રસંગો અને કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયા પછી પ્રભુએ સ્થળે સ્થળે વિચરી આપેલ વિવિધ વિષયો ઉપર આદરણીય દેશનાઓ એ તમામ આ ગ્રંથમાં આપવામાં આવેલ છે પ્રભુના વિવિધ રંગની સુંદર છબીઓ પણ આપવામાં આવેલ છે ફોર્મ ૩૫, પૃષ્ઠ સંખ્યા ૨૪૦

એકંદરે આ ચરિત્ર પહેલેથી છેલ્લે સુધી મનનપૂર્વક વાંચવા જેવું અને પઠનપાઠનમાં નિરંતર ઉપયોગ કરવા યોગ્ય છે, જેને માટે વિશેષ લખવા કરતાં અનુભવ કરવા જેવું છે

કિંમત રૂ. ૨–૮–૦ પોસ્ટેજ જુદું.

(આ ગ્રંથ માટે મુનિમહારાજાઓ વગેરેના જે સુંદર અભિપ્રાયો મળે છે તેની નોંધ માસિકમાં આપવામાં આવે છે)

શ્રી જૈન આત્માનંદ સભા—ભાવનગર

આ અંકમાં

નવા થયેલા માનવંતા સભાસદ.

૧. શેઠ દુર્લભદાસ નાનચંદ ભાવનગર (વાર્ષિકમાંથી) લાઇફ મેમ્બર.

'શ્રી આત્માનંદ પ્રકાશ'ના વાચકોને નમ્ર સૂચના

'શ્રી આત્માનંદ પ્રકાશ' માસિકમાં દર મહિને જુદા જુદા વિદ્વાન મુનિમહારાજો અને ગૃહસ્થોના લેખો આવે છે. તે દરેક લેખકોના લેખોમાં અમો સંમત છીએ એમ કોઇએ માની લેવાનું નથી.

તંત્રીમંડળ

શ્રી જૈન આત્માનંદ સભાના સર્વ માનવંતા સભાસદો તથા ગુરુભક્તોને ખાસ વિનતિ.

સ્વ. પ્રવર્તક શ્રી કાંતિવિજયજી મહારાજનું સ્મરણ નિરંતર સચવાઇ રહે તે માટે તા. ૩૦–૭–૪૨ ના રોજ મળેલી આ સભાની જનરલ મીટિંગે તે મહાપુરુષના સ્મારક માટે એક ફંડ કરવાનો ઠરાવ કરતાં સભાસદોએ નીચે પ્રમાણેની રકમ ફંડમાં ભરી છે. આપ પણ આ ફંડમાં આપનો યોગ્ય ફાળો આપશો.

૯૬૪) ગયા અંકમાં જણાવ્યા પ્રમાણે થયેલ ફંડ.
૫૧) શેઠ ભગવાનદાસ હરખચંદ–લીંબડી
૨૫) શેઠ નગીનદાસ જીવણજી–નવસારી
૨૫) શેઠ નાનચંદ કુંવરજી–ભાવનગર
૧૧) શેઠ ભગવાનદાસ ગોપાળજી કાથીવાળા–ભાવનગર
૧૧) શેઠ નગીનદાસ જેચંદભાઇ–મુંબઇ
૫) વકીલ ગુલાબચંદ વાઘજીભાઇ–વઢવાણકેમ્પ

૧૦૯૨) (ફંડ ચાલુ છે)

અને કુરપાળ હરશીની કું. તથા નાનજી શામજીની કું. એ બે મોટી પ્રખ્યાત પેઢીઓ ચલાવે છે, જેમાં વ્યવસ્થાશક્તિ અને બુદ્ધિવડે સારી લક્ષ્મી સંપાદન કરી છે, તેટલું જ નહિ પરંતુ તે લક્ષ્મીનો આત્મકલ્યાણના માર્ગે સદ્વ્યય પણ કરે છે, જેથી સમાજના કોઇ પણ કાર્યોમાં તેમની સખાવત હોય જ.

શેઠશ્રી **નાનજીભાઈ** સરલહૃદયી, દેવગુરુધર્મના ઉપાસક, સદ્‌ગુણસંપન્ન, નિરભિમાની, તેમજ વ્યવસ્થાશક્તિ ધરાવનાર હોઇને મુંબઇ ભાતબજારમાં આવેલ શ્રી આદિનાથ પ્રભુના દેરાસરના મેનેજીંગ ટ્રસ્ટી, મુદ્રાની રણશી દેવરાજ ઈંગ્લિશ સ્કૂલના ટ્રસ્ટી, શ્રી પુરબાઈ જૈન કન્યાશાળાના પ્રમુખ, મુંબઇ વીશા ઓસવાળ પાઠશાળાના પ્રમુખ તરીકે અનેક ખાતાઓ વ્યવસ્થિત રીતે ચલાવે છે. સાથે શ્રી સિદ્ધક્ષેત્ર જૈન બાલાશ્રમના સેક્રેટરી પણ છે, તેમજ શ્રી જૈન કોન્ફરન્સની સં. ૧૯૯૪ ની મેનેજીંગ કમિટીના પ્રમુખ તરીકે પણ કોન્ફરન્સે તેમને નિયત કરેલા હતા. આ સર્વ સ્થળે બજાવેલ સુંદર સેવાથી પોતાના ધર્મ ઉપરના પ્રેમનું એક ઉમદા દૃષ્ટાંત પૂરું પાડે છે.

કચ્છ નાની ખાખરમાં તેઓશ્રીના કુટુંબ તરફથી રૂ. ૬૩૦૦૦) ખર્ચી ભવ્ય સુંદર જિનાલય બાંધવામાં આવ્યું છે. વળી તે ગામને મ્યુનિસિપાલિટીની દૃષ્ટિએ આદર્શ ગામ બનાવવા માટે ઘણી સુંદર સખાવતો કરી છે. આ સિવાય અનેક ધાર્મિક કાર્યોમાં મોટી સખાવતો કરેલી હોવાથી સમાજમાં દાનવીર તરીકે સુપ્રસિદ્ધ છે.

શેઠ સાહેબ **નાનજીભાઈ**નો દેવગુરુધર્મ પરત્વે જેમ પૂર્ણ ભક્તિભાવ છે તેમ પોતાના માતાપિતા પરત્વે 'શ્રવણ' ને યાદ કરાવે તેવો અનુકરણીય ભક્તિભાવ છે શેઠ સાહેબના **પૂજ્ય પિતાશ્રી શેઠ સાહેબ લધાભાઇ ગુણપત** બાલ્યાવસ્થામાંથી પ્રજ્ઞાચક્ષુ થયેલ છે, છતાં પણ ગુરુદ્વારા શાસ્ત્ર શ્રવણવડે અને પૂર્વભવે જ્ઞાનનું આરાધન કરેલું હોવાથી અત્યારે જે ધાર્મિક જ્ઞાન સંપાદન કર્યું છે, તે માટે ભલભલા પંડિતને પણ કાન પકડવો પડે છે. અત્યારે લગભગ સિત્તેર (૭૦) વર્ષની ઉમર હોવા છતાં પોતાની ધાર્મિક પ્રવૃત્તિઓ નિરંતર ચાલુ છે અને પોતાના કુટુંબમાં ધાર્મિક ભાવના કેમ જાગ્રત રહે તે માટેનું ઉપદેશામૃત સદૈવ સીંચ્યા કરે છે આવા સદ્‌ગુણસંપન્ન પૂજ્ય પિતાનો અમૂલ્ય વારસો શેઠ સાહેબ નાનજીભાઇએ લીધેલો હોવાથી તેઓશ્રી શ્રાવકકુલભૂષણ પુરુષ કહેવાય છે. આવા શ્રાવકકુલભૂષણ શેઠ સાહેબ **નાનજીભાઈ**એ જૈન સમાજમા ઐક્યતા કેમ સ્થપાય તે માટે અવારનવાર ઘણા પ્રયત્નો કરેલા છે. લાખો રૂપિયાના માલિક હોવા છતાં તેમજ લાખો રૂપિયાની આવક હોવા છતાં તેમના સરલ સ્વભાવ, નિરભિમાનીપણું, ઉત્તમ ધર્મભાવના, ઉચ્ચ રહેણીકરણી અને સાદાઇ જેવા ગુણો અનુકરણીય છે. કીર્તિદાન કરતાં સ્વામીભાઈઓને ગુપ્તદાનદ્વારા સહાય કરવાનું જ તેઓ વધારે પસંદ કરે છે.

આવી ધાર્મિક--સામાજિક સેવા, તેમજ એક બાહોશ વ્યાપારી અને અનેક જાહેર સખાવતોને લઇને નામદાર બ્રિટિશ સરકારે '**રાવબહાદુર**'નો માનવંતો ઇલ્કાબ આપી શેઠ સાહેબનું સન્માન વધાર્યું છે.

આવા પુણ્યપ્રભાવક ઉદાર નરરત્ન શેઠ સાહેબ નાનજીભાઈ લધાભાઈએ આ સભાના ચાલતા જ્ઞાનોદ્ધાર, અપૂર્વ સાહિત્યપ્રકાશન, કેળવણીને ઉત્તેજન, ફ્રી જનરલ લાઇબ્રેરી, દેવગુરુની ભક્તિ અને દિવસાનુદિવસ થતી જતી પ્રગતિ જાણી અમારી વિનતિને માન આપી હાલમાં પેટ્રનપદનો સ્વીકાર કર્યો છે, જેથી આ સભા પોતાનો આનંદ જાહેર કરે છે; સાથે **રાવબહાદુર નાનજીભાઈ લધાભાઈ જે. પી.** દીર્ઘાયુ થઇ સુખશાંતિ ભોગવે અને વ્યાપારાદિમાં વિશેષ લક્ષ્મી પ્રાપ્ત કરી દેવગુરુધર્મની અનેક પ્રકારે સેવા કરવા ભાગ્યશાળી બને તેમ પરમાત્માની પ્રાર્થના કરીએ છીએ.

શ્રી આત્માનંદ પ્રકાશ

પુસ્તક ૪૦ મુ   આત્મ સં. ૪૭   વિક્રમ સં. ૧૯૯૯ માર્ગશીર્ષ :
અંક : ૫ મો :   વીર સં. ૨૪૬૯   ઈ. સ. ૧૯૪૨ . ડીસેમ્બર

ઉપદેશ કાવ્ય.

[તર્જ—જિંદગી હૈ પ્યાર મે પ્યાર મે બીતાયે જા]

પરમાત્માકો પ્યાર મે, ધ્યાન મે લગાએ જા,
મોક્ષ કી મંજિલ પે, અપના પૈર જમાએ જા,
અપના રાહ બતાએ જા પરમા૦ ૧

તેરા હૈ દૂર ગાવ, થકને લગા હૈ કયુ ? પાવ,
ચલ, હરદમ આગે બઢ, પૈર ન રુકાયે જા,
આધી દૂર હઠાયે જા પરમા૦ ૨

શોચ મૂક દે રોના છોડ, કિસ્મત તેરા હૈ અજોડ,
આગે ચલકર અપની કુચ, મુક્તિ તક બઢાયે જા,
સુખ કે ગહ આયે જા પરમા૦ ૩

જન્મમૃત્યુભય નહીં, સુખ–દુખકા ભેદ નહીં,
આઝાદ બનકર આત્માનંદ, દિલભર લુટાયે જા,
જ્યોત મે જ્યોત મિલાએ જા પરમા૦ ૪

મોહન ! તેરે મુખકમલ, 'સુયશ' બનતા હૈ ભ્રમર,
છોડના [પ્યારે] મેરે સંગ, નૈન મે નૈન મિલાએ જા,
સૂર મે સૂર પૂરાએ જા,
તાન મે તાન મિલાએ જા પરમા૦ ૫

—સુયશ

जीवन आरसी

દોહરો.

જોયાં નાટક નવનવાં, સરસ સિનેમાચિત્ર;
(પણ) ખરેખરી જોઈ નહીં, આત્મ આરસી મિત્ર ! ૧

હરિગીત છંદ

કોઈ પૂર્વના શુભ કર્મથી, આ દેહ માનવનો મળ્યો,
વહાલા ! ઘડીક વિચારી જો, સાચી કમાણી શું રળ્યો ?
સંપત્તિ આ અદ્‌ભુતમાં, રાચી રહ્યો મોહે ફસી,
" નયણાં ઉઘાડી નીરખી લે, **तारा जीवननी आरसी.** " ૧

કર્મો કર્યાં તેં, તે બધાનાં, ચિત્ર ચોખ્ખા દેખી લે,
આતગુપ્ત ને જાહેર સૌનાં, ત્યાં સ્વરૂપો પેખી લે;
એ સર્વ ચિત્રોનાં ફળોથી, તું નહીં શકશે ખસી,
" નયણાં ઉઘાડી નીરખી લે, **तारा जीवननी आरसी.** " ૨

યક્ષે પૂછ્યું શ્રી ધર્મને, " આશ્ચર્યમાં આશ્ચર્ય શું ? "
નજરે જુઓ મરતાં, **न चेतो**, એથી તે આશ્ચર્ય શું ?
ગગડે નગારાં મોતનાં શિર, તો ય નવ ચિંતા કશી ?
" નયણાં ઉઘાડી નીરખી લે, **तारा जीवननी आरसी.** " ૩

જોવાનું તે જોયું નહીં, બહુ ખેલ ખોટા નીર્ખીયા,
પૈસા અને **પદવી** રળ્યાથી, ખૂબ હૈયે હર્ખીયા;
એ ચાર દીની ચાંદનીમાં, શું રહ્યા મોહે ફસી,
" નયણાં ઉઘાડી નીરખી લે, **तारा जीवननी आरसी.** " ૪

ગર્ભમાં સ્તવનો કર્યાં, તે સર્વ તું ભૂલી ગયો,
સંસારની સંપત્તિમાં તલ્લીન ને તાબે થયો;
માથે ઝપટ છે મોતની, ક્ષણમાં જ લેતાં વાર શી ?
" નયણાં ઉઘાડી નીરખી લે, **तारा जीवननी आरसी.** " ૫

આ જન્મભરની આરસીનું, સૂક્ષ્મ અવલોકન કરો,
જ્યાં જ્યાં જણાએ ભૂલ, ત્યાં ત્યાંથી જ પગ પાછો ધરો;
અપરાધની માગો ક્ષમા, દઈ સાક્ષી સૂર્ય અને શશી,
" નયણાં ઉઘાડી નીરખી લે, **तारा जीवननी आरसी.** " ૬

કરશો નહીં જ વિલંબ, આજ જ વાત આ હૃદયે ધરો,
કાલે શું થાશે આપણું, શિર કાળ ટાંપ્યો છે ખરો,
લેશે જરૂર ઉપાડીને, હિકમત નહીં ચાલે કશી,
"નયણા ઉઘાડી નીરખી લે, તારા જીવનની આરસી" ७

કીધી કમાણી પાપથી, તે જરૂર અહીં જ રહી જશે,
પણ પાપ તો સૌ આપ સાથે, જ્યાં જશું ત્યાં આવશે,
જે ચિત્રગુપ્તે ચીતર્યું, ફળ આપશે વેગે ધસી,
"નયણા ઉઘાડી નીરખી લે, તારા જીવનની આરસી." ८

આ આરસીનો મેલ, ડાઘાડૂઘી-કચરો કાઢી દ્યો,
નિર્મળ કરો નિજ આત્મજ્યોત, પારદર્શક સાધી દ્યો,
પછી કાળ ફાળ ભલે ભરે, ઉરમાં નહીં ચિંતા કશી,
ઉપદેશરૂપે વર્ણવી, આ आत्मदर्शक आरसी ९

દોહરો

રહેણીકરણી આપણી આરસીમાં દેખાય,
સાર ગ્રહો શાણા જનો, એ મુજ ઉર ઇચ્છાય १
શાસ્ત્રોને સદ્‌ગુરુતણા, વાક્યોમાં શુભ વાસ,
પ્રતિમાસે પ્રેમે કથે, 'आत्मानंद प्रकाश' २

ભાવનગર-વડવા
કાર્તિક કૃષ્ણ દ્વિતીયા
સં. १९९९ ભોમ

લી. સમાજહિતૈષી
રેવાશંકર વાલજી બધેકા.
નીતિધર્મોપદેશક-ઉ. કન્યાશાળા-ભાવનગર

મેળવો, કમાશો નહીં

લેખક: આ. શ્રી વિજયકસ્તૂરસૂરિજી મહારાજ.

ઈચ્છાઓ સફળ થવી દૈવાધીન છે. કમાવું થોડું અને લૂંટાવું ઘણું ત્યાં કેમ ઊંચે અવાય ને સુખની ઇચ્છા સફળ થાય? ભવવાસીઓના ભાગ્યે જ વર્તમાન યુગમાં જ્યાં લુટારાઓને પૂરી સગવડતા કરી આપી છે ત્યાં કમાવાની ઇચ્છા રાખનાર માનવી શું કરી શકે?

આજની કમાણીમાં કસ નથી તેમજ પાસે પૂંજી પણ નથી એટલે બધાયને ગુલામી પસંદ. ગુલામી કરી શું કમાવાના? ગુલામી એટલે પરાધીનતા અને પરાધીનતા એટલે દુ:ખનો દરિયો-ભવસાગર. ત્યાં વળી સુખનો અંશ હોય જ ક્યાંથી?

ત્યાગી એટલે ઇચ્છામુક્ત અને ઇચ્છામુક્ત એટલે સ્વતંત્ર, અને સ્વતંત્ર એટલે પૂર્ણ આનંદ-સહજાનંદ-સુખસિંધુ-માટે જ સાચા ત્યાગીઓએ ત્યાગને વખાણ્યો છે. પોતાનું મેળવવા ઇચ્છાને જરૂરત નથી, તેમજ પોતાનું પાછું મેળવવું તે કમાણી પણ નથી. સો આપીને સો પાછા લેવા તે કમાયા ન કહેવાઇએ. શ્રી વીરપ્રભુને કમાવાની ઇચ્છા ન હતી તેમજ કાંઇ કમાયા પણ ન હતા. આપણને કમાવાની ઇચ્છાની તેમજ કમાણીની જરૂરત ખરી, કારણ કે કમાણી વગર આપણે પોતાનું પાછું મેળવી શકતા નથી. અને શ્રી વીરપ્રભુએ તો પોતાનું સઘળું મેળવી લીધું હતું એટલે તેમને કમાણીની કે ઇચ્છાની જરૂરત ન હતી. પોતાની વસ્તુઓ મેળવવા કમાણીની ઇચ્છા રાખનાર નિરિચ્છક-ત્યાગી કહેવાય છે અને પોતાનું ખોવા કમાણીની ઇચ્છા રાખનાર ઇચ્છાગ્રસ્ત-ભોગી કહેવાય છે.

વર્તમાન કાળમાં કમાવાના કાંકરા અને ખોવાના હીરા જેવું બને છે. કમાવાનું ન બને તો કાંઇ હરકત નથી પણ ખોવાનું ન બને તો અતિ ઉત્તમ. ખોવાય નહિ એટલી કાળજી રહે તો બસ છે. કમાવું છે તે પણ મેળવવા માટે છે, પણ ખોવા માટે નથી. પોતાનું ખોઇને કમાણી થતી હોય તો તે કમાણી નકામી છે. કમાઓ, પણ ખોશો નહિ. એટલું ધ્યાનમાં રાખવું કે કમાવાનું છે પારકું (પરવસ્તુનું) અને ખોવાનું છે પોતાનું (જ્ઞાન-દર્શન). અંતે તો કમાયેલું સઘળું ખોયા સિવાય મુક્તિ-છૂટકારો નથી, છતાં પોતાનું મેળવવા કેટલીક કમાણી(પુન્ય)ની આપણને જરૂરત ખરી. પુન્યની સહાયતાથી આપણે આપણું જ્ઞાન, દર્શન, સુખ, આનંદ વગેરે મેળવી શકીએ છીએ.

મુખ્યપણે તો કર્મથી કર્મની ઉત્પત્તિ થઇ શકે છે. પછી તે કર્મ શુભ હો કે અશુભ હો. પોતાના જ્ઞાનાદિ ગુણોનો વિકાસ તો કર્મના નાશથી થાય છે, છતાં પુન્યકર્મ કંઇક અંશે વિકાસનું સાધન ખરું. ચારિત્રમોહનીય કર્મના ક્ષયથી સાચા ચારિત્રરૂપ ગુણોનો વિકાસ થાય છે. ચારે ઘાતીકર્મ (જ્ઞાનાવરણીય, દર્શનાવરણીય, મોહનીય, અંતરાય) ના ક્ષયથી કેવળજ્ઞાન, કેવળસુખ, કેવળ આનંદ, તથા કેવળજીવન આદિ ગુણોનો વિકાસ થાય છે અર્થાત્ પોતાની

વસ્તુ મેળવાય છે વર્તમાન યુગે પૌદ્ગલિક વસ્તુઓનો વિકાસ કરીને કષાય, વિષય આદિ લુટારાઓને જ્ઞાનાદિ ધન લૂટવામા અત્યત સગવડતા કરી આપી છે, તેમજ આત્માઓને નિર્બળ તથા ક ગાલ બનાવવામા ખૂબ જ કૂરતા વાપરી છે મોહના વિલાસના વિકાસમા ફસાઇ જઈને આત્માઓ અત્ય ત નિર્બળ તથા ક ગાળ બની રહ્યા છે આ ક ગાલીયત અને નિર્બળતા પાચપચીશ વર્ષના માનવજીવનના અ તે થનારી અન્ય ગતિઓમા અત્યત અનુભવાશે ત્યા મન વાળવા કરેલી મિથ્યા કલ્પનાઓ ક ઈ નહીં કરી શકશે અને સાચુ હશે તે જ આગળ આવીને ખડુ થશે અત્યારે મિથ્યા કલ્પિત લૌકિક વ્યવહારની સાથે સાચો લોકોત્તર વ્યવહાર અણુજાણોએ વણી લીધેલો હોવાથી અત્યારનો લોકોત્તર વ્યવહાર પણ વિકાસીઓને વિઘ્નકર્તા થઈ પડ્યો છે અત્યારના વ્યવહારને વળગી રહીને વિકાસ સાધવો તે પાણી મથીને માખણ કાઢવા જેવુ છે અત્યારના કહેવાતા લોકોત્તર વ્યવહારની દિશામા ગમન કરનારો જરૂર લૌકિક વ્યવહારના વાસમા જવાનો અને ત્યા રહીને માનવાનો કે હુ લોકોત્તર વ્યવહારમા છુ, પર તુ આવી મિથ્યા માન્યતાથી તે વ્યવહાર ક ઇ આત્મસાધક તો નહિ બને પણ વિકાસનો બાધક તો જરૂર બનશે જ

વિલાસોમા સુખની દૃઢ શ્રદ્ધા રાખનારી દુનિયાએ કદી સુખ મેળવ્યુ નથી તેમજ મેળવવાની પણ નથી માની લેવા માત્રથી ક ઈ અછતી વસ્તુ પ્રગટી શકે નહિ જેમ વિકટ પહાડોની વચ્ચે વસનાર વનવાસીઓ પૂર્ણ વિશ્વને જાણી શકે નહિ અને માની લે કે અમારી વિહારભૂમિ માત્ર જ વિશ્વ છે તેમજ પૂર્વજન્મ અને પુનર્જન્મની અજ્ઞાનતારૂપ બે વિકટ પહાડોની વચ્ચે વસનાર વિશ્વાસી આત્માઓ વિહારભૂમિની વિશાળતા જાણી શક્તા નથી અને ઐહિક જીવનમાત્રને જ વિહારભૂમિ માની વિલાસોમા આસક્ત રહે છે અને દુ ખને સુખ માની સાચુ જીવન વેડફી નાખે છે

ઘણા કાળનો સહવાસ, સાચા સાધનનો અભાવ, સાચી વસ્તુની અણુજાણતા આદિ અનેક કારણોને લઈને પુદ્ગલોમા ઓતપ્રોત થઇ ગએલો આત્મા પોતાનો વિકાસ કરી શકતો નથી હીરાની ખાણમા હીરો રહેલો છે પણ જ્યા સુધી સાચા સાધનોવડે પૃથ્વીના ઉપરના પડો ઉકેલાય નહિ ત્યા સુધી હીરો પ્રગટ થઇ શકે નહિ તેમજ આત્મભૂમિમા રહેલો કેવળજ્ઞાનરૂપ હીરો કર્મરૂપી પથરા-માટીના આઠ પડો ઉકેલ્યા વગર પ્રગટ થઇ શકે નહિ

ઉપાયો જાણવા છતા, તિવ્ર ઇચ્છા હોવા છતા પુન્યની સહાયતા ન હોવાથી ધાર્યુ બની શકતુ નથી ઇચ્છા માત્ર સાચા સાધન મેળવવાની જ, બાકી વિકાસ તો છે તેની ઇચ્છાની ક ઇ જરૂરત નથી. મળેલા પુન્યને વિકાસના માર્ગે વાપરવુ તેમ ન બની શકે તો પુન્ય કમાવાને વાપરવુ પણ વિલાસમા વાપરી વિકાસ કે કમાણી ખોવી નહીં એટલી જ ભલામણ

॥ ॐ अर्हं नमः ॥

નવતત્ત્વ પ્રકરણ

પદ્યમય અનુવાદ સહિત.

અનુઃ મુનિશ્રી દક્ષવિજયજી મહારાજ

(ગતાંક પૃષ્ઠ ૬૯ થી શરુ)

આઠમું બંધતત્ત્વ.

[બંધના ચાર ભેદ]

પ્રકૃતિ, સ્થિતિ, અનુભાગ, તેમ પ્રદેશ એ ચઉ બંધ છે,

मूल–पयइ सहावो वुत्तो, ठिई कालावहारणं ।
अणुभागो रसो णेओ, पएसो दलसंचओ ॥ ३७ ॥

[ચારે બંધની વ્યાખ્યા]

કર્મનો જ સ્વભાવ જે તે, જાણુ પ્રકૃતિબંધ છે;
કર્મ કેરા કાળનો જે, નિયમ તે સ્થિતિબંધ છે,
કર્મનો મંદ–તીવ્ર રસ તે, અનુભાગબંધ મનાય છે. (૩૫)

કર્મના અણુઓ તણો, સંચય પ્રદેશ જ બંધ છે,

मूल–इह नाणदंसणावर,–ण–वेय–मोहाउ–नाम–गोआणि ।
विग्धं च पण नव दु अ,–ट्ठवीस चउ तिसय दु पणविहं ॥३८॥

[કર્મની આઠ મૂળ પ્રકૃત્તિ અને ૧૫૮ ઉત્તર પ્રકૃતિ]

પાંચ જ્ઞાનાવરણ ને નવ, દર્શનાવરણીય છે;
વેદનીય બે ભેદની, મોહનીય અઠ્ઠાવીશ છે,
ચઉવિહ આયુ એકસોત્રણ, નામકર્મ પ્રકાર છે. (૩૬)

બે ગોત્રકર્મ પ્રકાર ને, અંતરાય પાંચ પ્રકાર છે,
ઈમ કર્મ અડના એકસો, અડવન્ન ઉત્તરભેદ છે;

मूल–पड–पडिहारऽसिमज्ज, हड–चित्त–कुलाल–भंडगारीणं ।
जह एएसिं भावा, कम्माण वि जाण तह भावा ॥ ३९ ॥

[આઠ કર્મના સ્વભાવ]

આંખના પાટા સમો જ, સ્વભાવ જ્ઞાનાવરણનો,
વળી દ્વારપાળ સમો કહ્યો છે, દર્શનાવરણીયનો. (૩૭)

વેદનીય મધલિપ્ત અસિની ધારના સરખુ જ છે,
મદિરા સમુ મોહનીય ને, બેડી સમુ આયુષ્ય છે,
નામ ચિતારા સમુ, કુંભાર સરખુ ગોત્ર છે,
અંતરાય ભંડારી સરીખું, આઠમુ એ કર્મ છે (૩૮)

मूल—नाणे य दंसणावरणे, वेयणिए अंतराए अ ।
तीस कोडाकोडी, अयराण ठिइ अ उक्कोसा ॥ ४० ॥

सित्तरि कोडाकोडी, मोहणिए वीस नाम गोएसु ।
तित्तीस अयराइं, आउट्ठिइबंध उक्कोसा ॥ ४१ ॥

[ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિબંધ]

ઉત્કૃષ્ટ જ્ઞાનાવરણની વળી, દર્શનાવરણી તણી,
સાગરોપમ ત્રીશ કોડાકોડીની સ્થિતિ ભણી,
અંતરાય ને વળી વેદનીની, તેટલી સ્થિતિ ગણી,
સીત્તેર કોડાકોડી સાગર, મોહનીયતણી ભણી (૩૯)

સાગરોપમ વીશ કોડાકોડી નામ ને ગોત્રની,
ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ જાણ તેત્રીશ, સાગરોપમ આયુની,

मूल—बारस मुहुत्त जहन्ना, वेयणिए अट्ठ नाम गोएसु ।
सेसाणंतमुहुत्तं, एयं बंधट्ठिईमाणं ॥ ४२ ॥

[જઘન્ય સ્થિતિબંધ]

મુહૂર્ત બાર જઘન્ય સ્થિતિ, વેદનીય જ કર્મની,
મુહૂર્ત આઠ જઘન્ય સ્થિતિ, નામ ને વળી ગોત્રની (૪૦)

વળી શેષ પાંચે કર્મની, અંતર્મુહૂર્ત પ્રમાણની,
જઘન્ય સ્થિતિ જાણીએ ઇમ, બુદ્ધિથી અડકર્મની,

मूल—संतपय-परूवणया, दव्वपमाणं च खित्त फुसणा य ।
कालो अ अंतरं भा,-ग भाव अप्पाबहु चेव ॥ ४३ ॥

નવમુ મોક્ષતત્ત્વ.

[અનુયોગદ્વારરૂપે મોક્ષના નવ ભેદો]

મોક્ષ તત્ત્વે જાણીયે સત્પદ,-પ્રરૂપણ-દ્વાર છે,
દ્વાર દ્રવ્યપ્રમાણ ને વળી, દ્વાર ક્ષેત્ર પ્રમાણ છે (૪૧)

સ્પર્શનાદ્વાર જ વળી, છે કાલદ્વાર જ પાંચમું,
જાણ અંતરદ્વારને વળી, ભાગદ્વાર જ સાતમું;
આઠમું છે ભાવદ્વાર જ, નવમ અલ્પબહુત્વ છે,
અનુયોગદ્વારો નવ કહ્યા, જે મોક્ષના નવ ભેદ છે. (૪૨)

मूल-संतं सुद्धपयत्ता, विज्जंतं खकुसुमंव न असंतं ।
मुक्खत्ति पयं तस्स उ, परूवणा मग्गणाईहिं ॥ ४४ ॥

[સત્પદ પ્રરુપણા દ્વાર]

એકપદ હોવાથી માનો, વિદ્યમાનપણું ખરે,
અવિદ્યમાનપણું નથી, આકાશપુષ્પ પરે અરે!
આમ કહેવું તે જ સત્પદ,-પ્રરુપણાનું દ્વાર રે,
એકપદ છે મોક્ષ તેથી, મોક્ષ સત્ જાણો ખરે. (૪૩)
માર્ગણાદિકથી જ કરીએ, મોક્ષના વિચારને,

मूल-गइ इंदिए अ काए, जोए वेए कसाय नाणे अ ।
संजम दंसण लेसा, भव सम्मे सन्नि आहारे ॥ ४५ ॥

[ચૌદ મૂળ માર્ગણાઓનાં નામ]

ગતિ માર્ગણા ઇંદ્રિય કાય જ, યોગ વેદ કષાય ને;
જ્ઞાન સંયમ તેમ દર્શન, ને જ લેશ્યા ભવ્ય ને,
સમ્યક્ત્વ સંજ્ઞી ચૌદમી, આહારકેરી જાણને. (૪૪)

मूल-नरगइ पणिंदि तस भव, सन्नि अहक्खाय खइअसम्मत्ते ।
मुक्खोऽणाहार केवल-दंसणनाणे न सेसेपु ॥ ४६ ॥

[માર્ગણાદ્વારા મોક્ષની વિચારણા]

નરગતિ પંચેદ્રિજાતિમાં, તથા ત્રસકાયમાં,
ભવ્યમાં ને સંજ્ઞિમાં ને, યથાખ્યાતના ચારિત્રમાં;
ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વે અનાહારે જ કેવળ દર્શને,
જ્ઞાન કેવળે જાણ એ દશ, માર્ગણામાં મોક્ષને. (૪૫)

(ચાલુ)

જ્ઞાન વિના શ્રદ્ધાની અસાર્થકતા. (એ લેખનો કાઇક ખુલાસો)

લેખક મુનિશ્રી પુણ્યવિજયજી (સવિજ્ઞપાક્ષિક) અમદાવાદ

મદીય કથિત "સમ્યકૂશ્રદ્ધા રહિત જ્ઞાનની નિરર્થકતા" અને ઉપર્યુક્ત લેખક મહાનુભાવ કથિત "જ્ઞાન વિના શ્રદ્ધાની અસાર્થકતા" એ બન્ને ય અપેક્ષાએ સાચુ છે–ખોટુ નથી

મારા 'શ્રદ્ધા રહિત જ્ઞાનની નિરર્થકતા'–વાળા લેખમા 'સમ્યક્' શબ્દ યોજ્યો ઉપર્યુક્ત વિદ્વાન લેખક મહાનુભાવને અન્ય વિચારને ધ્યાન આપવાનુ રહેતુ નથી શ્રદ્ધા–રુચિ એ આત્મપરિણુતિરૂપ ધર્મ છે અને એ રુચિમા તત્ત્વત ભેદ હોઇ શકતો નથી મતમતાતરની દૃષ્ટિએ રુચિભેદે ક્રિયાભેદ પડે, પરતુ અત્ર તે નહિ જેથી કરી જૈન સમાજમા પણ રુચિભેદ કવચિત્ ક્રિયાભેદ–આચારભેદ પડે તો તેથી કાઇ વાસ્તવ્ય રુચિમા ભેદ પડતો નથી–હોઇ શકતો નથી જો એ રુચિમા ભેદ પડે તો સમ્યગ્દર્શન વિના જૈનમા એની ગણના થઇ શકતી નથી કુળધર્મથી ભલે તે જૈન કહેવાતો હોય, વસ્તુત એ જૈન નથી–પછી ભલે તે શ્રાવક હોય યા સાધુ તથાપ્રકારની વાસ્તવ્ય રુચિવાળા જીવો તો ક્રિયાભેદ આદિ સર્વ સ્થળે માધ્યસ્થ્ય ભાવવાળા હોય છે, તેઓ રાગદ્વેષમા તણાતા નથી

બાલ જીવોની દૃષ્ટિએ 'સમ્યગ્શ્રદ્ધા રહિત જ્ઞાનની નિરર્થકતા' અને બુધ જીવોની દૃષ્ટિએ 'જ્ઞાન વિના શ્રદ્ધાની અસાર્થકતા' એમ કથવામા લેશ પણ હરકત જેવુ હોય તેમ હુ માની શકતો નથી બન્ને ય અપેક્ષાએ સત્ય છે

ભગવાન હરિભદ્રસૂરિજીએ પાત્રભેદે વિભાગન ત્રણ પ્રકારના જ્ઞાન કહ્યા છે વિષય-પ્રતિભાસ ૧, આત્મપરિણુતિમત્ ૨ અને તત્ત્વ સવેદન જ્ઞાન વિષયપ્રતિભાસ જ્ઞાન બાલ અને મધ્યમ જીવોને હોય છે, છતા સઘળા બાલ જીવો વિષયપ્રતિભાસ જ્ઞાનવાળા જ હોય છે તેવુ નથી તેવા બાલ જીવને–અલ્પ જ્ઞાનવાળા જીવને આત્મપરિણુતિ જ્ઞાનની ભજના હોય છે (હોય વા ન હોય) દર્શનમોહનીય કર્મનો ક્ષયોપશમ હોવા છતા તે ભવ્ય બાલ જીવોને તથાવિધ જ્ઞાનાવરણીય કર્મના ક્ષયોપશમના અભાવે તથાપ્રકારનુ વિશિષ્ટ જ્ઞાન હોતુ નથી તેવા જીવો તેથી અધિક જ્ઞાની કે સપૂર્ણ જ્ઞાનીના વચનનુ અવલબન લઇને તરી જાય છે દૃષ્ટાન્ત તરીકે માષતુષ મુનિવર. આવા જીવને તથાપ્રકારનુ જ્ઞાન નહિ હોવા છતા તે જ્ઞાન ઉપર સ્થિર બુદ્ધિવાળો હોય છે તત્ત્વાર્થ ટીકામા–સમ્યગ્દર્શન અને ચારિત્રની મુખ્યતા બતાવી છે 'श्रूयन्ते चानन्ता सामायिकमात्र पदसिद्धा.' જ્ઞાન કેટલુ પ્રાપ્ત થયુ છે તે દૃષ્ટિએ કેવળજ્ઞાન થતુ નથી, પરતુ શ્રદ્ધા અને મોહનીયના ક્ષય (વૈરાગ્ય) ઉપર જ નિર્ભર છે મરુદેવા માતા વગેરે અનેક દૃષ્ટાન્તો છે આત્મપરિણુતિજ્ઞાન–આત્માની પ્રતીતીપૂર્વકનુ જ્ઞાન–આત્માની ઝાંખીવાળુ જ્ઞાન સમ્યગ્દૃષ્ટિ જીવોને હોય છે અને તત્ત્વસવેદન જ્ઞાન દેશ્થ શુદ્ધતાવાળા સાધુમુનિરાજોને હોય છે આમ બાલજીવને આત્મપરિણુતિ જ્ઞાનનો સદ્ભાવ

છતાં તરતમતાની અપેક્ષાએ ભેદ પાડ્યા છે. બાલજીવો જગતમાં સૌથી અધિક છે, મધ્યમ જીવો તેથી થોડા છે અને અતિ અલ્પતમ સંખ્યામાં તત્ત્વસંવેદન જ્ઞાનવાળા બુધ જીવો હોય છે, તેથી તે તે જીવોની અપેક્ષાએ ઉપદેશકથન શાસ્ત્રપ્રસિદ્ધ છે. બધાને માટે તે સરખું નહિ. પાત્રની દૃષ્ટિએ તે આ રીતે ભેદ પાડી શકાય.

જિનદેવ, જૈનગુરુ અને જૈનધર્મ ઉપર રાગ એ બાલ જીવોની દૃષ્ટિથી.

' तमेव सच्चं ' ઇત્યાદિ મધ્યમની દૃષ્ટિથી.

' तत्त्वार्थश्रद्धानं सम्यग्दर्शनम् ' એ બુધ–વિદ્વાન શ્રોતાઓની દૃષ્ટિથી.

' तत्त्वार्थश्रद्धानं सम्यग्दर्शनम् ' એ અન્ય દર્શનોની દૃષ્ટિથી.

વસ્તુતઃ જિનદેવ, જૈનગુરુ અને જૈનધર્મ એ તત્ત્વરૂપ છે, **' तमेव सच्चं '** ઇત્યાદિ એ પણ ભગવાનનું વચન હોઇ તત્ત્વરૂપ છે અને **' तत्त्वार्थश्रद्धानं सम्यग्दर्शनम् '** એ પ્રકટ તત્ત્વરૂપ છે. પરંતુ તે જીવોની અપેક્ષાએ આ કથન છે.

પ્રસંગતઃ નીચો કોટીનું વિષયપ્રતિભાસ જ્ઞાન એ હેય કોટિનું હોવા છતાં સર્વથા હેય કોટિનું એ જ્ઞાન નથી. હેય કોટિનું એટલા માટે તે જ્ઞાન છે કે એ જ્ઞાનથી આગળ જ્યાં સુધી ન વધાય, ત્યાં સુધી કોટી ભવે પણ આત્મનિસ્તાર નથી. કારણ કે ગ્રન્થિભેદથી ઊપજેલી વાસ્તવ્ય શ્રદ્ધાનો ત્યાં અભાવ છે. આત્મપરિણતિજ્ઞાન થાય ત્યારે જ તેની પ્રગતિનું મંડાણ થાય છે. ઓઘથી શ્રદ્ધાવાળા ભવ્ય જીવોને વિષય પ્રતિભાસનજ્ઞાન પણ જૈન કુળમાં જન્મેલા સામાન્ય આત્મપરિણતિ જ્ઞાન થવામાં સહાયક છે અને આત્મપરિણતિજ્ઞાન તત્ત્વસંવેદન જ્ઞાનનું સહાયક છે. અત્ર વિષય પ્રતિભાસ જ્ઞાન એ લૌકિક વિષયક જ્ઞાન નહિ સમજવું; પરંતુ લોકોત્તર વિષયક સમજવું. એ જ્ઞાનમાં પણ તરતમતાએ સંખ્યાબંધ ભેદ પડી શકે; જેથી એ સર્વથા હેય કોટિનું ન માની શકાય, બલ્કે આત્મપરિણતિનું સહાયક માની શકાય. તેવા નીચી કોટિના જ્ઞાનવાળા જીવોને લોકોત્તર વિષયક જૈન તત્ત્વજ્ઞાન જેને હોય તેવા ઓઘથી શ્રદ્ધાવાળા ભવ્ય જીવોને સામાન્ય રીતે વ્યવહારથી બુધ લેખવામાં આવતા હોય તો હરકત નથી. નિશ્ચયથી બુધ જીવો તો ગ્રન્થિભેદ થઇ સમ્યગ્દર્શનને પ્રાપ્ત કરે ત્યારથી ગણાય છે અને તેથી યે ઊંચા પ્રકારના બુધ જીવો તત્ત્વસંવેદન જ્ઞાનવાળા હોય છે. જૈન તત્ત્વજ્ઞાનની સમજવાળા જીવો પણ બહુ અલ્પ સંખ્યામાં મળી આવે. તેવા પ્રકારના જીવોને જૈન તત્ત્વજ્ઞાનનું રહસ્ય સમજાવવાપૂર્વક શ્રદ્ધાની પ્રાપ્તિ કરાવવી તેમાં હરકત જેવું લાગતું નથી. આ વાત સ્વદર્શન માટેની છે. અન્ય દર્શનીને માટે તો ' તત્ત્વાર્થશ્રદ્ધાનં સમ્યગ્દર્શનમ્ ' એ જ કથવાનું હોય છે. આથી બાલજીવોને અપેક્ષી ' શ્રદ્ધા રહિત જ્ઞાનની નિરર્થકતા ' એ કહી શકાય છે. તે બાલજીવ મધ્યમ બુદ્ધિમાં આવી બુધમાં પ્રવેશ કરે ત્યારે તેને માટે ' જ્ઞાન વિના શ્રદ્ધાની અસાર્થકતા ' એમ કથી શકાય. સિવાય દરેકને માટે તેમ નહીં. આમ મારી અલ્પમતિ અનુસાર સમજ છે.

અન્ય દર્શન આદિ દરેક જીવો પ્રત્યે સમભાવ હોવો જ જોઇએ. એ સમભાવના અભાવમાં માધ્યસ્થ્યભાવની ઊણપ છે; પરંતુ સર્વ દર્શનમાં ' સરખો ભાવ ' ન હોવો જોઇએ. આજે કેટલાક પંડિતો ' સર્વ દર્શનમાં સમભાવ ' ને નામે ' સર્વ ધર્મ સરખા ' એ અર્થમાં ખેંચી જાય છે એ ખેદજનક છે. આ વિષે ઘણું લખી શકાય તેમ છે, અત્ર તે અસ્થાને છે. સર્વ દર્શનમાં સર્વથા અવિસંવાદી અને અવિરુદ્ધ એવું જૈન દર્શન જ એક સર્વોચ્ચ છે. તે જે કોઇ સમજ-

દાર વ્યકિત તત્ત્વાતત્ત્વની માધ્યસ્થભાવે ગવેષણા કરે તો બરાબર સમજી શકાય તેવુ છે

એક સ્થળે કહ્યુ છે કે—

'તત્ત્વવાદથી સમન્વયેલ શ્રદ્ધાવાદ એ કલ્યાણસાધનનો રાજમાર્ગ છે તે માર્ગનો પથ કેવળ તર્કવાદથી પણ નથી કપાતો, તેમ કેવળ શ્રદ્ધાવાદથી પણ નથી કપાતો એ બન્ને રથના એકેક ચક્ર જેવા છે 'चक्राभ्या चलति रथ' એ પ્રમાણે બન્ને ચક્રો મળે તો જ ધર્મ-રથો ચાલે છે

ભગવાન **મહાવીરદેવે** પણ—

निकषच्छेदतापेभ्य सुवर्णमिव पण्डितैः ।
परीक्ष्य भिक्षवो ग्राह्य मद्वचो न तु गौरवात् ॥

અર્થાત્ હે મુનિઓ ! પ ડિતો જેમ કસ, છેદ અને તાપથી પરીક્ષા કરી સોનુ લે છે, તેમ તમારે પણ મારુ વચન પરીક્ષા કરીને ગ્રહણ કરવું, પણ મહત્તાથી–ગૌરવતાથી ન ગ્રહણ કરવું "

આ બુધજનની દષ્ટિથી છે, સર્વના માટે એ રાજમાર્ગ નથી

કહેવાનુ તાત્પર્ય એ છે કે તે તે પ્રકારના જીવોની અપેક્ષાએ કથન કરવાનુ હોય છે, પરતુ સર્વના માટે સરખુ નહીં

જૈનધર્મ એ તત્ત્વજ્ઞાન ઉપર નિર્ભર છે એ વાત સાવ સાચી છે અને એ આપણા માટે ગૌરવ લેવા જેવુ છે–ધગવવા જેવુ છે

" આવા ધર્મમા શ્રદ્ધાને પ્રધાનપદ આપવુ ને જ્ઞાનને ગૌણપદ આપવુ તે ધર્મનો હ્રાસ કરવા જેવુ છે " આ કથન વધારે પડતુ છે તેની જગ્યાએ ધર્મને પછાત પાડવા જેવુ છે–કરવા જેવુ છે–આપવા જેવુ છે એમ જણાવ્યુ હોત તો ઠગત ન લેખી શકાત

કોણ એવી નિર્ભાગ્યશેખર વ્યક્તિ હોય કે જૈનધર્મ જેવા સર્વોચ્ચ ધર્મને પામીને તેનો હ્રાસ થાય તેવુ કથન કે પ્રવર્તન કરે ? કોઇ એવી અજ્ઞાન અસદ્ગ્રહથી ભ્રમિત વાચાળ વ્યક્તિ તેમ કરે તો તે વાત એક અલગ છે આ જ કારણે વ્યાખ્યાન–ઉપદેશના અધિકારી કોણ? એ વિષે શાસ્ત્રમા ઘણુ કથન છે

છેલ્લા પેરાના અગાઉના પેરામા " ધર્મના ઉપદેશમા માધ્યસ્થભાવને બદલે અહ ભાવનુ સામ્રાજ્ય ભોગવે તો તે ઉપદેશ સમાજનુ કે શ્રોતાનુ કલ્યાણ કરવાને બદલે રાગદ્વેષની વૃદ્ધિ કરનાર છે " આ એક આક્ષેપરૂપે કથન હોઇ વધારે પડતુ છે જૈન સાધુ સુધારાથી છે તેઓ બીજુ શુ કરી શકે તેમ છે? શ્રદ્ધા અને સ વેગથી ભાવિત હૃદયવાળા જે કોઇ સુવિહિત મુનિવરો હોય તે તો એવુ કઈ કરે નહિ. તેમને અહ ભાવ કે ધર્મનો હ્રાસ થાય તેવુ કથન કે પ્રવર્તન હોય નહીં તેમજ કોઇને અ ધશ્રદ્ધામા દોરવાપણુ પણ હોય નહિ

પ્રાન્તે ઉપર્યુક્ત કથ ચિત્ બે બાબત સિવાય વિદ્વાન લેખક મહાનુભાવનું કથન સત્ય છે–સ્વીકારવા યોગ્ય તાત્ત્વિક કથન છે અપેક્ષા–દૃષ્ટિએ તે તે સ્થાને સર્વ સાચુ છે, એટલે એમા ચર્ચાને લેશ પણ સ્થાન નથી આ લેખ ચર્ચારૂપે નથી તેમજ એમા વિદ્વાન મહાનુભાવની ઊણપ લેખવાનો જરાય આશય નથી. ફક્ત તેમની સમજફેર થતી હોય તેના અ ગે અમારી અલ્પમતિ અનુસાર લખેલ સહ જ કથન છે હુ કાઇ વિદ્વાન લેખક નથી, તેમ મારામા બીજી કોઇ વિદ્વત્તા નથી જેથી આમા કંઇ ભૂલ–સમજ-ફેરને સ્થાન હોય તો મિથ્યા દુષ્કૃત છે અસ્તુ

શ્રી જૈનાગમ નિયમાવલી

(ગતાંક પૃષ્ઠ ૧૦૩ થી શરૂ) લેખક: **આ. શ્રી વિજયપદ્મસૂરિજી મહારાજ.**

૭૪ નિર્દોષ આહારાદિની તપાસ કરવી વગેરે ખાસ જરૂરી કારણ હોય તો જ શ્રી જિનકલ્પિક મહાત્માઓ જરૂરી વાતચીત કરે, બેસવાની જરૂરિયાત જણાય તો ઉભડક પગે બેસે એમ શ્રી પ્રવચનસારોદ્ધારાદિમાં જણાવ્યું છે.

૭૫ શ્રી તીર્થંકરદેવના આહાર તથા નિહાર ચર્મચક્ષુવાળા જીવો જોઈ શકે નહિ, પણ અવધિજ્ઞાનાદિને ધારણ કરનારા મહાપુરુષોને અદૃશ્ય ન હોય એમ શ્રી સમવાયાંગ સૂત્ર, પ્રવચનસારોદ્ધાર, ઉપદેશપ્રાસાદ, દેશના ચિંતામણિ વિગેરેમાં જણાવ્યું છે.

૭૬ "સંયમની વિરાધના કરનારા જીવો જઘન્યથી ઉચ્ચ ગતિમાં ભુવનપતિમાં જઇ શકે, ને ઉત્કૃષ્ટથી સૌધર્મ દેવલોક સુધી જઇ શકે." આ વચન મૂલગુણની વિરાધના કરનારા જીવોની અપેક્ષાએ અથવા ઘણી વાર સંયમની વિરાધના કરનારા જીવોની અપેક્ષાએ સમજવું અને સુકુમાલિકા સાધ્વીએ ઉત્તર ગુણની જ વિરાધના કરી હતી, તેથી તે ઇશાનમાં જાય, એમાં અઘટિતપણું છે જ નહિ.

૭૭ એક ઉપાશ્રયમાં જિનકલ્પિ મુનિવરો કદાચ ભેગા થાય, તો વધારેમાં વધારે સાત મુનિવરો ભેગા થાય. તેઓ પરસ્પર આલાપ-સંલાપ (વાતચીત) કરે નહિ, એમ શ્રી પ્રવચન સારોદ્ધારાદિમાં કહ્યું છે.

૭૮ શ્રી જિનકલ્પિ મુનિવર ચાલ્યા જતા હોય, તે અવસરે વાઘ વગેરે સામા આવે, તો પણ પોતાના કલ્પની મર્યાદા એ છે કે 'આડા-અવળા જવાય જ નહિ.' એમ વિચારીને તેઓ આડાઅવળા ન જતાં ઇર્યાસમિતિ પાળતાં સીધા ચાલ્યા જાય છે.

૭૯ પાંચ ભરતક્ષેત્ર, પાંચ ઐરવતક્ષેત્ર, પાંચ મહાવિદેહક્ષેત્ર એમ પંદર કર્મભૂમિ ક્ષેત્રોમાં જન્મની અપેક્ષાએ અવસર્પિણીના ત્રીજા ચોથામાં જિનકલ્પિ મુનિવરો હોય અને પાંચમા આરામાં તેઓ વ્રતને ધારણ કરીને વિચરતા હોય, પણ તેમનો જન્મ ન થાય તથા ઉત્સર્પિણીના બીજા આરાના છેડે ભાવિ જિનકલ્પિ મુનિવરોના જન્મ થાય વગેરે બીના શ્રી પ્રવચનસારોદ્ધારાદિમાં વિસ્તારથી જણાવી છે.

૮૦ આચાર્યાદિ પાંચ પદસ્થ મહાપુરુષોમાંના કોઈપણ મહાત્મા ચતુર્વિધ સંઘે કરેલા મહોત્સવપૂર્વક શ્રી તીર્થંકર, ચૌદપૂર્વધર, દશ પૂર્વધરાદિની પાસે જિનકલ્પ સ્વીકારે. વિશેષ બીના શ્રી પ્રવચનસારોદ્ધારાદિમાંથી જાણવી.

૮૧ સમિતિના પાલનમાં ગુપ્તિનું પાલન જરૂર સમાય છે, પણ ગુપ્તિના પાલનમાં સમિતિનું પાલન હોય અથવા ન પણ હોય.

૮૨ સર્વથા મૌન રહેવું અથવા ખરાબ વેણ ન બોલવા એ વચનગુપ્તિનું રહસ્ય છે, ને નિર્દોષ વેણ બોલવા એ ભાષાસમિતિનું રહસ્ય છે.

૮૩ વાવડી વગેરે જળાશયો અચ્યુત દેવલોક સુધી છે, તેથી બાર દેવલોક સુધીના દેવો દ્રવ્ય-પૂજા કરી શકે છે, તે પછીના દેવો દ્રવ્યપૂજા કરતા નથી; કારણ કે પાણી વિના સ્નાન થઈ શકે નહિ, ને સ્નાન કર્યા વિના દ્રવ્યપૂજા ન થઇ શકે એમ શ્રી દંડપ્રકરણવૃત્તિ વગેરેમાં જણાવ્યું છે.

૮૪ ભુવનપતિથી માંડીને બારમા અચ્યુત દેવલોક સુધીના દેવલોકમાં ઇંદ્રાદિની વ્યવસ્થા હોય છે. તે પછીના ગ્રૈવેયકાદિમાં તે ન હોય તેથી તે દેવો અહમિંદ્રદેવ તરીકે શાસ્ત્રમાં પ્રસિદ્ધ છે.

૮૫ પરમાધામિદેવો અસુરકુમારનિકાયના જાણવા તેમને એક કૃષ્ણલેશ્યા જ હોય, બીજી લેશ્યા ન હોય એમ શ્રી પ્રજ્ઞાપના સૂત્રાદિમા જણાવ્યુ છે

૮૬ કર્મના યોગે શ્રોતાઓને કદાચ બોધ ન થાય, તો પણ અનુગ્રહ બુદ્ધિથી ઉપદેશ કરનાર મહાપુરુષોને તો 'ઘણા કર્મની નિર્જરા વગેરે લાભ થાય જ છે એમ શ્રી તત્ત્વાર્થાદિમા જણાવ્યુ છે

૮૭ જ્યા કેવળ મનુષ્યો જ ઉત્પન્ન થઇ શકે છે, એવા આનતાદિ દેવલોકના દેવો એક સમયમા સખ્યાતા જ ચ્યવે તથા ઊપજે, કારણ કે તેઓ સખ્યાતા એવા ગર્ભજ મનુષ્યોમા જ ઊપજે છે, ને તેવા જ મનુષ્યો ત્યા જઇ શકે એમ શ્રી પ્રજ્ઞાપના સૂત્ર બૃહત્સગ્રહણી સૂત્રાદિની ટીકામા જણાવ્યુ છે

૮૮ શ્રવણ(કાન), નેત્ર(આખ)ને કામેચ્છા હોય, ને બાકીની ત્રણ ઇંદ્રિયોને ભોગેચ્છા હોય

(ચાલુ)

શ્રીમત્ પ્રવર્તક કાન્તિવિજયજી મહારાજને પ્રેમાંજલિ.

અર્પનાર—મુનિશ્રી હેમેન્દ્રસાગર.

(રાગ–રામગ્રી–વૈદર્ભી વનમા વલવલે)

શાન્ત સ્વરૂપી દિવ્ય સયમી કાન્તિવિજય મહારાજ,
સમભાવી સર્વ પ્રાણીમા, હૃદયે જપતા જિનરાજ. ટેક૦

કાન્તિ વધારી વિજયાનદની, આત્મભાવે ચોપાસ,
પ્રસરી રહી સર્વ સ્થાનમા, સયમધર્મ સુવાસ   શાન્ત૦ ૧

સાહિત્યરક્ષણ કારણે, વિચર્યા દેશવિદેશ,
ભવ્ય કર્યા ભડારને, શોભાવ્યો સાધુવેશ   શાન્ત૦ ૨

પત્ની ત્યજી યુવાવય વિષે, પામ્યા સયમરગ,
ચારિત્રને ઊજળુ કર્યું, રગ્યા ગુરુજીના સગ   શાન્ત૦ ૩

દીક્ષા પાળી ત્રેસઠ વર્ષની, સમતાભાવી શુભ સત,
સ્વર્ગે સિધાવ્યા પાટણ શહેરમા, પ્રવર્તક ભાગ્યવત   શાન્ત૦ ૪

જ્ઞાની, પ્રતાપી, પ્રશાત જે, શુદ્ધ વાણીવિચાર,
એવા પ્રવર્તકને પ્રાપ્ત હો, પ્રેમાંજલિઓ હજાર   શાન્ત૦ ૫

પૂર્ણ કર્યા પુણ્યકાર્યને, વર્તે જય જયકાર,
મરણ મહોત્સવરૂપ બને, ધન્ય સાધુ અવતાર   શાન્ત૦ ૬

અર્જીત જિનેશ્વરને ભજી, પામ્યા પૂર્ણ પ્રમોદ,
મુનિ હેમેન્દ્રે બુદ્ધિભર્યા ગાજે જ્ઞાનમરોદ   શાન્ત૦ ૭

“ વૈરાગ્ય ભાવનાનાં વહેતાં ઝરણાં ”

લેખક : મુનિશ્રી લક્ષ્મીસાગરજી મહારાજ, મુ: વિસનગર.

(૧) પરમતારક શ્રી જિનેશ્વર મહારાજની સેવા, આગમશ્રમણ, સદ્દગુરુની સેવા, પ્રાણીદયા, સુપાત્રદાન અને ગુણાનુરાગ આ બધાં ય નરજન્મરૂપી વૃક્ષનાં ફળો છે.

(૨) શાણા અને સમજુ આત્માઓ તો સમજી લે કે આ જીવન ક્ષણભંગુર છે. આથી લાખેણી એવી આ ઉત્તમ જીવનની એક પણ ક્ષણ ધર્મારાધન સિવાયની ન જ જવી જોઇએ.

(૩) દેવ સિવાયનું દેવળ અને જળ સિવાયનું સરોવર જેમ શોભે નહિ તેમ સદ્દધર્મની સેવા સિવાય માનવભવ પણ શોભતો નથી.

(૪) જે માણસની પાસે લાખોની સાહ્યબી હોય, છતાં જેના હૈયામાં સદ્દધર્મની વાસના ય સરખી ન હોય તો તેનું જીવન ફૂટી કોડીનું ય નથી.

(૫) સાધુધર્મના અનુરાગીઓને જ સાચા શ્રાવકો કહી શકાય.

(૬) ભદ્રક પ્રકૃતિ, વિશેષ નિપુણમતિ અને ન્યાયમાર્ગને વિષે રતિ આ ત્રણ ગુણ વગરનો આત્મા કદાગ્રહી હોવાથી, મૂઢ હોવાથી તથા અન્યાયમાં આસક્ત હોવાથી તેને શ્રાવકધર્મની પ્રાપ્તિ જ થતી નથી. ઉપરોક્ત ત્રણ ગુણ હોવા છતાંય જે આત્માઓ દૃઢ પ્રતિજ્ઞાવાળા હોતા નથી તે કદાચ ધર્મને સ્વીકારે તો પણ તેને તજતાં વાર લાગતી નથી. જેમ ધૂર્તની મિત્રાઇ, ગાંડાએ પહેરેલો સુવેષ, વાંદરાના ગળામાં નાખેલો હાર અર્થાત્ ધૂર્તને મિત્રતા તજતા વાર નહિ. ગાંડાને ગમે તેવો સુંદર વેષ હોય પણ તજતાં વાર નહિ, તેમજ ચાહે તો લાખ રૂપિઆનો હાર વાંદરાના કંઠમાં નાખ્યો હોય તો તેને ય તજતાં વાર નહિ એવી રીતે દૃઢ પ્રતિજ્ઞા વિનાના આત્માઓને સિદ્ધિના સુખને દેનારા એવા મહામૂલા ધર્મને તજતા વાર નહિ. આ જ કારણે ભદ્રક પ્રકૃતિ આદિ ગુણવાળા હોય તો પણ દૃઢ પ્રતિજ્ઞા વગરના આત્માઓ ધર્મને માટે લાયક નથી. આ ઉપરથી ચોક્કસ એમ ઠરે છે કે ધર્મદાતા ગુરુઓએ ધર્મ-ચિંતામણિ દેતાં, લેનાર યોગ્ય છે કે નહિ, એ શાસ્ત્રવિધિ મુજબ જોવાની અનિવાર્ય ફરજ છે. એ ફરજથી ઇરાદાપૂર્વક દૂર રહેનારા ખરે જ શાસ્ત્રવચનોને અવગણનારા બને અને શાસનને ઝાંખપ લગાડનારા બને તેમાં નવાઇ જેવું નથી, તેમજ પરિણામે સ્વપર–ઉભયના અહિતકારક નીવડે તેમાં ય નવાઇ જેવું નથી.

(૭) હે જીવ ! સમકિત વિનાની ધર્મકરણી એકડા વગરના મીંડા જેવી છે.

(૮) ભલે ગમે તેટલું જ્ઞાન મેળવ્યું હોય, પણ સમ્યગ્ચારિત્ર સિવાયનું જ્ઞાન પાંગળું છે.

(૯) હે જીવ ! જેઓ પોતાના એક ઘરની ચિંતા છોડી જગતના સઘળા ય ઘરોની ચિંતામા પડે, અને મંત્ર, તંત્ર, નિમિત્તાદિક ભાવતાલ કહી પોતાનો વ્યવહાર ચલાવે, તેઓ શું સાધુ છે ? કદિ જ નહિ.

(૧૦) એકલા ક્રોધાવેશમાં ય મોટા મોટા આચાર્યો અને મુનિવરો પણ નરકાદિક ગતિઓમાં પટકાય છે. તો પછી જે આત્માઓ સઘળા ય પ્રકારની અંધતાને પામ્યા હોય તેઓની તો શી દશા ? એ આ જ્ઞાનીઓ જ જાણે.

(૧૧) મહાપુણ્યોદયે આર્યદેશાદિ ઉત્તમ સામગ્રીને માનવા છતા જેઓને ન રુચે સાધુધર્મ કે ન રુચે શ્રાવકધર્મ, ન રુચે દેવસેવા કે ન રુચે ગુરુસેવા, ન રુચે સામાયિક કે ન રુચે પ્રતિક્રમણ, ન રુચે દાન કે ન રુચે શીલ, ન રુચે તપ કે ન રુચે સદ્ભાવના અરે! ધર્મશ્રવણની પણ રુચિ ન જન્મી તો તે બિચારાઓ ઉત્તમ સામગ્રીને પામ્યા તોય શુ અને ન પામ્યા તોય શુ ? તેઓ વૃથા જન્મ ગુમાવી રહ્યા છે

(૧૨) સર્વજ્ઞ ભાષિત સયમાદિ દશવિધ ધર્મ એ સુધર્મ છે

(૧૩) સસારસાગર તરવા માટે જહાજ સમાન સુદેવ, સુગુરુ અને સુધર્મનુ શરણ લીધા વિના છૂટકો જ નથી

(૧૪) મોટા મોટા શેઠીયાઓ પણ અર્થકામની મમતામા મરે તો મમ્મણાદિકની માફક કુગતિને પામે છે.

(૧૫) બુધ માનવીઓ અર્થ અને કામને ત્યજી ક્ષમાગુણ ઉત્તમ ધર્મની આરાધના કરી જીવનને સફળ બનાવે છે

(૧૬) જીવનમા જે સત્યધર્મને ન પામ્યો, તેનું જીવન ખરે જ એળે ગયુ છે એમ સમજો

(૧૭) ધર્મ કરવામા કુશલ નહિ બનેલા સ સારસાગરમા ડૂબનાર છે

(૧૮) તે પડિત છે કે જે અગત વિરોધથી વિરામ પામી ગયા છે

(૧૯) તે સાધુ કહેવાય કે જે કષ્ટમા સહાયક બને

(૨૦) તે શક્તિમાન કહેવાય કે જે સદ્ધર્મથી ચલાયમાન ન થાય (ચાલુ)

હેમચન્દ્ર

(રાસ)

(રાગ-મેહુલો ગાજે ને માઝન નાચે , માર ગ)

શાસનના આકાશે પૂર્ણિમા ખીલી, અમૃતમય હેમચન્દ્ર શોભા ધરે,
પડિતના વૃન્દ સમા ચમકતા તારલા, ધરણી અનુરા કૂદી કરે શાસનના ૧
કાવ્યગ્રન્થ ચન્દ્રિકા ચમક રૂપાળી, શીતળતા સજ્જનોના હૃદયો ધરે,
સાહિત્યસરોવરે ખીલ્યા કુમુદો, ભવિજન ચકોર રમ્ય ગાનો કરે શાસનના ૨
ઔષધિમા હેમચન્દ્ર અમૃત છાટે, મુમુક્ષુના ભવતાપને દૂર,
કાર્તિક પૂર્ણિમા શી શોભે રગાળી ! દેવબાળ-બાલિકાઓ ગાન ગાવે શાસનના ૩
સર્વજ્ઞ સાગરના સુધામય પૂજારી, અહિંસા, સત્ય, ક્ષમા, શીલ નિર્ઝરે,
એવા અમૃતભર્યા સ્મિતને વહાવી, વિશ્વ સર્વ હેમચન્દ્ર હર્ષે કરે શાસનના ૪
ચોરાશી પૂર્ણિમાઓ અજવાળી ગુરુએ, અજિત અમર દ પ્રાપ્તિ કરે,
જયવન્તી કીર્તિ પ્રસરી આ વિશ્વમા, હેમેન્દ્ર વદન દિનમનો સ્મરે શાસનના ૫

રચયિતા—મુનિશ્રી હેમેન્દ્રસાગરજી મહારાજ

સ્વધર્મ

લેખક: વકીલ ન્યાલચંદ લક્ષ્મીચંદ, બી. એ. એલએલ. બી., (સાદરા)

स्वधर्मे निधनं श्रेयः परधर्मो भयावहः ।

શ્રીમદ્ ભગવદ્‌ગીતાના ત્રીજા અધ્યાયના ૩૫ મા શ્લોકનું ઉપર જણાવેલ પદ જુદા જુદા ધર્મોની વિવિધ દૃષ્ટિએ ઘણું જ રહસ્યપૂર્ણ અને અર્થગંભીર તેમજ પરમહિતકારક અને ઉપદેશપૂર્ણ જણાતાં તેનું સવિસ્તર વિવેચન કરવાનો પ્રસંગ અત્ર હાથ ધરવામાં આવે છે.

ઉક્ત પદનો સામાન્ય ભાવાર્થ એ છે કે પોતાના ધર્મમાં મરણ થાય તે કલ્યાણકારી છે, પરંતુ પરધર્મ તો ભયકારક જ છે, અને તે સીધા અને સરળ ભાવાર્થને સામાન્ય જનસમૂહ–લોકગણ પ્રથમ નજરે એવા જ અર્થમાં સમજતો થઈ ગયો છે કે પોતે જે કુળમાં જન્મ્યા હોય તે કુળના પરંપરાગત ધર્મને મરણપર્યંત વળગી રહેવું, પરંતુ મરણાંત કષ્ટ આવે તો પણ પોતાના બાપદાદાનો ધર્મ કદી પણ છોડવો નહીં, એટલે પોતાના ધર્મથી ભ્રષ્ટ થઈ ધર્માંતર કરવો નહીં યાતો અન્ય ધર્મનું શરણ શોધવું નહિ. જીવનભર પોતાના બાપદાદાના કુળધર્મને વળગી રહેવું તેમાં જ આપણું કલ્યાણ છે, જ્યારે અન્ય ધર્મ આપણા માટે ભયકારક નીવડે છે. સર્વત્ર જનસમૂહમાં ઉપરનો સિદ્ધાંત એટલો બધો મક્કમ અને સર્વમાન્ય થઈ ગયેલો હોય છે કે ભલભલા વિદ્વાન પુરુષો અને પંડિત મહાશયો જ્ઞાનબળમાં અને વિચારશક્તિમાં ગમે તેટલા આગળ વધ્યા હોય, જુદા જુદા અનેક ધર્મ–સંપ્રદાયોના ધર્મના પુસ્તકો અને શાસ્ત્રોના અભ્યાસમાં ઘણી સારી નિષ્ણાતતા મેળવી હોય, ન્યાય અને તર્કશાસ્ત્રના અભ્યાસના પરિણામે ગમે તેટલી નિપુણતા પ્રાપ્ત કરી હોય અને તેના પરિણામે અન્ય કોઈ ધાર્મિક સંપ્રદાય માટે દૃઢ નિર્ણયપૂર્વકનો પક્ષપાત જન્મ્યો હોય છતાં પણ કુલગત ધર્મ–સંપ્રદાયના પરંપરાથી ચાલ્યા આવતા ધાર્મિક બંધનોમાં અને સામાજિક રૂઢિની બેડીયોમાં તેઓ એટલા બધા જકડાયેલા હોય છે કે તેમનાથી પોતાના મનમાન્યા અન્ય ધર્મનો સ્વીકાર કરવા પૂરતું મનબળ કે હિંમત દાખવી શકાતી નથી; એટલું જ નહિ પણ પોતપોતાની સંપ્રદાયદૃષ્ટિને તેઓ એટલા બધા વિવશ થઈ ગયેલા હોય છે કે તાણીતોષીને પણ પોતાના ધર્મ–સંપ્રદાયની ત્રુટિઓનો તેઓ હરકોઈ યુક્તિ પ્રયુક્તિથી બચાવ કરવા તૈયાર થઈ જાય છે અને તેને ઘણી જ ગૌણ સ્વરૂપમાં રજૂ કરવા તૈયારી કરતા હોય છે અને આમ ધર્મ–સંપ્રદાયોની વિશિષ્ટતાઓને તેઓ સામાન્ય સ્વરૂપની કોટિમાં ગણાવવા તનતોડ પ્રયાસ કરતા રહે છે. પોતાના જ્ઞાનાભ્યાસ–વિદ્વતા ને તર્કશક્તિનો એટલી હદ સુધી ઉપયોગ કરતા જણાય છે કે ખુદ ધર્મ સંસ્થાપકોએ પણ અમુક અમુક બાબતો માટે સ્વપ્નમાં પણ ખ્યાલ કર્યો ન હોય તેવા હેતુઓ આગળ કરતા પ્રેરાય છે; તેમજ તેમની દૃષ્ટિમર્યાદામાં તે વસ્તુઓની ઝાંખી ન થઈ હોય તેવી વસ્તુઓ

પોતપોતાના સંપ્રદાયોની પુષ્ટિ માટે રજૂ કરવા તૈયાર થઈ જાય છે પરંપરાથી ચાલ્યા આવતા પોતાના જ સંપ્રદાયને વળગી રહેવાની વૃત્તિ એટલી બધી ઘરખમ અને મજબૂત થઇ ગઇ હોય છે કે ક્વચિત્ સંપ્રદાયદૃષ્ટિ આડે પડલ આવી જતા હોય તો તેનો પણ કંઈ ખ્યાલ રહેતો નથી આ રીતે વધતી જતી સંપ્રદાય દૃષ્ટિ સ્વતંત્ર વિચારધારાને કુંઠિત કરતી અને પરમ વિવેકબુદ્ધિને ઝાંખપ લગાડતી જણાય છે સંપ્રદાયદૃષ્ટિને કેળવવાના પ્રસંગો વધતા જાય છે તેમ તેમ વિશાળ દૃષ્ટિમર્યાદા સંકુચિત થતી જાય છે અને પરમ સારભૂત વસ્તુઓના મૂલ્યાંકન માટેની શક્તિમા ઘટાડો થતો જાય છે

સંકુચિત વિચારસરણીને જન્મ આપતી સંપ્રદાયદૃષ્ટિના કેટલાક અનિષ્ટ પરિણામો પૈકી ઘણી રીતે નહીં ઇચ્છવા યોગ્ય મુખ્ય પરિણામ એ આવે છે કે તેનાથી ખોટા ધર્મના ઝનૂન અને આવેશને ઉત્તેજન મળે છે, એટલુ જ નહિ પણ જે તદ્દન નીચી કોટિમા ઊતરી જતા અરસપરસના વેર, વિરોધ અને આંતરકલહને ઉત્તેજક કોમવાદમા અને ધાર્મિક ઝગડાઓમા વધારો કર્યે જાય છે

મજકૂર ઉપરોક્ત સૂત્રની ચર્ચામા આગળ વધતા પહેલા આપણે સંપ્રદાય દૃષ્ટિથી બચી જવા માટે પુરતી સાવચેતી રાખવાની જરૂર છે આવા વખતોવખત, આગળ કરવામા આવતા સર્વમાન્ય સૂત્રો અને જનસમૂહમા રૂઢ થઇ ગયેલ કહેવતોનો પ્રભાવ અને વર્ચસ્વ જન સમાજ ઉપર એટલા બધા જામી ગયેલા હોય છે કે તેની અસર સીધી કે આડકતરી રીતે દૃશ્ય કે અદૃશ્ય રીતે લોકસમૂહમા ઘણી ઘણી ઊંડી ઊતરેલી તેમજ સર્વવ્યાપક થઇ ગયેલી જણાય છે વ્યવહારનિપુણ અનેક બાબતોના તલસ્પર્શી અનુભવથી રીઢા થયેલા મહાનુભાવ પુરુષોના સેંકડો વર્ષોના પ્રત્યક્ષ અનુભવસિદ્ધ સિદ્ધાંતોનો સાર આવા સૂત્રો અને કહેવતોમા તરવરતો આપણને જણાય છે અને ખાસ કરીને ઉપરોકત સૂત્ર તો શ્રી કૃષ્ણ ભગવાનના મુખથી યુદ્ધક્ષેત્રમા વિષાદ અનુભવતા પરંતપ અર્જુનને સાંભળવાનુ સદ્ભાગ્ય પ્રાપ્ત થયેલ છે, એટલે તેનુ મહત્ત્વ અનેક દૃષ્ટિએ વધી જાય છે વળી જૈન દૃષ્ટિએ પણ તે ઉપદેશપૂર્ણ હોઇ, ઘણી રીતે વિચારવા યોગ્ય છે અને આપણને ઘણો જ ઉત્તમ બોધપાઠ પૂરો પાડી રહેલ છે

શ્રી મહાભારતના યુદ્ધના મુખ્ય પાત્ર યોગેશ્વર શ્રી કૃષ્ણ ભગવાનને જૈનદૃષ્ટિ ભાવિ તીર્થંકર તરીકે જણાવે છે અને ધનુર્ધર અર્જુનને તદ્ભવ મોક્ષગામી જણાવે છે આવા મહાન્ ઉપદેશક અને સુપ્રસિદ્ધ શ્રોતા વચ્ચેના સંવાદમાથી ઉપરોક્ત સૂત્ર આપણને સાંપડેલ છે તેના રહસ્યનો અને અર્થગાંભીર્યનો યથાશક્તિ વિચાર કરવાની પ્રત્યેક વિચારકને પ્રેરણા થાય એ સ્વાભાવિક છે આખા સૂત્રનો આધાર **ધર્મ** શબ્દનો પરમાર્થ સમજવા ઉપર જ રહેલ છે ધર્મ શબ્દનો વિદ્વાનો અનેક રીતે અર્થ કરે છે ધર્મ એટલે સંપ્રદાય, ફરજ અને વસ્તુસ્વભાવ એમ જુદા જુદા મુખ્ય ત્રણ અર્થ કરી શકાય સમૂહગત વ્યક્તિઓનો વિચાર કરતા ધર્મને સંપ્રદાયના અર્થમા યોજી શકાય અને તે રાહુરીએ જુદા જુદા ધર્માનુયાયી પુરુષોને પોતપોતાના ધર્મ—સંપ્રદાયને ચુસ્તપણે જીવનભર વળગી રહેવા માટેનો ખાસ ઉપદેશ કરવામા આવે છે આ સૂત્રના પૂર્વપદનો ભાવાર્થ એ છે કે પરધર્મ કદાચ સર્વાંગે સંપૂર્ણ હોય અને પોતાનો ધર્મ કોઇ અંગથી હીન દેખાય તો પણ તે પરધર્મ આચરવા કરતા સ્વધર્મ જ શ્રેષ્ઠ છે અને તેથી જ પછીના પદમા જણાવવામા આવે છે કે સ્વધર્મ આચરતા મરણ થાય તો પણ તે કલ્યાણકારી છે અને પરધર્મનો સ્વપ્રકૃતિથી વિપરીત હોવાથી જ

ભયકારક નીવડે છે. આ અર્થની વિચારણા આપણે પ્રથમ કરી ગયા; પરંતુ આગળપાછળના સંબંધ (Context) નો વિચાર કરી જોઇએ તો **ધર્મ** શબ્દને ફરજના અર્થમાં યોજવામાં આવ્યો હોય એ વધારે સૂચક અને બંધબેસતું જણાય છે.

શ્રી મહાભારતનાં યુદ્ધની શરુઆત થતાં પહેલાં પાંડવ અને કૌરવ બંને બાજુના મહારથી યોદ્ધાઓ અને સૈનિકો વ્યૂહના આકારમાં ગોઠવાઇ ગયા બાદ પોતાના સારથિ શ્રી કૃષ્ણને અર્જુને કહ્યું કે હે અચ્યુત ! આ રણના સમારંભમાં તેઓ લડવાની ઈચ્છાથી આવીને ઊભા છે તો કોની કોની સાથે મારે યુદ્ધ કરવાનું છે ? તથા દુષ્ટ બુદ્ધિવાળા દુર્યોધનનું યુદ્ધમાં પ્રિય કરવાની ઇચ્છાથી અહીં કોણ કોણ લડવા આવેલા છે તેઓને હું જોઈ લઉં ત્યાં સુધી મારો રથ બંને સેનાની વચ્ચે લઇ જઇ ઊભો રાખો. ત્યારબાદ કેટલાક વિવેચન પછી શોકમાં ડૂબી ગયેલ અર્જુને કહ્યું કે— નરકવાસ થાય એવું મહાન પાપ કરવા અમે તૈયાર થયા છીએ; કેમકે રાજ્યસુખના લોભથી અમે સ્વકુટુંબીઓને હણવા તૈયાર થયા છીએ. એ કરતાં તો હાથમાં હથિયારવાળા ધૃતરાષ્ટ્રના પુત્રો જો મને પ્રતિકાર નહિ કરનારને તથા શસ્ત્ર વગરનાને રણમાં હણી નાખે તો તેથી જ મારું વધારે હિત થાય. અર્જુનના આવા વિષાદપૂર્ણ વાક્યો સાંભળીને—સંવાદને આગળ લંબાવતાં—શ્રી કૃષ્ણ ભગવાન જ હૃદયનું તુચ્છપણું–દુર્બળપણું તજી દઇને તું યુદ્ધ માટે ઊભો થા ” એવા શબ્દો સાથે પોતાની અસ્ખલિત ઉપદેશધારા વહેતી મૂકે છે અને તેનું દોહન ભગવદ્ ગીતામાં સંગ્રહિત થતાં જનસમાજને વ્યવહારકાર્યમાં અને ધર્મકાર્યમાં અનેક રીતે ઉપયોગી અને બોધપ્રદ થઇ પડે તેવા સંખ્યાબંધ પૂર્ણ ઉપદેશાત્મક સૂત્રોનો સંચય સાંખ્યયોગ કર્મયોગ, કર્મ બ્રહ્માર્પણયોગ–કર્મ સંન્યાસયોગ, અધ્યાત્મયોગ, જ્ઞાનયોગ, અક્ષર બ્રહ્મયોગ, મોક્ષ સંન્યાસયોગ વગેરે જુદા જુદા અનેક વિષયોના સવિસ્તર વિવેચનદ્વારા આપણને સાંપડે છે અને જનસમાજ તેનો અનેક રીતે ઉપયોગ કરી આત્મકલ્યાણની સાધનામાં ઉદ્યુક્ત રહે છે.

આ રીતે મહાભારતના યુદ્ધની શરુઆતના બનાવનો, તેના સમયના દેશ–કાળનો વિચાર કરતાં, પરમ ક્ષત્રિય મહારથી યોદ્ધા તરીકે, બંને સેનાની વચ્ચે ઊભેલા અર્જુનને પોતાના કર્તવ્ય અને ફરજની બાબતમાં વિષાદપૂર્ણ હૃદય સાથે મુગ્ધ દશામાં જોઇને શ્રી કૃષ્ણ ભગવાન તેને તેની ક્ષત્રિય તરીકેની પવિત્ર ફરજ–જવાબદારી અને તેમાં પોતાના જ સ્વધર્મનું યથાર્થ ભાન કરાવે છે તે આપણને તે વખતની પરિસ્થિતિનો દીર્ઘદૃષ્ટિપૂર્વક વિચાર કરતાં સુઘટિત ઘટના જણાય છે.

ઉપરોક્ત મહાભારતના યુદ્ધને પણ ભુલાવે તેવા મહાન સંહારક હાલમાં ચાલતા વિશ્વયુદ્ધના મુખ્ય નેતાઓ, સંચાલકો અને સૈનિકો સમક્ષ વૈરાગ્યનો કે અહિંસાનો ઉપદેશ આપવા કોઇ આગળ આવે તો તેની તતૂડીનો અવાજ કોઇ સાંભળે તેમ નથી; એટલું જ નહિ પણ કેવળ સામ્રાજ્યવાદી પ્રબળ રાજ્યસત્તા તેની સામે ડિફેન્સ ઓફ ઇન્ડિયા એકટની કોઇ કલમ લાગુ કરી દે તેવો ભય રહે છે એટલે આધુનિક સમયના અનુભવપૂર્વક મહાભારતના સમયના યુદ્ધનો શાંતિથી વિચાર કરવા પ્રેરાઇએ તો આપણને તરત જ ખાત્રી થાય કે યુદ્ધમાંથી પાછા પડવાની અર્જુનની દુ:ખદ પરિસ્થિતિનો સંપૂર્ણ રીતે વિચાર કરીને જ તેને ક્ષાત્રધર્મ અંગેની તેની ફરજમાંથી ચ્યુત થતાં બચાવી લેવામાં આવે છે. (ચાલુ.)

અહિંસાની અદ્ભુત શક્તિ–સંતની વાણી.

[૬]

લેખક મોહનલાલ દીપચંદ ચોકસી.

"ભવ્યાત્માઓ! તમારામાથી મને એવો એક પણ માનવી બતાવો કે જેને સુખની ઇચ્છા ન હોય! સર્વ કોઇ રાત્રિદિવસ સુખપ્રાપ્તિના સાધનો પાછળ જ મડ્યા રહેતા દ્રષ્ટિગોચર થાય છે, જો કે એ સુખની વ્યાખ્યામા અવશ્ય અતર હોય છે અને તેથી એ પ્રાપ્ત કરવાના રસ્તા પણ ભિન્ન હોય છે જેમની ઇચ્છા આ લોકના સુખો ભોગવી પરલોકમા પણ સદ્‌ગતિ પ્રાપ્ત કરવાની હોય તેમણે તો કોઇની પણ સાથે અન્યાયથી વર્તવુ ન જોઇએ, અર્થાત્ પાપાચરણમાથી હાથ ઉઠાવવો જોઇએ જેમને પાપ એ શુ વસ્તુ છે અને પુણ્ય તે વળી કઇ ચીડિયાનુ નામ છે એની ગતાગમ નથી તેઓ બીજા જીવોનો ઘાત કરવા સહજ તૈયાર હોય છે એ વેળા એમને એવો વિચાર સરખો પણ ઉદ્‌ભવતો નથી કે 'પરને પીડા ઉપજાવી' કિવા 'અન્યની આતરડી કકળાવી' આપણે કઇ રીતે સુખી થવાના! કેટલીક વાર તો પાપનુ બધન રાચીમાચીને કરવાનુ આવે છે ધર્મને નામે જાત જાતના ક્રિયા કાડો સ્વાર્થી પુરુષો તરફથી ઊભા કરવામા આવેલા છે માતાને નામે જીવતા પશુઓનુ બલિદાન દેવાનુ કાર્ય એમાનુ એક છે જો સૂક્ષ્મ બુદ્ધિથી વિચારવામા આવે તો હરકોઇને સહજ સમજાય તેમ છે કે 'માતા' શબ્દમા જેટલી મીઠાશ અને નિર્ભયતા ભરી છે એટલી બીજા કશામા નથી સભવતી બાળકો માટે માતાનો ખોળો એનો મહાન્ આશ્રય સમો લેખાય જ્યારે દુન્યવી માને સારુ આવી સ્થિતિ હોય તો જે જગદબા કહેવાય છે અર્થાત્ અખિલ વિશ્વના નાના મોટા જીવોનુ જે આશ્રયસ્થાન છે એવી મહામાયા પોતે પોતાની સામે જીવતા પશુઓના લોહી વહેવડાવવાનુ પસદ કરે ખરી? માસના લોચા અને રક્તના રેલાથી એ પ્રસન્ન થાય? આ જાતના કરપીણ કાર્યમા દયાનો છાટો સરખો પણ સભવે છે ખરો? જેઓ જગત્કર્ત્તા ઇશ્વરને માને છે તેઓની ફરજ તો એ ગણાય કે એ પરમ પિતાના સરજેલા નાના મોટા સર્વ જીવોની રક્ષા કરવી પોતાની સ્વાર્થલોલુપતા તૃપ્ત કરવા કે માસ ખાવાની વૃત્તિને પોષવા હરગીજ આ જીવોને વેદિપર ન ચઢાવવા પરમ કૃપાળુપણાનુ બિરુદ ધારણ કરનાર અને ભગવાન કે મહાદેવપણાનુ ગૌરવસપન્ન પદ ધરનાર વિભૂતિ પછી ભલેને તે ગમે તે નામે ઓળખાતી હોય–ચાહે તો શિવ–શકર તરીકે સેવાતી હોય કિવા કાળી–મહાકાળી તરીકે ઉપાસાતી હોય–છતા એતો નર્યું સત્ય છે કે એની સાનિધ્યમા જગત્‌ના પ્રત્યેક જીવને અભય હોય-બહારના કોઇ દુશ્મન તરફની પણ ભીતિ સરખી ન સભવે. ત્યા પછી દેવીભક્તો તરફના ભયનુ નામ તો હોય જ ક્યાથી? પ્રત્યેક ધર્મનો મૂળ સિદ્ધાત દયાનો જ છે–'**अहिंसा परमो धर्म**' એ સૂત્ર ટકશાળી અને પ્રાચીન છે જ્યા ભૂતદયા નથી–પ્રાણી માત્ર પ્રત્યે પ્રેમભાવ નથી ત્યા ધર્મનો સદ્‌ભાવ ક્યાથી હોય? જ્ઞાની પુરુષ તો કહી ગયા છે કે–

आत्मवत् सर्वभूतेषु य पश्यति स पश्यति।

અર્થાત્ તે આત્મા જ ચક્ષુવાળો છે વા સાચી રીતે જોઇ શકે છે કે જે પોતાના જેવો જ આત્મા અન્યમા વસે છે એમ માને છે અને તેથી પોતાના દરેક આચરણમા જયણા સાચવે છે પોતાને અમુક કાર્યથી દુ ખ થતુ માનનાર સામા પ્રત્યે હરગીજ એ

કાર્ય કરવા નહીં પ્રેરાય. મૃત્યુભય પોતાને છે એમ માનનાર હરગીજ સામાના જીવને મરણના મુખમાં ધકેલવા તૈયાર ન જ થાય.

જો આ સત્ય સમજાય તો કાળીમાતાને જીવતા પશુઓના બલિ ચઢાવવાનો માર્ગ એ ધર્મનો નહીં પણ ખરેખર અધર્મનો જ છે. એમાં ઘોર હિંસા સમાયેલી છે. એ કરપીણ કરણી પાછળ ભલે ચમત્કારની જાળ ગુંથાણી હોય છતાં એ ઈંદ્રવાયણાના ફળ જેવી છે. સરવાળે એમાં સર્વનાશ સમાયેલો છે. સાચું કહું તો દેવીના નામે માંસલોલુપીઓએ ચલાવેલો આ ઢોંગ છે. ભોળી જનતાને ફસાવવાનો તાગડો છે.

બલિ ચઢાવવા છતાં પણ કાળીમાતા સર્વને સુખી કરે છે એવું પણ નથી. દૂર જવાની જરૂર નથી. ખુદ તમારા રાજા પદ્મનાભે પુરોહિત માણેક દેવની મોરલીએ નાચી પોતાનો કુલધર્મ છોડ્યો અને મૂંગા પશુઓનો ભોગ ધરવા માંડયો છતાં હજુ સુધી એમને પુત્રમુખ જોવાનો પ્રસંગ લાધ્યો નથી ! દેવી સૌ ભક્તો પર સરખી રીતે પ્રસન્ન થાય છે એ વાત ગળે ઊતરે તેવી નથી કેમકે એ એની સત્તાની વાત નથી.

સુખદુઃખનું સારુ યે તંત્ર કર્મરાજને આધીન છે. આઠ પ્રકારના મુખ્ય કર્મોની વિચિત્ર ને વિલક્ષણ દોરવણીથી એ અસ્ખલિત રીતે ચાલે છે. એનો પાર પામવાની શક્તિ જ્ઞાની ભગવાન સિવાય બીજા કોઇમાં નથી.

જીવો પોતાના પૂર્વ કર્મો પ્રમાણે સુખદુઃખ પામે છે. જગતમાં જે વિષમતા દ્રષ્ટિગોચર થાય છે એના મૂળમાં ઊંડા ઊતરતાં સહજ જણાશે કે એ નથી તો કોઇ ઇશ્વરને આભારી કે નથી તો કોઇ માતાના શાપ કે આશીર્વાદને આભારી, કેવળ પોતાની પૂર્વ ભવની સારી માઠી કરણીનો ઉદય એમાં નિમિત્તભૂત છે.

કોઇને સંતતિ જ થતી નથી તો કોઇને પોષણ માટે ચિંતા કરાવે તેવી લ્હાર હોય છે ! કોઇ સંપત્તિ માટે બાથોડા મારે છે, જાત જાતના પ્રયત્નો સેવે છે, ન કરવાના કાર્યો કરે છે અને હદ વગરની ખુશામત આચરે છે છતાં નસીબ ચાર ડગલા આગળનું આગળ જાય છે અર્થાત્ ખીસા ખાલીના ખાલી રહે છે; જ્યારે બીજો અઢળક ધન ખડકાયેલું હોય છે અને વિલાસ માણવાના સાધનોની કમી નથી હોતી. કેટલાક લક્ષ્મીની તંગીથી મુંઝાય છે, બીજા તો એના અતિરેકથી ફૂલાય છે ! કોઇને એની પૂરી કૃપા હોય છે તો એ ભોગવવા દેહનું દુઃખ હોય છે. દરદ એનો પીછો છોડતું નથી; બીજા જ્યારે શરીરે તંદુરસ્ત હોય છે ત્યારે ઘરમાં હાલ્લા કુસ્તી કરતા હોય છે ! કોઇ વિયોગજ્વરથી પીડાતા હોય છે તો બીજા વળી રોજની સાડમારીથી થાકયા હોય છે ! આ જાતની અને એ ઉપરાંત ઘણા પ્રકારની વિચિત્રતાઓ જે અહર્નિશ નયનપથમાં આવે છે એ કોને આભારી છે ?

એનો ઉત્તર એક જ છે અને એ ન્યાયદ્રષ્ટિથી વિચારતાં ગળે ઊતરે તેવો છે અને તે એ જ કે પોતપોતાના પૂર્વસંચિત શુભ અશુભ કર્મોને એ સર્વ આભારી છે.

વાંચકને ગયા પ્રકરણ પછી એકાએક આ હૃદયસ્પર્શી ઉપદેશ શ્રવણ કરવાનો પ્રસંગ પ્રાપ્ત થતાં સહજ વિચાર ઉદ્ભવશે કે આ બધું વ્યાખ્યાન કોનાં મુખેથી બહાર પડી રહ્યું છે ? એટલે એના સંધાનમાં કેટલુંક સ્પષ્ટીકરણ કરી આ મીઠી વાણીના પ્રવાહમાં આગળ વધવું ઠીક છે.

મંદારગિરિ પર પર્વના અંતિમ દિવસે હજારો માનવોની મેદની જ્યાં જામી છે એ મંડપમાં ઊંચા આસને વિરાજમાન થઇ આ ઉપદેશ આપનાર મહારાજ શ્રી અમરકીર્તિ પોતે જ છે. આશ્વિન માસમાં નવરાત્રિના દિવસો આવે અને કાળીમાતાને નામે હજારો મૂંગા પશુઓના પ્રાણનાં આંધણ મૂકાય એ કોઇપણ હિસાબે આ વર્ષે ન બને એવી તેમની નિશ્ચિત

અભિલાષા હતી પ્રેમમાર્ગે હિંસામાં રહેલ દોષો સમજાવી એ કાર્ય પાર પાડવું યા તો સ્વજીવન હોમીને પણ હિંસાનું કાર્ય અટકાવવું એ તેમનો નિર્ધાર હતો

'कार्यम् साधयामि वा देहम् पातयामि'

એ મુદ્રાલેખ હતો એ વાત ઘણાખરા ભક્તો જાણતા હતા. આજે એકત્ર થયેલ વિશાળ જનસમૂહ એ વેળા હાજર રહેલ જૈન-જૈનેતર મનુષ્યો જોતા જ આચાર્યશ્રીને પોતે જે કાર્ય હાથ ધરવા ઇચ્છે છે તેની ભૂમિકા રચવાનું સહજ સ્ફુરી આવ્યું એટલે જ હૃદયના ઊંડાણમાંથી શબ્દો નીકળવા માંડ્યા, પર્ષદામાં મહેન્દ્રકુમાર હતો તેમ રાજપુત્રી મૃગાવતી પણ પોતાની સખી જોડે આવીને સ્ત્રીવૃંદમાં બેઠી હતી પૂર્વે જોયું તેમ આચાર્યશ્રીની દેશના સાંભળવાનો તેણીને રાજવી પદ્મનાભ તરફથી નિષેધ કરવામાં આવ્યો હતો છતાં રાજકુમાર પ્રત્યેના સ્નેહથી આકર્ષાઈ તેણીએ પિતાની આજ્ઞા અભરાઈએ ચડાવવાનું સાહસ ખેડ્યું હતું ઉપદેશ શ્રવણ કરતા કેટલીયે વાર તેણીના નેત્રો મહેન્દ્રકુમારના નેત્રો સાથે મેળાપ કરી ચૂક્યા હતા ઉભય વચ્ચે પ્રેમાંકુરનો ઉદ્‌ભવ થઈ ચૂક્યો હતો અને વારંવાર તારામૈત્રક એને આભારી હતું મહેન્દ્રકુમાર આચાર્યશ્રીનો નિર્ધાર જાણતો હતો તેથી તે હાજર હતો એટલું જ નહીં પણ તેઓશ્રીનો પ્રત્યેક શબ્દ ધ્યાનપૂર્વક સાંભળતો હતો

આજે સૂરિમહારાજના મુખમાંથી બહાર આવતો દરેક શબ્દ શ્રોતાગણના અંતરમાં અહિંસાગુણની અજબ મોહકતા પ્રગટાવતો અને એ માટે કંઈ કરવું જ જોઈએ એવા ભાવ જન્માવતો રાજકુંવરી મૃગાવતીને દેવીમંદિરની બલિક્રિયા મૂળથી જ ગમતી નહોતી, એ સ્થળની બિભત્સતાથી કમકમા આવતા, આજના ઉપદેશે એ પ્રત્યે સાચો વિરાગ પ્રગટાવ્યો હૃદયપ્રદેશમાં મંથન શરુ થયું હિંસામાં ધર્મ ન જ હોય એવો નાદ ઉદ્‌ભવ્યો

ત્યાં તો આચાર્યશ્રીનો ગંભીર સ્વર પુનઃ સંભળાયો " જો અહિંસા એ જ પરમ ધર્મ છે એમ યથાર્થ સમજ્યા હોય તો તમારો ધર્મ એનું પાલન કરવાનો ખરો કે નહીં? તો પછી તમારાથી કાળીમાતા સામે પશુબલિ ચઢાવાય ખરા?"

શ્રોતાવૃન્દમાંથી જોરપૂર્વક અવાજ આવ્યા

અમો હવે પશુબલિ ચઢાવવામાં જરા પણ સાથ આપીશું નહીં માતાની બાધા–આખડી રાખીશું નહીં

સૂરિમહારાજ–મહાનુભાવો, તમો એટલું કરો એ સારી વાત છે પણ જે સ્થાનમાં હજારો નિર્દોષ પશુઓની માતાના ભોગને નામે ઉઘાડી કતલ ચાલી રહે એવા આશ્વિન માસના એ દિવસોમાં આટલી પ્રતિજ્ઞા સાગરમાં બિંદુ જેવી લેખાય જાતે ન કરવું અને બીજા જે કોઈ એ જાતનું પાપાચરણ કરી રહ્યા હોય તેમને પ્રેમથી સમજાવવા કદાચ એમ કરતા જતા જીવ પર જોખમ આવે તો તે સહન કરવું અને એ રીતે અહિંસા ધર્મની પ્રતિષ્ઠા કરી એ આજનો યુગધર્મ છે ધર્મનું સાચું પાલન છે

અહિંસાનું સ્વરુપ કેવળ શ્રવણ કરવા માત્રથી કલ્યાણકારી નથી થતું સમજણ પાછળ અમલની આવશ્યકતા રહે છે તમો મહીપુરના પ્રજાજનો છો આવનાર એ દિવસોમાં તમો બલિ નહીં ચઢાવો છતાં પુરોહિતના દબાણથી–એણે રાજનને ગધાવેલ ઊંધા પાટાથી પ્રતિવર્ષ માફક આ વેળા પણ રાજા મોટો બલિદાન સમારંભ કરવાના જ 'યથા રાજા તથા પ્રજા' એ ન્યાય મુજબ બીજાઓ પણ એનું અનુકરણ કરવાના, એનો ફલિતાર્થ એ આવવાનો કે આપણી ચક્ષુઓ સામે આ ઘોર હિંસાવૃત્ત થવાનો હજારો મૂગા જીવોનો ભોગ અપાવાનો રક્તની છોળો ઊછળવાની

અહિંસાનું સ્વરુપ સમજ્યાનો દાવો કરનારા, એ જ સાચું છે એમ માનનાર આપણે એ વેળા માત્ર એક પ્રેક્ષક તરીકે જોયા કરવું? કે 'સત્યનો સદા જય છે' એ ટંકશાળી વચનનું શરણ લઈ આપણા એ ભાનભૂલા બાંધવોને ઊંધા માર્ગમાંથી પાછા વાળવા કમર કસવી? એમ કરવામાં પુરોહિતની લાલ આંખ થવાની જ, રાજાનો કોપ વહોરવાનો અને કેવળ માયા મૂડીની જ હાનિ નહીં પણ જિંદગીની

અમર આત્મમંથન

(ગતાંક પૃષ્ઠ ૭૫ થી શરૂ)

લેખક : અમરચંદ માવજી શાહ.

૩૧. તમે જો બહુ તવંગર કે બહુ ગરીબ નહીં એવી સ્થિતિમાં હો તો એ મધ્યમ સ્થિતિ તમારા જીવનવિકાસ માટે અત્યુત્તમ છે. કારણકે એકદમ ગરીબાઇ હોત તો તેની ચિતામાં તમારું જીવન સપડાઇ જાત; વધુ તવંગર હોત તો તેની જંજાળમાં ફસાઇ પડત.

૩૨. શ્રીમંતો ઊંચી અટારીએ કેમ રહેતા હશે ? નીચેની ગરીબ દુનિયાનું દર્શન કરવા ? જેમ મેઘરાજા આકાશમાંથી વરસાદ વરસાવે છે તેમ એ જો ઊંચે ચડીને દાનપ્રવાહ વહાવે તો જ તે ઊંચે પદે શોભે છે; નહિતર સમજવું કે તે ઊંચે પદે નથી પણ અહંપદે છે. અને જ્યારે તેનું પતન થાય છે ત્યારે જ તેને ભાન આવે છે.

૩૩. નાની વય છે અને મરવાને ઘણી વાર છે એવી પ્રમાદદશામાં રહી જો જીવનમાં કાંઇ પણ આત્મશ્રેય નહીં સાધ્યું તો જરૂર પસ્તાશો. આ સંસારની ભાવિક ભ્રામક ભૂલામણીમાં પરને પોતાનું સમજી ફસાયા અને કર્તવ્ય ચૂકી ગયાં અને આશાભર્યાં જીવન અધૂરાં અધવચ્ચે જ રહી ગયા તો સમજજો કે માનવજીવન હારી ગયાં.

૩૪. જીવનપ્રવૃત્તિમાં જેટલી પળો ફાજલ મળે તેનો ઉપયોગ પરહિતાર્થે કરી શકાય તો એક કુબેરનાં દાન કરતાં મહાન દાનનું અખૂટ ઝરણું તમારી પાસે છે એમ સમજો.

૩૫. જ્યારે એકલા હો, અસંગ જેવું લાગે ત્યારે ઉત્તમ પુરુષોનાં જીવનચરિત્રો અને આત્મજ્ઞાનનાં પુસ્તકોને મિત્ર બનાવજો જેથી એકલવાયાપણું લાગશે નહિ અને તે એકાંત વાચન મનનદ્વારા તમે તમારા આત્મદેવ સાથે વાતો કરી આત્માનંદ પ્રાપ્ત કરી શકશો.

(ચાલુ)

હોડ પણ ખેલવાની—એ ઊઘાડી વાત છે. આ વિશાળ સમુદાયમાં એ માટે જેની તૈયારી હોય તે ઊભા થાય.

છતી શકિતએ જે આત્મા બીજા જીવોને અભય આપવા તત્પર નથી થતો એ ખરેખર કાયર છે.

આચાર્યશ્રીની હૃદયસોંસરી વાણી સાંભળી જનવૃંદમાંથી એક બહાદૂર યુવક ઊભો થયો અને કર જોડી બોલ્યો-ગુરુદેવ, એ હત્યાકાંડની સામે હું મારો દેહ ધરવા તત્પર છું. આપ જે ચીલો ચીધશો તેમાંથી હું મારો દેહ હશે ત્યાં સુધી જરાપણ પીછેહઠ નહીં કરું.

શાબાશ, શાબાશ, તારી યુવાનીને ધન્ય છે. થોડા નવલોહીઆના સાચા અને સમજણપૂર્વક આપેલા ભોગ વિના આ જાતના હત્યાકાંડો બંધ નથી થવાના—સ્વાર્થપિપાસુઓની લાલસાના પડદા તે વિના નથી ચીરાવાના. મારે એક કરતાં વધારે બત્રીશ દંતાળાની જરૂર છે. મને ખુશ કરવા સારૂ કોઇ ઊભો ન થાય. જેમના અંતરમાં આ વીર તરુણની માફક અહિંસાના પ્રચારની ખરેખરી જ્યોત જલતી હોય તે જ એના જેવી હિંમત દાખવી આગળ આવે.

તરત જ બીજા સાત યુવાનો ઊભા થયા. આમ સંખ્યા આઠની થઇ.

વાતાવરણમાં કોઇ અનેરી ચમક આવી. સૌ કોઇની આંખો આ વીરોપ્રતિ મંડાઇ રહી.

... .વર્તમાન સમાચાર..... ......

પંજાબના વર્તમાન

૭૩ મી જન્મજયંતી.

પટ્ટીનગરમા આચાર્યવર્ય શ્રીમદ્વિજયવલ્લભસૂરીશ્વરજી મહારાજ પોતાના શિષ્યપ્રશિષ્યાદિ મુનિમંડલી સહિત ચાતુર્માસ બિરાજમાન હતા નવપદ ઓળીનુ આરાધન ઠીક થયુ હતુ

આચાર્યશ્રીજીના ૭૩ મા જન્મદિવસની યાદગારમા સેવાભાવી નવયુવાનોએ પોતાનુ સંગઠનબળ કેળવી **શ્રી આત્મવલ્લભ જૈન સેવક મંડળ–પટ્ટી** સ્થાપન કર્યું આ પ્રસંગે આચાર્ય શ્રીમદ્વિજયવિદ્યાસૂરિજી મહારાજ અને પંન્યાસ શ્રી સમુદ્રવિજયજીએ સંગઠન, સેવા એ વિષયમા મનનીય વિવેચનો કર્યા હતા

કારતક સુદિ ૨ ભાઈબીજ.

આજે આચાર્યશ્રીજી ૭૨ વર્ષ પૂરા કરી ૭૩ મા વર્ષમા પ્રવેશ કરતા હોવાથી ૭૩ મો જન્મદિવસ ઊજવવાને પંજાબ શ્રી સંઘમા અજબ ઉત્સાહ છવાઈ રહ્યો હતો

પોતાના પરમોપકારી ગુરુદેવના જન્મદિવસ–મહોત્સવ ઊજવવામા પટ્ટી શ્રી સંઘના આમ ત્રણને માન આપી ગુજરાનાલા–લાહોર–અમૃતસર–લુધીઆના, જંડીયાલા– હુશિયારપુર –અંબાલા–રાયકોટ–શિયાલકોટ–જીરા–કસૂર–ખાનગાડોગરા–વેરોવાલ વગેરેથી સારા પ્રમાણમા ભાવિકો પધાર્યા હતા

લાલા તેલુશાહની કોઠીમા મંડપ બનાવવામા આવેલ ત્યા જીરાનિવાસી વકીલ બાબુરામજી જૈન એમ એ ની અધ્યક્ષતામા જાહેર સભા ભરવામા આવી હતી આચાર્યશ્રી પોતાની મુનિમંડળી સહિત મંડપમા પધારતા સભાએ ઊભા થઇ સ્વાગત કર્યું હતુ

દશ વાગતા સભાનુ કામકાજ ચાલતા શ્રી આત્માનંદ જૈન ગુરુકુળના વિદ્યાર્થી અને હાલ શિક્ષક પૃથ્વીરાજજીએ પ્રાસંગિક વિવેચન કર્યું હતુ

શ્રી આત્મવલ્લભ જૈન સેવક મંડળના તરફથી પ્રમુખ બાબુ મૂલખરાજજીએ અભિનંદન પત્ર વાચી સંભળાવી ગુરુદેવને અર્પણ કર્યું હતુ

લાલા મંગતરામજી–અંબાલા, આત્માનંદ જૈન શિક્ષણમંદિર–જીરાના વિદ્યાર્થી સત્તપાલ ગૌરીશંકર, બાબુ શેરીલાલ બી એ શિઆલકોટ, શ્રી આત્માનંદ જૈનકૉલેજ અંબાલાના પ્રિન્સિપાલ બાબુ મૂળનજી જૈન આદિ આચાર્યજીએ કરેલા મહાન કાર્યો, અને કેળવણી અને કેળવણી વિષયક સંસ્થા એ વિષય ઉપર સુંદર વિવેચનો કર્યા હતા.

બાબુ ગૌરીશંકરજીએ બોલતા જણાવ્યુ કે 'મારી અગાઉ લાલા તેજરાજજીએ પોતાના આકર્ષક ભજનમા ગૌરીશંકર જેવા ચરણોમા પડી ગયા એવુ સંભળાવી ગયા છે એ ગૌરીશંકર હુ પોતે જ છુ આચાર્યશ્રીજીના સમાગમમા આવ્યા પહેલા હુ નાસ્તિકમા નાસ્તિક હતો કોઇને ય પણ માનતો ન હતો હુ ઘણા વિદ્વાનોની સાથે ચર્ચા કરતો હતો તેઓની સાથે જોરપૂર્વક ટક્કર ઝીલતો હતો, પરતુ કોઇ મારા મનનુ–મારી શંકાઓનુ સમાધાન ન કરી શક્યુ શ્રી આચાર્યદેવ ગુજરાનાલા પધાર્યા ત્યારે હુશિયારપુરના મારા મિત્ર અયોધ્યાપ્રસાદજીએ મને જણાવ્યુ કે ગુજરાવાલામા જૈનાચાર્ય જૈનગુરુ શ્રી વિજયવલ્લભસૂરિજી પધાર્યા છે એઓની પાસે તમો જાઓ તમારા આત્માને જરૂર શાંતિ મળશે હુ એમની પાસે ગયો દર્શન કર્યા ચર્ચા શરૂ કરી મને રસ પડ્યો પછી હુ દરરોજ જવા લાગ્યો બે બે કલાક ચર્ચા કરતો રહ્યો મારી ચર્ચા સાભળનારા અકળાઇ જતા અને કોઈ કોઈ વખત તો મને બહાર

કાઢવા મથતા, પણ આચાર્યશ્રીજી સૌને શાંત કરતા—સમજાવતા. એના ફળ સ્વરૂપે હું દેવગુરુધર્મને માનનારો થયો, આત્મા—પરમાત્માને સમજનારો થયો. આજ ગુરુદેવના પ્રતાપથી હું મહાન અંધકારમાંથી પ્રકાશમાં આવ્યો.' ઇત્યાદિ વિવેચન કર્યું હતું.

જંડીયાલા ગુરુના ૮૦ ભાવિકોએ આવતું ચૌમાસું જંડીયાલા કરવા જોરદાર વિનંતી કરી અને ગાયનદ્વારા પણ પ્રાર્થના કરી હતી.

શ્રી આત્માનંદ જૈન ગુરુકુળ—પંજાબના વિદ્યાર્થીઓએ સત્યતા વિષયમાં સંવાદ—ડ્રામા સંસ્કૃતમાં કરી સભાજનોને રંજિત કર્યા હતા.

સભાજનોની વિનંતીને માન આપી આચાર્યશ્રીએ કેળવણી અને સાધર્મિકોદ્ધાર વિષયમાં હૃદયગ્રાહી બહુમૂલ્ય ઉપદેશ આપ્યો હતો.

અંતમાં અધ્યક્ષ મહાશયે ઉપસંહાર કર્યા બાદ બે વાગે સભા વિસર્જન થઇ હતી.

શ્રી આત્માનંદ જૈન ગુરુકુળ-પંજાબ-ગુજરાંવાલા—શ્રી પાર્શ્વનાથ જૈન વિદ્યાલય—વરકાણા, શ્રી પાર્શ્વનાથ જૈન ઉમેદ બાલાશ્રમ—ફાલના, શ્રી જૈન આત્માનંદ સભા—ભાવનગર, શ્રી સુરવાડા શ્રી સંઘ, અંબાલા શ્રી સંઘ, માલેરકોટલા શ્રી સંઘ આદિના મુબારકબાદીના તારો અને પત્રો આવ્યા હતા.

રાતના આઠ વાગે જીરાનિવાસી લાલા ખેતુરામજી જૈનની અધ્યક્ષતામાં જાહેર સભા થઇ. શ્રી આત્માનંદ જૈન કૉલેજ—અંબાલાના પ્રોફેસર વિમલપ્રસાદજી જૈનનું, જૈનધર્મના સિદ્ધાંત એ વિષયમાં મનનીય ભાષણ થયું.

ગુરુદેવના ૭૩ માં જન્મદિવસની ખુશાલીમાં લાલા નંદલાલજી તીર્થરામજી નાહરે શહેરના સાધર્મિકભાઇઓનું સાધર્મિક વાત્સલ્ય કર્યું હતું.

બીજના દિવસે આચાર્યદેવે સાધર્મિકસારોદ્ધાર વિષય પર દાપચાદલાલો સાથે ઘણું જ મહત્ત્વપૂર્ણ વ્યાખ્યાન આપ્યું અને શ્રી આત્માનંદ જૈન ગુરુકુળને મદદ આપવા સૂચવ્યું હતું.

વકીલ બાબુરામજી એમ. એ. ગુરુકુળના વિષયમાં સરસ ઉદ્ગારો કાઢતા જણાવ્યું કે: 'ગુરુકુળે ૧૫–૧૬ વર્ષમાં સુંદર કામ કર્યું છે. અમારા જીરાનગરમાં આચાર્યશ્રીજીની કૃપાથી શ્રી આત્માનંદ જૈન શિક્ષણમંદિર સ્થાપન કરવામાં આવેલ, એમાં માસ્તર તિલકચંદજીએ ચારપાંચ મહિનામાં કેવું સરસ કામ કરી બતાવ્યું છે. માસ્તર તિલકચંદ જેવા અને એમનાથી પણ વિશેષ યોગ્યતા ધરાવનારા ૨૦-૨૫ વિદ્યાર્થીઓ ઉત્પન્ન કરી ગુરુકુળે આપણને સોંપ્યા છે, કે જેઓ શિક્ષકનું કામ કરવા લાયક છે અને કેટલાક તો કરી રહ્યા છે.'

જ્ઞાનપંચમી.

જ્ઞાનપંચમી આરાધના નિમિત્તે તે દિવસે લાલા નંદલાલજી તીર્થરામજી જૈન નાહરે નાંદ મંડાવી જ્ઞાનપંચમી સજોડે લાલા તીર્થરામજીએ આચાર્યશ્રીજીની પાસે ઉચ્ચરી અને લાલા શંકરદાસજી ઠેકેદાર, લાલા સુંદરલાલજી, કસ્તૂરીલાલજી, અમરનાથજી, ચુનીલાલજી, જગદીશમિત્રજી, રતનચંદજી, ફત્તેહચંદજી, રૂપલાલજી, કિસનચંદજી આદિ ૧૮ ભાઇઓ અને ૩૮ બેનોએ જ્ઞાનપંચમી, ચોથુંવ્રત, વીશસ્થાનકની ઓળી વગેરે ઉચ્ચાર્યા હતા. આચાર્યશ્રીજીએ વ્રતોચ્ચારણ કરાવી દેશના આપી હતી

આચાર્યશ્રીજીના વરદ હસ્તે શ્રી આત્માનંદ જૈન પાઠશાળા અને આત્માનંદ જૈન કન્યાશાળા સ્થાપવામાં આવી.

ગુજરાંવાલા માલેરકોટલા વિગેરે નગરોમાં પણ આચાર્યશ્રીજીનો ૭૩મો જન્મદિવસ સમારોહપૂર્વક ઊજવાયો હતો. પૂજા તથા સભાઓ ભરી આચાર્યશ્રીના વિષયક મહત્ત્વભર્યાં ભાષણો થયા, અને ગરીબોને જમાડવામાં આવ્યા હતા.

આ સભાની લાઇબ્રેરીને ભેટ.

આ સભાના માનનીય પ્રમુખ શેઠશ્રી ગુલાબચંદભાઈ આણંદજી તરફથી તેઓશ્રીના સુશીલ સુપુત્રી સ્વ બહેન ઇન્દુમતીના શ્રેયાર્થે આ સભાની લાયબ્રેરીને ૮૭ પુસ્તકો ભેટ મળ્યા છે, જે માટે તેઓશ્રીનો આભાર માનીએ છીએ

'શ્રી આત્માનંદ ગ્રંથરત્નમાળા'ના પ્રાચીન માગધી, સંસ્કૃત ગ્રંથો માટે નમ્ર સૂચના.

વસુદેવહિંડિ—પ્રથમ ભાગ સિલિકે નથી, જેથી પ્રથમ ભાગ ખરીદ કરનાર મહાશયોએ બીજો ભાગ તુરત મંગાવી લેવો તે પણ હવે સિલિકે જૂજ છે

શ્રી બૃહત્કલ્પસૂત્ર—પ્રથમ ભાગ સિલિકે નથી, જેથી પ્રથમ ભાગ લેનાર મહાશયોએ બીજાથી પાંચમા ભાગ સુધી, બીજા ભાગ સુધી ખરીદેલ હોય તેમણે ત્રીજો, ચોથો, પાંચમો, ત્રીજા ભાગ સુધી ખરીદેલ હોય તેમણે ચોથો, પાંચમો ભાગ અને ચોથા ભાગ સુધી ખરીદેલ હોય તેમણે પાંચમો ભાગ સત્વર મંગાવી લેવો તે ભાગો પણ સિલિકે જૂજ છે

(છઠ્ઠો ભાગ તૈયાર થાય છે તૈયાર થયે જાહેર ખબર આપીશું હમણા કોઈએ તે માટે લખવું નહિ)

કર્મગ્રંથ ભાગ ૧-૨ (શ્રી દેવેન્દ્રસૂરિકૃત ટીકા) કે જે હાલ ધાર્મિક શાળાઓમાં અભ્યાસમાં પ્રચલિત છે જેનો પ્રથમ ભાગ ખલાસ થઇ ગયેલ છે બીજા ભાગની નકલો જૂજ છે પહેલો ભાગ ખરીદેલ હોય તેમણે સત્વર બીજો ભાગ મંગાવી લેવા

પ્રાચીન ચાર કર્મગ્રંથ—એક પણ કોપી સિલિકે નથી

(ઉપરોક્ત ગ્રંથોમાં હવે પછી કમીશન આપવામાં આવશે નહીં) વ્યવસ્થાપક,

'શ્રી આત્માનંદ ગ્રંથરત્નમાળા'

'શ્રી આત્માનંદ જૈન ગ્રંથમાળા'

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર (ભાષાંતર)—પ્રથમ ભાગ સિલિકે નથી પ્રથમ ભાગ ખરીદનારે બીજો ભાગ (સંપૂર્ણ) તુરત મંગાવી લેવો

સેક્રેટરીઓ

'શ્રી મહાવીર (પ્રભુ) ચરિત્ર'

૫૨૦ પાના, સુંદર ગુજરાતી અક્ષરો, ઊંચા કાગળો, સુંદર ફોટાઓ અને સુશોભિત કપડાના મજબૂત બાઈન્ડીંગથી અલંકૃત કરેલ ગ્રંથ આ સભા તરફથી પ્રગટ થયેલ છે આ ગ્રંથમાં પ્રભુના સત્તાવીશ ભવનું વિસ્તારપૂર્વક વર્ણન, ચોમાસાના સ્થળો સાથેનું લંબાણથી વિવેચન, કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયા પૂર્વેના ત્રીશ વર્ષ પૂર્વેનું વિહારવર્ણન, સાડાબાર વર્ષ કરેલા તપનું વિસ્તારપૂર્વક વિવેચન, થયેલા ઉપસર્ગોનું ઘણું જ વિસ્તારપૂર્વક વિવેચન જેટલું આ ગ્રંથમાં આવેલું છે તેટલું કોઈના છપાવેલા બીજા ગ્રંથોમાં આવેલ નથી, કારણ કે કર્તા મહાપુરુષે કલ્પસૂત્ર, આગમો, નિર્યુક્તિ વગેરે અનેક ગ્રંથોમાંથી દોહન કરી આ ચરિત્ર આટલું સુંદર રચનાપૂર્વક લંબાણથી લખ્યું છે બીજા ગમે તેટલા લઘુ ગ્રંથો વાંચવાથી શ્રી મહાવીરજીવનનો સંપૂર્ણ ખ્યાલ આવી શકે નહિ, જેથી આ ગ્રંથ મંગાવવા અમો ખાસ ભલામણ કરીએ છીએ આવા સુંદર અને વિસ્તારપૂર્વક ગ્રંથની અનેક નકલો ખપી ગઇ છે હવે જૂજ બુકો સિલિકે છે આવા ઉત્તમ, વિસ્તારપૂર્વકના વર્ણન સાથેના ગ્રંથ મોટો ખર્ચ કરી ફરી ફરી છપાવાતા નથી, જેથી આ લાભ ખાસ લેવા જેવો છે કિંમત રૂા ૩-૦-૦ પોસ્ટેજ અલગ

લખો—શ્રી જૈન આત્માનંદ સભા-ભાવનગર

પુસ્તક ૪૦ મું

સંવત ૧૯૯૯

અંક ૬ ઠ્ઠો

જાન્યુઆરી

પોષ

પ્રકાશક,

શ્રી જૈન આત્માનંદ સભા—ભાવનગર

આ અંકમાં

નવા થયેલા માનવંતા સભાસદો

૧.	દોશી અમૃતલાલ કાળીદાસ	જામનગર	લાઇફ મેમ્બર.
૨.	વોરા પરમાણંદદાસ નરોત્તમદાસ	ભાવનગર	,,
૩.	શાહ પ્રેમચંદ મોતીચંદ	,,	વાર્ષિક મેમ્બર
૪.	શાહ અમરચંદ માવજી	,,	,,
૫.	શાહ ભાનુચંદ્ર પરશોતમદાસ	,,	,,
૬.	શાહ તલકચંદ રઘુભાઇ	,,	,,

શ્રી જૈન આત્માનંદ સભાના સર્વ માનવંતા સભાસદો તથા ગુરુભકતોને ખાસ વિનતિ.

સ્વ. પ્રવર્તક શ્રી કાંતિવિજયજી મહારાજનું સ્મરણ નિરંતર સચવાઈ રહે તે માટે તા. ૩૦-૭-૪૨ ના રોજ મળેલી આ સભાની જનરલ મીટિંગે તે મહાપુરુષના સ્મારક માટે એક ફંડ કરવાનો ઠરાવ કરતાં સભાસદોએ નીચે પ્રમાણેની રકમ ફંડમાં ભરી છે. આપ પણ આ ફંડમાં આપનો યોગ્ય ફાળો આપશો.

૧૦૯૨) ગયા અંકમાં જણાવ્યા પ્રમાણે થયેલ ફંડ.
૫૧) શેઠ જાદવજીભાઇ નરશીદાસ–ભાવનગર.
૫૧) શેઠ નટવરલાલ તથા રમણલાલ છોટાલાલ–મુંબઈ.
૫૧) શેઠ ચુનીલાલ વીરચંદ–રાધનપુર.
૨૫) શેઠ પરશોતમદાસ સુરચંદ–મુંબઇ.
૨૫) શેઠ ચંદુલાલ વર્ધમાન ,,
૨૫) શેઠ મગનલાલ હરજીવનદાસ-અમદાવાદ.
૧૫) શેઠ લાડકચંદ પાનાચંદ–બોટાદ.
૧૧) શેઠ મનુભાઈ લલ્લુભાઈ–અમદાવાદ.
૧૦) શ્રી દશાવીશા શ્રીમાળી બે નાત
૯) શેઠ ડાહ્યાલાલ મૂળચંદ–માણસા.
૫) વકીલ ન્યાલચંદ લક્ષ્મીચંદ–સાદરા.
૫) શેઠ ખીમચંદ ફૂલચંદ–ભાવનગર.
૫) શેઠ જીવણલાલ ચુનીલાલ–વડોદરા.
૧૩૭૧)

(ફંડ ચાલુ છે)

શ્રી આત્માનંદ પ્રકાશ

પુસ્તક ૪૦ મુ | આત્મ સં. ૪૭ | વિક્રમ સં ૧૯૯૯ પોષ
અંક : ૬ ઠ્ઠો | વીર સં ૨૪૬૯ | ઇ સ. ૧૯૪૩ . જાન્યુઆરી :

શ્રી સામાન્ય જિન સ્તવન.

(રાગ—ન જાને કિધર આજ મેરી નાવ ચલી રે)

સુહાયે સુરત, આજ તોરી નાથ! ભલી રે
ભલી રે ભલી રે તોરી નાથ! ભલી રે સુહાયે (ટેક)

મોહી રહી ગુણાવલી, મોહી રહી સુરાવલી,
દીઠી મદા મીઠી આનંદકળી રે,
ભલી રે ભલી રે તોરી નાથ! ભલી રે સુહાયે ૧

દીન કે નાથ તોરી નૈના ચંગી,
અવિકારી વીતરાગ ભાવ કેરી રંગી,
દિલખુશ અનેરી અનેરી પલી રે,
ભલી રે ભલી રે તોરી નાથ ભલી રે સુહાયે ૨

નેમિ-લાવણ્યસૂરિ, દાસ તેરા ડોલે,
દિલ મે પ્રિતધારી, જિન જિન બોલે,
મેવા જિનપદ કી શીખા, મેવા શિવપુર કા ચખા,
દક્ષ કેરે જીવન કી આશ ફલી રે,
ભલી રે ભલી રે તોરી નાથ! ભલી રે સુહાયે ૩

રચયિતા **મુનિશ્રી દક્ષવિજયજી મહારાજ.**

॥ ॐ अर्हं नमः ॥

નવતત્ત્વપ્રકરણ

પદ્યમય અનુવાદ સહિત.

અનુઃ મુનિશ્રી દક્ષવિજયજી મહારાજ

(ગતાંક પૃષ્ઠ ૧૧૨ થી શરૂ)

શેષ ચારે માર્ગણા ને દ્વારમાં સંસાર છે,

मूल—दव्वपमाणे सिद्धाणं, जीवदव्वाणि हुंतिऽणंताणि ।
लोगस्स असंखिज्जे, भागे इक्को य सव्वेवि ॥ ४७ ॥

[દ્રવ્યપ્રમાણદ્વાર અને ક્ષેત્રદ્વાર]

જીવદ્રવ્ય દ્રવ્યપ્રમાણદ્વારે, સિદ્ધના જ અનંત છે;
અસંખ્યાતમા વિભાગ સરખા, લોકકેરા ક્ષેત્રમાં;
એક અથવા સર્વ સિદ્ધ,-નિવાસ ભાખ્યો શાસ્ત્રમાં. (૪૬)

मूल—फुसणा अहिआ कालो, इग-सिद्ध-पडुच्च साइओऽणंतो ।
पडिवायाऽभावाओ, सिद्धाणं अंतरं नत्थि ॥ ४८ ॥

[સ્પર્શના-કાળ-અંતર-અનુયોગદ્વાર]

અવગાહનાથી સ્પર્શના, સિદ્ધો તણી અધિકી જ છે,
એક સિદ્ધ જ આશ્રયી, સાદિ અનંતો કાળ છે;
સિદ્ધને પડવા તણા જ, અભાવથી અંતર નથી,
અથવા પરસ્પર ક્ષેત્રથી પણ, સિદ્ધને અંતર નથી. (૪૭)

मूल—सव्वसिद्धाणमणंते, भागे ते, तेसिं दंसणं नाणं ।
खइए भावे परिणा,-मिए अ पुण होइ जीवत्तं ॥ ४९ ॥

[ભાગ તથા ભાવ અનુયોગદ્વાર]

અભવ્યથી જો કે અનંતગુણ, સિદ્ધના જીવો જ છે,
તો ય સવિ સંસારી જીવના, અનંતમે ભાગે ય છે;
ક્ષાયિક ભાવે જાણ કેવળ, – જ્ઞાન ને દર્શન મુદા,
પારિણામિક ભાવનું, જીવત્વ સિદ્ધતણું સદા. (૪૮)

मूल—थोवा नपुंससिद्धा, थी-नर-सिद्धा कमेण संखगुणा ।
इअ मुक्खतत्तमेअं, नवतत्ता लेसओ भणिया ॥ ५० ॥

[અલ્પબહુત્વ નામનું નવમું અનુયોગદ્વાર]

કૃત્રિમ નપુંસકલિંગવાળા, સિદ્ધ સૌથી અલ્પ છે,
સંખ્યાત ગુણ સ્ત્રીલિંગવાળા, સિદ્ધ તેથી મનાય છે,
તેથી વળી સંખ્યાત ગુણ પુલ્લિંગ સિદ્ધ ગણાય એ,

[મોક્ષતત્ત્વની સમાપ્તિપૂર્વક નવતત્ત્વની સમાપ્તિ]

કહ્યું મોક્ષતત્ત્વ અને કહ્યા, સંક્ષેપથી નવતત્ત્વ એ (૪૯)

मूल—जीवाइ-नवपयत्थे, जो जाणइ तस्स होइ सम्मत्तं ।
भावेण सद्दहंतो, अयाणमाणेऽवि सम्मत्त ॥ ५१ ॥

[નવતત્ત્વના જ્ઞાનનું ફળ]

જીવ આદિ પદાર્થ નવને, જેહ જાણે તેહને,
સમકિત હોય અજાણને પણ, ભાવશ્રદ્ધા ધારીને,

मूल—सव्वाइं जिणेसर-भा,-सियाइ वयणाइं नन्नहा हुंति ।
इइ बुद्धि जस्स मणे, सम्मत्त निच्चलं तस्स ॥ ५२ ॥

[દૃઢ સમ્યક્ત્વની છાપ]

શ્રી જિનેશ્વરના સવિ વચનો જ, સત્ય જ હોય એ,
બુદ્ધિ જસ ચિત્તે જ જાણો, અચલ સમકિતવંત એ (૫૦)

मूल—अंतोमुहुत्तमित्तंपि, फासिय हुज्ज जेहिं सम्मत्तं ।
तेसिं अवड्ढपुग्गल,-परियट्टो चेव संसारो ॥ ५३ ॥

[સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્તિનું ફળ]

અંતર્મુહૂર્ત જ માત્ર પણ, સમકિત સ્પર્શ્યું જે જીવે,
બાકી અર્ધપુદ્ગલ પરાવર્ત્ત ભવ તેને હવે,

मूल—उस्सप्पिणी अणंता, पुग्गल-परिअट्टओ मुणेअव्वो ।
तेऽणंताऽतीअद्धा, अणागयद्धा अणंतगुणा ॥ ५४ ॥

[પુદ્ગલપરાવર્ત્ત કાળનું પ્રમાણ]

છે અનંત ઉત્સર્પિણી,-અવસર્પિણી ના માનનો,
એક પુદ્ગલપરાવર્ત્તકાળ જ, જાણજો હે ભવિજનો (૫૧)
તેવા અનંતપુદ્ગલપરાવર્ત્ત જ તણો ભૂતકાળ છે,
તેથી અનંત ગુણો અનાગત, કાળ શાસ્ત્રપ્રમાણ છે,

मूल—जिण अजिण तित्थऽतित्था, गिहि अन्न सलिङ्ग थी नरनपुंसा।
पत्तेय सयंबुद्धा, बुद्धबोहिय इक्कणिक्का य ॥ ५५ ॥

[સિદ્ધજીવોના ૧૫ ભેદ]

જિનસિદ્ધ ને વળી અજિન સિદ્ધ જ, તીર્થસિદ્ધ અતીર્થ ને,
ગૃહલિંગ ને અન્ય લિંગ સિદ્ધ, સ્વલિંગ સિદ્ધ જ જાણને. (૫૨)

સ્ત્રીલિંગ સિદ્ધ પુલ્લિંગ સિદ્ધ, અને નપુંસક સિદ્ધ ને,
પ્રત્યેકબુદ્ધ જ સિદ્ધ ને, જાણો સ્વયંબુદ્ધ સિદ્ધ ને;
બુદ્ધબોધિત એક સિદ્ધ, અને અનેક જ સિદ્ધ ને,
ભેદ પંદર સિદ્ધના એ, પ્રાગવસ્થા આશ્રીને. (૫૩)

मूल—जिणसिद्धा अरिहंता, अजिणसिद्धा य पुंडरिअ-पमुहा।
गणहारि तित्थसिद्धा, अतित्थसिद्धा य मरुदेवा ॥ ५६ ॥

गिहिलिंगसिद्ध भरहो, वक्कलचीरी य अन्नलिंगम्मि।
साहू सलिंगसिद्धा, थीसिद्धा चंदणा-पमुहा ॥ ५७ ॥

पुंसिद्धा गोयमाई, गांगेयाई नपुंसया सिद्धा।
पत्तेय-सयंबुद्धा, भणिया करकंडु-कविलाई ॥ ५८ ॥

तह बुद्धबोहि गुरुबो,-हिया य इगसमये इगसिद्धा य।
इगसमयेऽवि अणेगा, सिद्धा तेऽणेगसिद्धा य ॥ ५९ ॥

[સિદ્ધના ૧૫ ભેદોનાં ૧૫ દૃષ્ટાન્તો]

જિનસિદ્ધ તે અરિહંત ને, પુંડરીક આદિ જાણીએ,
અજિનસિદ્ધ તથા જ ગણધર, તીર્થસિદ્ધ જ માનીએ;
મરુદેવી આદિ અતીર્થ સિદ્ધ જ, શાસ્ત્રથી દિલ ધારીએ,
ગૃહસ્થલિંગે સિદ્ધ ચક્રી, ભરત આદિ ભાવીએ. (૫૪)

અન્ય લિંગે સિદ્ધ વલ્કલચીરિ આદિ જાણવા,
સાધુવેષે સિદ્ધ સાધુ, સ્વલિંગ સિદ્ધ પિછાણવા;
સ્ત્રીલિંગ સિદ્ધ જ ચંદનાબાલા પ્રમુખા માનવા,
ગૌતમ વગેરે સિદ્ધ તે, પુલ્લિંગ સિદ્ધો ધારવા. (૫૫)

ગાંગેય આદિને નપુંસકલિંગ સિદ્ધ પિછાણીએ,
કરકંડુ સાધુ આદિ પ્રત્યેક, બુદ્ધ સિદ્ધ વખાણીએ;
સ્વયંબુદ્ધ સિદ્ધ કપિલ સાધુ, આદિ ચિત્તે આણીએ,
પ્રગુરુબોધિત સિદ્ધ જ, બુદ્ધબોધિત જાણીએ. (૫૬)

એક સમયે એક જીવ જે, મોક્ષમાહે જાય છે,
શ્રી વીરજિનની જેમ તેહ જ, એક સિદ્ધ મનાય છે,
એક સમયે પણ અનેક જ, સિદ્ધ જેઓ થાય છે,
ઋષભદેવ પ્રમુખ તેઓ, અનેક સિદ્ધ કહાય છે (૫૭)

मूल—जइआइ होइ पुच्छा, जिणाण मग्गम्मि उत्तर तइआ ।
इक्कस्स निगोयस्स, अणंतभागो अ सिद्धिगओ ॥ ६० ॥

[આજ સુધીમા જીવો કેટલા મોક્ષે ગયા ?
એ પ્રશ્નનો હમેશને માટે એક જ જવાબ]

અદ્યાવધિ જીવ કેટલા, મોક્ષે ગયા જિનશાસને ?
એ પ્રશ્ન પૂછે કોઇ જ્યારે, દેવ શ્રી જિનરાજને,
ઉત્તર મળે ત્યારે જ તેને, એહવો હે પ્રાણિયો !
અનતમો વિભાગ એક, નિગોદનો મોક્ષે ગયો (૫૮)

(પદ્યાનુવાદ કર્ત્તાની પ્રશસ્તિ)

[મન્દાક્રાન્તા છંદ 'ઓધાગાધ 'નો રાગ]

[1]ભૂપાલોના મુકુટમણિથી કાન્ત[2] પાદાબ્જ જેના,
તીર્થોદ્ધારો વિવિધ જગમા શોભતા ખ્યાત જેના,
સૂરીશોમા મુકુટસમ તે **નેમિસૂરીશ**કેરા,
[3]પટ્ટાકાશે રવિસમ સદા દીપતા સૂરિહીરા (૫૯)

વિદ્યાદાને સુરગુરુસમા **સૂરિલાવણ્ય**કેરા,
શિષ્યે દક્ષે તુરગ નિધિ ગો ચન્દ્ર[4] વર્ષ અનેરા,
બાલાર્થે **વેજલપુર** રહીને અખાત્રીજ ધસે,[5]
દીધો છે આ સરલ **નવતત્ત્વાનુવાદ** પ્રતન્ત્રે[6] (૬૦)

॥ इति गूर्जरपद्यानुवादमयानि नवतत्त्वानि समाप्तानि ॥

---

૧ રાજાઓના ૨ કાંતિવાળા મનોહર ચરણરૂપ કમળ ૩ પટ્ટરૂપ આકાશમા ૪ ૧૯૯૮ ની સાલમા ૫ અક્ષયતૃતીયા જેવા શુભ દિવસે. ૬ પ્રધાન સિદ્ધાન્તને અનુસારે

દુઃખી જગત.

લેખકઃ આચાર્યશ્રી વિજયકસ્તૂરસૂરિજી :મહારાજ

અનિયમિત અને અનિશ્ચિત જીવનમાં જીવવાના બે વિભાગ પાડી શકાય : એક સુખી અને બીજું દુઃખી. સુખની ભાવના અને માન્યતાના અનેક પ્રકાર છે તેવી જ રીતે દુઃખની ભાવના અને માન્યતાના પણ અનેક પ્રકાર છે; જેથી કરીને સુખી જગત અનેક પ્રકારનું છે અને દુઃખી જગત પણ અનેક પ્રકારનું છે. સુખી જગત હમેશાં સુખી રહેતું નથી અને દુઃખી જગત હમેશાં દુઃખી રહેતું નથી. જન્મથી લઇને મરણ પર્યંતમાં અવારનવાર સુખદુઃખ આવે જ છે. ચોખ્ખા સુખમાં અને ચોખ્ખા દુઃખમાં કોઇ પણ સંસારી જીવ જીવતો નથી અર્થાત્ સુખમાં દુઃખનું મિશ્રણ રહેલું હોય છે અને દુઃખમાં સુખનું મિશ્રણ રહેલું હોય છે. કોઇને ધનનું સુખ હોય છે તો પુત્રનું દુઃખ હોય છે. કોઇને ધન અને પુત્રનું સુખ હોય તો શરીરનું દુઃખ હોય છે. કોઇ શારીરિક સુખી હોય તો ધનથી દુઃખી હોય છે. કોઇ ધનથી, પુત્રથી, શરીરથી સુખી હોય છે તો માનસિક દુઃખ હોય છે. સર્વ પ્રકારે સુખી અને સર્વ પ્રકારે દુઃખી એવા જીવનમાં કોઇ પણ જીવતું નથી. માનવી સુખે જીવવાના અનેક પ્રયાસ કરે છે, છતાં નિર્ણય કરી શકતા નથી કે કેવી રીતે સુખેથી જીવાય; કારણ કે સુખે જીવવાને સંસારે નિર્ણિત કરેલા સિદ્ધાંતને અનુસરીને પ્રયાસ કરનાર માનવી સફળતા મેળવવાની તૈયારીમાં હોય છે કે તરત જ સુખના સિદ્ધાંતનું પરિવર્ત્તન થઇ જાય છે; જેથી કરીને માનવીને સુખ માટે ફરીને પ્રયાસ કરવો પડે છે. આવી રીતે સંસારી જીવો સુખના સિદ્ધાંતોને બદલતા રહેવાથી માનવી સુખેથી જીવવાને કેવી રીતે નિર્ણય કરી શકે ? કારણ કે એક વખતે જે પ્રયાસ, પ્રવૃત્તિ અને પ્રાપ્તિમાં સુખ મનાતું હોય તેમાં જ કાળાંતરે દુઃખ માનવામાં આવે છે અને જેમાં દુઃખ મનાતું હોય તેમાં જ કાળાંતરે સુખ મનાય છે, માટે જ માનવી સુખદુઃખનો નિર્ણય ન કરી શકવાથી અનિયમિત વ્યવસ્થાશૂન્ય જીવનમાં જીવે છે. જેમણે પોતાના જીવનની વ્યવસ્થા કરી રાખેલી હોય છે તેમને પણ વખત જતાં વ્યવસ્થા ફેરવવી પડે છે. આપણે નજરે જોઇ શકીએ છીએ કે સુખનું સાધન ધન ઉપાર્જન કરવાને કોઇ એક ધંધાની વ્યવસ્થા કરી રાખી હોય તો તે ધંધામાં ન ફાવતાં વખત જતાં એ વ્યવસ્થાને ફેરવવી પડે છે અથવા તો વિશેષ ધનની ઇચ્છાથી બીજા ધંધાઓ કરીને પણ વ્યવસ્થા ફેરવે છે. આવી રીતે માનવીઓ પોતાના આખા યે જીવનમાં એકસરખી જીવન-વ્યવસ્થા રાખી શકતા નથી, જેથી કરીને મિશ્ર જીવનમાં જીવે છે. જો કે સુખમાં દુઃખ અને દુઃખમાં સુખ મિશ્રિત રહેલું હોય છે, છતાં જીવો દુઃખે જ જીવે છે; કારણકે થોડુંક પણ દુઃખ ઘણા સુખને દુઃખમય બનાવે છે. માનવીને કેટલાક દુઃખના પ્રસંગો જેવા કે : નવ મહિના ગર્ભમાં રહેવું, જન્મવું, મરવું, ઇષ્ટ વિયોગ અને અનિષ્ટ સંયોગ વગેરે વગેરે નિર્ણિત કરેલા હોય છે. તેવી રીતે સુખનો કોઈ પણ પ્રસંગ નિર્ણિત નથી. માનવીના જીવનની શરુઆત દુઃખથી થાય છે અને અંત પણ દુઃખથી જ આવે છે. જો જીવનનો આદિ–અંત દુઃખસ્વરૂપ છે, તો પછી મધ્યમાં સુખ કેવી રીતે હોઈ શકે ? કારણ કે કારણ અનુસાર કાર્ય થાય છે. ગર્ભથી લઈ જન્મપર્યંત જીવનનું કારણ કહેવાય છે અને તે કારણ દુઃખસ્વરૂપ

હોવાથી તેના કાર્યરૂપ જીવનમા સુખ માનવુ તે એક ભ્રમણા છે અને જો તેને સુખ માનવામા આવે તો પછી તેના કાર્યરૂપ મૃત્યુ પણ સુખ સ્વરૂપ હોવુ જોઇએ; પણ તે દુ ખ સ્વરૂપ જોવામા આવે છે માટે જીવનનો કોઈ પણ એવો પ્રદેશ નથી કે જેમા દુ ખ ન હોય

ઇન્દ્રિયોના સારાનરસા વિષયોની અસર થવાથી રાગદ્વેષના તીવ્ર પરિણામ થવા અને સ યોગવિયોગની ઇચ્છાઓ થવી તે સુખ નથી પણ દુ ખ જ છે જ્યા સુધી વિકૃતિરૂપ સ્ફુરણાઓ થયા કરે છે ત્યા સુધી પોતાને સુખી સમજી સતોષ ધારણ કરનાર માનવી મોટી ભૂલ કરે છે, કારણ કે વિકૃતિ માત્ર દુ ખ જ છે જીવનમા કોઈ પણ ક્ષણ વિકૃતિથી ખાલી નથી, કારણ કે પ્રત્યેક સમયમા મોહનીયકર્મના વિકાર રૂપ ઉદય બન્યો જ રહે છે મોહનીયના ક્ષય, ઉપશમ કે ક્ષયોપશમ સિવાય• પ્રકૃતિસ્વરૂપ સુખ પ્રાપ્ત થઈ શકતુ નથી, કે જેને સાચુ સુખ કહેવામા આવે છે માનવીએ માનેલા સુખને જો તપાસીએ તો તે વિકૃતિ જ જણાય છે અને તે વિકૃતિ કર્મના ઉદયથી પૌદ્ગલિક વસ્તુના વિકારોના સસર્ગથી ઉત્પન્ન થયેલી હોય છે અર્થાત્ એ વિકૃતિનુ કારણ પૌદ્ગલિક વસ્તુના વિકારો છે વિકૃતિ એટલે વસ્તુનુ એક સ્વરૂપે ન રહેતા ક્ષણે ક્ષણે પરિવર્તન થવુ આવા પરિવર્તનશીલ વિકૃતિ સ્વરૂપ સુખને ક્ષણિક, અસ્થિર અને અવાસ્તવિક કહેવામા આવે છે પ્રકૃતિસ્વરૂપ સુખ આવુ હોતુ નથી તે શાશ્વતુ, સ્થિર અને સાચુ હોય છે આવા સુખને મેળવનાર જ સાચો સુખી કહી શકાય બાકી તો બધા યે દુ ખને જ સુખ માની રહ્યા છે વાસ્તવિક રીતે જો સુખ દુ ખને તપાસીયે તો આત્માની પ્રકૃતિ તે સુખ છે અને જડના સસર્ગથી થવાવાળી વિકૃતિ માત્ર દુ ખ છે, છતા માનવી કેટલીક વિકૃતિમા સુખનો આરોપ કરે છે અને કેટલીક વિકૃતિમા દુ ખનો આરોપ કરે છે, માટે જ આ સુખદુ ખ સાચા નથી પણ ભ્રમણા માત્ર છે અને તે માનવીની મિથ્યા કલ્પનાનુ ફળ છે

સુખને ઓળખી સુખે જીવી જાણનાર સ્વર્ગ અને મોક્ષનો અધિકારી બની શકે છે, પણ તે સાચુ સુખ ઓળખાવુ બહુ જ કઠણ છે જીવો વિકૃતિમા જ સુખ માનવાને ટેવાઇ ગયા છે તેઓ પ્રકૃતિસ્વરૂપ સુખને સમજી શકતા નથી, જેથી કરી તેમનુ જીવન સુખમય બની શકતુ નથી ભલે, તેઓ પોતાને સુખી માને પણ તે તેમની એક અજ્ઞાનતા છે કોઇ માનવી માને છે કે અમે સસારમા સુખી છીએ પણ તે મિથ્યાભિમાન સિવાય બીજુ કશું હોતુ નથી સસારમા માનવી માત્ર જો એકસરખી સ્થિતિવાળા હોય તો કોઈ પણ એમ ન કહી શકે કે હુ સુખી છુ લાખવાળો હજારવાળાને જોઇને સુખીપણાનુ અભિમાન ધરાવે છે અને ક્રોડવાળો લાખવાળાને જોઇને પોતાને સુખી માને છે આવી રીતે વધારે ને વધારે સમૃદ્ધિવાળા પોતાનાથી ઓછી સમૃદ્ધિવાળાઓને જોઇને સુખીપણાનુ મિથ્યાભિમાન ધરાવે છે તેમજ નિરોગી હોય તે રોગીને જોઇને, રૂપવાન હોય તે કુરૂપવાળાને જોઇને, બળવાન હોય તે નિર્બળને જોઇને, વિદ્વાન હોય તે મૂર્ખને જોઇને, તેવી જ રીતે બીજી બાબતોમા પણ પોતાનાથી ઓછી વસ્તુવાળાને જોઇને સસારમા સુખી માનવાની પ્રથા ચાલી આવે છે અથવા તો બીજી રીતે પણ જીવો પોતાને સુખી માનતા દેખાય છે જેમકે લાખવાળાને જોઇને હજારવાળો પોતાને એમ સમજીને સુખી માને છે કે આ પરમ ઉપાધિવાળો છે માટે દુ ખી છે, પણ તે પોતાના મનને મમજાવવા પૂરતુ છે, કારણ કે તેને પોતાને લાખ મેળવવાની ઇચ્છા છે પણ તે પૂરી ન થવાથી પોતાને સુખી માને છે જો

તે સંતોષવૃત્તિથી પોતાને સુખી માનતો હોય અને લાખ મેળવવાનો પ્રયાસ ન કરતો હોય તો કંઇક અંશે લાખવાળા કરતાં સુખી કહેવાય ખરો, નહિ તો વધારે સંપત્તિવાળાઓને જોઇને ઓછી સંપત્તિવાળાઓને પોતાને દુઃખી માનવાની પ્રથા સંસારમાં જોવામાં આવે છે. સાંસારિક જીવોએ કલ્પેલાં સુખદુઃખ આને જ કહેવામાં આવે છે કે જે ઉપર કહ્યા પ્રમાણે વિકૃતિસ્વરૂપ છે. હું સુખી છું એવું મિથ્યાભિમાનરૂપ વિકૃતિ તે સુખ અને હું દુઃખી છું એવું દિલગીરી અને શોકરૂપ વિકૃતિ તે દુઃખ કહેવાય છે. આ સિવાય સંસારીઓના જીવનમાં પ્રકૃતિસ્વરૂપ સુખ તો જણાતું નથી.

જ્યાં સુધી જીવ કષાય અને વિષયને આશ્રિત હોય છે ત્યાં સુધી તે સુખી થઇ શકતો નથી, કારણ કે કષાય અને વિષય બન્ને પરવસ્તુ છે અને તેનો સુખને માટે ઉપયોગ કરે છે, છતાં દુઃખી થાય છે. જીવમાત્રની પ્રવૃત્તિ સુખને માટે હોય છે. જો તેને એમ જણાય કે અમુક પ્રવૃત્તિ કરવાથી દુઃખ થશે તો તે દિશામાં એક પગલું પણ ભરતો નથી; પરંતુ તે સુખને ન ઓળખવાથી પરિણામે દુઃખ મેળવે છે. સુખને માટે ક્રોધ, માન, માયા, લોભની જરૂર નથી તેમજ રાગદ્વેષની પણ જરૂર નથી; છતાં સંસારમાં જીવો સુખી થવા એને સાથે રાખીને પોતાની પ્રવૃત્તિ કરે છે. જડ તથા જડના વિકારો જે વિષય કહેવાય છે તે જીવને માટે હેય હોઇ શકે પણ ઉપાદેય નથી, છતાં જીવ ઉપાદેય માને છે; એટલા માટે જ તેને કષાયો કરવા પડે છે. જો ઉપાદેયપણાની ઉપેક્ષા કરવામાં આવે તો પછી રાગદ્વેષ કરવાની જરૂર રહેતી નથી, કે જે રાગદ્વેષ એક દુઃખનું મૂળ કહેવાય છે. હેયને ઉપાદેય માનવું તે એક મિથ્યાજ્ઞાન કહેવાય છે. આ અજ્ઞાન જ્યાં સુધી હોય છે ત્યાં સુધી જીવ સાચા સુખને સમજી તેને મેળવી શકતો નથી. દેહાદિ જડ વસ્તુઓને આશ્રયીને જીવને મિથ્યાભિમાન થાય છે કે જેને લઇને ક્રોધ કરવો પડે છે. જેમાં અંશ માત્ર પણ સુખ હોતું નથી. કારણ કે આ બન્ને દ્વેષસ્વરૂપ છે, કે જે એક દુઃખનું નામાંતર છે. ગમતી વસ્તુને વધુને વધુ મેળવવા આકાંક્ષા રાખવી તે લોભ કહેવાય છે અને વધુ વસ્તુ મેળવવાની આકાંક્ષા પૂરી કરવા માયા કરવામાં આવે છે. આ બન્ને રાગનાં અંગ છે. તે સુખની પ્રાપ્તિ કરાવી શકતા નથી.

સમ્યગ્જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર મેળવવા માટે કષાયની જરા યે જરૂર નથી. શાંતિ, સુખ, આનંદ મેળવવા માટે જડના વિકારરૂપ વિષયોની જરૂર નથી. જીવો દેહ તથા તેની સાથે સંબંધ ધરાવનાર બીજા જડ પદાર્થો માટે કષાય કરે છે અને વિષયનો ઉપભોગ પણ દેહના માટે કરે છે અને તે એક જ જીવન માટે કરવામાં આવે છે. ભાવી જીવનમાં જીવને તેનાં માઠાં ફળ સિવાય બીજું કશું યે મળતું નથી. દેહને આશ્રયીને કરવામાં આવતી દરેક પ્રવૃત્તિનું પરિણામ માઠું જ હોય છે અને તે જીવને ભાવી અનેક જીવનમાં ભોગવવું પડે છે. જે જીવનમાં કષાયો કરવામાં આવે છે તે જીવનમાં પણ તે દુઃખ આપનારા હોય છે. આત્માને આશ્રયીને કરવામાં આવતી દરેક પ્રવૃત્તિ જીવોને લાભદાયી નિવડે છે. સમજીને સાચી રીતે કરવામાં આવતી પ્રવૃત્તિ આત્માનો વિકાસ સાધી શકે છે અને સમજ્યા વગરની પ્રવૃત્તિ જીવને પુણ્યબંધનું કારણ થવાથી ભાવી જીવનમાં પૌદ્ગલિક સુખ આપનારી થાય છે; છતાં તે પ્રવૃત્તિથી તત્ત્વદષ્ટિથી જોતાં દુઃખ જ થાય છે, પણ સંસારી જીવોએ તેને સુખ માનેલું હોવાથી જીવ પોતે પણ સુખ માને છે. દેહ તથા આત્માની ભિન્નતા સાચી રીતે સમજ્યા વગર પોતાના કલ્યાણ માટે ધાર્મિક પ્રવૃત્તિ

કરનારાઓ કષાયોનો ઉપયોગ કરે છે, પરંતુ આત્માને દેહથી ભિન્ન માનનાર માનવીઓની પ્રવૃત્તિમા કષાયને અવકાશ મળતો નથી અર્થાત્ દેહને પોતાનું સ્વરૂપ માનનારની ધાર્મિક પ્રવૃત્તિ કષાયગર્ભિત હોય છે અને દેહને ભિન્ન માનનારની પ્રવૃત્તિ કષાયથી મુક્ત હોય છે કષાયો વિકાસના બાધક છે પણ પુન્યના બાધક નથી. કષાયોથી સાચુ સુખ મળતુ નથી પણ પૌદ્ગલિક સુખ મળી શકે છે, એટલે કે કષાય સહિતની ધાર્મિક પ્રવૃત્તિ પૌદ્ગલિક સુખ આપી શકે છે કેવળ દેહને આશ્રયીને કષાય સહિતની પ્રવૃત્તિ તો એકાતે દુખ જ આપે છે માટે જ આત્મિક ગુણો મેળવવામા કષાયોની જરા યે જરૂર નથી અનુકૂળ વિષયોથી જીવો એક જ જીવનમા પૌદ્ગલિક સુખ મેળવે છે તે પણ ઇંદ્રિયોની સાથે વિષયોનો સસર્ગ રહે ત્યા સુધી જ હોય છે તે વિયોગ થવાથી નષ્ટ થઇ જાય છે માટે તે સુખ નથી હોતુ, પણ વિષયોનો સસર્ગ થતા દુખમા કાલ્પનિક સુખનો આરોપ કરવામા આવે છે અને તે વિષયોના વિયોગ થવાની સાથે ઊડી જવાથી દુખ જ અનુભવે છે અને એટલા જ માટે અનુકૂળ વિષયોના સસર્ગથી થવાવાળી વિકૃતિમા સુખ માને છે અને પ્રતિકૂળ વિષયોના સસર્ગથી થવાવાળી વિકૃતિમા દુખ માને છે અથવા તો અનુકૂળ વિષયોના વિયોગથી થવાવાળા કલેશ, ઉદ્વેગ, દીનતા આદિ વિકૃતિને દુખ માને છે અને અનુકૂળ વિષયોના સસર્ગથી થવાવાળા હર્ષ, આનદ આદિ વિકૃતિને સુખ માને છે દુખ કાયમ રહેવાવાળુ હોય છે અને સુખ થોડો કાળ રહીને નષ્ટ થવાવાળુ હોય છે જે વખતે સુખ હોય છે તે વખતે પણ દુખ તો હોય જ છે પણ તે સુખ નીચે દબાઇ રહેલુ હોય છે આવી રીતે દુખની નીચે સુખ દબાઇને રહેલુ હોતુ નથી અર્થાત્ સુખ એ પણ એક દુખની જ અવસ્થા છે સસારમા જેટલા પ્રકારના સુખ કહેવાય છે તે બધા યે દુખના જ રૂપાતર છે સસારમા પોતાને સુખી માનનારાઓ બે પ્રકારના હોય છે એક ઉપકાર કરીને સુખ માને છે જ્યારે બીજો અપકાર કરીને સુખ માને છે, અર્થાત્ એક રાગથી સુખ માને છે અને એક દ્વેષથી સુખ માને છે કેટલાક જીવો કોઈ પણ પ્રકારની પોતાને મળેલી સપત્તિના મદમા આવી જઇને બીજાના ઉપર પોતાની સત્તા અજમાવી સ્વામી બનવા જતા અથવા પોતાના વિચારો પ્રમાણે અનુકૂળ બનાવવા જતા ફાવટ ન આવવાથી બીજા ઉપર દ્વેષબુદ્ધિ ધારણ કરી તેનુ અનિષ્ટ કરવા હમેશા ચિતાવાળો રહે છે અને અનેક પ્રકારના પ્રયાસો કરે છે કોઈક પ્રસગે પ્રયાસમા સફળતા મેળવીને બીજાનુ અનિષ્ટ કરીને પોતાને સુખી માને છે, તેમજ પોતાના વર્તન, વિચાર અને કથનમા વિરોધ કરનારને પોતાનુ અપમાન કરનાર સમજીને તેના ઉપર દ્વેષ ધારણ કરે છે અને ફાવટ આવે ત્યારે તેના ઉપર અપકાર કરીને પોતે બહુ રાજી થઇને પોતાને બહુ સુખી માને છે ત્યારે કેટલાક જીવો પ્રાણીમાત્રને પોતાના મિત્ર સમજે છે અને ગમે તેટલુ પોતાનુ અનિષ્ટ કરીને અપરાધ કરવા છતા પણ ક્ષમા આપી, તેમના ઉપર ઉપકાર કરી પોતાને સુખી માને છે કેટલાક મનગમતી વસ્તુઓ ઉપર રાગ કરીને, તેને મેળવીને, પોતાને સુખી માને છે ત્યારે કેટલાક અણગમતી વસ્તુઓ ઉપર દ્વેષ હોવાથી તેને નષ્ટ કરી પોતાને સુખી માને છે આવી રીતે સસારમા પોતાને સુખી માનનારના અનેક પ્રકારો જોવામા આવે છે, છતા પરિણામે દુખના સ્વરૂપમા દેખાય છે અર્થાત્ તેઓ સાચા સુખથી તો વેગળા જ હોય છે

" પ્રીતિ અનંતી પર થકી, જે તોડે તે જોડે એહ;
પરમ પુરુષથી રાગતા, એકત્ત્વતા હો દાખી ગુણગેહ."
" પુદ્‌ગલ અનુભવ ત્યાગથી, જસુ કરવી પરતીત હો."

—મુનિવર્ય શ્રી દેવચંદ્રજી.

અને ભક્તના હૃદયમાં વર્તતાં પ્રભુ તેનો કર્મરૂપ દ્રવ્યનો ભાર ચોરી જાય છે! આશ્ચર્ય તો જુઓ! ભક્તે બિચારાએ આદરથી ભગવાનને મનોમંદિરમાં બેસાડ્યા, તો ભગવાને તેના જ કર્મ-દ્રવ્યની ચોરી કરવા માંડી!

" अन्तः सदैव जिन यस्य विभाव्यसे त्वं,
भव्यैः कथं तदपि नाशयसे शरीरम् ।"

—શ્રી કલ્યાણમંદિર સ્તોત્ર.

અથવા તો કર્મનો ભારે બોજો જે આ જીવ વેઠિયા બળદની માફક અનાદિથી ઉપાડી રહ્યો છે, તેનો ભાર ઉતારી નાંખી ભગવાન્ હળવો કરે છે, એ તેનો પરમ ઉપકાર ગણવો જોઇએ.

ભગવાન તો વાસ્તવિક રીતે કાંઇ પણ કરતા નથી, તેને આ વિચિત્ર જગત સાથે કંઇ પણ લેવા-દેવા નથી; પરંતુ જીવને ભાવોત્પત્તિમાં તે નિમિત્ત-કારણ હોઇ, તેમાં કર્ત્તાપણાનો અભેદ આરોપ કરવામાં આવે છે, તેની અપેક્ષાએ આ કથન છે. પ્રભુ નથી કાંઇ દેતા કે નથી કાંઇ લેતા, પણ તેના આશ્રિત ભક્તજનો તત્સમાન થઇ જાય છે; કારણ કે જિનપદ ને નિજપદની એકતા છે તેનું ભક્તજનને યથાર્થ ભાન થાય છે,-અજકુલગત સિંહને જેમ સિંહને જોતાં પોતાના સ્વરૂપનું ભાન થાય છે તેમ.

" જિનપદ નિજપદ એકતા, ભેદભાવ નહિ કાંઇ."

—મહાતત્ત્વજ્ઞ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી.

" જિનવર પૂજા રે તે નિજ પૂજના રે."
" આપ અકર્તા સેવાથી હુવે રે, સેવક પૂરણ સિદ્ધિ;
નિજ ધન ન દિયે પણ આશ્રિત લહે રે, અક્ષય અક્ષર રિદ્ધિ."

—શ્રી દેવચંદ્રજી

" नात्यद्भुतं भुवनभूषण भूतनाथ, भूतैर्गुणैर्भुवि भवंतमभिष्टुवन्तः ।
तुल्या भवंति भवतो ननु तेन किं वा, भूत्याश्रितं य इह नात्मसमं करोति ॥"

—શ્રી ભક્તામર સ્તોત્ર.

આમ નિજપદની પ્રાપ્તિમાં પરમ કારણભૂત, પરમ ઉપકારી એવા શ્રી સિદ્ધ ભગવાનના ચરણનું અમને શરણ હો! (ચાલુ)

એકાદશ અધ્યાત્મ ગુણશ્રેણિ........ ....

(Eleven Stages of Spiritual Progress)

લેખક ગ. મ. છગનલાલભાઈ ઓધવજી દોશી બી એ એલએલ બી

જૈન શાસ્ત્રમા ચૌદ ગુણસ્થાન બતાવ્યા છે, તેને અનુસરીને અગિયાર અધ્યાત્મગુણશ્રેણિ બતાવેલ છે શ્રી યશોવિજયજી ઉપાધ્યાય મહારાજ અધ્યાત્મસારના પ્રથમ પ્રબંધમા અધ્યાત્મનુ માહાત્મ્ય બતાવે છે. તેમા ૨૬ મા શ્લોકમા અધ્યાત્મનુ સ્વરૂપ બતાવે છે અને ૩૧-૩૨-૩૩ શ્લોકમા ઉત્તરોત્તર વૃદ્ધિ પામતા આત્માના ગુણોની પરંપરા-શ્રેણિનુ દિગ્દર્શન કરાવે છે ૨૬ મા શ્લોકમા ઉપાધ્યાયજી મહારાજ બતાવે છે કે —

गतमोहाधिकाराणामात्मानमधिकृत्य या ।
प्रवर्तते क्रिया शुद्धा तदध्यात्मं जगुर्जिनाः ॥

જેના ઉપર મોહનુ સામર્થ્ય મંદ થયુ છે એવા ભવ્ય પુરુષોની આત્માને અનુલક્ષીને જે શુદ્ધ ક્રિયા પ્રવર્તે છે તેને જિનેશ્વરો અધ્યાત્મ કહે છે વેદાન્ત જેવા દર્શનની જેમ જ્ઞાનથી મુક્તિ મળે છે એવુ તીર્થંકરો પ્રતિપાદન કરતા નથી, તેમ મીમાંસકોની જેમ કેવળ ક્રિયા અનુષ્ઠાનથી મુક્તિ મળે છે એમ પણ કહેતા નથી, પણ મુક્તિ માટે જ્ઞાન અને ક્રિયા, સમ્યક્ જ્ઞાન અને સમ્યક્ ચારિત્રના દર્શની અનિવાર્ય આવશ્યકતા પ્રતિપાદન કરે છે ૩૬ મા શ્લોકમા ઉપાધ્યાયજી મહારાજ સમર્થન કરે છે કે—

ज्ञानं शुद्धं क्रिया शुद्धेत्यंशौ द्वाविह संगतौ ।
चक्रे महारथस्येव पक्षाविव पतत्रिणः ॥

મહારથના બન્ને ચક્રો અને પક્ષીની બન્ને પાંખોની જેમ આધ્યાત્મિક ગુણની વૃદ્ધિમા શુદ્ધ જ્ઞાન અને શુદ્ધક્રિયારૂપી બન્ને અંશો એકકાળે સાથે વર્તે છે અધ્યાત્મ માટે જ્ઞાન અને ક્રિયાની આવશ્યકતા બતાવ્યા પછી ઉપાધ્યાયજી મહારાજ અધ્યાત્મવૃદ્ધિનો ક્રમ બતાવે છે ૩૭ મા શ્લોકમા એક પુરુષમા અધ્યાત્મજાગૃતિ (spiritual awakening) વગેરે કેવા ચિહ્નોથી જણાય તેનુ વર્ણન કરે છે તેવા અધ્યાત્મની જાગૃતિ થનાર પુરુષને ધર્મ શુ છે તે જાણવાની ઇચ્છા થાય છે ધર્મ જાણવાને સાધુપુરુષોનો સંગ કરવાની તેને તીવ્ર ઇચ્છા થાય છે ધર્મની ક્રિયા કરવાની તેને રુચિ થાય છે

આધ્યાત્મિક માર્ગ ઉપર ચડવાનુ આ પગથિયુ ગણાય છે, પણ અધ્યાત્મમાર્ગમા પ્રવેશ કરવો એ સહેલી વાત નથી જડ જગત અને ચૈતન્ય જગત નિરાળા છે જડ જગતના પ્રકૃતિના નિયમો સામ્રાજ્ય ભોગવે છે તે જગતમા સ્વતંત્રતાને કે વ્યક્તિત્વ (freedom & personality)ને સ્થાન નથી નીતિના નિયમો કે પુરુષાર્થને કોઈ અવકાશ નથી કાર્ય-કારણના અટલ નિયમથી દરેક જડ વસ્તુ બંધાયેલ છે, જ્યારે ચૈતન્ય જગતના ધર્મ અને નીતિના નિયમો સામ્રાજ્ય ભોગવે છે જડકર્મથી એક રીતે બંધાયેલ છતા આત્મામા એવી આત્મિક શક્તિ છે કે જે શક્તિથી જડ જગતના નિયમોનુ ઉલ્લંઘન કરી શકે છે, કર્મપ્રકૃતિના સિદ્ધાંત પ્રમાણે જડ કર્મના જે નિયમો કર્મગ્રંથમા બતાવ્યા છે તે ચૈતન્ય જગતના આત્માના ગુણોને અનુ

લક્ષીને છે. માણસ જડ અને ચૈતન્ય જગતની મધ્યમાં મધ્યબિંદુ તરીકે આવેલો છે. તેનું શરીર, ઇંદ્રિયો, મન જડ પુદ્ગલમાંથી સર્જાયેલા છે. તેની આજુબાજુ જડ જગત છે. જન્મ અને મરણ વખતે પણ જડ-કાર્મણ શરીર તેને છોડતું નથી. એટલે એક બાજુ માણસ જડ જગત સાથે ઓતપ્રોત થયેલ છે. પણ માણસમાં એકલી જડતા-પૌદ્ગલિકતા નથી, તેનામાં સુખદુઃખની લાગણી છે, સાચું ખોટું વિચારવાનું જ્ઞાન છે. પોતાની પૌદ્ગલિક સ્થિતિથી તેને સંતોષ નથી, ઉન્નત થવાની ભાવના છે, સૌંદર્યમાં તેને આનંદ આવે છે, મલિનતામાં તેને ઘૃણા થાય છે, બીજાને દુઃખી જોઇ દુઃખ થાય છે, બીજાને સુખી કરવાની અને બીજાના સુખ માટે આત્મભોગ આપવાની માણસમાં ઉર્મિ છે; આ બધા જડ જગતના ગુણો નથી, પણ આધ્યાત્મિક ગુણો છે. એટલે એક વખત અધ્યાત્મદશા જાગૃત થયા પછી તે માર્ગમાં આગળ વધવા માણસ પ્રયત્ન કરે છે.

અધ્યાત્મમાર્ગમાં પ્રવેશ કરતાં તેને અનેક પ્રકારના અંતરાયો અને વિઘ્નોનો સામનો કરવો પડે છે. અંતરાયો બે પ્રકારના હોય છે: જડ-પૌદ્ગલિક જગતના અને અંતરના ભાવોના. સંસારી જીવ બહારની વસ્તુઓને પોતાની-આત્માની ગણે છે. ઘરબાર, કુટુંબકબિલો, ધનધાન્ય પોતાના માને છે. જીવની આ પરભાવ દશા છે. અધ્યાત્મમાર્ગમાં પ્રયાણ કરતા માણસને આ બહિરસંબંધવાળું જગત પોતાનું નથી, તે આત્મિક વસ્તુ નથી, આત્માના ગુણોના વિકાસને રૂંધવાવાળું છે, એવી પ્રતીતિ થતાં તેની મમતા છોડી દેવાનો-તે બંધનો દૂર કરવાનો તે પ્રયત્ન કરે છે. તેના પ્રથમ પગથિયાં તરીકે તે દેશવિરતિ બને છે, અને ક્રમે ક્રમે સર્વવિરતિ બને છે, એટલે આત્મજાગ્રતિ થતાં પ્રથમ અવિરત ભૂમિકામાંથી તે બીજી દેશવિરત અને ત્રીજી સર્વવિરત ભૂમિકામાં આવે છે. બહિર્ વસ્તુઓ ઉપરની મમતા સર્વથા છોડ્યા પછી, પરભાવવૃત્તિથી નિવૃત્ત થતાં, માણસને અંતરના શત્રુઓ ક્રોધાદિ કષાયોનો સામનો કરવો પડે છે. તે કષાયો આત્મિક ઉન્નતિને અવરોધ કરનારા છે. તેઓનો પરાજય કરવો તે ઘણું કઠણ કામ છે. આત્માને પોતાનું વીર્ય ફોરવવું પડે છે. આત્મામાં જેમ અનંત જ્ઞાન છે તેમ અનંત વીર્ય (infinite will power) છે. તે શક્તિને લઇને જીવ પ્રથમ અનંતાનુબંધી કષાયોને નિર્મૂલ કરે છે, સત્તાથી ક્ષય કરે છે. આ ભૂમિકાને અનંતાનુબંધી ક્ષપણ ભૂમિકા કહેવામાં આવે છે. અનંતાનુબંધી કષાયો અનંત સંસારમાં જીવને રઝળાવે છે, અને અનંત સંસારના મૂળ કારણ મિથ્યાત્વના ઉદયના કારણ હોવાથી સ્વરૂપાનુભાવરૂપ સમ્યગ્દર્શનનો ઘાત કરે છે. ત્યારપછીની પાંચમી ભૂમિકાને દૃગ-મોહક્ષપક કહેવામાં આવે છે. દૃગમોહ એટલે પારિભાષિક ભાષા પ્રમાણે દર્શનમોહનીય. આ કર્મના પરિણામે તત્વાર્થ વિષેની શ્રદ્ધા વિકૃત રહે છે. બહારના સંસારનો સંબંધ છોડ્યા પછી, એટલે સર્વવિરતિ ભાવ ગ્રહણ કર્યા પછી પણ આત્મતત્ત્વ ઉપર અચળ શ્રદ્ધા ન રહે ત્યાં સુધી મુમુક્ષુ-સાધક-મોક્ષાર્થીની મનની સ્થિતિમાં મોહ-મુગ્ધતા, ભ્રાંતિ (delusion), ડામાડોળપણું રહેવા સંભવ છે-એટલે તે મોહ દશાનો મૂળથી, સત્તાથી ક્ષય કરવાનો રહે છે. તે પાંચમી દૃગમોહક્ષપક ભૂમિકા છે.

બહિર્જગતનો સંબંધ છોડ્યા પછી અને આત્મતત્ત્વનો બુદ્ધિદ્વારા નિશ્ચય કર્યા પછી, મુમુક્ષુને સમ્યગ્ચારિત્ર (right conduct) ને રૂંધનારા કર્મો-અંતરાયોને શાંત કરવાના અને નિર્મૂલ કરવાના રહે છે. આ ચાર ભૂમિકાઓને મોહશમક, શાંતમોહક, ક્ષપક અને ક્ષીણમોહ કહેવામાં આવે છે. અને ત્યાર-

પછીની બે ભૂમિકાઓ સયોગી અને અયોગી કેવલીની છે ટૂંકામા ભવ્ય પ્રાણી પરમ ઉત્કૃષ્ટ આત્મસ્થિતિને પ્રાપ્ત કરવાના સતત પ્રયાસમા ઉત્તરોત્તર આત્મગુણોનો વિકાસ કરતી ઉપર બતાવેલ અગિયાર ભૂમિકાઓમાથી પસાર થાય છે વસ્તુત આત્મોન્નતિનો પ્રયાસ અખડ છે, દાદરાના પગથિયા જેવા જુદા જુદા ભાગ પડેલા નથી, પણ મુમુક્ષુનું ધ્યાન ખેચવાને શાસ્ત્રકારોએ જુદા જુદા ભાગ પાડેલ છે શ્રી યશોવિજયજી મહારાજ કહે છે કે વસ્તુત નિશ્ચય નયની અપેક્ષાએ અધ્યાત્મગુણશ્રેણિ–spiritual progress ની શરુઆત પાચમા ગુણસ્થાન એટલે દેશવિરતિ ભાવથી થાય છે, કારણ ત્યાથી જ્ઞાન અને ક્રિયાની એકાત્મતા શરુ થાય છે, પણ વ્યવહારમા ચોથા ગુણસ્થાનથી શરુઆત ઉપચારથી માની શકાય છે, અને તેથી યોગ્ય જીવને ચોથા ગુણસ્થાનમા વર્તતા હોય તોપણ અધ્યાત્મમાર્ગમા પ્રવેશ કરવાની દીક્ષા આપવામા વાધો નથી

આત્મિક ગુણક્રમારોહનું વર્ણન વિસ્તારથી કર્મગ્રથ આદિ શાસ્ત્રોમા કરવામા આવેલ છે જૈન કે જૈનેતર કર્મપ્રકૃતિ આદિ પારિભાષિક શબ્દોથી અજ્ઞાત હોય તેને ટૂંકાણમા ફક્ત દિગ્દર્શન કરાવવાનો આ લેખમા પ્રયાસ કરવામા આવ્યો છે

ગુરુદેવદર્શન

(ગઝલ–કવ્વાલી)

નિહાળુ આપને ગવળે, અમર છો આપ ઉદાસી,
અમર જ્યોતિરૂપે આવો, શિશુ હુ જ્ઞાનનો પ્યાસી નિ૦ ટેક
ઝૂકયા ગુલાબના પુષ્પો, પ્રસારે વાસ જે મીઠી,
સકળ દિશાવ્યાપ્ત શુ સુદર, તમારી કીર્તિ ત્યા દીઠી નિ૦ ૧
મધુર ટહુકે તરુ આમ્રે, સુકોમળ કોકિલા સ્વામી,
તમારી જ્ઞાનબસીની, મનોહર ધૂન શુ જામી ? નિ૦ ૨
વિમળ સાહિત્ય ઉદ્યાને, નીતિમય આપની કવિતા,
અમલ ચારિત્ર, નીતિને, વહે શુ જ્ઞાનની સરિતા નિ૦ ૩
ચિતિ શક્તિમા ચિન્મયતા, અમૂલી યોગ તન્મયતા,
વળી અધ્યાત્મની સાથે, મહા હઠયોગની સમતા નિ૦ ૪
અજિત બુદ્ધિતણા સાગર, નિહાળુ જ્યોતિરૂપ સ્વપ્ને,
મુનિ હેમેન્દ્ર અતિ હર્ષે, નમે ઉત્તમ ગુરુચરણે નિ૦ ૫.

રચયિતા –**મુનિ હેમેન્દ્રસાગરજી મહારાજ.**

સ્વધર્મ

લેખક : વકીલ ન્યાલચંદ લક્ષ્મીચંદ, બી. એ. એલએલ. બી. મુઃ સાદરા

(ગતાંક પૃષ્ઠ ૧૨૨ થી શરૂ)

હરકોઈ પુરુષ પોતે જે સ્થિતિમાં-જેવા સંયોગોમાં-મુકાયેલો હોય તેવા સંયોગો વચ્ચે તે પુરુષને તેની યથાર્થ પરિસ્થિતિને બરાબર ખ્યાલમાં રાખી તેની ફરજ અને જવાબદારીનું, તેના ધર્મનું મહત્ત્વ સંપૂર્ણ રીતે સમજાવવી, મરણાંત કષ્ટ આવે તો પણ તેની ફરજ બજાવવામાં-તેની જવાબદારી અદા કરવામાં તે કોઈ પણ રીતે પાછો ન પડતાં-છેવટ સુધી બરાબર ટકી રહે તે ઘણું જ જરૂરનું છે. આવા કિસ્સામાં બહાદુર સૈનિકે મરણના ભયથી ડરી જવાનું હોય જ નહીં. સૈનિક તરીકે જોડાતાં પહેલાં દરેક બાબતનો વિચાર કરી લઇ પાપ-પુણ્યના વિચારથી કે મરણના ભયથી ઘરના ખૂણામાં ભરાઈ બેસવું તે ક્ષંતવ્ય છે, પરંતુ સૈનિક તરીકે જોડાયા પછી તો સૈનિક તરીકેની ફરજ કે જવાબદારી અદા કરવામાં પાછીપાની કરવી તે કોઈ રીતે ક્ષંતવ્ય નથી અને તેથી જ પોતાના ધર્મના આચરણથી મરણને પણ કલ્યાણકારી જણાવવામાં આવેલ છે.

ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ વિચાર કરતાં-ઐતિહાસિક અભ્યાસીઓ હજારો વીરપુરુષોના કિસ્સા આગળ કરી ઉપરોક્ત સૂત્રના યથાતથ્ય સિદ્ધાંતના સત્યાંશને વિશેષ કોઈ પણ પ્રકારની દલીલ રજૂ કર્યા વગર પ્રતિપાદન કરી શકે તેમ છે. આવા વીરપુરુષોની ગણનામાં જૈનો પણ સારું સ્થાન રોકી ગયેલા હોવાનું મળી આવે છે. તે ઉપરથી સહેજે સમજી શકાય તેમ છે કે ક્ષાત્રધર્મ બજાવવાનો પ્રસંગ આવી પડે ત્યારે મરણભય કે પાપકર્મના ભયને ખંખેરી નાંખવાના જ હોય છે.

પ્રત્યેક ધર્મના તેમજ નીતિ અને ન્યાયના સૂત્રો પણ એવા સિદ્ધાંત ઉપર જ રચાયેલા છે કે પ્રત્યેક વ્યક્તિએ પોતે જે સ્થિતિમાં મુકાયેલ હોય તે સ્થિતિમાં આવી પડતા આવશ્યક ધર્મો માટે બજાવવી જોઈતી ફરજો અદા કરવામા કોઇ પણ પ્રકારની હૃદયની દુર્બળતાને વશ થવું જોઈએ નહીં. આવા સૂત્રો સામાન્ય રીતે વ્યક્તિગત હિતને ગૌણપદ આપી સામાજિક હિતને મુખ્યત્વે પ્રધાનપદ આપનારા જ હોય છે. અને તેથી જ ભાર દઈને કહેવામાં આવેલ છે કે વ્યક્તિગત હિતની દૃષ્ટિએ તેના પોતાના ધર્મો ગમે તેટલા જોખમ ભરેલા ઉપલક દૃષ્ટિએ જણાય અને અન્ય ધર્મો હિતકારક જણાતા હોય છતાં પણ તે વ્યક્તિએ પોતાના જ ધર્મોને વળગી રહેવું જોઇએ.

આફતકારક પ્રસંગમાં ફસાઈ જવાનું બને અગર તો અનાયાસે આપત્તિકાળ આવી પડે તેવા પ્રસંગે જ મનુષ્યની ધીરજની તેમજ વિવેકબુદ્ધિની ખરી કસોટી થાય છે અને તેવી કસોટીમાં સારભર પાર ઊતરનાર મનુષ્યના મનુષ્યત્વનું યથાર્થ મૂલ્યાંકન થાય છે.

'અહિંસા પરમો ધર્મ'ના સૂત્રને આગળ કરનાર જૈન દૃષ્ટિ પણ ઉપરના મુદ્દાને લક્ષ્યમાં રાખીને જ ગૃહસ્થધર્મને અનુસરતા સજ્જનની અહિંસા કરતા સાધુધર્મને અનુસરતા મહાપુરુષની અહિંસા સોળ ગણી વધારે હોવાનું પ્રતિપાદન કરે છે અને તેનું કારણ પણ એ જ કે ગૃહસ્થદશામાં રહેતા મનુષ્યથી કેટલાક આરંભ-સમારંભના કાર્યો તજી શકાતા નથી

ત્યારે સાધુપુરુષ સુખેથી તેનાથી દૂર રહી શકે છે આ રીતે ગૃહસ્થધર્મ અને સાધુધર્મ તદ્દન નિરનિરાળા અને સુસ્પષ્ટ છે શ્રી કૃષ્ણ ભગવાનનો ભગવદ્ગીતાતર્ગત ઉપદેશ પણ આ વસ્તુની ઘણી જ સફાઈપૂર્વક ચોખવટ કરે છે શ્રી અર્જુન તે કાળે-તે સમયે જે પરિસ્થિતિમા મુકાયેલ હતા તેનો સર્વગ્રાહી નજરે બરાબર ખ્યાલ રાખીને જ શ્રી કૃષ્ણ ભગવાને તેને પોતાના ઉપદેશામૃતનુ પાન કરાવેલ છે

ખરેખરી મુશ્કેલીના પ્રસગે જ કર્ત્તવ્યા-કર્ત્તવ્યનો વિચાર અનેક પ્રકારની ગૂચો ઊભી કરે છે, એટલે તેમાથી આપણા માટેનો સરળ રસ્તો નક્કી કરી લેવામા-પરમ વિવેકબુદ્ધિ-સન્મતિ-અતરગમાથી થતો નાદ-શુદ્ધ હૃદયનો અવાજ જ (conscience) ખરેખર મદદગાર થઇ પડે છે અને તેથી જ ચિત્તશુદ્ધિ-ઇંદ્રિય-નિગ્રહ, જ્ઞાન-ધ્યાન અને તપ-જપની જરૂરિયાત બતાવવામા આવેલ છે

ગૃહસ્થ તરીકેનુ શુદ્ધ જીવન ટકાવી રાખવા માટે અનેક પ્રકારની ફરજો, જવાબદારીઓ અને ધર્મો આપણા માટે યોજાયેલા હોઈ તેનો બરાબર અભ્યાસ કરતા રહેવાની જરૂર છે કમનસીબે પરદેશી રાજ્યસત્તા આપણા ઉપર અમલ કરતી હોવાથી અને કહેવાતા દેશી રાજ્યો પણ સામ્રાજ્યસત્તાના આશ્રયથી જ પોતાનુ શાસન નભાવી રાખવાની ભાવના સેવતા હોવાથી, પ્રજામત કે લોકશાસનવાદની કિંચિત્ પણ પરવા ન કરતા હોવાથી, રાજ્ય-સત્તા તરફના, દેશ અને દેશબાધવો તરફના આપણા ધર્મોમા એવા ખટગગ અને વિસવાદ ઊભા થાય છે કે ઘણી વખત આપણે મોટી મૂઝવણમા પડી જઇએ છીએ આવા પ્રસગે પ્રજાનો મોટો ભાગ શુદ્ધ દિલના પ્રખર દેશ-નાયકોને અને આગેવાનોને જોઇએ તેટલા સાચા પ્રમાણમા સાથ અને સહકાર આપવામા પાછો પડતો હોવાથી જ-અગત હિત સાધી લેવાની-તાત્કાલિક લાભ મેળવી લેવાની આપણી સકુચિત મનોદશા આપણને આડે રસ્તે દોરી જતી હોવાથી જ આપણી રાષ્ટ્રિય ભાવના ઘણી જ મદ ગતિએ આગળ વધતી હોવાથી જ આપણા ગુલામીના બધનો ઢીલા પડતા નથી અને પરિણામે આપણે અનેક પ્રકારની શોષણ પદ્ધતિઓને અને યાતનાઓને નિરુપાયે તાબે થવાનુ જ રહે છે.

માથે આવી પડેલ જવાબદારીઓ અદા કરવા જતા તેમા ઘણી ઘણી વખત અણધારી મુશ્કેલીઓ આવી પડે છે તેવા પ્રસગે તે બધી મુશ્કેલીઓ સરળતાથી દૂર થઈ શકે અને આપણો માર્ગ નિષ્કટક બનાવી શકાય તે માટે જોઇતી શક્તિ અને પૂરતુ મનોબળ જાળવી શકાય તે ખાતર-અનુભવી મહાપુરુષોના સત્સગ અને વિશાળ વાચનથી, કાર્યશક્તિ, ત્યાગભાવના અને આત્મબળમા વધારો કરવાની જરૂર છે

દરેક મનુષ્યના સયોગો અનુકૂળ કે પ્રતિકૂળ એક સરખા હોતા નથી અને તેથી જ અનુકૂળ સયોગોનો લાભ લેવાની કે પ્રતિકૂળ સયોગોનો કુનેહપૂર્વક સામનો કરવાની સાધનસામગ્રી પણ એક સરખી હોઇ શકે નહિ તે જોતા દરેક મનુષ્યે પોતપોતાના ધર્મો અને ફરજો પૂરતી સમજ અને સાવધાનીપૂર્વક નક્કી કરી લેવાનુ રહે છે અને તેમા જ તેની વિવેકબુદ્ધિ અને સન્મતિની આકરી કસોટી છે આવા પ્રસગે સત્ત્વહીન થઈ ભાગ્ય ઉપર આધાર રાખીને નિષ્ક્રિયતાનો આશ્રય નહીં લેતા ઉદ્યમ-શીલ રહેવુ જોઇએ

વળી મનુષ્યનો દરજ્જો જેમ જેમ વધતો જાય છે તેમ તેમ તેની ફરજો અને જવાબદારીમા પણ વધારો થતો જાય છે તે જોતા વધતા જતા દરજ્જાને અગેના માન-મરતબામા વધારો મેળવવા તૈયાર રહેનારે વધતી જતી ફરજો અને

જવાબદારીઓ અદા કરવા પણ નિડરતાથી હિંમતપૂર્વક તૈયાર રહેવું જોઈએ. સામાન્ય સૈનિક કરતાં સેનાધિપતિની જવાબદારી ઘણી જ વધારે હોય છે. હજારો સૈનિકોના જીવનમરણ અને હારજીતનો પ્રશ્ન સેનાધિપતિની કાર્યશક્તિ ઉપર જ આધાર રાખતો હોવાથી તે પોતાની જવાબદારી અદા કરવામાં કોઈ પણ પ્રકારની સ્ખલના કરે તે ક્ષંતવ્ય નથી.

ઉપરોક્ત સૂત્રની સંભાવના યુદ્ધના પ્રસંગ ઉપરથી ઉપસ્થિત થયેલ છે; છતાં અન્ય પ્રસંગોએ ઉપસ્થિત થતા માનવધર્મોની વિચારણાને પણ તે જ ધોરણ સહીસલામત રીતે લાગુ પાડી શકાય અને લેખને લંબાવી શકાય તેમ છે; છતાં તે બાબત સુજ્ઞ વાચકોની વિચારસરણી ઉપર જ છોડવામાં આવે છે. પ્રત્યેક કિસ્સાની તરતમતા, તેની ઉપયોગિતા અને મહત્ત્વતા ઉપર આધાર રાખે છે.

હવે ઉપરોક્ત સૂત્રનો જૈનદૃષ્ટિએ વિચાર કરતાં, ધર્મ શબ્દને વસ્તુસ્વભાવના અર્થમાં લેતાં ચૌદ રાજલોકમાં મુખ્યતાએ જીવ અને પુદ્‌ગલ એ બે વસ્તુ જ હોવાથી સ્વધર્મ એટલે આત્મધર્મ અને પરધર્મ એટલે પુદ્‌ગલ ધર્મ સમજી સદર સૂત્રના રહસ્ય અને અર્થગંભીરતાની બરાબર વિચારણા કરી લેવી જોઈએ.

જીવ અને અજીવ, દેહ અને દેહી, આત્મા અને પુદ્‌ગલ, ચેતન અને જડ બન્ને તદ્દન નિરનિરાળા–જુદા જુદા ધર્મો ધારણ કરનાર પરસ્પર ભિન્ન વસ્તુ અને સ્વતંત્ર દ્રવ્ય–પદાર્થો છે. ઉચ્ચ કોટિની વિવેકશક્તિ જ ઉપરોક્ત બન્ને વસ્તુને એકબીજાથી તદ્દન ભિન્ન જાણવામાં અને સમજવામાં આપણને ખરેખરી મદદગાર થઈ પડે છે. ઘણા પુરુષોને આ બન્ને વસ્તુ તદ્દન ભિન્ન સમજાતી હોય છે, છતાં પણ તે સમજણનો કાયમને માટે સદુપયોગ કરી જાણવાની વૃત્તિ જીવનભર ટકાવી રાખવા માટે વિરલા પુરુષો જ ભાગ્યશાળી થાય છે. પરમ વિવેકબુદ્ધિથી આવી સમજણ સદ્‌ભાગ્યે જાગ્રત થાય છતાં પણ મરણપર્યંત તેવી સમજણને અનુસરીને જ જીવનભરના તમામ કાર્યો–ધાર્મિક કે વ્યવહારિક–પાર પાડવાની શક્તિ વિરલા મનુષ્યો જ ફોરવી શકે છે. વિલાસપ્રિયતા, પુદ્‌ગલાનંદીપણું, દેહાધ્યાસીવૃત્તિ, વિષયાભિલાષ વગેરે અનિષ્ટ વૃત્તિઓને આપણે એટલી બધી હદ સુધી તાબે થઈ ગયેલા હોઈએ છીએ કે શુદ્ધ આત્મભાવની વિચારણા જ સ્ફુરતી નથી–જાગ્રત થતી નથી.

સચ્ચિદાનંદમય આત્મસ્વરૂપનું પરમ રહસ્ય આપણને સમજાવું ઘણું જ મુશ્કેલ છે.

સ્વ–પરનો ભેદ તત્ત્વાર્થથી બરાબર સમજાય, શરીરમાં રહેલ આત્મા શરીરથી તદ્દન ભિન્ન છે, શરીર જ્યારે નાશવંત છે ત્યારે તેમાં રહેલ આત્મા અજરામર, અવિનાશી અને મૂળ સત્તાએ શુદ્ધ–નિર્મળ–કર્મમળથી અલિપ્ત છે એવી સમજણ દૃઢ થતાં પરમ વિવેકબુદ્ધિ જાગ્રત થાય તો જ આત્માના ધર્મો કયા કયા અને આત્માથી પર પુદ્‌ગલ–શરીરના જડ વસ્તુના ધર્મો કયા કયા તેનો યથાર્થ ખ્યાલ આવી શકે. આવો ખ્યાલ કાયમ ટકી રહે–પરમ જાગ્રતદશા બરાબર જળવાઈ રહે તો જ શરીરના આત્માથી પર વસ્તુના ધર્મોમાંથી મોહ–મમત્વની ભાવના ઓછી થતી જાય અને આત્મધર્મમાં રમણતા વધતી જાય. જે મહાનુભાવ પુરુષોની આવી આત્મરમણતા, ચિત્તશુદ્ધિ, ઇંદ્રિયદમન, જ્ઞાન–ધ્યાન, કષાયત્યાગ વગેરે સાત્ત્વિક ભાવોની મદદથી ક્રમે ક્રમે વધતી જતી હોય–તેમને પોતાના આત્મધર્મની રમણતામાં, આચરણમાં નિમગ્ન રહેતાં કદાપિ આ દેહનો ત્યાગ કરવારૂપ મરણાંત કષ્ટ આવી પડે તો પણ તેઓ પોતાની વિશુદ્ધ આત્મરમણતા-

માથી જરા પણ પાછા હઠતા નથી ઘણા લાબા સમયથી ચાલ્યા આવતા દેહાધ્યાસના પરિણામે પુદ્ગલાનંદીપણામા કે વિષયાભિલાષની તૃપ્તિમા માણસ રચ્યોપચ્યો રહે તો તે મોહક પરધર્મમા ફસાઇ જતા સ્વકીય આત્મધર્મથી સ્ખલિત થઇ જવાનો સંભવ રહે છે અને તેથી જ ઉપરોક્ત સૂત્રના ભાવાર્થને બરાબર વિચારી લઇ તેનું રક્ષણ કરતા રહેવાનો આગ્રહ કરવામા આવે છે આવુ રક્ષણ કરનાર અને તે પ્રમાણે શુદ્ધ દિલથી સતત આચરણ કરનાર મુમુક્ષુ પ્રાણી જ પરમ આત્મકલ્યાણ સાધી શકે છે અને સકળ કર્મનો ક્ષય થતા સિદ્ધદશાએ પહોચી શકે છે

મૂળ સત્તાએ શુદ્ધ અને નિર્મળ આત્મા અનાદિ કાળથી કર્મમળથી ખરડાયેલો હોવાથી–કર્મબંધનમા જકડાયેલો હોવાથી, ' પુનરપિ જનનં પુનરપિ મરણં પુનરપિ જનનીજઠરે શયનં 'ની દશા અનાદિ કાળથી ભોગવતો આવ્યો છે અને હજુ પણ, ઉપરોક્ત સૂત્રની રહસ્ય-વિચારણાથી વંચિત રહી, અરઘટ્ટ-ઘટ્ટિકા યંત્રની માફક તેની તે જ દશામા નિરર્થક કાળના પ્રવાહમા તણાતો રહી, રત્નત્રયની પ્રાપ્તિ માટે ઉપયોગપૂર્વક જરૂર પૂરતો ઉદ્યમ કરવામા ગાફેલ રહે તો તેનો કયારે આરો આવશે તે સમજાતુ નથી સુષુપ્તિ-ગફલત-બેદરકારીમા ડૂબી ગયેલ આત્માના ભવભ્રમણનો કદી પણ અંત આવતો નથી.

પરમાત્મદશાની પ્રાપ્તિ, સકળ કર્મનો ક્ષય, સચ્ચિદાનંદ સ્થિતિ એ કંઈ સહેલાઈથી પ્રાપ્ત કરી શકાય તેવી વસ્તુ નથી. તેની પ્રાપ્તિ માટે તો આત્મધર્મમા તલ્લીનતા સાધી પુષ્કળ વીર્ય ફોરવવાની જરૂર છે

ભયપૂર્ણ પરધર્મમાથી સર્વદેશીય નિવૃત્તિ અને આત્મધર્મમા જ એકાગ્ર ચિત્તપૂર્વકની રમણતા જ સાધ્ય વસ્તુની સિદ્ધિ માટે પરમ અને મુખ્ય સાધન છે અનેક ધર્મશાસ્ત્રના પુસ્તકોનુ કેવળ વાચન અને અભ્યાસ આત્મ-રમણતા તરફ ન લઈ જઈ શકે તો તે કંઇ કામના નથી હરકોઈ ઉપાયે આત્મધર્મમા સ્થિરતા પ્રાપ્ત કરવી એ જ આપણું પરમ કર્તવ્ય છે અને ઉપરોક્ત સૂત્રનો ફલિતાર્થ પણ આપણને તે તરફ જ દોરી જાય છે આત્મધર્મમા જ રમણતા સૌ કોઇને સાધ્ય હોય એ જ અભ્યર્થના

શાંતિ

શોકના સાગરે હર્ષબિંદુ મળ્યાં,
જળમાહી જળ આવીને ત્યાં ભળ્યા,
સંત અશાંતિ સંતાપ ત્યા તો ટળ્યાં,
શાંતિના સાગરે પ્રેમ મૌક્તિક ફળ્યા

અમરચંદ માવજી શાહ.

અમર આત્મમંથન

(ગતાંક પૃષ્ઠ ૧૨૬ થી શરુ)

લેખક : અમરચંદ માવજી શાહ.

૩૬. સામાન્ય જીવન જીવી રહ્યાં હોઇએ એટલે સામાન્ય વ્યવહાર તો સાચવવો જોઇએ પરંતુ એ જીવનમાં પણ દ્વીઅર્થી જીવન (આત્મિક અને વ્યવહારિક) જીવનાર ખરો કલાબ્ધિ છે.

૩૭. વિશ્વમાં વહેતાં પ્રવાહો આપણાંથી જો અટકાવી ન શકાય તો તેને સન્માર્ગે વાળવામાં આપણી શક્તિનો ઉપયોગ તો જરૂર કરી શકાય. પ્રવાહ અટકે નહિ પણ બદલી તો શકાય.

૩૮. તમારે તમારી કીર્તિ જગમાં અવિચળ રાખવી હોય તો સ્ત્રીઓ સાથે ઓછો પરિચય રાખજો, કારણ કે આપણે સંસારનાં સરાગી પ્રાણી છીએ. અને અલિપ્ત હશું, છતાં જગતનાં અવળા ચશ્માઓ સરાગ સંબંધ સમજી અપકીર્તિ કરશે.

૩૯. જો તમે તમારી સ્ત્રી પ્રત્યે ખરેખરા પ્રેમવાળા હો તો અવર સ્ત્રી યા વિધવા કે કુમારિકાને માતા બહેન કે પુત્રી તુલ્ય સમજી સંયમમાં દૃઢ રહેજો. જો તમે તમારી સ્ત્રીને વફાદાર રહેશો તો તે તમને વફાદાર રહેશે. તમે અવર નારી પર કુદૃષ્ટિ કરશો તો તે ઉપર કોઇ કુદૃષ્ટિ કરશે. તમે પવિત્ર રહેશો તો તમારું જીવન પવિત્ર બનશે. દંપતીજીવન સુખી અને મધુર લાગશે.

૪૦. માનવજીવન અનેક ઘાતો વચ્ચે જીવવાનું છે. ચાલતાં ઠેસ આવે કે મોટરમાં સપડાયાં–હવા લાગી કે બિમાર થયાં અને જીવનદીપક જોખમાયો. ગમે તેટલું કિંમતી જીવન જરા જરા વારમાં હતું ન હતું થઇ જાય, તેથી જે કંઇ સુકૃત્ય કરવાનાં હોય તે ભાવિ ઉપર ન છોડતાં જે જે તકો જીવનમાં ઉત્તમ સાંપડતી જાય તેનો ઉપયોગ કરી લેજો. પછી પસ્તાવું તે કરતાં પહેલેથી જીવનને પારમાર્થિક માર્ગે–સન્માર્ગે ચડાવવું એટલે પછી ગમે ત્યારે અકસ્માત નડે છતાં સમાધિમરણ તો થાય.

૪૧. આત્મવાદથી બીજા બધાં વાદ ગૌણ છે. જ્યાં સુધી આત્માને ન ઓળખી શકાય ત્યાં સુધી આત્માનું અવિચલ સુખ પ્રાપ્ત કરવાનો પુરુષાર્થ પણ ક્યાંથી થાય ? જ્યારે એ તત્ત્વ સમજાય, તેનું ધ્યાન પ્રગટે, કર્મનું જ્ઞાન થાય તેને નિવારવા પુરુષાર્થ કરી ખરું શાશ્વત સુખ પ્રાપ્ત કરી શકાય. બીજી બધી જંજાલો કરતાં આત્મચિંતવનની જંજાળને વધુ મહત્ત્વ આપવું.

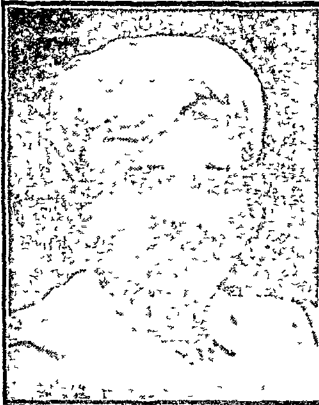
૪૨. આત્મા એ જ નિશ્ચયનયથી પરમાત્માસ્વરૂપ છે. જેમ અંધકારમાં ઇલેક્ટ્રીક લાઇટથી અંધકારનો નાશ અને ચોમેર ઉજાસ થાય તેમ આ ઘોર સંસારમાં આત્મજ્ઞાનરૂપ પ્રકાશ પ્રગટતાં કર્મરૂપી અંધકારનો નાશ થાય.

૪૩. જે દેહમાં તમે જીવી રહ્યા છો એ દેહથી તમે ન્યારા છો–આ દેહ તે તમે નથી પણ તેમાં ' હું ' કહેનારો જે આત્મા તે તમે છો. પરંતુ અજ્ઞાનતાએ આપણે તે જાણી શકતાં નથી એટલે જ જેમ આપણું મુખ કેવું છે તે આપણા ચક્ષુદ્વારા જોઇ શકતાં નથી, પરંતુ દર્પણથી જ મુખદર્શન કરી શકીએ છીએ તેમ જ્ઞાની ગુરુરૂપી અરીસાથી તમારું આત્મબિંબ નીરખવા સંગ કરો. (ચાલુ)

"જૈન" પત્રના તંત્રી અને ભાવનગરના શહેરી

શેઠ દેવચંદભાઈ દામજીનો સ્વર્ગવાસ

આ સભાના માનવંતા અગ્રગણ્ય સભાસદ, અત્રેના જૈન સંઘના આગેવાન સભ્ય તથા 'જૈન' પત્રના અધિપતિ શેઠ દેવચંદભાઇ દામજીના દુઃખદ અવસાનની નોંધ લેતા અમને ભારે ખેદ થાય છે મર્હુમની જૈન સમાજ પ્રત્યેની અનેકવિધ સેવાઓ બહુમૂલ્ય હતી મર્હુમનો જન્મ સં ૧૯૩૮ ના

મહા સુદ ૫ના રોજ થયો હતો સં ૧૯૫૨ મા શિક્ષકના ધંધામા પ્રવેશ કરી તેમણે જીવનનિર્વાહની શરુઆત કરી હતી, પરંતુ સમાજસેવાની ધગશવાળા હોઇ એ ધંધો છોડીને તેઓશ્રીએ સં ૧૯૬૩ મા "જૈન વિજય", "તરંગતરંગિણી" અને 'જૈન શુભેચ્છક'નું સંચાલન તથા 'વીશાશ્રીમાળી હિતેચ્છુ' 'સ્રીસુખ દર્પણ'નું પ્રકાશન હાથમા લીધું ત્યાર પછી સં ૧૯૬૫ મા હિતેચ્છુ પ્રેસ ખોલ્યો આ અરસામા સ્વ ભગુભાઈ ફત્તેહચંદ કારભારીએ અમદાવાદ અને મુબઇમા પહેલવહેલું 'જૈન' સાપ્તાહિક પત્ર ચલાવવાનો પ્રયાસ કર્યો હતો આ પત્ર થોડું પગભર થયું તેટલામા તેમને યુરોપ જવાનું થતા સ્વ દેવચંદભાઇએ એ પત્રનું સુકાન હાથમા લીધું, જે મરણપર્યંત તેઓશ્રીએ સફળતાપૂર્વક ચલાવ્યું 'જૈન' પત્રને વિકસાવવા અને પોતાના ઉદ્યોગને આગળ વધારવા તેઓશ્રીએ સં ૧૯૬૯ મા પોતાનું સ્વતંત્ર છાપખાનું ખોલ્યું કોમી સામાહિકો ચલાવવાનું કામ ઘણું મુશ્કેલ હોવા છતા અનેક વાવંટોળ વચ્ચે અડગ રીતે તેઓશ્રીએ 'જૈન' પત્રને દીર્ઘાયુષી અને સ્વતંત્ર બનાવ્યું છે. તદ્દન સામાન્ય સ્થિતિમાંથી આપબળે આગળ વધી સ્વપુરુષાર્થદ્વારા સ્વર્ગસ્થ દેવચંદભાઇએ જે સિદ્ધિ અને વ્યવહારદક્ષતા પ્રાપ્ત કરી છે તે ખરેખર સૌ કોઇને અનુકરણીય છે તેઓશ્રી વેપારવાણિજ્યમા ઓતપ્રોત રહેવા છતા પરોપકારની ભાવનાને કદિ ભૂલ્યા નથી જૈન સમાજની અનેક સંસ્થાઓમા તેઓશ્રી ખૂબ રસ લઈ રહ્યા હતા શ્રી યશોવિજયજી જૈન ગુરુકુળની કમિટીના સભ્ય તરીકે તેઓશ્રીએ પોતાની કિંમતી સેવા વર્ષો સુધી આપી હતી

આ વિશ્વયુદ્ધના કપરા સંજોગોમા જૈન ભાઇઓ માટે શ્રી વારૈયા ધરમશી ઝવેરભાઈ જૈન ભોજનશાળાના સેક્રેટરી તરીકે વહીવટ સંભાળી તેઓશ્રીએ અનુપમ સેવા આપી હતી પોતાની નાદુરસ્ત તબિયત હોવા છતા ભોજનશાળાને સંગીન પાયા પર મૂકવા તથા તેને માટે આર્થિક સહાય મેળવવા તેઓશ્રીએ જિંદગીની છેલ્લી ઘડી સુધી તનતોડ મહેનત કરી હતી

કરવું, કયા દિવસો ગોઠવવા વગેરેનો નિર્ણય કમિટી થોડા દિવસમાં કરનાર છે; માટે વિચારવંત શુભેચ્છકો જરૂરી સૂચનાઓ અને સહાય માટે તાકીદે લખી જણાવવા તસ્દી લેશો.

(૩) વિદ્યાર્થી શયનગૃહ માટે રૂા. ૧૫૦૦૦) અને કાર્યકરનિવાસગૃહ માટે રૂા. ૫૦૦૦) મળતાં તે મકાનોને તેના સહાયકોનાં નામ જોડવા-નામાભિધાન કરવા આ પ્રસંગે ઉમેદ છે અને આ ઉમેદ અધિષ્ઠાયક દેવ પાર પાડશે તેમ લાગે છે. કમિટી પોષ સુ. ૧૫ સુધી તેનો નિર્ણય કરવા ઇચ્છે છે જેથી આ પ્રસંગ વધુ યાદગાર બને.

(૪) રજત મહોત્સવ ફંડ શરુ કર્યા બાદ કેટલીક રકમો વસૂલ આવી છે, પણ કાર્ય લંબાતા તે કામ ઢીલમાં રાખવામાં આવ્યું હતું. વિશેષ પ્રયત્ન કર્યો ન હતો પણ ઉપર મુજબ હવે ઘણો જ ઓછો સમય હોવાથી તે ફંડ ખાતે વસુલ આપવા અને નવી રકમો ભરાવવા વિજ્ઞપ્તિ છે. બધે જાતે પહોંચવા સંભવ કમી છે માટે જરા પણ ઢીલ વિના ઇચ્છા મુજબ સર્વે ભાઇઓએ રજતમહોત્સવ ફંડમાં પોતાનો ફાળો આપવા કૃપા કરવી.

(૫) જેઓએ અત્યાર સુધી સ્થાયી ખાતાઓમાં સહાય આપી છે અને જેઓની રકમ બીજા અને પ્રથમ વર્ગના પેટ્રન ગણવામાં થોડી ઓછી છે તેઓ ખૂટતી રકમ મકાન અને સ્વામીવાત્સલ્યાદિ સ્થાયી ખાતે આપીને આ મહોત્સવ અગાઉ બીજા અને પ્રથમ વર્ગના પેટ્રન બનવા કૃપા કરશો તો કમિટીના આનંદમાં વધારો થશે,

તા. ૨૯-૧૨-૪૨
મુંબઈ, પાયધુની
હેડ ઓફિસ.

લિ.
ઑનરરી સેક્રેટરીઓ,
શ્રી યશોવિજયજી જૈન ગુરુકુલ

રજત મહોત્સવ ફંડ માટે અપીલ.

(૧)

ચાલુ વર્ષના મહા માસમાં શ્રી પાલીતાણા મધ્યે શ્રી ગુરુકુળનો રજતમહોત્સવ ઊજવવા, તે પ્રસંગે યોગ્ય પ્રોગ્રામ ગોઠવવાનો વિચાર ચાલે છે. આ માટે "રજત ફંડ" શરુ કરવામાં આવ્યું છે. રૂા. ૨૫૦૦) આશરે થયા છે. અને વિશેષ મેળવવાનું કામ ચાલુ છે.

ગુરુકુળનો ઓછોવત્તો લાભ લઇ મુક્ત થનાર અને તે સાથે સંબંધ ધરાવનાર બંધુઓનું મુંબઇ મધ્યે "શ્રી ગુરુકુળ વિદ્યાર્થી મિત્રમંડળ" છે તેઓએ પણ રૂા. ૭૦૦) ઉપરાંત મેળવ્યા છે અને અને ગુરુકુળના વર્ષોની ગણત્રીએ રૂા. ૨૫૦૦) ૩૦૦૦) કરવા ઇચ્છે છે. તે જ રીતે ગુરૂકુળની કાર્યવાહક કમિટીએ રૂા. ૨૫૦૦) લગભગ કર્યા છે અને રૂ. ૨૫૦૦૦) ૩૦૦૦૦) મેળવવા ઇચ્છા રાખે છે. આટલા વર્ષના સેવા-કાર્ય પછી આવી ઇચ્છા રખાય જ કે આ સમયે ગુરુકુલના નિભાવખાતે (વટાવખાતે) મોટી રકમ લેણી ખેંચાય છે તે આ વર્ષે ન ખેંચાય અને બીજા કામો કરવાને ઉત્તેજન મળે તેવી મદદ મળે.

દરેક સ્થળે જાતે જઇ ન શકાય તેમ સમય પણ ઓછો છે. આ માટે ગુરુકુળના સભ્યો અને શુભેચ્છકો પોતાનો અને પોતાના સંબંધીઓ પાસેથી યોગ્ય મદદ મેળવી સારી રકમ મોકલે તેવી વિનંતિ છે. ઓછામાં ઓછા ૧૦૦ બંધુઓ દરેક રૂા. ૨૫૦) ૩૦૦) ની રકમ આપે અને અપાવે તો આ રકમ સહેલાઇથી થઇ શકે અને રજત મહોત્સવ ઊજવવાનું સાર્થક બને.

(ભરાયેલ રકમનું નામ વાર લિસ્ટ હવેના અંકમાં પ્રગટ કરાશે.)

મુંબઇ, પાયધુની
હેડ ઓફિસ
તા. ૫-૧-૪૩.

લિ૦
ફકીરચંદ કેશરીચંદ
લલ્લુભાઈ કરમચંદ
કાળીદાસ સાકળચંદ દોશી
ફતેહચંદ ઝવેરભાઈ
ઓ. સેક્રેટરીઓ.

આ સભાના વાર્ષિક મેમ્બરોને ભેટ.

નીચે જણાવેલા ચાર પુસ્તકો આ સભાના વાર્ષિક સભાસદ બધુઓને ભેટ મોકલી આપવામા આવશે જે જે બધુઓએ પોતાનુ સ. ૧૯૯૯ ની સાલ આખર સુધીનુ લવાજમ ન મોકલી આપ્યુ હોય તેઓએ લવાજમ મોકલી આપી તે ચારે પુસ્તકો મગાવી લેવા નમ્ર વિનતિ છે બહારગામના બધુઓએ પોસ્ટ ખર્ચના રૂ ૦-૭-૦ વધુ મોકલવા વિનતિ કે જેથી પુસ્તકો તેઓને પોસ્ટદ્વારા મોકલી આપવામા આવશે

૧. શ્રી વિજયાનદસૂરિ ૨ શ્રાવક કલ્પતરુ, ૩. અધ્યાત્મ મત પરીક્ષા, ૪ ધર્મવીર ઉપાધ્યાય

'શ્રી મહાવીર (પ્રભુ) ચરિત્ર '

૫૨૦ પાના, સુદર ગુજરાતી અક્ષરો, ઊંચા કાગળો, સુદર ફોટાઓ અને સુશોભિત કપડાના મનોહર બાઈન્ડીંગથી અલકૃત કરેલ ગ્રથ આ સભા તરફથી પ્રગટ થયેલ છે આ ગ્રથમા પ્રભુના સત્તાવીશ ભવનુ વિસ્તારપૂર્વક વર્ણન, ચોમાસાના સ્થળો સાથેનુ લખાણથી વિવેચન, કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયા પૂર્વેના તીશ વર્ષ પૂર્વેનુ વિહારવર્ણન, સાડાબાર વર્ષ કરેલા તપનુ વિસ્તારપૂર્વક વિવેચન, થયેલા ઉપસર્ગોનુ ઘણુ જ વિસ્તારપૂર્વક વિવેચન જેટલુ આ ગ્રથમા આવેલુ છે તેટલુ કોઈના છપાવેલા બીજા ગ્રથોમા આવેલ નથી, કારણ કે કર્તા મહાપુરુષે કલ્પસૂત્ર, આગમો, ત્રિષષ્ટિ વગેરે અનેક ગ્રથોમાથી દોહન કરી આ ચરિત્ર આટલુ સુદર રચનાપૂર્વક લખાણથી લખ્યુ કે બીજા ગમે તેટલા લઘુ ગ્રથો વાચવાથી શ્રી મહાવીરજીવનનો સપૂર્ણ ખ્યાલ આવી શકે નહિ જેથી આ ગ્રથ મગાવવા અમો ખાસ ભલામણ કરીએ છીએ આવા સુદર અને વિસ્તારપૂર્વક ગ્રથની અનેક નકલો ખપી ગઇ છે હવે જૂજ બુકો સિલિકે છે આવા ઉત્તમ, વિસ્તારપૂર્વકના વર્ણન સાથેના ગ્રથ મોટો ખર્ચ કરી ફરી ફરી છપાવાતા નથી, જેથી આ લાભ ખાસ લેવા જેવો છે કિંમત રૂ ૩-૦-૦ પોસ્ટેજ અલગ

લખો—શ્રી જૈન આત્માનદ સભા–ભાવનગર

ભાઈ ભાઈચદ ગોકળદાસનો સ્વર્ગવાસ.

કુડલાનિવાસી ભાઈ ભાઈચદ થોડા દિવસની બિમારી ભોગવી તા ૨૯-૧૨-૪૨ ના રોજ સ્વર્ગવાસ પામ્યા છે તેઓ મિલનસાર અને દેવગુરુધર્મ પ્રત્યે શ્રદ્ધાવાળા હતા તેઓ ઘણા વખતથી આ સભાના સભાસદ હતા તેઓના સ્વર્ગવાસથી આ સભાને એક લાઇફ મેમ્બરની ખોટ પડી છે અમો તેમના કુટુબને દિલાસો દેવા સાથે તેમના આત્માની શાંતિ ઇચ્છીએ છીએ

શેઠ છોટાલાલ પ્રેમજીભાઈનો સ્વર્ગવાસ.

માગરોળનિવાસી શેઠ છોટાલાલભાઈ ॥ તા ૧-૧-૪૩ શુક્રવારના રોજ માગરોળ મુકામે થયેલ સ્વર્ગવાસની નોંધ લેતા આ સભા અત્યત દિલગીરી જાહેર કરે છે શેઠ છોટાલાલભાઈની સેવા જૈન સમાજના જાહેર તથા ખાનગી કાર્યોમા સારી હતી તેઓ શેઠ આણદજી કલ્યાણજીની પેઢીના પ્રતિનિધિ, મુબઈ શ્રી ગોડી પાર્શ્વનાથ મદિરની પેઢીના ટ્રસ્ટી, કોટના મદિરના ટ્રસ્ટી અને માગરોળ વણિક મહાજન, પાજરાપોળ વગેરે સસ્થાના મેનેજીંગ કાર્યકર હતા તેઓ સ્વભાવે સરલ અને મિલનસાર તથા દેવગુરુધર્મની શ્રદ્ધાવાળા હતા આ સભા પ્રત્યે તેઓ પ્રેમ ધરાવતા હોઇ આ સભાના તો તેઓ ઘણા વખતથી લાઇફ મેમ્બર હતા તેઓશ્રીના સ્વર્ગવાસથી જૈન સમાજે એક શાસનસેવક ગુમાવ્યો છે અને આ સભાને તો એક ધર્મપ્રેમી બધુની ખોટ પડી છે તેઓશ્રીના કુટુબને દિલાસો દેવા સાથે તેઓશ્રીના આત્માની શાંતિ ઇચ્છીએ છીએ

'શ્રી આત્માનંદ ગ્રંથરત્નમાળા'ના પ્રાચીન માગધી, સંસ્કૃત ગ્રંથો માટે નમ્ર સૂચના.

वसुदेवहिंडि—પ્રથમ ભાગ સિલિક નથી, જેથી પ્રથમ ભાગ ખરીદ કરનાર મહાશયોએ બીજો ભાગ તુરત મંગાવી લેવો. તે પણ હવે સિલિક જૂજ છે.

श्री बृहत्कल्पसूत्र—પ્રથમ ભાગ સિલિક નથી, જેથી પ્રથમ ભાગ લેનાર મહાશયોએ બીજાથી પાંચમા ભાગ સુધી, બીજા ભાગ સુધી ખરીદેલ હોય તેમણે ત્રીજો, ચોથો, પાંચમો, ત્રીજા ભાગ સુધી ખરીદેલ હોય તેમણે ચોથો, પાંચમો ભાગ અને ચોથા ભાગ સુધી ખરીદેલ હોય તેમણે પાંચમો ભાગ સત્વર મંગાવી લેવો. તે ભાગો પણ સિલિક જૂજ છે.

(છઠ્ઠો ભાગ તૈયાર થાય છે, તૈયાર થયે જાહેર ખબર આપીશું. હમણાં કોઈએ તે માટે લખવું નહિ.)

कर्मग्रंथ भाग १-२ (શ્રી દેવેન્દ્રસૂરિકૃત ટીકા) કે જે હાલ ધાર્મિક શાળાઓમાં અભ્યાસમાં પ્રચલિત છે. જેનો પ્રથમ ભાગ ખલાસ થઇ ગયેલ છે. બીજા ભાગની નકલો જૂજ છે. પહેલો ભાગ ખરીદેલ હોય તેમણે સત્વર બીજો ભાગ મંગાવી લેવો.

प्राचीन चार कर्मग्रंथ—એક પણ કોપી સિલિક નથી.

(ઉપરોક્ત ગ્રંથોના બીજા બધા ભાગોમાં હવે પછી કમીશન આપવામાં આવશે નહીં.)

વ્યવસ્થાપક,
'શ્રી આત્માનંદ ગ્રંથરત્નમાળા.'

'શ્રી આત્માનંદ જૈન ગ્રંથમાળા.'

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર (ભાષાંતર)—પ્રથમ ભાગ સિલિક નથી. પ્રથમ ભાગ ખરીદનારે બીજો ભાગ (સંપૂર્ણ) તુરત મંગાવી લેવો. **સેક્રેટરીઓ.**

કર્મગ્રંથ ભાગ ૧-૨ સંપૂર્ણ.

પ્રથમ ભાગ સિલિકે નથી; બીજા ભાગની ઘણી જ થોડી નકલો સિલિકે રહી છે.

૧. સટીક ચાર કર્મગ્રંથ શ્રીમદ્દેવેન્દ્રસૂરિવિરચિત-પ્રથમ ભાગ રૂા. ૨-૦-૦ (સિલિકે નથી)
૨. શતકનામા પાંચમો અને સપ્તતિકાભિધાનો છઠ્ઠો કર્મગ્રંથ, દ્વિતીય ભાગ રૂા. ૪-૦-૦

ઘણી જ કાળજીપૂર્વક તેનું સંશોધન, અમારી પ્રસ્તુત આવૃત્તિમાં સાવધાનપણે સંપાદક મહાપુરુષોએ આ બંને ગ્રંથોમાં કર્યું છે અને રચના, સંકલના વિદ્વતાપૂર્ણ કરવામાં આવેલ છે; જે ગ્રંથ જોયા પછી જ જણાય તેવું છે. બાકી તેની સાથે ગુજરાતી ભાષામાં આપેલ પ્રસ્તાવનામાં વિગતો, ગ્રંથકારનો પરિચય, વિષયસૂચિ, કર્મગ્રંથનો વિષય કયા ગ્રંથોમાં છે તેની સૂચિ, પારિભાષિક શબ્દના સ્થાનદર્શક કોશ, શ્વેતાંબરીય કર્મતત્ત્વવિષય શાસ્ત્રોની સૂચિ, કર્મવિષયના મળતાં ગ્રંથો, છ કર્મગ્રંથાન્તર્ગત વિષય દિગંબરી શાસ્ત્રોમાં કયા કયા સ્થળે છે તેનો નિર્દેશ વગેરે આપવામાં આવેલ હોવાથી અભ્યાસીઓ માટે ખાસ ઉપયોગી થયેલ છે, જે પ્રથમ બહાર પડેલ કર્મગ્રંથ કરતાં અધિકતર છે.

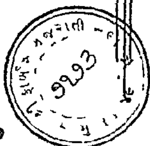
ઊંચા એન્ટીક કાગળો ઉપર, સુંદર ટાઈપો અને મજબૂત તથા સુંદર બાઈંડીંગમાં બંને ભાગો પ્રકટ થયેલ છે. (ફક્ત બીજો ભાગ સિલિક હોવાથી) બીજા ભાગની કિંમત રૂા. ૪-૦-૦ પોસ્ટેજ જુદું.

લખો:—શ્રી જૈન આત્માનંદ સભા—ભાવનગર.

પુસ્તક ૪૦ મું

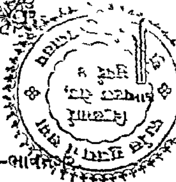
સંવત ૧૯૯૯

અંક ૭ મો.

ફેબ્રુઆરી

પ્રકાશક,

શ્રી જૈન આત્માનંદ સભા-ભાવનગર

આ સભાના નવા થયેલા માનવંતા પેટ્રન સાહેબ.

સામાન્ય સંયોગોમાંથી આપબળે આગળ વધી સુંદર પ્રતિષ્ઠા મેળવી રહેલ શ્રીયુત ભોગીલાલભાઈના નામથી ભાગ્યે જ કોઈ અજાણ હશે.

વિ. સં. ૧૯૪૩ માં ગુજરાતના એક નાના ગામડા–ડીસા કેમ્પમાં જન્મેલ આ સાહસિક પુરુષે માત્ર પંદર રૂપિયાના એક અદના પગારદાર તરીકે મિલની નોકરી સ્વીકારી ત્યારે સ્વપ્ને પણ ખ્યાલ નહિ હોય કે–એ અદ્‌ભાગ્યશાળી પુરુષ પોતાની યશસ્વી કારકિર્દીથી આટલી સુંદર નામના મેળવશે. બુદ્ધિમત્તા અને સાહસિકવૃત્તિથી તેઓશ્રીએ મિલ ઉદ્યોગમાં પ્રગતિ સાધી. ધીમે ધીમે વધતી જતી પ્રતિષ્ઠા અને કાર્યકુશળતાના પરિણામે સને ૧૯૩૨માં ભાવનગરની મહાલક્ષ્મી મિલનું સુકાનીપદ સ્વીકારી એ મિલની તેઓશ્રીએ શરુઆત કરી. મિલનો આરંભકાળ મુશ્કેલીભર્યો હતો. કુશળતાપૂર્વક એ કપરો માર્ગ કાપી માત્ર આઠ વર્ષના ટૂંકા ગાળામાં આ મિલની એક 'સફળ મિલ' તરીકે ખ્યાતિ મેળવવા ઉપરાંત ધી માસ્તર સિલ્ક મિલ્સ લિમિટેડ નામની એક નવી મિલની તેઓશ્રીના હસ્તે સ્થાપના કરવામાં આવી. ઉદ્યોગ માટે શુષ્ક મનાતા કાઠિયાવાડમાં મિલ ઉદ્યોગની આટલી ફળદાયી સુંદર સફળતા એ તેઓશ્રીના જીવનનું ગૌરવભર્યું પ્રકરણ છે.

આમ વ્યાપાર ઉદ્યોગક્ષેત્રમાં નામના મેળવવા પછી એ વૈભવ અને પ્રતિષ્ઠા વચ્ચે તેઓશ્રી સમાજ કે સંઘને ભૂલી ગયા નથી. જાહેર સેવાની અનેકવિધ કલ્યાણકારી પ્રવૃત્તિઓ વચ્ચે તેઓ એટલા જ રસપૂર્વક ગૂંથાયેલ રહે છે.

ઉદાર લાગણી અને સતત સેવાભાવે લોકસેવાના પ્રાપ્ત થતા પ્રસંગો તેઓશ્રી અવારનવાર ઉપાડી લ્યે છે. ગરીબો પરત્વેની હમદર્દી અને તેમની રાહત માટે બને તેટલું કરી છૂટવાની તમન્ના પ્રતિપળે તેમના હૃદયમાં જાગૃત હોય છે. આ ભલી લાગણીના પ્રતિકરૂપે, યુદ્ધકાળના કપરા સંયોગો વચ્ચે ભાવનગરની સમસ્ત જનતાને રાહત આપવા માટે એક લાખ ઉપરાંતના ફાળાથી ગત વર્ષે સ્થાપવામાં આવેલ "માનવ રાહત" સમિતિના સર્વપ્રિય સેવાકાર્યમાં તેઓશ્રીનો ફાળો અગ્રપદે હતો. પોતાની મિલમાં પણ પ્રસૂતિગૃહ, વૈદકખાતું, તળાજામાં અન્નક્ષેત્ર–આશ્રમ ચલાવી અને ઉપરાંત આવા રાહત કાર્યોમાં પોતાનો ગુપ્ત દાનપ્રવાહ તેઓ ઉદારભાવે વહેતો રાખી શકયા છે. એમના આંગણે ગયેલ કોઈ પણ અપેક્ષાવાદી ભાગ્યે જ પાછા ફરતા હશે, એ તેમની ભલી લાગણીનું પ્રતિબિંબ છે.

તળાજા તીર્થ કમિટિના માનનીય પ્રમુખ, ભાવનગર પાંજરાપોળના ઉપપ્રમુખ, વનિતા-વિશ્રામની કાર્યવાહી સમિતિના ઉત્સાહી સભ્ય, ભાવનગર સિવિક ગાર્ડના ઑ. ટ્રેઝરર, કાઠિયાવાડ મિલ ઑનર્સ એસોશીએશનના ઉપપ્રમુખ, શેઠ અનોપચંદ ગોવિંદજી વીલના ટ્રસ્ટી, શેઠ જિનદાસ ધરમદાસ પેઢીના પ્રતિનિધિ અને ભાવનગર જૈન ભોજનશાળાના ઉત્સાહી કાર્યકર તરીકે તેઓશ્રીની અર્પાતી સેવા પણ એટલી જ નોંધપાત્ર છે. ઉપરોક્ત દરેક સંસ્થાઓનું સુકાનીપદ સ્વીકારી તેઓ માત્ર બેસી રહેતા નથી; પરંતુ તે દરેકના વિકાસ માટે સુયોગ્ય કાળજી રાખી તે ક્ષેત્રમાં સતત સેવા-ફાળો આપતા રહે છે; એટલું જ નહિ પરંતુ એક પ્રમાણિક અને રાજ્યભક્ત વફાદાર શહેરી તરીકે પણ તેઓશ્રી લોકપ્રિય થઇ પડ્યા છે અને રાજ્યની દરેક પ્રવૃત્તિમાં તેમની નિમણુંક કરવામાં આવે છે. ભાવનગર રાજ્યે તેમની લોકપ્રિયતાના સન્માનાર્થે ભાવનગર રાજ્યની ધારાસભાના માનનીય સભ્ય તથા રાજ્યના સિવિલ ડિફેન્સ બોર્ડના માનનીય મેમ્બર તથા રેફ્યુજી કમિટીના ચેરમેન તરીકે નિયુક્ત કર્યા છે.

એમનું જીવન સમાજ ઉત્કર્ષની ઉજ્જવળ ભાવનાઓથી ભરપૂર છે. ગરીબો-અશક્તોનું દુઃખ તેમના હૃદયમાં વણાયેલ છે. જેનું કોઇ નથી એવા અશક્ત-ગરીબોની સેવા માટે આશીર્વાદરૂપ બની રહે તેવા કોઇ સેવાશ્રમની સાધના માટે તેમની બુદ્ધિ સદૈવ માર્ગમંથન કરી રહેલ છે. આ ભવ્ય મનોરથ તરતમાં પાર પડે અને આવા સેવાના કાર્યો વધુ ને વધુ હૃદયસાથી કરતા કરતા દીર્ઘાયુ થઇ તેઓશ્રી પોતાનો જીવનપથ વધુ ને વધુ યશસ્વી બનાવશે એવી આ સભા પરમાત્માની પ્રાર્થના કરે છે.

સેવા-સહાયતાની સાથોસાથ સંસ્કાર અને સાહિત્ય-સંસ્કૃતિના પણ તેઓ પ્રેમી છે. આત્મકલ્યાણના પાન કરાવતી, સાહિત્યની પરબ સમી આ સભાને પોતાની માની તેઓ તેના વિકાસમાં પણ યોગ્ય ફાળો આપી રહ્યા છે.

આ સભાના જ્ઞાનોદ્ધાર, અપૂર્વ સાહિત્યપ્રકાશન અને શિક્ષણપ્રચારના કાર્ય તરફ તેઓશ્રીનું મન ઠરતા, સભાના પ્રગતિશીલ સેવાકાર્યમાં પોતાનો સહકાર આપવા તેઓશ્રી આ સભાના માનવંતા પેટ્રન થયા છે, અને પોતાના અમૂલ્ય સંસ્કારનો વારસો, પોતાના પુત્રરત્નને આપતા હોય તેમ, તેમના પુત્ર ભાઇ રમણીકલાલભાઇને પણ આ સભાના આજીવન સભ્ય તરીકે આ સભા સાથે જોડ્યા છે. આવા સુયોગ્ય સહકાર માટે આ સભા તેઓશ્રીનો આભાર માને છે.

શ્રી આત્માનંદ પ્રકાશ

પુસ્તક ૪૦ મુ. આત્મ સં. ૪૭ વિક્રમ સં ૧૯૯૯: માઘ:
અંક: ૭ મો. વીર સં ૨૪૬૯ ઇ સ. ૧૯૪૩ ફેબ્રુઆરી.

શ્રી સામાન્ય જિન સ્તવન.

(રાગ—એ યાદ રૂપ ન જાના)

ઓ નાથ! ભૂલ ન જાના,
ઓ નાથ! ભૂલ ન જાના, તેરા મે ગીત ગાઉ,
યે સાજ ભક્તિ હય દિનરાત મે બજાઉં ઓ નાથ૦

સંસાર કા મે પંછી, વિષયો મે લુભાયા,
અજ્ઞાન સે અભાગી, મે જાલ મે ફસાયા,
યે મોહજાળ સે મે, અબ કૈસે મુક્તિ પાઉં. ઓ નાથ૦

કૈસી ખુશી હુઇ જબ, મે પાયા ભવસુકાની,
જૈસે તૃષિત હરખે, પી કર મધુર પાની,
જિનરાજ છબી તેરી મે દિલસે ના હટાવુ ઓ નાથ૦

ઓ સત્ય ધર્મવાલા, સુમતિ કા બીજ બોના,
તુ જ્ઞાન મે યે મેરા, અંતર કા મેલ ધોના,
મે દાસ યશોભદ્ર, તબ શિવસુખ પાઉં ઓ નાથ૦

—મુનિશ્રી યશોભદ્રવિજયજી.

शेषान्योक्ति.

શ્લોક (અનુષ્ટુપ)

अनेके फणिनः सन्ति, भेकभक्षणतत्पराः ।
एक एव हि शेषोऽयं, धरणीधरणः क्षमः ॥ १ ॥

દુનિયામાં બનતા બનાવોના અવલોકનથી આપણને સ્પષ્ટ પુરાવાઓ મળે છે કે બહુધા માનવશક્તિ ગરીબોને દબાવવા એ જ પોતાની શક્તિની સફલતા માને છે, આ પ્રકારની માન્યતા મનુષ્યજીવનને છેક ક્ષુદ્ર પંક્તિમાં મૂકે છે. કોઇ સંયોગોવશાત્ જ્યારે માનવને સંપત્તિ પ્રાપ્ત થાય છે, ત્યારે જરૂર એ શક્તિઓનો સદુપયોગ કરી આ જીવનયાત્રા સફલ કરવી એ જ ઊંચામાં ઊંચી કર્ત્તવ્યતા છે. શક્તિઓ કે સમૃદ્ધિઓ અખંડ–અવિચ્છિન્ન રહેતી નથી, રહી નથી તેમ રહેવાની પણ નથી જ; પણ એ સંપત્તિઓ જ્યાં સુધી આપણા હાથમાં છે, ત્યાં સુધીમાં તેને જનસમાજના હિતાર્થે–પરમાર્થે વાપરવી, દુઃખિયાનાં દુઃખો ફેડવાં, હૃદયમાં ગરીબીના કારી જખમો પર સહાયતાના ઠંડા મલમપટ્ટાઓ લગાડવા વગેરે ધાર્મિક ક્રિયાઓ કરી "આવ્યો દિ ઓળખવો" એ જ સર્વોત્તમ ફરજ કે ધર્મ છે. જો મોહાંધ થઈ એ શુભ લહાવો ન લઈ શકાયો તો આ "**चार दि की चांदनि में आखर अंधेरो है ।**"

ઉપરની અન્યોક્તિનો માર્મિક ભાવ બહુ સમજવા જેવો છે. કવિ કહે છે કે આ પૃથ્વીની પીઠ પર એવા સર્પો તો અનેક–અગણિત છે કે જે માત્ર દેડકાં જેવા પ્રાણીઓનું ભક્ષણ કરીને ઉદરનિર્વાહ ચલાવે છે અર્થાત માત્ર પોતાનું પેટ, અને તે પણ નાનાં, નિર્બળ પ્રાણીના ભક્ષથી જ ભરે છે, પણ જેમ શેષનાગ પોતાની પીઠ પર આખી પૃથ્વીનો ભાર વહન કરે છે અર્થાત્ પોતે ભારરૂપી દુઃખ વેઠીને પણ જગતને શાંતિ આપી રહ્યો છે, એ જ પ્રમાણે વૃક્ષો, સંતો, મેઘ અને પરમાર્થી જનો જે સદા પરદુઃખભંજનમાં પોતાની ઇતિ કર્ત્તવ્યતા માની કર્ત્તવ્યનિષ્ઠ જ સદા રહે છે. એવી પરમાર્થપ્રેમી વિભૂતિ જ જગદ્વંદ્ય–જગતમાન્ય છે. તેઓની જ બલિહારી છે.

આ નિત્યબોધક "પ્રકાશ" પત્રના વહાલા વાચક બન્ધુઓ !

છેવટ નમ્ર વિજ્ઞાપન કરું છું કે આપણે પણ શક્તિ અનુસાર–'ફૂલ નહીં તો ફૂલની પાંખડી'થી પણ ગરીબોની સહાયતા અને ગર્વિષ્ઠપણાનો ત્યાગ એ બે રૂડા માર્ગે વિચરવા હંમેશા તત્પર રહીશું.

તા. ૨૫–૧–૪૩.
ચન્દ્રવાસર.
વડવા–**ભાવનગર.**

લિ૦ પરમાર્થમાર્ગનો પંથી,
રેવાશંકર વાલજી બધેકા.
નીતિધર્મોપદેશક, ઉ. કન્યાશાળા–**ભાવનગર.**

નગદ ધર્મ

લેખક આચાર્યશ્રી વિજયકસ્તૂરસૂરિજી મહારાજ

સંસારમા કેટલાક જીવો કહે છે કે અમારે નગદ ધર્મ જોઇએ છે, ઉધાર નથી જોઈતો તો તેમને જણાવવાનું કે વીતરાગનો ધર્મ નગદ છે, ઉધાર નથી પરંતુ નગદ અને ઉધારનું સાચુ સ્વરૂપ તેમણે ઓળખવુ જોઇએ, કારણ કે કેટલાક ધનસંપત્તિ આદિ જડ વસ્તુઓની પ્રાપ્તિને ધર્મનું ફળ માને છે અને તે ધર્મ કરવાથી તત્કાળ ન મળતી હોવાથી પરલોકમા મળે છે એવુ કહેવામા આવવાથી તેઓ તેને ઉધાર કહે છે, પરંતુ આમ તેમનુ સમજવુ ઠીક નથી, કારણ કે તેઓ પ્રથમ ધર્મનું સ્વરૂપ સમજ્યા નથી

ધર્મ તે એક ધર્મીમા રહેવાવાળો ગુણ છે જેમ કે સમ્યગ્જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર એ આત્માનો ધર્મ છે અને તે આત્મામા રહેલો છે જે પ્રવૃત્તિ કરવાથી સમ્યગ્જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્રાદિ પ્રગટ થાય તે ધર્મ કર્યો કહેવાય છે, બાકી કંઈ ધર્મ નવો કરાતો નથી પણ ધર્મ નિમિત્તે કરવામા આવતી પ્રવૃત્તિઓમા ધર્મનો આરોપ કરીને માણસો કહે છે કે અમે ધર્મ કરીએ છીએ સમ્યગ્જ્ઞાનદર્શનચારિત્રાદિ ફળ–કાર્ય છે અને તે નિમિત્તે કરવામા આવતી ક્રિયા તે કારણ છે ક્રિયારૂપ કારણમા સમ્યગ્જ્ઞાનાદિ ધર્મરૂપ કાર્યનો ઉપચાર કરવાથી ધાર્મિક ક્રિયા કહેવાય છે આવી ધાર્મિક ક્રિયાઓનું ફળ તત્કાળ મળે છે અને જો ફળ તત્કાળ ન મળે તો તે ધાર્મિક ક્રિયા દેખાવ પૂરતી જ હોય છે જેમ કે સમભાવરૂપ ફળ મેળવવા સામાયિકની ક્રિયા કરવામા આવે છે, ઔદયિક ભાવથી ઉપશમ ભાવ પ્રાપ્ત કરવા પ્રતિક્રમણ કરવામા આવે છે, કષાય આદિને ઉપશમાવવા ઉપવાસ આદિ કરવામા આવે છે વગેરે વગેરે ક્રિયાઓ કર્યા પછી તરત જ સમભાવ-ઉપશમભાવ આદિ તરત જ પ્રાપ્ત થાય છે, પણ આ ભવમા કરેલા સામાયિક, પ્રતિક્રમણ, પૌષધ, જપ, તપ આદિનું ફળ સમભાવ વગેરે આવતા ભવમા પ્રાપ્ત થતુ નથી, કારણ કે રાગદ્વેષ ઉપશમ થવાનું નામ સામાયિક છે અને ઉપશમ ભાવનું જ નામ પ્રતિક્રમણ છે તો પછી સામાયિકથી સમભાવ પ્રાપ્ત કરવામા ભવાતરના કાળ જેટલુ આતરુ હોઇ શકે નહિ અને જે ધર્મ કરવાથી ભવાતરોમા પૌદ્ગલિક સંપત્તિરૂપ ફળ પ્રાપ્ત થાય છે તે ધાર્મિક ક્રિયાનું વાસ્તવિક ફળ નથી પણ તે પુણ્યકર્મનું ફળ છે કે જે ધાર્મિક ક્રિયા કરવાથી બધાય છે પૌદ્ગલિક સંપત્તિ સમભાવ આદિ ધર્મ નથી, પણ જડ વસ્તુ છે માટે જ તે ધાર્મિક ક્રિયાનું વાસ્તવિક ફળ કહેવાતુ નથી પૌદ્ગલિક સંપત્તિઓ ક્ષણવિનશ્વર છે સમભાવ આદિ ધર્મ નિત્ય છે આવા નિત્ય સમભાવ આદિ પ્રાપ્ત કરવા તે જ ધાર્મિક ક્રિયાઓનું વાસ્તવિક ફળ હોવાથી તેને જ નગદ ધર્મ કહેવામા આવે છે પરલોકમા પૌદ્ગલિક વસ્તુની આશા રાખીને કરવામા આવતો ધર્મ તે નામ માત્ર જ ધર્મ કહેવાય છે, કારણ કે તેથી પુન્યસ્વરૂપ કર્મ બધાય છે અને તત્ત્વદૃષ્ટિથી વિચારીએ તો ધર્મનું ફળ કર્મબંધ ન

હોઇ શકે પણ કર્મનો ક્ષય હોઇ શકે. જેઓ ધર્મનું ફળ ધનસંપત્તિ માને છે અને તે ધર્મ કર્યા પછી તરત જ પ્રાપ્ત થવાથી નગદ ધર્મ માને છે પણ તે તેનું ફળ નથી, પણ પૂર્વજન્મના પુન્યનું ફળ છે અને તે જેઓ અધર્મ કરે છે તેમને પણ પ્રાપ્ત થાય છે, માટે જ ધર્મનું વાસ્તવિક ફળ તો સમભાવ આદિ કહી શકાય કે જે તરત જ મળે છે અને હમેશાં-કાયમ રહે છે.

પ્રવૃત્તિઓ ત્રણ પ્રકારની છે: કાયિક, વાચિક અને માનસિક. તેમાં કાયિક તથા વાચિક પ્રવૃત્તિ કરતાં માનસિક પ્રવૃત્તિનો ધર્મ તથા અધર્મની સાથે વધુ પ્રમાણમાં સંબંધ રહેલો છે. કોઇ એક વ્યક્તિ આપણી સાથે પ્રતિકૂળ વર્તન કરે, આપણી પ્રિય વસ્તુનો નાશ કરે અથવા તો કોઈ દુઃખદ પ્રસંગો ઊભા કરે અને તેનાથી ભિન્ન બીજી વ્યક્તિ આપણી સાથે અનુકૂળ વર્તન કરે, આપણને સુખના સાધનો મેળવી આપે. આ બન્ને વ્યક્તિઓની પ્રવૃત્તિની મન ઉપર અસર ન થવા દઈને, બન્ને વ્યક્તિઓ ઉપર સમભાવના પરિણામ રાખવા તે ધાર્મિક પ્રવૃત્તિ કહેવાય છે. આ પ્રવૃત્તિમાં મુખ્ય માનસિક વ્યાપાર હોય છે અને ગૌણપણે કાયિક અને વાચિક વ્યાપાર પણ હોય છે. જેમ કે: તેના અવર્ણવાદ ન બોલવા, તેને માર્મિક વચન ન કહેવાં, તેનું અહિત થાય તેવો માર્ગ ન બતાવવો, પણ તેની સાથે મિષ્ટ ભાષણ કરવું, તેના સદ્‌ગુણોની પ્રશંસા કરવી તે વાચિક અને તેની દુઃખી અવસ્થામાં સેવા કરવી, તેને વિપત્તિમાંથી બચાવવા બનતી સહાયતા કરવી તે કાયિક. આવી રીતે વાચિક તથા કાયિક પ્રવૃત્તિઓ માનસિક પ્રવૃત્તિને અનુસરનારી હોવાથી ગૌણપણે રહેલી હોય છે કે જે સમભાવના ફળરૂપ છે અર્થાત્ સમભાવને જણાવનારી છે અને આ કાયિક, વાચિક તથા માનસિક પ્રવૃત્તિથી વિપરીત પ્રવૃત્તિ તે વિષમભાવનું ફળ છે કે જેને અધર્મ કહેવામાં આવે છે. હવે તત્ત્વદૃષ્ટિથી વિચારીએ તો ધાર્મિક પ્રવૃત્તિ અને તેનું ફળ બન્ને ઓતપ્રોત થઈને રહેલાં છે એટલે ધાર્મિક પ્રવૃત્તિની સાથે જ તેના ફળની પ્રાપ્તિ છે, પણ કાળાંતરે કે ભવાંતરે નથી; કારણ કે સમભાવનું પરિણામ તે જ ધાર્મિક પ્રવૃત્તિ અને જે ધાર્મિક પ્રવૃત્તિ તે જ સમભાવ. એવી રીતે દરેક ધાર્મિક પ્રવૃત્તિનું ફળ તેની સાથે જ રહેલું હોય છે. વચનથી પ્રિય બોલવું, હિત મિતભાષી થવું તથા કાયાથી કોઇને દુઃખ ન થાય તેવી પ્રવૃત્તિ કરવી. તે જો માનસિક સમભાવના પરિણામ સિવાય કરવામાં આવે તો તેથી પુન્ય બાંધી શકે છે કે જેનું ફળ કાળાંતરે અથવા ભવાંતરે મળે છે, કે જે પ્રવૃત્તિને કેટલાક ઉધાર ધર્મ કહે છે.

અધ્યવસાયોની વિશુદ્ધિ તે ધર્મ અને અશુદ્ધિ તે અધર્મ. કષાય અને નોકષાયોના ઉપશમથી રાગદ્વેષ ઉપશમી જઇને સમભાવ પ્રાપ્ત થવાથી અધ્યવસાયની વિશુદ્ધિ થાય છે અને અધ્યવસાયની વિશુદ્ધિથી કર્મોની નિર્જરા થવાથી આત્મગુણનો વિકાસ થાય છે કે જે ધર્મ કહેવાય છે. અધ્યવસાયની વિશુદ્ધિથી દ્રવ્યચારિત્ર વિના પણ આત્મિક ગુણોને મેળવી શકે છે; કારણ કે વિશુદ્ધ પરિણતિને ભાવચારિત્ર કહેવામાં આવે છે અને તે આત્મશુદ્ધિનું ખાસ કારણ છે. વિશુદ્ધ પરિણતિ સિવાયની ધર્મ નિમિત્તે કરવામાં આવતી કાયિક તથા વાચિક પ્રવૃત્તિને દ્રવ્યચારિત્ર કહેવાય છે. કેવળ દ્રવ્યચારિત્રથી પુન્ય બંધાય છે, પણ આત્મશુદ્ધિ થતી નથી. પુન્યબંધ ચારિત્રરૂપ ધાર્મિક પ્રવૃત્તિનું વાસ્તવિક ફળ નથી; કારણ કે તેથી તો પૌદ્‌ગલિક વસ્તુઓની પ્રાપ્તિ થાય છે કે જે ક્ષણ-વિનશ્વર હોય છે. જે ધાર્મિક પ્રવૃત્તિથી આત્મ-

શુદ્ધિ ન થાય તે માત્ર વ્યવહારથી ધાર્મિક પ્રવૃત્તિ કહેવાય છે વાસ્તવિક રીતે તો ભાવ ચારિત્ર જ ધાર્મિક પ્રવૃત્તિ કહી શકાય કે જેનાથી આત્મશુદ્ધિ થઇ શકે છે કેવળ દ્રવ્ય-ચારિત્રમા કષાય અને નોકષાયના ઉપશમ ભાવની આવશ્યકતા નથી, કારણ કે તે કેવળ કાયિક અને વાચિક પ્રવૃત્તિ સ્વરૂપ છે ભાવચારિત્ર માન સિક પ્રવૃત્તિ સ્વરૂપ છે

પાચે ઇદ્રિયોના વિષયરૂપ પૌદ્‌ગલિક વસ્તુ-ઓનો કેવળ ત્યાગ કરવો તે દ્રવ્યચારિત્ર કહેવાય છે અને તેમા રહેલી આસક્તિ તથા મમતાનો ત્યાગ કરવો તે ભાવચારિત્ર કહેવાય છે પૌદ્‌ગલિક વસ્તુમા રહેલી આસક્તિ તથા મમતા ટળી જવાથી આત્મા કર્મથી શુદ્ધ થઇને અવશ્ય વિકાસ મેળવી શકે છે કે જે વાસ્તવિક ધાર્મિક પ્રવૃત્તિનુ ફળ કહેવાય છે કેવળ દ્રવ્ય-ચારિત્રવાળાઓને પૌદ્‌ગલિક વસ્તુમા રહેલી આસક્તિ તથા મમતા ન ટળવાથી તેઓ કષ્ટાનુષ્ઠાન કરી પુન્ય બાધે છે કે જેનું ફળ ભોગવવાને તેમને સસારની સારી ગતિમા અવતરવુ પડે છે ત્યા અવાસ્તવિક ધાર્મિક પ્રવૃત્તિના ફળરૂપ પૌદ્‌ગલિક સુખો પ્રાપ્ત થાય છે કે જે ઉધાર ધર્મ તરીકે ઓળખાય છે વાસ્તવિક ધાર્મિક પ્રવૃત્તિથી સમ્યગ્જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, સમભાવ, શાંતિ, સુખ આદિ આત્મિક સ્વરૂપ પ્રાપ્ત થાય છે, કે જેને મેળવવાને સસારની કોઇ પણ ગતિમા અવતરવુ પડતુ નથી અને એટલા માટે જ આને નગદ ધર્મ કહેવામા આવે છે અર્થાત્ ભાવચારિત્રરૂપ ધાર્મિક પ્રવૃત્તિ તે નગદ ધર્મ અને દ્રવ્યચારિત્રરૂપ ધાર્મિક પ્રવૃત્તિ તે ઉધાર ધર્મ સાચી ધાર્મિક પ્રવૃત્તિઓનો પૌદ્‌ગલિક વસ્તુઓની સાથે જરાયે સબધ નથી, માટે જ પૌદ્‌ગલિક વસ્તુઓ મેળવવી તે ધર્મનું ફળ કહેવાય નહિ, કારણ કે મિથ્યાદષ્ટિ અજ્ઞાની જીવો પણ પૌદ્‌ગલિક સુખના સાધનો મેળવી શકે છે મિથ્યાદષ્ટિઓની ધર્મ નિમિત્તે કરવામા આવતી જપ, તપ પ્રવૃત્તિઓ કે જેમા જીવોના વધ આદિ રહેલો હોય છે, તેને સમ્યગ્જ્ઞાની જીવો ધર્મ તરીકે માનતા નથી મિથ્યાદષ્ટિઓની કરેલી ઉગ્ર તપસ્યાને અજ્ઞાન કષ્ટ તરીકે માનવામા આવે છે, પણ ધર્મ તરીકે માનવામાં આવતી નથી, કારણ કે તેનાથી લેશ માત્ર પણ આત્મવિકાસ થતો નથી, પરતુ પૌદ્‌ગલિક સુખની પ્રાપ્તિ થાય છે અજ્ઞાન કષ્ટરૂપ તપનું ફળ તે જ ભવમા તેમને મળતુ નથી પણ ભવાતરમા દેવગતિમા જઇને અથવા રાજા કે શ્રીમતને ત્યા અવતરીને મેળવે છે આને કેટલાક ઉધાર ધર્મ કહે છે, પરતુ તે ધર્મ નથી પણ ધર્માભાસ છે કેટલાએક પરલોકમા પૌદ્‌ગલિક સુખ મેળવવાના આશયથી સારી ગતિ મેળવવા જપ, તપ, કષ્ટાનુષ્ઠાન કરે છે કે જે ધર્માભાસ હોવા છતાં પણ તેમા ધર્મ માને છે તેનાથી તેઓ ધાર્યા પ્રમાણે જન્માતરમા મેળવી પણ શકે છે આવા પ્રકારની પ્રવૃત્તિથી તે ઉધાર ધર્મ કહી શકાય વિષયાસક્ત જીવો પૌદ્‌ગલિક સુખની આકાક્ષાથી જે કાઈ તપ, જપ, કષ્ટાનુષ્ઠાન કરે છે તે ધાર્મિક પ્રવૃત્તિ કહેવાય જ નહિ, કારણ કે તેનાથી આત્માનો જ્ઞાનાદિ કોઇપણ ધર્મ પ્રગટ થતો નથી પણ પુન્યકર્મ બધાવાથી આત્માના ગુણો ઢકાઈ જાય છે પુન્યકર્મ બે પ્રકારે બધાય છે એક તો પુદ્‌ગલાનદીપણાને લઇને કરવામા આવતા જપતપથી અને બીજુ આત્મિક ગુણ મેળવવા માટે કરવામા આવતી જપ, તપ પ્રવૃત્તિ આદિમા કાઇક ભવસ્થિતિ પરિપકવ થવામા કચાશને લઇને પુન્ય બધાય છે આ બન્ને પ્રકારના પુન્યમાથી જડાસક્તિથી બાધેલા પુન્યથી ભવાતરમા પૌદ્‌ગલિક સુખની પ્રાપ્તિ થાય છે કે જે એક સસારવૃદ્ધિનુ કારણ બને છે અને આત્મવિકાસ માટે કરવામા આવતી પ્રવૃત્તિથી

સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્તિનું મૂળ કારણ જ્ઞાનાવરણનો ક્ષયોપશમ નહિ, પણ દર્શનમોહનો નિરાસ.

સંયોજક: મુનિશ્રી પુણ્યવિજયજી (સંવિજ્ઞપાક્ષિક) અમદાવાદ.

સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિ માટે જ્ઞાનાવરણીય કર્મનો ક્ષયોપશમ સાક્ષાત્ પ્રધાન હેતુભૂત થતો નથી. સમ્યક્ત્વવાળાને જ્ઞાનાવરણીય કર્મનો ક્ષયોપશમ જેટલા પ્રમાણમાં હોય છે તેટલા પ્રમાણનો ક્ષયોપશમ મિથ્યાદૃષ્ટિઓમાં પણ હોય છે. એ માટે સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્તિનું મૂળ કારણ દર્શનમોહનો નિરાસ છે. ખાસ પ્રયોજનભૂત આત્મા વગેરે પદાર્થોમાં ભ્રાન્તિ ટળી જવી એ દર્શનમોહના નિરાસ ઉપર આધાર રાખે છે અને એનાથી સમ્યક્ત્વનો આવિર્ભાવ થાય છે. આવી રીતે સમ્યક્ત્વની પ્રાપ્તિમાં સાધારણ રીતે સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિયોમાં જ્ઞાનાવરણનો જેટલો ક્ષયોપશમ હોય છે, તે કરતાં વધુ જ્ઞાનાવરણ ક્ષયોપશમની આવશ્યકતા હોતી નથી, કિન્તુ ઉપર કહ્યું તેમ ભ્રાન્તિ નિરાસની જ અગત્યતા છે. જો કે સર્વથા ભ્રાન્તિનો નિરાસ કૈવલ્ય દશામાં થાય છે, પણ કેટલેક અંશે મુદ્દાની બાબતોમાં ભ્રાન્તિ ટળી ગઇ હોય તો ક્રમશઃ સર્વ ભ્રાન્તિ રહિત એવી ઉચ્ચ સ્થિતિ ઉપર આવવું સહેલ થઇ પડે છે. જેમ વસ્ત્રનો એક છેડો સળગતાં ક્રમશઃ તે આખું વસ્ત્ર બળી જાય છે, તેમ આત્મભ્રાન્તિનું આવરણ એક દેશથી ખસ્યું એટલે તે સર્વથા નષ્ટ થવાને યોગ્ય થઇ જાય છે. બીજનો ચંદ્ર ક્રમશઃ પૂર્ણતા ઉપર આવે છે તેમ ભ્રાન્તિના આવરણનો અંશ નષ્ટ થતાં જે બીજજ્ઞાન પ્રગટે છે તે ક્રમશઃ પૂર્ણતા ઉપર આવી જાય છે. એ કારણે સમ્યક્ત્વ એ ખરેખર મોક્ષવૃક્ષનું બીજ છે અને તેનું મુખ્યતયા મૂળ કારણ દર્શનમોહનો નિરાસ એ જ છે.

પ્રશ્ન—સમ્યક્ત્વનો એવો શું પ્રભાવ છે કે તેના અભાવમાં ચાહે તેટલું વિશાળ જ્ઞાન હોય, તો પણ તે અસમ્યગ્જ્ઞાન યા મિથ્યા જ્ઞાન કહેવાય છે? અને થોડું ને અસ્પષ્ટ જ્ઞાન હોય તો

ઉપાર્જન કરેલા પુન્યથી ભવાંતરમાં આત્મવિકાસનાં સાધન મળે છે અને કર્મનો ક્ષય કરી મુક્તિ પ્રાપ્ત કરે છે. જો ભવસ્થિતિ પરિપક્વ થઇ ગઇ હોય તો પુન્ય બાંધતા નથી, પણ કર્મની નિર્જરા કરીને તે જ જન્મમાં મુક્તિ મેળવે છે. ભવસ્થિતિની કચાશવાળા જો કે પુન્ય બાંધે છે તો પણ તેની સાથે કર્મની નિર્જરા કરીને કેટલાક આત્મિક ગુણો પણ મેળવે છે.

આવું પુદ્ગલાનંદી જીવોની ધર્માભાસ પ્રવૃત્તિમાં હોતું નથી. તેઓને તો ફક્ત જન્માંતરમાં પૌદ્ગલિક સુખો જ પ્રાપ્ત થાય છે અને તેમાં જ અત્યંત આસક્તિ ધારણ કરવાથી પાપકર્મ બાંધીને સંસારમાં રઝળે છે, માટે જ આત્મવિકાસીઓની ધાર્મિક પ્રવૃત્તિઓનું ફળ આત્મધર્મની પ્રાપ્તિ થવાથી તે નગદ ધર્મ કહેવાય છે.

પણ સમ્યક્ત્વ પ્રગટ થયે છતે સમ્યગ્જ્ઞાન કહેવાય છે ?

ઉત્તર—ભગવાન તત્ત્વાર્થ સૂત્રકારે જણાવ્યું છે કે 'तत्त्वार्थश्रद्धानं सम्यग्दर्शनम्।' યથાર્થ રૂપથી પદાર્થોના નિશ્ચય કરવાની જે રુચિ તે સમ્યગ્દર્શન છે

જગતના પદાર્થોને યથાર્થરૂપથી જાણવાની રુચિ સાંસારિક અને આધ્યાત્મિક બન્ને પ્રકારના અભિલાષો થાય છે ધન, પ્રતિષ્ઠા આદિ કોઇ સાંસારિક વાસના માટે જે તત્ત્વજિજ્ઞાસા થાય છે, તે સમ્યગ્દર્શન નથી, કેમ કે એનું પરિણામ મોક્ષપ્રાપ્તિ ન હોવાથી એનાથી સંસાર જ વધે છે, પરન્તુ આધ્યાત્મિક વિકાસને માટે જે તત્ત્વ-નિશ્ચયની રુચિ ફક્ત આત્માની તૃપ્તિ માટે થાય છે તે સમ્યગ્દર્શન છે આ અધ્યાત્મશાસ્ત્ર છે, એટલા માટે એમાં સમ્યગ્જ્ઞાન કે અસમ્યગ્જ્ઞાનનો વિવેક આધ્યાત્મિક દૃષ્ટિથી કરવામાં આવે છે, પણ ન્યાય યા પ્રમાણશાસ્ત્રની માફક વિષયની દૃષ્ટિથી કરવામાં આવતો નથી ન્યાય શાસ્ત્રમાં જે જ્ઞાનનો વિષય યથાર્થ હોય તે જ સમ્યગ્જ્ઞાન-પ્રમાણ અને જેનો વિષય અયથાર્થ હોય તે જ અસમ્યગ્જ્ઞાન-પ્રમાણાભાસ કહેવાય છે, પરન્તુ આ આધ્યાત્મિક શાસ્ત્રમાં ન્યાયશાસ્ત્રને સંમત સમ્યગ્-અસમ્યગ્જ્ઞાનનો વિભાગ માન્ય હોવા છતાં પણ ગૌણ છે અહિંયા જે જ્ઞાનથી આધ્યાત્મિક ઉત્ક્રાન્તિ થાય તે સમ્યગ્જ્ઞાન અને જેનાથી સંસારવૃદ્ધિ અથવા આધ્યાત્મિક પતન થાય તે અસમ્યગ્જ્ઞાન એ દૃષ્ટિ મુખ્ય છે એવો પણ સંભવ છે કે સામગ્રી ઓછી હોવાને કારણે સમ્યક્ત્વી જીવને કોઇ વાર કોઇ વિષયમાં શંકા થાય, ભ્રમણા થાય, અસ્પષ્ટ જ્ઞાન પણ થાય, છતાં તે સત્યગવેષક અને કદાગ્રહ રહિત હોવાથી પોતાનાથી મહાન, યથાર્થ જ્ઞાનવાળા અને વિશેષદર્શી પુરુષના આશ્રયથી પોતાની ભૂલ સુધારી લેવા હંમેશા ઉત્સુક હોય છે ને સુધારી પણ લે છે તે પોતાના જ્ઞાનનો ઉપયોગ મુખ્યતયા વાસનાના પોષણમાં ન કરતાં આધ્યાત્મિક વિકાસમાં જ કરે છે

વિસનગર મંડન શ્રી શાન્તિનાથ સ્તવન

(રાગ—ભૂલવા મને કહે છે, સ્મરણો ભૂલાય ક્યાંથી ?)

મૂર્ત્તિ તમારી નીરખી શાન્તિ જિણંદસ્વામી !
અંતર રહ્યું છે હરખી, વૃત્તિ બધી વિરામી ટેક૦
આનંદકેરો સાગર ઉછળે ઉમંગ ધારી,
તલ્લીન આત્મ હર્ષે, જિનદેવ ! દિવ્ય નામી મૂર્ત્તિ૦ ૧
શય્યંભવે નિહાળી મૂર્ત્તિ તમારી સુંદર,
સંમારંભ ત્યાગી હરખ્યા જિણંદ પામી મૂર્ત્તિ૦ ૨
દૃઢભાવી એકવચની, પારેવાને ઉગાર્યો,
નૃપ **મેઘરથ** પ્રતાપી જગમાં થયો સુનામી મૂર્ત્તિ ૩
અચિરા તણા હે નંદન **વિસલનગર**નિવાસી,
શુભ વિશ્વશાન્તિ સ્થાપો, હરો દુઃખ પૂર્ણ કામી મૂર્ત્તિ ૪
મૃગલાંછને સુહંતા સુવર્ણ કાન્તિ ધારી,
હેમેન્દ્રને ઉદ્ધારો જિનજી **અજિત** ધામી મૂર્ત્તિ ૫

—**મુનિશ્રી હેમેન્દ્રસાગરજી મહારાજ**

શ્રી સિદ્ધસ્તોત્ર

રચનાર અને વિવેચક :
ડૉ. ભગવાનદાસ મનઃસુખભાઈ મહેતા એમ. બી. બી. એસ.

(ગતાંક પૃષ્ઠ ૧૪૦ થી શરુ)

હવે ભગવંતની આરાધનાનો પ્રકાર બતાવે છે—

આ દેહદેવળમહીં ચિત ગર્ભ ગેહે, સંસ્થાપના જસ કરી દઢ ગાઢ નેહે;
આરાધના કરી સદેહ વિદેહ થારે, તે સિદ્ધના ચરણ હો શરણું અમારે! ૧૧

શબ્દાર્થ:—આ દેહરૂપ દેવળમાં, ચિત્તરૂપ ગભારાની અંદર, દઢ ને ગાઢ સ્નેહથી જેની સંસ્થાપના કરી, સદેહ ભક્તજન આરાધના કરીને વિદેહપણાને પામે છે, તે સિદ્ધના ચરણ અમને શરણરૂપ હો!

વિવેચન—

અત્રે ભક્તજન પ્રભુને કેવા પ્રકારે આરાધી કૃતકૃત્ય થાય છે, તેની વિધિ રૂપકદ્વારા સંક્ષેપે દર્શાવી છે.

જેમ પાષાણમય દેવાલયમાં ગર્ભગૃહ—ગભારાની અંદર પ્રતિમાજીની સંસ્થાપના—પ્રતિષ્ઠા કરવામાં આવે છે તેમ આ દેહરૂપ દેવાલયમાં ચિત્તરૂપ ગર્ભગૃહની અંદર ભક્ત પ્રભુની સંસ્થાપના—પ્રતિષ્ઠા કરે છે. બાહ્ય દેવાલયમાં જે સ્થાપના છે તે દ્રવ્યસ્થાપના છે અને અત્રે પ્રસ્તુત કરી છે તે ભાવસ્થાપના છે. દ્રવ્ય ચૈત્ય—મંદિરાદિનું નિમિત્ત પામીને પણ પ્રભુની ખરી સંસ્થાપના તો પરમ પ્રેમથી મનોમંદિરમાં કરવાની છે, ત્યાં જ તેમની શુદ્ધ ચૈતન્યસ્વરૂપ ભાવમૂર્તિ પધરાવવાની છે અને ત્યાં જ તેમની ભાવ-કુસુમ આદિ વડે વિવિધ પ્રકારે અર્ચા કરવાની છે. આ જ ભક્તિનો ઉત્કૃષ્ટ પ્રકાર જાણી ભક્તજન તેવી પ્રવૃત્તિ કરે છે.

"દ્રવ્યથી પૂજા રે કારણ ભાવનું રે, ભાવ પ્રશસ્ત ને શુદ્ધ."
"દ્રવ્ય સેવ વંદન નમનાદિક, અર્ચન વળી ગુણ ગ્રામો જી;
ભાવ અભેદ થવાની ઈહા, પરભાવે નિઃકામો જી."

—મુનિવર્ય શ્રી દેવચંદ્રજી.

આમ ભગવંતને ચિત્ત—ગર્ભગૃહમાં સુપ્રતિષ્ઠિત કરી ભક્ત તેની આરાધના કરે છે. આરાધનાનો પરમાર્થ વિચારવા યોગ્ય છે, સાચી આરાધના શું તે સમજવા યોગ્ય છે. પરદ્રવ્યના ત્યાગપૂર્વક શુદ્ધ આત્માની સિદ્ધિ વા સાધન તે **આરાધના** છે. સંસિદ્ધિ, રાધ, સિદ્ધ, સાધિત, આરાધિત—આરાધના એકાર્થવાચી છે. આ અર્થ શ્રી **સમયસારજી**માં અતિ સુંદરપણે વિવરવામાં આવ્યો છે.

"संसिद्धिराधसिद्धं साधियमाराधियं च एयट्ठं ।
अवगयराधो जो खलु चेया सो होइ अवराधो ॥

સમ્યગ્દૃષ્ટિ

લેખક: પં. પ્રભુદાસ બેચરદાસ પારેખ, મહેસાણા.

જૈનશાસ્ત્રોમાં જ્યાં જ્યાં શ્રદ્ધા ઉપર ભાર મૂકવામાં આવેલ છે ત્યાં ત્યાં શ્રદ્ધા એટલે શુદ્ધ શ્રદ્ધા સમજવાની છે. શુદ્ધ શ્રદ્ધા એટલે સમ્યક્દર્શન. અને તે જેને હોય તે સમ્યગ્દૃષ્ટિ કહેવાય. સમ્યગ્દૃષ્ટિના સંશય, વિપર્યય અને અનધ્યવસાય જે લોકવ્યવહારમાં અજ્ઞાન કહેવાય છે, તે પણ જ્ઞાન કહેવાય છે. તો પછી નિર્ણયાત્મક જ્ઞાન તો જ્ઞાન કહેવાય તેમાં નવાઈ જ શી?

તે જ પ્રમાણે મિથ્યાદૃષ્ટિના નિર્ણયાત્મક જ્ઞાનો જ્યારે અજ્ઞાન કહેવાય છે, તો પછી તેના સંશય, વિપર્યય અને અનધ્યવસાય તો અજ્ઞાન કહેવાય તેમાં તો આશ્ચર્ય જ શું છે?

આ વિષે વિશેષાવશ્યક ભાષ્યના અને વૃત્તિના અવતરણો ખાસ ધ્યાન ખેંચે તેવા છે—

" मिथ्यादृष्टीनां संबन्धिनस्ते संशय-
विपर्ययाऽनध्यवसायाः निर्णयश्चाज्ञानम् ।
इतरेषां तु सम्यग्दृष्टीनां संबन्धिनस्ते ज्ञानम् ।
आगमे च संशयादिरूपं निश्चयरूपं वा मिथ्यादृष्टेः
सर्वमप्यज्ञानम् ।
सम्यग्दृष्टेस्तु तदेव सर्वं ज्ञानम् । "

વિ૦ આ૦ ભા૦ ૩૧૮ ગાથાની વૃત્તિમાં.

" एकं जानन् सर्वं जानाति, सर्वं च जानन् एकमिति । इति सर्वमयं सर्वं सम्यग्दृष्टेर्यद्वस्तु ॥ "
ननु एवं विध परिज्ञानं तर्हि केवलिन एव भवति ।

नाऽन्यस्य । तस्य सूक्ष्माऽतीत-व्यवहिता-ऽमूर्तादिसमस्तवस्तुग्रहणासमर्थत्वात् । सत्यम् । साक्षादित्थं केवल्येव जानाति तद्वचन-श्रद्धानद्वारेण पुनर्भावतोऽन्योऽपि सम्यग्दृष्टिः सर्वं एकैकं वस्तु सर्वमयं जानाति ।

आगमो हि केवलिनैतत्प्रणीतम्, तद्यथा— " जे एगं जाणइ से सव्वं जाणइ, जे सव्वं जाणइ से एगं जाणइ । सम्यग्दृष्टेश्च सर्वस्याऽप्ययमागमः प्रमाणमेव, अन्यथा सम्यग्दृष्टित्वायोगात् । ततश्च यद्यपि सर्वैः सम्यग्दृष्टिरिदं सर्वं सर्वमयं वस्तु न जानाति, तथापि यथोक्तागमश्रद्धानद्वारेण भावतो जानात्येवेति ।

अतः सर्वदैवाऽयं ज्ञानी भण्यते, जाग्रतः, स्वपतः, तिष्ठतः, चलतश्चाऽस्य परमगुरुप्रणीतयथोक्तवस्तुस्वरूपाभ्युपगमस्य चेतसि सर्वदैवाऽविचलत्वात् ।

प्रयोजनादिवशादेकपर्यायितया वस्तु गृह्णानोऽप्यसौ भावतः परिपूर्णाऽनन्तपर्यायमेव गृह्णाति । अतः सर्वदैव भावतः प्रतिपन्नयथावस्थितवस्तुस्वरूपस्य संशयादिकालेऽपि सम्यग्दृष्टेर्ज्ञानमेव ।

अतस्तेषां [मिथ्यादृष्टिनां] निश्चयरूपं संशयादिरूपं च सर्वमज्ञानमेव ज्ञाननिबन्धनस्य भुवनगुरुनिर्णीतयथावस्थितवस्त्वभ्युपगमस्य कदाचिदप्यसत्त्वात् । अतः संशयाऽनध्यवसायवद्भ्यो विशेषततरमस्याऽज्ञानम् ।

सर्वत्र मोक्षे, तत्साधने संसारे, तत्साधने नारकादि वस्तुनि वा, तस्य मिथ्याभिनिवेशात् सर्वज्ञोक्तविपरीताध्यवसायात्, घटे पटबुद्धिवत् ।

વિ૦ આ૦ ભા૦ ૩૨૦ થી ૩૨૪ સુધીની ગાથા અને વૃત્તિમાંના અવતરણો.

અર્થ—મિથ્યાદૃષ્ટિ સંબંધી તે સંશય, વિપર્યય અને અનધ્યવસાય તથા નિર્ણય જ્ઞાન પણ અજ્ઞાન છે. તે સિવાયના સમ્યગ્દૃષ્ટિ સંબં-

ધિના તે સંશયાદિ ચારેય જ્ઞાન છે. આગમમા પણ સંશયાદિરૂપ અને નિશ્ચયરૂપ મિથ્યાદષ્ટિના સર્વ અજ્ઞાન છે સમ્યગ્દૃષ્ટિને તો તે જ સર્વ જ્ઞાન છે

વિ. આ ભા ૩૨૮ ગાથાની વૃતિમા એકને જાણતા સર્વ જાણે છે અને સર્વને જાણતો એકને પણ એમ સમ્યગ્દૃષ્ટિ સર્વવસ્તુ સર્વમય જાણે છે.

પ્રશ્ન—આવુ જ્ઞાન તો કેવળજ્ઞાની ભગવતને જ હોઈ શકે બીજાને હોઇ શકે નહીં, કેમકે બીજા સૂક્ષ્મ-ક્ષણા ભૂતકાળનુ દૂર વ્યવહિત, અમૂર્ત વગેરે સઘળી વસ્તુઓ જાણી શકે નહીં

ઉત્તર—તમારી વાત ઠીક છે, કેમકે આ પ્રમાણે સાક્ષાત્ તો કેવળી ભગવતો જ જાણી શકે છે, પરંતુ તેમના વચન ઉપરની શ્રદ્ધાદ્વારા દરેક સમ્યગ્દૃષ્ટિ સર્વવસ્તુ સર્વવસ્તુમય ભાવથી–હૃદયથી જાણી શકે છે આગમોમા કેવળી ભગવતોએ કહ્યુ છે કે "એક ને જાણે તે સર્વને જાણે અને સર્વને જાણે તે એકને જાણે"

સમ્યગ્દૃષ્ટિને તો સર્વ આગમ પ્રમાણભૂત જ છે, જો આગમને પ્રમાણભૂત ન માને તો સમ્યગ્દૃષ્ટિ જ ન ગણાય, એટલે જો કે દરેક સમ્યગ્દૃષ્ટિ આ પ્રમાણે સર્વ વસ્તુને સર્વમય જાણી શકતા નથી, તો પણ ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણેના આગમ ઉપરની શ્રદ્ધા દ્વારા સર્વ વસ્તુઓને સર્વમય ભાવથી જાણે છે માટે એ જાગતા, સૂતા, ચાલતા, બેસતા જ્ઞાની જ કહેવાય છે, કેમકે પરમગુરુએ પ્રણીત આગમોક્ત વસ્તુના સ્વરૂપનો સ્વીકાર તેના હૃદયમાં નિશ્ચય હોય છે

પ્રયોજનાદિ નિમિત્તોને લીધે વસ્તુના એકાદ પર્યાયની મુખ્યતયા વસ્તુને ગ્રહણ કરે તો પણ વાસ્તવિક રીતે તે પરિપૂર્ણ અને નિર્ણયાત્મક વસ્તુને સ્વીકારે છે, માટે હમેશા ભાવથી યથાવસ્થિત વસ્તુનું સ્વરૂપ ગ્રહણ કરનાર હોવાથી સમ્યગ્દૃષ્ટિના સંશયાદિક વખતે પણ જ્ઞાન જ હોય છે અને તે મિથ્યાદષ્ટિવાળાઓને નિશ્ચયરૂપ કે સંશયાદિરૂપ સર્વ અજ્ઞાન જ ગણાય છે, કેમકે જ્ઞાનના કારણભૂત ત્રિભુવનગુરુએ નિર્ણિત કરેલ યથાવસ્થિત વસ્તુનો સ્વીકાર તેને કદી નથી હોતો માટે સંશય, અનધ્યવસાય વગેરે વાળા કરતા મિથ્યાદષ્ટિને વિશેષતર અજ્ઞાન હોય છે

સર્વ ઠેકાણે એટલે કે મોક્ષમા, તેના સાધનોમા, સંસારમા કે તેના સાધનોમા અથવા નારકાદિ પદાર્થોમા તેનો મિથ્યા અભિનિવેશ હોય છે, કેમકે સર્વજ્ઞ ભગવતના કહ્યા કરતા વિપરીત વિચારણા તેની હોય છે જેમ ઘડામા કપડાનુ ભાન થાય છે તેમ

આ શાસ્ત્રવાક્યો પ્રમાણે જોતા સમ્યગ્દૃષ્ટિના તમામ પ્રકારની જ્ઞાનમાત્રાઓ જ્ઞાન તરીકે જ જૈન શાસ્ત્રકારોને સમ્મત છે, માટે આત્માર્થી જીવોએ સમ્યગ્દૃષ્ટિ બનવા પ્રયાસ કરવો એ જ જીવનનુ મુખ્ય ધ્યેય હોવુ જોઇએ સમ્યગ્દર્શન વિના ગમે તેવા જ્ઞાનની સાર્થકતા થતી નથી એમ ઉપરના જૈનશાસ્ત્રના વાક્યો આપણને બોધ આપે છે

વિવિધ શાસ્ત્ર, કળા અને વિજ્ઞાનોના અભ્યાસરૂપ અધિગમ જ્ઞાનો પણ એવા અને એવી રીતે કરવા જોઇએ કે જેથી સમ્યગ્દૃષ્ટિપણું પ્રાપ્ત થાય તત્સાધક અભ્યાસ આદરણીય અને તત્બાધક અભ્યાસ અનાદરણીય એવો જૈનશાસ્ત્રકારોનો સ્પષ્ટ આદેશ હિતેચ્છુઓએ ધ્યાનમા લેવા જેવો છે

અહિંસાની અદ્ભુત શક્તિ—વિધિના ઉલટા રાહ

[૭]

લેખક: શ્રીયુત મોહનલાલ દીપચંદ ચોકસી.

પાછા ફરવાનો સમય થઈ ગયા છતાં, મૃગાવતી પોતાની સખી સાથે જે સ્થાને રાજકુમાર મહેન્દ્રનો રથ ઊભો છે ત્યાં નજીકમાં એકાદ ઓઠકનો આશ્રય લઇ, કુમારના આગમનની માર્ગપ્રતીક્ષા કરી રહેલ છે. એના નયનો વારંવાર મંદારગિરિનાં પગથિયાં પરથી ઊતરી આવતી જનસંખ્યા પર પડી રહ્યાં છે. હૃદયમાં આનંદ અને શોક ઉભય સામ સામે ખડા થયા છે, આચાર્યશ્રીની દેશના સમાપ્ત થતાં જ રાજકુમાર મહેન્દ્ર અને પેલા આઠ તરુણો ગુરુમહારાજની સમીપમાં ઊભા રહેલાં. કેટલાક માનવીઓ વંદન કરી રહ્યાં છે. બીજી તરફ કેટલીક સ્ત્રીઓ કુંવરી મૃગાવતીની આસપાસ ફરી વળી તેણીને આજની દેશના સંબંધી જાતજાતના પ્રશ્નો કરવા લાગી હતી. મંડપ ધીરે ધીરે ખાલી થતો હતો. જો કે રાજકુંવરીના ચહેરા ઉપર આજે પૂર્ણપણે હર્ષની લાલીમા પથરાઇ હતી છતાં તેણીનું મન આ નારીવૃંદના પ્રશ્નોમાંથી છૂટવાનું અને મહેન્દ્રકુમારને મળી મહાલયમાં પાછા ફરવા આતુર બન્યું હતું. વિલંબ થવાનું કારણ એની સખી જે બાજુ મહેન્દ્ર ઊભો હતો ત્યાંથી પાછી ફરી નહોતી એ હતું. જ્યાં એને આવતી જોઇ કે મૃગાવતી ઊભી થઇ ગઇ. તરત જ ઉભયે મંદારગિરિના પગથિયાં જલ્દી ઊતરવા માંડ્યા; અને જોતજોતામાં જનસમૂહ કરતાં આગળ વધી ગયા.

સખીએ કુંવરીની નજીક આવી કહ્યું કે:

'બા, સૂડી વચ્ચે સોપારી જેવું થવાનું. ભાવિ ભયંકર છે! તમારી આશાલતા નવપલ્લવિત થાય તે પૂર્વે એના મૂળમાં ઘા પડવાની પળ ખડી થઇ છે!'

'ઝટપટ કહી નાંખને એવું તે શું છે? તેં કુંવરને શું કહ્યું અને તેમણે કેવો ઉત્તર આપ્યો?'

'કુંવરીબા, આમ અધીરા ન થાઓ. કહેવાની કે જવાબ મેળવવાની તક સાંપડી જ નહિ! ગુરુ સમીપની એ મંડળીમાં જે વાર્તાલાપ ચાલી રહ્યો હતો તે સાંભળતાં જ હું તો ડરી ગઇ!

મહેન્દ્રકુમારે કહ્યું કે: 'મહારાજ સાહેબ, આપના ઉપદેશે વાતાવરણમાં અજબ અસર કરી છે. શ્રોતાવૃંદના મોટા ભાગનું વલણ હિંસાવિરોધી બની ગયું છે. અહિંસા પ્રત્યેનો પક્ષપાત જરૂર વધી ગયો છે, છતાં આ આઠ સૈનિકોની પ્રતિજ્ઞાથી કાળીમાતાનો બલિ અટકી જશે એમ હું માનતો નથી.

પુરોહિત માણિકદેવ ઘણો ખટપટી આદમી છે. એની મોરલીએ નાચતો રાજવી પોતાના મંતવ્યમાંથી કેવળ સમજાવટથી પાછો હઠે એ બનવું સંભવિત નથી. જો કાર્ય સાચે જ પાર પાડવું હોય તો મારી પ્રાર્થના આપ ધ્યાનમાં લ્યો. હું સત્વર સૈન્ય સજ્જ કરી મલ્લિપુરના સીમાડામાં આવી પહોંચું ત્યાર પછી જ આપ તરફથી કારવાઇનો આરંભ થાય. તૈયારીમાં કંઇ ઘણા દિવસો થવાના નથી. સમરાંગણની દુંદુભિ બજ્યા સિવાય પદ્મનાભ રાજાની ઘેનનિદ્રા ઊડવાની નથી, હિંસાનો આ મહાયજ્ઞ અટકવાનો પણ નથી.'

આમ આપણા મહારાજા ઉપર યુદ્ધનું વાદળ છવાય છે. હું તો એ સાંભળી તુરત પાછી ફરી. પિતાના શત્રુ સાથે પ્રેમનો મેળ કેમ બાજે? કુંવરીબા, આપણે જલ્દીથી મહેલમાં પહોંચવું જોઇએ અને આ વાતની મહારાજાને ખબર આપવી જોઇએ.'

સખીની વાત સાંભળી રાજકુંવરી ઘડી ભર તો પાષાણપુતળીવત્ સ્થિર થઈ ગઈ!

થોડી ક્ષણો વીત્યા બાદ જાણે કોઈ ઉપાય સૂઝી આવ્યો હોય એમ કુંવરી એકાએક બોલવા લાગી—

'સખી, મહેલમાં દોડી જવાની જરૂર નથી એમ કરવાથી પિતાશ્રી પર આવનાર સંકટ ટળવાનું નથી. મેં જેમને હૃદય સમર્પણ કરવાનો નિશ્ચય કર્યો છે તે મહેન્દ્રકુમારને મળીને આ કાર્યમાંથી હાથ ઉઠાવી લેવાને હું વિનવીશ. જો કે તારી વાત સાચી હોય તો 'વ્યાઘ્રતટી' જેવી વિષમ દશા મારી સામે ખડી થઈ છે એક તરફ મારા પ્રેમનું પાત્ર કુંવર છે, બીજી બાજુ જન્મ દેનાર પિતા કે એ જેમ કાળી માતાના ચુસ્ત ઉપાસક છે તેમ કુંવર આચાર્યશ્રીના પૂર્ણ ભક્ત છે. વાતાવરણમાં જે ગરમી આવી છે એ જોતા આ વેળા નવરાત્રિના દિવસો શાંતિથી પસાર થાય તેવો યોગ જણાતો નથી આ વેળા ચંડિકા દેવી કેવળ પશુઓના બળિથી સંતુષ્ટ થાય તેમ દેખાતું નથી, એની ક્ષુધા કેટલાયે નરબળિદાન ચઢાવતા પૂરાશે એ કલ્પવું મુશ્કેલ છે. ભક્તિ અને પ્રીતિ વચ્ચે ચાલતી 'Tug of War' મા વિજયશ્રી કોને વરશે? એ પ્રશ્ન મને તો મૂંઝવી રહ્યો છે! ગુરુની વાણી સો ટચના સુવર્ણ સમી ગણી શિરે ચડાવાય તેવી છે, પણ પેલા રૂદ્રમૂર્તિ પુરોહિતની આંખે જોનાર પિતાશ્રીને એ બધું સમજાવે કોણ? એટલે મને ભાવિ ભીષણ ને ભયંકર ભાસે છે.

ખેર, વિધિના રાહ વિચારવા કરતાં જે શક્ય છે અને સુલભતાથી આચરી શકાય છે એવો પ્રાર્થનાનો ઉપાય અજમાવી દે એકવાર રાજકુમારને અંતરની વાત જણાવવા દે. ડૂબતો આદમી જેમ તરણું પકડી બહાર નીકળવા પ્રયત્ન કરે તેના જેવો એ પ્રયાસ છે, છતાં 'ડાંગનું બેસવું ને તાડનું પડવું' એ ઉક્તિ અનુસાર એમાં ફતેહમંદ થઈ પણ જવાય.'

ઉપર વર્ણવેલી પરિસ્થિતિના ઉકેલ અર્થે મથાળે જણાવ્યું તેમ રાજકુંવરી મૃગાવતી પોતાની સખી સહ કુંવરના રથ આગળ આતુર નયને આગમનની વાટ જોતા ઊભા છે. પળો વીતતી જાય છે તેમ કુંવરીના હૃદયમાં ચિંતા જોર કરી રહી છે. રોજ કરતા સમય વધુ થયો છે. પિતાજી ગુસ્સે થશે એ બીક, અને એમાં વળી આજ્ઞાભંગનો ગુન્હો ઉમેરાયો છે! છતાં કુંવરને મળ્યા વિના જવાનું મન માનતું નથી! તેથી જ ગિરિની પંક્તિઓ નેત્રોનું કેન્દ્રસ્થાન બની છે.

આખરે એ મોહક ચહેરાના દર્શન થયા. મૃગાવતીનો ચહેરો પ્રફુલ્લિત થયો. માથા પરનું વસ્ત્ર જરા નીચું ખેંચી તેણી મનમાં વિચારવા લાગી કે કુંવરની સાથે વાત કરવાનો આ પ્રથમ પ્રસંગ છે તો એના શ્રી ગણેશાય નમઃ કેવી રીતે કરવા મન-પ્રદેશ પર થઈ રહેલી બાથંબાથનું પરિણામ કલ્પવું મુશ્કેલ છે છતાં કુમારનું આગમન થયું ત્યારે કુંવરીને એટલો ક્ષોભ થઈ આવ્યો કે તેણી એક શબ્દ પણ ન બોલી શકી. આસનપરથી ઊઠી રથ પાસે આવી ઊભવા છતાં મૌન ન તોડી શકી. મહેન્દ્રકુંવર પણ જેના તરફ એક કરતા વધુ વાર નેત્રો ફેંકતો એ તરુણીને પાસે ઊભેલી જોતા છતાં કંઈ જ પૂછી ન શક્યો. આમ પ્રેમીઓની મુલાકાતમાં જે મૂક અભિનય અત્યંત ભજવાતો જોવાય છે તેમ અહીં પણ ભજવાયો.

ઘડીઓ વીતતી હતી અને વિલંબ કુંવરીને શિરે વધુ જોખમ ભરતો હતો, એટલે ન છૂટકે હિંમત એકઠી કરી એ મહેન્દ્રકુમારને પ્રાર્થના કરતી નમ્ર ભાવે બોલી 'મને દુઃખ થાય એવું આપ નહીં કરો એવું મને વચન આપો.'

'રાજકુમારી, તમોને દુઃખ થાય એવું હું શું કરી રહ્યો છું એ જાણ્યા વગર મારે વચન આપવા-પણું કેવું?'

'આચાર્યશ્રીની પ્રતિજ્ઞા છે કે માતાને આ વેળા બળિ ન ચઢવો જોઈએ. એ પૂર્ણ થાય એ સારુ આપે તેઓ સમક્ષ સ્વસૈન્ય સહિત હાજર રહેવાની વાત મૂકી એ શું સાચું નથી?'

'રાજપુત્રી, એ વાત સાચી છે. હું જેમને મારા પૂજ્ય માનતો હોઉં તેમના શિરે સંકટ આવે ત્યારે

એક ભક્ત તરીકે તેમનું રક્ષણ કરવાનો મારો ધર્મ છે–એક ક્ષત્રિય તરીકેની ફરજ પણ છે.'

'રાજકુંવર, એટલે જ પશુબળિ અટકાવવા સારુ નરબળિના મહાયજ્ઞનો આરંભ કરવો! જ્યાં સામસામા સૈનિકો ખડા થાય ત્યાં માનવના માથા ધૂળમાં રગદોળાય! લોહીની નદી વહી રહે! મારા વૃદ્ધ પિતાના શિરે એ જાતનું સંકટ આવવાની વાત સાંભળી હું ધ્રૂજું છું.'

'તો પછી, માતાના ભોગને નામે મૂંગા પશુઓની જે ઘોર હિંસા થઈ રહી છે તેને ચાલવા દેવી એમ તમારું કહેવું છે?'

'નહીં, નહીં. હિંસા અટકાવવાના યત્નો જરૂર આદરવા. આપ એમાં સામેલ રહો પણ મારી વિનતિ છે કે એ વેળા મારા વૃદ્ધ પિતાના પર કોઇ પણ પ્રકારનું સંકટ આણવામાં આપ નિમિત્ત ન બનો. મારી ખાતર એ વચન આપો. સૈન્યને લાવી યુદ્ધનું રણશિંગડું ન બજાવો.'

'કુંવરી, તમારું કહેવું હું સમજ્યો છું. પિતૃભક્તિ તરીકે જરૂર એ શોભે છે. મારે સ્પષ્ટ કરવું જોઇએ કે તમારી પાસે વાત અધૂરી આવી છે. જો કે મેં ગુરુદેવ સમક્ષ સૈન્ય લઇ આવવાનો પ્રસ્તાવ મૂકેલો પણ એ વેળા એ મહાત્માએ જે શબ્દો ઉચ્ચાર્યા તે નિમ્ન પ્રકારના છે. હજુ પણ મારા કર્ણમાં એનો ગુંજારવ થઈ રહ્યો છે. એ આજે જેટલા સાચા છે એટલા જ સાચા ભવિષ્યમાં પણ રહેવાના છે. ત્રિકાળાબાધિત સત્યથી ભરેલાં છે.'

"હિંસાના સાધનોથી હિંસા નષ્ટ નથી થઇ શકતી, પાપ નથી ધોવાતું. રક્ત ધોવા સારુ જેમ જળ જેવા જુદા પદાર્થની જરૂર પડે છે તેમ હિંસા અટકાવવા સારુ અહિંસાની અગત્ય રહે છે. બળિદાન અટકાવવા સારુ સૈનિકોના શસ્ત્રો ચમકાવવા એ હિંસાનો માર્ગ ગણાય. મારે એ માર્ગ ન ખપે. અહીં તો પ્રેમના માર્ગે કામ લેવાનું. સમજાવટ એ પ્રથમ પગલું, આવી પડતાં સંકટ સામે સમભાવપૂર્વક સહનશીલતા દાખવવી એ બીજું પગલું; સામાનું હૃદય પીગળાવવું, એના અંતરમાં અજ્ઞાનતાએ ભરેલ ભ્રમ ભાંગવો અને સાચા જ્ઞાનરવિનો પ્રકાશ વિસ્તારવો એ જ ધ્યેય. બીજા પગલાંથી કદાચ એ સિદ્ધ ન થાય તો મૂંગા પશુના બળિદાન વેળા પ્રથમ પોતાની જાતને હોમી દેવી અને દેહની આહૂતિ આપીને પણ અહિંસાનો સંદેશ કેવળ પ્રેમભાવે મૂકતા જવો એ ત્રીજું પગલું. શુદ્ધ ભાવે અંતરમાં કોઇ પણ જાતના કાલુષ્ય વગર–કોઇના પણ પ્રત્યે પાપાચરણ કરી રહેલ આત્માઓ પ્રત્યે જરા માત્ર વૈર રાખ્યા વગર જો સ્વજીવન હોમી દેવામાં આવે છે તો એની અસર જરૂર થાય છે. આ નિતરું સત્ય છે. અધર્મના પંથે વળેલા માનવહૃદયને ફેરવવાનો અજાયબી ભર્યો કીમિયો છે. સંખ્યાબંધ સંતોએ અજમાવ્યાના ઉદાહરણ પણ નોંધાયેલા છે."

'રાજકુંવરી, ગુરુજીને મારી વાત જ્યાં મંજૂર નથી સાં તારા પિતાના માથે સંકટ નથી જ આવવાનું. મારા વચનની પણ જરૂર નથી છતાં જો તને સંતોષ થતો હોય તો એ આપવા હું તો તૈયાર જ છું.'

'રાજકુમાર, ઘણા દિવસોની આશા આજે આપના પ્રત્યક્ષ મેળાપથી ફળી. તે વેળાની ઊડતી નજરે આપે મારું મન હરેલું પણ આજે તો હૃદય પણ હરી લીધું છે. એના સ્મરણચિહ્ન તરીકે આ મુદ્રિકા સ્વીકારો.'

મહેન્દ્રકુમારે મૃગાવતીના નામથી અંકિત થયેલી મુદ્રિકા સ્મિતવદને સ્વીકારી, બદલામાં પોતાની વીંટી આપી અને અવારનવાર મળવાની ખાતરી આપી પોતાના રથમાં બેઠક લીધી.

રથ દ્રુતગતિએ ચંપાની દિશામાં દોડવા લાગ્યો. જ્યાં સુધી એ દેખાયો ત્યાં સુધી મૃગાવતી એ જોઇ રહી. પછી સખીની પાસે આવી, ઉભય પુલકિત હૃદયે રથમાં બેઠા અને એ રથ પણ મલ્લિપુરના રાજમહાલયની દિશામાં વહી રહ્યો. આજે કુંવરીના હર્ષને મર્યાદા નહોતી. ચિરકાળ સેવિત આશા આજે ફળી હતી, એટલું જ નહિ પણ સુંદર ભવિષ્યની આગાહી

अगुरुलघुपर्याय.

લેખક રા. રા જીવરાજભાઈ ઓધવજી દોશી. બી એ એલએલ બી.

અગુરુલઘુ પર્યાયની વિચારણામા ત્રણ સવાલો જોવાના ઉપસ્થિત થાય છે—

(૧) અગુરુલઘુ પર્યાયનો અર્થ શુ ?

(૨) અગુરુલઘુ પર્યાય છએ દ્રવ્યોમા સામાન્ય છે એટલે શુ ?

(૩) આનદઘનજી મહારાજ શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુના ત્રેવીશમા સ્તવનમા લખે છે કે—

अगुरुलघु निज गुणने देखतां,
द्रव्य सकल देखंत,
साधारण गुणनी साधर्म्यता,
दर्पण जळ दृष्टांत

એટલે શુ ?

(૧) અગુરુલઘુ પર્યાયનો સામાન્ય અર્થ એવો થઈ શકે છે કે પદાર્થ ગુરુ અર્થાત્ ભારે અને લઘુ અર્થાત્ હલકો નહિ એટલે જે ભારે કે હલકો ન હોય તેને અગુરુલઘુ કહેવાય વ્યવહારમા ગુરુત્વ અને લઘુત્વ સાપેક્ષિત વચનો છે એક જ દ્રવ્ય બીજા દ્રવ્યની અપેક્ષાએ ગુરુ કહેવાય, તે જ દ્રવ્ય ત્રીજા દ્રવ્યની અપેક્ષાએ લઘુ કહેવાય પથ્થરનો કટકો ઈટના કટકાની અપેક્ષાએ ગુરુ છે, લોઢાના કટકાની અપેક્ષાએ લઘુ-છે રુનુ પૂભડુ પવનની અપેક્ષાએ ભારે છે, ધૂળની અપેક્ષાએ હલકુ છે, અહી અગુરુ-લઘુત્વનો વિચાર ચાલે છે, એટલે તેમા તો વસ્તુસ્વરૂપની–નિશ્ચયદષ્ટિની સભાવનાને જ અવકાશ રહે છે. ગુરુત્વાકર્ષણનો નિયમ એવો છે કે ભારે પદાર્થ હલકા પદાર્થને પોતા તરફ ખેચે છે આપણે અહી અગુરુલઘુ પર્યાયનો વિચાર કરવાનો છે, એટલે તે પર્યાય તો એવો હોવો જોઈએ કે જેના ઉપર ગુરુત્વાકર્ષણનો નિયમ લાગુ ન પડી શકે, અર્થાત્ દ્રવ્યની કોઈ પણ સ્થિતિ અગુરુલઘુ પર્યાયવાળી ક્યારે કહી શકાય કે જ્યારે તે સામ્યાવસ્થા state of equilibrium મા હોય અગુરુલઘુ શબ્દનો સામાન્ય અને તાત્ત્વિક અર્થ બતાવ્યા પછી જૈન-દર્શનમા અગુરુલઘુ પર્યાયવાળા દ્રવ્યો કેવી રીતે બતાવ્યા છે તેની બીજી વિચારણા કરવાની રહે છે

આપતી હતી દર્શન માત્રથી આકર્ષાયેલા પ્રેમી હૃદયો આજના વાર્તાલાપથી વધુ નજીક આવ્યા અને અરસ પરસને પિછાનતા થયા પ્રેમના વિકટ પથમા પગ માડનાર માટે એ પળો ઓછી કિમતી ન લેખાય 'પ્રેમની રીત પ્રેમી જ પારખી શકે' વિશેષ આનદ તો કુવરીના અતરમા એ હતો કે થોડા સમયમા હિસા–અહિસા વચ્ચે જે સગ્રામ ખેલાવાનો છે એમા પિતાના શિરે આવનાર સકટ નિવારવામા પોતે નિમિત્તભૂત થઈ મદારગિરિ પરના મડપમા જે આઠ તરુણોએ પ્રતિજ્ઞા લીધી એ જાહેર વાત હતી પદ્મનાભને એ સમાચાર પહોચી ચૂક્યા જ હશે એમા પોતે શસ્ત્રનો સગ્રામ નહીં થાય એવી ખાતરી દર્શાવી, પિતાનુ મન પ્રફુલ્લિત કરશે અને પોતાના એ સમાચારથી પિતા રાજી થશે આ મનોભાવ સેવતી બાળા જ્યા રથમાથી ઊતરી રાજમહાલયના દરવાજામા પગ મૂકે છે ત્યા તો રૌદ્રમૂર્તિ પિતાની ઉત્તેજિત વાણી સભળાણી

'દુષ્ટ પુત્રી, શા માટે તુ પાછી ફરી? પહાડ પરના એ નગ્ન સાધુ પાસે જ બેસી રહેવુ હતુ ને! મે ના પાડ્યા છતા તુ મડપમા ગઈ હતી ને? મારી આજ્ઞાભગ કરવાની શી શિક્ષા છે તે તુ જાણે છે કે? જા, આજથી મારી આજ્ઞા વિના આ મહેલની બહાર પગ મૂકતી નહીં'

લાલચોળ નેત્રવાળી પિતાની ભૃકુટી જોઈ, સમીપમા ઊભેલા ભયકર ચહેરાવાળા પુરોહિતને નિરખી મૃગાવતી એટલી હદે ગભરાઈ ગઈ કે મનની મનમા રહી અને સીધી અતપુરમા ચાલી ગઈ!

(ચાલુ)

(૨) જૈનદર્શનમાં પુદ્ગલ, જીવ, ધર્માસ્તિકાય, અધર્માસ્તિકાય, આકાશ અને કાળ છ દ્રવ્યો બતાવ્યા છે. તેમાં પુદ્ગલ રૂપી દ્રવ્ય છે, બાકીના પાંચ અરૂપી દ્રવ્યો છે. શાસ્ત્રમાં છએ દ્રવ્યોમાં અગુરુલઘુ પર્યાય સરખો–સાધારણ બતાવેલ છે (આગમસાર પા. ૯). તેનો અર્થ એવો થઇ શકે કે છએ દ્રવ્યો નિશ્ચય સ્વરૂપમાં અગુરુલઘુ પર્યાયવાળા છે કારણ આગમસારના પા. ૧૬ માં દ્રવ્યની નિત્ય અનિત્ય ગુણપર્યાયની વિચારણામાં અગુરુલઘુપર્યાયને છએ દ્રવ્યોમાં અનિત્ય કહ્યો છે. આ અનિત્યપણું વ્યવહારપર્યાયનયની અપેક્ષાએ માનવાનું રહે છે. જીવ વગેરે પાંચ દ્રવ્યો શુદ્ધ સ્વરૂપમાં અગુરુલઘુ જ સંભવી શકે છે, કારણ શુદ્ધ સ્વરૂપમાં સદરહુ પાંચે દ્રવ્યો અરૂપી–અમૂર્ત્ત છે. અમૂર્ત્ત–અરૂપી દ્રવ્યમાં ગુરુપણું કે હળવાપણું સંભવી શકતું નથી. પુદ્ગલ પણ શુદ્ધસ્વરૂપે પરમાણુ છે અને પરમાણુ અગુરુલઘુ છે. એટલે છએ દ્રવ્યો અગુરુલઘુ પર્યાયવાળા છે એવું આગમસારનું કહેવું દ્રવ્યોના શુદ્ધસ્વરૂપમાં વાસ્તવિક છે.

શ્રી વિશેષાવશ્યક સૂત્રના મૂળમાં અને વૃત્તિમાં અવધિજ્ઞાનની વિચારણામાં અગુરુલઘુત્વની ચર્ચા સવિસ્તર કરેલ છે. ઔદારિક, વૈક્રિય, આહારક અને તૈજસ વર્ગણાવાળા તથા તેના જેવા જણાતા બીજા સ્થૂલ દ્રવ્યો ગુરુલઘુ છે, અને કાર્મણ, મન, ભાષા અને શ્વાસોશ્વાસ તથા બીજા પરમાણુ અને આકાશ વગેરે અગુરુલઘુ દ્રવ્યો છે. આ વર્ગણાઓ ઉત્તરોત્તર સૂક્ષ્મ છે. તેમાં સૂક્ષ્મતા ઉત્તરોત્તર વૃદ્ધિ પામતાં કાર્મણ વર્ગણાથી એટલી સૂક્ષ્મતા વધે છે કે તે વર્ગણાના દ્રવ્યો અગુરુલઘુ બને છે. પુદ્ગલ દ્રવ્યને અંગે આ પ્રમાણે સ્પષ્ટતા થયેલ છે. બાકીના જીવ વગેરે દ્રવ્યો તો અગુરુલઘુ પર્યાયવાળા છે.

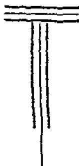
(૩) આનંદઘનજી મહારાજ શ્રી પાર્શ્વનાથજી ભગવાનના સ્તવનમાં કહે છે કે અગુરુલઘુ ગુણ સર્વ દ્રવ્યોમાં સાધારણ છે, માટે આત્મા પોતાના અગુરુલઘુગુણની શક્તિથી સકળ દ્રવ્યને જોઈ શકે છે અર્થાત્ સકળ વસ્તુના જ્ઞાન માટે આત્માને સર્વ દ્રવ્યમાં સમાનપણે રહેલ અગુરુલઘુત્વ એક સાધન (medium) બને છે. જેમ ગતિને ઉપકારક ધર્માસ્તિકાય, સ્થિતિને ઉપકારક અધર્માસ્તિકાય, વર્તણાને ઉપકારક કાળ, અવગાહનાને ઉપકારક આકાશ દ્રવ્યો જૈનદર્શનમાં સ્વતંત્ર બતાવ્યા છે તેવું સકળ વસ્તુના જ્ઞાનને ઉપકારક કોઇ સ્વતંત્ર દ્રવ્ય જૈનદર્શનમાં બતાવેલ નથી; છતાં આત્મા સર્વવસ્તુનો જાણનાર–સર્વજ્ઞ તેની શુદ્ધ અવસ્થામાં થઇ શકે છે, તો પછી શાને આધારે? આ સવાલના જવાબમાં આનંદઘનજી મહારાજ સર્વ દ્રવ્યોમાં રહેલ અગુરુલઘુત્વની સમાનતાને કારણ–સાધન (medium) તરીકે બતાવે છે. આ ઉપરથી એવી કલ્પના કરવાની રહે છે કે અગુરુલઘુત્વ એવો એક સામાન્ય સર્વ દ્રવ્યોનો પર્યાયગુણ છે કે જેમાં સર્વ વસ્તુઓનું પ્રતિબિંબ પડી શકે અને આત્મા તે પ્રતિબિંબથી સકલ વસ્તુઓને જાણી–જોઈ શકે, એટલે અગુરુલઘુત્વ ગુણ સ્વચ્છ કાચ અથવા સ્વચ્છ જળ જેવો પ્રકાશક સ્વભાવવાળો હોવો જોઇએ. તે પ્રમાણે સ્તવનમાં પણ દર્પણ અને જળનું દૃષ્ટાંત આપેલ છે. જડ વસ્તુમાં એક એવો ગુણ છે કે તે વસ્તુને જેમ જેમ સૂક્ષ્મ બનાવવામાં આવે છે તેમ તેમ તેમાં પ્રકાશતા આવે છે. રેતીમાંથી જે આરપારદર્શી કાચ બનાવવામાં આવે છે, તેમાં આવો જ પ્રયોગ કરવામાં આવે છે. રેતીને ભઠ્ઠીમાં નાંખી ઘણી જ ગરમી આપવામાં આવે છે અને તેના બનેલ રસમાંથી મલીન તત્ત્વ દૂર કરી સ્વચ્છ કાચ ઢાળવામાં આવે છે, તે પ્રમાણે ઔદારિક આદિ સ્થૂલ વર્ગણાને

સૂક્ષ્મતર કરતા કરતા કાર્મણ આદિ વર્ગણા સૂક્ષ્મતમ બનતા પ્રકાશક થાય તે બનવા જેવુ છે એટલે અગુરુલઘુ પર્યાયમા સૂક્ષ્મતાના અ શ સાથે પ્રકાશકતાના અ શની પણ કલ્પના ઊભી થાય છે આ કલ્પનાને કાઇ આધાર છે એવો સ્વાભાવિક પ્રશ્ન ઊભો થાય છે સાખ્ય દર્શનમા સત્વ, રજસ્, અને તમસ્ ત્રણ ગુણો માનવામા આવે છે ત્રણ ગુણોની સામ્યાવસ્થા (state of equilibrium) ને પ્રકૃતિ કહેવામા આવે છે, સત્વ ગુણને લઘુ અને પ્રકાશક કહેવામા આવે છે દરેક પદાર્થમા ત્રણે ગુણો પ્રધાન ગૌણપણે રહેલા છે પદાર્થમા રહેલ સત્વગુણની પ્રધાનતાને લઇને, પદાર્થો જ્ઞાનમા પ્રકાશે છે, ઇંદ્રિયો, મન અને બુદ્ધિમા ચેતનતાનો આવિર્ભાવ થાય છે, તેજમા પ્રકાશતા આવે છે, દર્પણ અને જળમા પ્રતિબિ બાત્મક શકિત આવે છે ટૂકામા સત્વગુણ પ્રકાશક ગુણ છે અને દરેક પદાર્થ ત્રિગુણાત્મક હોવાથી દરેકમા તે રહેલ છે જૈનદર્શન ધર્મ, અધર્મ, આકાશ, કાળ અને પુદ્ગલને સ્વતત્ર દ્રવ્યો માને છે. સાખ્યદર્શનની જેમ ત્રિગુણાત્મક પ્રકૃતિમાથી પાચે દ્રવ્યોની ઉત્પત્તિ જૈનદર્શન માનતુ નથી, છતા બને દર્શનોમા કેટલેક અ શે સમાનતા જોવામા આવે છે બીજુ દ્રવ્યના જે ગુણ કે પર્યાયમા પ્રકાશકપણું હોય તે જ પર્યાયમા જ્ઞેયનુ પ્રતિબિબ પડી શકે, એટલે અગુરુલઘુ પર્યાય પ્રકાશક હોવાનુ કલ્પી શકાય છે સત્વગુણ પણ પ્રકાશક છે અને સર્વદ્રવ્યોમા સાધારણ છે, એટલે સાખ્યદર્શનના સત્વગુણ અને જૈનદર્શનના અગુરુલઘુ ગુણને કાઈ સામ્યતા હોવાની કલ્પના ખડી થાય છે. ત્રીજુ આનદઘનજી મહારાજ દર્પણ અને જળમા પડતા જ્ઞેયના પ્રતિબિબનુ દૃષ્ટાત સર્વજ્ઞના જ્ઞાન માટે આપે છે સત્વગુણની પ્રરુપણામા સાખ્યદર્શન દર્પણ અને જળનુ દૃષ્ટાત આપે છે લઘુ અને ગુરુ શબ્દો પણ ત્રણ ગુણોના વિવેચનમા વપરાયેલ છે સત્વ, રજસ્ અને તમસ્ ગુણની સામ્યાવસ્થા અગુરુલઘુ માનવાની છે, કારણ તે સ્થિતિ એક state of equilibrium છે

ઉપરના વિવેચનને પરિણામે જણાશે કે અગુરુલઘુ પર્યાય દરેક દ્રવ્યમા વ્યાપી રહેલ અતિ સૂક્ષ્મતાવાળો અને પ્રકાશક ગુણ છે વસ્તુમા થતા જુદા જુદા પર્યાયોને ગ્રહણ કરે છે અને જ્ઞાની પુરુષ તે સર્વવ્યાપી ગુણમા પ્રતિબિ બિત થતા સકળ દ્રવ્યને દેખી શકે છે પદાર્થમા રહેલ અગુરુલઘુ ગુણને સાખ્યના સત્વગુણ સાથે કાઇ સામ્યતા હોવાનુ કલ્પી શકાય છે

ભાવ

ઉત્પન્ન થાયે મન મહીં, વચને થાય વિકાસ,
કાયાથી કર્તવ્યમા, ભાવતણો પ્રકાશ
આદર્શ જેવો ભાવના, તેવો થાય આકાર,
ઇચ્છા ભૃગીરૂપમા, 'અમર' એક પ્રકાર

—અમરચદ માવજી શાહ

"વૈરાગ્ય ભાવનાનાં વહેતાં ઝરણાં"

(ગતાંક પૃષ્ઠ ૧૧૯ થી શરુ)

લેખક, મુનિશ્રી લક્ષ્મીસાગરજી મહારાજ, મુઃ વરસોડા.

૨૧. રમા અને રામામાં જ જેની મતિ મુંઝાતી હોય અને ધર્મ કરવો એ તો નવરા ઓનો ધંધો છે એવું જે માને તેનામાં શું સમ્યગ્દર્શન હોય ?

૨૨. હે જીવ ! તું યાદ રાખજે કે રમા અને રામા તો માત્ર આ ભવના છે. અને ધર્મ તો ભવોભવમાં હિતકારી છે, માટે એને તું ક્યારે ય હૃદયથી અળગો કરતો નહિ.

૨૩. આ ભવમાં ખાધું, પીધું અને મોજ-મજા મારી તે આપણા બાપનું. ધર્મ કરવાથી કોનું કલ્યાણ થયું છે ? આવું માને તેનામાં શું સમ્યગ્દર્શન હોય ?

૨૪. જેઓ સંસારમાં જ લહેર માનતા હોય તેઓમાં સમ્યગ્દર્શન હોઇ શકતું નથી, એટલું જ નહિ પણ તેઓને ભવાભિનંદી કહી શકાય.

૨૫. જેમ આંખમાં તણખલું ખૂંચે તેમ જેના હૈયામાં સાધુઓ ખૂંચતા હોય તેનામાં શું સમ્યગ્દર્શન છે ?

૨૬. છતી શક્તિએ પ્રમાદ–પિશાચને વશ થઇ પરોપકાર કરવાના કાર્યથી દૂર રહેનારા ભાવાચાર્યો પોતાની ફરજથી શું દૂર નથી ?

૨૭. જે શાસનના પ્રતાપે માનપાન મળે, લાખોપતિ અને કોટ્યાધિશો આવીને પગમાં પડે અને પાણી માગતાં દૂધ મળે, તે શાસનનો દ્રોહ કરનારાઓ શું ભાવાચાર્ય કહેવાય ?

૨૮. જેઓ મમતાથી બંગલામાં રંગે રમતા હોય, મોટરોમાં મોજ મારતાં હોય, અહર્નિશ ામિનીના સહવાસમાં વસતા હોય, ખેતીવાડી પણ કરતા હોય યા તો કરાવતા હોય, કૂટમાં તો કીડા જેવા બની ગયા હોય, મધ્યરાત્રિએ પણ મજેથી ભોજનપાન કરતા હોય, મજેના શાણી-છાપના બૂટ અથવા પાવડીઓ પણ પહેરતા હોય, વ્યાજે નાણું ધીરતા હોય, નાણું ન પતે એવું હોય તો કોર્ટોમાં દાવા કરીને જરુર પણ લાવતા હોય, તો આવાઓને શું મહાત્મા-ઓ તરીકે ઓળખાવાય ખરા ? કદી જ નહિ. જો આવાઓને મહાત્માઓ તરીકે માનીએ, તો પછી જગતના સઘળા ગૃહસ્થોને મહાત્માઓ તરીકે માનવા રહ્યા. તો પણ જગત ઝુકનેવાલે હય ઝુકાનેવાલે ચાહીએ.

૨૯. શિવરમણીના રસિયાઓએ તો ભાવા-ચાર્યનું નામસ્મરણ કહીયે ચૂકવું નહિ, એટલું જ નહીં પરંતુ પાપાચાર્યોનો દૂરથી જ સર્પની માફક ભયંકર માનીને–ત્યાગ કરવો જોઇએ.

૩૦. અરે ! અનંત ઉપકારી મહાપુરુષો ત્યાં સુધી ફરમાવે છે કે જેમ વિષ્ટામાં પડેલી ચંપક-માલા મસ્તકે ધારણ કરવા લાયક રહેતી નથી તેમ પતિતોના સ્થાનમાં રહેલ સુવિહિત મહા-ત્માઓ પણ પૂજ્ય નથી.

૩૧. દુનિયા કહે છે કે જેણે પૂર્વે તપ કર્યો હોય તે રાજા થાય. તો પોતાને આસ્તિક મના વનાર ધર્મના મહિમાને ન માને એ કેવી વાત !

૩૨. ધર્મના મહિમાને નહિ માનનારા મહાકૃતઘ્નશિરોમણી છે.

૩૩. પાપાનુબંધી પુણ્યકર્મના ઉદયે કદાચ અનાડીયો આ ભવની વિપત્તિને ન પણ માને, તો પણ પરભવમાં તો તે અવશ્ય દુઃખી થાય છે.

...... વર્તમાન સમાચાર............

પંજાબના વર્તમાન.

કસૂર (પંજાબ)માં શ્રી આદીશ્વર પ્રભુનું ગગન ચુંબી જિનાલય બંધાઇ તૈયાર થતાં પૂજ્ય આચાર્યવર્ય શ્રીમદ્વિજયવલ્લભસૂરીશ્વરજી મહારાજશ્રીના વરદ હસ્તે પોષ શુદિ પુનમના શુભ મુહૂર્તે શ્રી અંજનશલાકા અને પ્રતિષ્ઠા સાનંદ સમારોહપૂર્વક થઇ હતી.

વિધિવિધાન વલાદવાળા શેઠ ફૂલચંદ ખીમચંદ તથા એમના સુપુત્ર ભુગભાઇ આદિએ માનંદ કરાવવા પ્રતિષ્ઠાને લગતા તમામ ક્રિયાઓ જોવાલાયક હતા.

ચૌદશના દિવસે રથયાત્રાનો વરઘોડો સમારોહપૂર્વક ચઢયો હતો. ફિરોજપુર છાવણીના મોનેરી રથમાં પ્રભુપ્રતિમા અને બગીમાં પરમોપકારી સ્વર્ગવાસી ગુરુદેવ ન્યાયાંભોનિધિ જૈનાચાર્ય શ્રીમદ્વિજયાનંદસૂરીશ્વરજી (આત્મારામજી) મહારાજની પ્રતિકૃતિ બિરાજમાન કરવામાં આવી હતી. ફિરોજપુર જૈન હાઇસ્કૂલ બૅન્ડ, લાહોરી બૅન્ડ એકત્રિત થયેલ માનવમેદનીના દિલને આકર્ષી રહ્યા હતા. કસૂર, લુધીઆના, નારોવાલ, જીરા, મુલતાન, શ્રી આત્માનંદ જૈન ગુરુકુળ પંજાબ, આત્મસંઘ લાહોરની ભજનમંડળીઓએ મનોહર ભજનોથી માનવીઓના મન જીતી લીધા હતા.

વરઘોડો ફરતા ફરતા લાલા બલ્લેશાહ ક્ષત્રીની દુકાન (જ્યાં આચાર્યશ્રીજી આદિ મુનિમંડળી વરઘોડો જોવા માટે બિરાજી હતી) પાસે આવતા માનવસાગર ઉભરાઇ રહ્યો હતો.

પંડાલમાં આચાર્યશ્રીજીના દેવતત્ત્વ અને પ્રતિષ્ઠા વિષયક મનોહર વ્યાખ્યાનો અને લાલા મંગતરામજી જૈન અંબાલવી, બાબુ જ્ઞાનચંદજી ગુજરાંવાલીયા અને લાલા ખેતુરામજી જીરાનિવાસીની અધ્યક્ષતામાં સભાઓ ભરાઇ. પંડિત પૃથ્વીરાજજી, રામકુમારજી શ્રી આત્માનંદ જૈન ગુરુકુળ પંજાબના ભૂતપૂર્વ વિદ્યાર્થી હાલ અધ્યાપક, શ્રી આત્માનંદ જૈન કૉલેજના પ્રોફેસર વિમલપ્રસાદજી, 'વિશ્વબંધુ'ના સંપાદક શ્રીયુત માધવજી આદિના ભાષણો થયા હતા.

વિશ્વકેશરી

ગ્વાલીયરનિવાસી પંડિત બંસી શાસ્ત્રીજીએ બોલતા જણાવ્યું કે આચાર્યશ્રીજીનું મહત્ત્વશાળી વ્યાખ્યાન સાંભળી હું ઘણો જ ખુશી થયો છું. આપણે આચાર્યશ્રીજીને પંજાબકેશરી કહી પોકારી રહ્યા છીએ, વાસ્તવમાં આચાર્યશ્રીજીને **વિશ્વકેશરી** કહેવા જોઇએ એમ ઠીક જ **વિશ્વકેશરી;** કેમકે આચાર્યશ્રી વિશ્વમાં વિચરી ધર્મોપદેશરૂપી સિંહગર્જના કરી પાપરૂપી પશુઓને નસાડી મૂકે છે.

બિકાનેર શ્રી સંઘના તરફથી આચાર્યશ્રીજીને બિકાનેર પધારવા જોરદાર વિનતી કરતા બાબુ રિખભચંદજી ડાગા બિકાનેરીએ જણાવ્યું, કે ગુરુદેવ! બિકાનેર શ્રીસંઘ ચાતકની પેઠે આપશ્રીજીનાં દર્શન માટે આતુર છે. વાસ્તે કૃપા કરી બિકાનેર પધારી શ્રી સંઘને લાગેલી તૃષાને શાંત કરો.

લાલા મનનરામજી અંબાલવીએ જણાવ્યું કે આચાર્યશ્રીજીને બિકાનેર શ્રી સંઘે જોરદાર વિનતી કરી, ગુજરાત, મારવાડ, કાઠિયાવાડથી પણ વિનતીપત્રો આવી રહ્યા છે. સૌ કોઇ ગુરુદેવને ચાહે છે પણ આ વૃદ્ધાવસ્થામાં આચાર્યશ્રીજીને પંજાબ ન છોડવું જોઇએ, દેવદ્રવ્યાદિની અંતર સમયાનુસાર સારી થઇ, સ્થાનકવાસી બંધુઓ અને નગરનિવાસિઓએ મદદ આપી પોતાની લાગણી બતાવી હતી.

અંજનશલાકા સંબંધી કોઇ પણ જાતનો નકરો રાખવામાં નહોતો આવ્યો.

અત્રેથી વિહાર કરી આચાર્યશ્રીજી રાજકોટ તરફ પધારશે ત્યાં વૈશાખ શુદિમાં અંજનશલાકા અને પ્રતિષ્ઠા કરાવવા વિચાર છે.

વરસોડામાં ઉપધાન તપ.

આ. શ્રી ઋદ્ધિસાગરસૂરીશ્વરજી મહારાજ, પં. શ્રી લલિતવિજયજી મહારાજ અને વિદ્વાન મુનિશ્રી હેમેન્દ્રસાગરજી મહારાજના નેતૃત્વ નીચે વરસોડામાં ઉપધાન તપની ક્રિયા ચાલે છે. સાથે મુનિરાજ જયસાગરજી મહારાજ તથા મુનિ શ્રી સમતાસાગરજી મહારાજ અને મુનિશ્રી લક્ષ્મીસાગરજી મહારાજની હાજરી છે. ઉપધાન ક્રિયામાં સારી સંખ્યામાં હાજરી છે.

સિંઘી જૈન ગ્રંથમાળા.

કલકત્તાનિવાસી શ્રી બહાદુરસિંહજી સાહેબ સિંઘીએ પોતાના પિતાશ્રીના સ્મરણમાં મુનિ જિનવિજયજીની પ્રેરણાથી 'સિંઘી જૈન ગ્રંથમાળા' નામની એક ગ્રંથપ્રકાશન યોજનાની આજથી દશ–અગિયાર વર્ષ પહેલાં શરુઆત કરી હતી. તે યોજનાદ્વારા આજ સુધીમાં ૧૫–૧૭ જેટલા અપૂર્વ જૈન ગ્રંથો સારા સારા વિદ્વાનો પાસે સંપાદિત–સંશોધિત કરાવીને પ્રગટ કરવામાં આવ્યા છે અને તે યોજના પાછળ સિંઘીજીએ લગભગ ૫૦૦૦૦) રૂપિયાનો ખર્ચ કર્યો છે. આ આખી ગ્રંથમાળા શ્રી કનૈયાલાલ માણેકલાલ મુનશીની વિજ્ઞપ્તિને માન્ય રાખીને શ્રી બહાદુરસિંહજી સાહેબ સિંઘીએ ભારતીય વિદ્યાભવનને સમર્પણ કરી છે અને તે ઉપરાંત ભારતીય વિદ્યાભવનના ભવ્ય મકાનમાં એક મધ્યવર્તી વિશાળ વ્યાખ્યાનશાળા બનાવવા માટે રૂ. ૧૦૦૦૦) નું દાન કર્યું છે. હવે પછી 'સિંઘી જૈન ગ્રંથમાળા'ના સર્વ પ્રકાશનો મુનિ જિનવિજયજીની દેખરેખ નીચે ભારતીય વિદ્યાભવન મારફત કરવામાં આવશે. ભારતીય વિદ્યાભવન જેવી પ્રતિષ્ઠિત સંસ્થાને પ્રસ્તુત ગ્રંથમાળાનું સર્વ આયોજન સોંપવા માટે તેમજ ઉપર જણાવેલ રકમનું દાન કરવા માટે શ્રી બહાદુરસિંહજી સાહેબ સિંઘીને તેમજ તેમના પ્રેરક મુનિ જિનવિજયજીને ધન્યવાદ ઘટે છે.

શ્રી યશોવિજયજી જૈન ગુરુકુળ.

સંવત ૧૯૬૮ના કારતક શુકલ પંચમી (જ્ઞાન પંચમી) ના શુભ દિવસે બાળબ્રહ્મચારી સ્વ. મુનિશ્રી ચારિત્રવિજયજી મહારાજ (કચ્છી)ના સદુપદેશથી સ્થાપવામાં આવેલ આ સંસ્થાનો રજત મહોત્સવ શ્રી શત્રુંજય મહાતીર્થની શીતળ છાયામાં ઊજવવાનું ઠરાવવામાં આવ્યું છે.

આ રજત મહોત્સવની ઊજવણીના ત્રણ દિવસો મહા શુદિ ૧૧–૧૨–૧૩ સોમ, મંગળ, બુધ તા. ૧૫–૧૬–૧૭ ફેબ્રુઆરી સને ૧૯૪૩ નક્કી કર્યા છે અને તે દિવસોએ અનુક્રમે રજત મહોત્સવ અંગેનો મેળાવડો, વિદ્યાર્થીઓના સંવાદો, છાત્રોનો મેળાવડો, વ્યાયામના પ્રયોગો ઉપરાંત જુના તથા નવા વિદ્યાર્થીઓનું સંમેલન આદિ કાર્યક્રમ ગોઠવવામાં આવેલ છે.

મહોત્સવનું પ્રમુખ સ્થાન શ્રી વઢવાણ કેમ્પ નિવાસી શ્રીમાન શેઠ રતિલાલ વર્ધમાન શાહે સ્વીકાર્યું છે.

સંસ્થાના દરેક સહાયકને તેમજ જુના વિદ્યાર્થીને આ પ્રસંગે પધારીને પ્રોત્સાહન આપવા ખાસ આમંત્રણ છે.

રૂ. ૩૦૦૦૦) મકાન ફંડ ખાતે એંચાતી રકમ હવે તેમ ન રહેવી જોઇએ માટે જૈન બંધુઓએ ઉદારતાથી તેટલો ફાળો આપવો જ જોઇએ.

સાભાર સ્વીકાર.

ધર્મવીર ઉપાધ્યાય એ નામની બુક આ સભાના પેટ્રન સાહેબો તથા માનવંતા લાઇફ મેમ્બરોને ભેટ આપવા માટે પરમકૃપાળુ આચાર્ય મહારાજ શ્રી વિજયવલ્લભસૂરીશ્વરજી મહારાજ તરફથી ભેટ મળેલ છે જે માટે આ સભા આભાર માને છે

૧ આગમસારિણી ગ્રંથ તથા ૨ સિદ્ધાન્ત રહસ્ય ભા ૧ લો. આ બંને ગ્રંથો પત્રીનિવાળી શેઠ લખમશી કેશવજી તરફથી આ સભાના માનવંતા લાઇફ મેમ્બરોને ભેટ આપવા મળ્યા છે, તે માટે આભાર માનવામાં આવે છે

આ સભાની શ્રી લાયબ્રેરી માટે ભેટ.

આ સભાના ઉપપ્રમુખ શેઠશ્રી દામોદરદાસ દીવાળજી તરફથી આ સભાની લાયબ્રેરીને ૪૧ ઇંગ્રેજી પુસ્તકો ભેટ મળ્યા છે જે માટે આભાર માનીએ છીએ

'શ્રી મહાવીર (પ્રભુ) ચરિત્ર.'

૫૨૦ પાના, સુંદર ગુજરાતી અક્ષરો, ઊંચા કાગળો, સુંદર ફોટાઓ અને સુશોભિત કપડાના મનોહર બાઈન્ડીંગથી અલંકૃત કરેલ ગ્રંથ આ સભા તરફથી પ્રગટ થયેલ છે આ ગ્રંથમાં પ્રભુના સત્તાવીશ ભવનું વિસ્તારપૂર્વક વર્ણન, ચોમાસાના સ્થળો સાથેનું લંબાણથી વિવેચન, કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયા પૂર્વેના ત્રીશ વર્ષ પૂર્વેનું વિહારવર્ણન, સાડાબાર વર્ષ કરેલા તપનું વિસ્તારપૂર્વક વિવેચન, થયેલા ઉપસર્ગોનું ઘણુ જ વિસ્તારપૂર્વક વિવેચન જેટલુ આ ગ્રંથમાં આવેલુ છે તેટલુ કોઈના છપાવેલા બીજા ગ્રંથોમાં આવેલ નથી, કારણ કે કર્તા મહાપુરુષે કલ્પસૂત્ર, આગમો, ત્રિષષ્ઠિ વગેરે અનેક ગ્રંથોમાંથી દોહન કરી આ ચરિત્ર આટલુ સુંદર રચનાપૂર્વક લંબાણથી લખ્યુ છે બીજા ગમે તેટલા લઘુ ગ્રંથો વાચવાથી શ્રી મહાવીરજીવનનો સંપૂર્ણ ખ્યાલ આવી શકે નહિ, જેથી આ ગ્રંથ મંગાવવા અમો ખાસ ભલામણ કરીએ છીએ આવા સુંદર અને વિસ્તારપૂર્વક ગ્રંથની અનેક નકલો ખપી ગઇ છે હવે જૂજ બુકો સિલિકે છે આવા ઉત્તમ, વિસ્તારપૂર્વકના વર્ણન સાથેના ગ્રંથ મોટા ખર્ચ કરી ફરી ફરી છપાવાતા નથી, જેથી આ લાભ ખાસ લેવા જેવો છે કિંમત રૂા ૩-૦-૦ પોસ્ટેજ અલગ

લખો—શ્રી જૈન આત્માનંદ સભા-ભાવનગર

શ્રી પ્રભાચન્દ્રસૂરિવિરચિત-

શ્રી પ્રભાવક ચરિત્ર (ભાષાંતર) ઐતિહાસિક ગ્રંથ.

આ એક ઐતિહાસિક કથા-સાહિત્યના ગ્રંથમાં વર્તમાનકાળના બાવીશ પ્રભાવક આચાર્યમહારાજના જીવન ઉપર કર્તા મહાપુરુષે સારો પ્રકાશ પાડ્યો છે જે જે મહાન આચાર્યનો પરિચય આપ્યો છે, તેમાં તે સમયની સામાજિક, ધાર્મિક, રાજકીય પરિસ્થિતિ, ઐતિહાસિક દષ્ટિએ આપી સુંદર (ભાષાંતર) પ્રમાણિક ઐતિહાસિક ગ્રંથ બનાવ્યો છે મુનિરાજ શ્રી કલ્યાણવિજયજી મહારાજે ઐતિહાસિક દષ્ટિએ સુંદર પર્યાલોચના લખી તે ગ્રંથની રચનામાં સુંદરતા વધારી પ્રમાણિક જૈન કથાસાહિત્યમાં ઉમેરો કર્યો છે એની સુંદર અને સરલતાપૂર્વક રચના કરેલ હોઇને આ ગ્રંથને અમુક અમુક જૈન શિક્ષણશાળાઓના ધાર્મિક અભ્યાસક્રમમાં સ્થાન મળેલ છે આ ઉપયોગી સાહિત્ય ગ્રંથ હોવાથી વાંચતા પણ ખાસ આનંદ ઉત્પન્ન કરે તેવો છે કિંમત રૂા ૨-૮-૦ પોસ્ટેજ અલગ

લખો —શ્રી જૈન આત્માનંદ સભા-ભાવનગર.

'શ્રી આત્માનંદ ગ્રંથરત્નમાળા'ના પ્રાચીન ગ્રંથોમાંથી, સંસ્કૃત ગ્રંથો માટે નમ્ર સૂચના.

વસુદેવહિંડિ—પ્રથમ ભાગ સિલિકે નથી, જેથી પ્રથમ ભાગ ખરીદ કરનાર મહાશયોએ બીજો ભાગ તુરત મંગાવી લેવો. તે પણ હવે સિલિકે જૂજ છે.

શ્રી બૃહત્કલ્પસૂત્ર—પ્રથમ ભાગ સિલિકે નથી, જેથી પ્રથમ ભાગ લેનાર મહાશયોએ બીજાથી પાંચમા ભાગ સુધી, બીજા ભાગ સુધી ખરીદેલ હોય તેમણે ત્રીજો, ચોથો, પાંચમો, ત્રીજા ભાગ સુધી ખરીદેલ હોય તેમણે ચોથો, પાંચમો ભાગ અને ચોથા ભાગ સુધી ખરીદેલ હોય તેમણે પાંચમો ભાગ સત્વર મંગાવી લેવો. તે ભાગો પણ સિલિકે જૂજ છે.

(છઠ્ઠો ભાગ તૈયાર થાય છે. તૈયાર થયે જાહેર ખબર આપીશું. હમણાં કોઈએ તે માટે લખવું નહિં.)

કર્મગ્રંથ ભાગ ૧-૨ (શ્રી દેવેન્દ્રસૂરિકૃત ટીકા) કે જે હાલ ધાર્મિક શાળાઓમાં અભ્યાસમાં પ્રચલિત છે. જેનો પ્રથમ ભાગ ખલાસ થઇ ગયેલ છે. બીજા ભાગની નકલો જૂજ છે. પહેલો ભાગ ખરીદેલ હોય તેમણે સત્વર બીજો ભાગ મંગાવી લેવો.

પ્રાચીન ચાર કર્મગ્રંથ—એક પણ કોપી સિલિકે નથી.

(ઉપરોક્ત ગ્રંથોના બીજા બધા ભાગોમાં હવે પછી કમીશન આપવામાં આવશે નહીં.)

વ્યવસ્થાપક,
'શ્રી આત્માનંદ ગ્રંથરત્નમાળા.'

'શ્રી આત્માનંદ જૈન ગ્રંથમાળા.'

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર (ભાષાંતર)—પ્રથમ ભાગ સિલિકે નથી. પ્રથમ ભાગ ખરીદનારે બીજો ભાગ (સંપૂર્ણ) તુરત મંગાવી લેવો.

સેક્રેટરીઓ.

કર્મગ્રંથ ભાગ ૧-૨ સંપૂર્ણ.

પ્રથમ ભાગ સિલિકે નથી; બીજા ભાગની ઘણી જ થોડી નકલો સિલિકે રહી છે.

૧. સટીક ચાર કર્મગ્રંથ શ્રીમદ્દેવેન્દ્રસૂરિવિરચિત-પ્રથમ ભાગ રૂા. ૨-૦-૦ (સિલિકે નથી)

૨. શતકનામા પાંચમો અને સપ્તતિકાભિધાન છઠ્ઠો કર્મગ્રંથ, દ્વિતીય ભાગ રૂા. ૪-૦-૦.

ઘણી જ કાળજીપૂર્વક તેનું સંશોધન, અમારી પ્રસ્તુત આવૃત્તિમાં સાવધાનપણે સંપાદક મહાપુરુષોએ આ બંને ગ્રંથોમાં કર્યું છે અને રચના, સંકલના વિદ્વતાપૂર્ણ કરવામાં આવેલ છે; જે ગ્રંથ જોયા પછી જ જણાય તેવું છે. બાકી તેની સાથે ગુજરાતી ભાષામાં આપેલ પ્રસ્તાવનામાં વિગતો, ગ્રંથકારનો પરિચય, વિષયસૂચિ, કર્મગ્રંથનો વિષય કયા ગ્રંથોમાં છે તેની સૂચિ, પારિભાષિક શબ્દના સ્થાનદર્શક કોષ, શ્વેતાંબરીય કર્મતત્ત્વવિષય શાસ્ત્રોની સૂચિ, કર્મવિષયના મળતાં ગ્રંથો, છ કર્મગ્રંથાન્તર્ગત વિષય દિગંબરી શાસ્ત્રોમાં કયા કયા સ્થળે છે તેનો નિર્દેશ વગેરે આપવામાં આવેલ હોવાથી અભ્યાસીઓ માટે ખાસ ઉપયોગી થયેલ છે, જે પ્રથમ બહાર પડેલ કર્મગ્રંથ કરતાં અધિકતર છે.

ઉંચા એન્ટીક કાગળો ઉપર, સુંદર ટાઇપો અને મજબૂત તથા સુંદર બાઇંડીંગમાં બંને ભાગો પ્રકટ થયેલ છે. (ફક્ત બીજો ભાગ સિલિકે હોવાથી) બીજા ભાગની કિંમત રૂા. ૪-૦-૦ પોસ્ટેજ જુદું.

લખોઃ—શ્રી જૈન આત્માનંદ સભા—ભાવનગર.

(શ્રી મહોદય પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમાં શાહ ગુલાબચંદ લલ્લુભાઈએ છાપ્યું—ભાવનગર.)

પુસ્તક ૫૦ મું. સંવત ૨૦૦૯

અંક ૮ મો. માર્ચ

પ્રકાશક,

શ્રી જૈન આત્માનંદ સભા—ભાવનગર.

આ અંકમાં

આ સભાના નવા થયેલા માનવંતા પેટ્રન સાહેબોના મુબારક નામો, ફોટા સાથે વિગતવાર નોંધ આવતા અંકમાં આપવામાં આવશે.

નવા થયેલા માનવંતા સભાસદો

૧.	શેઠ ત્ર્યંબકલાલ છગનલાલ	વઢવાણ કેમ્પ	લાઇફ મેમ્બર.
૨.	દોશી છોટાલાલ નરશીદાસ	,,	,,
૩.	ઝવેરી ચીમનલાલભાઈ માનચંદ	મુંબઈ	,,
૪.	શેઠ ઠાકરશીભાઈ લહેરચંદ	વઢવાણ કેમ્પ	,,
૫.	શેઠ મહેશચંદ્ર વ્રજલાલ	,,	,,
૬.	ઝવેરી કાળીદાસ સાંકળચંદ	મુંબઈ	,,
૭.	શ્રી સાગરગચ્છ જૈન ઉપાશ્રય	પાલણપુર	,,
૮.	શાહ પ્રભુદાસ ગિરધરલાલ	મુંબઈ	,,
૯.	દોશી ચતુર્ભુજ અમીચંદ	,,	,,
૧૦.	શાહ દલીચંદ પરશોતમદાસ	,,	,,
૧૧.	શાહ કુમુદરાય મગનલાલ હંસરાજ	ભાવનગર	,,
૧૨.	શેઠ અનંતરાય જાદવજીભાઈ	,,	,,
૧૩.	શેઠ પન્નાલાલ વર્ધમાન	મુંબઈ	,,

ભેટના ગ્રંથો.

અમારા માનવંતા પેટ્રન સાહેબો અને લાઇફ મેમ્બરોને ભેટના ગ્રંથો આ વખતે આપવાના છે. એ ગ્રંથોનું થોડું કામ બાકી છે, જેથી તે ભેટના ગ્રંથોના નામો આવતા અંકમાં આપવામાં આવશે અને તે સઘળા ગ્રંથો આવતા ચૈત્ર શુદિ પૂર્ણિમાના શ્રી સિદ્ધાચળજી પવિત્ર તીર્થની યાત્રાના માંગલિક દિવસોથી ભેટ મોકલવાનું કાર્ય શરુ કરવામાં આવશે.

શ્રી આત્માનંદ પ્રકાશ

પુસ્તક ૪૦ મુ.	આત્મ સં. ૪૭	વિક્રમ સં. ૧૯૯૯. ફાલ્ગુન
અંક ૮ મો	વીર સં. ૨૪૬૯	ઇ. સ. ૧૯૪૩. માર્ચ.

પ્રભુધ્યાન.

[તર્જ જન્મ લીયા તો જી લે બન્દે]

જો કરના વો કર લે હંસા! જીવન હે શુનશાન,
    હંસા! કર લેના પ્રભુધ્યાન   હંસા૦ [૩ વાર]
કયા બેઠા હૈ કયુ ખોતા હૈ, માનવજન્મ પ્રધાન,
    હંસા! માનવજન્મ પ્રધાન,
કયુ અક્કડ થઇ ફરતા હૈ તુ, દો દિન કે મહેમાન,
    હંસા! દો દિન કે મહેમાન,
છે ચંચળ એ પ્રાણ, હંસા! જીવન હે શુનશાન   હંસા૦ [૨ વાર] ૧
જો નમતા સો તરતા હંસા, જો ભૂલતા વહ ફરતા હંસા,
    છે ચંચળ એ પ્રાણ   હંસા૦ [૨ વાર]
ધરમકરમ ભૂલી કયુ બનતે, યૌવન મે મસ્તાન,
    હંસા! યૌવન મે મસ્તાન હંસા૦
સુખ નહીં ચ્યો જુઠે જગ મે, દુ ખો કી હૈ ખાન   હંસા૦ [૨ વાર]
    છે ચંચળ એ પ્રાણ હંસા! જીવન હે૦ [૨ વાર]
પ્રેમ મજાલે પ્રભુ કો સાચા, મુજ મન માચા તન સબ નાચા,
    છે ચંચળ એ પ્રાણ હંસા! જીવન હૈ૦ [૨ વાર] ૨
વિષ સમા વિષયો મે રમિયા, બનશો ન ગુલતાન   હંસા૦
જાએગે યશ જિન કો સમરી, શિવપુર કે મેદાન હંસા૦
    છે ચંચળ એ પ્રાણ .   હંસા૦ [૨ વાર] ૩

—સુયશ

હૃદયભાવના.

(વસંતતિલકા)

ઉદ્ધારમાં પતિતના કરવો સુયત્ન,
સંસ્કારની સફળતા મહીં હો પ્રયત્ન;
સત્કર્મમાં નિરત માનસ મારું થાય,
સત્પંથમાં મનુજનાં દિલ સૌ સુહાય. ૧

પ્રાણી બને અશુભ કર્મથીં પાપ બુદ્ધિ,
પ્રાણી બને સુભગ કર્મથીં પુણ્ય બુદ્ધિ;
જીવો વિષે વિમલને સમતાનીં બુદ્ધિ,
હોજો સદા જિનવરાનુપ્રદિષ્ટ બુદ્ધિ. ૨

કારુણ્યથી દ્રવિત થાય સદા ય ચિત્ત,
દીનોતણી નિરખી દીનદશા, પ્રતપ્ત;
ને કોઇનું વિભવપૂર્ણ નિહાળી તેજ,
આત્મા ધરે હૃદયમાં ઉછરંગ સ્હેજ. ૩

બ્રહ્મા હજો હર હજો હરિ તે કદાપિ,
અલ્લાહ કે જિન હજો વીતરાગધારી;
રાગાદિ દોષ જીતનાર પરાક્રમી જે,
સંસારના સકલ તાપ વિનાશતા જે. ૪

તે વંદ્ય છે જગતને પરમાત્મરુપ,
તે ધ્યેય છે મનુજને પરમાર્થરુપ,
સંસારનું પરમધામ વિરાગરુપ,
આત્માતણું વિમલ સત્ય અગાધરુપ ૫

સંતોષ છે પ્રણયની સરિતા વિશુદ્ધ,
સંતોષ છે વિમલ જીવનમાર્ગ શુદ્ધ,
સંતોષથી સકલ સૌખ્યની પ્રાપ્તિ થાય,
સંતોષથી વિપદસાગર શાન્ત થાય ૬

સંતોષહીન મનુજો નિજ બંધુઓના,
રક્તો વહાવી અપકીર્તિ કરે સદાએ,
તૃષ્ણાતણા વિષમ માર્ગ વિષે વહીને,
હિંસાભર્યા નરકમાં પડતા સદાએ ૭

માટે બધા મનુજ એક બની રહેજો,
સંતોષનો પરમપાવન લાભ લેજો,
ને સામ્યની નજરથી નિરખી જનોને,
વ્હેજો બધા અમર આત્મની સૌમ્ય રાહે ૮

હેમેન્દ્ર તો સકલ જીવની એકતામાં,
તલ્લીન શો બની જઇ નિરખે ધરામાં,
ચૈતન્યના સુયશ ગાય સુકાવ્યરુપે,
ને મસ્ત થૈ વિલસતો નિજ આત્મરુપે ૯

રચયિતા મુનિશ્રી હેમેન્દ્રસાગરજી મહારાજ.

મિથ્યાભિમાન

લેખક: આચાર્ય શ્રી વિજયકસ્તૂરસૂરિજી મહારાજ

વસ્તુસ્થિતિથી અણજાણ માનવસમાજમાં અભિમાનની માત્રા અધિકતર જોવામાં આવે છે. આ અભિમાન પૌદ્‌ગલિક વસ્તુનું હોવાથી મિથ્યાભિમાન કહેવાય છે. અભિમાની હમેશાં અશાંત જ રહે છે; કારણ કે તેને પ્રશંસા બહુ ગમે છે. આ પ્રશંસા બીજાની પાસેથી મેળવવાની હોવાથી જેનાતેના આગળ પોતાના વખાણ કરે છે. જો કોઇ તેનાં વખાણ સાંભળીને તેની પ્રશંસા કરે તો તે પોતે બહુ રાજી થાય છે અને કોઇ વખોડે તો તેનો વિરોધી થાય છે. પ્રશંસા બે પ્રકારની હોય છે: એક ગુણની અને બીજી સંપત્તિની. દરેક પ્રકારની કળાઓ ગુણ કહેવાય છે અને ધનધાન્ય વગેરે સંપત્તિ કહેવાય છે. સંપત્તિની પ્રશંસા કરતાં ગુણની પ્રશંસા મનુષ્યોને બહુ ગમે છે. ગુણ હોય કે ન હોય તો પણ બીજાની કરેલી પ્રશંસાથી પોતે બહુ ફુલાય છે અને સામેનો માણસ દોષી કે અપરાધી હોય તો તે તરફ લક્ષ ન આપતાં તેની ઇચ્છા પ્રમાણે વર્તવા તૈયાર થઇ જાય છે. મહાકષ્ટે ઉપાર્જન કરેલા દ્રવ્યનો વ્યય કરતા જરા યે સંકોચાતો નથી.

મિથ્યાભિમાનીનો આત્મા અત્યંત નિર્બળ હોય છે; જેથી કરીને તેના અંદર અસહિષ્ણુતા પુષ્કળ રહેલી હોય છે. પરની સંપત્તિ તથા ગુણોને જોઇને ઈર્ષાથી કલુષિત ચિત્તવાળો રહે છે. પોતે બીજાની પ્રશંસા કરી શકતો નથી તેમજ બીજાની પ્રશંસા સાંભળી પણ શકતો નથી. જે વસ્તુનું પોતાને અભિમાન હોય છે તે વસ્તુ બીજાની પાસે સારામાં સારી અને વધુ પ્રમાણમાં હોય તો તેની પ્રશંસા કરવાને બદલે ઈર્ષાથી તેને વખોડી કાઢે છે.

મનુષ્યને દરેક વસ્તુ પુન્યથી પ્રાપ્ત થાય છે. જ્યાં સુધી પુન્યબળ હોય છે ત્યાં સુધી ગમે તેટલા અપરાધ કરવા છતાં પણ તે વસ્તુ તેની પાસેથી જતી નથી, તેથી કેટલાક અજ્ઞાની દેહાધ્યાસી માનવી તે વસ્તુનું અભિમાન ધરાવે છે, કારણ કે તેને પૌદ્‌ગલિક વસ્તુની ક્ષણવિનશ્વરતાનું જ્ઞાન જરા યે હોતું નથી; તેમજ દેહથી ભિન્ન પોતાને ઓળખી શકતો નથી. પોતાને દેહસ્વરૂપ માનનારને જ મિથ્યાભિમાન હોય છે. સંસારમાં આત્માને આશ્રયીને વ્યવહાર ચાલતો નથી પણ આત્માએ ધારણ કરેલા દેહ તથા તેને ઓળખવાને માટે રાખેલા નામને આશ્રયીને અહંતા થાય છે; કારણ કે પ્રશંસા કરનાર આત્માને ઉદ્દેશીને પ્રશંસા કરતો નથી, છતાં આત્મા અજ્ઞાનતાથી એમ માને છે કે મારી પ્રશંસા થાય છે, પણ મારાથી ભિન્ન દેહની પ્રશંસા થાય છે એમ માનતો નથી.

કર્મના વિકારસ્વરૂપ દેહ તથા દેહમાં રહેલા રૂપ, બળ, બુદ્ધિ તેમજ દેહની સાથે સંબંધ ધરાવનાર ધનસંપત્તિ કે જે એક આત્માથી ભિન્ન પરવસ્તુ છે તેનું અભિમાન આત્મા પોતે કરતો હોવાથી દેહાદિની પ્રશંસા સાંભળી પોતે રાજી થાય છે અને કોઇ તેને વખોડે તો તેના ઉપર ગુસ્સે થાય છે, અને આજ વસ્તુઓ જો બીજાની પાસે હોય તો તેના પોતે વખાણ કરતો નથી પણ તેને વખોડીને રાજી થાય છે. જો કે દેહાદિ પૌદ્‌ગલિક વસ્તુઓ પોતાની

પાસે હોય કે બીજાની પાસે હોય તો પણ પોતાનાથી તો ભિન્ન-પર વસ્તુ જ છે, છતા મમત્વને લઇને દેહાધ્યાસથી પોતાની વસ્તુની પ્રશસા અને બીજાની નિદા કરે છે પગ-પૌદ્ગલિક વસ્તુઓની સ્તુતિ કે નિદા કરવાથી જીવનુ કાઇ ઇષ્ટ કે અનિષ્ટ થતુ નથી તો પણ અજ્ઞાનતાથી અહતા તથા મમતાને લઇને જીવ પોતાનુ અનિષ્ટ કરે છે પુન્યકર્મથી મળેલી પૌદ્ગલિક પરવસ્તુઓમા મમતા ધારણ કરીને મિથ્યાભિમાન કરનાર આત્મા કેવળ કલેશનો જ ભાગી બને છે અનાદિકાળથી કર્મની સાથે ઓતપ્રોત થઇ ગયેલા આત્માઓમા કોઈક વિરલો જ એવો હશે કે જે મિથ્યાભિમાન રહિત થઈને પ્રશંસાપ્રિય ન હોય સસારને અસાર માની કિનારે થનારાઓમા પણ મિથ્યાભિમાન રહેલુ હોય છે જો કે તેમની પાસે અભિમાન કરવા માટે ધનસપત્તિ વગેરે વસ્તુઓ હોતી નથી, એટલે તેનુ અભિમાન તો કરી શકતા નથી, તો પણ જેઓ દર્શનમોહનીયના દાસ બનેલા હોય છે તેમને અજ્ઞાનતાને લઈને દેહ તથા આત્માની ભિન્નતા સાચી રીતે જણાતી નથી, જેથી કરીને તેઓ ફેરવીને રાખેલા બનાવટી નામની મોટાઈ માટે કષાયોનો આશ્રય લે છે વિલાસી જીવોને તો ધન, સપત્તિ, રૂપ, બળ, જાતિ, કુળ વગેરેનું જ અભિમાન હોય છે અને તેની જ મોટાઇ અને પ્રશસા માટે પ્રયાસ કરે છે પણ ઉચ્ચ કોટીના વિકાસી પુરુષો મળધી પ્રશસા કરાવવાને સાહસ કરતા નથી, પરતુ બધુ છોડી દઇને આત્મવિકાસને માર્ગે પ્રયાણ કરવાનું કહેનારાઓ ઉચ્ચ કોટીના વિકાસી પુરુષોના ગુણોની છાયા સરખીયે ન હોવા છતા, વિકાસીપણાનું મિથ્યાભિમાન ધારણ કરીને બીજાની પાસેથી વિકાસીપણાની પ્રશસા કરાવવા પ્રયાસ કરે છે

વિકાસ આત્માનો હોઇ શકે છે, પરતુ દેહનો હોતો નથી દેહનો તો વિલાસ હોય છે મિથ્યાભિમાનનો વિલાસની સાથે સબધ છે પણ વિકાસની સાથે નથી, કારણ કે મિથ્યાભિમાન અને વિકાસ બન્ને પરસ્પર વિરોધી છે જ્યા વિકાસ છે ત્યા મિથ્યાભિમાન રહેતુ નથી પણ જ્યા મિથ્યાભિમાન હોય છે ત્યા વિલાસ હોઇ શકે છે અને તેનો પુદ્ગલાનદીપણાની સાથે ગાઢ સબધ છે ઉચ્ચ કોટીના પુરુષોમા ગણાવાની અને તેમની જેમ પૂજાવાની ઇચ્છા મિથ્યાભિમાનીને હોય છે બીજાની કરેલી પૂજા તથા પ્રશસાથી આનદ મનાવી પ્રફુલ્લિત થવુ તે એક મિથ્યાભિમાનથી ઉદ્ભવેલી વિકૃતિ છે તે વિકાસને નહિ પણ વિલાસને ઓળખાવે છે, કારણ કે વિકાસ વિકૃતિસ્વરૂપ નથી પણ વિલાસ વિકૃતિસ્વરૂપ છે અને એટલા માટે જ જો કોઈ તેમનો તિરસ્કાર કરીને વખોડે તો તેઓ આવેશમા આવી જાય છે કે જે આવેશ પણ એક વિકૃતિસ્વરૂપ છે આ આવેશ-ક્રોધ મિથ્યાભિમાનને સ્પષ્ટપણે જાહેર કરનારો છે જ્યા જ્યા ક્રોધ રહેલો હોય છે ત્યા ત્યા અભિમાન પણ અવશ્ય રહેલુ હોય છે, કારણ કે અભિમાન સિવાય ક્રોધ થઈ શકતો નથી જેને જે વસ્તુનું અભિમાન હોય છે તે વસ્તુને વખોડવાથી તેને ક્રોધ થાય છે જેમકે કોઈ પોતાને જ્ઞાની માનતો હોય તેને અજ્ઞાની કહીને તિરસ્કાર કરવાથી, વિદ્વત્તાના મદવાળાને મૂર્ખ કહેવાથી, વિકાસીપણાના માનવાળાને વિલાસી કહેવાથી એવી રીતે બીજી કોઇ પણ વસ્તુનુ અભિમાન કરનારને વખોડવાથી ક્રોધિત થાય છે અને પ્રશસા કરવાથી ફુલાય છે માટે જ તે વિકૃતિસ્વરૂપ હોવાથી દેહાધ્યાસને સૂચવે છે, કારણ કે આ બધી વિકૃતિઓ દેહાધ્યાસીને જ થાય છે કે જે એક અજ્ઞાનતાનુ ચિહ્ન છે

આત્મા પોતાના ગુણોથી કગાલ હોઇને પ્રશસા કરાયેલા પરપૌદ્ગલિક ગુણોનો પોતાના

ઓમાં ધર્મની શ્રદ્ધા હોતી નથી. તેમજ તેઓ ઇંદ્રિયોના દાસ હોય છે, જેથી કરીને તેઓ આત્માર્થી ભોળા જીવોને અવળે માર્ગે દોરી જાય છે. ભલે, તેઓ પોતાને બુદ્ધિમાન તથા વિદ્વાન માને પરંતુ તેમનાં આરંભેલાં કાર્યમાં નિરાભિમાની–ડાહ્યો માણુસ કાંઇ ખામી બતાવે તો તે મિથ્યાભિમાનને લઇને પોતની ભૂલને સુધારતો નથી; જેથી કરી પરિણામે તેને ઘણું આપત્તિવિપત્તિગ્રસ્ત થવું પડે છે કે જે એક મૂર્ખ માણુસની પ્રવૃત્તિના ફળરૂપ કહી શકાય. આવા માણુસોની બુદ્ધિ તથા જ્ઞાન સંબંધી મિથ્યા પ્રશંસા કરવામાં આવે તો તે પોતાને મોઢે જ પોતાને મૂર્ખ કહે છે કે જે એક મિથ્યાભિમાનનું ચિહ્ન છે. મિથ્યાભિમાની માણુસોનું એક લક્ષણુ છે કે તેમની જ્યારે પ્રશંસા કરવામાં આવે છે ત્યારે તેઓ હું મૂર્ખ છું એમ જણાવવામાં પણુ એક મહત્ત્વતા છે એમ સમજે છે, પણુ જો તેને મૂર્ખ કહેવામાં આવે તો મિથ્યાભિમાનને લઇને ગુસ્સે થાય છે; તપ, જપ, ધ્યાન આદિ ઉત્તમ પ્રવૃત્તિઓ પણુ મિથ્યાભિમાનના સંસર્ગથી દૂષિત થાય છે; જેથી કરી તે નિષ્ફળ જાય છે અર્થાત્ વિપરીત ફળ આપવાવાળી થાય છે. મિથ્યાભિમાનીને આર્ત્ત-રૌદ્રધ્યાન નિરંતર જ રહે છે; કારણુ કે તેના અંદર ઇર્ષા પુષ્કળ હોય છે, જેથી કરીને બીજાની પ્રશંસા સહન કરી શકતો નથી, તેમજ તેનામાં રહેલા ગુણો તથા ધનસંપત્તિ આદિને જોઇ શકતો નથી. પોતાને મહાન માની મિથ્યાભિમાનથી ફુલાયા કરે છે. મિથ્યાભિમાનીની ભાવના ઘણી જ હલકી હોય છે. તેઓ બીજાનો અભ્યુદય ઇચ્છતા નથી. દરેક બાબતમાં બીજાને પોતાનાથી હીન જોવાને આતુર રહે છે; કારણુ કે તેમને પોતાની માનહાનિનો ભય રહે છે. બીજા બધા યે મારી ખુશામત કરે અને મારા દાસ બની રહે એવી ભાવનાથી બીજાને ધનસંપત્તિ પ્રાપ્ત થવાથી પોતે બળ્યા કરે છે, અને પ્રાપ્ત ન થઇ હોય તો તેને કંગાલ જ રાખવાની ઇચ્છાવાળા હોય છે; કારણુ કે બીજો પોતાનાથી ધનસંપત્તિમાં વધી જાય તો પોતાનું માન જળવાતું નથી, માટે તે બીજાની નબળી સ્થિતિ જોઇને જ રાજી રહેવાવાળા હોય છે. આવી જ રીતે વિદ્યા, રૂપ, બળ, ઐશ્વર્યતા વગેરેમાં પણુ પોતાનાથી નબળી સ્થિતિમાં જોવાને ઇચ્છે છે; માટે જ મિથ્યાભિમાની માણુસો અધમ વૃત્તિવાળા હોય છે.

આવા માણુસો જીવનમાં પોતાનું કાંઈ પણુ શ્રેય સાધી શકતા નથી. એમને અભિમાની માણુસ જરા યે પસંદ હોતો નથી; કારણુ કે પોતે મિથ્યાભિમાની છે, એટલે બીજો અભિમાની માણુસ તેમને કાંઇ હિસાબમાં ગણુતો નથી; જેથી કરી તેઓ ચિત્તમાં ક્લેશવાળા રહે છે. એમને આખા યે જીવનમાં ક્યાંય પણુ શાંતિ કે સુખ મળી શકતાં નથી. એમને હમેશાં મોટાઇ પસંદ હોવાથી માયા–પ્રપંચ સેવે છે અને મિથ્યા ડોળ આડંબર કરે છે. માન મેળવવાને પરાધીન હોવાથી જેમ તેમ પોતાની મહત્ત્વતા વધારવાને કેટલીક મદદ માટે બીજાની ખુશામતો કરે છે. બીજાના ગુણુ ગાઇને પણુ તેની પાસે પોતાના વખાણુ કરાવે છે. જનતામાં સંપત્તિ તથા સત્તાથી માનનીય ગણુાતા માણુસોને પોતાના અનુયાયી બનાવી તેમની કરેલી પ્રશંસાથી જનતામાં યશકીર્તિ મેળવવા તેમના ગુણુ ગાઇને તેમનું બહુમાન કરે છે. આવી રીતે મિથ્યાભિમાન માનવજીવનને અધમ બનાવી ભાવી ભવમાં અધમ ગતિ આપવાવાળું હોવાથી પોતાનું હિત ઇચ્છનારાઓએ સર્વથા ત્યાગ કરવો જોઈએ કે જેથી કરીને ઐહિક જીવન સુખમય વ્યતીત કરીને ભાવીમાં શુભગતિ મેળવે.

વીતરાગ દેવની આરાધના

લેખક વકીલ ન્યાલચંદ લક્ષ્મીચંદ, બી એ એલએલ બી, મુ સાદરા

रस्य चाराधनोपाय· सदाज्ञाभ्यास एव हि ।
यथाशक्तिविधानेन नियमात्स फलप्रद· ॥

ભાવાર્થ—તેની (મહાદેવની) આજ્ઞાનો—આગમોનો સદા અભ્યાસ જ યથાશક્તિ આચરણમા ઉતારવાથી તે અવશ્ય ફળ આપતો હોવાથી તેની આરાધના-કૃપા-પ્રસાદ પ્રાપ્ત કરવાનો એક માત્ર ઉપાય-હેતુરૂપ છે

વિક્રમ સવત ૭૦૦ થી ૭૭૮ લગભગ રચેલા શ્રીમાન હરિભદ્રસૂરિકૃત અષ્ટના પહેલા અષ્ટકમા પ્રથમના ચાર શ્લોકોથી ' મહાદેવ ' કોને કહેવા, જુદા જુદા નામધારક દેવદેવીઓ, પેગમ્બરો, ધર્મસસ્થાપકો પૈકી " મહાદેવ " પદ કોને ઘટી શકે, કયા કયા મહાન ગુણોના ધારકને " મહાદેવ " શબ્દથી ઉદ્બોધન કરી શકાય, દેવગુરુ અને ધર્મતત્ત્વોમા પ્રથમ દેવ તત્ત્વની કોટિમા મૂકી શકાય તેવા મહાન પુરુષસિંહ કોને સમજવા, મહાદેવની ગણનામા આવી શકે તેવા પરમોપકારી મહાત્માને કઈ રીતે ઓળખી શકાય-તે બધી બાબતોનુ કેવળ ન્યાય બુદ્ધિથી નિષ્પક્ષપાત વૃત્તિથી-કેવળ સપ્રદાય દૃષ્ટિને બાજુ ઉપર રાખીને-તદ્દન સરલ અને સ્પષ્ટ છતા પણ અર્થગભીર વિવેચન કરવામા આવેલ છે આ વિવેચન એક જુદા-સ્વતત્ર લેખનો વિષય થઈ શકે તેમ હોવાથી જેને હાલ તુરત બાજુ ઉપર રાખી, સદર શ્લોકોમા તે ' મહાદેવની ' જુદા જુદા સર્વ ધર્માનુયાયીઓ કબૂલ રાખી શકે તેવી વ્યાખ્યા આપનામાં આવેલ છે અને તે **મહાદેવ**ની આરાધના, ભક્તિભાવપૂર્વકની પૂજા અને સત્કાર-સન્માન કઈ રીતે થઇ શકે તે મથાળે જણાવેલ શ્લોકથી સ્પષ્ટ કરવામા આવેલ છે આરાધ્ય દેવની આરાધના જુદા જુદા પ્રકારના અનેક ઉપાયો અને સાધનોથી કઈ રીતે થઇ શકે, તે બાબતમા ' મુડે મુડે મતિર્ભિન્ના ' ના સૂત્ર મુજબ અનેક પ્રકારના મતમતાતરો પોતપોતાના શાસ્ત્રસિદ્ધાતોના આધાર આગળ કરી લાબી લાબી પારાયણ રચી ગયા છે. જ્યારે શ્રીમાન હરિભદ્રસૂરિ મહારાજ આવી બધી પારાયણના સારનુ દોહન કરીને ઉપરના એક જ શ્લોકમા આપણને પોતાનુ મારહસ્યું મદ્દ્મ સમજાવે છે

બનાવવામાં, પ્રભુના શરીર ઉપર રસિક કલાપૂર્વક ગોઠવવામાં તેમજ પૂજાની અન્ય સાધન-સામગ્રી એકઠી કરી, તેનો ઉપયોગ કરવામાં કલાકોના કલાકોનો આનંદ અને રસપૂર્વક ભોગ આપે છે અને સંગીત, ગીત, વાદ્ય અને નૃત્યના સુસજ્જ સાધનોની મદદથી પરમાત્મા પ્રભુની સ્તુતિ અને ગુણગાનમાં, ઘડીભર દુન્યવી તમામ વસ્તુઓને ભૂલી જઈ ભક્તિ-ભાવ અને પરમોલ્લાસપૂર્વક આનંદમગ્ન બની રહે છે; તેમજ જપમાળાની મદદથી ધ્યાનારુઢ થઇ એકતાનતા સાધે છે.

આ બધી વસ્તુઓના દિનપ્રતિદિનના સતત અને ચાલુ અભ્યાસથી કવચિત્ ચિત્તની તન્મયતા અને એકાગ્રતા ન જ થવાની હોય તો પણ યાંત્રિક ઘટનાની માફક તે આપોઆપ બની રહે છે; એટલે કવચિત મન અન્ય વિચારણામાં રોકાઇ ગયું હોય તો પણ રોજની કાર્યપ્રણાલિકા યથાપ્રકારે જળવાઇ રહે છે અને અન્ય સાવદ્ય યોગથી નિવૃત્તિ મેળવેલી હોઇ પરમાત્મદેવની ભક્તિ-પૂજામાં તલ્લીન રહે તો ભક્તજન પોતાને ધન્ય અને સાધક દશામાં આગળ વધેલો માની લઇ આત્મસંતોષ મેળવતો રહે છે. આરાધ્યદેવની આરાધનાનો આ એક અગત્યનો પ્રકાર છે અને તે ઉક્ત મહાદેવની આજ્ઞાના અભ્યાસનું પરિપકવ પરિણામરૂપ જ છે.

ઉપરોક્ત પ્રકારે સાધકદશામાં આગળ વધતો મનુષ્ય, વધતા ઓછા અંશે, શુદ્ધ હૃદયપૂર્વકની ભાવનાના પ્રમાણમાં પોતાના આત્માનું કલ્યાણ સાધતો, સાધ્યદિશા તરફ પ્રયાણ કરતો જણાય છે: જૈનદૃષ્ટિએ આવી દેવપૂજાના બે ભેદ પાડવામાં આવેલ છે. તે દ્રવ્યપૂજા અને ભાવપૂજા. તેમાં પણ **અધિકારીવશાત્ શાસ્ત્રે ધર્મસાધન સંસ્થિતિઃ** એ સૂત્ર અનુસાર શાસ્ત્રમાં ધર્મના સાધનોની વ્યવસ્થા અધિકારીની અપેક્ષાએ રાખવામાં આવેલી હોવાથી ગૃહસ્થદશામાં રહેલ મનુષ્ય માટે, જ્યારે બંને પ્રકારની પૂજાની આવશ્યક્તા સ્વીકારવામાં આવેલ છે ત્યારે સાધુદશામાં રહેતા પુરુષ માટે ફક્ત **ભાવપૂજા**ની જ આવશ્યક્તા સ્વીકારવામાં આવેલ છે. વળી દ્રવ્યપૂજા તે ભાવપૂજાનું નિમિત્ત ગણાવવામાં આવેલ હોવાથી, મુખ્યતા, મહત્વતા-પ્રધાનતા તો ભાવપૂજામાં જ રહેલી છે.

ઉત્તમ પ્રકારની વિપુલ સાધનસામગ્રી દ્રવ્યપૂજાને ઉચ્ચ સ્થાન ઉપર મૂકવામાં, તેની યથા પ્રકારે ખીલવણી કરવામાં ઘણી મદદગાર થઇ પડે છે અને તેવી દ્રવ્યપૂજા હૃદયના શુદ્ધ ભાવો અને પવિત્ર ભાવનાઓમાં પ્રેરણાદાયી હોવાથી, દ્રવ્યપૂજામાંથી ભાવપૂજામાં પ્રવેશ થતાં આનંદ અને ઉલ્લાસની અવધિ થઇ રહે છે; એટલું જ નહિ પણ પૂર્ણ ભક્તિ, એનાથી શુદ્ધ હૃદયની તલ્લીનતા અને તાદાત્મ્ય ભાવ જાગૃત થાય છે.

મહાદેવ—તીર્થંકર ભગવાન-વીતરાગ પરમાત્માના આવા પ્રકારના ભક્તિયોગમાં પણ જૈન દૃષ્ટિએ-આર્ય સંસ્કૃતિપોષક અન્ય સાંપ્રદાયિક દૃષ્ટિ કરતાં એટલી વિશેષતા અગર ભિન્નતા ધરાવે છે કે વીતરાગ પરમાત્મા આપણા આરાધ્યદેવ, વીતરાગદશામાં હોઇ આપણા તરફના ભકિતભાવની લાલચ કે અપેક્ષા રાખતા નથી; તેમજ આપણી ભકિતને વશ થઇને કે આપણા ભક્તિભાવથી પ્રસન્ન થઇને કે આપણી દુઃખપૂર્ણ દયાપાત્ર સ્થિતિથી દયાર્દ્ર બનીને યા તો આપણા ઉપર પ્રીત થઇને સામાન્ય કોટિના દેવદેવીને જેમ તપજપ કે પ્રશંસા કે ખુશામત કે લલચાવનારી વસ્તુઓથી રીઝાઇને વરદાન આપવા જેમ તૈયાર થઈ જાય છે, તેમની માફક વીતરાગ પરમાત્મા આપણને

કઇ વરદાન આપવાના નથી તેમજ એમ પણ કહેવાના નથી કે **अहं त्वा सर्वपापेभ्यो मोक्षयिष्यामि मा शुच ॥**

ભાવાર્થ—હુ તને સઘળા પાપોથી મુક્ત કરીશ, શોક કર નહિ આમ છતા પણ તેનો ફલિતાર્થ એ નથી કે જૈન દષ્ટિએ પરમદેવ પરમાત્મા તરફના ભક્તિભાવની–ભક્તિયોગની કઈ કીમત જ નથી જુદા જુદા અનેક વિદ્વાન મુનિવરોકૃત અષ્ટપ્રકારી અને સત્તર ભેદી પૂજાઓ વગેરેમા જુદા જુદા પ્રકારની ઉત્તમોત્તમ દ્રવ્ય પૂજાથી તેમજ ઉત્કૃષ્ટ ભાવપૂજાથી અનેક મહાપુરુષો સિદ્ધિપદને વર્યાના જ્વલ ત દાખલાઓ આપણને મળી આવે છે અને શાસ્ત્રકારો જેને અનેક રીતે પુષ્ટિ આપે છે એટલે જૈન સ પ્રદાયમા પણ ભક્તિયોગને કોઇ અનેરુ જ સ્થાન છે આવી ભિન્ન ભિન્ન દૃષ્ટિઓમાથી પણ આપણે વિવેકબુદ્ધિના સદુપયોગથી જે મહત્તનું રહસ્ય તારવી શકીએ તે એ છે કે પરમાત્માના આલ બનથી અરિહ ત દશાનુ, તેમનુ અલૌકિક જીવનચરિત્ર અને તેમાના અનેક મહત્વના ઉપયોગી અને સન્માર્ગસૂચક મુદ્દાઓ આપણી દૃષ્ટિસન્મુખ રાખ્યાથી આપણે આપણા પોતાના જ પગ ઉપર ઊભા રહીને આપણા સદ્વર્તન અને ભાવિ જીવનના ઘડતરમા તે બધી વસ્તુઓને યોગ્ય સ્થાન આપતા તદનુસાર વર્તન કરવાથી યોગ્ય પુરુષાર્થ ફોરવીને, આપણે પણ પરમાત્મદશા પ્રાપ્ત કરવા જરૂર ભાગ્યશાળી થઇશુ વીતરાગ પરમાત્મા ક ઇ આપણને ઊપાડી મોક્ષધામમા મૂકી દેવાના નથી, પર તુ તેમની નિશ્રાયે તેમના આલ બનથી આપણા આત્માની અન ત શક્તિઓ કર્મના આવરણરૂપ જાળાઝાખરા નીચે ઢ કાઈ રહેલા હોય છે, તે આવરણો ખસી જતા પ્રગટ થાય છે અને મૂળ સ્વભાવે, નિર્મળ શુદ્ધ આત્મા પરમાત્મપદ પ્રાપ્ત કરે છે આ વસ્તુ આ રીતે લખી નાખવી બહુ સહેલી છે, પર તુ સાધ્યની પ્રાપ્તિ ઘણી જ દુર્લભ અને કષ્ટસાધ્ય છે આપણે ઉપર કહી ગયા તેમ શાસ્ત્રકારોએ તે માટે અનેક સાધનોની યોજના કરેલી છે, પર તુ તે બધા જુદા જુદા સાધનો પૈકી આપણે જે સ્થિતિમા મુકાયેલા છીએ, જે અધિકાર ઉપર સ્થિત થયેલા છીએ તેને સદર સાધનો પૈકી કયા કયા સાધનો, કેવા પ્રકારે, કેટલે દરજ્જે અનુકૂળ થઇ પડે તેમ છે તે આપણે પરમ વિવેકદૃષ્ટિથી, નિર્મળ બુદ્ધિપ્રભાથી અને પરાપૂર્વના અનુભવથી નક્કી કરી લેવાનુ રહે છે જેટલી શીઘ્રતાથી અને કુશળતા પૂર્વક આ બાબતનો નિર્ણય કરી શકાય તેમા જ આપણા ભાવિ જીવનની ઉજ્જવલતા અને આત્માનું કલ્યાણ રહેલુ છે

આરાધ્યદેવના દર્શન, પૂજા, સત્કાર અને સન્માન પરમ ભક્તિયોગના જુદા જુદા પ્રકારો છે અને આરાધનાના અનેક ઉપાયો પૈકીનો ભક્તિયોગ એક મહત્ત્વનો ઉપાય અને સાધન છે

આ પ્રકારના ભક્તિયોગનો સાધન તરીકે ઉપયોગ કરનારને આપણા જૈન મ દિરો, દેરાસરો અને ધર્મસ્થાનોમા હાલની ચાલુ પ્રવૃત્તિ કેટલે દરજ્જે અનુકૂળ થઇ પડે તેમ છે, તેમા કઈ સુધારણાને સુધારાવધારાને અવકાશ છે કે કેમ ! બાહ્ય દેખાવ, ખાલી ધામધૂમ અને ધમાલથી સૌ કોઇના જુદે જુદા ચોકાની માફક મનમાનતી વીરસ્તુતિ અને સ્તવનો ગૂકાવ્યે જવાથી ગરરાગણી કે તાલબેતાલ કે આલાપ સલાપનો કઇ પણ વિચાર કર્યા વગર, ચિત્તની શાતિ અને એકાગ્રતા પોષક પરમ શાત વાતાવરણના સ્થાને કેટલુ બધુ ડોળાયેલુ અને સ ક્ષુબ્ધ વાતાવરણ જમાવી દઇએ છીએ તે બધી બાબતો એકાદ સ્વત ત્ર લેખની જરૂરિયાત ઊભી કરે છે

અનેક સાધનો પૈકી ભક્તિયોગના સાધનનો વિસ્તારથી ઉલ્લેખ કરી ગયા બાદ આરાધના માટેના અન્ય સાધનો પણ વિચારી લઇએ એ આત્મ કલ્યાણની સાધના માટે ઉપયોગી અને જરૂરનું છે. **आणाए धम्मो** એ સૂત્રને ખ્યાલમાં રાખીને જ અષ્ટકના પ્રણેતાએ **सदाज्ञाभ्यास एव हि** ના સિદ્ધાંતને પરમ વિચારણાપૂર્વક આગળ કરેલ છે. આરાધ્ય દેવ-મહાદેવની આજ્ઞાનો સદાસર્વદા અભ્યાસ કરતા રહેવું અને તેને યથાશકિત અમલમાં મૂકતા રહેવું એ આપણી પરમ પવિત્ર ફરજ અને આવશ્યક કર્તવ્ય ગણુવા જોઈએ. શાસ્ત્રકારોએ પરમ ઉપકારક બુદ્ધિથી પોતાના વિશાળ જ્ઞાન, અભ્યાસ અને અનુભવનો આપણુ પામર જનોને લાભ આપવાની ગણતરીએ, કોઇ પણ પ્રકારની સ્વાર્થબુદ્ધિને તિલાંજલિ આપી, ભવભીરૂતાપૂર્વકની નિઃસ્વાર્થ વૃત્તિથી ધર્મશાસ્ત્રોની રચના કરેલી છે. તેમાં બાબા વાક્યં પ્રમાણું કે અંધશ્રદ્ધા કે ગતાનુગતિકતાને લેશમાત્ર સ્થાન નથી. આવા પરમ પવિત્ર ધર્મશાસ્ત્રોનું શ્રદ્ધાપૂર્વક અધ્યયન કરીએ, મનનપૂર્વક વાંચન અને અભ્યાસ કરીએ, જરૂર પ્રમાણે ગુરુગમનો લાભ લેતાં રહીએ તો આપણા જીવનમાં કંઇક અવનવો પલટો આવી જવા સંભવ છે. ધર્મશાસ્ત્રના અભ્યાસથી, પરમ વીતરાગ દેવની આજ્ઞાઓનું આપણુને યથાર્થ જ્ઞાન થાય છે અને તે જ્ઞાનમાં દિન પ્રતિદિન વૃદ્ધિ થવાથી---**ज्ञानस्य फलं विरतिः** ના સૂત્ર અનુસાર જ્ઞાનવૃદ્ધિ, વૈરાગ્ય ભાવનાને ઉત્તેજના કરે છે. વૈરાગ્યભાવ અનેક સદ્દગુણો અને શુભ વૃત્તિઓનો પોષક હોવાથી સાધ્ય તરફના પ્રયાણમાં અનેક પ્રકારની સરળતા કરી આપે છે અને ક્રમે ક્રમે સાધ્યની સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરાવે છે.

સામાન્ય જનોને સરલ અને સુતર ભક્તિયોગ કરતાં પણ આવા પ્રકારનો જ્ઞાનયોગ અને તેનાથી ઉદ્‍ભવતો કર્મયોગ, શાસ્ત્રવિહિત વિધિવિધાન અને ક્રિયામાર્ગમાં અનુરક્તના **ज्ञानक्रियाभ्यां मोक्षः**ના સૂત્રની સાર્થકતા પ્રતિપાદન કરે છે.

મોક્ષ પ્રાપ્તિને માટે, લોકના અગ્રભાગે રહેલ અક્ષરધામની પ્રાપ્તિને માટે, ઉચ્ચ સ્થાને ચડવા માટેની કોઇ નિસરણીની કલ્પના કરવામાં આવે તો, આ નિસરણીના જુદા જુદા પગથિયાં ઉપર આરુઢ થયેલ મનુષ્યો, પોતપોતાના અધિકાર અને પાત્રતા મુજબ ભક્તિયોગ, જ્ઞાનયોગ અને કર્મયોગના પ્રભાવથી જ આગળ વધ્યે જાય છે અને તેમાં જ મનુષ્યજીવનની પરમ સાર્થકતા રહેલી છે.

નાનામાં નાના કાર્યથી માંડીને તે મહાન કાર્યનો વિચાર કરવા બેસીએ તો આપણુને સ્પષ્ટ થાય છે કે તદ્દન નજીવું કાર્ય પણ તેનું યથાયોગ્ય ફળ આપ્યા વગર રહેતું નથી. સામાન્ય રીતે પાણીથી ભરેલા સરોવરમાં એક નાની કાંકરી સરખી પણ ફેંકવામાં આવે તો તે સરોવરના જળમાં નાના મોટા અનેક વર્તુલોને જન્મ આપે છે અને છેવટનું વર્તુલ સરોવરના કિનારા સુધી જઇ પહોંચે છે. તેવી જ રીતે વીતરાગ દેવપ્રણીત ધર્મશાસ્ત્રની આજ્ઞાના સદૈવ અભ્યાસથી, તેના યથાશક્તિ વિધાનથી તે અવશ્ય આપણા પ્રયાસ અને ઉદ્યમના પ્રમાણુ મુજબ ફળદાયક થઇ પડે છે.

અહીં જે યથાશકિત શબ્દ વાપરવામાં આવેલ છે તેને કોઇ ભગ્ન હૃદય કે નિરુત્સાહી-નિરાશાવાદી પુરુષ જે અર્થમાં સમજે તે અર્થમાં નહીં સમજતાં આશાવાદી અને સહૃદયી પુરુષ જે અર્થમાં સમજે તે અર્થમાં જ વપરાયેલ સમજવાનું છે. પોતાની શકિતને લેશ માત્ર ગોપવ્યા વગર અગર તો પોતાના મનબળ અને કાર્ય

શક્તિને યથાર્થ ખ્યાલ ગખ્યા વગર, તેનું યથેચિત મૂલ્યાકન કર્યા વગર આપણાથી કઈ બની શકતુ નથી એવી લાચારીપૂર્વકની નાઇલાજી ભાવના સેવ્યા વગર સપૂર્ણ ઉત્સાહ અને ખેલદિલી (sportsman spirit) થી જીવનનો વિકાસ સાધવાની બુદ્ધિથી જીવનક્રમના કાર્યપ્રદેશમા આગળ વધ્યે જવાનું રહે છે મૂળ સ્વભાવે આત્માની અનત શક્તિઓ છે અને તે ફોરવવા માટે પૂરતા બળ અને સામર્થ્યને સદુપયોગ કરી લેવાનો રહે છે ધાર્મિક કાર્યોમા હિતકારક પ્રવૃત્તિઓમા પોતાની શક્તિઓ જે અનામત લશ્કર (reserve force) તરીકે જાળવી રાખવાની મનોવૃત્તિ નરી બાલિશતા જ સૂચવે છે **नाय आत्मा बलहीनेन लभ्य** એ સૂત્ર અનુસાર આત્મા છે પરમાત્મપદ પ્રાપ્ત કરવાની ભાવનાવાળાએ પ્રબળ પુરુષાર્થ આચરવાની જરૂર છે ગળિયા બળદની માફક રસ્તા વચ્ચે બેસી જવાથી કઇ કાર્યસિદ્ધિ થઈ શકે નહીં ભાવનાશીલ મનુષ્યે તો હમેશા ઉદ્યમશીલ બની રહી પોતાના પ્રયત્નોમા આગળ જ વધતા રહેવુ જોઇએ પ્રેરણાદાયી ઉત્સાહમા વૃદ્ધિ કરનાર વાતાવરણ જ આપણા માટે ઉપયોગી છે

આરાધ્યદેવની આરાધના માટેના જે રામબાણ ઉપાય આરાધક જનો માટે શ્રી હરિભદ્રસૂરિ મહારાજ કુશળતાપૂર્વક આગળ કરે છે, તેનો આપણે યથાર્થ રીતે ઉપયોગ કરવા માટે સદૈવ તૈયાર રહેવુ જોઇએ તેવા પ્રકારની તૈયારીમા જ આપણા આત્માનુ હિત અને કલ્યાણ રહેલા છે તેવી તૈયારી જ આપણને સિદ્ધપદ તરફ દોરી જઈ શકે તેમ છે તૈયારીમા જેટલી કચાશ અને નિર્બળતા તેટલા પૂરતી ભવભ્રમણની પરપરામા વૃદ્ધિ જ થતી રહેવાની મુમુક્ષુ જનો પ્રતિદિન જ્ઞાનવૃદ્ધિ કરતા રહી—મહાદેવની આજ્ઞાનો સદૈવ અભ્યાસથી આજ્ઞાને શિરોધાર્ય ગણીને પ્રત્યેક ભવિજને-મોક્ષાર્થી પુરુષે વીતરાગ દેવની આજ્ઞાનો સપૂર્ણ શ્રદ્ધાપૂર્વક, હૃદયના શુભ ભાવપૂર્વક, પ્રસન્ન ચિત્તથી નિર્દભતાપૂર્વક, કપટ રહિતપણે યથાશક્તિ અમલ કરતા થઇ જવુ જોઈએ વિષયની પુષ્ટિમા શ્રીમાન્ અબધૂત યોગી આનદઘનજીની નીચેની ઉક્તિ અત્ર કઈક પ્રાસગિક થઈ પડશે

'ચિત્ત પ્રસન્ને રે પૂજન ફળ કહ્યુ રે,
પૂજા અખડિત એહ,
કપટ રહિતપણે આત્મઅર્પણા રે,
આનદઘન પદ એહ,
ઋષભ જિનેશ્વર પ્રિતમ મ્હારા રે

મુક્તિ

શ્રવણ થાય જો શ્રમણ મળે,
ભ્રમણા જાયને ભ્રમણ ટળે,
મમતા ગળે ને સમતા મળે,
જન્મમરણની ચિતા ટળે.

—અમરચદ માવજી શાહ

શ્રી જૈનાગમ નિયમાવલી

(ગતાંક પૃષ્ટ ૧૧૭થી શરૂ)

લેખક: આ. શ્રી વિજયપદ્મસૂરિજી મહારાજ

૮૯. બાંધેલ કર્મોનો ઉદય થવાની બાબતમાં એવો નિયમ છે કે જઘન્ય અબાધાકાલ કે ઉત્કૃષ્ટ અબાધાકાલ પૂરો થયા બાદ જ બાંધેલા કર્મોનો ઉદય થાય. દરેક કર્મની સ્થિતિના પ્રમાણમાં અબાધાકાલની ગણત્રી હોય છે. જે કર્મની જેટલા કોડાકોડી સાગરોપમની સ્થિતિ હોય, તેટલા સો વર્ષ પ્રમાણ અબાધાકાલ તે કર્મનો સમજવો. દૃષ્ટાંત તરીકે: જ્ઞાનાવરણીય, દર્શનાવરણીય, વેદનીય, અંતરાયની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ ત્રીસ કોડાકોડી સાગરોપમની છે. અહીં એક કોડાકોડી સાગરોપમ દીઠ, સો સો વર્ષની ગણત્રીએ તે ચારે કર્મોનો અબાધાકાલ ત્રણ હજાર વર્ષનો સમજવો; એટલે મોડા મોડા ત્રણ હજાર વર્ષ વીત્યા બાદ તે કર્મોનો જરૂર ઉદય થાય. બાંધેલ કર્મ જો અબાધાકાલ જઘન્ય (ઓછો) હોય, તો થોડા સમયમાં પણ તે કર્મનો ઉદય થાય છે; એટલે કર્મને બાંધનાર જીવ તે ટાઇમે તે કર્મનું ફળ ભોગવે છે. વિશેષ બીના શતક નામના પાંચમા કર્મગ્રંથની ટીકા વગેરેમાં જણાવી છે.

૯૦. ક્ષાયોપશમિક સમ્યગ્દૃષ્ટિ જીવો પણ ક્ષપકશ્રેણિની શરૂઆત કર્યા પહેલાં ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વને પામ્યા બાદ જ ક્ષપકશ્રેણિ માંડે છે. આથી સાબિત થાય છે કે મોક્ષપ્રાપ્તિના અનંતર કારણોમાં સમ્યક્ત્વ તરીકે ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ જ લઇ શકાય. ક્ષાયોપશમિક સમ્યક્ત્વ વગેરે પરંપર કારણ કહેવાય.

૯૧. શ્રી તત્ત્વાર્થસૂત્રાદિમાં ભાવ સમ્યક્ત્વ તરીકે ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ અને ઔપશમિક સમ્યક્ત્વ જણાવ્યા, તેનું કારણ એ છે કે સમ્યક્ત્વમાં અનંતાનુબંધી કષાયાદિ સાત પ્રકૃતિનો રસોદય કે પ્રદેશોદય વર્તતો નથી. ક્ષાયોપશમિક સમ્યક્ત્વમાં સમ્યક્ત્વ મોહનીયનો રસોદય ને તે સિવાયની ૬ પ્રકૃતિનો પ્રદેશોદય વર્તે છે; તેથી તેને દ્રવ્ય સમ્યક્ત્વ તરીકે ગણ્યું છે.

૯૨. ૧ ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ. ૨ ક્ષાયોપશમિક સમ્યક્ત્વ. ૩ ઔપશમિક સમ્યક્ત્વ. આ ત્રણ સમ્યક્ત્વમાં ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ જ ક્ષાયિકભાવના યથાખ્યાત ચારિત્રની માફક કાયમ રહે.

૯૩. શ્રી દંડક પ્રકરણમાં જણાવેલા વનસ્પતિકાય વગેરેના સંસ્થાનોની બીના સર્વાનુયોગમય પંચમાંગ શ્રી ભગવતીસૂત્રમાં જણાવી છે. તે સંસ્થાનો બાદરવનસ્પતિકાય વગેરેમાં જ ઘટી શકે છે.

૯૪. દંડક પ્રકરણમાં જે " **सव्वेऽवि चउकसाया** " કહ્યું છે, તે મિથ્યાત્વ ગુણસ્થાનકથી માંડીને અગિયારમા ઉપશાંત કષાય વીતરાગ છદ્મસ્થ ગુણસ્થાનક સુધીના ગુણસ્થાનકોમાં વર્તતા જીવોની અપેક્ષાએ સમજવું; કારણ કે ૧૨–૧૩–૧૪મા ગુણસ્થાનકે સત્તામાં પણ કષાયો હોતા નથી.

૯૫. અસુરકુમાર નિકાયમાં રહેનારા પરમાધાર્મિક દેવોને એક કૃષ્ણલેશ્યા હોય.

૯૬. નવગ્રૈવેયકના તથા પાંચ અનુત્તર વિમાનના દેવો પ્રયોજનના અભાવે ઉત્તર વૈક્રિય ન બનાવે.

૯૭. દેવો જે ઉત્તર વૈક્રિય બનાવે અને

મનુષ્ય જે ઉત્તર વૈક્રિય શરીર બનાવે, તે એમા વૈક્રિય શરીરના નીચેના ભાગની અપેક્ષાએ તફાવત હોય છે, પણ ઉપર ભાગની અપેક્ષાએ બને શરીરની ઊંચાઇ સરખી હોય છે, એટલે દેવો લાખ યોજનપ્રમાણ ઉત્તર વૈક્રિય બનાવે ને મનુષ્ય સાધિક લાખ યોજનપ્રમાણ બનાવે

૯૮ રત્નપ્રભા વગેરે સાત નરકમા અનુક્રમે ૧, ૩, ૭, ૧૦, ૧૭, ૨૨, ૩૩ સાગરોપમનુ ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય હોય તેમા રત્નપ્રભાનુ જે એક સાગરોપમનુ ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય જણાવ્યુ, તેટલુ આયુષ્ય બીજી નરકમા જઘન્ય છે એમ સમજવુ એમ ત્રીજી નરક વગેરેમા પણ એ ક્રમ હોય છે

૯૯ મહાવિદેહ ક્ષેત્ર અઢીદ્વીપમા પાચ હોય છે તે આ પ્રમાણે જબૂદ્વીપમા એક મહાવિદેહ, ધાતકીખડમા બે મહાવિદેહ ક્ષેત્ર, એ જ પ્રમાણે પુષ્કરવરદ્વીપના અર્ધાભાગમા બે મહાવિદેહ ક્ષેત્ર હોય છે

૧૦૦ દરેક મહાવિદેહમા બત્રીશ બત્રીશ વિજયો હોય, તેથી પાચ મહાવિદેહની ૧૬૦ વિજયો થાય તેમા દરેક મહાવિદેહની ૮, ૯, ૨૪, ૨૫મી વિજયમા હાલ તીર્થંકર વિચરે છે, એટલે બાકીની ૨૮ વિજયમા તીર્થંકર વિચરતા નથી

૧૦૧ દરેક મહાવિદેહ ક્ષેત્રમા વિચરતા તીર્થંકર હોવવાળી વિજયની સખ્યા અને તેના તથા નગરીના નામ એક સરખા જાણવા, એટલે આઠમી પુષ્કલાવતીવિજય, નવમી વપ્રવિજય, ચોવીશમી વત્સવિજય, પચ્ચીશમી નલિનાવતીવિજય.

૧૦૨ જબૂદ્વીપના મહાવિદેહ ક્ષેત્રની આઠમી પુષ્કલાવતી વિજયની પુડરગિણી નગરીમા શ્રી સીમધર સ્વામી વિચરે છે ને નવમી વપ્રવિજયની વિજયાપુરીમા બીજા શ્રી યુગમધર સ્વામી વિચરે છે, અને ચોવીશમી વત્સવિજયની સુસીમાપુરીમા ત્રીજા શ્રી બાહુ તીર્થંકર વિચરે છે તથા પચ્ચીશમી નલિનાવતીવિજયની અયોધ્યાપુરીમા ચોથા શ્રી સુબાહુ તીર્થંકર વિચરે છે

૧૦૩ પૂર્વ ધાતકીખડના મહાવિદેહક્ષેત્રની આઠમી પુષ્કલાવતી વિજયની પુડરગિણી નગરીમા પાચમા શ્રી સુજાત તીર્થંકર વિચરે છે, નવમી વપ્રવિજયની વિજયાપુરીમા છઠ્ઠા શ્રી સ્વયપ્રભ તીર્થંકર વિચરે છે તથા ચોવીશમી વત્સવિજયની સુસીમાપુરીમા સાતમા શ્રી ઋષભાનન તીર્થંકર વિચરે છે અને પચ્ચીશમી નલિનાવતીવિજયની અયોધ્યાપુરીમા આઠમા શ્રી અનતવીર્ય તીર્થંકર વિચરે છે

૧૦૪ પશ્ચિમ ધાતકીખડના મહાવિદેહક્ષેત્રની આઠમી પુષ્કલાવતીવિજયની પુડરગિણી નગરીમા નવમા શ્રી સૂરપ્રભ તીર્થંકર વિચરે છે ને નવમી વપ્રવિજયની વિજયાપુરીમા દશમા શ્રી વિશાલપ્રભ તીર્થંકર વિચરે છે તથા ચોવીશમી વત્સવિજયની સુસીમાપુરીમા અગિયારમા શ્રી વજ્રધર તીર્થંકર વિચરે છે, તેમજ પચ્ચીશમી નલિનાવતી વિજયની અયોધ્યાપુરીમા બારમા શ્રી ચદ્રાનન તીર્થંકર વિચરે છે

૧૦૫ પૂર્વ પુષ્કરાર્ધના મહાવિદેહક્ષેત્રની આઠમી પુષ્કલાવતી વિજયની પુડરગિણી નગરીમા તેરમા શ્રી ચદ્રબાહુ તીર્થંકર વિચરે છે ને નવમી વપ્રવિજયની વિજયાપુરીમા ચૌદમા શ્રી ભુજગસ્વામી તીર્થંકર વિચરે છે, તથા ચોવીશમી વત્સવિજયની સુસીમાપુરીમા પદરમા શ્રી ઇશ્વર નામના તીર્થંકર વિચરે છે, તેમજ પચ્ચીશમી શ્રી નલિનાવતીવિજયની અયોધ્યાપુરીમા સોળમા શ્રી નેમિપ્રભ તીર્થંકર વિચરે છે

૧૦૬ પશ્ચિમ પુષ્કરાર્ધના મહાવિદેહક્ષેત્રની આઠમી પુષ્કલાવતી વિજયની પુડરગિણી નગરીમા સત્તરમા શ્રી વીરસેન તીર્થંકર વિચરે છે

સમ્યગ્જ્ઞાનની કૂંચી—

યોગની અદ્‌ભુત શકિત

મૂળ લેખક : બાબુ ચંપતરાયજી જૈની બાર–એટ-લો.

(વર્ષ ૩૮ ના પૃષ્ઠ ૪૦૬ થી શરુ)

પરમાત્મ સાયુજ્યનું દિવ્ય સંકલન

“પ્રત્યેક આત્માનું સંભાવ્ય સ્વરૂપ દિવ્ય છે. બાહ્ય તેમજ આંતરિક સંયમથી દિવ્ય સ્વરૂપનો સાક્ષાત્કાર કરવો એ જીવનનું પરમ ધ્યેય છે. આત્માના દિવ્ય સ્વરૂપનો સાક્ષાત્કાર કર્મયોગ, ભક્તિયોગ, તત્ત્વજ્ઞાન અને સંયમથી થઇ શકે છે. આત્માનો સાક્ષાત્કાર થતાં આત્મા મુક્ત બને છે. આ ધર્મનું સત્ય રહસ્ય છે. ધર્મના સિદ્ધાન્તો, ધાર્મિક ક્રિયાઓ, ગ્રંથો, મંદિરો વગેરેનું મહત્ત્વ આત્મસાક્ષાત્કારનાં દૃષ્ટિબિન્દુથી ગૌણુ કહી શકાય.” **રાજયોગ.**

યોગ એ આત્મસાક્ષાત્કારનો સક્રિય માર્ગ છે. તે આત્મા અને પરમાત્મા વચ્ચે દિવ્ય સંકલનરૂપ છે. યોગથી આત્માનું પરમ ધ્યેય ચિત્તથી દૃષ્ટિગમ્ય બને છે. યોગથી પરમાત્મપદનું સાયુજ્ય થાય છે. યોગથી પરમાત્મપદ-

---

ને નવમી વપ્રવિજયની વિજયાપુરીમાં અઢારમા શ્રી મહાભદ્ર તીર્થંકર વિચરે છે, તથા ચોવીશમી વત્સવિજયની સુસીમાપુરીમાં ઓગણીશમા શ્રી દેવયશા તીર્થંકર વિચરે છે, તેમજ પચ્ચીશમી નલિનાવતી વિજયની અયોધ્યાપુરીમાં વીશમા શ્રી અજિતવીર્ય તીર્થંકર વિચરે છે.

૧૦૭. વીશે વિહરમાન તીર્થંકર દેવોમાં આઠ જાતની સંપૂર્ણ સરખામણી આ રીતે જાણવી. ૧ શરીરનો વર્ણ સોના જેવો. ૨ પાંચસો ધનુષ્યપ્રમાણ કાયા. ૩ ચોરાશી લાખપૂર્વનું આયુષ્ય. ૪ કુમારાવસ્થા ૨૦ લાખપૂર્વ સુધી. ૫ ત્રેસઠ લાખ પૂર્વ સુધી. ૬ ચારિત્રપર્યાય એક લાખપૂર્વ સુધીનો. ૭ સો ક્રોડ મુનિપરિવાર. ૮ દશ લાખ કેવલજ્ઞાની મુનિવરો. દરેક વિહરમાન તીર્થંકરદેવને હોય છે.

૧૦૮. વિજય અને તેની નગરી, ક્ષેત્રની જુદાઇને લઇને અલગ અલગ સમજવી.

૧૦૯. દરેક વિહરમાન તીર્થંકરના, ૧ લંછન. ૨ માતાના નામ. ૩ પિતાના નામ. ૪ સ્રીના નામ જુદા જુદા હોય છે.

૧૧૦. પહેલા વિહરમાન તીર્થંકર શ્રી સીમંધરસ્વામી, આ ભરતક્ષેત્રની વર્તમાન ચોવીશીના સત્તરમા શ્રી કુંથુનાથ અને અઢારમા શ્રી અરનાથ પ્રભુના અંતરકાલમાં જન્મ્યા ને તેમણે વીશમા શ્રી મુનિસુવ્રતસ્વામી અને એકવીશમા શ્રી નમિનાથના આંતરામાં દીક્ષા લીધી, અને આવતી ચોવીશીમાં થનારા સાતમા શ્રી ઉદયદેવ તીર્થંકર અને આઠમા શ્રી પેઢાલ નામના તીર્થંકરદેવના અંતરકાલ(આંતરાં)માં શ્રી સીમંધર સ્વામી નિર્વાણપદને પામશે.

॥ समाप्ता श्रीविजयपद्मसूरिप्रणीता
श्रीजैनागमनियमावलिः ॥

॥ प्रशस्तिः ॥

॥ आर्यावृत्त ॥

गयणिहिणंदिंदुमिए-विक्कमवरिसीयणेमिजम्मदिणे।
सिरिरायनयरमज्झे-गुरुवरसिरिणेमिसूरीणं ॥ १ ॥
पउमेणायरिएणं-संखेवावगमभाविजीवाणं ॥
सिरिजइणागमनियमावली कया भव्वबोहदया ॥२॥

રૂપ પરમ સુખમય સ્થિતિ પ્રત્યેનુ આત્માનું અભિગમન થાય છે યોગથી આત્મા પરમાત્મ પદનો નિકટવર્તી બને છે

ધર્મદીક્ષા અને ધર્મમાર્ગના અનેક વ્યવહારુ નિયમોમા યોગ અનુષ્ઠાનનુ સ્થાન અત્યત મહત્ત્વનુ છે યોગના સ્વરૂપ સબધી સક્ષિપ્ત અને સામાન્ય નિરુપણુ ધર્મજીજ્ઞાસુઓને માર્ગદર્શક થઇ પડે છે આથી સક્રિય યોગના પ્રાથમિક તત્ત્વોનુ આ પ્રકરણમા વિવેચન કરવામા આવ્યુ છે

યોગની શક્તિ ખરેખર અદ્ભુત છે તેથી ચિત્તની શક્તિ વધે છે યોગને કારણે આધ્યાત્મિક ઉચ્ચ આદોલનોનો પ્રતિઘોષ થયા કરે છે વિશ્વમા ચેતનની જે અનત ક્રિયાઓ ચાલી રહેલ છે તે સર્વનુ નિરીક્ષણુ અને અવબોધ પણુ થાય છે

દુનિયામા આજ સુધીમા અનેક પ્રકારના જે મહાન ચમત્કારો આધ્યાત્મિક પુરુષો, સતો, મહર્ષિઓ વગેરેએ કરી બતાવ્યા છે, તે સર્વ સકલ શાસ્ત્રોમા સર્વથી મહાન યોગશાસ્ત્રના વિગ્લ જ્ઞાનને લીધે જ થયા હતા, એમ વિશિષ્ટ રીતે મનાય છે અને તે યથાર્થ જ છે

આત્માને દુખ અને બધનનુ કારણુ સર્વથા અજ્ઞાનજન્ય છે અજ્ઞાનથી આત્માનુ સર્વ રીતે અધપતન થાય છે અજ્ઞાનથી પરમ સુખની પ્રાપ્તિમા મહાનમા મહાન આવરણુ ઉપસ્થિત થાય છે આથી જ આત્માનુ જ્ઞાન એ મુક્તિનુ પરમ સાધન છે એવો પરમ બોધ સર્વ કાળના અને સર્વ દેશોના મહાન પુરુષોએ જગતને આપ્યા કર્યો છે, પણુ સત્યનુ જ્ઞાન થયાથી જ મુક્તિ મળી જતી નથી–સત્યના સાક્ષાત્કારથી જ મુક્તિ મળે છે સત્યનો સાક્ષાત્કાર દૃઢ શ્રદ્ધાથી જ પરિણુમે છે સુશ્રદ્ધા વિના સત્યનો સાક્ષાત્કાર કોઇ કાળે નથી થઇ શકતો સત્યના સાક્ષાત્કાર માટે મનુષ્યની શ્રદ્ધા એવી જીવત હોવી જોઇએ કે, જીવનનો ભય ઉપસ્થિત થાય તો પણુ તે પોતાના માર્ગમાથી એક તસુ પણુ પાછીપાની ન જ કરે શ્રદ્ધા જોઇએ તેવી સબળ ન હોય અને આશકાનો વિચ્છેદ ન થાય ત્યા સુધી જ આત્મ સાક્ષાત્કાર નથી થઇ શકતો મનુષ્યનું હૃદય સત્યની શ્રદ્ધાથી ઓતપ્રોત થઈ જાય એટલે પરમાત્માનું અધિરાજ્ય તેને સહજ પ્રાપ્ત થાય છે અહભાવ અને શરીર આદિનો મોહ નાશ પામે છે દેહ 'મૃતવત્' લાગે છે શરીરનો વ્યામોહ છોડીને શરીરને મૃતવત્ માનનારને ખરુ જીવન અવશ્ય પ્રાપ્ત થાય છે

યોગથી સત્યના જ્ઞાનની પરિણુતિ થાય છે યોગથી જીવન્ત શ્રદ્ધાનો પ્રાદુર્ભાવ થાય છે યોગજન્ય શ્રદ્ધા પરિવર્તનશીલ નથી હોતી યોગથી પરમાત્મા સાથે એકતા સધાય છે યોગથી દૃશ્યમાન જગત અને ઇદ્રિયલાલસાઓથી અનેકતા (વિભેદ) થાય છે એમ મહા પડિત મેક્સમુલર કહે છે અને તે સત્ય જ છે

યોગથી આત્મસાક્ષાત્કારના સર્વોચ્ચ શિખરે મનુષ્યનું ક્રમશ ગમન થાય છે યોગથી આત્માના પરમ ધ્યેયની સિદ્ધિ થાય છે યોગની સત્યતાનું અપૂર્વ પ્રમાણુ આવી મળી રહે છે યોગથી અનેક પ્રકારના કટકપૂર્ણ માર્ગોનું ઉલ્લઘન કરીને મનુષ્ય આખરે સુરક્ષિતમા સુરક્ષિત સ્થાન પણુ પ્રાપ્ત કરે છે.

સત્યના અવબોધ સાથે મનુષ્યમા શ્રદ્ધા જે પ્રમાણુમા હોય તેટલે અશે તે આત્મસાક્ષાત્કાર સત્વર પ્રાપ્ત કરે છે મનુષ્યને પોતાના આધ્યાત્મિક વિકાસના પ્રત્યયજનક અનેક માગલિક ચિહ્નોનો ભાસ અવારનવાર થાય છે એ માગલિક ચિહ્નોથી આત્મા સદૈવ પ્રસન્ન રહે છે

આત્મા અજ્ઞાનના નિવારણુથી સાહજિક શક્તિ, ગૌરવ અને આનદ પ્રાપ્ત કરે છે અજ્ઞા-

નનાં નિવારણથી જ પ્રભુતાનાં પગલાં પ્રતિક્ષણે મંડાય છે. ભૌતિક દ્રવ્ય અને આત્માની એકતારૂપ અજ્ઞાનનો ઉચ્છેદ થતા, આત્મા વિશુદ્ધ બની વિશ્વનો અધિરાજ બને છે. પારતંત્ર્યની જંજીરોમાંથી તેની મુક્તિ થઇ, તેને વિરલ સ્વતંત્ર દશા પ્રાપ્ત થાય છે. શેઠમાંથી નોકર કે ગુલામ બનેલો આત્મા પોતાનું શ્રેષ્ઠીપદ સિદ્ધ કરે છે.

સત્ય જ્ઞાનથી ભૌતિક વસ્તુઓરૂપ વિનાશક બંધનોનો વિચ્છેદ થાય છે એ યોગનો પરમ બોધ છે. યોગથી કુશ્રદ્ધાનો નાશ થઇ સત્ય શ્રદ્ધા ઉદ્‌ભવે છે. દ્વૈતભાવ અને નિકૃષ્ટ ભાવોનો તિરોભાવ થાય છે. જ્ઞાનરૂપ મહાશસ્ત્રથી જ અશ્રદ્ધાનું નિર્મૂલન થઇ શકે છે એવો દૃઢ પ્રત્યય પણ મનુષ્યને અવશ્ય થાય છે.

અજ્ઞાનનાં નિવારણની આવશ્યકતાના અનેક દૃષ્ટાન્તો આપી શકાય. કોઈ મનુષ્યને અંધકારમાં રજ્જુ (દોરડું) સર્પવત્ ભાસે છે તો તે ભયભીત થઇ જાય છે. દીપકના પ્રકાશથી કે કોઇ સુજ્ઞ મનુષ્યની સમજાવટથી જ તેનામાં રહેલ રજ્જુમાં સર્પભાવનો આખરે તિરોભાવ થાય છે. રજ્જુને સર્પ માનવામાં પોતાનું ઘોર અજ્ઞાન હતું એવો સાહજિક ભાસ થાય છે. આ જ પ્રમાણે કોઇ મનુષ્ય કોઈ પ્રકારના અજ્ઞાનજન્ય ભ્રમથી પોતાને ભૂત, પ્રેત આદિનો વળગાડ છે, એવા વહેમથી પીડાતો હોય તો, એનો એ ભ્રમ અજ્ઞાનનાં નિવારણથી થાય છે. તેનું સર્વ દુઃખ અને ભય આપોઆપ ટળી જાય છે.

જનતાનો બહુ મોટો ભાગ પોતાના સત્ય સ્વરૂપથી અજ્ઞાન હોવાથી જ દુઃખ ભોગવ્યા કરે છે. પોતાનું સ્વરૂપ અજ્ઞાન અને દુઃખ આદિ જનક હોવાના અસત્ય મંતવ્યથી જનતા અનેક પ્રકારના દુઃખ અને નિરાશામાં ગોથાં ખાધા કરે છે. સત્ય સ્વરૂપનાં અજ્ઞાનને કારણે, પ્રાકૃતિક બળો આગળ તેની સ્થિતિ અનાથ જેવી બની જાય છે. મનુષ્યને યથાયોગ્ય જ્ઞાન થાય અને અજ્ઞાનરૂપ નિદ્રસ્થ સ્થિતિમાંથી તેને યથેચ્છ જાગૃતદશા પ્રાપ્ત થાય ત્યારે જ ભૌતિક વસ્તુઓ અને ભૌતિક લાલસાઓ તેને ભ્રમરૂપ લાગે છે. આત્માને સત્ય સુખનો આવિર્ભાવ થવા માંડે છે. હૃદયમાંથી અનિષ્ટરૂપ કૃષ્ણસર્પનો નાશ પરિણમે છે. હૃદયમાં પરમાત્મા એકલો જ વિરાજે છે એવું નિશ્ચયપૂર્વક જ્ઞાન થાય છે. કોઇ મહાપુરુષનાં પ્રમાણ માત્રથી મનુષ્યને આવી અનેરી શ્રદ્ધા નથી ઉદ્‌ભવતી, એ અનેરી શ્રદ્ધા મનુષ્યને સ્વયમેવ થાય છે. સર્વ શંકાઓનું નિરસન થતાં, સુશ્રદ્ધાની પરિણતિ અવશ્ય થાય છે. આત્માથી સ્વયમેવ જાગૃત થયેલી શ્રદ્ધા પરિણામકારી નીવડે છે. અન્ય રીતે ઉત્પન્ન થયેલી શ્રદ્ધા નિરુપયોગી જેવી છે. આથી જ સ્વામી રામતીર્થે સત્ય કહ્યું છે કે—

“ હિમાલય પર્વતનાં વૃક્ષોને પોતાની ઉષ્ણતા અને પ્રકાશથી વિકસિત કરનાર સૂર્ય મુંબઈનાં આમ્રવૃક્ષોને પોતાનો પ્રકાશ આપવાની સાફ ના પાડે અને હિમાલયના પ્રદેશની પોતાની ઉષ્ણતામાંથી પોતાની વૃદ્ધિ અને વિકાસ સાધી લેવાનું મુંબઇનાં વૃક્ષોને સૂચન કરે તો, મુંબઇનાં વૃક્ષોનું અસ્તિત્વ જ ન રહે. આ જ પ્રમાણે બુદ્ધ, ઇસુ કે મહંમદને પ્રાપ્ત થયેલા જ્ઞાન-સૂર્યથી શેક્સપીયર, ન્યૂટન કે મિલ્ટનનાં જીવનોનું નિર્વહન ન જ થાય. દરેક મનુષ્યે પોતાના પ્રશ્નોનું સમાધાન પોતે જ કરવાનું છે. મહર્ષિઓના ચક્ષુદ્વારા નિરીક્ષણ કરવાને બદલે, પોતાનાં જ ચક્ષુઓથી નિરીક્ષણ કરવું એ જ અત્યંત આવશ્યક છે.”

પ્રમાણોદ્વારા શ્રદ્ધાની પરિણતિ એ અત્યંત દુર્ઘટ કાર્ય છે. આશંકાઓના સંપૂર્ણ નિર્મૂલનથી જ દૃઢ શ્રદ્ધા જાગૃત થાય છે. આશંકા-

ઓનુ નિવારણ કરવામા યથાયોગ્ય અન્વેષણ અનિવાર્ય થઇ પડે છે શ્રદ્ધાના વાસ્તવિક સર્જનની દૃષ્ટિએ પ્રમાણો ભાગ્યે જ ઉપયુક્ત નીવડે છે પ્રમાણોમા મનુષ્યને પ્રાય દોષપૂર્ણતા જણાય છે પ્રમાણોથી શ્રદ્ધાની પરિણતિ પ્રાય અશક્યવત્ છે

સપૂર્ણ અને ચિરસ્થાયી શ્રદ્ધા અને એ શ્રદ્ધાજન્ય સ્વય પ્રબોધન આત્મકલ્યાણની દૃષ્ટિએ અત્યત મહત્ત્વના છે એ બન્નેનુ નિરુપણ કરતાં પ્રો હડસને "The Law of Mental Medicine "(માનસિક ઔષધનો નિયમ)મા વાસ્તવિક કહ્યુ છે કે—

" શ્રદ્ધા એ આરોગ્યપ્રાપ્તિની એક વૈજ્ઞાનિક રીતિ છે અભ્યાસ અને બુદ્ધિજન્ય શ્રદ્ધા પરિપૂર્ણ પ્રકારની હોય છે અને તે અત્યત લાભદાયી છે પૂર્ણ શ્રદ્ધા ચિરસ્થાયી રહે છે તેની શક્તિનો કોઇ વિપરીત ઉદ્બોધ નથી વિચ્છેદ નથી થતો "

દરેક મનુષ્યે મુક્તિની પ્રાપ્તિ સ્વયમેવ કરવી એ યોગનો પરમ આદેશ છે પ્રત્યેક મનુષ્ય યોગના અનુષ્ઠાનથી સ્વાશ્રયી બને છે દરેક મનુષ્ય જ્ઞાનના મહાસત્રથી આત્માનો અપૂર્વ સાક્ષાત્કાર કરી શકે છે પોતાની સર્વ આશકાઓનુ પોતે જ નિવારણ કરે છે પોતાની આશકાઓ શી શી છે, એ બીજો મનુષ્ય શુ જાણે ? સ્વકીય આશકાઓનુ યથાર્થ નિવારણ કોઇ મનુષ્ય પોતે જ કરી શકે છે આશકાઓના નિવારણના ફળરૂપે સ્વાશ્રયભાવની પ્રતિપત્તિ થાય છે સ્વાશ્રયની પરિણતિ થયા બાદ જે તે મનુષ્યની પ્રતિદિન આશ્ચર્યકારી ઉન્નતિ થયા કરે છે

સ્વાશ્રય પછી ધ્યાન આવે છે ધ્યાન એ યોગનુ બીજુ પગથિયુ છે ધ્યાનથી જ સત્ય જ્ઞાન પ્રાપ્ય બને છે બીજા મનુષ્યોદ્વારા જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવુ એ જ્ઞાનપ્રાપ્તિની ખરી રીતિ નથી એવુ જ્ઞાન જીર્ણવત્ થઇ પડે છે કોઇ પણ વસ્તુના સબધમા સ્વયમેવ વિચાર કર્યા વિના, તે વસ્તુ સબધી જે જે આશકાઓ હોય તેનુ સદતર નિવારણ નથી થઇ શકતુ વારવાર વિચારથી જે તે વસ્તુનુ યથાર્થ જ્ઞાન થાય છે અને જે તે વસ્તુજન્ય આશકાઓનો પરિણામે વિચ્છેદ થાય છે. જે તે વસ્તુનો તેના સર્વ દૃષ્ટિબિન્દુઓદ્વારા વિચાર થાય, તેના પ્રત્યેક સ્વરૂપનુ યથાર્થ રીતે પૃથક્કરણ થાય ત્યારે જ જે તે વસ્તુનુ યથાયોગ્ય જ્ઞાન સભવી શકે છે તે પછી કોઇ પણ પ્રકારની આશકાને સ્થાન રહેતુ જ નથી પરિપૂર્ણ અને નિશ્ચયયુક્ત જ્ઞાનની પરિણતિ થયા બાદ આશકાનુ અસ્તિત્વ કોઇ કાળે પણ ન જ રહે કોઇ વસ્તુ સબધી બીજાના નિર્ણય અને પોતાના નિર્ણયમા હમેશા જમીન આસમાન જેટલો તફાવત રહે છે બીજાનો નિર્ણય વાલુકાગૃહ સમાન છે સ્વકીય નિર્ણય ખડક જેવો દૃઢ હોય છે ધ્યાનથી અનેક અવનવા સિદ્ધાન્તોનુ પ્રતિપાદન થાય છે ધ્યાનથી ઉચ્ચ પ્રતિના જ્ઞાનની અવશ્ય પ્રાપ્તિ થાય છે ધ્યાન સર્વદા એકાગ્રવૃત્તિ ઉપર નિર્ભર રહે છે ચિત્તની એકાગ્રતા એ વિજયસિદ્ધિનુ મહાન રહસ્ય છે

(ચાલુ)

અનુરૂપ બની તેઓ સમાજ અને ધર્મને નિભાવશે તેમાં શંકાને સ્થાન નથી.

આપણું ભાવિ જોખમમાં છે, એવા નિરાશાવાદી થવાનું પણ કાંઇ કારણ જણાતું નથી. છેલ્લા પચાસ વર્ષમાં જૈન સમાજે દરેક વ્યવહારના ક્ષેત્રમાં પ્રગતિ કરેલ છે. શ્રીમંતો વધ્યા છે. આપણા વ્યાપારરોજગાર વધ્યા છે. દેશપરદેશ ખેડતા આપણે થયા છીએ. ઘણા દૂર દૂરના દેશોમાં પણ જૈનો વસ્યા છે. ધર્મનું શિક્ષણ પણ ઘણું વધ્યું છે. એક નવકારમંત્ર શુદ્ધ બોલતા નહતો આવડતો તેને બદલે ગૃહસ્થો જૈન તત્ત્વજ્ઞાનનો ઊંડો અભ્યાસ કરતા જોવામાં આવે છે. આપણા ધાર્મિક ગ્રંથોનું ઘણું સંશોધન અને પ્રકાશન થયું છે; એટલે આપણો સમાજ વ્યવહાર અને ધર્મમાં અવનતિને માર્ગે છે એવું માનવાને કાંઇ કારણ નથી; છતાં બીજી દિશામાં આપણે જે છૂટથી પૈસા ખર્ચીએ છીએ, તેટલી છૂટથી કેળવણી અને સમાજના સ્વાસ્થ્ય માટે પૈસા ખર્ચવામાં આપણે ઉદાસીન રહીએ છીએ અને તે માટે આપણને જોઇએ તેવો ઉપદેશ અને સહકાર સાધુમહારાજાઓ તરફથી મળતો નથી, તે માટે પ્રમુખ મહાશયે નમ્ર પણ સચોટ શબ્દોમાં સમાજનું જે લક્ષ ખેંચેલ છે તે અભિનંદનને પાત્ર છે, અને સમાજનું શ્રેય ઇચ્છનાર દરેક વ્યક્તિ, સાધુ અને ગૃહસ્થે હૃદયમાં ધારણ કરવા જેવું છે.

આ મહોત્સવની બીજી વિશિષ્ટતા એ હતી કે આ પ્રસંગે સ્કૂલમાં વાણિજ્યમંદિર (Commercial School)ની યોજના વિચારવામાં આવી હતી.

મુંબઇ સરકારે મુંબઇ અને અમદાવાદની સરકારી બે સ્કૂલોમાં આ યોજના દાખલ કરેલ છે. હાઇસ્કૂલમાં એટલે ઇંગ્રેજી ચોથા ધોરણથી વિદ્યાર્થીઓને વ્યાપારિક શિક્ષણ આપવામાં આવે છે. સેકંડ લેંગ્વેજ, સાયન્સ જેવા વિષયોને પડતા મૂકી વ્યાપારને લગતા નામા, પત્રવ્યવહાર, શૉર્ટ હૅંડ ટાઇપ રાઇટિંગ જેવા વિષયો વિદ્યાર્થીઓ લઇ શકે છે, અને તેવા વિષયો લઇને પરીક્ષામાં ઉત્તીર્ણ થતાં વિદ્યાર્થીઓને ડિપ્લોમા મળે છે અને કૉમર્સ કૉલેજમાં દાખલ થવું હોય તો ત્યાં દાખલ થઇ શકે છે. શ્રી યશોવિજયજી પાલીતાણા ગુરુકુળમાં આ ક્રમ દાખલ કરવા નિરધાર થયો છે. તે માટે લગભગ વીશ હજાર રૂપિઆ આપવાના વચનો મળ્યા છે. આ યોજના ઘણી જ ઉપયોગી અને વધાવી લેવા જેવી છે. આ પ્રકારનું વ્યાપારિક શિક્ષણ લેનાર વિદ્યાર્થીને વ્યાપારની પેઢીઓમાં સહેલાઇથી નોકરી મળી શકે તેમ છે; એટલે બી. એ. જેવી ડિગ્રી ધરાવનાર વિદ્યાર્થીને નોકરી માટે જે ફાંફાં મારવા પડે છે તેવા ફાંફાં વ્યાપારની સ્કૂલનો ડિપ્લોમા ધરાવનારને પણ મારવાના રહેતા નથી, અને વિદ્યાર્થી જો હુશિયાર હોય તો કૉમર્સ કૉલેજમાં દાખલ થઇ બી. કૉમ.ની ડિગ્રી માટે પોતાનો અભ્યાસ વધારી શકે છે. આ યોજના દેખાય છે તેવી પાર પાડવી સહેલી નથી. હાલમાં ચાલતી ગુરુકુળની માધ્યમિક સ્કૂલને હાઇસ્કૂલમાં બદલી નાખવી પડશે. હાઇસ્કૂલ અને વ્યાપારના કલાસો માટે ઘણો લાયક નિષ્ણાત સ્ટાફ રાખવો પડશે. યુનિવર્સિટીની સંમતિ મેળવવી પડશે. મુંબઇની ગુરુકુળ કમિટી તો નાણાં સંબંધી વ્યવસ્થા અને ગોઠવણ કરી શકે પણ સ્કૂલ ઉપર દેખરેખ રાખવાના સ્થાનમાં રહેનાર પ્રતિભાશાળી વ્યકિત હોવી જોઇએ. આપણી જૈન સંસ્થાઓની મુસ્કેલી એ જ છે કે પૈસા આપનાર તો મળે છે પણ આવી સંસ્થાને પ્રાણ આપનાર વ્યવહારિક જીવનની જંજાળમાંથી થોડે ઘણે મુક્ત થયેલ પ્રતિભાશાળી, સમાજમાં સારું સ્થાન ભોગવનાર માણસ મળતા નથી. ધનને સર્વસ્વ માનનાર આપણા સમાજમાં સેવાભાવી પગારદાર માણસોનો મોભો પડતો નથી. આ મુસ્કેલીઓ ગુરુકુલ કમિટીએ વિચારવાની છે. હાઇસ્કૂલ માટે ખર્ચનો મોટો ફાળો થતાં અત્યાર સુધી સફલ થયેલ માધ્યમિક સ્કૂલ અને બોર્ડિંગ હાઉસના ખર્ચમાં કાપ ન મૂકાય અને તેથી તેમાં શોષણ ન થાય તેની પણ સંભાળ રાખવાની છે.

આ ઉત્સવ પ્રસંગે ગુરુકુળના વિદ્યાર્થીઓએ કરેલ રંગભૂમિ ઉપરના સંવાદો, નાટયો અને ગાયનો આકર્ષક હતા. વ્યાયામના પ્રયોગો ઘણા ફત્તેહમંદ જોવામાં આવ્યા હતા. આ પ્રસંગોમાં ગુરુકુળના

વિદ્યાર્થીઓના માનસિક અને શારીરિક વિકાસનો સારો ભાસ થયો હતો

ત્રીજે દિવસે સવારે ગુરુકુળ, બાળાશ્રમ, બ્રહ્મચર્યાશ્રમ અને શ્રાવિકાશ્રમના બાળકો અને બહેનોએ સંમેલન ગોઠવ્યુ હતુ, તેમા પ્રમુખસ્થાને શ્રીયુત ચંદુલાલ વર્ધમાન શાહ (રજતોત્સવના પ્રમુખ રતિલાલભાઈના ભાઈ) બિરાજ્યા હતા ભાઈશ્રી ચંદુલાલે એક ખરા યુવકને છાજે તેવુ ભાષણ કરતા વિદ્યાર્થીઓને ઉદ્દેશીને કહ્યુ હતુ કે ' ભવિષ્યના તેઓ નાગરિક છે રાજકીય, સામાજિક અને ધાર્મિક ક્ષેત્રોમા જે પરતંત્રતા આપણે ભોગવીએ છીએ તેનો નિડરપણે તેઓએ સામનો કરવો પડશે, સાચાને સાચુ કહેવાની અને ખોટાને ખોટુ કહેવાની નૈતિક હિંમત તેઓને બતાવવી પડશે અને અત્યારે હા જી હા કહેવાની અને ગાડરની જેમ પ્રવાહમા ચાલવાની આપણી ગુલામી મનોદશા જોવામા આવે છે, તેનો અવરોધ કરવો પડશે" ગુરુકુળ જેવી સંસ્થા સંભાળવાનુ કામ ભવિષ્યમા તેઓને શિરે જ રહેવુ જોઈએ એવુ સચોટ શબ્દોમા તેઓએ જણાવ્યુ હતુ

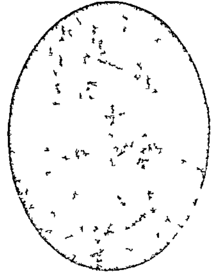
ત્રીજે દિવસે બપોરના ઇનામના મેળાવડામા પાલીતાણાના નામદાર ઠાકોર સાહેબ રાજ્યના મોટા અમલદારો સાથે પધાર્યા હતા કોમના અગ્રગણ્ય ગૃહસ્થો શેઠ પોપટલાલ ધારશીભાઈ વગેરે પણ મેળાવડામા હાજર હતા આ પ્રસંગે ગુરુકુળની તન, મન અને ધનથી એકધારી સેવા કરનાર હાલના સેક્રેટરીઓ ભાઈશ્રી ફકીરચંદ કેસરીચંદ શરાફ અને લલ્લુભાઈ કરમચંદ દલાલને અને પહેલા લગભગ વીશ વર્ષ દરમિયાન સ્થાનિક સેક્રેટરી તરીકે તનમનથી સેવા કરનાર ભાઈશ્રી વલ્લભદાસ ત્રિભુવનદાસ ગાંધીને માનપત્રો અપાયા હતા મેળાવડાના પ્રાંતે નામદાર ઠાકોર સાહેબે ધીરા, સૌમ્ય શબ્દોમા કહ્યુ હતુ કે " આ ગુરુકુળ ઉત્તરોત્તર ઉત્કર્ષ પામી સુવર્ણમહોત્સવ ઊજવવા ભાગ્યશાળી બને અને તેમા આપણે ભાગ લઈ શકીએ એવુ દીર્ઘાયુ પરમાત્મા આપણને આપે "

આ ઉત્સવમા અથથી પ્રતિ સુધી ત્રિપુટી મહારાજાઓ શ્રી દર્શનવિજયજી, ન્યાયવિજયજી અને જ્ઞાનવિજયજીએ ભાગ લીધો હતો વિદ્વાન મહારાજશ્રી પુણ્યવિજયજી પણ લાંબો વિહાર કરી પધાર્યા હતા મુનિવર્યોએ પ્રાસંગિક ભાષણો કરી મેળાવડાને ઘણો વેગ આપ્યો હતો આ ગુરુકુળ કમિટીના મૂળ પ્રમુખ ઝવેરી શેઠ જીવણચંદ ધરમચંદ હાથના શ્રી જિનભદ્રવિજયજીની ભવ્ય આકૃતિ ગુરુકુળને હાર્દિક આશીર્વાદ આપતી જોવામા આવતી હતી

ગુરુકુળની સંસ્થાની ઉત્પત્તિ, તેના સ્થાપક શ્રી ચારિત્રવિજય(કચ્છી)નો પરિચય, હાલની નાણાકીય સ્થિતિ બાદ જરૂરિયાતો વગેરે દર્શાવનાર મંત્રીઓનુ નિવેદન વાચકવર્ગે જોઈ જવાનુ રહે છે માસિકના લેખમા જગ્યાના સંકોચમા વિસ્તાર કરવાનો અવકાશ નથી

શ્રી જીવરાજભાઈ ઓધવજી દોશી
બી એ એલએલ બી

શ્રી વલ્લભદાસ ત્રીભોવનદાસ ગાંધીને અપાએલું માનપત્ર

પાલીતાણા ખાતે જૈન ગુરુકુળનો રજત મહોત્સવ ઊજવવામા આવતા, તે પ્રસંગે પાલીતાણાના નામદાર મહારાજા સાહેબ શ્રી બહાદુરસિંહજીના પ્રમુખપણા નીચે બુધવાર તા ૧૭–૨–૪૩ ના એક સમારંભ રાખવામા આવેલ, જ્યારે ગુરુકુળના વિકાસમા સતત

સેવા આપેલ સંસ્થાના સંચાલકો શેઠ ફકીરચંદ કેસરીચંદ, શેઠ લલ્લુભાઇ કરમચંદને ગુરુકુળના વિદ્યાર્થીઓ તરફથી તેઓશ્રીની સતત સેવાના સન્માન કરતું એક માનપત્ર એનાયત કરવામાં આવેલ તેમજ શેઠ ગુલાબચંદ આણંદજીના પ્રમુખપણા નીચે લાંબા કાળ સુધી ગુરુકુળની સેવા કરેલ ભાવનગરની ગુરુકુળની સ્થાનિક કમિટીના સેક્રેટરી તરીકે, ગુરુકુળની વર્ષો સુધી સુંદર સેવા બજાવવા બદલ શ્રી વલ્લભદાસ ત્રિભોવનદાસ ગાંધીને ગુરુકુળના વિદ્યાર્થીઓ તરફથી નીચેનું માનપત્ર આપવામાં આવેલ.

" શ્રી યશોવિજયજી જૈન ગુરુકુળની લગભગ વીશ વર્ષો દરમિયાન સ્થાનિક સેક્રેટરી તરીકે આપશ્રીએ સંસ્થાની જે અદ્વિતીય સેવા બજાવી છે, તે માટે રજત મહોત્સવના આ માંગલિક પ્રસંગે અભિનંદન આપતાં અમોને અત્યંત આનંદ ઊપજે છે.

આ સંસ્થાના પાલીતાણા ખાતેના ભવ્ય મકાનોની રચના અંગે દેખરેખ રાખવા માટે તેમજ સંસ્થાની વ્યવસ્થામાં સહાય કરવા માટે આપશ્રીએ જે પરિશ્રમ ઉઠાવેલ છે તે માટે ગુરુકુળની મેનેજિંગ કમિટીએ આપના માટે પ્રશંસાના જે શબ્દો ઉચ્ચાર્યા છે તેમાં અમે પણ અમારો નમ્ર સૂર પુરાવીએ છીએ.

જૈન સમાજના અન્ય કેળવણી વિષયક, આધ્યાત્મિક અને સામાજિક ક્ષેત્રોમાં પણ આપશ્રી જે સેવા અનેક વર્ષોથી બજાવતા આવ્યા છો તે માટે સમાજના અંગ તરીકે અમો પણ ઋણી છીએ. આ પ્રમાણે જૈન સમાજની અને ખાસ કરીને ગુરુકુળની જે યશસ્વી સેવા આપશ્રીએ નિઃસ્વાર્થભાવે બજાવેલ છે તેથી આકર્ષાઇ અમારું આપના પ્રત્યેનું સન્માન પ્રદર્શિત કરવા આ અલ્પ અંજલિ અર્પીને અમે કૃતાર્થ થઇએ છીએ, અને આપના સેવામય જીવનને દીર્ઘાયુષ્ય ઇચ્છીને વિરમીએ છીએ.

સંવત ૧૯૯૯ના મહા વદિ ૫ તા. ૨૫–૨–૧૯૪૩ ગુરુવાર દિને બોટાદખાતે સ્થાનિક અને આજુબાજુના ગામડાંઓના (શ્વે. મૂ.) જૈન ભાઇઓએ મળીને એક " જૈન વિદ્યાર્થી ભુવન " ખોલ્યું છે.

સમગ્ર હિંદમાં હવે માબાપો બાળકોના શિક્ષણની કીંમત કાંઇક અંશે સમજતા થયા છે અને જૈન સમાજ તો મુખ્યત્વે વેપારીકોમ હોવાથી, તેમના બાળકો અશિક્ષિત હોય તો તેમનો જીવનવ્યવહાર પણ ચાલી ન શકે. આ તરફ ઘણાં ગામો એવા છે કે જ્યાં શિક્ષણના કાંઇ જ સાધનો નથી.

" પંચયોળ " નામનું મંડળ આ દિશામાં ઘણાં સમયથી પ્રયાસ કરતું હતું; પરંતુ એ જ અરસામાં લીંબડીની હિજરત પછી ત્યાંનું જૈન વિદ્યાર્થીભુવન બંધ થયું. એ જ ગામડાંઓના જૈન વિદ્યાર્થીઓનો પ્રશ્ન બહુ જ વિકટ બન્યો. લીંબડીના સાધનસંપન્ન અને ઉત્સાહી ભાઇઓ ૧૨૫ જેટલી મોટી સંખ્યા રાખી સંસ્થા ચલાવતા હતા. હાલ તો તે બંધ જ છે.

આ ભાઇઓએ હાલમાં માત્ર ૨૦ વિદ્યાર્થીઓથી શરુઆત કરી છે અને ૩૦ સુધી હમણાં લઇ જવા માગે છે. દરેક કુટુંબો ઉપર નિર્વાહ ચલાવવાના વિષમ કાળમાં પણ પાંચ રૂપિયા જેવી રકમો ભરીને પોતાની લાગણી બતાવી છે. રૂ. ૩ થી ૧૦ સુધી આપી શકે તેવા પાસેથી લવાજમ અને બાકીના વિદ્યાર્થીઓને ફ્રી તરીકે રાખવાનું નક્કી કર્યું છે. આ મોંઘવારીને કારણે ખર્ચ રૂ. ૪૦૦૦) થી ૫૦૦૦)નું ગણવામાં આવ્યું છે; એટલે તેઓ એવી આશા રાખે છે કે તેમને અમદાવાદ અને મુંબઇના જૈન ગૃહસ્થો પાસેથી રૂ. ૨૦૦૦૦) થી ૨૫૦૦૦) જેટલી રકમ મળી જાય તો તેઓ પાંચ વરસ માટે નિશ્ચિંત થઇને સંસ્થાની ઉત્કર્ષ સાધવાની પ્રેરણા મેળવી શકે.

કમિટીના સભ્યો સેવાભાવી છે અને તેઓ ટૂંક સમયમાં અમદાવાદ અને મુંબઇ જશે. આપની પાસે તેઓ આવે તો યોગ્ય મદદ કરશો, કરાવશો અને તેમનું કામ જે રીતે સરળ થાય તેવી રીતે સલાહસૂચના આપી આભારી કરશો.

બોટાદ
તા. ૨૫–૨–૧૯૪૩ } વીરચંદ પાનાચંદ શાહ

'શ્રી આત્માનંદ ગ્રંથરત્નમાળા' તરફથી નવા છપાતા અને છપાવવાના પ્રાકૃત-સંસ્કૃત ગ્રંથો.

१ श्री कथारत्नकोश ॰ श्री देवभद्रगणिकृत.
२ श्री प्राकृत व्याकरण ढुंढिका
३ श्री त्रिषष्टिश्लाका पुरुष चरित्र (बीजुं, त्रीजुं, चोथुं पर्व)

'શ્રી આત્માનંદ જૈન ગ્રંથમાળા' તરફથી છપાતા (ગુજરાતી) ગ્રંથો.

૧ શ્રી આદિનાથ ચરિત્ર—(શ્રીમદ્ અમરસિંહસૂરિકૃત) લગભગ ૫૦ ફોર્મ, ચારસોઉ પાનાનો દળદાર ગ્રંથ, વિવિધ સુશોભિત રંગીન ચિત્રો સાથે

૨ શ્રી જ્ઞાનપ્રદીપ (બોધસુધા સહિત)—(લે. આચાર્યશ્રી વિજયકસ્તૂરસૂરિ) મનન કરવા લાયક, અનેક વિષયોથી ભરપૂર, સુંદર બાઇન્ડીંગ સાથે ૪૧૬ પાનાનો દળદાર ગ્રંથ

'શ્રી મહાવીર (પ્રભુ) ચરિત્ર.'

૫૨૦ પાના, સુંદર ગુજરાતી અક્ષરો, ઊંચા કાગળો, સુંદર ફોટાઓ અને સુશોભિત કપડાના મનહર જેકેટ બાઈન્ડીંગથી અલંકૃત કરેલ ગ્રંથ આ સભા તરફથી પ્રકટ થયેલ છે. આ ગ્રંથમાં પ્રભુના સત્તાવીશ ભવનું વિસ્તારપૂર્વક વર્ણન, ચોમાસાના સ્થળો સાથેનું લંબાણથી વિવેચન, કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયા પૂર્વેના ત્રીશ વર્ષ પૂર્વેનું વિહારવર્ણન, સાડાબાર વર્ષ કરેલા તપનું વિસ્તારપૂર્વક વિવચન, થયેલા ઉપસર્ગોનું વર્ણન જે વિસ્તારપૂર્વક વિવેચન જેટલું આ ગ્રંથમાં આવેલું છે તેટલું કોઈના છપાવેલા બીજા ગ્રંથોમાં આવેલ નથી, કારણ કે કર્તા મહાપુરુષે કલ્પસૂત્ર, આગમો, ત્રિષષ્ટિ વગેરે અનેક ગ્રંથોમાંથી દોહન કરી આ ચરિત્ર આટલું સુંદર રચનાપૂર્વક લંબાણથી લખ્યું છે. બીજા ગમે તેટલા લઘુ ગ્રંથો વાંચવાથી શ્રી મહાવીરજીવનનો સંપૂર્ણ સ્વાદ આવી શકે નહિ, જેથી આ ગ્રંથ મંગાવવા અમો ખાસ ભલામણ કરીએ છીએ. આવા સુંદર અને વિસ્તારપૂર્વક ગ્રંથની અનેક નકલો ખપી ગઈ છે. હવે જૂજ બુકો સિલિકે છે. આવા ઉત્તમ, વિસ્તારપૂર્વકના વર્ણન સાથેના ગ્રંથ મોટા ખર્ચ કરી ફરી ફરી છપાવાતા નથી, જેથી આ લાભ ખાસ લેવા જેવો છે. કિંમત રૂા. ૩-૦-૦ પોસ્ટેજ અલગ

લખો—શ્રી જૈન આત્માનંદ સભા-ભાવનગર

શ્રી પ્રભાચંદ્રસૂરિવિરચિત-

શ્રી પ્રભાવક ચરિત્ર (ભાષાંતર) ઐતિહાસિક ગ્રંથ.

આ એક ઐતિહાસિક કથા-સાહિત્યના ગ્રંથમાં વર્તમાનકાળના બાવીશ પ્રભાવક આચાર્યમહારાજના જીવન ઉપર કર્તા મહાપુરુષે સારો પ્રકાશ પાડ્યો છે. જે જે મહાન આચાર્યનો પરિચય આપ્યો છે, તેમાં તે સમયની સામાજિક, ધાર્મિક, રાજકીય પરિસ્થિતિ, ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ આપી સુંદર (ભાષાંતર) પ્રમાણિક ઐતિહાસિક ગ્રંથ બનાવ્યો છે. મુનિરાજ શ્રી કલ્યાણવિજયજી મહારાજે ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ સુંદર પર્યાલોચના લખી તે ગ્રંથની રચનામાં સુંદરતા વધારી પ્રમાણિક જૈન કથાસાહિત્યમાં ઉમેરો કર્યો છે. એવી સુંદર અને સરલતાપૂર્વક રચના કરેલ હોઈને આ ગ્રંથને અમુક અમુક જૈન શિક્ષણશાળાઓના ધાર્મિક અભ્યાસક્રમમાં સ્થાન મળેલ છે. આ ઉપયોગી સાહિત્ય ગ્રંથ હોવાથી વાચકોને પણ ખાસ આનંદ ઉત્પન્ન કરે તેવો છે. કિંમત રૂા. ૨-૮-૦ પોસ્ટેજ અલગ

લખો—શ્રી જૈન આત્માનંદ સભા-ભાવનગર.

'શ્રી આત્માનંદ ગ્રંથરત્નમાળા'ના પ્રાચીન ભાગથી, સંસ્કૃત ગ્રંથો માટે નમ્ર સૂચના.

વસુદેવહિંડિ—પ્રથમ ભાગ સિલિક નથી, જેથી પ્રથમ ભાગ ખરીદ કરનાર મહાશયોએ બીજો ભાગ તુરત મંગાવી લેવો. તે પણ હવે સિલિક જૂજ છે.

શ્રી બૃહત્કલ્પસૂત્ર—પ્રથમ ભાગ સિલિક નથી, જેથી પ્રથમ ભાગ લેનાર મહાશયોએ બીજાથી પાંચમા ભાગ સુધી, બીજા ભાગ સુધી ખરીદેલ હોય તેમણે ત્રીજો, ચોથો, પાંચમો, ત્રીજા ભાગ સુધી ખરીદેલ હોય તેમણે ચોથો, પાંચમો ભાગ અને ચોથા ભાગ સુધી ખરીદેલ હોય તેમણે પાંચમો ભાગ સત્વર મંગાવી લેવો. તે ભાગો પણ સિલિક જૂજ છે.

(છઠ્ઠો ભાગ તૈયાર થાય છે, તૈયાર થયે જાહેર ખબર આપીશું. હમણાં કોઈએ તે માટે લખવું નહિ.)

કર્મગ્રંથ ભાગ ૧–૨ (શ્રી દેવેન્દ્રસૂરિકૃત ટીકા) કે જે હાલ ધાર્મિક શાળાઓમાં અભ્યાસમાં પ્રચલિત છે. જેનો પ્રથમ ભાગ ખલાસ થઈ ગયેલ છે. બીજા ભાગની નકલો જૂજ છે. પહેલો ભાગ ખરીદેલ હોય તેમણે સત્વર બીજો ભાગ મંગાવી લેવો.

પ્રાચીન ચાર કર્મગ્રંથ—એક પણ કોપી સિલિક નથી.

(ઉપરોક્ત ગ્રંથોના બીજા બધા ભાગોમાં હવે પછી કમીશન આપવામાં આવશે નહીં.)

વ્યવસ્થાપક,
'શ્રી આત્માનંદ ગ્રંથરત્નમાળા.'

'શ્રી આત્માનંદ જૈન ગ્રંથમાળા.'

શ્રી સુપાર્શ્વનાથ ચરિત્ર (ભાષાંતર)—પ્રથમ ભાગ સિલિક નથી. પ્રથમ ભાગ ખરીદનારે બીજો ભાગ (સંપૂર્ણ) તુરત મંગાવી લેવો.

સેક્રેટરીઓ.

કર્મગ્રંથ ભાગ ૧–૨ સંપૂર્ણ.

પ્રથમ ભાગ સિલિક નથી; બીજા ભાગની ઘણી જ થોડી નકલો સિલિકે રહી છે.

૧. સટીક ચાર કર્મગ્રંથ શ્રીમદ્દેવેન્દ્રસૂરિવિરચિત—પ્રથમ ભાગ રૂા. ૨–૦–૦ (સિલિકે નથી)
૨. શતકનામા પાંચમો અને સપ્તતિકાભિધાન છઠ્ઠો કર્મગ્રંથ, દ્વિતીય ભાગ રૂા. ૪–૦–૦

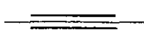
ઘણી જ કાળજીપૂર્વક તેનું સંશોધન, અમારી પ્રસ્તુત આવૃત્તિમાં સાવધાનપણે સંપાદક મહાપુરુષોએ આ બંને ગ્રંથોમાં કર્યું છે અને રચના, સંકલના વિદ્વતાપૂર્ણ કરવામાં આવેલ છે; જે ગ્રંથ જોયા પછી જ જણાય તેવું છે. બાકી તેની સાથે ગુજરાતી ભાષામાં આપેલ પ્રસ્તાવનામાં વિગતો, ગ્રંથકારનો પરિચય, વિષયસૂચિ, કર્મગ્રંથનો વિષય કયા ગ્રંથોમાં છે તેની સૂચિ, પારિભાષિક શબ્દના સ્થાનદર્શક કોષ, શ્વેતાંબરીય કર્મતત્ત્વવિષય શાસ્ત્રોની સૂચિ, કર્મવિષયના મળતાં ગ્રંથો, છ કર્મગ્રંથાન્તર્ગત વિષય દિગંબરી શાસ્ત્રોમાં કયા કયા સ્થળે છે તેનો નિર્દેશ વગેરે આપવામાં આવેલ હોવાથી અભ્યાસીઓ માટે ખાસ ઉપયોગી થયેલ છે, જે પ્રથમ બહાર પડેલ કર્મગ્રંથ કરતાં અધિકતર છે.

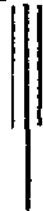
ઊંચા એન્ટીક કાગળો ઉપર, સુંદર ટાઈપો અને મજબૂત તથા સુંદર બાઈંડીંગમાં બંને ભાગો પ્રકટ થયેલ છે. (ફક્ત બીજો ભાગ સિલિકે હોવાથી:) બીજા ભાગની કિંમત રૂા. ૪–૦–૦ પોસ્ટેજ જુદું.

લખો:—શ્રી જૈન આત્માનંદ સભા—ભાવનગર.

(શ્રી મહોદય પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમાં શાહ ગુલાબચંદ લલ્લુભાઈએ છાપ્યું—ભાવનગર.)

પુસ્તક ૪૦ મું સંવત ૧૯૯૯

અંક ૯ મો   એપ્રીલ   ચૈત્ર

પ્રકાશક—

શ્રી જૈન આત્માનંદ સભા—ભાવનગર.

આ અંકમાં

શ્રી જૈન આત્માનંદ સભાના સર્વ માનવંતા સભાસદો તથા ગુરુભક્તોને ખાસ વિનતિ.

સ્વ. પ્રવર્તક શ્રી કાંતિવિજયજી મહારાજનું સ્મરણ નિરંતર સચવાઇ રહે તે માટે તા. ૩૦–૭–૪૨ ના રોજ મળેલી આ સભાની જનરલ મીટિંગે તે મહાપુરુષના સ્મારક માટે એક ફંડ કરવાનો ઠરાવ કરતાં સભાસદોએ નીચે પ્રમાણેની રકમ ફંડમાં ભરી છે. આપ પણ આ ફંડમાં આપનો યોગ્ય ફાળો આપશો.

૧૪૬૮) અંક ૭ માં જણાવ્યા પ્રમાણે થયેલ ફંડ.
૧૧) ત્રિકમલાલ મગનલાલ વીરવાડીયા–રાધનપુર.
૫) શેઠ કાંતિલાલ મોહનલાલ–મુંબઇ.
૫) શેઠ રાયચંદભાઇ મોતીચંદ–પારડી.
૫) ઝવેરી દયાળચંદજી ગુલાબચંદજી–આગ્રા.
૨૫) શ્રી આત્માનંદ જૈન સભા–મુંબઇ મારફત
૧૫) શેઠ ફૂલચંદભાઇ શામજીભાઇ
૫) શેઠ શાંતિલાલ એમ. શાહ.
૫) શેઠ જેશીંગભાઇ લલ્લુભાઇ

૧૫૪૯) (ફંડ ચાલુ છે.)

ભેટના ગ્રંથો

અમારા માનવંતા પેટ્રન સાહેબો અને લાઇફ મેમ્બરોને નીચે લખેલા ગ્રંથો ભેટ આપવાના છે.

૧. શ્રી આદિનાથ ચરિત્ર
૨. શ્રી ધર્મવીર ઉપાધ્યાય
૩. શ્રી જ્ઞાનપ્રદીપ
૪. શ્રી સકલાર્હત્ સ્તોત્ર ટીકા સહિત
૫. શ્રી આગમસારિણી
૬. શ્રી સિદ્ધાંતરહસ્ય

ઉપર લખેલા ગ્રંથો પૈકી બે ગ્રંથોનું બાઇન્ડીંગ, બ્લૉકો, છબીઓ વગેરે તૈયાર કરવાનું બાકી છે. હાલની (લડાઇને લીધે) સખ્ત મોંઘવારીને લઇને અને જોઇએ તે આર્ટ પેપર વગેરે જોઇએ તેવા નહિ મળતાં હોવાને લીધે તૈયાર થતાં ઢીલ થાય છે. જેથી તૈયાર થયે ધારા પ્રમાણે ભેટ મોકલવામાં આવશે. ભેટ આપવાના સઘળા ગ્રંથોની વિગતવાર નોંધ આવતા અંકમાં આપવામાં આવશે.

આ સભાના માનવંતા પેટ્રન—

શેઠ સાહેબ પદમશીભાઈ પ્રેમજીભાઈ ઝવેરી

કચ્છ-મુંદ્રાવાળા

આ સભાના નવા થયેલા માનવંતા પેટ્રન સાહેબ

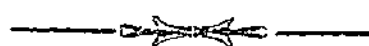
કચ્છ પ્રાંતના જૈન ભાઈઓ પરંપરાથી વેપારમાં કુશળ અને સાહસિક ગણાય છે તેમ દાનવીર અને ઉદાર તરીકે પણ સુપ્રસિદ્ધ છે. તે જ કચ્છ પ્રાંતના મુંદ્રા શહેરના વતની શેઠશ્રી પદમશીભાઈ પ્રેમજીભાઈ ઝવેરી છે, જેઓનો જન્મ સં. ૧૯૫૨ ના ફાગણ સુદિ ૫ ના રોજ થયો છે. તેઓશ્રી કચ્છી ગુર્જર ઓસવાળ જૈન દહેરાવાસી તપગચ્છના છે.

તેઓશ્રી પ્રાથમિક જ્ઞાન લઈ માત્ર પંદર વરસની ઉંમરે મુંબઈમાં નોકરી કરવા લાગ્યા. ફક્ત પાંચ જ વરસ નોકરી કરી. સં. ૧૯૭૩ ના વરસે પોતે પોતાનો ધંધો કરવાનું સાહસ ખેડયુ.

શેઠશ્રીનો મુખ્ય ધંધો લોખંડ, છડભારી અને કંતાન બારદાનનો છે. તેઓશ્રી પોતાની કાર્યકુશળતા અને સાહસથી ખૂબ જ આગળ વધ્યા છે. તેઓશ્રીનો વેપાર મુંબઈ, જાલના, બોટાદ, ચુડા, ભાવનગર, બીયાવર અને પાલીયાદ વગેરે સ્થળે છે, અને તેઓશ્રીની કૉટન જિનીંગ ફૅક્ટરીઓ પણ છે, જેમાં વ્યવસ્થાશક્તિ અને બુદ્ધિવડે સારી લક્ષ્મી સંપાદન કરી છે, તેટલું જ નહિં પણ તે લક્ષ્મીનો આત્મકલ્યાણના માર્ગે સદ્‌વ્યય પણ કરે છે. સમાજના કોઈ પણ કાર્યોમાં તેમની સખાવત હોય જ છે.

શેઠશ્રી પદમશીભાઈ સાદા, સરલ હૃદયી, દેવગુરુધર્મના ઉપાસક, સદ્‌ગુણસંપન્ન, નિરભિમાની તેમજ વ્યવસ્થાશક્તિ ધરાવનાર છે. તેઓશ્રી કચ્છ–મુંદ્રામાં ચાલતી શ્રીમદ્‌ હંસવિજયજી જૈન લાયબ્રેરીના પ્રમુખ છે, અને શ્રી કચ્છી ગુર્જર વીશાશ્રીમાળી ઓસવાળ જ્ઞાતિના મુંબઈ મધ્યે એક અગ્રગણ્ય છે. તેઓશ્રી તરફથી તેઓના વડીલ માતુશ્રી (દાદીમા) જેની ઉંમર હાલ ૯૦ વરસની છે, તેઓના નામથી પચ્છેગામ (કાઠિયાવાડ) મધ્યે જૈન પાઠશાળા ચાલે છે. શ્રી પદમશીભાઈના દાદીમાની આટલી મોટી ઉંમરે પણ પોતાની ધાર્મિક પ્રવૃત્તિઓ નિરંતર ચાલુ છે અને પોતાના કુટુંબમાં ધાર્મિક ભાવના કેમ જાગૃત રહે તે માટેનો ઉપદેશામૃત સદૈવ સીંચ્યા કરે છે. આવા ધાર્મિકવૃત્તિવાળા દાદીમાનો અમૂલ્ય વારસો લીધેલ હોઇ ભાઈશ્રી પદમશીભાઈ શ્રાવકકુળભૂષણ પુરુષ કહેવાય છે. આવા લાખોપતિ હોવા છતાં તેમના સરલ સ્વભાવ, નિરભિમાનીપણું, ઉચ્ચ રહેણીકરણી અને સાદાઈ જેવા ગુણો અનુકરણીય છે. કીર્તિદાન કરતાં સ્વામીભાઈઓને ગુપ્તદાનદ્વારા સહાય કરવાનું વધારે પસંદ કરે છે.

આવા ઉદારદિલ સદ્‌ગૃહસ્થે આ સભાની સુંદર કાર્યવાહીથી આકર્ષાઇ આ સભાના પેટ્રન(મુરબ્બી)પદનો સ્વીકાર કર્યો છે, તે જણાવતાં અમોને આનંદ થાય છે. તેઓ દીર્ઘાયુ થઇ જ્ઞાનોદ્ધારના કાર્યો કરે તેમ આ સભા પરમાત્માની પ્રાર્થના કરે છે.

શ્રી આત્માનંદ પ્રકાશ

પુસ્તક ૪૦ મું : અંક ૯ મો | આત્મ સં. ૪૭ | વીર સં. ૨૪૬૯ | વિક્રમ સં ૧૯૯૯: ચૈત્ર | ઇ. સ. ૧૯૪૩ એપ્રીલ

ઔપદેશિક પદ

(રાગ દૂર દેશ કે રહેનેવાલે)

ચાર દિન કે રહેનેવાલા, માયા તુજે ભૂલાયે,
મન કો યે બેહોશ બનાકર, સત્ય કા ભેદ છીપાયે. ચાર૦

લક્ષ્મી બતાકર બોલે મીઠી બોલી,
આઓ મુસાફિર ભર લો અપની ઝોલી,
દુનિયા શિર ઝુકાયે ચાર૦

દેખો જુઠા ખેલ વો દીખા રહી હય,
દીખા કે તુમ કો ફેસા રહી હય,
તુ ના કહીં ફેસ જાયે ચાર૦

જીસને જિનભક્તિ મે સદા મન જોડ દીયા,
માયા કા સબ સાજ સોચ કર છોડ દીયા,
ઉસને દુખ ન આયે ચાર૦

વહ જીવન કો હાર ગયા બેહોશ હુવા,
યશોભદ્ર જીતેગા જીસ મે હોશ હુવા,
સુખ પાયે તર જાયે, સુખ પાયે તર જાયે. ચાર૦

—મુનિશ્રી યશોભદ્રવિજયજી મહારાજ

ઓ માનવી ! આ સમયમાં શુભ કામ કૈં કરતો જજે.

હરિગીત છંદ

દા લાગીયો દુનિયા વિષે, સળગી ઊઠ્યો સંસાર આ,
તેમાંથી તારા જન્મનું સાફલ્ય કૈં કરતો જ જા;
છે કારમી કુદરત કૃતિ, ત્યાં સારગ્રાહક તું થજે,
ઓ માનવી ! આ સમયમાં શુભ કામ કૈં કરતો જજે. ૧

પૈસો મળ્યો, પદ્રી મળી, સમૃદ્ધ-સંપત્તિ મળી,
તેમાં રખે તું રાચતો, ગર્વે જતો ના તું ગળી;
એ સર્વ ક્ષણભંગુર છે, દષ્ટિ ઊંડીથી દેખજે,
ઓ માનવી ! આ સમયમાં કૈં કામ શુભ કરતો જજે. ૨

તું દેખ ગરીબોની દશા, ભૂખ્યાં બિચારાં ટળવળે,
એ પેટ-ખાડો પૂરવા, ધન અર્પજે આત્મિક બળે;
એ સૌ પ્રભુના બાળને, તું ભ્રાતૃભાવે ભાળજે,
ઓ માનવી ! આ પૃથ્વીમાં, પ્રખ્યાત પરમાર્થે થજે. ૩

તું શું કમાયો ? તે જરૂર, ઝીણી નજરથી ન્યાળજે,
ગુણીમાં ગણાવા આપદાઓ ગરીબ જનની ટાળજે;
બત્રીસ ભોજનમાં નથી, ચિરસ્વાદ એ સંભાળજે,
ઓ માનવી ! પરમાર્થ કેરો સ્વાદ કૈં ચાખી જજે. ૪

દુઃખીયા તણા દિલમાં પ્રવેશી, દર્દ દુઃખો દેખજે,
પામર જનોની પીડને, અંતર વસી તું પેખજે;
ક્ષુધાર્થિની ક્ષુધા હરી, આશીષ અમૃત ચાખજે,
ઓ માનવી ! રંકો પ્રતિ તું, વિમલ વાણી ભાખજે. ૫

તારા હૃદયના મંદિરે, પ્રભુને સદા પધરાવજે,
તારા અને તુજ સંગીઓના, દોષ સૌ સુધરાવજે;
વારિ ઉલેચે વીરડામાં, નવીન જળ તું નીર્ઝજે,
ઓ માનવી ! આ સમયમાં શુભ કામ કરીને હર્ખજે. ૬

ભાવનગર-વડવા.

લી. વૃદ્ધ ધર્મોપદેશક,
કવિ રેવાશંકર વાલજી બધેકા.

—: ભગવાન મહાવીર :—

રચયિતા મુનિશ્રી હેમેન્દ્રસાગરજી મહારાજ, વરસોડા

વસંતતિલકા—

સંસારમાં પ્રબળ હિંસક રાજ્ય વ્યાપ્યું,
સર્વત્ર નિર્દય જને નિજ જોમ સ્થાપ્યું,
ને ધર્મનામ પર કૈંક ખલિ ચઢત
સ્વાર્થી જનો વિષમ દુષ્પથમાં વહત ૧

ત્રાસી ઊઠી દશ દિશા અતિ આર્ત્તનાદે,
હિંસા હમે ગર્જતી તહીં અટ્ટહાસે,
યજ્ઞાદિ કર્મ પણ હિંસક તત્ત્વપૂર્ણ,
દાનાદિ ધર્મ પણ ત્યાં બનતો વિશીર્ણ ૨

એ આર્ત્તનાદ સુણી એક સુદિવ્ય આત્મા,
સંહારવા સકલ દુર્નયને પરાત્મા,
જન્મે સુદેવ ત્રિશલાની સુપુણ્ય કુખે,
દેવો સવિસ્મય બની પ્રભુજન્મ દેખે ૩

દેવાદિના હૃદયમાં અભિરામ મોદ,
આંદોલનો જનમતાં, નવલા પ્રમોદ,
ને ત્યાં વસંત મધુરી અતિશે મહેકે,
તે દિવ્યતા ભરિત આત્મતણા સુજન્મે ૪

તત્ત્વાનુભૂત વિષયોની ન તુચ્છ વાચ્છા,
સમ્રાટના સુત છતાં નવ ભોગ ઇચ્છા,
વૈરાગ્યના પરમમાર્ગ તણી સમીહા,
જાગી અહો! વિષય શત્રુતણી જિગીષા ૫

ઈન્દ્રે ભર્યા નૃપતણા ધનથી અતિશે,
ભંડાર સર્વ યુવરાજ સુદાન દીયે,
દારિદ્રય તો ભરતભૂમિ વિષે રહ્યું ના,
સર્વત્ર દાન પસર્યા યુવરાજ દીધાં ૬

એ વર્ષીદાન મહિમા કવિઓ વખાણે,
સામ્રાજ્યના નૃપતિઓ સહુ એ પ્રમાણે,
ને ત્યારબાદ યુવરાજ તજે સ્વરાજ્ય,
ભાવે ભજે વિમલ સંયમનું સુરાજ્ય ૭

અજ્ઞાનતા તમસ્ દૂર થઈ ગયા ને,
આત્મા વિષે પરમ કેવલજ્ઞાન જાગે,
ત્રૈલોકયમાં મગિત દો ઉપદેશ ભીની,
હિંસા તજી મનુજ થાય સ્વધર્મરાગી. ૮

વિદ્યાધરાદિ સહુ દેવગણો ય આવે,
વર્ષાવતા કુસુમવૃષ્ટિ સહર્ષ નાદે,
નાચી રહી વિવિધ લાસ્ય સુનૃત્ય ત્યાંહીં,
શી કિન્નરી મધુર મૂર્છન ગ્રામ ગાતી ૯

ને માલકોષ ધરી મૂર્ત્તસ્વરુપ દિવ્ય,
છેડી રહ્યો વિમલ રાગિની સર્વ ભવ્ય,
તત્ત્વો જવા અનુભવે જગ તે ક્ષણે ને,
આનંદમંગળ સરે સહુ ગીત સાથે ૧૦

ઉદ્ધારિયા પ્રભુવરે શુભ જ્ઞાન આપી,
આત્મા ઘણા કુમતિવેલ પ્રદુષ્ટ કાપી,
સંસારમાં પસરી પ્રેમભરી અહિંસા,
દેખાય ના જગતમાં વસમી પ્રહિંસા ૧૧

અનુષ્ટુપ્—

જગદુદ્ધારના કર્તા **મહાવીર** પ્રભુતણી,
ઊજવાયે સદા આહીં જયંતી હર્ષથી ભરી ૧૨

સંસારના બધા ભાગે ફરકે વિજયધ્વજ,
મહાવીરતણી શ્રેષ્ઠ અહિંસા પમરે સદા ૧૩

માલિની—

પ્રભુવર સુગુણીના જ્ઞાનચારિત્ર્ય વાચી,
બુધજન સહુ વ્હેજો જ્ઞાનપંથે વિરાગી,
અજીત ચરણસેવામાં સદા મગ્ન રાચે,
પ્રભુવર સુગુણો શૌ નિત્ય **હેમેન્દ્ર** ગાયે ૧૪

સમ્યક્ત્વ મીમાંસા

લેખક: આ. શ્રી વિજયકસ્તૂરસૂરિજી મહારાજ

ઇંદ્રિયોના વિષયમાં આસક્તિ ધરાવનાર સંસારવાસી જીવોને કષાય તથા નોકષાયની અત્યંત આવશ્યકતા રહે છે અર્થાત્ રાગદ્વેષ વગર પૌદ્ગલિક વસ્તુમાં આસક્તિ ટકી શકતી નથી. અત્યંત આસક્તિને ધારણ કરનારા જીવો અનુકૂળ પૌદ્ગલિક વસ્તુના સંયોગને ઇચ્છનારા અને પ્રતિકૂળ સંયોગને ત્યાગનારા હોય છે. સ્વર્ગની વાતો સાંભળીને રાજી થાય છે, નારકીના દુઃખો સાંભળીને દિલગીર થાય છે માટે તેઓ સ્વર્ગને પસંદ કરે છે પણ નારકીને પસંદ કરતા નથી. સ્વર્ગના સુખો મેળવવાને પૌદ્ગલિક વસ્તુઓનો ત્યાગ કરવામાં આવે છે, પણ તેથી કાંઈ આત્માને લાભ મળી શકતો નથી; કારણ કે તે ત્યાગ આસક્તિ ગર્ભિત હોય છે. આસક્તિ ટળ્યા વગરના ત્યાગથી શારીરિક સુખ પ્રાપ્ત થાય છે કે જેનો અનુભવ શરીરમાં જ થઇ શકે છે પણ આત્મિક સુખ પ્રાપ્ત થતું નથી. જેમ વ્યાધિગ્રસ્ત માનવી કુપથ્યનો ત્યાગ કરે છે કે જેથી તેને શારીરિક આરોગ્યતા પ્રાપ્ત થાય છે, તેવી જ રીતે પ્રતિકૂળ પૌદ્ગલિક વસ્તુના સંસર્ગથી દુઃખી થનાર તેનો ત્યાગ કરીને ભવાંતરમાં અનુકૂળ પૌદ્ગલિક વસ્તુઓ મેળવીને સુખી થાય છે.

શરીરદ્વારા મેળવેલા સુખમાં આનંદ માની તલ્લીન થવું તે આસક્તિ કહેવાય છે. આવી આસક્તિવાળો જીવ સાચું સુખ મેળવવાનો અધિકારી હોઇ શકતો નથી; કારણ કે તે દુઃખને સુખ માનવાથી અજ્ઞાનદશામાં પડેલો હોય છે, કે જેને મિથ્યાદૃષ્ટિ કહેવામાં આવે છે. જ્યાં સુધી સાચી દૃષ્ટિ થાય નહિ ત્યાં સુધી સાચું જણાય નહિ અને સાચું જાણ્યા વગર સાચી વસ્તુ મેળવી શકાય નહિ. પોતાને સાચી રીતે ઓળખનાર સાચા સુખને ઓળખી શકે છે જેને સમ્યગ્જ્ઞાની કહેવામાં આવે છે; કારણ કે તેને દેહ અને આત્માની ભિન્નતા સારી રીતે સમજાય છે કે જેથી કરી તેની પૌદ્ગલિક આસક્તિ ટળી જાય છે.

જેઓ અનાસક્ત હોય છે તેઓ સ્વર્ગનાં સુખ સાંભળી રાજી થતા નથી અને નરકનાં દુઃખ સાંભળી દિલગીર થતા નથી. તેમને સ્વર્ગ મળે તો ય આનંદ છે અને નરક મળે તો ય આનંદ છે, કારણ કે તેઓ જાણે છે કે પુણ્ય અને પાપ બન્નેનો ક્ષય કર્યા વગર આત્મવિકાસ થઇ શકતો નથી કે જેમાં શાશ્વતા સુખ, શાંતિ અને આનંદ રહેલાં છે. તેઓ જાણે છે કે અનેક અપરાધો કરીને ઉપાર્જન કરેલા પાપ, દુઃખ ભોગવ્યા વગર ક્ષય થવાના નથી. તે તીવ્ર પાપોનો ક્ષય કરવા નરક જેવા સ્થાનો પ્રાપ્ત થાય તો તેમાં મને લાભ જ છે અને તીવ્ર પુન્યકર્મનો ક્ષય કરવા દેવગતિ જેવા સ્થાનો પ્રાપ્ત થાય તો પણ મને લાભ જ છે એમ માને છે. આ પ્રમાણે સમભાવે રહીને પુન્યપાપના સુખદુઃખરૂપ ફળને ભોગવી લેવાથી આત્માની ઉન્નતિ સાધી શકે છે. જેઓ માઠી ગતિમાં જવાના ભયથી પૌદ્ગલિક વસ્તુઓનો ત્યાગ કરીને સ્વર્ગીય સુખો મેળવવા પ્રયાસ કરે છે

તે તેમની પૌદ્ગલિક આસક્તિ સ્પષ્ટ સૂચવે છે આવા જીવોમા સમ્યગ્જ્ઞાનનો અ શ પણ હોતો નથી માટે તે મિથ્યાદૃષ્ટિ કહેવાય છે વસ્તુ સ્વસ્વરૂપે ન ઓળખાતા પરરૂપે ઓળખાય ત્યા સુધી સ્વસ્વરૂપ ઓળખી શકાતુ નથી અને સ્વસ્વરૂપ ન ઓળખાય ત્યા સુધી આસક્તિ ટળી શકતી નથી પૌદ્ગલિક વસ્તુઓ ઉપરથી આસક્તિ ટાળવી તે જ સાચો ત્યાગ કહી શકાય છે, બાકી તો કેવળ વસ્તુ છોડવા માત્રનુ નામ ત્યાગ નથી આસક્તિ રાખીને માત્ર વસ્તુ છોડવાનુ નામ જો ત્યાગ હોય તો પછી લ ગોટી વાળીને ગલીઓમા ભીખ માગનારાઓ પણ ત્યાગી કેમ ન કહી શકાય ?

અધ્યવસાયની વિશુદ્ધિ માટે બહારથી ત્યાગ કરવામા આવે છે અને તે વિશુદ્ધિ અનાસક્તિને કહેવામાં આવે છે, માટે જો અનાસક્તિ પ્રગટ ન થાય તો અધ્યવસાયની વિશુદ્ધિ થઇ કહેવાય નહિ, જેથી કરી બાહ્ય ત્યાગ નિષ્ફળ જાય છે

આસક્તિ ચીકાશ છે અને તે ચીકણા કપડાને ધૂળ ચોટે તેમ આત્માની સાથે કર્મના પુદ્ગલો ચોટાડનારી છે જો કે આસક્તિ રાગનુ અ ગ છે, દ્વેષનુ અ ગ નથી, છતા દ્વેષને ઉત્પન્ન કરનારી છે જેમ કે એક મનગમતી વસ્તુ ઉપર રાગ થાય છે પણ જ્યારે તે વસ્તુ કોઈ પણ પ્રકારનો દોષ ઉત્પન્ન કરે છે ત્યારે તે વસ્તુ ઉપર દ્વેષ ઉત્પન્ન થાય છે અથવા તો એક વસ્તુ ઉપર રાગ હોય છે ત્યારે તેનાથી વિરોધી વસ્તુ ઉપર દ્વેષ હોય છે અણગમતી વસ્તુ ઉપર અનાસક્તિ જેવુ જણાય છે, છતા તે પણ એક પ્રકારની આસક્તિ છે વ્યવહારમા જે વસ્તુ ઉપર અત્ય ત રાગ હોય છે તેને આસક્તિ કહેવામા આવે છે, પણ જે વસ્તુ ઉપર દ્વેષ હોય છે તેને આસક્તિ કહેવામા આવતી નથી, તેથી કાઇ તેના ઉપર અનાસક્તિભાવ છે એમ કહી શકાય નહિ પણ રાગસ્વરૂપ આસક્તિથી એક ભિન્ન પ્રકારની આસક્તિ કહી શકાય જે વસ્તુ પર અત્ય ત દ્વેષ હોય છે તેનો વિનાશ કરવામા હમેશા લીન રહેવુ અને જે વસ્તુ પર અત્ય ત રાગ હોય તેનો ઉપભોગ કરવામા હમેશા લીન રહેવુ અર્થાત્ કોઇ પણ વસ્તુમા કોઈ પણ પ્રકારે લીન થવુ તેને આસક્તિ કહેવામા આવે છે આ આસક્તિ જડ તથા જડના વિકારોને આશ્રયીને થાય છે અને તે મોહના ઉદય સ્વરૂપ છે

અનુકૂળ પૌદ્ગલિક વસ્તુઓ મેળવવાની તીવ્ર અભિલાષા કે જે પૌદ્ગલિક વસ્તુઓ મળવા છતા પણ વધુ મેળવવાની આકાક્ષા રહેવી તેને લોભ કહેવામા આવે છે આ લોભ અનેક પ્રકારનો હોય છે અને તે સઘળો યે પૌદ્ગલિક વસ્તુઓ સ બ ધી હોય છે લોભ જ્યા હોય છે ત્યા માયા અવશ્ય રહેલી હોય છે, કારણ કે માયા અને લોભમા નામમાત્રનો જ ફરક છે અને તેથી કરીને બન્નેને રાગ કહેવામા આવે છે માયાના અનેક અર્થ થાય છે સ્નેહ-મમતાને માયા કહેવામા આવે છે અને પ્રપ ચ-કપટને પણ માયા કહેવામા આવે છે વૈષયિક વસ્તુને મેળવીને તેનો ઉપભોગ કરવા છતા પણ અતૃપ્ત રહીને વધુને વધુ તેને મેળવવાની આકાક્ષા પૂરી કરવાને માટે જે પ્રયાસ કરવામા આવે છે તેને માયા કહેવામા આવે છે કે જે એક મમતા-સ્વરૂપ છે અથવા તો વૈષયિક વસ્તુઓ સરળતાથી પ્રાપ્ત ન થાય તો તેને મેળવવા મનના વિચારોથી કાયિક તથા વાચિક પ્રવૃત્તિને ભિન્નપણે દર્શાવવી તે પણ માયા કહેવાય છે, કે જે એક પ્રપ ચ-સ્વરૂપ હોય છે આ બધી યે પ્રવૃત્તિઓ રાગને લઇને થાય છે કે જેને આસક્તિ કહેવામા આવે છે પૌદ્ગલિક સ પત્તિમા મમતાને લઇને સ્વામીપણાની બુદ્ધિથી મિથ્યાભિનિવેષ થવો તે માન કહેવાય છે આ માન પરપૌદ્ગલિક વસ્તુને આશ્રયીને થાય છે માટે તેને મિથ્યા

ભિમાન પણ કહેવામાં આવે છે. તેને સ્પષ્ટપણે પ્રગટ કરનાર કાયિક તથા વાચિક ચેષ્ટાઓને ક્રોધ કહેવામાં આવે છે અર્થાત્ ક્રોધ અને માનમાં નામ માત્રનો ભેદ છે અને તે બન્ને દ્વેષની કોટીમાં ગણાય છે કે જે એક પ્રકારની આસક્તિ છે; કારણ કે પૌદ્ગલિક વસ્તુમાં આસક્તિ વગર અભિમાન આવી શકતું નથી; માટે જ રાગદ્વેષ આસક્તિનાં અંગ છે અને તે જ્યાં સુધી હોય છે ત્યાં સુધી સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત થઇ શકતું નથી અર્થાત્ તેને સમ્યગ્જ્ઞાન કહી શકાતું નથી. જ્યારે પૌદ્ગલિક વસ્તુમાંથી આસક્તિ દૂર થઇને અનાસક્તિભાવ પ્રગટ થાય છે ત્યારે રાગદ્વેષ ઉપશમી જાય છે; જેથી કરીને વસ્તુના યથાર્થ સ્વરૂપનું ભાન થાય છે, જેને સમ્યગ્જ્ઞાન કહેવામાં આવે છે.

જ્યાં સુધી આસક્તિભાવ છે ત્યાં સુધી વિકાસની શરુઆત થઇ શકતી નથી પણ વિલાસપ્રિય બનીને જીવ આત્મિક ગુણોનો વિનાશ કરે છે; કારણ કે અનાદિકાળના પૌદ્ગલિક સંસર્ગને લઇને કુવાસનાઓથી વિપરીત શ્રદ્ધાવાળો હોવાથી ગુણમાં દોષ અને દોષમાં ગુણ જુએ છે. ઇન્દ્રિયોના વિષયો કે જે આત્માને એકાંતે નુકસાન કરનાર છે અને કેવળ દોષસ્વરૂપ છે તેમાં પોતે ગુણ જુએ છે અને કષાય તથા વિષયની વિરતિસ્વરૂપ સમભાવ કે જે એક ગુણ છે તેમાં પોતે દોષ જુએ છે. આવી વિપરીત શ્રદ્ધારૂપ અજ્ઞાનતાને લઇને કર્મની પરાધીનતામાંથી છૂટી શકતો નથી અને જન્મ, જરા, મરણ, આધિ, વ્યાધિરૂપ સંસારમાં ભમ્યા કરે છે. જે ભવમાં ઉત્પન્ન થાય છે ત્યાં જ આનંદ માની પોતાનું જીવન પૂરું કરે છે. જ્યાં સુધી જીવને જડના વર્ણાદિ ધર્મમાં સારાનરસાપણું રહે છે ત્યાં સુધી તેને જડને આધીન રહેવું પડે છે. પૌદ્ગલિક વિષયોમાં આસક્તિ ધારણ કરનારને વારંવાર જન્મમરણ કરવાં પડે છે. જ્યાં સુધી પુદ્ગલાનંદીપણાની વાસના હોય છે ત્યાં સુધી આત્માનંદીપણું પ્રાપ્ત થતું નથી, અને આત્માનંદીપણું પ્રાપ્ત થયા વગર આત્મિક સંપત્તિ પ્રાપ્ત થઈ શકતી નથી. આત્મિક સંપત્તિના અભાવે સમ્યગ્જ્ઞાનની દરિદ્રતા દૂર થઇ શકતી નથી. સ્ત્રી, પુત્ર, ધન, બાગ, બંગલા આદિ વૈષયિક સંપત્તિના મદમાં અંધ બનેલા આત્મા તુચ્છ–ક્ષણિક–અસાર એવા પૌદ્ગલિક સુખમાં આનંદ માની સંતોષ ધારણ કરનારા હોય છે; જેથી તેઓ શાશ્વતું સુખ મેળવવા જરા યે પ્રયાસ કરતા નથી; કારણ કે તેથી તેઓ સર્વથા અજ્ઞાત હોય છે. કદાચ કોઇ તેમને શાશ્વતા સુખનું સ્વરૂપ જણાવી તે મેળવવા ઉદ્યમ કરવા કહે તો તે તેમને બિલકુલ રુચતું નથી; કારણ કે તેમને શાશ્વતા સાચા સુખની શ્રદ્ધા જ હોતી નથી. દર્શન મોહનીયને લઇને તેઓની એવી જ દૃઢ શ્રદ્ધા થઈ ગયેલી હોય છે કે પૌદ્ગલિક વિષયોના ઉપભોગ વગર સુખ જેવી કોઇ વસ્તુ નથી. આવી માન્યતાથી તેઓ નિરંતર પૌદ્ગલિક વિષયોને મેળવવાના પ્રયાસવાળા હોય છે. જ્યાં સુધી અનુકૂળ પૌદ્ગલિક વિષયોનો સંયોગ ઇંદ્રિયોની સાથે રહે છે ત્યાં સુધી તેઓ આનંદ તથા સુખ માને છે. જ્યારે તેનો વિયોગ થાય છે ત્યારે આનંદ તથા સુખનો અંશ પણ રહેતો નથી; જેથી કરી તેમને વિષયોની ઇચ્છા ટળી શકતી નથી અને અતૃપ્તપણે તે પાછા મેળવવા પ્રયાસ કરે છે. આ બધું યે જીવની વિપરીત શ્રદ્ધાનું પરિણામ છે કે જે મિથ્યાત્વ કહેવાય છે.

જેઓ મોતથી બીએ છે તેઓ આત્મવિકાસની દિશામાં જવાને લાયક નથી. શરીર છૂટી જવાનો કે શરીરને ઇજા પહોંચવાનો ભય આસક્તિભાવથી રહે છે. આસક્તિભાવવાળો જીવ આત્મિક સંપત્તિનો વિનાશ કરીને પણ પૌદ્ગલિક વિષયોને જાળવી રાખે છે; કારણ કે તે

પૌદ્‌ગલિક વિષયોમા જ આનદ તથા સુખ જોનારો છે, માટે જ તે સુખ અને આનદરૂપ વિકાસને મેળવી શકતો નથી, પણ કોઇક વખતે ઉપશમભાવે કાઇક મળેલા હોય તેને ખોઇ બેસે છે, કારણ કે તે અજ્ઞાની-બાળજીવ છે, માટે જ તે સાચાને ખોટુ અને ખોટાને સાચુ માને છે, જેથી કરી સાચી વસ્તુનો વ્યય કરી ખોટી વસ્તુ સઘરે છે કે જે પરિણામે તેની ધારણાને સફળ કરી શકતો નથી

અજ્ઞાનીઓની ધારણાઓ અને ભાવનાઓ પણ મિથ્યા હોય છે, કારણ કે તે વૈષયિક વસ્તુઓની સાથે સબધ ધરાવવાવાળી હોય છે પૌદ્‌ગલિક વિષયોનો ઇંદ્રિયો સાથેનો સબધ છૂટો પાડીને જ્ઞાનનો જ વિષય માનવામા-શ્રદ્ધવામા આવે તો તે વિષયો આત્મિક વિકાસને બાધકર્ત્તા થઇ શકતા નથી જ્ઞાનમા વિષયોની અસર થવાવાળી વિકૃતિ થઇ શકતી નથી આ જ્ઞાનને સમ્યગ્‌જ્ઞાન કહેવામા આવે છે, કારણ કે તે આત્માનો સ્વભાવ છે

શબ્દવર્ણાદિ વિષયોને ઇંદ્રિયોનો વિષય માનવામા આવે તો વિષયોની અસર આત્મા ઉપર જરૂર થાય અને વિકૃતિ ઉત્પન્ન કરે છે, પણ ઇંદ્રિયનો વિષય ન માનતા જ્ઞાનનો વિષય જો માનવામા આવે તો આત્મા ઉપર વિષયોની અસર થતી નથી અર્થાત્ પૌદ્‌ગલિક વિષયોને ઇંદ્રિયોના ઉપભોગ તરીકે માનવા તે મિથ્યાત્વ અજ્ઞાન છે અને જ્ઞાનના ઉપભોગ તરીકે માનવા તે સમ્યગ્‌જ્ઞાન છે

જ્ઞેય માત્ર જ્ઞાનનો વિષય છે દ્રવ્યગુણ-પર્યાયમયી જગત બધુયે જ્ઞેય છે આત્મા જ્ઞાનનો ભોક્તા છે અને જ્ઞાન જ્ઞેયનો ભોક્તા છે, માટે જ્ઞેયનો પરપરાથી આત્મા ભોક્તા થઇ શકે છે જ્ઞેયનો આત્મા ભોક્તા છે એટલે તે જ્ઞેયને જાણે છે અર્થાત્ ભોગવવુ એટલે જાણવુ જ્યા સુધી સકર્મક આત્મા અજ્ઞાની હોય છે ત્યા સુધી ઇંદ્રિયોદ્વારા જડના ગુણસ્વરૂપ વિષયોને જાણે છે એ અપેક્ષાને લઇને ઇંદ્રિયોના વિષયો કહેવાય છે કે જેમા રાગદ્વેષને લઇને જીવ આસક્ત થાય છે અને તેને મેળવીને તેનો ઉપભોગ કરીને પોતે આનદ તથા સુખ મનાવે છે કે જે એક વિકૃતિસ્વરૂપ છે ઇંદ્રિયો જડ હોવાથી વિષયો ગ્રહણ કરી શકતી નથી દર્શન-મોહના આવરણવાળો આત્મા ઇંદ્રિયોદ્વારા વિષયોને ગ્રહણ કરે છે અર્થાત્ જાણે છે તે સાચુ જાણતો નથી પણ વિપરીત જાણે છે જેને અજ્ઞાન કહેવામા આવે છે કેવળ ઇંદ્રિયોદ્વારા વસ્તુનુ સાચુ સ્વરૂપ જણાતુ નથી પણ વિપરીત જ જણાય છે કે જે એક વિકૃતિ ઉત્પન્ન કરે છે વિકૃતિ એટલે ઉપયોગશૂન્ય થઇને સ્વરૂપને ભૂલી જવુ અને પોતાને પરરૂપે માનવુ, અને તે વિષયોનો ઇંદ્રિયો સાથે સબધ થવાથી થાય છે વિષયોનો ઇંદ્રિયોની સાથે સબધ થતી વખતે જો જીવની દ્વેષની પરિણતિ હોય તો તે સબધને પ્રતિકૂળ માની દુખ મનાવે છે અને જો રાગની પરિણતિ હોય તો અનુકૂળ માની સુખ મનાવે છે અનુકૂળ વિષયના સસર્ગથી હર્ષ થાય છે-આનદ થાય છે અને પ્રતિકૂળ વિષયના સસર્ગથી દિલગીરી-શોક થાય છે ઇંદ્રિયોના વિષયો ભોગવવા એટલે પૌદ્‌ગલિક વસ્તુનો ઇંદ્રિયોની સાથે સબધ થવો પૌદ્‌ગલિક વસ્તુનો ઇંદ્રિયની સાથે સસર્ગ થવાથી રાગ-પરિણતિવાળા આત્માને આસક્તિ થવી અનુકૂળ વિષયના સબધને જ ઉપભોગ કહેવામા આવે છે પણ પ્રતિકૂળ વિષયના સબધને ઉપભોગ કહેવામા આવતો નથી આ ઉપભોગ અજ્ઞાનતાને લઇને થવાવાળી વિકૃતિ માત્ર છે તાત્વિક દૃષ્ટિથી વિચારીએ તો આત્માનો ઉપભોગ ઉપયોગ સ્વરૂપ પ્રવૃત્તિ છે અર્થાત્ મોહ ક્ષય થવાથી સમ્યગ્‌જ્ઞાનદ્વારા વિષયાદિ જ્ઞેયનુ યથાર્થ સ્વ-

પરમાર્થસૂચક વાક્યસંગ્રહ

સંગ્રાહક ને યોજક: મુનિ પુણ્યવિજયજી (સંવિગ્નપાક્ષિક) અમદાવાદ.

તત્ત્વબોધનો વિકલ્પ થવામાં હેતુભૂત એવી ચિંતા કરવાનો જેનામાં સ્વભાવ નથી, તે ગતાનુગતિક પામર પ્રાણીને પ્રશસ્ત વૈરાગ્ય પ્રાપ્ત થઇ શકતો નથી અને એથી જ મોક્ષના સાધનભૂત માર્ગમાં પ્રવેશ થઇ શકતો નથી. ૧

સંસારના સર્વ પાપો કેવળ અજ્ઞાનતાથી પ્રગટે છે. એ અજ્ઞાનતા—એ અંધકાર આત્માના અવિકાસની અવસ્થા છે. જ્યાં સુધી અજ્ઞાનતાના પાપનું દમન કરવામાં નહિ આવે ત્યાં સુધી આત્મિક આનંદની પ્રાપ્તિ કોઈ વખત નહિ જ થાય. ૨

વિપરીત તત્ત્વાર્થ પ્રતીતિ એ જ મિથ્યાત્વ છે. જીવ અનાદિ સંસારદશામાં જગતના સઘળા બનાવો, ભાવો અને પ્રવૃત્તિઓનો નિર્ણય કર્યા કરતો છતો પણ માત્ર પોતાના વાસ્તવ્ય સ્વરૂપ સંબંધી અનિર્ણય અર્થાત્ વિપરીત શ્રદ્ધાનવડે જ દુ:ખી થઇ રહ્યો છે અને એ જ અનંત સંસારદશાનું બીજ છે. ૩

જીવાદિ યથાર્થ—આત્મપરિણતિપૂર્વક નિશ્ચય વિના જગતના સ્થાવરજંગમાદિ સર્વ ચર અચર પદાર્થો ઇષ્ટ અનિષ્ટરૂપ ભાસ્યા કરે છે. પરપદાર્થો પ્રત્યેની ઇષ્ટાનિષ્ટ ભાવના એ જ રાગદ્વેષ છે, તે વાસ્તવિક પદાર્થશ્રદ્ધાન વિના ટળતું નથી. ૪

ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ અને વ્યય એ પદાર્થોનું સામાન્ય લક્ષણ છે. સર્વ પદાર્થ અંતર્ગત જીવ પણ એક દ્રવ્ય વા તત્ત્વ છે. તેનો સામાન્ય સ્વભાવ તો એ જ છે. વળી દયા, દાન, ત્યાગ, તપ એ સર્વ કલ્યાણાર્થી જીવો સાધી રહ્યા છે, એ પણ એક સામાન્ય પ્રવૃત્તિ છે; પણ જે સર્વથી કોઇ નિરાળી ઓળખ જીવતત્ત્વની જે જીવને થાય તો તે વાસ્તવિક સત્યમાર્ગે એકનિષ્ઠપણે સમ્યક્ પ્રકારે પ્રવર્તી શકે. ૫

સંસારનું મૂળ કારણ અજ્ઞાન છે અને તે સંસારી જીવને અનાદિ કાળથી વર્તી રહ્યું છે, તેથી જ વર્તમાન દેહમાં આત્મબુદ્ધિ કરી નવાં નવાં શરીર ધારણ કરી રહ્યો છે. ૬

શરીર અને જીવ એ બન્નેમાં જ્યાં સુધી ભેદબુદ્ધિ થઇને શરીરથી ભિન્ન યથાવત્ આત્મસ્વરૂપ પ્રતીતિમાં ન આવે ત્યાં સુધી જ્ઞાન અજ્ઞાનરૂપ છે. એક ક્ષેત્રાવગાહપણે પરિણમેલા અનાદિ સંબંધવાળા એ બન્ને પદાર્થોમાં ભેદ ભાસવો એ જ જ્ઞાનનો મહિમા છે. ૭

જીવ અને દેહની ભેદબુદ્ધિરૂપ સુપ્રતીતિ કોઇ તથારૂપદશાવાન સત્પુરુષના જોગ અને સંગ વિના તથા જડથી ઓસરી કંઇક જીવ સન્મુખ દૃષ્ટિ થયા વિના આવતી નથી. ૮

જે મનુષ્ય જડચેતનનાં વાસ્તવિક સ્વરૂપને સમજ્યો છે, તે આત્મશ્રદ્ધાના અપૂર્વ બળવડે પોતાની આત્મપરિણતિ અને બાહ્ય શરીરાદિ યોગને અવંચકભાવે પરિણમાવી શકે છે. ૯

રૂપ જાણવું તે આત્માનો ઉપભોગ કહેવાય છે, જે એક પ્રકૃતિ સ્વરૂપ છે અને તેને સમ્યક્ત્વ કહેવામાં આવે છે. (ચાલુ)

જ્યારે આત્માને તત્ત્વાર્થશ્રદ્ધાનરૂપ સમ્યક્ત્વ ગુણ ઉપજે ત્યારે તેને મોક્ષની અભિલાષા–મુમુક્ષુભાવ હોય છે ચોથા ગુણસ્થાનકની તથા ચૌદમા ગુણસ્થાનકની શ્રદ્ધા એક જ છે, ફક્ત વર્તનમા જ ફેર છે ૧૦

સર્વ કાર્યની પ્રથમ ભૂમિકા વિકટ હોય છે સાચો મુમુક્ષુભાવ આવવો દુષ્કર છે, તો અનત-કાળથી અનભ્યસ્ત મુમુક્ષુતા માટે તેમ હોય એમા કાઇ આશ્ચર્ય નથી ૧૧

ગુણ અને દોષ અને તેના કારણોનો સમ્યગ્ વિવેક થઇ આત્મામા તથારૂપ દશાપૂર્વક નિશ્ચય વર્તવો એ જ સમ્યગ્દર્શન સહિત સમ્યગ્જ્ઞાન છે, તથા દોષના કારણોને છોડી ગુણના કારણોને હેયોપાદેય વિવેકપૂર્વક પરમ આદરભાવે ગ્રહણ કરવા એ જ સમ્યક્ચારિત્ર છે એ ત્રણેની વાસ્તવિક ઐક્યતારૂપ આત્મદશા વર્તવી તે મોક્ષમાર્ગ છે ૧૨

સાત પદાર્થો ઉપર શ્રદ્ધારૂપ આત્મપરિણતિની વ્યાપ્તિ 'તત્ત્વાર્થશ્રદ્ધાન' ત જ્યારે સમ્યક્ત્વ હોય ત્યારે જ પ્રગટે છે, જેથી વસ્તુત શ્રદ્ધાન એ સમ્યક્ત્વનુ કાર્ય છે, તો પણ તેને સમ્યક્ત્વ-રૂપ કારણનો ઉપચાર કરીને સમ્યક્ત્વ કહેવામા આવે છે ૧૩

'**तमेव सच्चं निस्सकं, जं जिणेहिं पवेइयं**' 'શ્રી જિનેશ્વર દેવે કહ્યુ તે જ સાચુ અને શકા વિનાનુ છે' આત્માના આવા પરિણામનુ નામ સમ્યક્ત્વ કહેવાય છે. આ ગુણ અનતાનુબધી કષાય વગેરે સાત પ્રકૃતિઓના ક્ષયોપશમ, ઉપશમ અથવા ક્ષયથી પ્રગટ થાય છે એમ થયા વિના વસ્તુત આ ગુણ પ્રગટતો નથી ૧૪

માન્યતા અને શ્રદ્ધાનમા ફરક સમજવાનો છે. માન્યતા એ નીચી કોટિની વસ્તુ છે જ્યારે શ્રદ્ધાન એ માન્યતાનો પરિપાક હોવાથી ઊંચી કોટિની વસ્તુ છે માન્યતા એ મનુષ્યના અમુક પ્રકારના મનનો ભાવ જ સૂચવે છે, જ્યારે શ્રદ્ધાન મનુષ્યના આત્મા ઉપર અજવાળુ પાડનાર દિવ્ય પ્રકાશ છે શ્રદ્ધાનનો ઉદય થતા જીવ અને દેહનુ આત્મસ્પર્શી વિવેક જ્ઞાન સ્ફુરે છે ૧૫

જેવી આસક્તિપૂર્વકની માન્યતા પોતાના શરીર ઉપર અને માતા, પિતા તથા સાસારિક વસ્તુઓ તરફ હોય છે, તેવી અડગ માન્યતા આત્મા અને શરીરની ભિન્નતા ઉપર બધાય ત્યારે તેને શ્રદ્ધાન થયુ કહેવામા આવે છે ચતુર્થ ગુણસ્થાનકનુ જે ગૌરવ શાસ્ત્રોમા બતાવ્યુ છે, તે આવી શ્રદ્ધાને અવલબે છે ૧૬

સમ્યગ્ દર્શનના લક્ષણમા સૂચવેલ 'તત્ત્વ' શબ્દથી કેવળ અર્થથી '**अर्थश्रद्धान**' એ સમ્યગ્દર્શનની વ્યાખ્યા નથી, પરતુ '**तत्त्वार्थश्रद्धान**' તત્ત્વરૂપ અર્થોની–પદાર્થોની શ્રદ્ધા એટલે જે જે પદાર્થો તત્ત્વરૂપ છે, વાસ્તવિક રીતે પોતાના સ્વરૂપમા રહેલ છે, તે તે જીવ, અજીવ, પુણ્ય, પાપ વગેરે અર્થોને સ્વીકારવારૂપ શ્રદ્ધા આ સમ્યગ્દર્શનનું ફલદર્શક લક્ષણ છે, એટલે કે સમ્યગ્દર્શનના ફળને દેખાડવાવાળુ–પમાડવાવાળુ આ લક્ષણ છે ૧૭

તત્ત્વરૂપ અર્થોની શ્રદ્ધા એ પણ સ્વય સમ્યગ્દર્શનરૂપ નથી કે સમ્યગ્દર્શનનુ સ્વતત્ર સ્વરૂપ નથી; કિન્તુ અનાદિ કાળથી જે સુષુપ્ત આત્મસ્વરૂપ પરિણામ, મિથ્યાત્વ મોહનીય કર્મના ક્ષય, ક્ષયોપશમ યા ઉપશમથી તેવા પ્રકારની જાગૃતિને પામે છે તેને સમ્યગ્દર્શન કહેવાય છે તેનુ બાહ્ય ચિહ્ન–કાર્યરૂપ લિગ તત્ત્વાર્થશ્રદ્ધા છે ૧૮

કેવળ આત્મા–પરલોક વગેરેનો સ્વીકાર કરનાર આત્મા સમ્યગ્દૃષ્ટિ નથી થઇ શકતો, પણ વાસ્તવિક રીતે તે તે તત્ત્વો કે જે પોતાના સ્વરૂપમા રહેલા છે, તેને તે તે રીતે સ્વીકારનાર-

શ્રી સિદ્ધસ્તોત્ર.

રચનાર અને વિવેચક :
ડૉ. ભગવાનદાસ મનઃસુખભાઈ મહેતા એમ. બી. બી. એસ.

(ગતાંક પૃષ્ઠ ૧૬૧ થી શરૂ)

હવે સ્તોત્રકાર આવું ઉન્નત લોકાગ્રપદ કેમ પ્રાપ્ત થયું ? તે સૂચવે છેઃ—

વસંતતિલકા—

ખાતા કરી ખતમ કર્મતણા સમસ્ત, પામ્યા ગતિ જ અપુનર્ભવ જે પ્રશસ્ત;
જેણે ચૂર્યા ચઉગતિ રથચક્ર ચારે, તે સિદ્ધના ચરણ હો શરણું અમારે! ૧૨

શબ્દાર્થઃ—કર્મના બધા ખાતા ખતમ કરી જે અપુનર્ભવ એવી પ્રશસ્ત ગતિ પામ્યા છે અને જેણે ચાર ગતિરૂપ ચારેય રથચક્રને ચૂરી નાખ્યા છે, તે સિદ્ધ ભગવંતના ચરણનું અમને શરણ હો!

વિવેચનઃ—

અત્રે સમજવા માટે પ્રથમ એક રૂપક યોજીએ—

અનાદિ કાળથી આ જીવે મિથ્યા ભ્રાંતિથી પરપુદ્ગલ ક્ષેત્રમાં માથું માર્યું (Meddling), સ્વક્ષેત્રની મર્યાદા છોડી પરવસ્તુના પ્રદેશમાં આક્રમણ—અતિક્રમણ (Trespass) કર્યું, અથવા તો

સદ્દહનાર આત્મા સમ્યગ્દર્શન ગુણને પામેલો કહી શકાય. તાત્પર્ય એ કે આત્માના અસ્તિત્વને સ્વીકાર્યા પછી આત્માના સ્વરૂપને સંપૂર્ણપણે વફાદાર રહેનારી દરેક પ્રકારની માન્યતાઓને સ્વીકારવી જોઈએ—આત્મસાત્ કરવી જોઈએ. ૧૯

આત્માની અસ્તિતાને સ્વીકારનાર દર્શનકારો એકાન્તવાદ સત્યની એક જ બાજુ નિરપેક્ષ દૃષ્ટિથી પકડી લે છે અને બીજી બાજુઓ કે જે સત્યની અંગભૂત છે તેનો નિશ્ચયાત્મક ઇન્કાર કરવાની ગંભીર ભૂલ કરે છે. આથી સત્ય વાત પણ અસત્યરૂપ બને છે; કારણ કે જે સત્યનું સંપૂર્ણ સ્વરૂપ નથી, સત્યનો અંશ છે, સત્યની એક બાજુ છે, તેને તે રૂપે; એટલે કે સત્યના એકાદ અંશરૂપે નહિ સ્વીકારતા કોઈ પણ પ્રકારની અપેક્ષા વગર તેને જ્યારે સંપૂર્ણ સત્ય માની લેવાનો દુરાગ્રહ થાય ત્યારે તે સત્ય સત્ય તરીકે નહિ રહેતાં અસત્ય—મિથ્યારૂપ બને છે. ૨૦

જૈન દર્શન સ્યાદ્વાદને અનુલક્ષીને પ્રત્યેક પદાર્થને તે જે સ્વરૂપમાં છે તે જ સ્વરૂપે સ્વીકારવાનો આગ્રહ સેવે છે અને ઈતર આસ્તિક દર્શનકારો પોતે સ્વીકારેલ રીતિ મુજબ જગતના પદાર્થોને સ્વીકારવાનો—માનવાનો દુરાગ્રહ ચાલુ રાખે છે. જો કે આસ્તિક તરીકે જૈન દર્શન અને ઇતર સાંખ્યાદિ આસ્તિક દર્શનો સામાન્ય રીતે એક સમાન હોવા છતાંએ જૈન દર્શનમાં કેવળ સ્યાદ્વાદની દૃષ્ટિ હોવાને અંગે આ બન્ને (જૈન અને અજૈન) દર્શનોની તત્ત્વવ્યવસ્થામાં મેળ રહેવો શકય નથી; માટે જ તત્ત્વને તત્ત્વરૂપે નહિ સ્વીકારનાર આગ્રહ [illegible]રૂપ હોઈ મિથ્યારૂપ બને છે. ૨૧ (ચાલુ)

પ્રકારાંતર પરપુદ્ગલ દ્રવ્યની ચોરી કરવારૂપ ગભીર ગુન્હો-અપરાધ (Crime) કર્યો, અને તેના પ્રત્યાઘાતરૂપે (Reaction) પુદ્ગલ કર્મનું પ્રતિ આક્રમણ (Counter attack) તેના પર થયુ કર્મ મહારાજે પોતાના વેરની વસૂલાત માટે પોતાના વિશ્વાસુ સુભટોને આદેશ કર્યો કે "આ દુષ્ટે આપણા પ્રદેશમા પ્રવેશ કરી, આપણા દ્રવ્યની ચોરીનો મહા અપરાધ કર્યો છે, માટે તેને પકડો, ગાઢ બધને બાધો અને હેડમા નાખી એવો તો દુખી દુખી કરો કે જેથી તે તેની ખો ભૂલી જાય" એટલે તે સ્વામીભક્ત સેવકોએ પોતાના લેણાની વસૂલાત પેટે બાનારૂપે એ જીવને પકડ્યો, ગાઢ બધને બાધ્યો અને ચતુર્ગતિરૂપ સસારની હેડમા પૂર્યો

આમ કુદરતી રીતે જ તે ગુનેગાર-અપરાધી હોઇ, તેની સજારૂપ દડ તેને મળ્યો છે અને તે દડ ચારે ગતિમા પરિભ્રમણ દુખરૂપે તે ભોગવી રહ્યો છે અથવા તો આ એક જાતનુ કર્મ પુદ્ગલનુ ઋણ-દેવુ પણ કહી શકાય, કારણ કે તેનુ ગ્રહણ કરી આ જીવ તેનો ઋણી-દેવાદાર થયો છે, એટલે તે કર્મના ચોપડામા તેના નામે અનેક રકમો ઉધારવામા આવી છે અને તેનુ વ્યાજ પણ દિનપ્રતિદિન ચઢતુ જાય છે, તે એટલે સુધી કે મુદ્દલ કરતા વ્યાજ વધી જાય છે!

'મૂલડો થોડો રે, ભાઈ વ્યાજડો ઘણો, કેમ કરી દીધલો રે જાય'

—શ્રી આનંદઘનજી

એવી સ્થિતિ થઇ પડે છે!

અને આ દેવુ ચૂકવવા માટે તેને નવા નવા જન્મમરણરૂપ નવા નવા નાટક ભજવી દેખાડી, નિરતર કર્મ મહારાજની ખુશામત કરી તેને રીઝવવા પડે છે! આમ કરતા કઇક દેવુ માફ કે જમે થાય છે, ત્યા વળી નવુ ઉમેરાતુ જાય છે!—'રળીયા ગઢવી ક્યા ગયા હતા, તો કે ઘેરના ઘેર ને ભરડકા ભેર,' 'ઘાણીનો બેલ જ્યા નો ત્યા,' 'આંધળો વણે ને પાડો ચાવે'—એના જેવી સ્થિતિ થાય છે આમ ચક્રભ્રમણ ન્યાયથી જમેઉધારના પાસા ચાલ્યા જ કરે છે અને કર્મ નરેદ્રનો ચિત્રગુપ્ત લહિયો થાકયા વિના ચોપડો ચિતરવામા એટલો મશગૂલ બની જાય છે, કે આ બિચારો જીવ આટલો બધો દેવાનો બોજો ઉઠાવતા બેવડ વળી જશે એટલો વિચાર સુદ્ધા કરવાની પણ તેને ફુરસદ કે દયા રહેતી નથી! વારુ, એ ગમે તેમ હોય, પણ આ વેઠિયા બળદ જેવા જીવને તે કર્મભાર ઉઠાવ્યા વિના છૂટકો જ નથી, એને રડતે રડતે પણ દેવુ પતાવવુ જ પડે છે

આમ અનાદિ કાળનો જે કર્મનો ચોપડો તેમા કેટલી બધી રકમ જીવને ખાતે મડાણી હશે તેનો કોઇ હિસાબ કરી શકે એમ નથી, એટલે તેને 'અનત' નામ જ છાજે છે

આવી જે અનત કર્મવર્ગણાનુ ઋણ તે પ્રભુએ અદ્ભુત આત્મવીર્યોલ્લાસથી પૂરેપૂરુ ચૂકવી આપ્યુ છે, જમેઉધાર પાસા સરાસર સરભર કર્યા છે, પોતાના ખાતે પરમાણુ જેટલી એક પણ રકમ બાકી રહેવા દીધી નથી, માત્ર શૂન્યનો આકડો શેષ રાખ્યો છે! કર્મ જેવા મોટા વ્યાજખાઉ મારવાડીને પણ થકવ્યો છે!

"ચાર ગતિ ચોપડા, ચ્યવનના ચૂકવી"—**શ્રી વીરવિજયજી.**

"એક પરમાણુ માત્રની ન મળે સ્પર્શતા,
છૂટે જિહાં સકળ પુદ્‌ગલ સંબંધ જો."

—મહાતત્ત્વજ્ઞ શ્રીમદ્‌ રાજચંદ્રજી.

"સકલ પ્રદેશે હો કર્મ અભાવતા, પૂર્ણાનંદ સ્વરૂપ,
આતમગુણની હો જે સંપૂર્ણતા, સિદ્ધ સ્વભાવ અનૂપ;
સ્વામી સ્વયંપ્રભને જાઉં ભામણે."

—મુનિવર્ય શ્રી દેવચંદ્રજી.

આમ કર્મના ખાતા ખતમ કરી—ચૂકતે કરી દઇને, પ્રભુ '**અપુનર્ભવ**' નામથી ઓળખાતી પ્રશસ્ત ગતિને પામ્યા છે; અપુનર્ભવ એટલે જ્યાં ફરી ભવ કરવો પડતો નથી, જ્યાં ફરી જન્મમરણનો ફેરો મટી જાય છે એવી ઉત્તમ મોક્ષગતિને પામ્યા છે. ભવના બીજનો આત્યંતિક નાશ થયો હોવાથી—

"**पुनरपि जननं पुनरपि मरणं, पुनरपि जननीजठरे शयनम्**"—**શ્રી શંકરાચાર્ય.**

એવી દુઃખદ સ્થિતિનો સુખદ અંત આવે છે.

અને આમ અપુનર્ભવ ગતિ પામ્યા હોવાથી, સંસારરૂપ રથના ચાર પૈડાંરૂપ જે ચાર ગતિ છે તે પણ સર્વથા ચૂરાઇ જાય છે, એટલે સંસારની ગતિ અટકી પડે છે.

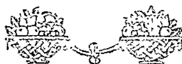
આવા પરમ સામર્થ્યવંત શ્રી સિદ્ધ ભગવંતના ચરણ અમને શરણરૂપ હો ! કારણ કે ભવભયથી રક્ષણ કરવાને પરમ સમર્થ એ જ પરમાત્મા છે, એથી જ પરમ નિર્ભયપણું પ્રાપ્ત થાય છે.

"ધીંગ ધણી માથે કિયો રે, કોણ ગંજે નર ખેટ–વિમલજિન !
"સાહિબ સમરથ તું ધણી રે, પામ્યો પરમ ઉદાર;
મનવિસરામી વાલહો રે, આતમ ચો આધાર–વિમલજિન !"

—ભક્તરાજ શ્રી આનંદઘનજી.

"મોટાને ઉત્સંગ બેઠાને શી ચિંતા ?
પ્રભુને ચરણ પસાય, સેવક થયા નચિંતા."
"હવે તુજ સમ મુજ સાહિબ મલિયો,
તિણે સવિ ભવભય ટળિયો રે–પ્રભુ અંતરજામી."—**શ્રી દેવચંદ્રજી.**

(અપૂર્ણ)

અહિંસાની અદ્ભુત શક્તિ
[૮]

ઉત્સવની તૈયારી.

લેખક મોહનલાલ દીપચંદ ચોકસી

આશ્વિન શુદ એકમથી કાલિમાતાની યાત્રા આરંભાતી સૌથી મોટો મેળો દશમ યાને દશેરાને દિને ભરાતો આજે પણ નવરાત્રના દિવસો ગુજરાતમા માતાના ગરબા તરીકે ઊજવાય છે હિંદના કેટલાક ભાગોમા હજુ પણ એ દિનોમા પશુબલિ ચઢાવાય છે અને બગાળમા તો 'પૂજાના દિવસો' તરીકે ઓળખાતા આ પર્વનું માહાત્મ્ય જરા પણ ઓછું નથી થયું ખાસ કરીને પાછલા ત્રણ દિનોમા ઠેર ઠેર બકરાના જીવનની આહૂતિ અપાય છે અને એ રક્તમાસના છાટણામા બગાળી બાબુઓ માતાની પ્રસન્નતા પ્રાપ્ત કર્યાનો આનદ માને છે દૂર વસતા આપ્તજનો એ પ્રસગ પર ગાડીભાડા ખરચી દેશમા આવે છે! મહારાષ્ટ્ર અને આસપાસના બીજા ભાગોમા પણ માતાના ભોગ આ દિનોમા ઓછા નથી અપાતા! ધર્મના ઓથા હેઠળ ચાલતી આ હિંસા સાચે જ કમકમાટી ભરી છે મલ્લિપુરની પ્રજા પુરોહિત માણિકદેવના આગમન પછી કાળિમાતાનો ઉત્સવ દબદબાભરી રીતે ઊજવતી રાજવી પદ્મનાભ એ વેળા પાણીની માફક ધન ખરચતો જાણે હિંસાદેવીનુ એકછત્રી રાજ્ય પ્રવર્તતું!

પણ જેમ દિવસો નજીક આવતા હતા તેમ પ્રજાના મનમા આ વેળા પૂર્વ વર્ષો કરતા કઈ અનોખુ બનવાની ભીતિ જોર પકડતી હતી સાધુ અમરકીર્તિના ઉપદેશથી વાતાવરણમા અહિંસાની પુન પ્રાણપ્રતિષ્ઠા થઈ ચૂકી હતી પુરવાસીઓનો એક ભાગ અતરથી માનતો કે મૂગા પશુઓની આહૂતિ આપવામા ધર્મનું બિન્દુ સરખુ પણ નથી સમાયુ! એ ઉપરાત આ વેળા ખુદ મહારાજ સાહેબ પોતે આ રક્તપાત અટકાવવા કટિબદ્ધ થયા હતા આઠ યુવાનોએ જીવન ફના કરીને પણ આ વિધાનનો સામનો કરવાનો નિશ્ચય જાહેર કર્યો હતો પ્રજાથી આ વાત અધારામા જેમ નહોતી રહી તેમ રાજવી તથા પુરોહિતના ચરપુરુષોદ્વારા એ વાત મીઠામરચાના ભભારપૂર્વક ઉભયના કર્ણે પણ આવી ચૂકી હતી ટૂકમા કહીયે તો બન્ને પક્ષ તૈયારી કરી રહ્યા હતા જેમ જેમ દિવસ નજદીક આવતા હતા તેમ તેમ મલ્લિપુરનુ વાતાવરણ વધુને વધુ મક્ષુબ્ધ બનતુ હતુ નવનવા બનાવોની આગાહી આપતુ હતુ

પુરોહિત માણિકદેવ પૂરો પ્રપચી અને જબરો ખટપટી હોવાથી આ સમાચાર સાભળ્યા પછી ચૂપ બેસી રહે તેવો માનવી ન હતો એણે મહારાજની સર્વ કરણી હતી ? હતી કરી મૂકી જડમૂળથી જ અહિંસાની વાત ઉખેડી નાખવા સારુ પોતાના ખાનગી તત્રો ગતિમાન કરી દીધા હતા એક તરફ કાલિમાતાના મદિરને રગરોગાન કરાવવાનુ આરભ્યુ હતુ અને બીજી બાજુ મદિરના ચોગાનમા એક વિશાળ મડપ ઊભો કરવા માડ્યો હતો ધ્વજા પતાકાનો શણગાર ધમધોકાર આગળ વધતો હતો નગારખાનામાથી નોબતોના ગડગડાટ આ વર્ષે વધુ વહેલા શરુ થયા હતા ભાદ્રમાસનો કૃષ્ણપક્ષ ચાલતો હોવાથી રાત્રિઓ અધકારમય હતી છતા મદિરમા અવરજવર રહેતી કાળા કૃત્યો માટે કાળી રાત્રિઓ જ વધુ અનુકૂળ મનાતી ભાદ્રમાસની વદ ચૌદશની અધારી રાત હતી વાદળા ઘેરાયા હતા અને વરસાદ પણ

ઝરમર ઝરમર આવતો હતો. મંદિરમાં આરતિ થઇ ગયાને ચારેક ઘટિકા વીતી ચૂકી હતી. ચોતરફ અંધકારનું એકધારું સામ્રાજ્ય પથરાયું હતું! કોઇ ભાગમાં માનવીનો પદસંચાર જણાતો નહોતો, તેમ કોઈ પશુનો પગરવ પણ સંભળાતો નહીં. એ વેળા મંદિરની નજીકના વૃક્ષ હેઠળ એક માનવી કંઈક ગહન વિચારમાં ડૂબી ગયેલો દૃષ્ટિગોચર થતો. એ વેળા એકાએક મંદિરમાંથી પુરોહિત માણિકદેવ બહાર પડ્યો. ચોતરફ નજર કરી, નરસિંહ! નરસિંહ! એવા પોકાર કર્યા, છતાં પ્રત્યુત્તર ન મળવાથી કંઈક વિહ્‌વળ બની આગળ પગલાં ભરવા લાગ્યો અને પેલા ઝાડ સમીપ આવી પહોંચ્યો. છતાં જ્યારે વૃક્ષ હેઠળના માનવી તરફથી કંઈ જ હલનચલન ન થયું ત્યારે એના વિસ્મયનો પાર ન રહ્યો! એ માનવીને જોતાં જ માણિકદેવ પારખી ગયો હતો કે એ એનો વહાલો અને વિશ્વાસપાત્ર અનુચર નરસિંહ હતો. પ્રતિદિન બોલ પડતાં જ ઝીલી લેનાર અને પોતાની આજ્ઞાને વેદ-વાક્ય ગણનાર આ સેવકમાં આટલી હદે પરિવર્તન કેમ થઈ ગયું કે બૂમ મારવા છતાં નથી તો જવાબ દેતો કે સામે આવ્યા છતાં નથી તો માથું ઊંચું કરતો? આ આદમી સાવ હતાશ કેમ બની ગયો? પુરોહિત કેવળ વિચારમાં કાળક્ષેપ કરે તેવો આદમી નહોતો. તરત જ એણે પીઠ ઠોકી નરસિંહને પ્રશ્ન કર્યો:

'પ્યારા દોસ્ત! એવા તે કયા વિચારમાં ગરકાવ થયો છે? મેં કહેલું કાર્ય ક્યાં સુધી પહોંચ્યું છે?'

નરસિંહ સ્વસ્થ થઇ સામે ઊભો રહ્યો અને જિજ્ઞાસુવૃત્તિથી બોલ્યો:

'સ્વામી! એ કામ કરવામાં ખરેખર દેવીની આજ્ઞા છે?'

માણિકદેવ: 'તો હું શું ખોટું કહું છું?'

'આપ ખોટું તો ન કહો પણ અંબાના સુંદર નામથી સંબોધાતી, માતાના વહાલસોયા શબ્દથી અલંકરાતી—દેવી આવી આજ્ઞા ખરેખર કરે શું? નિર્દોષના રક્તપાતમાં ધર્મ સંભવે ખરો?

મારે ખાનગી માહિતી મેળવવા કેટલીયે વાર મંદારગિરિના પેલા મહારાજ પાસે જવું પડ્યું છે અને છેલ્લા દિવસે એમણે જે બોધ દીધો તેના ભણકારા હજુ મારા કાનમાં વાગી રહ્યાં છે. એમાં એક જ ધ્વનિ સંભળાય છે કે—

જીવતાં પ્રાણીઓના રક્તમાંસના ઘૃણાજનક બલિથી દેવીદેવતા તૃપ્ત થતાં જ નથી. પુરોહિતોએ પોતાની જીહ્‌વા-લાલસા સંતોષવા અર્થે ઊભી કરેલી એ માત્ર ઈંદ્રજાળ છે. માતા તરીકેનું ગૌરવસંપન્ન વિશેષણ ધારણ કરનાર, પોતાના બચ્ચાંનાં પ્રાણ હરનાર! હરગીજ ન બને!'

પોતાના પટ્ટશિષ્યની વાત શ્રવણ કરતાં જ માણિકદેવના ચહેરા પર ગંભીરતા પથરાઈ ગઇ. ઘડીભર મન મૂંઝવણ અનુભવવા લાગ્યું, પણ તરત જ સ્વસ્થતા ધારણ કરી. વાણીમાં કોમળતા આણી તે બોલ્યો:

'વત્સ! જો દેવીની પ્રેરણા ન હોય તો મારે આજ્ઞા આપવાનું કારણ શું? એ સાધુની વાતમાં ભરોસો મૂકીશ જ નહીં! દેવીની ભક્તિ માટે સર્વ કંઈ કરવું પડે! એમાં પ્રાણહાનિ કે રક્તપાત જોવાપણું હોય જ નહીં. જો મને તો પળિયા આવવા શરુ થયા છે. શા સારુ મારે જૂઠું બોલવું પડે! મારા પછી આ મઠના અધિપતિનો કળશ તારા શિરે ઢળવાનો છે. આજ સુધી મેં તારું પાલન-પોષણ કરી, તને દરેક વાતથી માહિતગાર કર્યો. અરે! ખાનગી વાતોમાં પણ તારાથી પડદો ન રાખ્યો! એ બધું યાદ કરી મેં તારામાં જે વિશ્વાસ મૂક્યો છે તેને બર લાવ. જરા પણ વચનમાં શંકા ધર્યા સિવાય નિર્દિષ્ટ કરેલ કાર્ય સત્વર બજાવવા સાથીદારોને લઇને મલ્લિપુરની દિશામાં શીઘ્ર પહોંચી જા. હજુ તો ઘણું કરવાનું છે. ઉત્સવના મંગળાચરણ થાય તે પૂર્વે ભૂમિકા સાફ કરી નાખવાની છે.'

મઠાધિપતિની મધલાળે અને લોભાવનારી વાક્જાળે નરસિંહના હૃદય પર જાદુઈ અસર નિપજાવી.

કરુણાની જે મંજરીઓ ઉપદેશશ્રવણથી જન્મી હતી તે કરમાવા લાગી અને તે પુરોહિતનો સાચો પદધર બનવાની તમન્નાએ જોર પકડયું નરસિંહે માણિકદેવના ચરણમાં મસ્તક નમાવી, પોતે જે શંકા દાખવી તે બદલ ક્ષમા માગી અને જુસ્સાથી પ્રતિજ્ઞા કરી કે 'આપે આ સેવકને જે કાર્ય ફરમાવ્યું છે તે કરીને જ પાછો ફરશે એ માટે આપ બેફિકર રહો.'

જે રાત્રિએ વૃક્ષ હેઠળ ગુરુશિષ્ય વચ્ચેનો ઉપર વર્ણવ્યો વાર્તાલાપ થયો એના બીજા દિવસે નગરીમાં જે આઠ યુવાનોએ દેવીનો બલિ અટકાવવા સારુ પ્રતિજ્ઞા કરી હતી તેમના ઘરમાં લૂંટ પડયાના તેમજ બે ત્રણના રમણીય મકાન હતા એમાં આગ લાગ્યાના બનાવ બન્યા એક રાતમાં શું બન્યું ? કેવી રીતે બન્યું ? અને કોના હાથે બન્યું ? એ પ્રશ્ન પર જાત જાતના અનુમાન બંધાવા માંડ્યા એ પાછળ રાજ્યની પોલીસ તરફથી તપાસ શરુ થઇ એ સ્થળોમાં કોટવાળે કેટલીયે વાર અશ્વો દોડાવ્યા ! છતાં પરિણામ શૂન્ય !

આટલી દોડાદોડી છતાં માયા કારણની ખબર તો લીધી નહીં, ત્યાં બીજે છેડેથી જોરશોરથી અવાજ સંભળાવા શરુ થયા એ જુવાનો પર કાલિમાતાની કરડી નજર જ બેઠી માતાનો બલિ બંધ કરાય ખરો ? એ મૂર્ખાએ એ માટે કમર કસી તેનો તેમને નતિજો મળ્યો માતા તો જાગતા છે એમનો શાપ લાગ્યા વિના ન રહે !

સામાન્ય રીતે આમજનસમૂહના મોટા ભાગમાં વહેમની છાયા સવિશેષ પથરાયેલી હોય છે એમાં મલ્લિપુરની પ્રજા અપવાદ રૂપ ન હતી માણિકદેવે ઘરથી જ માતાના પરચાના નામે કંઈ કંઇ કાર્યો પૂર્વે પણ ખાનગી રીતે કરાવેલા ગજવી પર એનો કાબૂ હોવાથી પ્રજામાં એને માટે સચોટ છાપ બેઠી હતી. બીજી બાજુએ એણે રાજ્યના અધિકારીવર્ગને પણ સાધેલો હતો કોટવાળ કે પોલીસ જેમાં માણિકદેવનો હાથ જોતા, તેમાં આંખ આડા કાન કરતા આ પ્રકારની સર્વતંત્રી સ્વતંત્ર સત્તાથી પ્રજામાં કાલિમાતાના જાતજાતના પરચા પ્રસર્યા હતા જરાક કોઇ હિંસા બંધ ધમાલ જુરો ઉચ્ચાર કરતું કિંવા માતાના બલિ પ્રત્યે અણગમો દાખવતું અથવા વિરોધી સૂર કહાડતું કે તરત જ એને માથે સાડા સાતની પનોતી બેસતી બેપાંચ દિવસમાં જ એને ત્યાં ધાડ આવતી કે એના ઘરને આગ લાગતી ! પદ્મનાભ રાજા આ સબંધમાં તપાસ કરાવતો અને સાચું કારણ શોધવા તત્પર રહેતો પોતે માતાનો ભક્ત છતાં પ્રત્યેક જનને *પોતપોતાની માન્યતા મુજબ વર્તવાનો અધિકાર છે* એમ તે જરૂર માનતો હોવાથી કોઇ પણ તરેહનું ધાર્મિક દબાણ કરતો નહીં, પણ તંત્રમાં પુરોહિતની લાગવગ એટલી હદે જામી ગઇ હતી કે કોઈને ન્યાયની પડી નહોતી ! બનાવ બનતો ત્યાર દોડધામ થતી તે કેવળ દેખાવ પૂરતી જ ! દિવસ વીતતા જ વાત વિસારે પડતી અને સીનું સંકેલાતું !

આ રીતે પ્રતિજ્ઞાપાલનનો સમય આવતા પૂર્વે જ પેલા આઠ યુવાનો ઘરબાર વિનાના–રસ્તાના ભિખારીરૂપ બની ગયા ! વહેમી લોકો તો એમાં માતાનો કોપ માની બેઠા પણ એ ઉપરાંત જેઓ અહિંસાના ઉપાસક હતા અને પર્વપ્રસંગના વ્યાખ્યાનમાં હાજર હતા એમાનો મોટો ભાગ પણ આ બનાવથી ધ્રૂજી ઊઠયો અને વિચારવા લાગ્યો કે સાથ આપવા જઇશું તો આપણી પણ એવી દશા થશે, એટલે તેઓ પણ ઘરપૂણે બેઠા કેટલાકને તો એટલી હદે ભીતિ લાગી કે જેથી મદારગિરિ પર જવાનું જ માંડી વાળ્યું ! ગણ્યાગાંઠયા ચુસ્ત ઉપાસકો જ આચાર્યની સાંનિધ્યમાં રહ્યા પેલા આઠ યુવકો પણ ગિરિ પર આવીને રહ્યા. તેઓ કાચા પોચા ન હતા 'પણ' લેતા પૂર્વે તેમણે આવનાર ભયની ગણતરી કરી લીધી હતી એટલે તેમના હૃદયમાં મેરુ જેવી અડગતા રમતી હતી આશ્વિન પ્રતિપદાની માર્ગપ્રતીક્ષા અને એ દિન આવતા કાર્યારંભ એ જ એક રટણ હતું અમરકીર્તિજી પણ પોતાના નિશ્ચયમાં મક્કમ હતા વાચક ને લાગશે કે

સમ્યગ્જ્ઞાનની કૂંચી—

યોગની અદ્‌ભુત શક્તિ

(ગતાંક પૃષ્ઠ ૧૬૧ થી શરૂ) મૂળ લેખક: બાબુ ચંપતરાયજી જૈની, બાર-એટ-લૉ.

પોતાની શક્તિ એક જ બિન્દુ ઉપર કેંદ્રિત કરવી એનું નામ એકાગ્રધ્યાન છે. જે વસ્તુ ઉપર વિજય મેળવવો હોય તે વસ્તુ સામે સર્વ બળનો સંચય કરવો એ પણ એકાગ્રધ્યાન જ કહેવાય. કોઇ દેશને પરાસ્ત કરી તેના ઉપર વિજય મેળવવો હોય તો સૈનિકોની શક્તિ છિન્નભિન્ન ન થાય એ રીતે સૈનિકોને રોકવાથી ઇષ્ટ પરિણામ આવી શકે છે. કોઇ એક સુયોગ્ય સ્થળે સૈનિકો પોતાનું કાર્ય આગળ ધપાવ્યે જાય તો, તેથી ધાર્યાં પરિણામ આવી શકે છે. સૈનિકોને એકાગ્ર રીતે નિયુક્ત કરવાથી ઘણીયે વાર ઓછા સૈનિકોથી પણ વિજય પ્રાપ્ત થઇ શકે છે. એક સમર્થ વિદ્વાને એકાગ્રતાની અદ્‌ભુત શક્તિના સંબંધમાં યથાર્થ રીતે કહ્યું છે કે—

"ચિત્તશક્તિની એકાગ્રતાથી જ જનતાને દુનિયાનું સર્વ પ્રકારનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું છે, એકાગ્રતાથી જે શક્તિ મનુષ્યને પ્રાપ્ત થાય છે. તે શક્તિને લીધે મનુષ્ય કુદરતનાં કોઈ પણ રહસ્યનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી શકે છે. મનુષ્યની ચિત્તશક્તિ અમર્યાદિત છે. વિશેષ એકાગ્રતાને લઇને વિશેષ શક્તિ પ્રાપ્ત થાય છે."

ચિત્તની એકાગ્રવૃત્તિ અનેક રીતે કેળવાય છે. હઠયોગ, ભક્તિયોગ, રાજયોગ અને જ્ઞાનયોગ એમ હિન્દુઓની યોગદૃષ્ટિએ એકાગ્રતાના વિકાસના ચાર પ્રકાર છે. યોગક્રિયાના ઇચ્છુકની શક્તિ અને પાત્રતા અનુસાર યોગના આ પ્રમાણે ચાર વિભાગ પાડવામાં આવ્યા છે. શારીરિક સંયમથી ઇષ્ટ એકાગ્રભાવ પ્રાપ્ત કરવો એ હઠયોગનો ઉદ્દેશ છે. હઠયોગથી ઇંદ્રિય સંયમદ્વારા ચિત્ત વિશુદ્ધ અને સંસ્કારી પણ બને છે. હઠયોગમાં કોઇ મનુષ્ય નિષ્ણાત બન્યાથી તે રાજયોગ માટે તૈયાર બને છે. આત્માના દિવ્ય અને સુંદર દૃશ્યમાં મગ્ન થઇ, પ્રભુના પ્રેમમાં જ મસ્ત રહેવું તે ભક્તિયોગ છે. ભક્તિયોગથી જીવનનો સત્ય વિભાગ પ્રાપ્ત થાય છે. ઇંદ્રિયલાલસા અત્યંત કમી થઇ જાય છે. ચિત્તના સંયમદ્વારા આત્મસાક્ષાત્કાર કરવો એને રાજયોગ કહે છે. જ્ઞાનદ્વારા પરમાત્મા સાથે એકતા પ્રાપ્ત કરવી એ જ્ઞાનયોગ છે. જ્ઞાનયોગ યોગના ચારે પ્રકારોમાં સર્વથી ઉત્કૃષ્ટ છે. જ્ઞાનયોગથી જીવનના મહાન પ્રશ્નોનું યથાયોગ્ય સમાધાન થાય છે. દૃશ્ય જગતથી પર વસ્તુઓનું પણ જ્ઞાન થાય છે. જ્ઞાનયોગ એ પરમાત્માનું વિશિષ્ટ જ્ઞાન છે. એથી ભૌતિક વસ્તુઓની કૃત્રિમતાનો આબેહૂબ ભાસ થાય છે અને સંપૂર્ણ ત્યાગભાવ પરિણમે છે. યોગના ઇચ્છુકે પોતાની પરિસ્થિતિ અને વૃત્તિને અનુરૂપ યોગનો સર્વથી પ્રથમ સ્વીકાર કરવો એ ખાસ આવશ્યક છે. (ચાલુ)

પેલા નરસિંહની મધ્યરાત્રિની મુલાકાતનો ભેદ ન જણાયો, પણ જરા અનુમાન કરતાં એનો ઉકેલ સામે જ દેખાય તેવો છે. આઠ યુવકોને પીડવામાં એ રાત્રિની મુલાકાત જ નિમિત્તભૂત છે માણિકદેવે આગળ જોયું તેમ દેવીનો પરચો બેસાડવા મંદિરમાં થતી આવકમાંથી એક ગુંડાટોળી ઊભી કરી હતી. નરસિંહ એનો મુખી હતો. સ્વામીની આજ્ઞા થતાં જ એ ટોળી આઘુંપાછું જોયા વગર ઝંપલાવતી અને ધાર્યું કાર્ય પાર ઉતારતી. આવા છૂપા કારસ્થાનની વિચારણા મુખ્ય રીતે માણિકદેવ અને નરસિંહ વચ્ચે પ્રથમ ગુપ્ત રીતે થતી. એ માટે મંદિરનું ભૂમિગૃહ ઠીક ઉપયોગમાં આવતું. ચાર કાનનો આ ભેદ આજ વર્ષો થયાં અંધારામાં રહ્યો હતો!

રાજપુત્રી મૃગાવતીની દશા તો અંતઃપુરમાં એક રાજકેદી જેવી થઇ પડી હતી. સખ્ત ચોકીપહેરા હેઠળ તેણીને રાખવામાં આવી હતી. નગરમાં કે માતાના મંદિરમાં શું ચાલી રહ્યું છે એની તેણીને કંઇ ખબર પડતી નહીં. (ચાલુ)

सुस्वागतम्

(સાક્ષરવર્ય મુનિરાજશ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજ તથા વિદ્વાન મુનિરાજશ્રી દર્શનવિજયજી (ત્રિપુટી) મહારાજ આદિ તા ૩-૪-૪૩ ના રોજ શ્રી જૈન આત્માનંદ સભાએ પધારતા કવિશ્રી રેવાશંકરભાઈએ રચેલ નીચેનું સ્વાગતગીત ગાઈ મંગળાચરણ કર્યું હતું)

દોહરા.

આંગણું ઉજ્જવળ કર્યું, સભા પ્રભામય આજ,
ભલે પધાર્યા ભાવથી, પુણ્યવિજય મહારાજ
અમૃતનો વરસ્યો અહીં, વસંતમાં વરસાદ,
પુણ્યવંત પગલા તણો, શ્રેષ્ઠ અનોખો સ્વાદ
આત્માનંદ સભા તણો, ધન્ય દિવસ છે આજ,
સભા સહિત વંદન કરે, સઘળો તણો સમાજ

સવૈયા

પુણ્યતણો જય છે સૌ સમયે, પુણ્યવિજયજી સાર્થક નામ,
આજ સુહાગણ સમ શોભે છે, સભાતણું આ ધાર્મિક ધામ
પરિવ્રાજક છો સંતશિરોમણિ, વ્યાખ્યાને વાચસ્પતિરૂપ,
આત્માનંદ સભા વંદે છે, હૃદયે ભાવ ધરીજ અનુપ.
મહદ્ ગુરુવર તણી ત્રિપુટી, વિદ્યા-જ્ઞાન-તપે ભરપૂર,
જૈન શાસને આપ પ્રતાપે, નિર્મળ-નવલું ખીલ્યું નૂર.
ત્રિગુણાત્મક સમ પ્રૌઢ પ્રતાપે, જ્યાં ત્યાં પ્રગટી પુણ્ય પ્રભા,
આ ત્રિપુટીના ચરણકમળમાં, વંદે આત્માનંદ સભા
હું બળવતી દિવ્ય પ્રતાપી, આત્માનંદજીની આશ્રિત,
સૌભાગ્યે સુંદર શોભુ છુ, એ નામે અવલંબિત નિત્ય
આજ તણો ઇતિહાસ લખુ છુ, દર્શન ત્રિપુટીના જ કરી,
ભલે પધાર્યા, હર્ષ વધાર્યા, સાર્થકતા કીધી જ ખરી

દોહરા

પૂજ્યપાદ કરુણાનિધિ, કાંતિવિજય સ્વર્ગસ્થ,
સંભારી સ્નેહે નમું, જોડી યુગલ જ હસ્ત
દેવરૂપ એ ગુરુજીના, ગુણના પ્રગટ પ્રભાવ,
પુણ્યવિજયમાં પેખીને, પામી ઉત્તમ લ્હાવ
સદાય રહેશે સ્મરણમાં, આજ તણો તહેવાર,
જૈન શાસને ત્રિપુટીથી, જ્યાં ત્યાં જય જયકાર
ઓગણીસો નવાણુંનો, વસંત ફાલ્ગુન માસ,
કવિ રેવાશંકર લખે, ઉરમાં અતિ ઉલ્લાસ

રચયિતા—કવિ રેવાશંકર વાલજી બધેકા

સટીક: તત્ત્વન્યાયવિભાકર:–લેખક: આ. શ્રી વિજયલબ્ધિસૂરીશ્વરજી મહારાજ. આ. મહારાજ શ્રી વિજયલબ્ધિસૂરિજીએ રચેલ તત્ત્વન્યાયવિભાકર ગ્રંથ ટીકા સહિત અમોને અભિપ્રાય માટે મળેલ છે. આ ગ્રંથની ગણના એક અપૂર્વ ગ્રંથ તરીકે કરીએ તો તેમાં લેશ પણ અતિશયોક્તિ નથી. જૈન દર્શનનો અભ્યાસી' માટે આ એક અમૂલ્ય ગ્રંથ છે. ઉપરોક્ત ગ્રંથ ત્રણ વિભાગમાં વહેંચવામાં આવેલ છે. પહેલા વિભાગમાં સમ્યક્ત્વનું સ્વરૂપ બતાવી અને નવતત્ત્વની પ્રરુપણા કરી તાત્ત્વિક દૃષ્ટિએ વિદ્વત્તા ભરેલી ચર્ચા કરેલ છે. બીજા વિભાગમાં જ્ઞાનનું સ્વરૂપ આપવામાં આવેલ છે. ત્રીજા વિભાગમાં ચરણકરણાનુયોગ બતાવેલ છે. આવા અપૂર્વ ગ્રંથની રચના માટે આચાર્ય શ્રીમદ્ વિજયલબ્ધિસૂરિશ્વરજી મહારાજને અમારા હાર્દિક અભિનંદન છે; તેમજ આવા ગ્રંથરત્નથી જૈન સાહિત્ય વિશેષ સમૃદ્ધ થયું છે એમ અમો માનીએ છીએ. જૈન તથા જૈનેતર અભ્યાસીઓને આ ગ્રંથના અભ્યાસ માટેની અમારી નમ્ર સૂચના છે. કિંમત રૂ. ૫–૦–૦ પ્રકાશક: શ્રી લબ્ધિસૂરીશ્વર જૈન ગ્રંથમાળા–છાણી એ ઠેકાણેથી મળી શકશે.

સદ્ગુણાનુરાગી શ્રી કર્પૂરવિજયજી "લેખ-સંગ્રહ ભાગ ૬ ઠ્ઠો"–પ્રકાશક: શ્રી કર્પૂરવિજયજી સ્મારક સમિતિ. મુંબઇ.

ઉપરનું પુસ્તક સ્વર્ગસ્થ સદ્ગુણાનુરાગી મુનિ શ્રી કર્પૂરવિજયજીના 'લેખસંગ્રહ' રૂપે તેમના સ્મરણાર્થે પ્રગટ કરવામાં આવ્યું છે. શ્રી કર્પૂરવિજયજી ઉચ્ચ કોટિના આધ્યાત્મિક મુનિ–સાધુ હતા. તેમના સાદા પણ જ્ઞાન, ધ્યાન અને તપોમય જીવનમાં તેમણે લખેલા ઘણા લેખો અગાઉ પ્રસિદ્ધ થયા છે. પ્રસ્તુત 'લેખસંગ્રહ' ઉ. શ્રી યશોવિજયજી મહારાજકૃત 'જ્ઞાનસાર' નામના ગ્રંથ ઉપર તેમણે શબ્દાર્થ–વિવેચનરૂપે લેખો લખેલા તે એકઠા કરી આ 'લેખ સંગ્રહ' પ્રસિદ્ધ કરાએલ છે. 'જ્ઞાનસાર' જેવો મહત્ત્વનો ગ્રંથ સહેલાઇથી સમજવા માટે આ 'લેખસંગ્રહ' ઘણો ઉપયોગી થશે. લોકો તેનો વધુ ઉપયોગ કરી શકે તે માટે પુસ્તકના ૫૫૦ પાના હોવા છતાં તેની અર્ધી કિં. ફક્ત રૂ. ૦–૧૧–૦ રાખી છે. પુસ્તક મુંબઇ ઉપરાંત જૈન ધર્મ પ્રસારક સભા–ભાવનગર પાસેથી મળી શકશે.

શ્રી સ્વાધ્યાય પુષ્પમાળા–સંપાદક: પૂ. મુનિરાજ શ્રી કનકવિજયજી મહારાજ. પ્રકાશક: આ. શ્રી વિજયદાનસૂરિ જૈન જ્ઞાનમંદિર–સાવરકુંડલા. (કાઠિયાવાડ)

ઉપરના પૅાકેટ સાઇઝના પુસ્તકમાં પ્રકાશકના નિવેદન મુજબ જ આ. શ્રી હેમચંદ્રાચાર્યકૃત શ્રી યોગશાસ્ત્ર, ઉ. શ્રી યશોવિજયજીકૃત શ્રી જ્ઞાનસાર તથા આ. શ્રી હરિભદ્રસૂરિકૃત શ્રી અષ્ટક પ્રકરણ એ ત્રણ ગ્રંથો તેના અભ્યાસીઓ માટે મૂળ સંસ્કૃત ભાષામાં પ્રસિદ્ધ કરેલ છે. પુસ્તક ભેટ મળે છે.

શ્રી જૈન નિત્ય પાઠ સંગ્રહ–સંપાદક: સારાભાઇ મણિલાલ નવાબ. પ્રકાશક: શ્રી મેઘરાજ જૈન પુસ્તક ભંડાર, પાયધુની, મુંબઇ ૩. કિં રૂ. ૦–૧૨–૦ પૅાકેટ સાઇઝ પાના આશરે ૩૫૦.

ઉપરના પુસ્તકમાં તેના નામ પ્રમાણે ગુરુવંદન તથા ચૈત્યવંદન વિધિ, સ્નાત્રપૂજા, નવસ્મરણાદિ સ્તોત્રો, ગૌતમસ્વામીના રાસ તથા છંદો, પચ્ચક્ખાણો, શત્રુંજય વગેરે તીર્થોના સ્તવનો વગેરે નિત્ય પઠન કરવા યોગ્ય ઘણી ઉપયોગી બાબતોનો સમાવેશ કર્યો છે. પુસ્તકના પાકા પૂંઠાં અને સુંદર છપાઇ સાથે કવર ઉપર મંદિર સમક્ષ પૂજા–પઠન કરતા મનુષ્યનો બ્લૉક–ફોટો આપ્યો છે.

...........વર્તમાન સમાચાર...........

પંજાબના વર્તમાન

કસૂરથી પશ્ચિમ દિશામાં આવેલ લુધીઆના ગામમા આમ સાધુસાધ્વીઓનુ આવાગમન કવચિત્ જ બને છે આચાર્યવર્ય શ્રીમદ્વિજયવલ્લભસૂરીશ્વરજી મહારાજ જૈનો ઉપરાંત સરદાર ગુરુદત્તસિંહજી આદિ અજૈન બધુઓની વિનતિથી કસૂરથી પોષ વદિ સાતમે વિહાર કરી હઠીલપુર, થભણ્વા, ભલા થઇ કોટ રાધાકૃષ્ણ પધાર્યા અહીં લુધીઆનાના બે ઘરો અને ગુજરાવાલાના માસ્ટર બાબુ જ્ઞાનચદજી, બોધાનદજી સ્વામી અને શીખ સરદારો વગેરેને સાથે લઇ માઇલ સુધી સામે આવી સ્વાગત કર્યું બપોરે અને રાતના આત્મા, પરમાત્મા અને કર્મ વિષયમા પ્રશ્નો કરી બોધાનદજી આદિએ શકાઓનુ સમાધાન કર્યું અહીં પોષ વદિ અગિયારસે વિહાર કરી સરદાર ગુરુદત્તસિંહજીની વિનતીથી કોટકાલુસિંહ આહારપાણી કરી ચાર વાગે લુધીઆના પધાર્યા આચાર્યશ્રીજીનુ ભાવભીનુ સ્વાગત કર્યું

લુધીઆનામા જૈનોના ફક્ત આઠજ ઘર છે પણ વ્યાખ્યાનમા લોકો ઘણા જ ઉમગથી નિયમિત ૫૦૦-૬૦૦ ના પ્રમાણમા લાભ લેતા હતા ખેડુત વર્ગ પણ સારા પ્રમાણમા લાભ લઇ શકે એટલા સારુ સમયજ્ઞ સૂરિજીશ્રી બપોરે બેથી ચાર સુધી મનુષ્યજન્મની સફળતા વિષયક વ્યાખ્યાન આપતા

લુધીઆનાથી મહા સુદિ આઠમે વિહાર કરી આચાર્યશ્રીજી કોટકાલુસિંહ પધાર્યા હતા, સરદાર ગુરુદત્તસિંહજીએ સ્વાગત કર્યું હતુ

અહીંથી કોટ રાધાકૃષ્ણ પધાર્યા હતા અગિયારસે વિહાર કર્યો, સ્વામી બોધાનદજી, સરદાર ગુરુદત્તસિંહજી દૂર સુધી વળાવા આવ્યા પાછા વળતી વખતે સ્વામી બોધાનદજીએ આચાર્યશ્રીજીના ચરણોમા મસ્તક ઝુકાવી આશીર્વાદ માગ્યો કે "સ્વામીન્! મને એવો આશીર્વાદ આપો કે હુ આપના ચરણોમા રહી 'ષડ્દર્શનસમુચ્ચય' વાચી શકુ" ત્યાંથી વિહાર કરી આચાર્યશ્રીજી મહા શુદિ પ્રથમ તેરસે સાજે કસૂર પધાર્યા કસૂરથી વિહાર કરી જીરા પધાર્યા જીરા શ્રી સઘે ભાવભીનુ સુદર સ્વાગત કર્યું હતુ

આચાર્યશ્રીજીના સદુપદેશથી અને આ શ્રી વિજયવિદ્યાસૂરિજી તથા મુનિશ્રી વિચારવિજયજીના પ્રયત્નથી જીરા સઘમા પરસ્પર વૈમનસ્ય હતુ તે દૂર થયુ અને શ્રી સઘે શ્રી ચિંતામણિ પાર્શ્વનાથજી ભગવાનના દેરાસરે નવો ધ્વજાદડ ચઢાવવાનો તથા સ્વર્ગવાસી શ્રી ગુરુદેવ ન્યાયાભોનિધિ જૈનાચાર્ય શ્રીમદ્વિજયાનદસૂરીશ્વર(આત્મારામજી) મહારાજની ચરણપાદુકા સમાધિમદિરમા સ્થાપન કરાવવાનો નિર્ણય કર્યો

સ્વર્ગીય લાલા વધાવામલજીની પુત્રવધૂ જયકોરએને ઉપાશ્રયના નીચેની પોતાની ત્રણ દુકાનો અને સ્વર્ગીય લાલા મેલામલજીની પુત્રવધૂ વિદ્યાવતી બેને એક દુકાન ઉપાશ્રય માટે શ્રી સઘને અર્પણ કરી (દુકાનો ઉપરનો હૉલ જે હાલ ઉપાશ્રય તરીકે છે તે સ્વર્ગીય લાલા વધાવામલજીની ધર્મપત્ની શ્રી રાધાબાઇએ અર્પણ કરેલ તે જીર્ણ થઇ ગયેલ હોવા છતા નીચેની દુકાનો ન મળવાથી શ્રી સઘે કામ ન કરાવ્યુ હવે દુકાનો મળી જવાથી કામ થશે) આશા છે કે હવે જીરા શ્રી સઘ ઉપાશ્રય જલ્દી તૈયાર કરાવશે

અહીંથી બસીયા પધાર્યા રાયકોટથી જૈન તથા અજૈન બધુઓ દર્શનાર્થે આવ્યા રાયકોટ આચાર્યશ્રીજીના સદુપદેશથી નવુ ક્ષેત્ર બન્યુ છે અને નવુ દેરાસર બધાઇ તૈયાર થયુ છે જેની પ્રતિષ્ઠા વૈશાખ સુદિ છઠ્ઠની થવાની છે

આ પ્રસગે શીઆલકોટના તૈયાર થતા દેરા-

સરમાં બિરાજમાન કરવા ચાર શાશ્વતા જિનેશ્વર દેવોના પ્રતિબિંબો અને બીજા આવશ્યક પ્રતિબિંબોની અંજનશલાકા આચાર્યશ્રીના વરદ હસ્તે અક્ષય તૃતીયાના શુભ દિવસે થશે. આ શુભ તકનો લાભ લઇ જે જે મહાનુભાવોને નવીન પ્રતિમાઓની અંજનશલાકા કરાવવાનો લાભ લેવો હોય તેઓએ સુખેથી રાયકોટ ચૈત્ર વદિ ૧૨ સુધીમાં પહોંચી જવું. અને લેખ જયપુર પંડિત ભગવાનદાસજી જૈનની મારફતે કોતરાવી લઇને આવવું, દિલ્હીથી ભટંડા લાઇન થઇ ફિરોજપુર છાવણી પહોંચી ગાડી બદલી જગરાવાં સ્ટેશને ઉતરવું. અહીંથી રાયકોટ પહોંચવા ટાંગા–એકા વગેરે સાધનો મળે છે.

અંજનશલાકા સંબંધી કોઇ પણ જાતનો નકરો વગેરે રાખવામાં આવેલ નથી, પોતાની ખુશીથી ભંડારમાં જે કંઇ આપવું હોય તે આપી શકાય છે.

રાયકોટ શ્રીસંઘની આગ્રહભરી વિનંતીને માન આપી રાયકોટ પધારતાં શ્રીસંઘે અને નગરનિવાસીઓએ ઘણા જ ઉત્સાહપૂર્વક અને સમારોહની સાથે નગરપ્રવેશ કરાવ્યો.

આચાર્યશ્રીજી શ્રી સુમતિનાથ સ્વામીજીના દર્શન કરી ઉપાશ્રયે પધારી પ્રતિષ્ઠાદિ વિષયક દેશના આપી માંગલિક સંભળાવ્યું હતું.

ગુજરાંવાલા ડેપ્યુટી સાહેબ લાલા બદ્રીદાસજી રાયસાહેબે આચાર્યશ્રીજીના દર્શનાર્થે આવી વ્યાખ્યાન આદિનો લાભ લીધો.

પત્રવ્યવહાર :
મુ. રાયકોટ. જી. લુધીઆના (પંજાબ),
શ્રી આત્માનંદ જૈન ઉપાશ્રય.

ભાવનગર

આ સભાના પરમ ઉપકારી પૂજ્યપાદ પ્રાતઃસ્મરણીય પ્રવર્તકજી શ્રી કાંતિવિજયજી મહારાજના વિદ્વાન પ્રશિષ્ય સાક્ષરવર્ય મુનિરાજશ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજ તથા વિદ્વાન મુનિરાજશ્રી દર્શનવિજયજી મહારાજ તથા મુનિશ્રી જ્ઞાનવિજયજી મહારાજ તથા મુનિશ્રી ન્યાયવિજયજી મહારાજ તથા મુનિરાજશ્રી જિનભદ્રવિજયજી મહારાજ આદિ મુનિમહારાજાઓ પાલીતાણાથી વિહાર કરી વરતેજ પધારતા સભાસદ બંધુઓ તરફથી પૂજા ભણાવવામાં આવી હતી તથા જમણવાર કરવામાં આવ્યો હતો. ત્યાંથી વિહાર કરી ફાગણ વદિ ૯ ના રોજ દાદાવાડી પધાર્યા હતા. ફાગણ વદિ ૧૦ ના રોજ શ્રી સંઘ તરફથી ભાવભર્યું સામૈયું કરવામાં આવ્યા બાદ મારવાડીના વંડે પધાર્યા હતા, જ્યાં સ્થિરતા દરમિયાન ઘણા વિદ્વાન જૈન–જૈનેતર બંધુઓએ તેઓશ્રીની વિદ્વતાનો લાભ લીધો હતો.

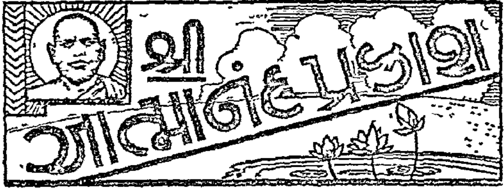
ફા. વ. ૧૪ ના રોજ આ સભાની મુલાકાતે પધારતાં કવિશ્રી રેવાશંકરભાઇએ સ્વરચિત સ્વાગત ગીત ગાઈ સંભળાવ્યું હતું. (જે આ અંકમાં અન્ય સ્થળે આપવામાં આવેલ છે.) મહારાજશ્રીએ સભામાંની હસ્તલિખિત પ્રતો તથા લાયબ્રેરીની સુવ્યવસ્થા વગેરે જોઇ આનંદ પ્રદર્શિત કર્યો હતો.

ચૈત્ર શુદિ ૧ ના રોજ સાક્ષરવર્ય મુનિરાજશ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજ તથા વિદ્વાન મુનિરાજશ્રી દર્શનવિજયજી (ત્રિપુટી) મહારાજની અધ્યક્ષતામાં શ્રી બુટેરાયજી મહારાજશ્રીની જયંતી ઊજવવામાં આવી હતી જે પ્રસંગે સાક્ષરવર્ય મુનિરાજશ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજ તથા પ્રસિદ્ધવક્તા મુનિશ્રી ન્યાયવિજયજી મહારાજે મહારાજશ્રીના પવિત્ર જીવન પરત્વે પોતાની સચોટ, ભાવવાહી અને વિનોદી શૈલીમાં વ્યાખ્યાન આપી સારો પ્રકાશ પાડ્યો હતો. બાદ અત્રેથી ચૈત્ર સુદ ૬ ના દિવસે વિહાર કરી વરતેજ પધારતાં સભાસદ બંધુઓ તરફથી પૂજા ભણાવવામાં આવી હતી તથા જમણવાર કરવામાં આવ્યો હતો.

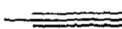
મુંબઇ

શ્રી આત્માનંદ જૈન સભા–મુંબઇએ પૂજ્યપાદ પ્રાતઃસ્મરણીય આચાર્ય મહારાજશ્રી આત્મારામજી મહારાજની જન્મજયંતી ચૈત્ર શુદિ ૧ ને દિવસે ઊજવી હતી.

(શ્રી મહોદય પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમાં શાહ ગુલાબચંદ લલ્લુભાઈએ છાપ્યું—ભાવનગર.)

પુસ્તક ૪૦ મું

સંવત ૧૯૯૯

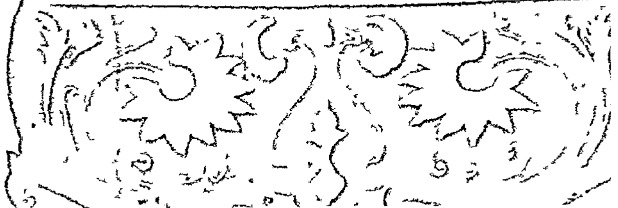
અંક ૧૦ મો.

મ

વૈશાખ

પ્રકાશક—

શ્રી જૈન આત્માનંદ સભા—ભાવનગર.

આ અંકમાં

નવા થયેલા માનવંતા સભાસદો.

૧. શેઠ ચુનીલાલ નરશીદાસ ભાવનગર લાઇફ મેમ્બર.
૨. વકીલ વ્રજલાલ જગજીવનદાસ „ (વાર્ષિકમાંથી) „

ભેટના ગ્રંથો.

અમારા માનવંતા પેટ્રન સાહેબો અને લાઇફ મેમ્બરોને નીચે લખેલા ગ્રંથો ભેટ આપવાના છે.

૧. શ્રી આદિનાથ ચરિત્ર
૨. શ્રી ધર્મવીર ઉપાધ્યાય
૩. શ્રી જ્ઞાનપ્રદીપ
૪. શ્રી સકલાર્હત્ સ્તોત્ર ટીકા સહિત
૫. શ્રી આગમસારિણી
૬. શ્રી સિદ્ધાંતરહસ્ય

ગયા અંકમાં ઉપર લખેલા ગ્રંથોની વિગતવાર નોંધ આ અંકમાં આપવા જણાવેલ હોવાથી સંક્ષિપ્ત હકીકત આપીએ છીએ.

૧. **શ્રી આદિનાથ ચરિત્ર**—ફોર્મ પચાસ, ક્રાઉન આઠ પેજી, ચારસો પાનાનો સુંદર દળદાર ગ્રંથ. એન્ટિક પેપર ઉપર સુંદર ગુજરાતી અક્ષરો, પાકું કપડાનું બાઈન્ડીંગ, સુશોભિત રંગબેરંગી કવર-જૅકેટ, ગુરુદેવ, તીર્થો, પ્રભુ આદિનાથ તેમજ આર્થિક સહાય આપનાર વગેરેની વિવિધ રંગી છબીઓ સહિત.

૨. **ધર્મવીર ઉપાધ્યાય**—શ્રી સોહનવિજયજી-બ્રહ્મચારી, સંજમધારી, પંજાબી વીરપુરુષ, યોગીનું સુંદર ભાવવાહી જીવન વાંચતાં રોમાંચ ખડા થાય તેવું સુંદર ચરિત્ર, છબીઓ સહિત આકર્ષક સુંદર ગ્રંથ. બાર ફોર્મ, સુમારે ૨૦૦ પાનાનો, સુંદર ટાઇપો અને ઊંચા એન્ટિક કાગળ ઉપર છપાયેલ છે.

૩. **જ્ઞાનપ્રદીપ** (બોધસુધા સહિત)—વિદ્વાન લેખક આચાર્ય શ્રી વિજયકસ્તૂરસૂરિજીના સામાજિક બોધદાયક લેખો, ઊંચા કાગળ, સુંદર ટાઇપ અને પાકું બાઈન્ડીંગ, સુંદર કવર સાથે ફોર્મ ૨૬, પાના ૪૧૬.

૪. **શ્રી આગમસારિણી ગ્રંથ**—અનેક તત્ત્વજ્ઞાનની જાણવા જેવી હકીકતોથી ભરપૂર ફોર્મ ૮, પાના ૧૨૨.

૫. **સિદ્ધાંતરહસ્ય**—તત્ત્વજ્ઞાન, દારો વગરે અનેક જાણવા જેવી હકીકતોથી ભરપૂર પાકા બાઇન્ડીંગનો દળદાર ગ્રંથ. પાના ૨૪૦.

(અનુસંધાન ટાઇટલ પેજ ૩ જું)

આ સભાના માનવંતા પેટ્રન—

શેઠ સાહેબ રતિલાલભાઈ વર્ધમાન

વઢવાણ કેમ્પ

આ સભાના નવા થયેલા માનવંતા પેટ્રન સાહેબ

તેઓશ્રીનો જન્મ લીંબડી પાસેના અંકેવાળીયા નામના એક નાના ગામડામાં સંવત ૧૯૪૩ ના આસો સુદ ૧૫ ના રોજ થયો છે. પંદર વર્ષની નાની વયે વતન છોડી તેઓશ્રી વડોદરા ગયા. ત્યાં એન્જીનીયરીંગ લાઇનની પરીક્ષા પાસ કરી થોડાક વર્ષ સુધી તેમણે નોકરી કરી. વૈશ્યે તો વાણિજ્ય જ કરવું જોઈએ, નોકરીમાં ઉન્નતિ નથી એવી તેમની માન્યતા હોવાથી મહામહેનતે થોડીક મૂડી એકઠી કરી મુંબઇમાં સને ૧૯૧૫ માં ઑફિસ ખોલી અને સેકન્ડહેન્ડ મશીનરીના ધંધામાં ટૂંક વખતમાં જ સારું કામકાજ કરી ખ્યાતિ મેળવી. ધીમે ધીમે પ્રગતિ કરતાં તેઓશ્રી અત્યારે વઢવાણ કેમ્પમાં કાપડની એક મિલના માલિક થયા છે એ તેમની કાર્યકુશળતા, વાણિજ્યદક્ષતા અને આપબળે આગળ વધવાની ધગશનો પ્રત્યક્ષ પુરાવો છે.

લક્ષ્મીનંદન થતા ગયા તે સાથે તેઓશ્રીએ પોતાની ફરજો અદા કરવામાં ખૂબ તત્પરતા બતાવી છે. તેમજ તેઓશ્રી અનેક ધાર્મિક કાર્યોમાં સહાયભૂત થવાની ભાવના સેવે છે. તેઓશ્રી મહાવીર જૈન વિદ્યાલયના માનનીય પેટ્રન છે. પાલીતાણા શ્રી યશોવિજયજી જૈન ગુરુકુળ રજત મહોત્સવ સમારંભના તેઓશ્રી પ્રમુખ નિમાયા હતા.

તેમનામાં ભેદભાવ નથી. જૈનેતર કોમ પ્રત્યે પણ તેઓ એક સરખો ભાવ રાખે છે. વઢવાણ કેમ્પમાં લાંબા વખતથી પોતાના તરફથી સસ્તા અનાજની દુકાન ચલાવે છે. આવા કાર્યમાં જાતિભેદ બિલકુલ નથી ગણતા. અનેક વિદ્યાર્થીઓને અભ્યાસમાં મદદ અને ઉત્તેજનરૂપે શિષ્યવૃત્તિઓ પણ આપે છે. આવા દાનવીર, ધર્મવૃત્તિવાળા, કોમના હિતમાં હમેશાં અગ્રભાગ લેનાર સજ્જન લાંબુ આયુષ્ય ભોગવો, તેમના હસ્તક વધુને વધુ સારાં કાર્યો થાઓ અને દાનનું ઝરણું સદા વહેતું રહે એવી આ સભા પરમાત્માને નમ્ર પ્રાર્થના કરે છે.

આવા ઉદારદિલ સજ્જન બંધુએ સભાની કાર્યવાહીથી આકર્ષાઇ સભાનું પેટ્રનપદ સ્વીકાર્યું છે તે અમારી સંસ્થાના પરમ અહોભાગ્યની અને ગૌરવની વાત છે એમ અમે માનીએ છીએ.

ઉરવીણા.

(અંજની ગીત.)

પ્રેમલ રસમય ગુંજન કરતી,
વિવિધ સરોદ અનુપ ઋજુ ધરતી;
વિશ્વ સકલના ગુણગણ રચતી,
ગાયે ઉરવીણા. ૧

પતિતોમાં શુભ વૃત્તિ ધારું,
દૂર કરું સૌ મારું તારું;
વિશ્વપ્રેમનો મંત્ર પ્રસારું,
ગાયે ઉરવીણા. ૨

卐

આત્મામાં પરમાત્મા માની,
સમવૃત્તિ સાચી સન્માની;
થાઉં સેવામાર્ગે દાની,
ગાયે ઉરવીણા. ૩

卐 卐

બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, બુદ્ધ, જિનેશ્વર,
એક સ્વરૂપે માનો ઈશ્વર;
આત્મા સાચો, દેહ જ નશ્વર,
ગાયે ઉરવીણા. ૪

પાપમુક્ત થાઓ સૌ પ્રાણી.
અંતરધારી પ્રભુની વાણી;
"સન્માર્ગે સુખ" હૈયે જાણી,
ગાયે ઉરવીણા. ૫

卐

મિથ્યા મોહમમતાને ત્યાગો,
સદ્વૃત્તિ અંતરમાં જાગો;
નિર્મોહીપદ પ્રભુથી માગો,
ગાયે ઉરવીણા. ૬

卐 卐

વિશ્વપ્રેમનો મંત્ર ગજાવો,
પામો દિવ્ય **અજિતપદ** લહાવો;
સુખકર પ્રભુના શરણે જાઓ,
ગાયે ઉરવીણા. ૭

ચરણે નમતા સુર, નર, કિન્નર,
દિવ્ય પ્રમોદ ધરે નિજ અંતર;
વીતરાગ જયવન્ત જિનેશ્વર,
ગાયે ઉરવીણા. ૮

卐

બુદ્ધિ, ઋદ્ધિ તેના ચરણે,
નિર્મળ ગાન સદા હો શ્રવણે;
મુનિ હેમેન્દ્ર ચરણયુગ શરણે,
ગાયે ઉરવીણા. ૯

卐 卐

રચયિતા: **મુનિશ્રી હેમેન્દ્રસાગરજી મહારાજ**

સમ્યકત્વ મીમાંસા

(ગતાંક પૃ૪ ૨૦૪ થી શરૂ)

લેખક આ. શ્રી વિજયકસ્તૂરસૂરિજી મહારાજ

નિરંતર પૌદ્ગલિક વિષયોની ઇચ્છા એવી તે વિકૃતિ છે કે, જે એક અજ્ઞાનસ્વરૂપ છે અર્થાત્ પ્રકૃતિ તે જ્ઞાન છે અને વિકૃતિ તે અજ્ઞાન છે આ વિકૃતિ જીવ અને જડ બન્નેની પ્રકૃતિઓ ભેગી ભળવાથી થાય છે. જેમ જેમ પૌદ્ગલિક વિષયોનો સંસર્ગ વધારે તેમ તેમ અજ્ઞાનતા વધતી જાય છે અને તે અજ્ઞાનતાને લઇને જીવ નિરંતર વિષયાભિલાષી થાય છે મનગમતા વિષયોને મેળવીને આનંદ તથા સુખનું મિથ્યાભિમાન ધરાવે છે, કે જે પરિણામે દુઃખરૂપ નીવડે છે જીવને દુઃખ નથી જોઇતું, પણ સુખ જોઇએ છે, પણ તેનું સાચું જ્ઞાન ન હોવાથી પ્રયાસ કરીને, સુખાભાસ મેળવીને પોતે રાજી થાય છે, પણ પરિણામે તેનું ક્ષણવિનશ્વર સ્વરૂપ પ્રગટ થતા તેને અત્યંત દિલગીર થવુ પડે છે આ બધુયે મિથ્યા જ્ઞાનરૂપ હોય છે વસ્તુસ્વભાવને સાચી રીતે જાણવુ તે સમ્યગ્ જ્ઞાન કહેવાય છે અને સાચી રીતે શ્રદ્ધવુ તે સમ્યગ્દર્શન કહેવાય છે જ્યા સુધી અજ્ઞાન હોય છે ત્યા સુધી સાચી શ્રદ્ધા હોતી નથી

દર્શનમોહનો ક્ષય થવાથી સમ્યગ્જ્ઞાન થાય છે અને પછી સમ્યગ્શ્રદ્ધા થાય છે જો કે જીવમા જ્ઞાન અને શ્રદ્ધા બન્ને રહેલા હોય છે પણ તે દર્શનમોહને લઇને વિપરીત હોય છે અર્થાત્ અતાત્ત્વિક હોય છે જેથી કરીને જીવ તાત્ત્વિક સુખ, શાંતિ, આનંદ અને જીવન મેળવી શકતા નથી માનવીને પ્રત્યક્ષપણે અનુભવ થાય છે કે દેહને છોડીને જીવ ચાલ્યો જાય છે જીવના ગયા પછી દેહમા બુદ્ધિ, જ્ઞાન કે કોઈ પણ પ્રકારની ક્રિયા જણાતી નથી–નિશ્ચેષ્ટ થઇને પડી રહે છે, માટે જીવ અને દેહ બન્ને જુદી વસ્તુ છે બન્નેના સ્વભાવ પણ જુદા જ છે દેહ જડસ્વરૂપ છે અને જીવ ચૈતન્યસ્વરૂપ છે, છતા માનવી દેહને ચૈતન્યસ્વરૂપ માને છે અને તેને જાળવી રાખવાને અનેક પ્રકારની જડ વસ્તુઓનો ઉપયોગ કરે છે, છતા પરિણામે જીવનો વિયોગ થવાથી દેહમા ચૈતન્યની કોઇ પણ શક્તિ જણાતી નથી, અને જડનો ક્ષણવિનશ્વર સ્વભાવ સ્પષ્ટપણે જણાય છે કે જે ચૈતન્યનો સંબંધ હતો ત્યા સુધી અપ્રગટ હતો આમ હોવા છતા પણ માનવી મિથ્યા જ્ઞાન તથા મિથ્યા શ્રદ્ધાને લઇને નિરંતર દેહની સેવામા વળગ્યો રહે છે અને પોતાને ન ઓળખવાથી પોતાનું કાંઈ પણ શ્રેય સાધી શકતો નથી જ્યા સુધી દેહમા આત્મબુદ્ધિ હોય છે ત્યા સુધી પુદ્ગલાનંદીપણું ટળી શકતુ નથી તેમજ રાગદ્વેષ પાતળા પડી જઇને સમભાવની પણ પ્રાપ્તિ થઇ શકતી નથી અને દરેક પ્રવૃત્તિ અજ્ઞાનતાને લઇને વિપરીત થાય છે દેહને પોષનારા પૌદ્ગલિક વિષયોમા અત્યંત આસક્તિ ધરાવે છે અને દેહને નુકસાન કરનારા પદાર્થો ઉપર દ્વેષબુદ્ધિ રાખે છે જીવ પોતાને દેહસ્વરૂપ માનવાથી દેહની સાથે સંબંધ ધરાવનાર વસ્તુમાત્રમાં નિરંતર રાગદ્વેષની પરિણતિવાળો બને છે જેને લઇને કોઇ પણ વસ્તુના સાચા સ્વરૂપને ઓળખી શકતો નથી, કારણ કે

જેનું કારણુ જ અજ્ઞાનસ્વરૂપ છે, તેનું કાર્ય અથવા ફળ જ્ઞાનસ્વરૂપ ક્યાંથી હોઇ શકે ? જીવ દેહને પોતાના સ્વરૂપ માને છે એટલા માટે જ તેને જડ તથા જડના વિકારો બહુ ગમે છે. સુખ, શાંતિ, આનંદ તથા જીવનના આધારભૂત જડના વિકારોને માને છે. ધન, ધાન્ય, ક્ષેત્ર, મકાન આદિ જડાત્મક બાહ્ય સંપત્તિને સુખના સાધન માનતો હોવાથી તે વસ્તુના વિયોગ તથા વિનાશથી પોતાને દુઃખી માની અત્યંત દિલગીર થાય છે. પૌદ્ગલિક વસ્તુઓના વિનાશથી પોતાનો વિનાશ માને છે. તાત્ત્વિક દૃષ્ટિથી વિચારીએ તો જીવને રતિ, અરતિ, ભય, શોક આદિના સંકલ્પો, વિકલ્પો તથા સ્ફુરણાઓ થાય છે, તે બધુંયે દેહાધ્યાસ-રૂપ અજ્ઞાનતાનું પરિણામ છે.

જ્યાં સુધી જીવ હું દેહસ્વરૂપ છું એવી દૃઢ શ્રદ્ધાવાળો હોય છે ત્યાં સુધી મિથ્યાત્વને લઇને બાહ્ય સંપત્તિનો સાચો ત્યાગી બની શકતો નથી. માતા, પિતા, સ્ત્રી, પુત્ર આદિ પરિવાર છોડવા છતાં પણ તેમના ઉપરની મમતા ટળી શકતી નથી–પૌદ્ગલિક વિષયોની ઇચ્છા વિરામ પામી શકતી નથી. અનુકૂળ પૌદ્ગલિક વસ્તુઓના સંસર્ગથી આનંદ અને પ્રતિકૂળથી દિલગીરીની અસરવાળો રહ્યા કરે છે. બાહ્યની ધનસંપત્તિ અસાર જાણી છોડવા છતાં પણ શ્રીમંતોનો સંસર્ગ અને તેમની સેવાની ચાહના રાખ્યા કરે છે. અજ્ઞાનીઓએ માનેલી પૌદ્ગલિક સુંદર વસ્તુઓમાં આસક્તિને ધારણ કરે છે. પોતે જે નામથી ઓળખાતો હોય તેના માટે માયાપ્રપંચને સેવે છે. દરેક પ્રકારનાં કષ્ટાનુષ્ઠાન કરીને ઉચ્ચ પુરુષોની કોટિમાં ગણત્રી કરાવવાની ઇચ્છાવાળો રહે છે. દેહાધ્યાસી પરિષહ તથા ઉપસર્ગ સહન કરવામાં નિરંતર કાયર હોય છે. જીવ બાહ્યની બધીયે સંપત્તિ છોડી શકે છે, પણ દેહને છોડી શકતો નથી; કારણુ કે દેહને સાથે લઇને અવતરે છે અને બીજી બધીયે વસ્તુઓ પાછળથી મેળવે છે; માટે છોડેલી વસ્તુઓનો દેહને માટે પાછો ઉપયોગ કરે છે અને પૌદ્ગલિક વસ્તુઓ સંબંધી સારાનરસાની ભાવના ભૂંસાતી નથી. પૌદ્ગલિક વસ્તુઓના વિનાશની આશંકાથી દિલગીરી ઉત્પન્ન થવી તે સ્પષ્ટ પુદ્ગલાનંદીપણાને સૂચવે છે.

રાગ, દ્વેષ, રતિ, અરતિ, ભય, શોક, એ પૌદ્ગલિક વસ્તુને આશ્રયીને જ થાય છે. વિરાગી આત્માઓ સિવાયના વિલાસી જીવોને જીવન-વ્યવસ્થા પૌદ્ગલિક વસ્તુને અવલંબી રહેલી હોય છે. તેમના વિચારોમાં નિરંતર વિલાસ-પ્રિયતા જ રહેલી હોય છે. દેહાધ્યાસ અને વિલાસપ્રિયતાને ગાઢ સંબંધ છે, અને તે અજ્ઞાનતાનું પરિણામ છે. બેમાંથી એકના અભાવે બીજાનો પણ અભાવ થઇ જાય છે. દેહાધ્યાસ છૂટે તો પુદ્ગલાનંદીપણું છૂટે અથવા પુદ્ગલાનંદીપણું છૂટે તો દેહાધ્યાસ છૂટે છે. બન્ને ખસી જવાથી સમ્યગ્જ્ઞાન પ્રગટ થાય છે કે જે એક આત્માનું સ્વરૂપ છે. મોતથી ભયભીત થનાર તથા પોતાને દુઃખી માનનાર જીવ પોતાને સાચી રીતે ઓળખી શક્યો નથી. તેને દેહમાં જ પોતાપણાની શ્રદ્ધા છે. જ્યાં સુધી તીવ્ર રાગદ્વેષ હોય છે ત્યાં સુધી ગાઢ અજ્ઞાનતા હોય છે અને જ્યાં રાગદ્વેષ મંદ હોય છે ત્યાં મંદ અજ્ઞાનતા હોય છે, અને ક્ષયોપશમ થવાથી સમ્યગ્જ્ઞાન થાય છે; અને ક્ષય થવાથી સંપૂર્ણ જ્ઞાન થાય છે. માટે અજ્ઞાનતાનું કારણ રાગદ્વેષ છે અને તે દેહમાં આત્મબુદ્ધિ થવાથી થાય છે.

રાગદ્વેષ કષાયસ્વરૂપ છે અર્થાત્ કષાયો રાગદ્વેષને ઓળખાવે છે. જેઓ માન, મોટાઇ, કીર્તિ, યશ મેળવવાના અભિલાષથી પ્રયાસ કરે છે, જેઓ પોતાની નિંદા સ્તુતિ સાંભળીને

હર્ષ શોક કરે છે, પોતાનું નામ અમર રાખવાને સ્મારકો બનાવે છે, બીજાએ કરેલા પોતાના ગુણાનુવાદો સાંભળીને બહુ રાજી થાય છે, બીજાની પાસેથી સત્કાર–સન્માન મેળવવાને હમેશાં ઉત્કંઠાવાળા રહે છે, પોતે નિર્ગુણી હોવા છતાં પણ વિકાસી ઉચ્ચ કોટિના મહાપુરુષોની પંક્તિમાં ગણાવાને માયાનો આદર કરે છે, વિકાસી પુરુષો તરીકે બીજાની પાસેથી પૂજા–સત્કાર મેળવીને પોતે ગર્વથી ખૂબ ફુલાય છે એવા જીવોને દેહથી આત્મા ભિન્ન છે એવી જરાયે શ્રદ્ધા હોતી નથી, માટે તે અજ્ઞાની હોવાથી મિથ્યાદષ્ટિ કહેવાય છે તેઓ વિકાસના માર્ગથી અવળી દિશામાં પ્રયાણ કરવાવાળા હોય છે માટે તે આત્મવિકાસરૂપ ધર્મથી પરાઙ્મુખ હોવાથી નિર્જરાસ્વરૂપ મુક્તિ મેળવવાના અધિકારી નથી, કારણ કે તે પુદ્ગલાનંદીપણાને લઈને એક પ્રકારના વિલાસી કહેવાય છે પૌદ્ગલિક વિષયો મેળવવાના આશયથી અથવા તો જનતામાં પૂજાવાની ઇચ્છાથી જેઓ ભાષાજ્ઞાન મેળવી શાસ્ત્રસિદ્ધાંતોનો અભ્યાસ કરે છે અથવા તો જપ–તપ નિમિત્તે અનેક પ્રકારના કષ્ટાનુષ્ઠાન કરે છે તેઓનો અંશમાત્ર પણ દેહાધ્યાસ ટળ્યો નથી, તેથી આત્મસ્વરૂપને પણ ઓળખી શક્યા નથી અને તે વિષયાભિનંદી હોવાથી કષાયોનો આદર કરનાર હોય છે આવા જીવોમાં મિથ્યાભિમાનની માત્રા અધિક રહેલી હોવાથી, ધાર્યા પ્રમાણે ઇચ્છા નિષ્ફળ જવાથી અથવા તો તેમનું અપમાન થવાથી ઘણો ક્રોધ કરે છે, માટે તે વસ્તુસ્થિતિની અજાણતાને લઈને અજ્ઞાની કહેવાય છે પરને મોઢે જેઓ પોતાની પ્રશંસા સાંભળીને ફુલાય છે તેમનામાં પ્રશંસાને લાયક એકે ગુણ હોતો નથી, કારણ કે ઉચ્ચ કોટિના ગુણવાન પુરુષો પોતાની પ્રશંસા સાંભળીને મિથ્યાભિમાનથી મદવાળા થતા નથી. પ્રશંસા સાંભળી મદમાં આવી જઈ ફુલાવું તે એક નિર્ગુણતાની નિશાની છે સંસારમાં કોઈક વિરલા પુરુષ હશે કે જે પ્રશંસા સાંભળીને રાજી ન થાય ડાહ્યા અને બુદ્ધિશાળી કહેવાતા પુરુષોને પણ પ્રશંસા પ્રિય હોય છે જેઓ પ્રશંસા સાંભળીને રાજી થાય છે તેઓ નિંદા સાંભળીને અવશ્ય દિલગીર થવાના જ આ હર્ષ અને દિલગીરીનું કારણ દેહાસક્તિ સિવાય બીજું કાંઈ પણ હોતું નથી આ દેહાસક્તિને અજ્ઞાનતા કહેવામાં આવે છે દર્શનમોહનીયના દબાણ સિવાય પ્રશંસાની ઇચ્છા પણ થતી નથી માટે જ તે એક પ્રકારનું મિથ્યાત્વ છે

જીવ જે ગતિમાં જાય છે તે ગતિમાં જે શરીરને ધારણ કરે છે તે શરીરની મમતાવાળો થાય છે, અને તે શરીરને છોડવું પસંદ કરતો નથી, કારણ કે અજ્ઞાનતાથી તેને દેહથી ભિન્ન હું જુદી વ્યક્તિ છું એમ જણાતું નથી, પણ અનાદિકાળના અભ્યાસને લઈને દેહનો નાશ થવાથી મારો નાશ થઈ જશે એવી દૃઢ શ્રદ્ધા હોય છે, માટે જ દેહની રક્ષા નિમિત્તે અનેક પ્રકારના અપરાધો કરે છે અનેક જીવોનો વધ કરીને તેમના દેહથી પોતાના દેહને પોષે છે પશુજીવનમાં જીવનારાઓને વિવેકદૃષ્ટિ ન હોવાથી અજ્ઞાનીઓ હોય છે, જેથી કરી તેઓ દેહ તથા આત્માની ભિન્નતા જાણી શકતા નથી, પણ મનુષ્યજીવનમાં જીવનાર દેહધારીઓમાં વિવેકબુદ્ધિ હોય છે, તો પણ તેઓ દેહથી આત્મા ભિન્ન છે એમ જાણી શકતા નથી માનવીઓ પશુ તથા મનુષ્યોને મરતા નજરે જુએ છે તેમજ નિર્જીવ થયેલા કેવળ દેહને પણ જુએ છે છતાં તેમને દેહ તથા જીવની ભિન્નતા સમજાતી નથી, તે એક પશુ કરતાં પણ વધારે અજ્ઞાનતા કહી શકાય કેટલાક કહે છે કે અમને પ્રભુના વચનો ઉપર પૂર્ણ

શ્રદ્ધા છે પણ તેમની પ્રવૃત્તિ જોતાં તેઓ અસત્ય બોલે છે અથવા તો તેઓ પ્રભુનાં વચનોનું રહસ્ય સમજ્યા નથી; કારણ કે પ્રભુએ કહ્યું છે કે: 'દેહથી આત્મા ભિન્ન છે; એટલા માટે બન્નેના સ્વભાવ જુદા છે. સમ્યગ્જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્ર સ્વભાવવાળો આત્મા છે અને સડવું, પડવું, નાશ પામવાના સ્વભાવવાળો દેહ છે. બન્ને સંયોગસંબંધથી ઓતપ્રોત થઈને રહેલા છે; માટે સંયોગની અવધિ પૂરી થતાં બન્ને છૂટા પડી જાય છે, જેને મરણ કહેવામાં આવે છે. આવા વિનાશધર્મવાળા જડસ્વરૂપ દેહનો સંયોગ જાળવી રાખવાને અનેક જીવોનો વિચાર કરનાર અજ્ઞાની છે. ગમે તેટલા પ્રયાસો કરવા છતાં પણ દેહ તથા આત્માનો સંયોગ શાશ્વતો બની શકતો નથી. આયુષ્ય કર્મની સ્થિતિ પૂરી થવાથી બન્ને અવશ્ય છૂટા પડી જાય છે. જીવ-દેહના સંયોગને જાળવી રાખનાર આયુષ્ય કર્મ જ છે, પણ બીજા જીવોનાં નિર્જીવ શરીર નથી. આમ હોવા છતાં પણ અજ્ઞાની જીવોને જેમ પોતાનાં શરીર પર મમતા હોવાથી છોડવું ગમતું નથી તેમ બીજા જીવો પણ મમતાને લઇને પોતાનાં શરીરને છોડવા રાજી નથી; છતાં બળાત્કારે તેમના પ્રાણોનો નાશ કરીને તેમનાં શરીરનો પોતાને જીવવા માટે ઉપયોગ કરે છે, તે તેમની એક અજ્ઞાનતા છે.'

પરમાત્મા કહે છે તે જ સાચું છે એવી દૃઢ શ્રદ્ધા હોય તો તેમના બતાવેલા માર્ગને અનુસરવો જોઇએ, પરંતુ સુખને માટે નિરંતર પ્રયાસ કરનારાઓ પ્રભુના માર્ગને ન અનુસરતા અજ્ઞાનીના માર્ગને અનુસરે છે. આત્મામાં રહેલા સ્વાધીન, અખંડ, નિત્ય સુખને વિસરી જઇને અર્થાત્ ન ઓળખીને પરાધીન ક્ષણવિનશ્વર સુખના માટે જડની ઉપાસના કરે છે કે જે પ્રવૃત્તિ પ્રભુનાં કથનથી તદ્દન વિરુદ્ધ છે; માટે જ તેવી પ્રવૃત્તિવાળા અજ્ઞાની કહેવાય છે. પ્રભુ પ્રશમ સુખને સાચું બતાવે છે અને ઇંદ્રિયોના વિષયસ્વરૂપ પૌદ્‌ગલિક સુખને સુખાભાસ બતાવે છે, કે જે એક દુ:ખસ્વરૂપ છે. આ બન્ને પ્રકારનાં સુખોમાંથી મિથ્યા સુખ ઉપર શ્રદ્ધા હોવાથી તેને મેળવવાને પ્રયાસ કરે છે. આ સુખથી સુખી થવાને વર્ણ, ગંધ, રસ, શબ્દ, સ્પર્શવાળા જડ તથા જડના વિકારોનો સંગ્રહ કરવો પડે છે. જેવા કે: ધન, બાગ, બંગલા, વસ્ત્ર, આભૂષણ વગેરે વગેરે. આ જડ વસ્તુઓ સ્વાધીનપણે પ્રાપ્ત થવાથી જીવ પોતાને સુખી માને છે અને જ્યાં સુધી પ્રાપ્ત ન થાય ત્યાં સુધી પોતાને દુ:ખી માને છે, કે જે એક પ્રભુનાં વચનની અશ્રદ્ધાનું પરિણામ છે. પ્રભુએ બતાવેલ પ્રશમ સુખ આનાથી વિપરીત છે અને તે પૌદ્‌ગલિક વિષયોની ઇચ્છા ત્યાગવાથી પ્રાપ્ત થાય છે. આ સુખ ઇંદ્રિયોદ્વારા નથી થતું; કારણ કે ઇંદ્રિયો જડ છે અને તેનાથી ગ્રહણ થતી વસ્તુઓ પણ જડ છે; માટે તે પૌદ્‌ગલિક સુખ કહી શકાય, પણ પ્રશમ સુખ નહિ; કારણ કે પ્રશમ સુખ ચૈતન્યસ્વરૂપ છે, અને તે ઇંદ્રિયો ઉપર વિજય મેળવવાથી પ્રાપ્ત થઇ શકે છે. જેટલે અંશે પૌદ્‌ગલિક વિષયની ઇચ્છાઓ ઓછી થતી જાય છે તેટલે અંશે પ્રશમ સુખ પ્રાપ્ત થતું જાય છે. સંપૂર્ણ ઇચ્છાઓ નાશ થવાથી સંપૂર્ણ પ્રશમ સુખ પ્રગટી નીકળે છે. આ પ્રશમ સુખ જીવનો સ્વભાવ હોવાથી નિરંતર તેની સાથે જ રહે છે, અને પૌદ્‌ગલિક સુખ જડનો સ્વભાવ હોવાથી જડના વિયોગે નષ્ટ થઇ જાય છે, અને તે એક જ જીવનમાં અનેક વખત પ્રાપ્ત થાય છે અને અનેક વખત નાશ થાય છે. મૃત્યુ પછીના જીવનમાં તો તેનો અંશમાત્ર પણ રહેતો નથી; કારણ કે મૃત્યુ સમયે સુખ માટે મેળવેલી જડ વસ્તુઓનો સર્વથા વિયોગ થઇ જાય છે; પણ જીવસ્વરૂપ પ્રશમ સુખનો

વિયોગ વતો નથી, માટે તે જન્માતરમા પણ જીવની સાથે જ રહેલો હોય છે આ સુખને જ પ્રભુ સુખ કહે છે છતા જીવાત્મા જડના સયોગથી થવાવાળા સુખને સુખ માને છે, તે એક પ્રભુના વચનથી વિપરીત શ્રદ્ધાવાળા હોવાથી અજ્ઞાની-મિથ્યાદષ્ટિ કહેવાય છે વસ્તુને તેના ધર્મથી વિપરીતપણે જાણવી તે મિથ્યાત્વ-અજ્ઞાન કહેવાય છે અને અવિપરીતપણે જાણવી તે સમ્યગ્જ્ઞાન કહેવાય છે મિથ્યાત્વને લઇને સસારમા ભ્રમણ એટલા માટે કરવુ પડે છે કે વસ્તુમા અછતા ધર્મનો આરોપ કરવામા આવે છે, જેથી કરીને સાચી વસ્તુ ન જણાવાથી વિપરીત આચરણ કરીને સસારભ્રમણના કારણરૂપ મિથ્યાનાની જીવ કર્મ બાધે છે, જેને ભોગવવા સસારની ચારે ગતિમા રઝળવુ પડે છે

વસ્તુમા અછતા ગુણોનો આરોપ કરીને તેનો ઉપયોગ કરવાથી ઇચ્છિત ફળની પ્રાપ્તિ થઇ શકતી નથી ગુણ-દોષની સમ્યગ્વિચારણા વગર ગુણી બની શકાય નહિ દેહના માટે ઉપયોગમા આવતી પૌદ્ગલિક વસ્તુઓ કે જે એક દોષસ્વરૂપ છે અર્થાત્ આત્માને એકાત દૂષિત કરનારી છે તેમા ગુણ માની મેળવવા પ્રયાસ કરવો અને આત્માના ગુણ સમ્યગ્જ્ઞાન-દર્શન-ચારિત્ર આદિ મેળવવા જપતપ આદિ કરવામા દોષ માની તેનો પરિત્યાગ કરવો તે એક અજ્ઞાનતા કહેવાય છે આત્માના સમ્યગ્જ્ઞાન જીવન-સુખને ઢાકી દેનાર વસ્તુમા ગુણ હોઈ શકે જ નહિ, પણ જેનાથી આત્મસ્વરૂપ વિકાસ પામે તેમા જ ગુણ હોઈ શકે, કારણ કે અહિયા ગુણદોષ સમ્યગ્દષ્ટિથી જોવાના છે માટે જો સમ્યગ્દષ્ટિથી જોઈએ તો પૌદ્ગલિક વસ્તુમાત્રના ગુણો આત્મગુણના વિનાશક હોવાથી તે દોષસ્વરૂપ કહેવાય છે, તેથી તે આત્માને માટે સર્વથા નિરુપયોગી છે જડ વસ્તુઓ દેહને ઉપયોગી થઇ શકે, કારણ કે તે જડથી દેહ પુષ્ટિ મેળવી શકે છે જે જીવો અજ્ઞાનતાથી ઇદ્રિયોથી ગ્રહણ થતા જડના ધર્મરૂપ વિષયોમા આત્મિક સુખ માની આસક્તિ ધારણ કરે છે, તેમને સાચા સુખ, શાતિ, જીવન આદિ પ્રાપ્ત થઇ શકતા નથી, કારણ કે તેઓ ઇદ્રિયોના દાસ હોવાથી જડના ઉપાસક બની રહે છે

જ્યા સુધી ઇદ્રિયોના વિષયરૂપ જડ વસ્તુથી આત્માનુ અહિત સમજાતુ નથી ત્યા સુધી દેહાધ્યાસ ટળી શકતા નથી, અને જ્યા સુધી દેહાધ્યાસપણુ ટળતુ નથી ત્યા સુધી અશમાત્ર પણ આત્મિક ગુણ પ્રગટ થઇ શકતો નથી આત્મિક ગુણવિકાસ ન થાય ત્યા સુધી જે સમજણથી પ્રવૃત્તિઓ કરવામા આવે છે તે મિથ્યા જ્ઞાનપૂર્વકની પ્રવૃત્તિઓ હોવાથી મિથ્યાત્વ કહેવાય છે, માટે આત્મવિકાસની ઇચ્છાવાળાએ દેહને આત્માથી સર્વથા ભિન્ન માની તેના માટે કરવામા આવતી પૌદ્ગલિક વસ્તુમાત્રની આસક્તિ છોડી દેવી, જેથી સમ્યગ્જ્ઞાનસ્વરૂપ સમ્યક્ત્વ મેળવી આત્મવિકાસ સાધી શકાય

શ્રી સિદ્ધસ્તોત્ર.

રચનાર અને વિવેચક :
ડૉ. ભગવાનદાસ મનઃસુખભાઈ મહેતા, એમ. બી. બી. એસ.

(ગતાંક પૃષ્ઠ ૨૦૮ થી શરુ)

તે કર્મ પણ દેહમાં સ્થિતિ કરીને ખપાવ્યા તે બતાવે છેઃ—

વસંતતિલકા—

દેહે કરી સ્થિતિ સ્વકર્મ અનંત વાર્યા, ને દેશભાવથી વિદેહ મહા જ પામ્યા;
સિદ્ધિ પ્રયોજન કરી લઇ દેહદ્વારે, તે સિદ્ધના ચરણ હો શરણું અમારે. ૧૩

શબ્દાર્થ:—દેહમાં સ્થિતિ કરી જેણે પોતાના અનંત કર્મ વમી નાખ્યા, ને દેહદ્વારા સિદ્ધિ પ્રયોજન સાધી લઇ જે ભાવથી મહાવિદેહ દેશને પામ્યા છે, તે સિદ્ધનાં ચરણનું અમને શરણ હો!

વિવેચન—

ભગવાને જે અનંત કર્મનો નાશ કર્યો તે દેહમાં સ્થિતિ કરીને કર્યો છે. દેહ એ કર્મનું પ્રગટ સ્વરૂપ છે, છતાં તે કર્મરૂપ દેહથી જ કર્મનો ક્ષય કર્યો, કર્મરાજાને તેના પોતાના હથિયારથી જ હણ્યો, એ આશ્ચર્યકારક છે. જો કે દેહ નિઃસાર છે, તો પણ તેમાંથી આત્મતત્ત્વરૂપ સાર—સત્ત્વ ખેંચી કાઢી નિજ કાર્યની સિદ્ધિ કરી લેવી એ સત્પુરુષોની ચતુરાઈ છે.

બનવાની લાયકાત ધરાવે છે તે તે સાધનો સેવવાને યોગ્ય છે. ૪૫.

શ્રી જૈન દર્શનમાં અનંતજ્ઞાની પરમાત્માએ આત્માને તરવાના અનેક સાધન બતાવ્યા છે. તેમાંના જે સાધનથી સાધ્યનું સામીપ્ય થાય, સાધ્યનું દર્શન થાય અને સ્વ અધિકાર મુજબ સમ્યગ્ નિર્વહન થઈ શકે તે સાધન સાધકને ઉપકારક છે. ૪૬.

સાધ્યને લક્ષમાં નહિ લીધેલા ધનુર્ધરની બાણ ફેંકવાની ચેષ્ટા જેમ નિષ્ફળ જાય છે તેમ સાધ્યને સ્થિર કર્યા વગર કરાતી ક્રિયાઓ નિરર્થક જાય છે. ૩૭.

ધ્યાન, મૌન, તપ અને અનુષ્ઠાન એ બધું અધ્યાત્મના માર્ગની સન્મુખ હોવું જોઈએ. એમ જો ન હોય તો તે કલ્યાણના સાધક થઇ શકે નહિ. હમેશાં દરેક પ્રવૃત્તિમાં લક્ષ્ય બાંધવાની જરૂર છે. લક્ષ્યને—સાધ્યને સ્થિર કરી તદનુકૂળ પ્રવૃત્તિ કરવામાં આવે તો જ પ્રવૃત્તિ સફળ થઈ શકે છે. ૪૮.

દ્રવ્યપૂજા એ મનના અશુદ્ધ વાતાવરણને હઠાવવાનું સાધન છે. એ જ કારણથી ગૃહસ્થોને માટે તે ભાવપૂજાનું સાધન માનવામાં આવ્યું છે. યાદ રાખવું કે સાધનને સાધ્ય માની લેવાની ભયંકર ભૂલથી સાવચેત રહેવું. સાધનની ભૂમિકા ઉચિત રીતે બાંધ્યા પછી સાધ્ય વસ્તુમાં (ભાવપૂજા) અધિક ઉદ્યમ રાખવો. ૪૯.

(ચાલુ)

" येनात्मावुध्यतात्मैव परत्वे नैव चापरम् ।
अक्षयानन्तबोधाय तस्मै सिद्धात्मने नमः ॥ "

—શ્રી પૂજ્યપાદ સ્વામીજીકૃત સમાધિશતક

" નેમિ જિનેસર નિજ કારજ કર્યું, છાંડ્યો સર્વ વિભાવો જી,
આતમશક્તિ સકલ પ્રગટ કરી, આસ્વાદ્યો નિજ ભાવો જી "

—તત્ત્વરંગી ભક્તરાજ દેવચંદ્રજી

આ દેહ જો કે પુદ્ગલનો બનેલો છે, તો પણ તેમાં ઑર સ્થિતિ રહેલી છે, કારણ કે 'પિંડે સો બ્રહ્માંડે' તે ન્યાયે, દેહ ને આત્માનો પરસ્પર સંબંધ યથાર્થપણે સમજાતાં લોકનું સ્વરૂપ સમજાય છે પુરુષ દેહાકૃતિ જાણે લોક-પુરુષની સંક્ષિપ્ત આવૃત્તિ (miniature) હોયની! પરમ અધ્યાત્મવેત્તા શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીએ એક સ્થળે કહ્યું છે કે—

" લોક પુરુષ સંસ્થાને કહ્યો, એનો ભેદ તમે કાંઈ લહ્યો?
એનું કારણ સમજ્યા કાંઈ? કે સમજાવ્યાની ચતુરાઈ
શરીર પરથી એ ઉપદેશ, જ્ઞાન, દર્શન કે ઉદ્દેશ
×   ×   ×
પુદ્ગલજ્ઞાન પ્રથમ લે જાણ, નરદેહે પછી પામે ધ્યાન
જો કે પુદ્ગલનો એ દેહ, તો પણ ઑર સ્થિતિ ત્યાં છેહ "

—શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર

આવા પુદ્ગલમય દેહમાં સ્થિતિ કરીને, ભગવાને મ્યાનથી તલવારની જેમ, સર્પથી કાંચળીની જેમ દેહ-આત્માનો સ્પષ્ટ વિવેક કર્યો-પ્રગટ અનુભવ કર્યો-વ્યક્ત આત્મસિદ્ધિ કરી

અને બીજું આશ્ચર્ય વળી એ છે કે જે દેહદ્વારા આ આત્મસિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરી તે જ દેહનો ભગવંતે ત્યાગ કર્યો-નાશ કર્યો! આવું કૃતઘ્નપણું (?) આવું એકાંત *સ્વાર્થીપણું, આવા મોટા પુરુષને કેમ ઘટે વારુ?

અથવા તો આ દેહે આત્માનું ભૂંડું કરવામાં કાંઈ બાકી રાખ્યું છે? દેહધારી બનીને જ આત્મા ચતુર્ગતિમાં ભ્રમણ કરતાં દુ:ખી દુ:ખી થઈ રહ્યો છે તો પછી એવા દુષ્ટ દેહને નષ્ટ કરવામાં ભગવાને શું ખોટું કર્યું ભલા? એ અનાદિની વળગેલી બલાને બલથી સદાને માટે નિર્વાસિત કરી એ યથોચિત જ કર્યું છે

" અષ્ટ કરમ વનદાહકે, પ્રગટી અન્વય ઋદ્ધિ "—શ્રી દેવચંદ્રજી

---

* સ્વાર્થ શબ્દનો રૂઢ અર્થ મતલબ છે, પણ તેનો મૂલ યોગિક અર્થ સ્વ+અર્થ, સ્વ-આત્માનો અર્થ-આત્માર્થ એમ થાય છે, અને તે અર્થમાં સ્વાર્થ પ્રશસ્ત છે.

એ બધું ગમે તેમ હો, પણ સદેહ અવસ્થા છોડી દઈને વિદેહ અવસ્થા પ્રાપ્ત કરી ભગવાન 'ભાવ મહાવિદેહ' ક્ષેત્રે પહોંચી ગયા, એ વાત તો ચોક્કસ ને નિર્વિવાદ છે.

એવા તે સિદ્ધના ચરણનું અમને સદા શરણ હો !

તે મહાવિદેહે પણ **ભાવશત્રુંજયગિરિ** ચઢીને પહોંચ્યા છે તે નિર્દેશ છે—

જે ભાવ-શત્રુંજય ગિરિવરે ચઢીને, પૂરા પરાક્રમથી આક્રમકો લઢીને;
કંઠે શિવશ્રી તણી વિજયમાલ ધાલે, તે સિદ્ધના ચરણ હો શરણં અમારે. ૧૪

શબ્દાર્થ:—જે ભાવશત્રુંજય ગિરિવર પર ચઢીને, પૂરા પરાક્રમપૂર્વક આક્રમક એવા કર્મો સાથે લઢીને અથવા એ કર્મોને લઢી નાંખીને, કંઠમાં શિવલક્ષ્મીની વિજયમાલા ધારણ કરે છે એવા તે સિદ્ધના ચરણનું અમને શરણ હો !

વિવેચન—

ભગવાન ભાવમહાવિદેહ ક્ષેત્રે પહોંચ્યા તેનું કારણ પણ આ છે કે તેઓ **ભાવ-શત્રુંજય** (ભાવશત્રુનો જય કરવારૂપ) ગિરિરાજ પર ચઢ્યા, ભાવશત્રુનો જય કર્યો, અને આક્રમણકારી એવા તે ભાવશત્રુઓને પૂરા આત્મપરાક્રમથી લઢી નાંખ્યા–વાઢી નાંખ્યા–કાપી નાંખ્યા, ને **'અરિહંત'** બન્યા.

એને આવા વીરશિરોમણિ ભગવાનનું પરમ અદ્ભુત **મહા-વીરત્વ** દેખી મોક્ષલક્ષ્મીએ–મુક્તિ સુંદરીએ મુગ્ધ થઈ તેમના કંઠમાં વિજયની વરમાળ નાંખી ! આવું અદ્ભુત **આત્મવીરત્વ** પ્રભુએ દાખવ્યું છે. બીજા પ્રકારનું બાહ્ય વીરત્વ તો નામમાત્ર છે. ખરું વીરત્વ આ જ છે. **યોગિરાજ આનંદઘનજી**એ ગર્જના કરી છે કે—

" વીરપણું તે આતમ ઠાણે, જાણ્યું તુમચી વાણે રે. "
" શૂરપણે આતમ ઉપયોગી, થાય તિણે અયોગી રે;
વીરજીને ચરણે લાગું, વીરપણું તે માગું રે. "

શ્રી દેવચંદ્રજીસ્વામીજી પણ આનો પ્રતિઘોષ કરે છે કે—

" સહજ ગુણ આગરો, સ્વામી સુખ સાગરો, જ્ઞાન વયરાગરો, પ્રભુ સવાયો;
શુદ્ધતા એકતા, તીક્ષ્ણતા ભાવથી, મોહરિપુ જીતી, જય પડહ વાયો. "
" સૂર જગદીશની તીક્ષ્ણ અતિ શૂરતા, જિણે ચિરકાળનો મોહ જીત્યો. "

એવા વીરચૂડામણિ ભગવાન સિદ્ધના ચરણનું અમને શરણ હો ! (ચાલુ)

ભગવાન મહાવીરનો સંદેશ

રચયિતા ઉપાધ્યાય શ્રી સિદ્ધિમુનિજી

(ત્રોટક છંદ)

જિન મહાવીરનો જગમાં જય હો,
સહુ જીવ જગતના નિર્ભય હો,
જન કોઈ નહિ મન નિર્દય હો,
નહિ કોઈ ઉરે જીવ સંશય હો ૧

વધ, બંધન, પીડનથી વિરમો,
પ્રતિ આતમ સમજો આપ સમો,
નહિ અન્ય અમે પણ આપ અમો,
ઉરના સહુ વૈરવિરોધ શમો ૨

યતના કરજો સહુ કાર્ય વિષે,
મરવું ન ગમે સહુને અતિશે,
સહુ જીવ પરસ્પર સહાયક હો,
સુખશાંતિ પ્રદાયક, ચાહક હો ૩

વદી ધર્મ અધર્મરૂપી કરણી,
ભિંજવો ન કદિ રુધિરે ધરણી,
નહિ અર્થ અનર્થ કરો નિગમે,
શ્રુતિ ભાવ સમન્વય મૌને ગમે ૪

હિત, મિત અને પ્રિય સત્ય કહો,
અણદીધ નહિ લવલેશ ગ્રહો,
પરની પ્રમદા પર પ્રેમ તજો,
કમી સંગ્રહ, ખર્ચ વરો કરજો ૫

નયવાદ વિવાદ વિષાદ સમો,
પરનો પરિવાદ ન લેશ ગમો,
ગણ ઇન્દ્રિયનો જન આર્ય દમો,
વિષયો' તજી આતમરામ રમો ૬

દીન, હીન, અનાથ, દુઃખી જનને,
દઈ દાન, દયા ખિલવો સ્વમને,
ઠીક કિંકર-નોકર તર્ફ હજો,
ગુરુવર્ગ પ્રતિ સન્માન ભજો ૭

દ્યો સજ્જન, બ્રાહ્મણ, ભિક્ષુકને,
સૂજતું પ્રતિલંભ કરો શ્રમણે,
અણહિંસન, સંયમ, તપ કરજો,
વર મંગળ એ મનમાં ધરજો ૮

અતિ સ્હેલ જ પાપ સમાચરવું,
અઘરું અતિ ધર્મનું આચરવું,
પણ પાપ સમાશ્રવ કષ્ટ કરે,
શુભ ધર્મનું મંગલ શાંતિ ધરે ૯

જગ પાપ તજો, શુભ ધર્મ ભજો,
જય ધર્મતણો, જય એ સમજો,
શુભ મૈત્રી રચો જગ જીવ વિષે,
પણ મંગલ ધર્મની મૈત્રી દિસે ૧૦

ઇહ લૌકિક ભૌતિક પ્રેમ-જયો,
બિહુ લૌકિક ધાર્મિક પ્રેમ-જયો,
એમ અંતરને સમજો ઉરમાં,
વરજો જય-પ્રેમ સુમંગલમાં ૧૧

વર મંગલના ગુણગાન કરો,
જગવો જગમંગલ ભાવ ખરો,
સહુ શ્રેષ્ઠ સુધર્મનું દાન દિસે,
સ્તવ્યું દેવગણે ય નમી અતિશે ૧૨

સહુ મંગળનું પણ મંગળ જે,
સહુ મંગળનું મૂળ કારણ જે,
સહુ ધર્મમહિ અતિ ઉત્તમ જે,
જિનશાસન એ જયવંત જગે ૧૩

શુભ શાસનના ફરમાન ગ્રહો,
નહિ લેશ કદાગ્રહ, જોર કરો,
ભવિતવ્યદશા દિલ ચિંતવજો,
પુરુષાર્થ ફળો, સિદ્ધિ મળજો ૧૪

अगुरुलघुपर्याय ।

(૨)

લેખક: રા. રા. જીવરાજભાઈ ઓધવજી દોશી, બી. એ., એલએલ.બી.

અગુરુલઘુપર્યાયની વિચારણા પરત્વેનો એક લેખ મેં 'આત્માનંદ પ્રકાશ'ના ફેબ્રુઆરી માસના અંકમાં લખ્યો છે. તેના અનુસંધાનમાં જે કાંઇ વિશેષ હકીકત મળી છે, તે આ લેખમાં બતાવવા માગું છું. ઔદારિક આદિ વર્ગણાઓની સ્થૂલતા-સૂક્ષ્મતાને અંગે અગુરુલઘુત્વની જે વિચારણા આગલા લેખમાં બતાવેલ છે, તેમાં કાંઇ વિશેષ ઉમેરવા જેવું નથી. શ્રી ભગવતીસૂત્રના શતક ૯-૫૦માં પણ તે પ્રમાણે વિવેચન કરેલ છે.

અગુરુલઘુપર્યાય છએ દ્રવ્યોમાં સામાન્ય છે, અને તેની સાધર્મ્યતાથી કેવળજ્ઞાનીને અતીત, વર્તમાન અને અનાગત વસ્તુઓનું જ્ઞાન થઇ શકે છે. તે સંબંધમાં જે વિશેષ હકીકત મળેલ છે તે બતાવું છું.

શ્રી હરિભદ્રસૂરિજીકૃત ષોડશકના ૧૫-૧૫-માં કેવલજ્ઞાનથી પ્રાપ્ત થયેલ પરતત્ત્વના સ્વરૂપના નિર્દેશમાં પ્રતિપાદન કરવામાં આવે છે કે—

नित्यं प्रकृतिवियुक्तं
 लोकालोकावलोकनाभोगम् ।
स्तिमिततरङ्गोदधिसममवर्णम-
 स्पर्शमगुरुलघु ॥

પરમતત્ત્વ નિત્ય છે, પ્રકૃતિથી-જડથી વિયુક્ત છે, લોક અને અલોકનું અવલોકન કરવાના ઉપયોગવાળું છે, શાંત મોજાંવાળા સમુદ્ર જેવું સ્થિર છે. તેમાં વર્ણ નથી, સ્પર્શ નથી અને અગુરુલઘુ છે અર્થાત્ મુક્ત આત્મા પણ અગુરુલઘુ ગુણવાળો શાસ્ત્રકાર બતાવે છે.

શ્રીમાન્ કુંદકુંદાચાર્યપ્રણીત સમયસારની સમર્થ ટીકામાં શ્રીમદ્ અમૃતચંદ્રસૂરિજી આત્મા જ્ઞાનમાત્ર છે એવું પ્રતિપાદન કરી તેમાં અંતર્ગત રહેલી શક્તિઓનું વર્ણન કરે છે. જેમાં બીજી આત્મશક્તિઓ સાથે षट्स्थानपतितवृद्धिहानिपरिणतस्वरुपप्रतिष्ठित्वकारणविशिष्टगुणात्मिका अगुरुलघुत्वशक्ति ।

એક અગુરુલઘુત્વ શક્તિ પણ આત્માની બતાવે છે અને તે શક્તિનું વર્ણન કરે છે કે—

'આત્મા જ્ઞેયમાં પરિણામ પામે છે ત્યારે જ્ઞેયાકારમાં સંખ્યાત અસંખ્યાતગુણ આદિ વૃદ્ધિહાનિ પામે છે, છતાં આત્મા પોતાના સ્વરૂપમાં પ્રતિષ્ઠિત જે કારણથી રહે છે તે કારણરૂપ આત્માનો જે વિશિષ્ટ ગુણ તે અગુરુલઘુત્વ શક્તિ છે. જ્ઞાન આત્માનો સ્વભાવ છે, જ્ઞાન થતી વખતે જ્ઞાતા-આત્મા જ્ઞેયને આકારે પરિણામ પામે છે. જ્ઞેયમાં સમયે સમયે ફેરફાર થાય છે, કારણ કે જ્ઞેય-સત્-ઉત્પાદ વ્યય, અને ધ્રૌવ્યાત્મક છે. આ પ્રમાણે સમયે સમયે જુદાં જુદાં પરિણામોને પામે છે; છતાં આત્મા જે શક્તિથી પોતાના સ્વરૂપમાં પ્રતિષ્ઠિત રહે છે. તે શક્તિ અગુરુલઘુત્વ છે. આ સ્વાત્મપ્રતિષ્ઠાન શક્તિ જ્ઞાતામાં છે તેમ જ્ઞેયમાં પણ છે. જ્ઞેયમાં આ શક્તિ ન હોય તો તેનું અતીત અનાગતપણું ન જાણી શકાય. કેવળજ્ઞાની જ્ઞેયની અતીત, વર્તમાન અને અનાગત ત્રણે સ્થિતિ જોઈ શકે છે, કારણ કે જ્ઞાતામાં જેમ સ્વરૂપપ્રતિષ્ઠત્વ શક્તિ છે તેમ જ્ઞેયમાં પણ છે.

ષોડશક ગ્રંથના વિદ્વાન ટીકાકાર ૧૫ મા ષોડશકના ૧૧ મા શ્લોકની ટીકામા આ સવાલ ઉપસ્થિત કરી સમાધાન કરે છે—

**आत्मस्थं त्रैलोक्यप्रकाशकं निष्क्रियं परानन्दम्।
तीतादिपरिच्छेदकमलं, ध्रुवं चेति समयज्ञा ॥**

કેવળજ્ઞાનનું ઉપર પ્રમાણે સ્વરૂપ બતાવી 'અતીતાદિપરિચ્છેદક'–એટલે ભૂત, વર્તમાન અને ભવિષ્યને જોવાવાળુ કેવળજ્ઞાન કેમ હોઇ શકે તેનો સવાલ કરે છે કે–અતીત અને અનાગત પદાર્થ વિનષ્ટ અને અનુત્પન્ન હોવાથી અસત્ છે–વસ્તુરૂપે નથી અને અસત્ વસ્તુ જ્ઞાનનો વિષય થઇ શકે નહિ, માટે કેવળજ્ઞાનમા અતીત–અનાગત વસ્તુ કેમ આવી શકે? ટીકાકાર સમાધાન કરે છે કે, વસ્તુ વર્તમાન એક જ સમયને અવલંબીને રહેતા પર્યાયવાળી નથી, પણ વસ્તુ તો સકલ અતીત, અનાગત આદિ અનંત પર્યાયરાશીમા અનુગત એકાકારરૂપ છે **वस्तुनस्तु सकलातीतानागतानाद्यनन्तपर्याय राशिसमनुगतैकाकाररूपत्वात्** અર્થાત પર્યાયો બદલાય છે, છતા એક વસ્તુ તો પદાર્થમા કાયમ રહે છે બદલાતા પર્યાયોમા અંતર્ગત એકતા–unity in difference–એ વસ્તુનો સ્વભાવ છે વસ્તુ અખંડ છે તેવી અખંડ વસ્તુમા અતીત અને અનાગત પર્યાયો વ્યક્ત રીતે નહિ તો સત્તારૂપે કાયમ રહે છે, અને તેથી કેવળજ્ઞાનના તે વિષયો બને છે શાસ્ત્રમા અગુરુલઘુપર્યાય સર્વ દ્રવ્યોમા સામાન્ય કહ્યો છે એટલે આત્મામા ઉપર બતાવ્યા પ્રમાણે જેમ અગુરુલઘુ શક્તિ છે તેમ જ્ઞેયમા પણ અગુરુલઘુ શક્તિ છે તે શક્તિથી જ્ઞેય પણ સમયે સમયે બદલાય છે, છતા વસ્તુરૂપે એકાકાર રહે છે–અખંડ રહે છે, એટલે જ્ઞાતા અને, જ્ઞેયમા પર્યાયો સમયે સમયે બદલાતા હોવા છતા, જે સ્વરૂપપ્રતિષ્ઠત્વ શક્તિ, જે સ્વરૂપ અવસ્થાન શક્તિ (The power of self-subsistence) છે તે જ અગુરુલઘુત્વ છે અને તે ગુણ, જ્ઞાતા અને જ્ઞેયમા સાધારણ હોવાથી આનંદઘન મહારાજ શ્રી પાર્શ્વનાથ ભગવાનના સ્તવનમા લખે છે —

અગુરુલઘુ નિજ ગુણને દેખતા, દ્રવ્ય સકલ દેખંત,
સાધારણ ગુણની સાધર્મ્યતા, દર્પણજલ દૃષ્ટાંત

તે સાર્થક બને છે અર્થાત્ જ્ઞાતા અને જ્ઞેયમા અગુરુલઘુ ગુણ સાધારણ છે, તે સમાનતાને આશ્રીને જ્ઞાતા, જ્ઞેયના સકલ પર્યાયો–અતીત, અનાગત અને વર્તમાન કેવળજ્ઞાનમા જોઇ શકે છે જેમ જળ અને દર્પણમા પ્રતિબિંબિત થતા પદાર્થો બદલાયા કરે છે અને તેટલે દરજ્જે જળ અને દર્પણમા પરિણતિ થાય છે, છતા જળ અને દર્પણની મૂળ–અંતર્ગત પ્રતિબિંબ ગ્રહણ કરવાની શક્તિ તો અખંડ રહે છે તેમ જ્ઞાનમા પર્યાયો બદલાયા છતા જ્ઞાતાની જ્ઞાન ગ્રહણ કરવાની શક્તિ અખંડ રહે છે અને તે અખંડ શક્તિથી આત્મા વસ્તુના સકલ ભાવોને જોઇ શકે છે

હવે બીજો સવાલ એ જોવાનો રહે છે કે—વસ્તુમા રહેલ સ્વરૂપપ્રતિષ્ઠત્વ શક્તિને અગુરુ–લઘુ શક્તિ એવુ નામ આપવાનુ કાંઇ કારણ છે ગુરુત્વ, લઘુત્વ એ શબ્દો વજન (weight) વાચક છે ઔદારિક આદિ પુદ્ગલ વર્ગણાની વિચારણામા તો ગુરુલઘુ શબ્દો અર્થવાળા છે, પણ સ્વરૂપપ્રતિષ્ઠત્વના અર્થમા અગુરુલઘુ શબ્દ કેમ અર્થવાળો થઇ શકે? એક એવી કલ્પના થઇ શકે છે કે, જેમ પૃથ્વીમા ગુરુત્વમધ્ય-બિંદુ છે તેમ દરેક ભૌતિક પદાર્થમા centre of gravity–ગુરુત્વમધ્યબિંદુ હોય છે, અને તે ગુરુત્વમધ્યબિંદુ તરફ પૃથ્વીપદાર્થના સઘળા ભાગો આકર્ષાય છે પૃથ્વીપદાર્થનો કોઇપણ ભાગ–તેના મધ્યબિંદુ સિવાયનો આકર્ષણથી પર–આકર્ષણ વિનાનો નથી મધ્યબિંદુ જ ગુરુ-ત્વાકર્ષણથી પર છે તે મધ્યબિંદુ ઉપર કોઇ

અમર આત્મમંથન

(ગતાંક પૃષ્ઠ ૧૪૮ થી શરુ)

લેખક : અમરચંદ માવજી શાહ.

૪૪. પરસ્ત્રીપુરુષોની મિત્રતા એ આ વીસમી સદીની વિચિત્ર દલીલ છે. પશ્ચિમના પવનનું એ ઝેરી તત્ત્વ છે અને તે યુવાન યુવક-યુવતીઓ અમૃત સમજી અપનાવે છે. ભલે, તેઓ તેને મૈત્રી સમજે, પરંતુ દુનિયા ન માને! આપણી બુદ્ધિ પણ ન માને! દારૂ ને દેવતાનું દૃષ્ટાંત જાણીતું છે. એનું પરિણામ આત્મપતન સિવાય શું હોઈ શકે? કારણ કે પામર જીવોનાં આ પ્રેમના વાઘા નીચે સર્જાએલી રાગયુક્ત મૈત્રી પરપોટા પ્રેમરૂપે ઘણીયે વખત વર્તમાનપત્રોમાં પ્રગટ થઇ છે.

૪૫. ભારતની આર્ય સંસ્કારી શિયળસંપન્ન સન્નારીને સ્વપતિ સિવાયના પુરુષની મિત્રતા કલંકરૂપ છે. સહશિક્ષણનો ચેપ યુવકયુવતીઓની સ્વચ્છંદતા પોષવા અને પરપોટા પ્રેમમાં પરિણમ્યો છે. પરિણામ જાણીતું છે.

૪૬. જીવનમાં આપણને જે કંઇ સાધનસામગ્રી સાંપડી હોય, અને તેની અન્ય જીવોને જરૂરિયાત હોય, તે વગર દુઃખી થતાં હોય, તેમાંથી જે કંઇ આપણાથી અપાય તેનું નામ દાન. અને દાનની પરાકાષ્ટા સંપૂર્ણ ત્યાગમાં છે. દાન એ ત્યાગનું પ્રાથમિક સ્વરૂપ છે.

૪૭. દાન કરતાં દયા રૂડી વર્ણવી છે. દયા વગર દાનવૃત્તિ ઉદ્‌ભવે નહિ; જ્ઞાન વગર દયા નહિ અને દયા વગર દાન નહિ; દાન વગર ત્યાગ નહિ અને ત્યાગ વગર મુક્તિ નહિ.

૪૮. ધન એ સાધ્ય નથી પણ જીવન માટે સાધન છે. ધન એટલે જીવનને ઉપયોગી વસ્તુઓ-અરસપરસ વહેંચણીની વ્યવસ્થા સાચવવા માટેનું ચલણી નાણું. સૌ કોઇ પૂર્વ પ્રારબ્ધ અને વર્તમાન પુરુષાર્થથી તેને પ્રાપ્ત કરે છે. અને પોતાનું તથા પોતાના આશ્રિત કુટુંબાદિકનું તે દ્વારા ગુજરાન ચલાવે છે. આથી વ્યવહારમાં ધનનું સ્થાન અવશ્યનું છે, પરંતુ

માણસ હોય તો તે પૃથ્વીના દરેક પ્રદેશોને એક વંટોળિયાની જેમ ફરતાં એકબીજા તરફ આકર્ષાતા જુએ અને પોતાને જ સ્થિર જુએ. બીજું આ મધ્યબિંદુ જેમ સ્થિર છે, તેમ આ મધ્યબિંદુ પદાર્થના દરેક ભાગને આકર્ષણમાં રાખી, તેના ભાગોને છિન્નભિન્ન અસ્તવ્યસ્ત થતાં અટકાવી, પદાર્થનું વસ્તુત્વ-એકત્વ-વ્યક્તિત્વ સાચવી રાખે છે, માટે ભૌતિક પદાર્થોમાં ગુરુત્વનો નિયમ-Law of gravitation છે, અને તેમા ગુરુત્વ મધ્યબિંદુ-centre of gravity છે. તે પ્રમાણે દરેક પદાર્થમાં રહેલ અગુરુલઘુશક્તિ શું ગુરુત્વમધ્યબિંદુ જેવી ન માની શકાય?

આપણા મહાન્ આચાર્યોને પણ અગુરુલઘુ પર્યાય અનધિગમ્ય-બુદ્ધિના વિષય બહારનો અને જિનેશ્વરની આજ્ઞા માત્ર ગ્રાહ્ય જણાયો છે.

શ્રી યશોવિજયજી ઉપાધ્યાય દ્રવ્યગુણપર્યાય રાસના ૧૯૨ ની ગાથામાં લખે છે કે-

આણાગમ સૂષિમ, અગુરુલઘુત્વ સ્વરૂપજી

અને તે ઉપરના સ્વહસ્તલિખિત ટબામાં નોટ કરે છે કે-અગુરુલઘુત્વ ગુણ-સૂક્ષ્મ આજ્ઞાગ્રાહ્ય છે. અને તેની પુષ્ટિમાં આધાર ટાંકે છે કે-

अगुरुलघुपर्यायाः सूक्ष्मा अवाग्गोचराः ।

મારા પહેલા લેખમાં અગુરુલઘુપર્યાયને સાંખ્યના સત્ત્વગુણ સાથે કાંઇ સમાનતા હોવાની જે કલ્પના કરેલ છે તેને જૈનશાસ્ત્રનો કાંઇ આધાર મળતો નથી.

તે જ્યારે જીવનનું મધ્યબિંદુ બની જાય છે ત્યારે જીવનનાં આવશ્યક કર્ત્તવ્યથી ન ચિંત રાખી તેની સાધનામાં જ જીવન વેડફી નાખે છે

૪૯ કેવળ ધનને માટે જ જીવનને વેડફવુ અને આત્મિક ઉન્નતિના કર્ત્તવ્યથી વિમુખ રહેવુ, તે તો લોભ-મોહનો પ્રબળ વિજય ગણાય તેઓ જીવનનો મર્મ જ સમજ્યા નથી અને ચિંતામણિને બદલે કંકરને મહત્ત્વ આપી રહ્યા છે

૫૦ ફોનોગ્રાફની જુદી જુદી રેકર્ડો જુદા જુદા સ્વરો આપે છે તેમ માનવોના મગજરૂપી યંત્રો જીભરૂપી રેકર્ડદ્વારા જુદા જુદા સ્વરો કાઢે છે-દરેકના સ્વભાવ પ્રમાણે તે બોલે છે એ બધા યંત્રોરૂપી યંત્રોનો સમન્વય કરવો મુશ્કેલ છે તેમાં સમાનતાના જાળવવા ક્ષમા, શાંતિ ને નમ્રતા જ વિરોધ-ક્લેશને અટકાવવાનું ઔષધ છે

૫૧ આપણા વિચારો ઉપર ટીકા કરવાનો સૌ ભલે હક્ક રાખે, તેથી આપણે નારાજ થવાનું કારણ નથી-ગુસ્સે થવાનું પ્રયોજન નથી ટીકા એ આપણા સત્યાસત્યની કસોટીનો પથ્થર છે જેમ કસોટી ઉપર સુવર્ણપરીક્ષા થાય છે તેમ એ દ્વારા આપણી થતી ભૂલો સુધરે છે લોકાપવાદ એ આપણા ગુણ-દોષ જોવાનું આયનું છે, એથી આપણે ઘણા આગળ વધી શકીએ છીએ અને સત્યનો સાક્ષાત્કાર કરી શકીએ છીએ

૫૨ અહિંસા એ માનવતાનું સાચું લક્ષણ છે માનવતા જગતના સર્વ જીવો પ્રત્યે પ્રેમાળ હોય, સર્વ જીવોનું રક્ષણ કરવાના ભાવવાળું હોય, અહિંસામાં વીરતા છે, અહિંસા જીવનનું અમોઘ શસ્ત્ર છે

૫૩ નથી સમજાતું કે આટઆટલી જીવનનિભાવની સામગ્રીઓ, અન્ન, ફળ, શાક, મેવા આદિ ઉત્પન્ન થાય છે, છતાં અજ્ઞ માનવો હિંસક પશુપંખીઓ જેવો-પ્રાણીવધથી ઉત્પન્ન થતો-માંસનો આહાર કરી, એ મૂંગાં પ્રાણીઓના કલેવરની પોતાના પેટમાં શા માટે કબર બનાવતા હશે ?

૫૪ જ્ઞાનીઓએ સંસારને સ્વપ્ન સમાન વર્ણવ્યો છે, અને તે યથાર્થ લાગે છે આપણે સૂતેલા હોઈએ છીએ, સ્વપ્નસૃષ્ટિમાં કંઇ કઇં જાતના સારામાઠા પ્રસંગો અનુભવીએ છીએ, આ બધો અનુભવ કોણ લે છે ? દેહ તો સૂતેલો છે ત્યારે આત્માનું અસ્તિત્વ પણ સ્હેજે સમજાય છે જેમ સ્વપ્નસૃષ્ટિ જાગ્રત થતાં અદૃશ્ય થાય છે તેમ આ સંસારના પૌદ્ગલિક દેહાદિ મમત્વ, સુખવૈભવો મરણનું શરણ થતાં અદૃશ્ય થાય છે એટલે જેમ સ્વપ્ન એ માયાવી છે તેમ આ સંસાર પણ માયાવી જ સમજવા જેવો છે-રાચવા યોગ્ય નથી એ સંસારરૂપી સ્વપ્નદશામાંથી જાગ્રત થઈ જ્ઞાનદીપિકાના પ્રકાશમાં આત્માનું અનંત સુખ પ્રાપ્ત કરવા પુરુષાર્થ કરો !

૫૫ જેમ રેડિયોદ્વારા શબ્દપુદ્ગલનો પડઘો, જ્યાં જ્યાં રેડિયો હોય છે ત્યાં ત્યાં સંભળાય છે તેમ આપણા અંતરાત્મામાં ઉદ્ભવતી શુભાશુભ ભાવનાઓનો તેના કાર્યરૂપે પડઘો પડે છે વિચારમાંથી વાણી અને વર્તનરૂપે પરિણમી સુખદુઃખરૂપે તે જીવન સાથે અથડાય છે

૫૬ મનને કાબૂમાં રાખવા સંયમ આવશ્યક છે જેમ લગામ વગરનો ઘોડો સીધો ચાલતો નથી તેમ સંયમ વગર મન કબજે આવતું નથી

૫૭ સુખ અને દુઃખ એ આપણા કર્મનું ફળ છે એનું નિવારણ બીજો કોઇ કરવા સમર્થ નથી તેઓ તો આપણા કર્મ અનુસાર નિમિત્ત જ બને છે, માટે જે જે કર્મ અનુસાર અનુકૂળતા કે પ્રતિકૂળતા જીવનને સાંપડે, તેમાં હર્ષશોક કર્યા વગર સમભાવે વર્તવું સુખમાં છકવું નહિ, દુઃખમાં ડરવું નહિ (ચાલુ)

સ્વીકાર અને સમાલોચના

શ્રાવકકર્ત્તવ્ય—પ્રયોજકઃ મુનિમહારાજ શ્રી નિરંજનવિજયજી. પ્રકાશકઃ શ્રી નેમિ-અમૃત-ખાન્તિ-નિરંજન ગ્રંથમાળા–અમદાવાદ. કિં. રૂા. ૦–૬–૦

ઉપરના પૉકેટ સાઇઝના પુસ્તકમાં તેના નામ મુજબ શ્રાવકોને કર્ત્તવ્ય યોગ્ય ઘણી ધાર્મિક બાબતોનો સમાવેશ કર્યો છે. શ્રાવકના નિત્ય કર્મપાલન તથા સમજણ માટે આ નાનું પુસ્તક ઘણું ઉપયોગી થશે. પુસ્તક શ્રી જૈન ગ્રંથ પ્રકાશક સભા, ઠે. પાંજરાપોળ, અમદાવાદ એ સ્થળેથી મળે છે.

શ્રી આરંભસિદ્ધિ (ઉદયપ્રભદેવસૂરિવિરચિત) –સંશોધકઃ મુનિશ્રી જિતેન્દ્રવિજયજી મહારાજ. પ્રકાશકઃ શ્રી લબ્ધિસૂરીશ્વર ગ્રંથમાળા–છાણી, લબ્ધિસૂરીશ્વર જૈન ગ્રંથમાળાના ૧૨મા પુસ્તકરૂપે આ ગ્રંથ પ્રગટ થયેલ છે. જ્યોતિર્વિદ્યાનો આ અપૂર્વ ગ્રંથ છે. મુનિરાજશ્રી જિતેન્દ્રવિજયજી મહારાજે જ્યોતિર્વિદ્યાના અભ્યાસીઓને ઉપયોગી થઇ પડે તે માટે ખૂબ પરિશ્રમ લઇ આ ગ્રંથનું સંશોધન કર્યું છે. ટૂંકામાં આ ગ્રંથ જ્યોતિર્વિદ્યાના અભ્યાસીઓને ખાસ અધ્યયન કરવા યોગ્ય છે. કિંમત રૂા. ૨–૮–૦ પ્રકાશકને ત્યાંથી મળી શકશે.

હૈમસમીક્ષા–લેખકઃ મધુસૂદન ચીમનલાલ મોદી એમ. એ., એલએલ. બી. પ્રકાશકઃ શ્રી મોહનલાલ દી. ચોકસી, મંત્રીઃ જૈનાચાર્ય શ્રી આત્માનંદ જન્મશતાબ્દિ ટ્રસ્ટબૉર્ડ, ત્રાંબાકાંટો, વોરાનો જુનો માળો, ચોથે દાદરે, મુંબઇ.

શ્રી આત્માનંદ જન્મશતાબ્દિ સ્મારક ગ્રંથમાળાના ૫ મા પુસ્તક તરીકે આ ગ્રંથ પ્રગટ કરવામાં આવ્યો છે. આ ગ્રંથમાં ગુજરાતના મહાન જ્યોતિર્ધર કલિકાલસર્વજ્ઞ શ્રી હેમચંદ્રાચાર્ય મહારાજની ઉપલબ્ધ કૃતિઓની પરિચાયક વિવેચના કરવામાં આવી છે. સાથે સાક્ષરવર્ય શ્રી જિનવિજયજી મહારાજે પુરોવચન લખી ગ્રંથની સુંદરતામાં વધારો કર્યો છે. વિદ્વાન પ્રૉ. સાહેબ મધુસૂદન મોદીએ હેમચંદ્રાચાર્ય જેવા અદ્વિતીય આચાર્યની કૃતિઓને સંપૂર્ણ રીતે ન્યાય આપ્યો છે, એ માટે લેખક મહાશયને ધન્યવાદ આપીએ છીએ. કિંમત રૂા. ૨–૮–૦ પ્રકાશકને ત્યાંથી મળી શકશે.

શ્રી યશોવિજયજી જૈન ગુરુકુળ રજત-મહોત્સવ અંક—શ્રી યશોવિજયજી જૈન ગુરુકુળના કાર્યવાહકોએ આ અંકનું બાહ્યાંતર સ્વરૂપ સુંદર બનાવવામાં ખૂબ જ જહેમત ઉઠાવી છે આ રજત-મહોત્સવ અંકને બે વિભાગમાં વહેંચી નાંખવામાં આવ્યો છે. પહેલા વિભાગમાં કેટલાક મનનીય લેખો છે અને બીજા વિભાગમાં ગુરુકુળના આરંભ કાળથી અત્યાર સુધીનો ઇતિહાસ લખવામાં આવ્યો છે. આવા સ્તુત્ય પ્રયાસ માટે કાર્યવાહકોને અમારા અભિનંદન.

જીવનપાટ—લેખક : મહીપત શાહ. પ્રકાશક : પ્રગતિ કાર્યાલય. કિંમત રૂા. ૦-૧૨-૦. આ પુસ્તકમાં પાંચ વાંચવા લાયક નવલિકાઓનો સંગ્રહ આપવામાં આવ્યો છે. લેખકનો પ્રયાસ ઉત્તેજનપાત્ર છે. પાંચે નવલિકાઓ ઊર્મિપ્રધાન તત્ત્વથી ભરપૂર છે. આ લઘુ ગ્રંથની શ્રી. મોતીચંદભાઇ કાપડિયાએ લખેલી પ્રસ્તાવનાના શબ્દોમાં કહીએ તો: 'આ ગ્રંથની ભાષા-શૈલી નૂતન છે, પ્રસંગોની પસંદગી આકર્ષક છે અને આદર્શ સ્પષ્ટતા વેધક છે.

મુક્તિના સંદિસ્સા—લેખક : મહીપત શાહ. પ્રકાશક : યોગેશ મુક્તિમંડળ. કિંમત રૂા. ૦–૮–૦ દેશાભિમાનથી તરવરતી ચાર નવલિકાઓનો સંગ્રહ છે. સ્વદેશની આઝાદીના અભિલાષીઓને વાંચવા લાયક છે.

ભાવનગરના જરથોસ્તીઓનો સંક્ષિપ્ત ઇતિહાસ—લેખક : ફરામજી મનચેરજી ગઝદર. ભાવનગરના પારસી અન્જુમન તરફથી છપાયેલ આ ગોલ્ડન જ્યુબિલિ વોલ્યુમ અમે સહર્ષ સ્વીકારીએ છીએ. આ પુસ્તકમાં ભાવનગરના જરથોસ્તી ભાઈઓનો વસવાટ થયો ત્યારથી અત્યાર સુધીનો સંક્ષિપ્ત હેવાલ આપવામાં આવ્યો છે. તે સિવાય ભાવનગર રાજ્યના રાજકર્ત્તાઓ તથા દીવાનો અને અન્ય પારસી ગૃહસ્થોના ફોટાઓ મૂકવામાં આવેલ છે. આ પુસ્તક પારસી જેવી નાની કોમ સંપથી અને ધર્મ પ્રત્યેના પ્રેમથી કોઇ પણ સ્થળે કેટલો પ્રભાવ પાડી શકે છે તેનો જ્વલંત દાખલો પૂરો પાડે છે. બીજી કોમોને પણ પારસી જેવી સંપીલી કોમનો દાખલો અનુકરણીય છે.

તીર્થોદ્ધારક આચાર્ય (શ્રી વિજયનીતિસૂરિજી)—પ્રયોજક ફૂલચંદ હરિચંદ દોશી, મહુવા કર પ્રકાશક શ્રી નીતિવિજય જૈન સેવાસમાજ, શામળાની પોળ–અમદાવાદ આ પુસ્તકમા જૈન સમાજના એક સુપ્રસિદ્ધ આચાર્યવર્યની સળંગ જીવન કથા જુદા જુદા ૨૮ પ્રકરણો પાડીને લેખકે બહુ સુંદર રીતે વર્ણવી છે પુસ્તક ખાસ વાચવા લાયક છે, કારણ કે વાચકને ચરિત્રનાયકના જીવનમાથી ઘણો મહ્‌બોધ મળી શકે તેમ છે પુસ્તકની ભાષા ચરિત્ર નાયકના શાંત અને સરલ જીવન જેવી જ શૈલીમા લખાયેલ છે લેખકનો પ્રયાસ સ્તુત્ય અને આદરણીય છે.

શ્રી પંચજ્ઞાનપૂજા—પ્રણેતા આ શ્રી વિજયપદ્મસૂરિજી મહારાજ પ્રકાશક શ્રી જૈન ગ્રંથ પ્રકાશક સભા–અમદાવાદ શ્રી વિજયપદ્મસૂરિકૃત આ પૂજા ઉત્તમ છે દેરાસરમાં ખાસ ભણાવવા જેવી છે

પર્વતિથિપ્રકાશતિમિરભાસ્કર—લેખક ત્રૈલોક્યસાગર મહોપાધ્યાયજી શ્રી ધર્મસાગરજી ગણિ કૃત સ્વોપજ્ઞ સહિત ' તત્ત્વતરંગિણી ' નામના ગ્રંથરત્નને નવલકથાના રૂપમા રમૂજી અને બોધદાયક રીતે લેખક મુનિશ્રી ત્રૈલોક્યસાગરજીએ આ પુસ્તક રજૂ કરેલ છે પ્રસ્તાવનાના લેખક મુનિશ્રી હંસસાગરજી મહારાજ કહે છે તેમ 'આ પુસ્તક એક વખત શુદ્ધ હૃદયે અને શાંત ચિત્તે વાચી જવાથી આબાલવૃદ્ધ જનોને તિથિવિષયક શાસ્ત્રમર્યાદાનુ અને અવિચ્છિન્ન શુદ્ધ પરંપરાનુ તલસ્પર્શી જ્ઞાન કરાવશે ' કિંમત જણાવેલ નથી

મહાવીર જૈન વિદ્યાલય (સત્તાવીસમો રિપોર્ટ)—આ સંસ્થાના માનદ મંત્રીઓ તરફથી મહાર પાડવામા આવેલ રિપોર્ટ જોતા સૌ કોઇને પ્રતીતિ થાય તેમ છે કે મજકુર સંસ્થા જૈન સમાજમા એક આદર્શ સંસ્થા છે સંસ્થાની ઉત્તરોત્તર સર્વાંગી પ્રગતિ જોઇ અમોને ઘણો જ હર્ષ થાય છે કાર્યવાહી તથા વહીવટ સંતોષકારક છે સંસ્થાની દિનપ્રતિદિન ઉજ્જ્વળ કારકિર્દી ઇચ્છીએ છીએ

શ્રી જૈન ભોજનશાળા–ભાવનગરનો ત્રિવાર્ષિક રિપોર્ટ તથા હિસાબ—વોરીયા ધરમશી ઝવેરભાઈ સ્થાપિત ભાવનગરની આ જૈન ભોજનશાળાનો રિપોર્ટ જોતા સંસ્થાના સેવાભાવી કાર્યવાહકોએ જે સેવાનુ કાર્ય ઉપાડયુ છે તે ઘણુ જ પ્રશંસનીય છે ભાવનગરમા એક આવી સંસ્થાની જે અનિવાર્ય જરૂર હતી તે આ ભોજનશાળાએ પૂરી પાડી છે સંસ્થાના ઉત્સાહી કાર્યવાહકો જે નિઃસ્વાર્થ સેવાનુ કાર્ય બજાવી રહ્યા છે તે માટે તેઓને ધન્યવાદ ઘટે છે આ ભોજનશાળાની ઉત્તરોત્તર પ્રગતિ ઇચ્છીએ છીએ

મુનિરાજશ્રી ચારિત્રવિજયજી મહારાજનો સ્વર્ગવાસ.

પ્રસિદ્ધવક્તા મુનિરાજશ્રી ચારિત્રવિજયજી મહારાજનો પાલીતાણા ખાતે ચૈત્ર વદિ ૭ સોમવારના રોજ થયેલ સ્વર્ગવાસની નોંધ લેતા આ સભા અત્યંત દિલગીરી જાહેર કરે છે

તેઓશ્રી એક પ્રસિદ્ધવક્તા અને અડગ કેળવણીકાર હતા તેઓશ્રી અતિ વૃદ્ધ હોવા છતા પણ, છેલ્લા કેટલાક વર્ષોથી સોનગઢમા સ્થાપિત કરેલ ' શ્રી મહાવીર જૈન ચારિત્ર રત્નાશ્રમ 'ના વિદ્યાર્થીઓને ઉત્તમ કેળવણીનુ પાન કરાવી રહ્યા હતા અને સાથે ' સમયધર્મ ' પાક્ષિકનુ સંચાલન પણ કરી રહ્યા હતા જૈન સમાજ ઉપરનો આ ઉપકાર ન ભૂલી શકાય તેવો છે આ સભા પ્રત્યે તેઓશ્રી સહાનુભૂતિ ધરાવતા હતા આવા વિદ્વાન પ્રભાવશાળી સાધુપુરુષના અવસાનથી જૈન સમાજને ભારે ખોટ પડી છે સ્વર્ગગતના પવિત્ર આત્માને પરમ શાંતિ પ્રાપ્ત થાઓ તેમ આ સભા શાસનદેવને પ્રાર્થના કરે છે

...........વર્તમાન સમાચાર...........

પંજાબના વર્તમાન

રાયકોટમાં આચાર્યવર્ય શ્રીમદ્વિજયવલ્લભસૂરીશ્વરજી મહારાજ આદિ પધારવાથી નગરમાં જાગૃતિ સારી આવી રહી છે.

ચૈત્ર શુકલ પ્રતિપદાને દિવસે સ્વર્ગવાસી પરમગુરુદેવ યોગીરાજ શ્રી બુદ્ધિવિજયજી (બુટેરાયજી) મહારાજની સ્વર્ગવાસજયંતી અને જગપ્રસિદ્ધ ન્યાયાંભોનિધિ જૈનાચાર્ય શ્રીમદ્વિજયાનંદસૂરીશ્વરજી (આત્મારામજી) મહારાજની જન્મજયંતી આચાર્યશ્રીજીની અધ્યક્ષતામાં સમારોહપૂર્વક ઊજવવામા આવી હતી.

ગુરુદેવોના જીવનવિષયમાં આચાર્ય મહારાજે સુંદર વિવેચન કર્યું હતું અને પંન્યાસ સમુદ્રવિજયજી મહારાજે ગુરુદેવોના જીવનવિષયની ખાસ ખાસ ઘટનાઓ પર સુંદર ભાષણ કર્યું હતું.

અંબાલા, જંડિયાલાના સંઘો ચાતુર્માસ માટે વિનંતી કરવા પધાર્યા હતા અને આગ્રહભરી વિનંતી કરી ગયા.

ચૈત્ર શુકલ ત્રયોદશીના દિવસે શ્રમણભગવાન શ્રી મહાવીરસ્વામીની જયંતી પણ આચાર્યશ્રીજીની અધ્યક્ષતામાં સમારોહપૂર્વક ઊજવવામાં આવી હતી. આચાર્યશ્રીજીએ 'वीरः सर्वसुरासुरेन्द्रमहितो' આ શ્લોક પર સુંદર વિવેચન કરતાં ભગવાનનું મહત્ત્વશાળી જીવન સંભળાવ્યું હતું અને ગણધર દેવોના શંકા–સમાધાન વિષયમાં પ્રકાશ નાખતા આત્મા, પુણ્ય, પાપ, સ્વર્ગ, નરક વગેરેની સિદ્ધિ કરી બતાવી પ્રભુપૂજાનું મહત્ત્વ સમજાવ્યું હતું.

પંન્યાસ સમુદ્રવિજયજીએ ભગવાનની માતૃભક્તિ, ગર્ભમાં કરેલી પ્રતિજ્ઞા, વર્ષીદાન, ઉપસર્ગ વિષયો પર સુંદર ભાષણ આપ્યું હતું અને જણાવ્યું હતું કે : 'મહાપુરુષોના જીવનમાંથી બોધ લઇ અમલમાં મૂકવાથી આત્મકલ્યાણ સધાય છે.'

આચાર્યશ્રીજી દરરોજ ભિન્ન ભિન્ન વિષયો પર પ્રભાવશાળી વ્યાખ્યાનો આપે છે. તેનો લાભ જનતા સારા પ્રમાણમાં લઇ રહી છે.

શ્રી યશોવિજયજી જૈન ગુરુકુળ. વાણિજ્ય વિદ્યામંદિરની સ્થાપના સંગીતશાસ્ત્રી તંદુલકરનું સંગીત.

તા. ૭–૫–૪૩ના રોજ પાલીતાણામાં શ્રી યશોવિજયજી ગુરુકુળમાં વાણિજ્યમંદિરની સ્થાપનાને અંગે એક મેળાવડો કરવામાં આવ્યો હતો. પ્રમુખસ્થાને સ્ટેટના દીવાન સાહેબ હતા. ઉદ્ઘાટન ક્રિયા કલકત્તાનિવાસી બાબુ સોહનલાલજી કર્ણાવટે કરી હતી.

મેળાવડાને અંગે અમદાવાદથી સંગીતશાસ્ત્રી તંદુલકરને ખાસ બોલાવવામાં આવ્યા હતા. તેમના સંગીતથી સભાનું કાર્ય શરુ થયું હતું.

પ્રારંભમાં શ્રીયુત ફૂલચંદભાઈ કે જેઓ આ વિદ્યામંદિરના ઉત્પાદક છે તેમણે વાણિજ્યની યોજના, આવશ્યકતા, ઉપયોગિતા, લાભ અને અભ્યાસક્રમ વગેરે વિગતથી સમજાવ્યા હતા.

તે પછી શ્રીયુત ફત્તેહચંદ બેલાણીએ કહ્યું હતું કે: 'જૈન શિક્ષણસંસ્થાઓમાં કાઠિયાવાડમાં વાણિજ્યનું શિક્ષણ પહેલવહેલું દાખલ થાય છે. તેનો યશ ગુરુકુળને મળે છે અને તે શ્રી ફૂલચંદભાઇને હાથે જ શરુ થાય છે એ આનંદનો વિષય છે.

જૈનો વણિક કોમ છે. તેને ગળથૂથીમાં, જીવનમાં તે વારસામાં વાણિજ્ય છે, પણ ખેદ સાથે કહેવું પડે છે કે તેના શિક્ષણમાં જ વાણિજ્ય નથી.

દોરી લોટો લઇને વ્યાપાર ખેડવાનો સમય ચાલ્યો ગયો છે. આજે આખી દુનિયા સાથે સંબંધ બંધાયો છે તે માટે પદ્ધતિપૂર્વકનું વ્યાપારિક જ્ઞાન જરુરી છે, તેના આ પગરણ છે, એ આશાસ્પદ છે.

સ્ટેટ પણ સદ્ભાગી છે કે જૈનો જુદી જુદી દિશામાં લાખો રૂપિયા ખર્ચીને સ્ટેટની શોભામાં વૃદ્ધિ કરે છે, એ સ્ટેટે પોતાનું ગૌરવ સમજવું જોઇએ.

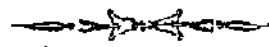
આ ગુરુકુળ વાણિજ્યશિક્ષણનું કાઠિયાવાડ–ગુજરાતનું કેંદ્ર બને એવી આશા રાખું છું.'

બાદ બાબુ કર્ણાવટે વિદ્યામંદિરની ઉદ્ઘાટન ક્રિયા કરી હતી. અંતમાં સંગીતનું પ્રોગ્રામ પુરું થયા પછી શ્રીયુત વલ્લભદાસભાઇએ આવેલા મહેમાનોનો આભાર માન્યા બાદ હારતોરાવડે સ્વાગત કરવામાં આવ્યું હતું અને મેળાવડો વિસર્જન થયો હતો.

(અનુસંધાન ટાઇટલ પેજ ૨ થી ચાલુ)

૬ સકલાર્હત્ સ્તોત્ર (મૂળ)—શ્રી કનકકુશળગણિની ટીકા સાથે સંશોધનકર્તા પ્રાચીન સાહિત્ય સંશોધક સાક્ષરવર્ય શ્રીમાન્ પુણ્યવિજયજી મહારાજે તદ્દન શુદ્ધ કરીને પ્રકટ કરવામાં આવેલ છે અભ્યાસીઓ માટે અતિ ઉપયોગી છે શાસ્ત્રી સુંદર ટાઇપમાં મુદ્રિત થયેલ છે

આના સખ્ત મોંઘવારીના વખતે પણ આના છ મોટા સુંદર ગ્રંથો, મોટો ખર્ચ કરી, પ્રકટ કરી, અમારા માનવંતા પેટ્રન સાહેબો અને લાઇફ મેમ્બરોને ભેટ આપવાનુ સભાએ સાહસ કર્યું છે વ્યાપારીદૃષ્ટિએ આ સભાનો વહીવટ થતો ન હોવાથી, ઊંચામાં ઊંચી કક્ષાના વિવિધ સાહિત્યના અનેક ગ્રંથો પ્રકાશન કરવાનો અને આર્થિક દૃષ્ટિએ પણ અમારા ઉપરોક્ત સભાસદોને સારામાં સારો ભેટના ગ્રંથોનો દર વખતે વિશેષ વિશેષ લાભ કેમ મળે, એ હેતુ ધ્યાનમાં રાખેલ હોવાથી તેમજ આ સભાના લાઇફ મેમ્બરોને એક સુંદર ગૃહ લાઇબ્રેરી કેમ થાય તે વિચારથી ગમે તેવા પ્રસંગોએ પણ અનેક ગ્રંથોની ભેટોનો લાભ આપવામાં આવે છે આ સભા પોતાના સભાસદોને ગ્રંથોનો જે મોટો ભેટ તરીકે લાભ આપે છે તે અમારા સભ્યો જાણે છે તેમજ તેવી બીજી કોઇ સંસ્થા તેવો લાભ આપી શકતી ન હોવાથી આ સભામાં દિવસાનુદિવસ નવા સભાસદોની સંખ્યા વધતી જાય છે

'શ્રી આત્માનંદ ગ્રંથરત્નમાળા' તરફથી નવા છપાતા અને છપાવવાના પ્રાકૃત-સંસ્કૃત ગ્રંથો.

१ श्री कथारत्नकोश . श्री देवभद्रगणिकृत. (मूल)
२ श्री प्राकृत व्याकरण दुंढिका
३ श्री त्रिषष्टिश्लाका पुरुष चरित्र (बीजुं, त्रीजुं, चोथुं पर्व)

'શ્રી આત્માનંદ જૈન ગ્રંથમાળા' તરફથી છપાતા ગુજરાતી ગ્રંથો.

૧ શ્રી આદિનાથ ચરિત્ર—(શ્રીમદ્ અમરસિંહસૂરિકૃત) લગભગ ૫૦ ફોર્મ, ચારસો પાનાનો દળદાર ગ્રંથ, વિવિધ સુશોભિત રંગીન ચિત્રો સાથે

૨ શ્રી જ્ઞાનપ્રદીપ (બોધસુધા સહિત)—(લે આચાર્યશ્રી વિજયકસ્તુરસૂરિ) મનન કરવા લાયક, અનેક વિષયોથી ભરપૂર, સુંદર બાઇન્ડીંગ સાથે ૪૧૬ પાનાનો દળદાર ગ્રંથ

' શ્રી મહાવીર (પ્રભુ) ચરિત્ર '

૫૨૦ પાના, સુંદર ગુજરાતી અક્ષરો, ઊંચા કાગળો, સુંદર ફોટાઓ અને સુશોભિત કપડાના મનરંજન બાઇન્ડીંગથી અલંકૃત કરેલ ગ્રંથ આ સભા તરફથી પ્રગટ થયેલ છે આ ગ્રંથમાં પ્રભુના સત્તાવીશ ભવનુ વિસ્તારપૂર્વક વર્ણન, ચોમાસાના સ્થળો સાથેનુ લંબાણથી વિવેચન, કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયા પૂર્વેના ત્રીશ વર્ષ પૂર્વેનુ વિહારવર્ણન, સાડાબાર વર્ષ કરેલા તપનુ વિસ્તારપૂર્વક વિવેચન, થયેલા ઉપસર્ગોનુ ઘણુ જ વિસ્તારપૂર્વક વિવેચન જેટલુ આ ગ્રંથમા આવેલુ છે તેટલુ કોઇના છપાવેલા બીજા ગ્રંથોમા આવેલ નથી, કારણ કે કર્તા મહાપુરુષે કલ્પસૂત્ર, આગમો, ત્રિષષ્ટિ વગેરે અનેક ગ્રંથોમાંથી દોહન કરી આ ચરિત્ર આટલુ સુંદર રચનાપૂર્વક લંબાણથી લખ્યુ છે બીજા ગમે તેટલા લઘુ ગ્રંથો વાચવાથી શ્રી મહાવીરજીવનનો સંપૂર્ણ ખ્યાલ આવી શકે નહિ, જેથી આ ગ્રંથ મંગાવવા અમો ખાસ ભલામણ કરીએ છીએ આવા સુંદર અને વિસ્તારપૂર્વક ચરિત્રની અનેક નકલો ખપી ગઇ છે હવે જૂજ બુકો સિલિકે છે આવા ઉત્તમ, વિસ્તારપૂર્વકના વર્ણન સાથેના ગ્રંથ મોટો ખર્ચ કરી ફરી ફરી છપાવાતા નથી, જેથી આ લાભ ખાસ લેવા જેવો છે કિંમત રૂા ૩-૦-૦ પોસ્ટેજ અલગ લખો —**શ્રી જૈન આત્માનંદ સભા-ભાવનગર**

જ્ઞાનભંડારો તેમજ પુસ્તકાલયોને ભેટ.

૧. શ્રી કર્પૂરવિજયજી લેખસંગ્રહ ભા. ૧ લો. ઉપાધ્યાય શ્રી યશોવિજયજીકૃત જ્ઞાનસાર વિસ્તૃત ભાવાર્થયુક્ત. પા. ૫૩૨.

૨. ખંભાતની ચૈત્યપરિપાટી જાણવા જેવી હકીકતો સહિત. પા. ૮૨.

૩. શિખરજી પ્રવાસગાઇડ. પા. ૧૨૦.

બુકપોસ્ટથી જ મોકલવામાં આવશે. પોસ્ટેજ પેકીંગ ૧૦ ખર્ચ સારૂ આનાવાળા દશ સ્ટેમ્પસ મોકલવા. સિલિકમાં હશે ત્યાં સુધી લાભ અપાશે.

સરનામું—

મોહનલાલ દીપચંદ ચોકસી,

તાંબાકાંટો, વહોરાનો જુનો માળો, ચોથે દાદરે.

મુંબઇ ૩.

શ્રી પ્રભાચંદ્રસૂરિવિરચિત—

શ્રી પ્રભાવક ચરિત્ર (ભાષાંતર) ઐતિહાસિક ગ્રંથ.

આ એક ઐતિહાસિક કથા-સાહિત્યના ગ્રંથમાં વર્તમાનકાળના બાવીશ પ્રભાવક આચાર્યમહારાજના જીવન ઉપર કર્ત્તા મહાપુરુષે સારો પ્રકાશ પાડ્યો છે. જે જે મહાન આચાર્યનો પરિચય આપ્યો છે, તેમાં તે સમયની સામાજિક, ધાર્મિક, રાજકીય પરિસ્થિતિ, ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ આપી સુંદર (ભાષાંતર) પ્રમાણિક ઐતિહાસિક ગ્રંથ બનાવ્યો છે. મુનિરાજ શ્રી કલ્યાણવિજયજી મહારાજે ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ સુંદર પર્યાલોચના લખી તે ગ્રંથની રચનામાં સુંદરતા વધારી પ્રમાણિક જૈન કથાસાહિત્યમાં ઉમેરો કર્યો છે. એવી સુંદર અને સરલતાપૂર્વક રચના કરેલ હોઇને આ ગ્રંથને અમુક અમુક જૈન શિક્ષણશાળાઓના ધાર્મિક અભ્યાસક્રમમાં સ્થાન મળેલ છે. આ ઉપયોગી સાહિત્ય ગ્રંથ હોવાથી વાંચતા પણ ખાસ આનંદ ઉત્પન્ન કરે તેવો છે. કિંમત રૂા. ૨-૮-૦ પોસ્ટેજ અલગ.

લખો:—શ્રી જૈન આત્માનંદ સભા-ભાવનગર.

કર્મગ્રંથ ભાગ ૧-૨ સંપૂર્ણ.

પ્રથમ ભાગ સિલિકે નથી; બીજા ભાગની ઘણી જ થોડી નકલો સિલિકે રહી છે.

૧. સટીક ચાર કર્મગ્રંથ શ્રીમદ્દેવેન્દ્રસૂરિવિરચિત-પ્રથમ ભાગ રૂા. ૨-૦-૦ (સિલિકે નથી)

૨. શતકનામા પાંચમો અને સપ્તતિકાભિધાન છઠ્ઠો કર્મગ્રંથ, દ્વિતીય ભાગ રૂા. ૪-૦-૦

ઘણી જ કાળજીપૂર્વક તેનું સંશોધન, અમારી પ્રસ્તુત આવૃત્તિમાં સાવધાનપણે સંપાદક મહાપુરુષોએ આ બંને ગ્રંથોમાં કર્યું છે અને રચના, સંકલના વિદ્વત્તાપૂર્ણ કરવામાં આવેલ છે; જે ગ્રંથ જોયા પછી જ જણાય તેવું છે. બાકી તેની સાથે ગુજરાતી ભાષામાં આપેલ પ્રસ્તાવનામાં વિગતો, ગ્રંથકારનો પરિચય, વિષયસૂચિ, કર્મગ્રંથનો વિષય કયા ગ્રંથોમાં છે તેની સૂચિ, પારિભાષિક શબ્દના સ્થાનદર્શક કોશ, શ્વેતાંબરીય કર્મતત્ત્વવિષય શાસ્ત્રોની સૂચિ, કર્મ વિષયના મળતા ગ્રંથો, છ કર્મગ્રંથાન્તર્ગત વિષય દિગંબરી શાસ્ત્રોમાં કયા કયા સ્થળે છે તેનો નિર્દેશ વગેરે આપવામાં આવેલ હોવાથી અભ્યાસીઓ માટે ખાસ ઉપયોગી થયેલ છે, જે પ્રથમ બહાર પડેલ કર્મગ્રંથ કરતાં અધિકતર છે.

ઊંચા એન્ટીક કાગળો ઉપર, સુંદર ટાઇપો અને મજબૂત તથા સુંદર બાઇંડીંગમાં બંને ભાગો પ્રકટ થયેલ છે. (ફક્ત બીજો ભાગ સિલિકે હોવાથી) બીજા ભાગની કિંમત રૂા. ૪-૦-૦ પોસ્ટેજ જુદું.'

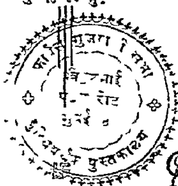
લખો:—શ્રી જૈન આત્માનંદ સભા—ભાવનગર.

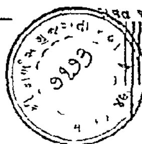
(શ્રી મહોદય પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમાં શાહ ગુલાબચંદ લલ્લુભાઇએ છાપ્યું—ભાવનગર.)

પુસ્તક ૪૭ મું.

સંવત ૨૦૦૬

અંક ૧૧ મો.

જૂન

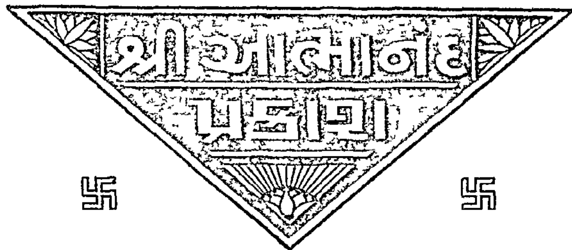
જ્યેષ્ઠ

પ્રકાશક—

શ્રી જૈન આત્માનંદ સભા—ભાવનગર.

આ અંકમાં

(અનુસંધાન ટાઇટલ પેજ ૩ જું)

પુસ્તક ૪૦ મું | આત્મ સં. ૪૮ | વિક્રમ સં. ૧૯૯૯ : જ્યેષ્ઠ :
અંક ૧૧ મો | વીર સં. ૨૪૬૯ | ઇ. સ. ૧૯૪૩ જૂન :

भेकान्योक्ति ।

(अनुष्टुप वृत्त)

दिव्य चूतरस पीत्वा, गर्वं नो याति कोकिला ।
पीत्वा कर्दमपानीय, भेको रटरटायते ॥ १ ॥

આ અન્યોક્તિ શું સૂચવે છે ? આમ્રવૃક્ષનો દિવ્ય રસ પીતા છતા પણ કોકિલા કિંચિત્ માત્ર ગર્વ કરતી નથી, પણ દેડકો કેવળ કાદવ-કચરાવાળું પાણી પીને કેટલો બધો (કર્ણકઠોર) અવાજ ડ્રાઉંડ્રાઉં કરી મૂકે છે !

આ અનુભવ આપણુ સૌને હમેશા જ થયા કરે છે આપણા જનસમાજમા પણ એ જ પ્રમાણે જોઇએ છીએ

ખાનદાની-અસલ અમીરાત કે કુળગૌરવતાના સાચા સ્વરૂપની, અને ક્ષુદ્ર-ક્ષુલ્લક સ્વભાવની પ્રત્યક્ષ પરીક્ષા આ અન્યોક્તિ સ્પષ્ટ દર્શાવી આપે છે

સંપત્તિ-સમૃદ્ધિ કે વૈભવવિશાળતા પ્રાપ્ત થયે, સાચા સજ્જનો ગર્વથી છકી જતા નથી જ, પણ હલકા જનો સહેજસાજ સાધનસંપન્ન થતા જ વાણીદ્વારા છલકાઈ જાય છે

વાચક બન્ધુઓ ! આ નાની સરખી અન્યોક્તિમા પણ કેટલો બધો ઉત્તમ બોધ સમાયેલો છે ! આપણે તો સાર જ ગ્રહણ કરીશું !! અલમ્.

ભાવનગર-વડવા,
તા. ૨૯-૫-૪૩

લિ. સત્યશોધક,
રેવાશંકર વાલજી બધેકા
નિવૃત્ત એજ્યુ. ઇન્સ્પે. ધર્મોપદેશક-ભાવનગર

સત્ય-સ્વરૂપ

(મારા તે બાગમાં વાવ્યો ડોલરિયો)

(ભીમપલાસ-હીંચ)

માનવની વૃત્તિઓ પલટાયે શાને ?
બદલાયે દિલડું કે બદલાયે મન ? ટેક૦
કો'ને ગમે રૂડી પાંદડી ગુલાબની;
કો'ને ડોલાવે ડોલરનું ડોલન. માનવ૦ ૧
સૂર્યપ્રભામાં મનડું કો' ધારે;
ચન્દ્રપ્રભાની લાગે કો'ને લગન. માનવ૦ ૨
તારલાના ચમકારે ચમકે કો' ચિત્તે;
ચન્દ્રપ્રભાના કો' આંજે અંજન. માનવ૦ ૩
કમળના રૂપે ભ્રમરો ગુંજતા;
સવિતા નિહાળી શાને ખીલે વદન ? માનવ૦ ૪
અવિદ્યા કેરું વેષ્ટન ટળે તો;
આત્માનાં થાયે સાચાં દર્શન. માનવ૦ ૫
મનનો ને ચિત્તનો પલટો સૌ જુઠ્ઠો;
સમતાનું થાયે જો સાચું સ્પર્શન. માનવ૦ ૬
શાસ્ત્રે પ્રવીણ હો' કે હોયે નિરક્ષર;
પ્રભુકૃપા એ જ સાચું ક્રન્દન. માનવ૦ ૭
અજિત બંસી આત્માની વાગતાં;
હેમેન્દ્ર પામે મુક્તિસદન. માનવ૦ ૮

રચયિતા: **મુનિશ્રી હેમેન્દ્રસાગરજી મહારાજ.**

માનની મહત્તા

લેખક આ. શ્રી વિજયકસ્તૂરસૂરિજી મહારાજ

માનવીને પોતાની યોગ્યતાના પ્રમાણમા માન મળે તો ખુશી થવુ જોઇએ અને સતોષ માનવો જોઇએ. પણ અનુચિત વધુ પડતુ માન મેળવીને ખુશી થવુ-ફુલાવુ તે એક પ્રકારની મૂર્ખતા છે, કારણ કે તેવા પ્રકારના ગુણો અથવા તો જેને આશ્રયીને માન આપવામા આવતુ હોય તેવી વસ્તુ પોતાની પાસે ન હોવા છતા પણ જ્યારે તેવો ગુણી કે સપત્તિવાળો કહીને કોઇ માન આપે તો તે એક પ્રકારની મશ્કરી હોવાથી પોતે શરમાવુ જોઈએ પણ ખુશી થવુ જોઈએ નહી જેમકે ગલીઓમા ભટકી એઠવાડમાથી અનાજના દાણા વીણી ખાઇને જીવનાર અને ફાટી ગયેલા મેલા કપડા પહેરનાર ભિખારીને 'આવો, શેઠ સાહેબ પધારો,' એમ કહીને કોઇ માન આપે તો તે એક પ્રકારની મશ્કરી કરી કહેવાય છે સસારમા અણછાજતુ વધુ પડતુ માન આપીને અપમાન કરવાની પણ એક પ્રથા છે કે જેને સુધરેલી સભ્યતા કહેવામા આવે છે હૃદયમા તિરસ્કાર હોવા છતા પણ દેખાવમા સત્કાર કરવો તે સુધરેલી સભ્યતા છે

પોતાને નિર્ગુણી જાણવા છતા પણ ખોટી પ્રશસા સાભળીને કે માન મેળવીને ફુલાઇ જઈને અભિમાન કરનાર ડાહ્યો, બુદ્ધિશાળી કે વિદ્વાન કહી શકાય નહિ ગુણવાન અને સપત્તિવાન ડાહ્યા બુદ્ધિશાળી માણસો ઉચિત માન મેળવી કે પ્રશસા સાભળીને ફુલાતા નથી પણ શરમાય છે, તો પછી અનુચિત માન મળવાથી તો ખુશી થાય જ શાના ? ક્ષુદ્ર પ્રકૃતિવાળા માણસો હમેશા બીજાની પાસેથી માન મેળવવા આતુર રહે છે અને તેથી કરીને પોતે પણ બીજાની ખોટી પ્રશસા કરે છે અને વધુ પડતુ માન આપે છે આવા માણસોને બીજાની ઇચ્છાને આધીન રહેવુ પડે છે અને તેના અધમ કાર્યોની પણ પ્રશસા કરવી પડે છે બીજાઓની કરેલી ખોટી પ્રશસાથી કે તેમને માન આપવાથી તેવા પ્રકારના ગુણો કે કોઇપણ પ્રકારની સપત્તિ પ્રાપ્ત થઇ શકતી નથી, છતા પોતાનો ક્ષુદ્ર સ્વાર્થ સાધવા ખોટી પ્રશસા કે માનની ચાહના, માની માણસ કર્યા કરે છે નિર્ગુણી તથા કગાલની પાસેથી પ્રશસા તથા માન-સત્કાર મેળવવા કરતા ગુણવાન તથા ધનવાનના કરેલા માન, સત્કાર અને પ્રશસાને વધારે ચાહે છે, કારણ કે સ્વાર્થ સાધવામા તે બહુ ઉપયોગી નીવડવાથી તે મેળવવા તેમનો અત્યત આદર કરે છે અજ્ઞાની સસારની દૃષ્ટિમા જણાતા ગુણવાન અને ધનવાનો તાત્ત્વિક દૃષ્ટિથી જોતા નિર્ગુણી અને કગાલ જ હોય છે, છતા તેમનાથી મેળવેલા આદર, સત્કાર અને પ્રશસા અજ્ઞાની જનતાની પાસેથી સ્વાર્થ સાધવાના સાધનરૂપ થઈ પડે છે જેઓ વસ્તુતત્ત્વને સમજનાર ડાહ્યા અને જ્ઞાની પુરુષોની દૃષ્ટિમા નીતિ અને ધર્મનું ઉલ્લઘન કરવાથી અપમાનિત થઇને વખોડાયેલા હોય છે, તેઓ અજ્ઞાની સસારની પાસેથી માન તથા પ્રશસા મેળવવાની લાલસાવાળા હોય છે અને એટલા માટે તેઓ મહાપુરુષોને છાજે તેવા ગુણોનો અજ્ઞાની જનતાની

સમક્ષ પોતાનામાં આરોપ કરે છે અને તેમની પાસેથી મહાપુરુષ તરીકેનું માન મેળવીને સંતોષ માને છે, કે જે એક મદ્યના નશામાં ચકચૂર બનીને પોતાને મહારાજા માનનાર દારૂડિયાના તરંગો જેવું છે. અજ્ઞાની જનતાથી મેળવેલા માન, સત્કાર અને પ્રશંસાથી આત્મા ગુણવાન કે ઉચ્ચ બની શકતો નથી; છતાં પોતાને ગુણવાન અને મહાપુરુષ તરીકે માની લેવું તે મહામૂર્ખતા છે. જો કે પોતાના અંદર અણુછાજતા ગુણોનો આરોપ કરીને પોતે મહાન તો બની શકતા નથી, તો પણ અજ્ઞાની જનતાને છેતરીને પોતાની ક્ષુદ્ર વાસનાઓ તો પોષી શકે છે.

સંસારમાં જનતા બીજાનું માન અથવા તો પ્રશંસા સ્વાર્થને માટે અને પરમાર્થને માટે કરે છે. જ્ઞાની પુરુષો પરમાર્થદૃષ્ટિવાળા હોય છે ત્યારે અજ્ઞાની જીવો સ્વાર્થદૃષ્ટિવાળા હોય છે. પરમાર્થદૃષ્ટિવાળા જ્ઞાની જીવો વિકાસી આત્માઓમાં પોતાના કરતાં અધિક ગુણ જોઇને આકર્ષાય છે અને આત્મિક ગુણ મેળવવાને માટે તેમની પ્રશંસા કરી માન આપે છે, પણ અછતા ગુણોનો આરોપ કરીને વધુ પડતું માન આપીને અનુચિત પ્રશંસા કરતા નથી. વિકાસી ગુણવાન પુરુષો ઉચિત માન તથા પ્રશંસાની સ્પૃહા રાખતા નથી, તો પણ જ્ઞાની પુરુષો તેમને માન આપીને પ્રશંસા કરે છે, છતાં તેઓ મિથ્યાભિમાન કરી ફુલાતા નથી; તેમજ તેમનાથી મેળવેલા માન–પ્રશંસાવડે અજ્ઞાની જનતાને છેતરવા પ્રયાસ પણ કરતા નથી, કારણ કે તેઓ નિસ્પૃહી હોય છે.

સ્વાર્થદૃષ્ટિવાળા અજ્ઞાની જીવો અનેક પ્રકારના સ્વાર્થોને અંગે ક્ષુદ્ર વાસનાવાળા નિર્ગુણી જીવોમાં અછતા ગુણોનો આરોપ કરીને અને માન આપીને પ્રશંસા કરે છે કે જેથી કરીને તેઓ પ્રશંસા કરનારનો સ્વાર્થ પૂરો કરવા માટે પોતાનાથી બનતું બધું ય કરે છે. માન, પ્રતિષ્ઠા તથા પ્રશંસા મેળવવા માટે પોતાની જાતે પોતાનામાં કરવામાં આવતો અછતા ગુણોનો આરોપ તેમજ અણુછાજતી ઉપમાઓનો ચઢાવવામાં આવતો ઓપ તે પોતાને ગુણસંપત્તિથી શૂન્ય જણાવવાનાં ચિહ્નો છે; કારણ કે સ્વાર્થી જીવો પોતાની પ્રશંસા કરવાથી ફુલાય છે તથા મિથ્યાભિમાનમાં ઘસડાઇ જાય છે તે તેમની અપૂર્ણતાને સૂચવે છે.

ગુણ–સંપત્તિ મેળવીને સાચી રીતે મહાન બનનારાઓને માનની બિલકુલ આવશ્યકતા હોતી નથી; કારણ કે માનથી આત્મિક ગુણોનો વિનાશ થાય છે, પણ વિકાસ થતો નથી; માટે તેઓ હમેશાં માનનો વિનાશ કરવાના અર્થી હોય છે, પણ તેને મેળવવાની ઇચ્છાવાળા હોતા નથી. તાત્ત્વિક દૃષ્ટિથી જોતાં બીજાની પાસેથી માન મેળવવા પ્રયાસ કરનાર અવશ્ય માની હોય છે, અને તેથી કરીને જ તેઓ માનને અત્યંત પુષ્ટ બનાવે છે. બીજાની કરેલી પ્રશંસા સાંભળીને રાજી થવું તે પ્રશંસા કરાયેલી વસ્તુની ઊણપ બતાવી આપે છે. મિથ્યાભિમાનને ઉદયમાં લાવનાર તથા પોષનાર અનુચિત સત્કાર તથા પ્રશંસા છે. ઉચિત માન તથા પ્રશંસાથી મનુષ્ય ભાન ભૂલી વિકળ બની શકતો નથી. જ્યારે કોઈ પણ માણસના વખાણ કરવામાં આવે છે અથવા તો માન આપવામાં આવે છે ત્યારે તે પોતાને એમ માની લે છે કે હું રૂપમાં, બળમાં, સંપત્તિમાં કે જ્ઞાનાદિમાં બીજા બધા યે કરતા ચડિયાતો છું. આવી માન્યતાથી તે મિથ્યાભિમાનથી ઘવાય છે, પણ જો કોઈ કહે કે અમુક માણસ ગુણ, સંપત્તિ, જ્ઞાનાદિમાં ઉચ્ચ કોટિનો છે અને તમે પણ ગુણસંપત્તિમાં ઠીક છો તો તેને મિથ્યાભિમાનનો આવેશ આવતો નથી; કારણ કે તે એમ જાણે

છે કે મારાથી પણ સારા ચઢિયાતા સંસારમાં ગુણસંપત્તિવાળા તથા જ્ઞાનવાન છે

જો વાસ્તવિકપણે વિચાર કરીએ તો ગુણસંપત્તિહીન માણસમાં અભિમાનની માત્રા અધિકતર હોય છે આવા માણસો બીજાની પ્રશંસા સાંભળી શકતા નથી અથવા બીજાને અપાયેલું માન-સહન કરી શકતા નથી, પછી ભલે તે ગુણસંપત્તિવાન કેમ ન હોય? તેમનામાંથી પણ પોતે અછતા દોષો પ્રગટ કરી બતાવે છે, કારણ કે એવાને પોતાની જ માન-પ્રશંસા પ્રિય હોય છે જેઓ બીજાને અપાયેલા માન પ્રશંસા સહન કરી શકતા નથી, તેઓમાં દરેક બાબતની ઊણપ રહેલી હોય છે એનાથીયે વધારે ઊણપવાળા તો તે છે કે જે પોતાના મોઢે જ પોતાની પ્રશંસા કરે છે અથવા અણછાજતા ગુણો પોતાના હાથે લખીને જનતા સમક્ષ ધરે છે ઊંચી કોટિના મહાપુરુષોને છાજે તેવા ગુણોનો પોતાના નામની ઉપર ઓપ ચડાવીને ફુલાવું તે એક મૂર્ખાઈ ભરેલું છે, અને બુદ્ધિમત્તા તથા ડહાપણથી વેગળું છે, કારણ કે લોઢા ઉપર સોનાનો ઢોળ કરવામાં આવે તો તે લોઢું કાંઈ સોનું બની જતું નથી ડાહ્યા પરીક્ષક માણસોના હાથમાં આવતા વેંત જ સોનાનો ઢોળ હોવા છતાં પણ લોઢાને પારખી કાઢે છે તેવી રીતે અણજાણ માણસોને છેતરવા ગમે તેટલો ગુણોનો ઓપ ચડાવવામાં આવે તો પણ ગુણવાન ડાહ્યા માણસો જાણી શકે છે કે આ ગુણનો ઓપ ચડાવવામાં આવેલો છે જેઓ સાચા ગુણવાન પુરુષો હોય છે તેમને પોતાના નામની સાથે વિશેષણો લગાડીને ઓપ ચડાવવાની આવશ્યકતા રહેતી નથી સાચા ગુણ-સંપત્તિવાળા પુરુષોને બીજાની સેવા, સત્કાર અને પ્રશંસાની સ્પૃહા હોતી નથી જેઓ ઐહિક દૃષ્ટિ-ક્ષુદ્ર વાસનાવાળા હોય છે, તેઓને જ બીજાની પાસેથી પ્રશંસા તથા આદર સત્કાર મેળવવો બહુ ગમે છે અને એટલા માટે જ તેઓ બીજાને ગમે તેવી રીતે વર્તે છે અને બોલે છે અને પોતાને સાચા ગુણસંપત્તિવાન ઓળખાવે છે, જેથી અણજાણ જીવો આકર્ષાઈને તેમને વાસના તથા સ્વાર્થ પોષવાના સાધનોની સગવડતા કરી આપે છે, જેથી તેઓ ફુલાઈ જઈને પોતાને કૃતકૃત્ય માને છે જેઓ ગુણ-સંપત્તિ મેળવવાની ચાહનાથી સાચા ગુણી પુરુષોના માર્ગને અનુસરે છે, તેઓ ગુણ-સંપત્તિ મેળવી શક્યા હોય કે ન હોય તો પણ પોતાને ગુણ-સંપત્તિવાળા ઓળખાવવા માટે કોઈ પણ પ્રકારનો પ્રયાસ કરતા નથી, કારણ કે તેમનામાં ક્ષુદ્ર વાસના કે સ્વાર્થ હોતો નથી અને તેથી કરીને તેઓ હાસીને પાત્ર બનતા નથી જેઓ પોતે અવગુણી હોઈને ગુણ-સંપત્તિવાળા મહાન પુરુષોનું માન મેળવવાને તેમના માર્ગે વિચરવાનો ડોળ કરીને જનતાને છેતરે છે, તેઓ જાણે છે કે અમારામાં આમાની એકે વસ્તુ નથી, છતાં પોતે તેવા પ્રકારના વિશેષણોથી પોતાની પ્રશંસા કરીને પોતાની જાતને હાસીનું પાત્ર બનાવે છે તે કાંઈ ડહાપણ ભરેલું કહી શકાય નહિ

તાત્ત્વિક દૃષ્ટિથી શૂન્ય જીવો સમજી શકતા નથી કે જે કાંઈ પ્રશંસા અને આદરસત્કાર કરાય છે તે જડસ્વરૂપ નામધારી દેહનો જ છે પણ આત્માનો નથી, કારણ કે વસ્તુ ન હોવા છતાં પણ બીજાની પાસેથી પ્રશંસા અને માન સત્કાર મેળવવાની ઉત્કંઠાવાળા માણસો પોતાના નામની સાથે એવા પ્રકારના વિશેષણો લગાડે છે કે જેને સાંભળીને બીજા માણસો તે નામધારી દેહની પ્રશંસા તથા આદરસત્કાર કરે છે, કે જેની સાથે આત્માનો સ્વરૂપ સંબંધ હોતો નથી, અને જો સંબંધ હોય તો આત્મા તેવા પ્રકારનો ગુણી થઈ જવો જોઈએ

આત્માનું માન કે અપમાન કરવા કોઈ સમર્થ નથી આત્માએ જો પોતાના ગુણોનો

વિકાસ કર્યો હોય તો બીજાઓ તેનું અપમાન કરવા ગમે તેટલો પ્રયાસ કરે તો પણ તેનું અપમાન થઇ શકતું નથી, અને જો દોષોથી ભરેલો હોય તો બીજા ગમે તેટલું માન આપે તો પણ માનનીય થઇ શકતો નથી. માન આપનાર નિઃસ્વાર્થી માણસો બીજાના ગુણોને જોઇ શકતા નથી, પણ બાહ્ય પ્રવૃત્તિથી કાંઇક અનુમાન કરીને માન આપે છે અને સ્વાર્થી માણસો જેનાથી પોતાનો સ્વાર્થ સધાતો હોય તેની પ્રશંસા કરીને માન આપે છે. તેઓ બીજાની અવગુણવાળી પ્રવૃત્તિ જોવા છતાં પણ તેનાં વખાણ કર્યા વગર રહેતા નથી.

આત્મિક ગુણોનો વિકાસ કરવામાં બીજાનાં માન તથા પ્રશંસાની જરાયે જરૂર નથી. સ્વતંત્રપણે પોતાનો વિકાસ સાધી શકાય છે. જેમને બીજાના માન તથા પ્રશંસાની જરૂર જણાય છે તેઓ વિકાસ સાધવાના અધિકારી નથી. આવા જીવો વિલાસપ્રિય અને ઇંદ્રિયોના દાસ હોય છે. તેમનામાં વિકાસના બાધક રાગ-દ્વેષની માત્રા અધિકતર હોય છે, અને અછતા ગુણોની પ્રશંસા સાંભળવાના ઉત્સાહી હોય છે, અને તેઓ પ્રશંસા કરનારમાં ગમે તેટલા અવગુણ ભર્યા હોય તો પણ તેની પ્રશંસા કરીને બહુમાન આપે છે. જેમણે સાચી રીતે ગુણોનો વિકાસ કર્યો હોય છે તેઓ પ્રશંસાની જરાયે જરૂર રાખતા નથી. તેમની કોઇ પ્રશંસા કરે કે નિંદા કરે, કોઇ માન આપે કે અપમાન કરે તેમના ઉપર સમભાવ ધારણ કરનારા હોય છે. તેઓ પોતાના નામની સાથે કોઇ પણ પ્રકારના અનુચિત વિશેષણો લગાડતા નથી; કારણ કે તેમનામાં ક્ષુદ્ર વાસનાઓનો અભાવ હોવાથી અણુજાણ જીવોને ફસાવવા માયાજાળ પાથરવાની તેમને આવશ્યકતા રહેતી નથી. તેમનામાં સાચી જ્ઞાનશક્તિ હોવાથી જડસ્વરૂપ નામધારી દેહની પ્રશંસા કરાવી આત્માનું અનિષ્ટ કરતા નથી; કારણ કે તેઓ સાચી રીતે જાણે છે કે નામધારી દેહની પ્રશંસા તથા માન-પ્રતિષ્ઠાનું પરિણામ છેવટે દેહ બળી જતાં શૂન્ય જ આવે છે.

જેવી રીતે સાચા ગુણ મેળવીને પરલોકમાં જનાર આત્માની પ્રશંસા તથા બહુમાન થાય છે તેવી રીતે નામધારી દેહની પ્રશંસા તથા બહુમાન કરાવી પરલોકમાં જનારની અવજ્ઞા થાય છે પણ આદર થતો નથી માટે જ જ્ઞાનવાન પુરુષો આત્મિક ગુણોનો વિકાસ કરવાનો જ પ્રયાસ કરે છે પણ અછતા ગુણોનો ઓપ ચડાવવાનો આદર કરતા નથી.

માયાવી બન્યા વગર માન મેળવવાની ઇચ્છા પાર પાડી શકાય નહિ. ધની તરીકે માન મેળવવા ધનવાનનો, જ્ઞાની કહેવરાવવા જ્ઞાનવાનનો, વિદ્વાન કહેવરાવવા વિદ્વત્તાનો ડોળ-આડંબર કરવો પડે છે; જેમાં અણુજાણ માણસો ફસાઇને પ્રશંસાપૂર્વક માન આપે છે, જેને મેળવીને તે વસ્તુઓના દરિદ્રી માણસો ગર્વિષ્ઠ બને છે. જેથી કરીને તેમનો આત્મા ભવાંતરમાં સાથે લઇ જવા કાંઇ પણ મેળવી શકતો નથી. અને નામની ઉપર ચડાવેલો ઓપ દેહને દેવતામાં મૂકતાં વેંત ઊડી જાય છે.

માની પુરુષો વિલક્ષણ પ્રકૃતિવાળા હોય છે. તેઓ દોષોથી ભરેલા સ્વાર્થી પુરુષોને ઘણા ઉપયોગી નીવડે છે; કારણ કે ક્ષુદ્ર પ્રકૃતિવાળા સ્વાર્થી પુરુષો અનુચિત અવળાં કાર્યો કરીને સભ્ય-ગુણી જનસમુદાયમાં પોતાની ગુણવાન તરીકેની છાપ બેસાડવા માટે માનીઓની પ્રશંસા કરી તેમની સહાનુભૂતિ મેળવે છે અને પોતાના પક્ષકાર તરીકે ઊભા રાખે છે. કોઇક પ્રસંગે અનુચિત કાર્ય કરી બેસતાં સભ્ય સમાજ તેને જ્યારે વખોડે છે ત્યારે માની પુરુષો તેનું અપકૃત્ય જાણવા છતાં પણ તેનો પક્ષ લઈને સભ્ય જનસમુદાય સાથે

પરમાર્થસૂચક વાક્યસંગ્રહ

(ગતાંક પૃષ્ઠ ૨૨૬ થી ચાલુ)

સમ્પાદક ને યોજક: મુનિ પુણ્યવિજયજી (સંવિજ્ઞપાક્ષિક) અમદાવાદ.

પોતાને શાની જરૂરિઆત છે? શું મેળવવું છે? એ જ્યાં સુધી નક્કી ન કર્યું હોય ત્યાં સુધી નિશાન વિનાના ફેંકેલા બાણોની માફક તેમનો પ્રયાસ સફળ થતો નથી એટલે પ્રથમ પોતાને મેળવવા યોગ્ય શુદ્ધ આત્માનો બોધ કરવો જોઈએ અને પછી તેને પ્રગટ કરવામાં સહાયક ક્રિયાઓ કરવી જોઈએ. સમ્યગ્દૃષ્ટિ આત્માને શુદ્ધ આત્માનો બોધ હોય છે અને ત્યાર પછી જ ક્રિયા ફળદાયક થાય છે ૫૦

પોતામાં ગમે તેટલી મહાન શક્તિ હોય, બુદ્ધિ હોય અને ઉત્તમ શિક્ષણ હોય છતાં આત્મશ્રદ્ધાના પ્રમાણમાં જ મનુષ્ય કાર્ય કરી શકે છે ૫૧

આત્માએ આત્માના (પોતાના) સન્મુખ થવું, પોતે પોતાને જાણવો એ જ 'ધર્મનો યૌવનકાળ' છે છેલ્લા પુદ્ગલ પરાવર્તન કાળની અંદર આ જીવ પ્રવેશ કરે છે ત્યારે જ પુરુષાર્થ ખરેખર વિજયી નીવડે છે સિવાય દરેક મનુષ્યનો પુરુષાર્થ સફળ થતો નથી ૫૨

પુરુષાર્થવડે શુભાશુભ કર્મનો પરાજય કરવા માટે તત્ત્વજ્ઞાન જાણવું જોઈએ આત્મા અને તેનો વિરોધી પદાર્થ જડભાવ આ બન્નેનું જ્ઞાન જાણવાથી જ સ્વભાવ તરફ પુરુષાર્થ કરવો સુગમ પડે છે ૫૩

મોહનો વિનાશ તત્ત્વચિંતન કરવાથી થાય છે તત્ત્વચિંતન એ જ કે સંસારસમુદ્રની નિર્ગુણતા (વિચિત્રતા, નિઃસારતા, દુઃખરૂપતા) અને જગત તથા આ સુખદુઃખ શું છે એ સંબંધી વિચારણા કરવી, આત્મા અને જડ–પૌદ્ગલિક પદાર્થોનું પૃથક્પણું વિચારવું. ૫૪

આત્મા શી વસ્તુ છે? આત્માને સુખ-દુઃખનો અનુભવ કેમ થાય છે? આત્મા પોતે જ સુખદુઃખના અનુભવનું કારણ છે કે કોઈ અન્યના સંસર્ગથી આત્માને સંસર્ગનો અનુભવ થાય છે? કર્મનો સંસર્ગ આત્માને કેમ થઈ શકે? તે સંસર્ગ અનાદિ છે કે આદિમાન?

ઝઘડે છે, તેથી કરી આવા માની પુરુષો સભ્ય-ગુણવાન સમાજમાં પોતાની પ્રમાણિકતા ગુમાવી બેસે છે, કારણ કે તે અવગુણી માણસનો પક્ષ તાણે જાય છે

માની માણસમાં મૈત્રીભાવ હોતો નથી તે બીજાને પોતાની સત્તામાં રાખીને સ્વામી બનવાના વિચારવાળો રહે છે, જેથી કરી તે કોઈની પણ સાચી શિખામણનો આદર કરતો નથી તે લાગે જ સાચી વસ્તુનો આગ્રહ હોય છે, કારણ કે તેની અંદર કદાગ્રહની માત્રા અધિક-તર હોવાથી પોતાનું અજ્ઞાનપણું કે ભૂલ સુધારતો નથી તે પોતાની સમજણ પ્રમાણે દરેક કાર્યમાં પ્રવૃત્તિ કરે છે તે કાર્ય ઠીક થાય છે કે કેમ તે વિષે ડાહ્યા માણસોની સલાહ લેતો નથી પોતે ભૂલતો હોય ને કદાચ કોઈ તેને સુધારવાની સૂચના કરે તો તે ખોટી દલીલો કરીને તેના કથનની અવગણના કરે છે, જેથી કરી તે સાચા અને સારા કાર્યોથી વંચિત રહે છે તેની ભૂલ કાઢવા જતા અનેકની અછતી ભૂલો બતાવીને જનતા આગળ પોતાની પ્રવૃત્તિ-ને સાચી બતાવવા પ્રયાસ કરે છે અને એટલા માટે તે કોઈ પણ ગુણ મેળવવાનો અધિકારી બની શકતો નથી

સંબંધી યાદ આવ્યા, ને પછી તેની વિરહવેદના નહિ ખમાતાં તેઓને મળવાની-ભેટવાની તાલાવેલી લાગી-ઉત્કંઠા ઊપજી. એટલે રુચિ અનુયાયી વીર્યથી નિઃસીમ પુરુષાર્થ કરી જેમ બને તેમ ત્વરાથી સ્વદેશ ભણી પાછો પ્રવાસ (return journey-પ્રતિક્રમણ) આદર્યો, અને એમ અખંડ પ્રયાણ કરતાં કરતાં શુદ્ધ આત્મપ્રદેશરૂપ સ્વદેશે પહોંચ્યા-શિવસ્થાને-મુક્તિધામે પધાર્યા, અને ' આતમગતે આતમ રમતાં, નિજ ઘર મંગલ થયું. '

" મોહાદિની ઘૂમિ અનાદિની ઊતરે હો લાલ, અમલ અખંડ અલિપ્ત સ્વભાવ જ સાંભરે હો લાલ;
તત્ત્વરમણ શુચિ ધ્યાન ભણી જે આદરે હો લાલ, તે સમતારસ ધામ સ્વામી મુદ્રાવરે હો લાલ. "
" ઓળખતાં બહુમાન સહિત રુચિ વધે હો લાલ, રુચિ અનુયાયી વીર્ય ચરણ ધારા સધે હો લાલ."
—શ્રીમદ્ દેવચંદ્રજી

અને આ જે શિવસ્થાન છે તે સ્થાન પણ તેના નામ પ્રમાણે યથાર્થ ગુણવાળું છે. શિવ એટલે નિરુપદ્રવ, કલ્યાણકારી. આ સ્થાનમાં કોઇ પણ કાળે, કોઈ પણ પ્રકારનો, કંઇ પણ ઉપદ્રવ ઊપજતો નથી; એટલે આ અવ્યાબાધ સ્થાન સાદિ અનંત ભાંગે સર્વથા સુસ્થિર છે. એની આદિ છે, પણ અંત નથી.

" नत्वाद्यन्तविनिर्मुक्तं शिवं योगीन्द्रवंदितम् ॥ "
—શ્રી હરિભદ્રાચાર્યજીપ્રણીત યોગબિન્દુ

" રીઝયો સાહિબ સંગ ન પરિહરે રે, ભાંગે સાદિ અનંત. "—શ્રી આનંદઘનજી
" તત્ત્વ સકલ પ્રાગ્ભાવ, સાદિ અનંતી રે, રીતે પ્રભુ ધર્મો જી. "—શ્રી દેવચંદ્રજી
" સાદિ અનંત અનંત સમાધિ સુખમાં, અનંત દર્શન, જ્ઞાન અનંત સહિત જો.
અપૂર્વ અવસર એવો ક્યારે આવશે ? "
" જાશું સ્વરૂપ સ્વદેશ રે. "—શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી

આ ' સ્વરૂપ સ્વદેશ ' માં પહોંચ્યા પછી કોઇ કાળે પ્રભુ તે ધ્રુવ-નિશ્ચલ ' પદ ' માંથી ચલાયમાન થતા નથી. ' પદ ' શબ્દનો પરમાર્થ આ લેખમાં અગાઉ વિવેચનમાં આવ્યો હતો.

" वंदित्तु सव्वसिद्धे ध्रुवमचलमणोवमं गइं पत्ते । "
—શ્રી કુંદકુંદાચાર્યજીપ્રણીત શ્રી સમયસાર

અત્રે ધ્રુવ ને અચલ શબ્દની વ્યાખ્યા આચાર્યવર્ય અમૃતચંદ્રજી આ પ્રમાણે કરે છે—

" स्वभावभावभूततया ध्रुवत्वमवलंबमानां, अनादिभावांतरपरपरिवृत्तिविश्रांतिवशेनाचलत्वमुपगताम् " અર્થાત્ સ્વભાવ ભાવરૂપ હોવાને લીધે ધ્રુવપણાને અવલંબતી, અનાદિ ભાવાંતરરૂપ પરપરિવૃત્તિના વિશ્રાંતિને લીધે અચલપણાને પામેલી એટલે સ્વભાવરૂપ હોવાથી ધ્રુવ, ને પરપરિણમનના વિરામ પામવાથી નિશ્ચલ.

આમ સ્વરૂપ સ્વદેશે પહોંચી જે ધ્રુવ-નિશ્ચલપદે સ્થિત થયા છે, તે સિદ્ધના ચરણનું અમને શરણ હો. (અપૂર્ણ)

અમર આત્મમંથન

(ગતાંક પૃષ્ઠ ૨૩૩ થી શરૂ)

લેખક અમરચંદ માવજી શાહ

૫૮ જીવનમા સુવર્ણ તક અકસ્માત જ સાપડે છે એ તકને સાધવામા આપણા જીવનનુ સાધ્યબિંદુ ઘડાઇ જાય છે અનેક સામાન્ય તક-સાધુતા જેવીની અહીં કિંમત નથી, પરંતુ જીવનવિકાસ માટે, આત્મ ઉન્નતિ માટે, સેવા માટેની તકોની જ અહીં વાત છે એવી તક સરી ન જાય, તેની કાળજી જરૂર રાખવી અને તમારી યોગ્યતા અને અનુકૂળતા મુજબ તેને વધાવી લેવામા પ્રમાદી બનવુ નહિ

૫૯ સેવાના ક્ષેત્રોમા જે કઇ અલ્પ પણ સેવા કરી શકો, એમા એક રજ માત્ર પણ સ્વાર્થદષ્ટિનુ વિષમિશ્રણ ન થાય, તેની કાળજી જરૂર રાખજો સેવાનુ ક્ષેત્ર કાટાળા તાજ જેવુ છે, કલંકિત કલગીવાળુ છે

૬૦ માનવજીવનના પ્રવાસક્રમમા સેવા જેવો કોઇ ધર્મ નથી તમારા દિવસભરના દરેક કર્ત્તવ્યમા સેવાનો આદર્શ રાખશો તો, જે જે પ્રવૃત્તિ તમે કરશો, તેમા તમને સેવાની સુગંધ આવશે અને દિલની અણમૂલ ઊર્મિથી અમૂલ્ય અને અપૂર્વ સેવા કરી શકશો સેવાને શોધવા જવાનુ નથી, એ તો જીવનક્રમમા જડાયેલી જ છે, અને એ ધર્મ તો અદા કરવો જ રહ્યો

૬૧. આપણુ જે ધ્યેય હોય તે જ માર્ગે જો આપણી પ્રવૃત્તિ થાય તો જરૂર તેમા સફળતા સાપડે આપણે દરેક બાબતમા માથુ મારીએ પણ એકે કામ પૂરુ ન કરીએ અથવા કરી શકવા અસમર્થ થઇએ અને બાવાના બેય બગડે તે કરતા નિશ્ચિત ધ્યેય મુજબના કાર્યમા સંમિશ્રન કરી પુરુષાર્થ ફોરવવો

૬૨ દિવસ અને રાત્રિ એવી શુભ અને સક્રિય પ્રવૃત્તિમા પસાર કરો કે જેથી મન-વચન-કાયાને પાપમાર્ગે વળવાનો પ્રસંગ જ ન સાપડે, કારણુ કે નિષ્ક્રિયતામા કારણુ વગર કર્મબંધ થાય છે

૬૩ જીવનમા શુભાશુભ જે થવાનુ છે યા બનવાનુ છે તે અવશ્ય છે, માટે જે થાય તે જોયા કરવુ અને શાતિને સમતાથી વેદન કર્યા કરવુ ઝાઝો ઊહાપોહ કે ધાધલ નવા કર્મ-બંધનુ નિમિત્ત બને છે.

૬૪ સંસારી જીવોને તૃષ્ણા તો રહે છે જ ખાવુ, પીવુ, પહેરવુ, ઓઢવુ, એશઆરામ, સુખસાધનની વાછના સામાન્ય હરકોઇ માનવને થયા જ કરે છે, છતા એ તો જરૂર યાદ રહેવુ જોઇએ કે એમા જ આ અણમૂલ જીવનની અંતિમ સાધના નથી આપણા જીવનનિર્વાહ માટે આજીવિકાની ફરજ બજાવવા ઉપરાત જીવનને પારમાર્થિક-આત્મિક ઉન્નતિ માટે પણ જીવનની પળો વિતાવવી, નહિતર પશુપખીઓ પણ એવા તુચ્છ સુખો તો ભોગવે છે, ત્યારે માનવજીવનની એમા શુ વધુ મહત્તા ?

૬૫ જીવન છે તો મરણ પણ અવશ્ય છે એ સમજતા હોઇએ તો જગતમા એવા ઉજ્જ્વળ કાર્યો કરી અમર નામના કરી શા માટે જીવનને ન અજવાળવુ ?

૬૬. સામાન્ય લોકવ્યવહારમાં જે ચીલે લોકો ચાલતાં હોય તે ચીલે ચાલવું. તેમાં અયોગ્ય લાગતું હોય તો પણ જ્યાં સુધી એ ચીલો બદલવાનું આત્મબળ ન હોય-જુદા ચીલે ચાલવામાં લોકવિરોધને સહન કરવાનું બળ પ્રાપ્ત થયું ન હોય ત્યાં સુધી તો કાં તો બધાયની સાથે જેવાની સાથે તેવાં થઇ રહેવું અગર ઉપેક્ષા કર્યા વગર મૌન રહી એ માર્ગનો ત્યાગ કરવો.

૬૭. જીવન તો જગતમાં સૌ કોઈ જીવે છે; પરંતુ ઉજ્જવલ જીવન જીવવું એમાં જ વિશેષતા છે. જીવનમાં એવી ઉજ્જવલતા લાવવા માટે પવિત્રતાની પરમ આવશ્યકતા છે. ગુણરૂપી પવિત્રતાનાં પુષ્પોની સુગંધીરૂપ બગિચો જીવનની આસપાસ બહેકતો રાખવો જોઈએ; એટલે સત્સંગ અને સુચરિત્રોનો આદર્શ સન્મુખ રાખવો.

૬૮. જેનો વિચાર કરવા બુદ્ધિ અસમર્થ થાય એવા જ્ઞાનીના વચનો ઉપર સંપૂર્ણ શ્રદ્ધા રાખવી એ ધર્મ ઠરે છે. અંધ શ્રદ્ધા ન રાખવી. અજ્ઞાનીઓના વચનોની કસોટી કરવા માટે સત્યતત્ત્વરૂપ કસોટી ઉપર ઘસવાથી તેની પરીક્ષા આપોઆપ થઇ જશે.

૬૯. નરક, તિર્યંચ, દેવ, મનુષ્ય એ સંસારની ચાર ગતિમાં મનુષ્યગતિ જ્ઞાનીઓએ સર્વશ્રેષ્ઠ કહી છે; કારણ કે તે મુક્તિપુરીની સડક છે. જ્ઞાનીઓએ બતાવેલા માર્ગે પ્રયાણ કરે તે ત્યાં અવશ્ય પહોંચી શકે છે.

૭૦. પ્રયાસ આગળ પ્રારબ્ધ લૂલું છે, તેથી નસીબના આધારે નિરુદ્યમી અને નિરુત્સાહપણે બેસી રહેવું તે દુઃખને સ્વયં આમંત્રણ આપવા સમાન છે.

૭૧. આપણી જાતને આપણે કદી હલકી કે તુચ્છ ગણી આત્મબળમાં ઘટાડો કરવો નહિ, તેમજ ખોટું અભિમાન રાખવું નહિ; પરંતુ આત્મબળમાં વિશ્વાસ રાખી પુરુષાર્થ ફોરવી ઇચ્છિત સુખોના સ્વામી બનવું.

૭૨. તમારા આત્મામાં અનંત શક્તિ છે. તમે ધારો તે કરી શકવા સમર્થ છો. તમે તમારો આત્મવિકાસ સાધવાનો નિશ્ચય કરો અને તે માર્ગે આગળ ધસો. પ્રારબ્ધ ક્યાંયે પાછળ ઘસડાતું હશે ને તમે ક્યાંયે આગળ ને આગળ ગતિ કરી ગયા હશો. નિરાશા, નિરુત્સાહ, કાયરપણાને કાઢી મૂકો.

૭૩. અહિંસા એ એવો ધર્મ છે કે જેના પાલનથી સંસારના સર્વ જીવો સુખ, શાંતિ અને સમાનતાથી જીવી શકે છે. અને જ્યારે એ અહિંસા અભેદ્ય પ્રેમસ્વરૂપે પૂર્ણતા પામે છે ત્યારે તેની સાધના પૂરી થાય છે, તેના પ્રેમકિરણોમાં સર્વ જીવોના વૈરભાવો પણ શમી જાય છે.

૭૪. અહિંસા વગરની દુનિયાનું દર્શન કરો, ને શું જણાશે ? જ્યાં જુઓ ત્યાં હિંસા, અંધાધૂંધી, ખૂનામરકી, અશાંતિ અને અઢારે પાપના આશ્રવનો દરવાજો ખુલ્લો જણાશે.

૭૫. મનને પ્રેરણા અને આત્માને શાંતિ આપે તે પુસ્તક, બાકી બધા પોથાં. ઉત્તમ પુસ્તકો આપણામાં નિરાશાના અંધકાર વચ્ચે આશાના કિરણો પ્રગટાવે છે-નવો ઉત્સાહ પ્રેરે છે-જીવનમાં વખતે નવું પાનું જ ઉઘાડે છે.

૭૬. જે પુસ્તક વાંચવું તે સમજીને વાંચવું, તેના ઉપર મનન કરવું. બુદ્ધિનો ઉપયોગ કરી તેને પચાવવા પ્રયત્ન કરવો અને તે દ્વારા આપણું જીવનચરિત્ર ઘડવું.

૭૭. જેમ અરીસામાં જોવાથી મુખદર્શન થાય છે પણ પૃષ્ઠ ભાગથી નહિ તેમ પુસ્તકોમાં પણ ગુણરૂપી મુખદર્શન કરવું, દોષરૂપ પૂંઠ ન જોવી.

૭૮. જ્ઞાની પુરુષની વાણી વગર સંકોચે

અહિંસાની અદ્ભુત શક્તિ

[૯]

સત્યાગ્રહના મંડાણ

લેખક મોહનલાલ દીપચંદ ચોકસી

(ગતાંક પૃષ્ઠ ૨૧૨ થી શરૂ)

લાબા સમયથી જેની રાહ જોવાઇ રહી હતી એ નવરાત્રિનો ઉત્સવ આવી ચૂક્યો આજ આશ્વિન શુક્લ એકમની મીઠી પ્રભાત હતી મહાગિરિની તળેટીનો સારો ય દેખાવ જ બદલાઇ ગયો મલ્લિપુરની ભાગોળથી આરભી ઠેઠ મહાકાળીના મદિર સુધીનો માર્ગ આસોપાલવના તોરણો, રગબેરગી પુષ્પો ભેગવી તૈયાર કરેલી કમાનોથી શોભી રહ્યો હતો દૂર દૂરથી હજારો યાત્રાળુઓ પોતાના સરસામાન સાથે–દસ દિવસ સુધી ચાલી શકે એવી ખાવાપીવા તેમજ પહેરવા–પાથરવાની સામગ્રી સહિત–આવી પહોચ્યા હતા તળેટીનુ વિશાળ મેદાન ગાડાઓની હારથી ભરચક બની ગયુ હતુ દરેક ગાડાના પૈડા સાથે કમતીમા કમતી એકાદ બોકડો બાધેલો હતો જ. એ ઉપરાત જેમને દેવીની માનતા ફળી હતી તેઓ પાચસાત કે તેથી વધુ સખ્યામા બકરા બલિદાન દેવા માટે લાવ્યા હતા યાત્રિકોનો મોટો સમુદાય પોતપોતાના ગાડાની નજીક અથવા તો સમીપના ઝાડ હેઠળ ડેરા નાખી ચૂલા ગોઠવી રસોઇ કરવામા મશગૂલ બન્યો હતો

દેવીની પૂજા સવારના નવ વાગે શરુ થતી પૂજા પૂર્ણ થતા આરતી ઉતારવામા આવતી અને પછી જાતજાતના પકવાનોનુ નૈવેદ્ય પ્રથમના નવ દિનોમા ધરાવાતુ દશમા દિવસે પશુબલિ અપાયા બાદ ઉત્સવની પૂર્ણાહુતિ થતી

પૂજાનો પ્રારભ થતા જ યાત્રાળુઓના ટોળે ટોળા, ટેકરીના પગથિયા ચઢી માતાના મદિરમા દાખલ થતા અને આરતીનો ઘટાનાદ થતા તો ભારે ગિરદી જામતી વિવિધ વર્ણી વસ્ત્રોમા સજ્જ થયેલા નર, નારી અને બાળવૃદથી મદિરનો રગમડપ ચિક્કાર થઇ જતો

પ્રથમ દિવસની પૂજાનો આરભ થયો સુદર વસ્ત્રોથી અને જાતજાતના અલકારોથી દેવીની મૂર્તિને શણગારવામા આવી હતી બહારના ભાગે મજુલ સ્વરે ચોઘડિયા વાગી રહ્યા હતા પૂજાની વિધિ લગભગ એક કલાક પર્યંત ચાલી પૂજારી અને યાત્રિકોએ મળી પહાડી અવાજે આરતી ઉતારી વાજિત્રનો નાદ બધ થયો અને સર્વેએ દેવીને નમસ્કાર કર્યા ત્યા મુખ્ય દરવાજામાથી તેજસ્વી મુખારવિંદવાળા એક તરુણે પ્રવેશ કર્યો અને મોટા સાદે ' અહિસા

ગ્રહણ કરવી, પરતુ સામાન્ય છદ્મસ્થની વાણીને કસોટીએ કસીને જ સ્વીકારવી આ ખરુ હશે કે આ ખરુ એવા ઝઝાવાતમા કેટલા જીવ તો આડાઅવળા માર્ગે અથડાઇ જીવન હારી જાય છે

૭૯ સુસસ્કાર મેળવવા એ આપણુ કર્તવ્ય છે તેમા આપણે એમ સમજીને એ બાબતને ગૌણ ન માનીએ કે કુદરતી જેવા સસ્કાર હોય તેવા જ રહે, તે તો ભૂલ છે

૮૦ એક માકડા જેવુ, પશુ કે પોપટ જેવુ પખી સસ્કારથી સુધરી શકે છે, તો બુદ્ધિસપન્ન માનવીને કેળવવામા આવે તો જરૂર સસ્કારી–સદ્ગુણી બની શકે એમા શક નથી

(ચાલુ)

પરમો ધર્મઃ ' એવો પોકાર પાડ્યો. સૌ કોઇની દૃષ્ટિ એકાએક એ તરફ ગઇ!

મંડળીની નજર પોતાની તરફ મંડાયેલી જોઇ એણે તુરત જ કહેવું શરુ કર્યું: 'બંધુઓ, આપણે સર્વે અહીં યાત્રા નિમિત્તે આવેલા છીએ. આપણુ સૌનું દેવી કલ્યાણ કરે છે એ આપણે સૌ જાણીએ છીએ. એ 'મા'ની કૃપાથી આપણને સુખ મળે એવી આપણી ઇચ્છા છે પણ એ સુખ મેળવવા સારુ પશુનું બલિદાન દેવું જોઇએ એવી જે માન્યતા ચાલુ છે તે ભૂલભરેલી છે! માતા, અંબા, મહામાયા આવું કહે જ નહીં! આપણી માફક એ મૂંગા જીવો પણ એ માતા પાસે પોતાનું કલ્યાણ વાંછે છે. એ બિચારા જીવોનો ઘાત પોતાની ચક્ષુ સામે કોઇ પણ દયાળુ માતા ન જોઇ શકે. જો એ પ્રકારની રક્ત-માંસની લીલા-તરફડતા પશુઓની અંગચેષ્ટા જોયા છતાં જે વ્યક્તિના અંતરનું પાણી ન હાલે એમાં કરુણા સંભવે ખરી? કાળીમા તો કૃપાળુ છે! કોઇ દિવસ એણે પશુનો ભોગ સ્વમુખે માગ્યો પણ નથી! કેવળ પુરોહિતે સ્વજીહ્વાની લોલુપતા સંતોષવા આ ઊભી કરેલી પ્રથા છે! એની પાછળ નથી તો સતશાસ્ત્રનું પીઠબળ કે નથી તો દલીલનો વ્યાજબી વૈભવ! આપ સર્વને મારી પ્રાર્થના છે કે તેથી કૃપા કરીને કોઇ પણ ભાઇ મૂંગા પશુનું બલિદાન દેશો નહીં.'

તરુણ આગળ કંઇ બોલે તે પૂર્વે તો એકાદા વાઘની માફક ફલંગ ભરતો માણિકયદેવ દોડી આવ્યો અને ક્રોધભરિત નેત્રોથી ગર્જી ઊઠ્યો:

'ભક્તો, ગાંડા માફક શું જોઇ રહ્યા છો? એ પાખંડીના કથનમાં જરા પણ વિશ્વાસ મૂકશો નહીં. જેને પોતાનું પેટ ભરવાની સમજ નથી એ તે શું જોઇ ઉપદેશ દેવા આવ્યો હશે! યાદ રાખો કે દેવી કોપી કે તમારા બાર વાગ્યા! દેવી પ્રસન્ન હોય તો લીલાલહેર. માટે એ હરામીને પકડો!'

પુરોહિતની આવેશયુક્ત વાણી સાંભળી કેટલાક અંધશ્રદ્ધાળુ ભક્તો એના પર તુટી પડ્યા. જરા પણ ગભરાયા વિના નિડરતાથી ઊભેલા એને પકડી લીધો અને મહાન જીત મેળવી હોય તેમ પોકારી ઊઠ્યા: 'જય! કાળી માતા કી જય!! જય! મહામાયા કી જય!!'

યાત્રાળુઓને એથી વધુ શૂર છૂટ્યું! દેવી કેટલી શક્તિશાળી છે એ જાણે બતાવતો ન હોય તેમ માણિકયદેવનો ચહેરો એકાદા વિજયી સરદાર જેવો પ્રફુલ્લિત બની ગયો. તાબડતોબ એણે પેલા પકડેલા તરુણને મહારાજ પદ્મનાભ પાસે લઇ જવાની અને તુરંગમાં નંખાવવાની આજ્ઞા કરી.

એકાએક આ તરુણ કયાંથી ફૂટી નીકળ્યો અને એ કોણ છે એ જાણવાની જીજ્ઞાસા વાચકને સહજ ઉદ્ભવે! આચાર્ય અમરકીર્તિ પાસે જે આઠ યુવકોએ પ્રતિજ્ઞા લીધી હતી અને જીવન હોમીને પણ અહિંસાનો ધ્વજ અણનમ રાખવાની વાત ઉચ્ચારી હતી એમાંનો તે એક હતો. જયારથી એ આઠેના ઘરબાર લૂંટાયા ત્યારથી તે સર્વ આચાર્યની પાસે જ રહેતા હતા. સુદિ એકમનો ઉષઃકાળ થતાં જ મહારાજ સાહેબે બોલાવીને કહેલું કે—

'વીરપુત્ર, તેં જે પણ લીધું છે તે પૂરું કરવાનો સમય આવી રહ્યો છે. આજે તારે એ દેવીના મંદિરમાં જઇ હાજર થયેલા હજારો યાત્રિકોને, મૂંગા પશુઓના બલિદાન પાછળ કેવી હિંસા સમાયેલી છે, એ કાર્ય કેવું નિંદ્ય છે એ સર્વ સમજાવવાનું છે અને અહિંસામાં રહેલી અદ્ભુત શક્તિનો ખ્યાલ આપવાનો છે. એ કર્ત્તવ્યપાલન ટાણે સામેથી થતાં રોષ કે ઉપસર્ગને જરા પણ મચક આપ્યા વગર કેવળ સમભાવનું શરણ ગ્રહી ફરજ અદા કરવાની છે અને જે કંઇ વિપત્તિ આવી પડે તે જાતે સહવાની છે. આ ક્રમ તમારા દરેકે આઠ દિન પર્યંત ચાલુ રાખવાનો છે. બલિ બંધ થયા વિના હું આહાર લેવાનો નથી જ. મારી એ પ્રતિજ્ઞા અજાણી નથી. પ્રાણાંત કષ્ટ સહીને આપણે એ માર્ગે નિડર-

તાથી જવાનું છે કર્ત્તવ્યની કસોટી સાચા હૃદયે પસાર કરીશું તો સત્યનો અરુણોદય થશે જ એ વાત નિઃશંક છે અંધશ્રદ્ધાથી કિંવા સ્વાર્થીઓની ભ્રમજાળથી બિડાયેલા અંતરો ત્યારે જ ખૂલશે અંતિમ વિજય આપણો જ છે મહાવીર દેવની જય હો !'

આચાર્ય અમરકીર્તિએ તરુણમંડળી સમક્ષ ઉપર પ્રમાણેનું પ્રવચન કરી, આહારપાણી બંધ કરી, કેવળ મૌનવ્રત ગ્રહણ કર્યું અને મનને ધ્યાનમાં પરોવ્યું ધર્મધ્યાનરકત એ સુકલકડી દેહયષ્ટિવાળી મૂર્તિને જોતાં જ ઘડીભર એમ થતું કે એમનું પણ પૂર્ણ થશે • કે પ્રાણપંખેરું અધવચ પરલોકને પંથે સિધાવશે ?

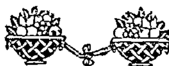
બીજા દિવસનો અરુણોદય થઈ ચૂક્યો યાત્રાળુઓની સંખ્યા વધતી ચાલી પુરોહિત માણિક્યદેવે આજે કાળીમાતાને જુદી રીતે શણગાર્યા સમય થતાં પૂજાપાઠનો આરંભ થયો સ્તોત્રપાઠ મોટા સ્વરે શરુ થયું ગઈ કાલની માફક આરતીની સમાપ્તિ થતાં જ દરવાજામાંથી એક યુવક કૂદી નીકળ્યો, 'અહિંસા પરમો ધર્મ ' એ સૂત્રનો ઉચ્ચાર એણે જોરથી કર્યો દેવળના વાતાવરણમાં પુનઃ આશ્ચર્યના વહેણ વહી ગયા પુરોહિત રાતોચોળ બની દોડી આવ્યો એની આજ્ઞા થતાં જ કેટલાક ઘેના ભક્તો યુવકને ઘેરી વળ્યા એને પકડી લઈ પદ્મનાભ રાજની પાસે પહોંચ્યા એ પણ તુરંગમાં ધકેલાયો ભક્તોએ ,માતાની પુનઃ જય બોલાવી !

દિવસની વૃદ્ધિ સાથે માતાની શણગાર સજાવટ પણ નવનવી રીતે થવા માંડી વસ્ત્રો અને અલંકારોમાં વિવિધતાની ચમક ખીલી ઊઠી પૂજનના સાધનોમાં ભરચકતા આવી અને નૈવેદ્યના થાળનો તો રાશિ ખડકાવા લાગ્યો

નવરાત્રિ મહોત્સવ નિર્વિઘ્ને પાર પડે એ સારુ રાજની પદ્મનાભે સખ્ત બંદોબસ્ત કર્યો હતો મંદિરમાં કોઈ પણ પ્રકારે ધાંધલ ન થવા પામે એ સારુ એણે પુષ્કળ સિપાઈ ગોઠવેલા હતા પોતે દરરોજ સાંજની આરતીમાં આવતો અગાઉ પૂજાના દિવસોમાં આખું કુટુંબ માતાના મંદિરમાં નજરે પડતું પણ આ વેળા રાણીની તબિયત નાદુરસ્ત હતી અને મૃગાવતી તે જ્યારથી રાજમહાલયની બહાર પગ મૂકવાની મનાઈ કરવામાં આવી હતી ત્યારથી તેણી માન પોતાનો કમરો છોડી બહાર કોઈ પણ સ્થળે જતી નહીં રાજવીએ પોતાની સાથે માતાના મંદિરે આવવા આગ્રહ કર્યો હતો એના ઉત્તરમાં કુંવરીએ સ્પષ્ટ સંભળાવેલું કે જ્યાં લગી પશુબલિ બંધ કરવામાં આવે નહીં ત્યાં લગી પોતે માતાના મંદિરમાં પગ મૂકવાની નથી આમ રાજાના અંતરમાં નિરાશાનો વાયુ સંચરી રહ્યો હતો પોતાના જ કુટુંબમાં મતભેદના પગરણ થયા જોઈ તેમજ આચાર્યની આહારત્યાગની પ્રતિજ્ઞાની કઠ્ઠરતા નીરખી કંઈ અવનવું બનવાની આગાહી થઈ રહી હતી આમ છતાં પોતે પૂર્વનો ક્રમ ચાલુ રાખ્યો હતો આજે પાંચમો દિવસ હતો ચાર તરુણોને તુરંગના મહેમાન બનાવી દેવામાં આવ્યા હતા.

મૃગાવતીને આ વાતની ખબર હતી રોજ એકેક તરુણ પ્રતિજ્ઞાના પાલન નિમિત્તે પકડાતો હતો એ વાત તે સારી રીતે જાણતી હતી એનો ઉપાય વિચારી જોયો પણ કંઈ માર્ગ ન સૂઝ્યો આખરે તેણીએ મહેન્દ્રકુમારને એક પત્ર લખ્યો અને પોતાની સખી સાથે ખાનગી રીતે મોકલાવ્યો

(ચાલુ)

દૃષ્ટિવાદના ભેદરૂપ પૂર્વોનો ટૂંક પરિચય

લેખક: આ. શ્રી વિજયપદ્મસૂરિજી મહારાજ

શ્રી જૈનેન્દ્રપ્રવચનમાં દ્વાદશાંગી એટલે (૧) શ્રી આચારાંગ. (૨) સૂત્રકૃતાંગ. (૩) સ્થાનાંગ (૪) સમવાયાંગ. (૫) ભગવતીસૂત્ર. (૬) જ્ઞાતા-સૂત્ર. (૭) ઉપાસકદશાંગ. (૮) અંતકૃદ્દશાંગ. (૯) અનુત્તરોપપાતિકસૂત્ર. (૧૦) પ્રશ્ન વ્યાકરણ. (૧૧) વિપાકશ્રુત. (૧૨) દૃષ્ટિવાદ. આ બારે અંગસૂત્રોમાં પદપ્રમાણની અપેક્ષાએ દૃષ્ટિવાદ નામનું બારમું અંગ બહુ જ વિશાળ ગણાય છે. તે હાલ હયાત નથી; કારણ કે ઘણા વખતથી તે વિચ્છેદ પામ્યું છે, છતાં તેની ટૂંક બીના શ્રી સમવાયાંગ સૂત્ર વગેરેમાંથી મળી શકે છે. તેમાં જણાવેલી પૂર્વોની બીના જુદી જુદી દૃષ્ટિએ બહુ જ ઉપયોગી જાણીને અહીં તે ટૂંકામાં જણાવીએ છીએ.

દૃષ્ટિવાદના પાંચ ભેદ છે; તે આ પ્રમાણે: ૧. પરિકર્મ. ૨. સૂત્ર. ૩. પૂર્વાનુયોગ. ૪. પૂર્વગત. ૫. ચૂલિકા. આ પાંચ ભેદોમાં પૂર્વ-ગત નામના ચોથા ભેદના વિભાગ તરીકે ૧૪ પૂર્વો જાણવા.

શ્રી જૈનેન્દ્ર શાસનનો અચલ કાયદો એ છે કે શ્રી તીર્થંકર દેવની પાસે ત્રિપદી સાંભળીને શ્રી ગણધર દેવો દ્વાદશાંગીની રચના કરે. તેમાં શરુઆતમાં શ્રી ઉત્પાદાદિ પૂર્વોની રચના કરે છે, માટે શ્રી ઉત્પાદાદિ-"**પૂર્વ**" આ નામથી ઓળ-ખાય છે. તે ચૌદે પૂર્વોમાં પદનું પ્રમાણ-પદાર્થતત્ત્વનિરુપણ-ક્રમસર આ પ્રમાણે જાણવું.

૧. ઉત્પાદ પૂર્વ—દરેક પદાર્થમાં ઉત્પાદ, વ્યય અને ધ્રૌવ્ય આ ત્રણ ધર્મો સ્યાદ્વાદ શૈલીથી રહેલા છે. તેમાં ૧. ઉત્પાદ એટલે નવા પર્યાયની ઉત્પત્તિ. ૨. વ્યય એટલે પહેલાના પર્યાયનો નાશ. ૩. ધ્રૌવ્ય એટલે દ્રવ્યનું નહિ પલટાવવા-પણું. દ્રવ્ય એ ગુણપર્યાયનો આધાર છે; એટલે ગુણ અને પર્યાય દ્રવ્યમાં રહે છે. દ્રવ્યની સાથે જે રહે, તે ગુણ કહેવાય અને જે ક્રમસર બદલાય તે પર્યાય કહેવાય. સુવર્ણ (સોના)ના દૃષ્ટાંતે આ બીના સમજી શકાશે. તે ટૂંકામાં આ પ્રમાણે જાણવું. એક માણસ સોનાની લગડીમાંથી સોનીની પાસે કડું બનાવરાવે છે. કેટલોક સમય વીત્યા બાદ કડું બીનજરૂરી જણાયું, ને કંઠીની જરૂરિયાત જણાઇ, તેથી કડું ભાંગીને સોનીની પાસે કંઠી બનાવરાવી. અહીં સમજવાનું એ છે કે કડાંનો પર્યાય નવો ઉત્પન્ન થયો. જ્યારે કડાંમાંથી કંઠી બનાવી ત્યારે કડાંનો આકાર નાશ પામ્યો, ને કંઠીનો આકાર નવો ઉત્પન્ન થયો. બંને અવસ્થામાં સોનું પહેલાં જે હતું તે જ છે. આ રીતે ઉત્પાદાદિ ત્રણ ધર્મો દરેક પદાર્થમાં ઘટી શકે છે.

જીવાદિ પદાર્થોમાં આ બીના વિસ્તારથી અહીં જણાવી છે. આ પહેલા પૂર્વના એક ક્રોડ પદ જાણવા.

પ્રશ્ન—પદ એટલે શું?

ઉત્તર—જેના છેડે વિભક્તિ હોય તે પદ કહેવાય, એમ શબ્દશાસ્ત્રમાં જે પદનું લક્ષણ કહ્યું છે, તે અહીં લેવાનું નથી. ૧. ચાલુ

અધિકાર જ્યા પૂરો થાય, તે પદ કહેવાય એમ શ્રી સમવાયાગાદિ સૂત્રોની ટીકામા કહ્યુ છે ૨ પદનુ સ્વરૂપ વિશિષ્ટ સપ્રદાયથી જાણવુ એમ શ્રી ભગવતીસૂત્રની ટીકામા જણાવ્યુ છે ૩ તેવા પ્રકારના આમ્નાય હાલ નથી, તેથી પદનુ પ્રમાણ જણાતુ નથી, એમ કર્મગ્રથની ટીકામા કહ્યુ છે ૪ એકાવન કરોડ, ૮ લાખ, ૮૪ હજાર, છસો ને એકવીશ શ્લોકનુ એક પદ થાય, એમ રત્નસાર ગ્રથમા જણાવ્યુ છે

૨. અગ્રાયણીય પૂર્વ—આમા તમામ જાતના જીવોની કુલ સખ્યા વગેરે બીના વર્ણવી હતી પદ ૯૬ લાખ હતા

૩. વીર્યપ્રવાદ પૂર્વ—આમા આત્મિક વીર્યનુ તથા તેવા આત્મિક વીર્યને ધારણ કરનાર જીવોનુ સ્વરૂપ હતુ આ પૂર્વના પદ ૭૦ લાખ જાણવા

૪. અસ્તિનાસ્તિપ્રવાદ પૂર્વ—આમા સપ્તભગીગર્ભિત સ્યાદ્વાદ દર્શનનુ સ્વરૂપ હતુ આ પૂર્વના પદ ૬૦ લાખ જાણવા.

૫. જ્ઞાનપ્રવાદ પૂર્વ—અહી મતિજ્ઞાનાદિ પાચે જ્ઞાનનુ સ્વરૂપ વિસ્તારથી જણાવ્યુ હતુ આ પૂર્વમાથી ઉદ્ધરીને શ્રી નદીસૂત્રાદિની રચના થઇ છે આ પૂર્વના એક ઓછા ક્રોડ પદ જાણવા.

૬. સત્યપ્રવાદ પૂર્વ—આમા સત્યાદિ ભાષાનુ તથા ભાષ્યભાષકભાવાદિનુ સ્વરૂપ વિસ્તારથી જણાવ્યુ હતુ અને પદનુ પ્રમાણ ૧ ક્રોડ ઉપર ૭ પદો જાણવા

૭. આત્મપ્રવાદ પૂર્વ—અહી આત્માના કર્તાપણુ, ભોક્તાપણુ, વ્યાપકપણુ, નિત્યાનિત્યપણુ વગેરે ધર્મોની બીના જણાવી હતી અને ૨૬ કરોડ પદ હતા.

૮. કર્મપ્રવાદ પૂર્વ—અહી તમામ કર્મોના બધાદિ, ભેદ વગેરેનુ બહુ જ વિસ્તારથી સ્વરૂપ જણાવ્યુ હતુ. આ પૂર્વમાથી ઉદ્ધાર કરીને શ્રી ચદ્રમહત્તરાદિ મહર્ષિ ભગવતોએ શ્રી પચસગ્રહાદિ ગ્રથો બનાવ્યા.

૯. પ્રત્યાખ્યાનપ્રવાદ પૂર્વ—આમા પ્રત્યાખ્યાન વગેરે પદાર્થોના ભેદાદિનુ સ્વરૂપ વિસ્તારથી જણાવ્યુ હતુ અને ૮૪ લાખ પદ હતા

૧૦. વિદ્યાપ્રવાદ પૂર્વ—અહી ગુરુવિદ્યા, લઘુવિદ્યા વગેરે ૭૦૦ વિદ્યાઓની અને રોહિણી વિદ્યા, પ્રજ્ઞપ્તિ વિદ્યા વગેરે ૫૦૦ મહાવિદ્યાઓની બીના હતી વિમલેશ્વર ચક્રેશ્વરી પરિપૂજિત શ્રી જિનશાસન પરમ રહસ્ય શ્રી સિદ્ધચક્ર યત્રાદિનો ઉદ્ધાર આ પૂર્વમાથી કર્યો હતો પદનુ પ્રમાણ ૧ ક્રોડ ૧૦ લાખ જાણવુ

૧૧. કલ્યાણપ્રવાદ પૂર્વ—આમા જ્યોતિષ્ક, શલાકાપુરુષ, દેવ, પુણ્યના ફલ વગેરે બીના વિસ્તારથી જણાવી હતી. પદ ૨૬ ક્રોડ હતા

૧૨. પ્રાણાવાય પૂર્વ—આમા ચિકિત્સાના પ્રકાર, વાયુના પાચ ભેદ, પૃથ્વી વગેરે પચમહાભૂતની વિસ્તારથી બીના જણાવી હતી અને પદ ૧૩ ક્રોડ હતા

૧૩. ક્રિયાવિશાલ પૂર્વ—આમા શાર્દૂલવિક્રીડિત વગેરે છદોની, વ્યાકરણ તથા શિલ્પકલા વગેરેની બીના વિસ્તારથી જણાવી હતી અને ૯ ક્રોડ પદ હતા

૧૪. લોકબિદુસાર પૂર્વ—આમા ઉત્સર્પિણી, અવસર્પિણીના સુષમસુષમાદિ છ છ આરા વગેરે કાળની બીના વિસ્તારથી જણાવી હતી અને સાડાબાર (૧૨॥) કરોડ પદ હતા

દૃષ્ટિવાદના ૧ પરિકર્મ, ૨ સૂત્ર, ૩ પૂર્વગત, ૪ અનુયોગ, ૫ ચૂલિકા આ પાચ ભેદમા પૂર્વગત નામના ત્રીજા ભેદમા ચૌદ પૂર્વોનો સમાવેશ થાય છે નવ પૂર્વો સપૂર્ણ અને દશમા પૂર્વના અમુક ભાગ સુધીનુ જ્ઞાન અભવ્ય જીવોને પણ હોય છે, પણ તે સમ્યક્શ્રુત ન કહેવાય, કારણ કે તેઓ મિથ્યાદૃષ્ટિ હોય છે નવ પૂર્વ દશ

પૂર્વના જ્ઞાનથી માંડીને આગળ ચૌદપૂર્વી સુધીના જ્ઞાનીઓને નિશ્ચયે કરીને સમ્યક્ત્વ હોય છે; એટલે સમ્યક્દષ્ટિ સંયમધારી મહામુનિવરો જ દશપૂર્વી વગેરે હોઇ શકે, બીજા નહિ. આ બાબત સાક્ષીપાઠ આ પ્રમાણે છે–
"चउदस दस य अभिण्णे, नियमा सम्मं तु सेसए भयणा"

સ્પષ્ટાર્થ—સંપૂર્ણ દશપૂર્વના જ્ઞાનથી ઊતરતા પૂર્વ જ્ઞાનીઓને સમ્યક્ત્વની ભજના હોય, એટલે તેઓમાં કેટલાએક પૂર્વ જ્ઞાનીઓ સમ્યગ્દૃષ્ટિ હોય, ને કેટલાએક પૂર્વ જ્ઞાનીઓ મિથ્યાદષ્ટિ પણ હોય છે. સંપૂર્ણ દશપૂર્વીથી માંડીને ઠેઠ ચૌદપૂર્વી સુધીના જ્ઞાનીઓ નિશ્ચયે કરીને સમ્યગ્દષ્ટિ જ હોય.

જ્ઞાનાવરણીય વગેરે કર્મના ક્ષયોપશમથી જે જે લબ્ધિઓ પ્રકટ થાય છે, તેમાં પૂર્વધર લબ્ધિને પણ ગણાવી છે. આ લબ્ધિના પ્રભાવે મહાવિશાલ પૂર્વોનો અભ્યાસ થઇ શકે છે. ક્ષયોપશમની વિચિત્રતાને લઇને પૂર્વધર લબ્ધિમાં પણ અનેક પ્રકારે સંભવે છે. સૌથી ઉચ્ચ કોટિની પૂર્વધર લબ્ધિ શ્રી ચૌદપૂર્વી ભગવંતોને હોય છે. તેઓ શ્રુતકેવલી પણ કહેવાય છે. શ્રી મહાવીર દેવના શાસનમાં, શ્રુતકેવલી શ્રી જંબૂસ્વામીની પછીના કાળમાં છ થયા છે. તેનાં નામ શ્રી સુબોધિકા ટીકામાં જણાવ્યા છે, જે પ્રસિદ્ધ છે.

ચૌદપૂર્વીઓમાંના કેટલાએક પ્રભાવિક મહાપુરુષોને આહારક લબ્ધિ હોય છે. તેઓને હૃદયમાં પ્રગટેલા પ્રશ્નોનો ખુલાસો મેળવવા માટે, અગર શ્રી તીર્થંકરદેવની ઋદ્ધિ જોવાને માટે આહારક શરીર બનાવવાની જરૂરિયાત જણાય છે. તે વખતે આહારક લબ્ધિના પ્રભાવે આહારક શરીર બનાવે. તે શ્રી તીર્થંકર દેવને પ્રશ્નનો ખુલાસો પૂછી અહીં આવે, અને જણાવે, અથવા શ્રી તીર્થંકરની ઋદ્ધિની બીના જણાવે. આહારક શરીરની સંપૂર્ણ બીના અહીં જણાવતાં અપ્રાસંગિક ગણાય, તેથી તે અવસરે અલગ લેખરૂપે જણાવવા વિચાર છે.

આર્યરક્ષિતની માતા સોમા પરમશ્રાવિકા હતી. તે પૂર્વોના જ્ઞાનની મહત્તા સમજતી હતી. તે જ કારણથી તેણીએ પોતાના વહાલા પુત્રને વિશાળ પૂર્વોનો અભ્યાસ કરવાની ભલામણ કરી છે. વિશેષ બીના સ્પષ્ટાર્થ સહિત શ્રી સિદ્ધચક્રપૂજામાં જણાવી છે.

પૂર્વોના વિચ્છેદ કાલની નજીકના સમયમાં પૂજ્યશ્રી હરિભદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજ થયા. તેમણે પૂર્વોના મળતા વિભાગોનો ઉદ્ધાર કરીને શ્રી પંચાશક–પંચવસ્તુ વગેરે ગ્રંથો બનાવ્યા એમ નવાંગી ટીકાકાર શ્રી અભયદેવસૂરીશ્વરજી મહારાજ વગેરે શાસનપ્રભાવક મહાપુરુષોના વચનથી જાણી શકાય છે.

કેટલાએક જિજ્ઞાસુ ભવ્ય જીવો વિશાળ જૈન સાહિત્યમાં અમુક અમુક બાબતની ન્યૂનતાનું અનુમાન કરીને જે જે પ્રશ્નો ઉઠાવે છે, તેમને રૂબરૂમાં યથાર્થ ખુલાસો જણાવતાં તેઓએ કબૂલ કર્યું છે કે અમારું અનુમાન અઘટિત છે. આ બીના લેખરૂપે ગોઠવીને જણાવતાં બીજા પણ ભવ્ય જીવોને અનેકવિધ જરૂર આત્મિક લાભ થશે, આ ઇરાદાથી આ લેખ તૈયાર કર્યો છે.

ભવ્યજીવો આ લેખની બીનાને યથાર્થ સમજીને નિર્મળ મોક્ષમાર્ગના પરમ સાત્ત્વિક આરાધક બની સ્વપરતારક થાય, એ જ હાર્દિક ભાવના !

..........વર્તમાન સમાચાર..........

પંજાબના વર્તમાન

રાયકોટ પ્રતિષ્ઠામહોત્સવ

સં. ૧૯૬૨ માં જ્યારે આચાર્યવર્ય શ્રીમદ્વિજય-વલ્લભસૂરીશ્વરજી મહારાજ રાયકોટ પધાર્યા હતા ત્યારે કોઈને પણ સ્વપ્નમાં ન હતું કે રાયકોટ નગરમાં આવું ભવ્ય ગગનચૂંબી જિનાલય બંધાશે અને આવી જાહોજલાલી સાથે પ્રતિષ્ઠામહોત્સવ ઉજવાશે. સં ૧૯૯૫ માં આચાર્ય શ્રી પુનઃ રાયકોટ પધાર્યા અને પંજાબપ્રાંતના મોટા મોટા શહેરોની વિનંતિઓ હોવા છતાં અહીં (રાયકોટ) ચોમાસું કર્યું અને તેઓશ્રીજીના સદુપદેશથી જ શ્રી સુમતિનાથજીનું ભવ્ય દેરાસર બંધાઈ તૈયાર થયું અને તેઓશ્રીજીના જ વરદ હસ્તે ગઈ વૈશાખ શુદિ છઠના શુભ મુહૂર્તે પ્રતિષ્ઠામહોત્સવ ઘણી જ ધામધૂમથી ઉજવાયો।

આ મહાન શુભ પ્રસંગની આમંત્રણ પત્રિકાઓ દેશદેશાવરોમાં મોકલવામાં આવી હતી આ આમંત્રણને માન આપી પંજાબભરના ૪૦૦૦ જૈનો ઉપરાંત મુંબઈ, દક્ષિણ આદિ દૂર દૂરના જૈન બંધુઓ પધારી શાસનની શોભા વધારી હતી

જબલપુર, ઉદયપુર, લુધીઆનાથી યતિવર્ય શ્રી યુગાદિસાગરજી, મનસાચંદજી, મંગળઋષિજી પધાર્યા હતા

વિધિવિધાન કરાવવા સારુ વડાદ(અમદાવાદ)-નિવાસી શેઠ ફૂલચંદ ખીમચંદ, ચંદુલાલભાઈ તથા ઠાકોર હેમચંદની સાથે પધારી શાસ્ત્રાનુસાર વિધિવિધાન કરાવ્યા હતા

ચૈ૦ વ તેરસે કુંભસ્થાપન અને જળયાત્રાનો વરઘોડો ચઢ્યો હતો નંદ્યાવર્ત, ક્ષેત્રપાલ, નવગ્રહ, દશદિક્પાલ, અષ્ટમંગલ, સિદ્ધચક્ર, વીશસ્થાનક, ધ્વજા, કળશ આદિના પૂજન થયા હતા એકમના દિવસે છપ્પન દિક્કુમારીઓનો અને બપોરે ઇંદ્રોનો વરઘોડો ચઢ્યો હતો ગુજરાંવાલાનિવાસી લાલા કર્પૂરચંદજી જૈન દુગડ સૌધર્મેન્દ્ર બની ભગવાનને લઈ સૌથી આગળ ચાલતા હતા

ચ્યવન, જન્મકલ્યાણકાદિ પંચકલ્યાણક મહોત્સવ, ભગવાનનું પાઠશાળામાં જવું વગેરે દૃશ્યો ખાસ જોવા લાયક હતા

વૈ સુ તૃતીયાના દિવસે મિથુન લગ્નના નીજા ધન નવાંશમાં આચાર્યશ્રીજીના વરદ હસ્તે અંજન-શલાકાની વિધિ થઈ પાંચમે ઘણી જ ધામધૂમથી સમારોહપૂર્વક રથયાત્રાનો વરઘોડો ચઢ્યો હતો

અંબાલા અને ગુજરાંવાલાના ચાંદીના રથોમાં પ્રભુપ્રતિમાઓ બિરાજમાન કરવામાં આવી હતી

છઠના દિવસે મિથુન લગ્નના વર્ગોત્તમ મિથુન નવાંશમાં આચાર્યશ્રીજીના પુનિત કરકમલોથી શ્રી સુમતિનાથજી, શ્રી સુપાર્શ્વનાથજી, શ્રી સુવિધિનાથજીની પ્રતિષ્ઠા થઈ હતી

બપોરે અષ્ટોત્તરી સ્નાત્ર ભણાવવામાં આવ્યું હતું આચાર્યશ્રીજી પૂજા ભણાવવાની સાથે એવી ખૂબીથી અર્થ સમજાવતા હતા કે સાંભળનારાઓને ખૂબ જ આનંદ આવતો હતો

પંડાલમાં આચાર્યશ્રીજીના વ્યાખ્યાનો, વિદ્વાનોના ભાષણો અને ભજનો થતા હતા

શ્રી આત્માનંદ જૈન મહાસભા (પંજાબ શ્રી સંઘ)ના તરફથી ક્રિયા કરાવનાર શેઠ ફૂલચંદ ખીમચંદને માનપત્ર અને સોનાનો ચાંદ અર્પણ કરવામાં આવ્યો હતો, અને રાયકોટ શ્રીસંઘના તરફથી ભજનમંડળીઓને-સારા ગવૈયાઓને ચાંદીના મેડલો આપવામાં આવ્યા હતા

શ્રી આત્માનંદ જૈન મહાસભાનું ૧૪ મું અધિવેશન ગુજરાંવાલાનિવાસી બાબુ જ્ઞાનચંદજી સાહેબની અધ્યક્ષતામાં સફળતાપૂર્વક થયું હતું

અંજનશલાકાનું સર્વ ખર્ચ મુંબઈથી પધારેલા શેઠ ફૂલચંદ શામજી અને પંડાલનું સર્વ ખર્ચ

અમૃતસર(બિકાનેર)નિવાસી શેઠ શેશનલાલજી, બંસીલાલજી, વ્રજલાલજીએ આપ્યું હતું અને અમદાવાદનિવાસી શેઠ જેસીંગલાલ ઉગરચંદ તથા પદ્મચંદજી સંપતરાજજીએ પણ મદદ મોકલાવી હતી.

ચૈ. વ. તેરસથી વૈ. સુ. બીજ સુધી બહારથી પધારેલા બંધુઓનું સાધર્મિકવાત્સલ્ય અને વૈ. સુ. પંચમીએ સાધર્મિકવાત્સલ્ય લાલા વિલાયતીરામજી ખેરાયતીરામજી મુકંદીલાલજી સુપુત્ર લાલા ચમ્બારામજી લોઢા–રાયકોટના તરફથી કરવામાં આવેલ હતું.

વૈ. સુ. ત્રીજે લુધીઆના શ્રીસંઘના તરફથી, ચોથે ઓસવાલ અગ્રવાલ શ્રીસંઘ રાયકોટના તરફથી અને છઠે ગુજરાંવાલાનિવાસી લાલા ગણેશદાસજી પ્યારાલાલજી જૈન બરડના તરફથી સાધર્મિક વાત્સલ્યો થયાં હતાં.

પ્રતિષ્ઠાની ખુશાલીમાં અહીંના આર્ય ગુરુકુળના અને સનાતન પાઠશાળાના વિદ્યાર્થીઓ સાથે આખા ય સ્ટાફને જમણ આપવામાં આવ્યું હતું અને ગરીબોને પણ ૧૧ થી સાંજ સુધી જમાડવામાં આવ્યા હતા.

નગરના ઠાકરદ્વારા, ગુરુદ્વારા, મસ્જિદો આદિને તથા બ્રાહ્મણોના ઘરોમાં એક એક શેર મીઠાઇ અને આઠ આઠ આના આપવામાં આવ્યા હતા. બધા બજારોમાં, હાઇસ્કૂલ, પ્રાઇમરી સ્કૂલના વિદ્યાર્થીઓને અને કન્યા પાઠશાળાની કન્યાઓને મીઠાઇ વહેંચવામાં આવી હતી.

આ પ્રતિષ્ઠામહોત્સવને સાંગોપાંગ પાર ઉતારવા માટે અત્રેના અગ્રવાલ ઓસવાલ ભાઈઓ ઉપરાંત ગુજરાંવાલાનિવાસી લાલા કર્પૂરચંદજી જૈન દુગડ, લુધીઆના શ્રીસંઘ એવં શ્રી આત્માનંદ જૈન સેવક મંડળ–લુધીઆનાએ ખૂબ જહેમત ઉઠાવી ભોજન–ઉતારા વગેરેની ઘણી જ સારી વ્યવસ્થા રાખી હતી.

અત્રેનું ખાસ સ્ટેશન ન હોવાથી, લુધીઆના સ્ટેશને સેવક મંડળ–લુધીઆનાએ અને જગરાંવા સ્ટેશને જગરાંવાના સદ્ગૃહસ્થો તથા સેવક મંડળે સારી વ્યવસ્થા રાખી હતી.

લુધીઆના, જગરાંવા, બનુડ, બરનાલા, ગુજરાંવાલ વગેરેના સ્થાનકવાસી બંધુઓએ પણ સારી સંખ્યામાં પધારી ઉત્સાહ બતાવ્યો હતો.

સમયાનુસાર આવક સારી થઇ હતી.

અત્રેથી આચાર્યશ્રીજી વિહાર કરી લુધીઆના આદિ થઇ જંડીયાલાગુરુ પધારશે.

આ સભાનો ૪૭ મો વાર્ષિક મહોત્સવ અને ગુરુ જયંતી

અત્રેની શ્રી જૈન આત્માનંદ સભાનો ૪૭ મો વાર્ષિક મહોત્સવ જેઠ શુદિ ૭ ગુરુવાર તા. ૧૦-૬-૪૩ ના રોજ હોવાથી સવારના નવ કલાકે (નવો ટાઇમ) સભાના મકાનમાં પ્રભુ પધરાવી પૂજા ભણાવવામાં આવી હતી. તેમજ ન્યાયાંભોનિધિ જૈનાચાર્ય શ્રીમદ્ વિજયાનંદસૂરીશ્વરજી મહારાજની જયંતી પ્રસંગે જેઠ શુદિ ૮ શુક્રવારના રોજ સભાના સભાસદોએ શ્રી સિદ્ધાચલજી જઈ રાધનપુરનિવાસી શેઠ મોતીલાલ મૂળજીભાઇ હા. શેઠ સકરચંદભાઈ તરફથી સવારના શ્રી સિદ્ધાચલજી ઉપર પૂજા ભણાવી, શ્રી આદીશ્વર ભગવાન શ્રી પુંડરીકજી, શ્રી દાદાજીના પગલે વગેરેની આંગી રચાવી હતી અને શ્રી પુરબાઇની ધર્મશાળામાં સભાસદોનું સ્વામીવાત્સલ્ય કરવામાં આવ્યું હતું.

ગાંધી ગિરધરલાલ આણંદજીનો સ્વર્ગવાસ

અત્રેના રહીશ ભાઈ ગિરધરલાલ લાંબી બિમારી ભોગવી વૈશાખ શુદિ ૮ ના રોજ પંચત્વ પામ્યા છે. તેઓ સ્વભાવે શાંત, મિલનસાર અને દેવગુરુધર્મ પ્રત્યે શ્રદ્ધાવાળા હતા. આ સભાના તેઓ ઘણા વખતથી સભાસદ હતા અને સભા પ્રત્યે પ્રેમ ધરાવતા હતા. તેમના સ્વર્ગવાસથી આ સભાને એક લાયક સભાસદ બંધુની ખોટ પડી છે. તેમના કુટુંબને દિલાસો દેવા સાથે તેમના પવિત્ર આત્માને અનંત શાંતિ પ્રાપ્ત થાઓ તેમ આ સભા પરમાત્માની પ્રાર્થના કરે છે.

(અનુસંધાન ટાઈટલ પેજ ૨ થી ચાલુ)

આવા સખ્ત મોંઘવારીના વખતે પણ આના ૭ મોટા સુંદર ગ્રંથો, મોટો ખર્ચ કરી, પ્રકટ કરી, અમારા માનવંતા પેટ્રન સાહેબો અને લાઈફ મેમ્બરોને ભેટ આપવાનું સભાએ સાહસ કર્યું છે વ્યાપારીદષ્ટિએ આ સભાનો વહીવટ થતો ન હોવાથી, ઊંચામાં ઊંચી કક્ષાના વિવિધ સાહિત્યના અનેક ગ્રંથો પ્રકાશન કરવાનો અને આર્થિક દષ્ટિએ પણ અમારા ઉપરોક્ત સભાસદોને સારામાં સારા ભેટના ગ્રંથોનો દર વખતે વિશેષ વિશેષ લાભ કેમ મળે, એ હેતુ ધ્યાનમાં રાખેલ હોવાથી તેમજ આ સભાના લાઈફ મેમ્બરોને એક સુંદર ગૃહ લાઈબ્રેરી કેમ થાય તે વિચારથી ગમે તેવા પ્રસંગોએ પણ અનેક ગ્રંથોની ભેટોનો લાભ આપવામાં આવે છે આ સભા પોતાના સભાસદોને ગ્રંથોનો જે મોટો લાભ આપે છે તે અમારા સભ્યો જાણે છે તેમજ તેવી બીજી કોઈ સંસ્થા તેવો લાભ આપી શકતી ન હોવાથી આ સભામાં દિવસાનુદિવસ નવા સભાસદોની સંખ્યા વધતી જાય છે

અમારા માનવંતા પેટ્રન સાહેબો તથા લાઈફ મેમ્બરોને ઉપરના ૭ ગ્રંથો અશાડ માસમાં ધારા પ્રમાણે પોસ્ટેજ ખર્ચ સાથેનું વી પી કરી ભેટ મોકલવામાં આવશે જે સ્વીકારી લેવા નમ્ર વિનંતિ છે

'શ્રી આત્માનંદ ગ્રંથરત્નમાળા' તરફથી નવા છપાતા અને છપાવવાના પ્રાકૃત–સંસ્કૃત ગ્રંથો.

૧ श्री कथारत्नकोश. श्री देवभद्रगणिकृत. (मूल)

२ श्री प्राकृत व्याकरण ढुंढिका

३ श्री त्रिषष्टिशलाका पुरुष चरित्र (बीजुं, त्रीजुं, चोथुं पर्व)

'શ્રી મહાવીર (પ્રભુ) ચરિત્ર.'

૫૨૦ પાના, સુંદર ગુજરાતી અક્ષરો, ઊંચા કાગળો, સુંદર ફોટાઓ અને સુશોભિત કપડાના મનરંજન બાઈન્ડીંગથી અલંકૃત કરેલ ગ્રંથ આ સભા તરફથી પ્રગટ થયેલ છે આ ગ્રંથમાં પ્રભુના સત્તાવીશ ભવનું વિસ્તારપૂર્વક વર્ણન, ચોમાસાના સ્થળો સાથેનું લંબાણથી વિવેચન, કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયા પૂર્વેના ત્રીશ વર્ષ પૂર્વેનું વિહારવર્ણન, સાડાબાર વર્ષ કરેલા તપનું વિસ્તારપૂર્વક વિવેચન, થયેલા ઉપસર્ગોનું ઘણું જ વિસ્તારપૂર્વક વિવેચન જેટલું આ ગ્રંથમાં આવેલું છે તેટલું કોઈના છપાવેલા બીજા ગ્રંથોમાં આવેલ નથી, કારણ કે કર્તા મહાપુરુષે કલ્પસૂત્ર, આગમો, ત્રિષષ્ટિ વગેરે અનેક ગ્રંથોમાંથી દોહન કરી આ ચરિત્ર આટલું સુંદર રચનાપૂર્વક લંબાણથી લખ્યું છે બીજા ગમે તેટલા લઘુ ગ્રંથો વાંચવાથી શ્રી મહાવીરજીવનનો સંપૂર્ણ ખ્યાલ આવી શકે નહિ, જેથી આ ગ્રંથ મંગાવવા અમો ખાસ ભલામણ કરીએ છીએ આવા સુંદર અને વિસ્તારપૂર્વક ગ્રંથની અનેક નકલો ખપી ગઈ છે હવે જૂજ બુકો સિલિકે છે આવા ઉત્તમ, વિસ્તારપૂર્વકના વર્ણન સાથેના ગ્રંથ મોટો ખર્ચ કરી ફરી ફરી છપાવાતા નથી, જેથી આ લાભ ખાસ લેવા જેવો છે કિંમત રૂ ૩–૦–૦ પોસ્ટેજ અલગ લખો —**શ્રી જૈન આત્માનંદ સભા–ભાવનગર**

શ્રી પ્રભાચંદ્રસૂરિવિરચિત–

શ્રી પ્રભાવક ચરિત્ર (ભાષાંતર) ઐતિહાસિક ગ્રંથ.

આ એક ઐતિહાસિક કથા–સાહિત્યના ગ્રંથમાં વર્તમાનકાળના બાવીશ પ્રભાવક આચાર્ય મહારાજના જીવન ઉપર કર્તા મહાપુરુષે સારો પ્રકાશ પાડ્યો છે જે જે મહાન આચાર્યનો પરિચય આપ્યો છે, તેમાં તે સમયની સામાજિક, ધાર્મિક, રાજકીય પરિસ્થિતિ, ઐતિહાસિક દષ્ટિએ આપી સુંદર (ભાષાંતર) પ્રમાણિક ઐતિહાસિક ગ્રંથ બનાવ્યો છે મુનિરાજ શ્રી કલ્યાણવિજયજી મહારાજે ઐતિહાસિક દષ્ટિએ સુંદર પર્યાલોચના લખી તે ગ્રંથની રચનામાં સુંદરતા વધારી પ્રમાણિક જૈન કથાસાહિત્યમાં ઉમેરો કર્યો છે એવી સુંદર અને સરલતાપૂર્વક રચના કરેલ હોઈને આ ગ્રંથને અમુક અમુક જૈન શિક્ષણશાળાઓના ધાર્મિક અભ્યાસક્રમમાં સ્થાન મળેલ છે આ ઉપયોગી સાહિત્ય ગ્રંથ હોવાથી વાંચતા પણ ખાસ આનંદ ઉત્પન્ન કરે તેવો છે કિંમત રૂ ૨–૮–૦ પોસ્ટેજ અલગ

લખો —**શ્રી જૈન આત્માનંદ સભા–ભાવનગર.**

શ્રી વાસુપૂજ્ય (પ્રભુ) ચરિત્ર.

(શ્રી વર્ધમાનસૂરિકૃત.)

૫૪૭૪ શ્લોકપ્રમાણ, મૂળ સંસ્કૃત ભાષા અને સુંદર શૈલીમાં વિસ્તારપૂર્વક જુદા જુદા આગમો તથા પૂર્વાચાર્યોકૃત અનેક ગ્રંથોમાંથી દોહન કરી શ્રીમાન વર્દ્ધમાનસૂરિજીએ સં. ૧૨૯૯ ની સાલમાં લખેલો આ અપૂર્વ ગ્રંથ છે. રચનાર મહાત્માની કવિત્વશક્તિ અદ્ભુત છે, તે તેમાં આવેલ સર્વ પ્રકારના રસોની પરિપૂર્ણતા જ બતાવી આપે છે. તેનું આ સાદું, સરલ અને સુંદર ભાષાંતર છે. ઊંચા એન્ટિક કાગળો ઉપર સુંદર ગુજરાતી અક્ષરોમાં છપાવેલ છે.

આ ગ્રંથમાં પ્રભુના ત્રણ ભવો, પાંચ કલ્યાણકો અને ઉપદેશક જાણવા યોગ્ય મનનીય સુંદર બોધપાઠો, તત્ત્વજ્ઞાન, તપ વગેરે સંબંધીની વિસ્તૃત હકીકતોના વર્ણનો સાથે પુણ્ય ઉપર પુણ્યાઢય ચરિત્ર, રાત્રિભોજન ત્યાગ અને આદર, બારવ્રત, રોહિણી આદિની અનેક સુંદર, રોચક, રસપ્રદ, આહ્લાદક કથાઓ આપેલી છે કે જેમાંની એક કથા પૂરી થતાં બીજી વાંચવા મન લલચાય છે અને પૂરી કરવા ઉત્સુકતા થાય છે. તે તમામ કથાઓ ઉપર ગ્રાહ્ય અને સુંદર ઉપદેશ પણ સાથે આપેલ છે. પ્રભુના ત્રણ ભવોના-જીવનના નહિ પ્રગટ થયેલ જાણવા જેવાં અનેક પ્રસંગો અને કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયા પછી પ્રભુએ સ્થળે સ્થળે વિચરી આપેલ વિવિધ વિષયો ઉપર આદરણીય દેશનાઓ એ તમામ આ ગ્રંથમાં આપવામાં આવેલ છે. પ્રભુના વિવિધ રંગની સુંદર છબીઓ પણ આપવામાં આવેલ છે. ફોર્મ ૩૫, પૃષ્ઠ સંખ્યા ૨૪૦.

એકંદરે આ ચરિત્ર પહેલેથી છેલ્લે સુધી મનનપૂર્વક વાંચવા જેવું અને પઠનપાઠનમાં નિરંતર ઉપયોગ કરવા યોગ્ય છે, જેને માટે વિશેષ લખવા કરતાં અનુભવ કરવા જેવું છે.

કિંમત રૂ. ૨-૮-૦ પોસ્ટેજ જુદું.

(આ ગ્રંથ માટે મુનિમહારાજાઓ વગેરેના જે સુંદર અભિપ્રાયો મળે છે તેની નોંધ માસિકમાં આપવામાં આવે છે.)

કર્મગ્રંથ ભાગ ૧-૨ સંપૂર્ણ.

પ્રથમ ભાગ સિલિકે નથી; બીજા ભાગની ઘણી જ થોડી નકલો સિલિકે રહી છે.

૧. સટીક ચાર કર્મગ્રંથ શ્રીમદ્દેવેન્દ્રસૂરિવિરચિત-પ્રથમ ભાગ રૂ. ૨-૦-૦ (સિલિકે નથી)
૨. શતકનામા પાંચમો અને સપ્તતિકાભિધાન છઠ્ઠો કર્મગ્રંથ, દ્વિતીય ભાગ રૂ. ૪-૦-૦

ઘણી જ કાળજીપૂર્વક તેનું સંશોધન, અમારી પ્રસ્તુત આવૃત્તિમાં સાવધાનપણે સંપાદક મહાપુરુ... આ બંને ગ્રંથોમાં કર્યું છે અને રચના, સંકલના વિદ્વત્તાપૂર્ણ કરવામાં આવેલ છે; જે ગ્રંથ જોયા પછી જ જણાય તેવું છે. બાકી તેની સાથે ગુજરાતી ભાષામાં આપેલ પ્રસ્તાવનામાં વિગતો, ગ્રંથકારનો પરિચય, વિષયસૂચિ, કર્મગ્રંથનો વિષય કયા ગ્રંથોમાં છે તેની સૂચિ, પારિભાષિક શબ્દના સ્થાનદર્શક કોશ, શ્વેતાંબરીય કર્મતત્ત્વવિષય શાસ્ત્રોની સૂચિ, કર્મ વિષયના મળતાં ગ્રંથો, છ કર્મગ્રંથાન્તર્ગત વિષય દિગંબરી શાસ્ત્રોમાં કયા કયા સ્થળે છે તેનો નિર્દેશ વગેરે આપવામાં આવેલ હોવાથી અભ્યાસીઓ માટે ખાસ ઉપયોગી થયેલ છે, જે પ્રથમ બહાર પડેલ કર્મગ્રંથ કરતાં અધિકતર છે.

ઊંચા એન્ટિક કાગળો ઉપર, સુંદર ટાઇપો અને મજબૂત તથા સુંદર બાઇંડીંગમાં બંને ભાગો પ્રકટ થયેલ છે. (ફક્ત બીજો ભાગ સિલિકે હોવાથી) બીજા ભાગની કિંમત રૂ. ૪-૦-૦ પોસ્ટેજ જુદું.

લખો:—શ્રી જૈન આત્માનંદ સભા—ભાવનગર.

(શ્રી મહોદય પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમાં શાહ ગુલાબચંદ લલ્લુભાઈએ છાપ્યું—ભાવનગર.)

શ્રી આત્માનંદ પ્રકાશ

પુસ્તક ૪૦ મું | સંવત ૧૯૯૯

અંક ૧૨ મો | જુલાઈ | આષાઢ

પ્રકાશક—

શ્રી જૈન આત્માનંદ સભા-ભાવનગર.

આ અંકમાં

નવા થયેલા માનવંતા સભાસદો.

૧. શેઠ હરગોવિંદદાસ રામજીભાઈ	ભાવનગર	લાઈફ મેમ્બર
૨. શેઠ હિંમતલાલ નથુભાઈ	,,	,,
૩. પારેખ શામળજી ભાણજી	વરસડા	વાર્ષિક મેમ્બર
૪. શાહ રમણીકલાલ કાળીદાસ	પાલણપુર	,,

ભેટના ગ્રંથો.

અમારા માનવંતા પેટ્રન સાહેબો અને લાઇફ મેમ્બરોને નીચે લખેલા ગ્રંથો ભેટ આપવાના છે.

૧. શ્રી આદિનાથ ચરિત્ર
૨. શ્રી ધર્મવીર ઉપાધ્યાય
૩. શ્રી જ્ઞાનપ્રદીપ
૪. શ્રી સકલાર્હત્ સ્તોત્ર ટીકા સહિત
૫. શ્રી આગમસારિણી
૬. શ્રી સિદ્ધાંતરહસ્ય

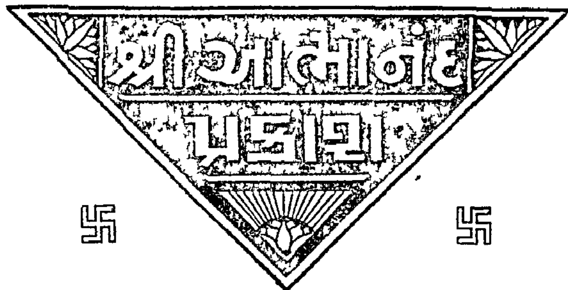
ઉપરોક્ત ભેટ આપવાના છ સુંદર ગ્રંથોની સંક્ષિપ્ત હકીકત નીચે પ્રમાણે છે.

૧. શ્રી આદિનાથ ચરિત્ર—ફોર્મ પચાસ, ક્રાઉન આઠ પેજી, ચારસો પાનાનો સુંદર દળદાર ગ્રંથ. એન્ટિક પેપર ઉપર સુંદર ગુજરાતી અક્ષરો, પાકું કપડાનું બાઈન્ડીંગ, સુશોભિત રંગબેરંગી કવર-જેકેટ, ગુરુદેવ, તીર્થો, પ્રભુ આદિનાથ તેમજ આર્થિક સહાય આપનાર વગેરેની વિવિધ રંગી છબીઓ સહિત.

૨. ધર્મવીર ઉપાધ્યાય—શ્રી સોહનવિજયજી-બ્રહ્મચારી, સંજમધારી, પંજાબી વીરપુરુષ, યોગીનું સુંદર ભાવવાહી જીવન વાંચતાં રોમાંચ ખડા થાય તેવું સુંદર ચરિત્ર, છબીઓ સહિત આકર્ષક સુંદર ગ્રંથ. બાર ફોર્મ, સુમારે ૨૦૦ પાનાનો, સુંદર ટાઇપો અને ઊંચા એન્ટિક કાગળ ઉપર છપાયેલ છે.

૩. જ્ઞાનપ્રદીપ (બોધસુધા સહિત)—વિદ્વાન લેખક આચાર્ય શ્રી વિજયકસ્તૂરસૂરિજીના સામાજિક બોધદાયક લેખો, ઊંચા કાગળ, સુંદર ટાઇપ અને પાકું બાઈન્ડીંગ, સુંદર કવર સાથે ફોર્મ ૨૬, પાના ૪૧૬.

(અનુસંધાન ટાઇટલ પેજ ૩ જું)

પુસ્તક : ૪૦ મું | આત્મ સં. ૪૮ | વિક્રમ સં. ૧૯૯૯. અષાઢ
અંક : ૧૨ મો | વીર સં. ૨૪૬૯ | ઈ. સ. ૧૯૪૩ જુલાઈ :

શ્રી સામાન્ય જિનસ્તવન

(રાગ—અમારા મનમંદિર કહેવાતા અમે દેવપૂજન ચહાતા)

અમારા મનપંકજ વિકસાતા,
અરિહંત દર્શન થાતા,
અનાથ નાથજી ! હૃદે ધરીએ, અંતર ધરી ઉલ્લાસો,
સાચા દેવ ! જીનત્રાતા ! અમારા૦ ૧

જીવનના આધાર જિનજી ! દાસ ઉગારો,
કર્મોની જુલમી જંજીરમાં, પ્રાણુ બહુ મુંઝાતા અમારા૦ ૨

દીનાનાથ ! ઉદ્ધાર તમારી, આશ અંતરમાં,
ભક્તિથી અંતર્યામી ભજશું, રંગે ગીતા ગાતા અમારા૦ ૩

કરો દયા પ્રતિપાળ હે કૃપાળ ! ઉદારતાથી,
નેમિ-લાવણ્ય-દક્ષ ઉદ્ધારક, નાવ નમું પંખાતા અમારા૦ ૪

—મુનિશ્રી દક્ષવિજયજી મહારાજ.

" છે ચાર દિનની ચાંદની "

(હરિગીત છંદ)

ખીલ્યું કમળ, સુપ્રભાતમાં, સાંજે જરૂર કરમાય તે,
જન્મ્યું શિશુ, યૌવન થયું, વૃદ્ધત્વમાં લય થાય તે;
ઊગ્યો રવિ, મધ્યાહ્ન તપીયો, અસ્ત છેવટમાં બની,
રે ચેત નર ! દૃષ્ટાંતથી છે, **ચાર દિનની ચાંદની.** ૧

આષાઢ માસે મેહની ધારા, ધરાપર થાય છે,
તે સમયમાં વળી વિજળીનું, નૃત્ય–તાંડવ થાય છે;
ક્ષણમાં બધું નભ સ્વચ્છ, એ અકળિત કળા કિરતારની,
સમજુ જનો સમજી જશો, આ **ચટક છે દિન ચારની.** ૨

રવિનો ઉદય અવનિ વિષે, અવિચ્છિન્ન કૈં રહેતો નથી,
સરિતા વિષે જળનો પ્રવાહ, અખંડ કૈં વહેતો નથી;
જ્યાં વિજયકેરો વાવટો, ત્યાં હરકતો હોય હારની,
ઓ ચતુર જન! ચેતો બધી છે, **ચટક આ દિન ચારની.** ૩

પામર બને છે પલકમાં, અગણિત જનોનો અધિપતિ,
નિર્ધન બને ધનવાન, ધનવંતો તણી નિર્ધન સ્થિતિ;
સંધ્યા સમયના રંગ સમ, જીવનગતિ ઉર ધારી લે,
આ ચાર દિનની ચાંદનીમાં, " આત્મતત્ત્વ " વિચારી લે. ૪

વર્ષા, શરદ ને શિત, એમ જ ઉષ્ણ ઋતુ આવ્યા કરે,
કુદરત તણા કાનૂનથી, રુપ–યૌવનો સૌના ફરે;
ક્યારે થશે, ક્યારે જશે, માનવમતિ ત્યાં સ્તબ્ધ છે,
જીત્યો જગતમાં એ જ, "આત્મિક તત્ત્વ" જેને લબ્ધ છે. ૫

વિદ્યુત્ તણા ચમકારવત્, આ વિશ્વનો વ્યવહાર છે,
નિજ **આત્મ**ને જાણ્યા વિના, આ શૂન્યસમ સંસાર છે;
આયુષ્ય ફોગટ વહી ગયું, વહી જાય છે શી વાર છે ?
છે **ચટક આ દિન ચારની,** સમજ્યા વિના ધિક્કાર છે ! ૭

મારા વિવેકી વાચકો ! આ સાર સૌ સમજી જશો,
ને "આત્મતત્ત્વ" વિચારશો, તો મોક્ષમાર્ગ જ પામશો;
અન્યોક્તિઓ ઉરમાં ધરો, સાચા દિલે ગ્રાહક બની,
છેવટ કહું સંસાર આ છે, **ચાર દિનની ચાંદની.** ૭

તા. ૨૦–૬–૪૩ કવિ રેવાશંકર વાલજી બધેકા.

સત્યાસત્ય વિવેક

લેખક આ. શ્રી વિજયકસ્તૂરસૂરિજી મહારાજ

સંસારમા માનવીને દેહ ઉપરની મમત્વભાવ ઓછો કરીને દસ પંદર દિવસ આહારનો ત્યાગ કરવો જેટલો મુશ્કેલ છે તેનાથી પણ હજાર ગણી મુશ્કેલી સત્ય બોલવામા નડે છે જ્યાસુધી માનવીમા માન તથા સ્પૃહા રહેલા હોય છે ત્યા સુધી તે સત્ય બોલી શકતો નથી પ્રથમ તો સત્યનું સાચુ સ્વરૂપ જાણવુ ઘણુ જ કઠણ છે, અને વસ્તુને સાચી રીતે જાણ્યા વગર સાચુ બોલી શકાતુ નથી અજ્ઞાની જીવ જગતને પોતાની બુદ્ધિ પ્રમાણે સમજીને સત્ય બોલવાનો દાવો કરે છે, પણ તે બધુયે વ્યર્થ છે, કારણ કે સત્ય બોલનારે પ્રથમ તો સંસારમા સત્ તથા અસત્નું સ્વરૂપ સારી રીતે જાણવુ જોઈએ સંસારમા એક આત્મા જ સત્ છે, બાકીનું બધુયે અસત્ છે આત્મા સિવાયનું જડ જગત ક્ષણવિનશ્વર છે અને આત્મા ત્રણે કાળમા એક સ્વરૂપે વિદ્યમાન રહેવાવાળો હોવાથી સત્ છે, માટે આત્માને ચૈતન્યસ્વરૂપ જાણી સમજીને અને જડને સડણપડણ સ્વભાવવાળુ જાણીને બોલવાથી સત્ય બોલી શકાય છે

સ્વાર્થી તથા સ્પૃહાવાળો માણસ સાચુ બોલી શકતો નથી, કારણ કે સંસારમા સ્વાર્થ તથા સ્પૃહા જડ વસ્તુને આશ્રયીને થાય છે જ્યા સુધી માનવી એમ સમજતો હોય કે જડ જગતની ઉપાસનાથી આત્માને શાતિ તથા સુખ મળી શકે છે ત્યા સુધી તે સાચુ જાણે છે એમ કહી શકાય નહિ અને સાચુ જાણ્યા વગર સાચુ બોલી શકાય જ કેમ? મિથ્યા બોલવાનુ કારણ જ મિથ્યા જ્ઞાન છે જેને સ્વાર્થ અને સ્પૃહા કહેવામા આવે છે તે મિથ્યા જ્ઞાનીઓમા જ મળી આવે છે, સમ્યગ્ જ્ઞાનીઓમા હોતા નથી મિથ્યા જ્ઞાન જડાસક્તિનુ કારણ છે જડાસક્તિ તે અજ્ઞાનતાનુ લક્ષણ છે આવો એક અણજાણ માણસ સાચુ કેવી રીતે બોલી શકે? સમ્યગ્જ્ઞાન વગર કેવળ આખથી જોઇને કે કાનથી સાભળીને જે સાચુ બોલવાનો દાવો કરે છે તે ભૂલે છે જેમકે ઉનાળાના દિવસોમા રેતાળ પ્રદેશમા જે મૃગતૃષ્ણા દેખાય છે અર્થાત્ પાણી ભર્યું હોય તેવો પ્રદેશ દેખાય છે, જેને જોનાર જળાશય કહે છે પણ તે જળાશય હોતુ નથી, માટે તેનુ બોલવુ સાચુ નથી, કારણ કે તેનુ જાણવુ સાચુ નથી જેણે ધતૂરો પીધો હોય તે બધી વસ્તુઓ પીળી જોવાનો અને કહેવાનો, તેવી રીતે મોહનીયના નશાવાળો પણ બધી યે વસ્તુને વિપરીત જ જાણવાનો અને બોલવાનો જેવુ જોયું હોય તેવુ કહેનાર મિથ્યા જ્ઞાની જીવ અજ્ઞાની જનતામા ભલે સત્યવક્તા કહેવાય પણ જ્ઞાની પુરુષોની દૃષ્ટિમા તો તે મિથ્યાભાષી જ કહી શકાય છે, કારણ કે વિપરીત બોધવાળાનો પ્રયાસ વિપરીત હોવાથી તેનુ પરિણામ વિપરીત આવે છે જેનુ પરિણામ વિપરીત આવે તે સાચુ કેવી રીતે કહી શકાય? જગતે માની રાખેલ સાચુ બોલવાથી જગતનો વ્યવહાર જાળવી શકાય ખરો, પણ વાસ્તવિકમા પરમાર્થ દૃષ્ટિથી સાચુ ન હોવાથી આત્મવિકાસમા બાધકર્ત્તા

પ્રમાણે બોલવાનું કહે છે. તેમનું માનવું છે કે જ્યારે માણસ કોઈ પણ પ્રકારના વિચારો કરે છે ત્યારે અંતરજલ્પ થાય છે અર્થાત્ જ્યારે માનવી એવો વિચાર કરે કે મારે પ્રભુભક્તિ કરવી છે ત્યારે આ બધા યે અક્ષરોનો તેના ઘટમાં ઉચ્ચાર થાય છે. આ ઉચ્ચારને બીજો માણસ સાંભળી શકતો નથી, તો પણ પોતે તો સાંભળી શકે છે. આવી રીતે વિચાર પ્રમાણે વર્તવાનો નિયમ નથી. વિચારથી જૂદું પણ વર્તી શકાય છે, તેવી રીતે બોલી શકાતું નથી. કોઈ માણસ આગળ કોઇ બીજી વ્યક્તિ વિષય સેવવાની વાત કરે તો તે વચનથી તિરસ્કાર કરીને વર્તનમાં ગ્લાનિ દેખાડે છે, છતાં તેના વિચારો તો વિષય સેવવાના હોય છે; એટલે બીજી વ્યક્તિની પરોક્ષમાં વિચારના અનુસાર જ વર્તે અને પોતાના અંગત માણસ આગળ વચનથી વિષયની પુષ્ટિ કરે તો બીજા માણસ આગળ બતાવેલાં વચન અને વર્તન બન્ને જૂઠાં છે, પણ પરોક્ષમાં તો વિચાર પ્રમાણે વર્તવાથી અને બોલવાથી સાચાં છે; કારણ કે સાચાજૂઠાનું સ્વરૂપ બારીકાઇથી તપાસી યે તો બીજી વ્યક્તિના જાણવા પ્રમાણે તેની રૂબરૂમાં કે તેની પૂંઠ પાછળ એકસરખી રીતે વર્તવું અને બોલવું તે સાચું, અને તેની પરોક્ષમાં વિપરીત વર્તવું અને બોલવું તે જૂઠું.

જે માણસો માન–પ્રતિષ્ઠાને ચાહે છે તેઓ ભાગ્યે જ સાચું બોલી શકે છે અને વર્તી શકે છે; કારણ કે જે વસ્તુનું માન મેળવવું છે તે વસ્તુ તેનામાં હોતી નથી માટે જ તેને બીજા પાસે જૂઠું બોલી આડંબર કરવો પડે છે. જેઓ બીજાની પાસે જૂઠું માન મેળવવાની લાલસાવાળા હોય છે તેઓની મનોદશા બહુ જ દીન અને કંગાલ હોય છે; કારણ કે તેમને બીજાની અત્યંત ખુશામત કરવી પડે છે. માની માણસને પોતાનું બોલેલું જૂઠું જણાય તો ય તેને સાબિત કરવાને બીજાં ઘણાં જૂઠાં બોલવા પડે છે. જૂઠું સાચાથી સાબિત થઇ શકતું નથી, પણ તે જૂઠાથી જ સાબિત થઇ શકે છે. જૂઠો માણસ જ કદાગ્રહનો આશ્રિત થઇ શકે છે. પણ સાચો થઇ શકતો નથી. માની માણસો અવશ્ય કદાગ્રહી હોય છે. જેઓ બુદ્ધિમત્તા અને વિદ્વત્તાનું અભિમાન ધરાવે છે તેમના અંદર અસહિષ્ણુતા હોવાથી કોઇ માણસ સાચી રીતે વસ્તુનું વર્ણન કરતો હોય તો તેને જૂઠું ઠરાવવા પોતે જૂઠાનો ઉપયોગ સારી રીતે કરે છે.

સરળતા વગર સાચું બોલી શકાય નહિ, અને તે સરળતા કહેવાતા વિદ્વાનો અને બુદ્ધિશાળીઓમાં ભાગ્યે જ નજરે આવે છે; કારણ કે તેમને પોતાની પ્રશંસા બહુ ગમે છે અને પ્રશંસાપ્રિય માણસ સરળ હોતા નથી. જૂઠું બોલ્યા વગર પોતાના મોઢે પોતાની પ્રશંસા થઇ શકે નહિ. કદાચ પ્રશંસા કરવામાં કંઇક સાચું હોય તો પણ જૂઠું મિશ્રણ થયા વગર રહેતું નથી. જો કે પરિણામ સાચું ન આવતું હોય તો પણ કહેવાતો વિદ્વાન અને બુદ્ધિશાળી માનહાનિના ભયથી અણજાણ બાબતોમાં જૂઠી રીતે માથું મારે છે. તેમની કોઇ સલાહ લે અથવા કાંઇ પ્રશ્ન પૂછે તો બુદ્ધિમત્તા અને વિદ્વત્તામાં ઊણપ ન આવવા દેવા માટે જૂઠાનો ઉપયોગ કરે છે.

સંસારમાં વિશ્વાસઘાતી મહાપાપી કહેવાય છે. સાચું બોલતાં શીખ્યા વગર વિશ્વાસઘાતના મહાપાપથી બચી શકાતું નથી. ઘણાખરા માણસો કહેવાતા બુદ્ધિશાળીઓ, વિદ્વાનો અને જ્ઞાનીઓ ઉપર વિશ્વાસ રાખનારા હોય છે. તેમની પાસેથી માન મેળવવાને અને ક્ષુદ્રવાસનાને પોષવાને જૂઠું બોલીને અને વર્તીને વિશ્વાસઘાત કરે છે. ઠગાઇ કરનારાઓ જૂઠું બોલવામાં બહુ હોશિઆર હોય છે. આ ઠગાઇ પણ વિશ્વાસઘાતનું રૂપાંતર છે; કારણ કે વિશ્વાસ

રાખ્યા વગર ઠગી શકાતુ નથી બીજો માણસ વિશ્વાસ રાખે તો જ તેને ઠગી શકાય છે

માણસ પ્રમાણિકપણાને ચાહે છે, પરંતુ સાચુ બોલવાની દરિદ્રતા દૂર કરવાને પ્રયાસ કરતા નથી અને તેથી કરીને જૂઠાણાનો આશ્રિત, ઠગ અને વિશ્વાસઘાતી પ્રમાણિકપણુ મેળવી શકતો નથી અણજાણ દુનિયા ભલે પ્રમાણિક માને પણ જાણ માણસોમા તો અપ્રમાણિકપણાનુ ફળ મેળવે છે જૂઠુ બોલનાર અને વર્તનારને ઓળખવા છતા અપ્રમાણિક માણસો અંગત સ્વાર્થને લઇને પ્રમાણિકપણાનુ માન આપે છે, તેથી કાઇ તે પ્રમાણિક બની શકતો નથી, અને અપ્રમાણિક માણસો પાસેથી પ્રમાણિકપણાનુ માન મેળવી રાજી થવુ તે એક મૂર્ખતા છે

સાચુ બોલવા માત્રથી કાઇ આત્મવિકાસ કે શ્રેય થઇ શકતુ નથી, કારણ કે સાચુ દોષમિશ્રિત અને ગુણમિશ્રિત એમ બે પ્રકારનુ છે દોષમિશ્રિત સત્ય ભાગ્યે જ કોઇ બોલે છે, અને જે બોલે છે તે વસ્તુતત્ત્વના અણજાણ બુદ્ધિ વગરના હોય છે ગુણમિશ્રિત સત્ય બોલતા ગુણી માણસો શરમાય છે ચોરીના વિચારવાળો માણસ ચોરી કરીને પોતાને ચોર પણે બોલીને જણાવે છે તે સાચુ બોલે છે છતા સાચાનુ ફળ જે આત્મશ્રેય છે તે મેળવી શકતો નથી તેવી રીતે ઠગવાના વિચારવાળો બીજાને ઠગીને પોતાને ઠગપણે બોલીને જણાવે છે તો ય તે શ્રેય સાધી શકતો નથી, કારણ કે આ સાચુ દોષમિશ્રિત છે બુદ્ધિની નબળાઇને લઇને આ મહત્ત્વના કાર્યો છે એવી સમજણથી બીજા પાસેથી મહત્વ મેળવવાને પોતાની વૃત્તિ, વર્તન અને વચનને સાચી રીતે જણાવે છે અને જેઓ આવા કાર્યોને હલકા માને છે તેઓ તો હલકા બનવાના ભયથી સાચી રીત જણાવી શકતા નથી ઉત્તમ આચારવિચારવાળા ગુણવાન પુરુષો પોતાને ગુણીપણે બોલી જણાવતા શરમાય છે તેમના વર્તન અને વિચાર સબધી કોઇ પૂછે તો જ તે નમ્રતાથી સાચી રીતે જણાવે છે અવળા કૃત્યો કરનારા દોષી માણસો માનહાનિના ભયથી સાચુ બોલી શકતા નથી અને જેઓ સાચુ બોલવાનુ સાહસ કરે છે તેઓ બુદ્ધિમત્તા, વિદ્વત્તા કે બીજી કોઇ પણ પ્રકારની કળાથી જનતામા માન મેળવેલુ હોવાથી તેઓ માનહાનિનો ભય રાખતા નથી, કારણ કે પ્રથમથી જ કેટલાક માણસો તેના પક્ષપાતી હોવાથી દોષી જણાતા છતા પણ તેના ગુણ ગાયા કરે છે જૂઠુ બોલ્યા વગર પોતાના દુષ્કૃત્યો સતાડી શકાતા નથી માટે માનવીઓને જૂઠો આડબર કરવો પડે છે જ્યા આડબર હોય છે ત્યા સાચાનો આદર ભાગ્યે જ થાય છે, કારણ કે આડબર અસત્યનુ રૂપાતર છે અછતી વસ્તુને દેખાડવી તે આડબર કહેવાય છે આવી રીતે માનવીઓ જૂઠુ બોલવાને ટેવાઇ ગયેલા હોવાથી સાધારણ બાબતમા પણ સાચુ બોલી શકતા નથી

ઘણાખરા માણસોને પોતાની મોટાઈ અને બીજાની હલકાઇ ગમે છે જો સાચુ બોલવામા પોતાની મોટાઇ જળવાતી હોય તો સાચુ બોલતા અચકાતા નથી, પણ જો તેમને હલકાઈ સમજાય તો જૂઠુ બોલવાના જૂઠુ બોલ્યા વગર બીજાની પાસેથી મોટાઇ મેળવી શકાતી નથી અણજાણપણે અથવા જાણતા છતા સ્વાર્થને લઇને બીજો માણસ પ્રશસા કરીને મોટાઇ આપતો હોય અને પ્રશસા કરાયેલા ગુણો તથા તેવી સ્થિતિ પોતાનામા ન હોય તો પ્રશસાપ્રિય સામેના માણસને જૂઠુ બોલતા અટકાવી શકતો નથી, અને પોતે રાજી થાય છે અને જો પોતાનામા કોઇ પણ તેવા પ્રકારના અવગુણો હોય અને સામેનો માણસ વખોડે તો તેને તરત અટકાવી દે છે આ પ્રમાણે જેઓ સાચુ સાભળવાને પણ રાજી નથી, તેઓ

સાચું કેવી રીતે બોલી શકે ? બીજાની જૂઠી રીતે કરવામાં આવતી હલકાઈને પોતે ખુશીથી સાંભળે પણ પોતાની સાચી રીતે કરવામાં આવતી હલકાઇને સાંભળી શકતો નથી, પણ જૂઠી રીતે કરાયેલી પ્રશંસાને સાંભળે છે. તાત્પર્ય કે આવા માણસોને જૂઠું બોલવું ગમે છે અને જૂઠું સાંભળવું ગમે છે.

દ્વેષબુદ્ધિવાળા ઇર્ષાળુ માણસો પણ સાચું બોલી શકતા નથી; કારણ કે એવા માણસો બીજાની સાચી પ્રશંસા સાંભળી શકતા નથી, એટલે તેમનામાં જૂઠા દોષોનો આરોપ કરે છે. આ પ્રમાણે સૂક્ષ્મ દૃષ્ટિથી સંસારને તપાસીયે તો માણસોમાં અનેક પ્રકારે જૂઠું બોલવાનો પ્રચાર થઇ રહ્યો છે. ઘણા જ થોડા પ્રમાણમાં માણસો સાચું બોલનારા જણાય છે. જ્યારે વ્યાવહારિક સાચું બોલવામાં ઘણી જ અછત જણાય છે, તો પછી પારમાર્થિક સત્ય બોલવામાં તો હજારોમાં ભાગ્યે જ એકાદ નીકળી આવશે અને પારમાર્થિક સાચું બોલ્યા વગર વિકાસ સાધી શકાય નહિ.

પૂજ્ય ગુરુદેવને !

(ત્રોટક)

હરતાં ફરતાં હસતાં રડતાં,
શયને સપને વળી જાગૃતિમાં;
અનુભૂત વિભૂતિ સુયોગ તણો,
નિત ભાસ થતો ગુરુદેવ તણો. ૧
જળમાં સ્થળમાં ક્ષણમાં પળમાં,
ગિરિગહ્વરમાં સ્મરણો ગુરુનાં;
તરુપલ્લવમાં કુસુમો સરખાં,
નયનો ગુરુદેવ તણાં હસતાં. ૨
વિપદોત્થિત તાપ ઘણા વસમા,
મનમાં વસતાં અતિશે મુજમાં;
ગુરુદેવકૃપા સલિલે સઘળા,
અતિ શાંત થતા ક્ષણમાંહિ સદા. ૩
વિષસર્પ જગે ફરતા સબળા,
વિષયો ફણિ શા જગમાં ફરતા;
સહુને ચિરકાલ ખરે ! ડસતા,
વિષ ફેરવતા સહુની નસમાં. ૪
વિષવૈદ્ય સમા ગુરુરાજ તમે,
અમ નાડી ધરો નિજ હસ્ત વિષે;
શુભ જ્ઞાન શું ઔષધ આપ દિઓ,
અમ સર્વ વિમોહક રોગ હરો. ૫
પરિતાપ હરો, અતિ સૌખ્ય દિયો,
અમને નિત સત્પથ દર્શન દો;
સ્મરણો શુભ થાય સદા સુખદા,
હરજો ગુરુદેવ ! બધી વિપદા. ૬
વનવીથિ વિષે હસતાં હસતાં,
ગુરુપાય ચૂમ્યા શુભ દૈવત શા;
વિસરાય નહીં ગુરુદેવ કૃપા,
વિસરાય નહીં ગુરુવાણી સુધા. ૭
ગુરુદેવ ! તમે અમ માતપિતા,
ભગિની સુત સર્વ થકી વધતા;
સુતથી અધિકા અમને ગણતા,
નિત અમૃત પાઇ મુદે વસતા. ૮
અમને તજી આપ વિમુક્ત થયા,
પણ પ્રેમ હજી વરસ્યા કરતા;
નિત પ્રેમસુધા વરસાવી ગુરો !
અમ અંતરમાં શુભ ભાવ ભરો. ૯
અમ ચિત્ત વિષે ગુરુનાં સ્મરણો,
નિરમે નવલાં ભવનાં તરણો;
બસ, મોક્ષ સુધામ ગુરો ! મળશું,
શુભ જીવનથી અજિતે ભળશું. ૧૦

અનુષ્ટુપ્

ગીતોમાં શાસ્ત્રમાં દેખું દિવ્યતા બસ આપની;
રમ્ય હેમેન્દ્રના હૈયે સ્પર્શતી સ્મૃતિ આપની. ૧૧

મુનિશ્રી હેમેન્દ્રસાગરજી મહારાજ.

પરમાર્થસૂચક વાક્યસંગ્રહ

(ગતાંક પૃષ્ઠ ૨૪૪ થી ચાલુ)

સંગ્રાહક ને યોજક મુનિ પુણ્યવિજયજી (સંવિગ્નપાક્ષિક) અમદાવાદ.

વાતાવરણ તથા સ્થાનના પરિવર્તનથી મનુષ્યોના મનોભાવ તથા વિચારોનું કેટલેક અંશે પરિવર્તન થઇ જાય છે જે સ્થળમાં રહેવાથી આત્મા શુભ ભાવમાં રહી ન શકે તે સ્થળનો તુરત જ ત્યાગ કરવો ૬૬

સત્સંગતિ, ધર્મશાસ્ત્રોનું વાચન અને તત્ત્વમનન એ ત્રિપુટીનો અહર્નિશ સમાગમ રાખવામાં આવે તો, ગમે તેવા વિષમ કાળમાં પણ મનુષ્યો પોતાની જિંદગીને પવિત્ર બનાવી શકે છે ૬૭

મનુષ્યજન્મની સાર્થકતા બે વસ્તુઓ ઉપર આધાર રાખે છે તે બે વસ્તુઓ–બુદ્ધિ અને કર્ત્તવ્યપાલન છે બુદ્ધિથી કર્ત્તવ્યોની શોધ કરવામાં આવે છે, કેમકે બુદ્ધિના અજમાવ્યા વગર કર્ત્તવ્યો પર પ્રકાશ પડતો નથી અને કર્ત્તવ્યો સમજ્યા વગર કર્ત્તવ્યપાલન બની શકતું નથી ૬૮

પ્રાણીઓના મનરૂપી ગાઢા વનમાં શુભ તથા અશુભરૂપી મોટા કાંઠાઓવાળી વાસનારૂપ નદી સર્વદા પ્રબળ વેગથી ચાલી જાય છે ૬૯

વાસનાથી ઘેરાયેલું ચિત્ત સંસારમાં રહેલું છે, અને તે જ જો વાસનાઓથી રહિત થાય તો જીવનમુક્ત કહેવાય છે ૭૦

જે દેહાભિમાનરૂપી અહંકાર છે, તેજ અનંત જન્મોરૂપી વૃક્ષોનો કાંટો છે, કે જે વૃક્ષોની 'આ મારું, આ મારું' એવા પ્રકારની મમતાઓ-રૂપ હજારો શાખાઓ ફેલાયેલી છે ૭૧

દરિદ્ર મનુષ્ય જેમ ધનવાનને ત્યાં રહેલું સુવર્ણ જુએ તથા સ્પર્શ કરે તો પણ તે ભાગ્યહીનને તે દ્રવ્યની પ્રાપ્તિ થઇ શકતી નથી, તેમ સચ્ચિદાનંદ સ્વરૂપવાળા આત્માનું શ્રવણ તથા મનન કર્યા છતાં પણ વૈરાગ્યરૂપ ભાગ્ય વિના વિષયી જનોને તે આત્માની પ્રાપ્તિ થઇ શકતી નથી ૭૨

ઈશ્વર આ લોકમાં કોઇના પણ કર્ત્તાપણાને અથવા કર્મોને સરજતો નથી, તેમજ કર્મના ફળોના સંયોગને પણ ઉત્પન્ન કરતો નથી માત્ર મનુષ્યો સ્વભાવ-પ્રકૃતિથી જ શુભાશુભ કર્મો કરે છે અને તેના ફળને ભોગવે છે ૭૨

સંયમના નિર્વાહ માટે કામ લાગતા વસ્ત્રપાત્રાદિકને 'ઉપકરણ' કહેવામાં આવે છે, અને જે નકામા મમતાબુદ્ધિથી એકઠા કરેલા હોય તેવા ઉપકરણો 'અધિકરણ' કહેવાય છે. ગુણનિષ્પન્ન ગીતાર્થ અધિપતિ સિવાય અન્ય વ્યક્તિઓ શાસ્ત્રમાં ગણાવેલા ઉપકરણથી અધિક રાખવા એ પણ પરિગ્રહ છે ૭૪

શાસ્ત્રનો આદેશ દૂર કરી ઉત્સર્ગ અપવાદના નિમિત્ત વગર વધારે વસ્ત્રપાત્રાદિ રાખવા એ પણ સંસાર વધારનાર જ છે ૭૫

કોઈ પણ વસ્તુ ઉપર ધર્મને નામે પણ હૃદયમાં મારાપણાની બુદ્ધિનો ત્યાગ થશે નહિ ત્યાં સુધી તમે પરિગ્રહથી મુક્ત છો એમ કહી શકાશે નહિ ૭૬

ધર્મને નિમિત્તે કરવામાં આવતો પરિગ્રહ તો જરા પણ ખોટો છે, એમ કેટલીક વાર વિચાર કર્યા વગર સમજવામાં પણ આવતું નથી, છતાં પણ યતિજીવનરૂપ વહાણમાં એ બહારથી સુંદર દેખાતા પરિગ્રહરૂપ સુવર્ણના અતિ ભાર

ભરવામાં આવે તો ચારિત્રનૌકા સંસારસમુદ્રમાં નાશ પામે છે અને એનો આશ્રય કરનાર મૂઢ જીવ પણ ડૂબે છે. ૭૭

નિવૃત્તિનું ખરું સ્વરૂપ ધ્યાનમાં હોય તો જ ચિંતવનમાં પણ કરવું, કરાવવું, અનુમોદવું નહીં એ સાવદ્યનો ત્યાગ થઈ શકે છે. ૭૮

મમત્વ અને મહત્ત્વને અંગે સંઘ માટે પણ થતું સાવદ્ય ચિંતવન આત્મરૂપ ઉદરમાં નાંખવાથી સંયમપ્રાણને હરી લે છે. ૭૯

જો શાસ્ત્રના દરેક વચન સુપરિણામે પરિણમવામાં ન આવે તો તે શાસ્ત્ર શસ્ત્રરૂપે પરિણામ પામીને પ્રાણીને પોતામાં ગુણીપણું મનાવી અને બીજા ગુણીઓમાં અવગુણીપણું મનાવી તેઓની અવજ્ઞા અને પોતાના ઉત્કર્ષદ્વારા અનંત કાળચક્ર સુધી સંસારમાં રઝળાવે છે. ૮૦

સ્વગચ્છ કે પરગચ્છમાં સંવિજ્ઞ (તીવ્ર વૈરાગ્યવંત ભવભીરુ બહુશ્રુત ગીતાર્થ) મુનિજનો હોય તેમનો ગુણાનુરાગ કરવા મત્સર કે ગચ્છ-મમત્વભાવથી તું ચૂકીશ નહિ. ૮૧

ગુણાનુરાગીને આ મારા ગુરુ અને મારા ગચ્છના એ વિચાર હોય નહિ. વેષ માન્ય છે. અવગુણો ન માલુમ પડે ત્યાં સુધી દૂરથી સામાન્ય રીતે નમન કરવા યોગ્ય છે; પણ પૂજા તો ગુણની જ છે અને અંતર રાગ પણ તે પરજ હોવો જોઇએ અને ગુરુ થવા યોગ્ય સાધુને તો આ મારા શ્રાવક છે એવી વૃત્તિ સ્વાર્થ સાધવાની બુદ્ધિએ ન જ હોવી જોઈએ. ૮૨.

અનંતજ્ઞાનીઓએ નિયત કરેલા વેષની સાથે સમ્યગ્દર્શનાદિ ગુણો પણ જોઇએ. તે સિવાયનો સાધુ એ તાત્ત્વિક દૃષ્ટિએ સાધુ નથી; માટે કેવળ વેષધારીને જોઇને પણ મૂંઝાવાનું નથી. ૮૩.

જેમ જગતમાં–વ્યવહારમાં શુદ્ધ ચાંદી અને મહોર સાચી હોય તો તે નાણું ચાલે અન્યથા નહિ, તેમ અહીં પણ–શ્રી જૈન શાસનના વ્યવહારમાં ગુણ અને વેષ એ ઉભય હોય તે તે વંદનીય–પૂજનીય માન્યો છે. ૮૪.

ગુણ પૂજનીય છે, પણ વેષ નહિ એમ માની વેષને ઉડાવનારા અગર તો ભગવાન શ્રી મહાવીરદેવનો વેષ પૂજ્ય છે. એમ માની કેવળ વેષમાં જ મૂંઝાઈ જનારા શ્રી જૈન શાસનના મર્મને સમજ્યા નથી. ગુણની પરીક્ષા બુધ જનો જ કરી શકે છે. ૮૫

જ્ઞાની મહાપુરુષો ત્યાં સુધી ફરમાવે છે કે જેમ વિષ્ટામાં પડેલી ચંપકમાલા મસ્તકે ધારણ કરવા લાયક નથી, તેમ પતિતોના સ્થાનમાં રહેલ સુવિહિત મહાત્માઓ પણ પૂજ્ય નથી. ૮૬

ઉત્તમ પુરુષ જેવું જેવું આચરણ કરે છે તે પ્રમાણે જ બીજા પ્રાકૃત જનો પણ વર્તે છે, અને તે સાધુપુરુષ જે વસ્તુને પ્રમાણ માને છે તેને જ સામાન્ય લોકો અનુસરે છે; જેથી ધર્માધિકારી ઉત્તમ પુરુષોએ પોતાના આચાર આદિમાં જરા પણ ક્ષતિ ન આવવા દેવી જોઇએ. ૮૭ (ચાલુ)

સ્વસ્થ–અસ્વસ્થતાનું સુખ.

સ્વસ્થપણાના સુખનો અંશ પણ એટલો બધો કિંમતી છે કે જેની પાસે ત્રણ લોકના રાજ્યનું સુખ પણ તુલનામાં આવી શકતું નથી, કેમકે પ્રથમનું સુખ–મનની સ્વસ્થતાનું સુખ અવિનાશી છે, ત્યારે બીજું વિષયાદિકથી થતું સુખ વિનાશી અને કર્મનો તીવ્ર બંધ કરાવનાર છે. પહેલું સુખ સંસારમાંથી મુક્ત કરાવનાર છે, ત્યારે બીજું સુખ સંસારમાં પરિભ્રમણ કરાવનાર છે. ઇત્યાદિ અનેક પ્રકારે તે બન્ને પ્રકારના સુખમાં અત્યંત તફાવત છે.

શ્રી સિદ્ધસ્તોત્ર

રચનાર અને વિવેચક
ડૉ. ભગવાનદાસ મનઃસુખભાઈ મહેતા, એમ બી. બી. એસ

(ગતાંક પૃષ્ઠ ૨૪૬ થી શરુ)

તે નિર્વાણ માટે દૃષ્ટાંત આપે છે —

વસંતતિલકા વૃત્ત—

જ્યુ અગ્નિ ઇંધન ખુટયે સ્વયમેવ શામે, જ્યુ દીપ તેલ ખૂંટતા નિરવાણ પામે,
નિર્વાણ કર્મ વિણુ પ્રાપ્ત જ તે પ્રકારે, તે સિદ્ધના ચરણ હો શરણ અમારે ૧૬

શબ્દાર્થ —જેમ અગ્નિ ઇંધન (બળતણ) ખૂટતા પોતાની મેળે જ શમાઈ જાય છે, જેમ દીપક તેલ ખૂટતા નિર્વાણ પામે છે-બુઝાઇ જાય છે, તેમ કર્મ ખૂટતા જે નિર્વાણ પામ્યા છે,-તે સિદ્ધના ચરણનુ અમને શરણ હો !

વિવેચન —

અગ્નિ ત્યા સુધી બળ્યા કરે કે જ્યા સુધી ઇંધન-બળતણ હોય પણ બધુ ય બળતણ બળી ગયા પછી તો તે એની મેળે જ શમી જાય છે-ઠરી જાય છે, ભસ્માવશેષ રહે છે તેમ જ્યા લગી કર્મરૂપી કાષ્ઠ હોમાયા કરે છે, ત્યા લગી સંસાર અગ્નિ પ્રજ્વલિત રહ્યા કરે છે, પણ કર્મકાષ્ઠની હોળી કરી, તેને ભસ્માવશેષ કરવામા આવતા તત્કાળ સંસાર-અગ્નિ ઠરી જાય છે-શમી જાય છે નિર્વાણ પામે છે, એટલે સકલ કર્મ મુક્તિરૂપ નિર્વાણની પ્રાપ્તિ થાય છે ભગવાને સકલ કર્મની હોળી કરી આ નિર્વાણની પ્રાપ્તિ સાધી છે

" શુકલ ધ્યાન હોરી કી જ્વાલા, જાલે કર્મ કઠોર રે-નિજ સુખ કે સધૈયા,
શેષ પ્રકૃતિ દલ ક્ષીરણ નિર્જરા, ભસ્મખેલ અતિ જોર રે-નિજ સુખ કે સધૈયા "
" અષ્ટકર્મ વન દાહ કે, પ્રગટિ અન્વય ઋદ્ધિ " —શ્રી દેવચંદ્રજી

સર્વથા બીજ બળી ગયા પછી જેમ અંકુરો ફૂટતા નથી, તેમ કર્મ-બીજ બળી ગયા પછી ભવ-અંકુર ફૂટતો નથી

" दग्धे बीजे यथात्यंत प्रादुर्भवति नांकुर:, कर्मबीजे तथा दग्धे न रोहति भवांकुर: ॥ "
—શ્રી હરિભદ્રાચાર્યજીકૃત શાસ્ત્રવાર્તા સમુચ્ચય.

તે જ પ્રમાણે જ્યાં સુધી તેલ હોય છે, ત્યા સુધી દીવો બળ્યા કરે છે, તેલ ખૂટી જતા તે એની મેળે હોલવાઇ જાય છે-નિર્વાણ પામે છે, તેમ જ્યા સુધી કર્મરૂપ તેલ ચાલે છે ત્યા સુધી સંસાર-દીપક બળ્યા કરે છે, અને નવા પુદ્ગલકર્મરૂપ તેલનો ક્ષેપ વર્જીને જૂનુ કર્મ-તેલ નિઃશેષ થાય છે ત્યારે સંસારનો દીવો આપોઆપ બુઝાઇ જાય છે-નિર્વાણ પામે છે આમ ભગવાન સિદ્ધ નિર્વાણને પામ્યા છે

" પુદ્ગલ તેલ ન ખેપ, શુદ્ધ દશા જે નવિ દહે હો લાલ "
—શ્રી. યશોવિજયજી

" तत्र द्रागेव भगवानयोगाद्योगसत्तमात्, भवव्याधिक्षयं कृत्वा निर्वाणं लभते परम् ॥ "

—શ્રી. હરિભદ્રાચાર્યજીકૃત શ્રી યોગદષ્ટિ સમુચ્ચય.

એવા તે નિર્વાણપ્રાપ્ત શ્રી સિદ્ધ ભગવાનના ચરણનું અમને શરણ હો !

હવે આ નિર્વાણપ્રાપ્તિ કયા ક્રમે થઇ તેનો સંક્ષિપ્ત ઉલ્લેખ સિંહાવલોકન ન્યાયે કરતાં સ્તોત્રકાર કહે છેઃ—

સમ્યક્ત્વ જ્ઞાન ચરિતે યુત જે થઇને, ને દ્વાર આશ્રવ તણા સહુ સંવરીને;
રોધે નવા પ્રથમ કર્મ રૂડા પ્રકારે, તે સિદ્ધના ચરણ હો શરણું અમારે ! ૧૭

શબ્દાર્થઃ—સમ્યગ્ દર્શન–જ્ઞાન–ચારિત્રથી યુક્ત થઇ, જે આશ્રવના બધા દ્વાર સંવરીને (બંધ કરીને) પ્રથમ તો નવાં કર્મને સમ્યક્ પ્રકારે રોધી દે છે,–તે સિદ્ધના ચરણ અમને શરણરૂપ હો !

વિવેચન—

નિર્વાણપ્રાપ્તિરૂપ પરમયોગની પ્રાપ્તિ પણ, નાના પ્રકારની મોક્ષસાધક યોગ પ્રક્રિયામાંથી–યોગ સાધનામાંથી સફળપણે ઉત્તીર્ણ થયા પછી થાય છે. **મોક્ષ સાથે યોજનાર યોગરૂપ** મુખ્ય સાધન ત્રણ છેઃ સમ્યગ્દર્શન, સમ્યગ્જ્ઞાન, સમ્યક્ચારિત્ર. દેહાદિથી આત્મા સર્વથા ભિન્ન છે, ઉપયોગવંત અને અવિનાશી છે, એવું જે સદ્ગુરુ ઉપદેશથી યથાસ્થિત જ્ઞાન થવું તે **સમ્યગ્જ્ઞાન** છે; તથા પ્રકારે જે જ્ઞાનથી જાણ્યું તેની સમ્યક્ પ્રતીતિ ઊપજવી તેનું નામ **સમ્યગ્દર્શન** અથવા સમકિત છે; અને જ્ઞાનદર્શને કરી જેવું શુદ્ધ આત્મસ્વરૂપ જાણ્યું–પ્રતીત્યું, તેવો સર્વથી ભિન્ન–અસંગ સ્થિર આત્મસ્વભાવ ઊપજવો તે **સમ્યક્ચારિત્ર** છે. **પરમ સમર્થ તત્ત્વજ્ઞ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી** કહે છેઃ—

" છે દેહાદિથી ભિન્ન આતમા રે, ઉપયોગી સદા અવિનાશ...મૂળ મારગ સાંભળો જિનનો રે.
એમ જાણે સદ્ગુરુ ઉપદેશથી રે, કહ્યું **જ્ઞાન** તેનું નામ ખાસ...મૂળ મારગ૦
જે જ્ઞાને કરીને જાણિયું રે, તેની વર્તે છે શુદ્ધ પ્રતીત...મૂળ મારગ૦
કહ્યું ભગવંતે **દર્શન** તેહને રે, જેનું બીજું નામ સમકિત...મૂળ મારગ૦
જેમ આવી પ્રતીતિ જીવની રે, જાણ્યો સર્વથી ભિન્ન અસંગ...મૂળ મારગ૦
એવો સ્થિર સ્વભાવ જે ઊપજે રે, નામ **ચારિત્ર** તે અણલિંગ...મૂળ મારગ૦ "

—શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર.

" જીવાદિક છ દ્રવ્ય જેવા છે તેવા સદ્દહવા તે સમકિત, અને છ દ્રવ્ય જેવા છે તેવા ગુણપર્યાય સહિત જાણે તે જ્ઞાન જાણવું. તે છ દ્રવ્ય જાણીને અજીવને છાંડે અને જીવના સ્વગુણમાં સ્થિર થઇને રમે તે ચારિત્ર કહીએ. એ જ્ઞાનદર્શનચારિત્ર શુદ્ધ રત્નત્રયી તે મોક્ષનો માર્ગ છે. માટે એ જ્ઞાનદર્શનચારિત્રનો ઘણો યત્ન કરવો. એ રત્નત્રયી પામીને પ્રમાદ કરવો નહીં. "

—શ્રી. દેવચંદ્રજીકૃત આગમસાર.

"निच्छयमग्गो मुक्खो ववहारो पुण कारणो वुत्तो, पढमो संवररूवो आसवहेऊ तओ बीओ ॥"

અર્થાત્—નિશ્ચયમાર્ગ મુખ્ય છે, વ્યવહારમાર્ગ તેના કારણરૂપ કહ્યો છે; પ્રથમ નિશ્ચયમાર્ગ સંવરરૂપ છે, બીજો વ્યવહારમાર્ગ આશ્રવહેતુ છે. (ચાલુ)

अनन्तधर्मात्मकम् वस्तु

લેખક રા. રા. જીવરાજભાઈ ઓધવજી દોશી, બી એ, એલએલ બી.

જૈન દર્શન વસ્તુ (reality)ને અનંત ધર્માત્મક—અનંત ધર્મવાળી માને છે. જ્ઞાન મેળવવાના જે જે સાધનો—પ્રમાણો છે, તે સાધનોથી વસ્તુમાં અનંત ધર્મો ભાસે છે. પ્રમાણો સિદ્ધાંતમાં બે પ્રકારના બતાવ્યા છે: પ્રત્યક્ષ અને પરોક્ષ. ઇંદ્રિયો અને મનની મદદ વગર આત્મિક શક્તિથી પદાર્થનું જે જ્ઞાન થાય છે, તેને સિદ્ધાંતમાં પ્રત્યક્ષ જ્ઞાન કહેવામાં આવે છે, અને ઇંદ્રિયો અને મનદ્વારા જે જ્ઞાન થાય છે તેને પરોક્ષ જ્ઞાન કહે છે. સામાન્ય વ્યવહારમાં આપણે જેને પ્રત્યક્ષ જ્ઞાન કહીએ છીએ તેને સિદ્ધાંતમાં પરોક્ષ જ્ઞાન કહ્યું છે, કારણ તે જ્ઞાનમાં પરની એટલે ઇંદ્રિયો અને મનની અપેક્ષા રહે છે. કેવળજ્ઞાન સર્વોત્કૃષ્ટ જ્ઞાન છે. કેવળજ્ઞાન કોઇ પણ પ્રકારના આવરણ વિનાનું હોવાથી તેમાં વસ્તુ તેના તાત્ત્વિક સ્વરૂપમાં ભાસે છે. છદ્મસ્થજ્ઞાનમાં વસ્તુના અમુક અંશનું જ જ્ઞાન થાય છે. કેવળજ્ઞાનમાં વસ્તુ અનંત ધર્મોવાળી ભાસે છે, એટલે કેવળજ્ઞાની ભગવાન વસ્તુને અનંત ધર્માત્મક પ્રતિપાદન કરે છે. આપણને પણ બુદ્ધિદ્વારા વિચાર કરતાં વસ્તુમાં અનંત ધર્મો હોવાની પ્રતીતિ થાય છે. અનંત ધર્મો વસ્તુમાં કેવી રીતે ઘટી શકે તેનો વિચાર કરીએ.

દરેક પદાર્થમાં બે પ્રકારના ધર્મો જોવામાં આવે છે: એક ભાવાત્મક (positive) અને બીજા અભાવાત્મક (negative). જે ધર્મોથી પદાર્થનું સ્વત્વ ઘડાય છે, તે તેનો ભાવાત્મક ધર્મ છે. જે ધર્મોથી પદાર્થ બીજા પદાર્થોથી જુદો પડે છે તે તેનો અભાવાત્મક ધર્મ છે. આ હકીકત સમજવાને એક દૃષ્ટાંત લઇએ. એક હેમચંદ નામના માણસની વિવક્ષા કરતાં, હેમચંદ એક માણસ છે, જ્ઞાતે વાણિયો છે, ધર્મે જૈન છે, કાઠિયાવાડનો રહીશ છે, વાને ઊજળો છે, કદમાં ટૂંકો છે, વજનમાં ભારે છે, શરીરે સશક્ત છે, સંપૂર્ણ ઇંદ્રિયોવાળો છે, સારું ભણેલો છે, કાપડનો વેપારી છે, ધંધામાં પ્રમાણિક છે, ધર્મમાં આસ્થાવાળો છે, સ્વભાવે ઉદાર છે વગેરે અનેક ગુણો હેમચંદમાં દેખાય છે, તે તેના ભાવાત્મક ગુણો છે. તે ગુણોથી હેમચંદનું સ્વત્વ ઘડાયું છે. આ ધર્મોની વિવક્ષા કરવાની સાથે જ કયા કયા ધર્મોથી તે બીજી વસ્તુઓથી જુદો પડે છે તે બુદ્ધિમાં તરી આવે છે. હેમચંદ એક દેવ કે પશુ નથી, બ્રાહ્મણ કે ક્ષત્રિય નથી, વૈષ્ણવ કે શૈવ નથી, ગુજરાત કે માળવાનો રહીશ નથી, વાને કાળો નથી, કદમાં ઊંચો નથી, વજનમાં હલકો નથી, શરીરે અશક્ત નથી, ઇંદ્રિયોમાં ખોડવાળો નથી, અભણ નથી, અનાજનો વેપારી નથી, ધંધામાં કપટી નથી, ધર્મમાં આસ્થા વિનાનો નથી, સ્વભાવે કંજૂસ નથી વગેરે અનેક ગુણોનો તેનામાં અભાવ છે. એટલે જે જે અન્ય ગુણવાળો તે નથી, તે તેના અભાવાત્મક ગુણો છે. હેમચંદ વિષે સંપૂર્ણ માહિતી મેળવવા માટે તેનામાં જે જે ગુણો છે તે અને જે જે ગુણો નથી તે બધા જાણવા જોઇએ. અને જગતમાં જેટલા પદાર્થો છે તે દરેક પદાર્થથી હેમચંદને જુદો પાડવાનો રહે છે, એટલે ભાવ ગુણોથી અભાવ ગુણો ઘણી મોટી સંખ્યાવાળા હોય છે. અર્થાત્ સ્વપર્યાયથી પરપર્યાયો ઘણી મોટી સંખ્યાવાળા છે, એટલે કોઇ એક પદાર્થ પ્રથમ દર્શને આપણને અમુક ગુણોવાળો જણાય છે, તે પદા-

અહિંસાની અદ્‌ભુત શક્તિ

[૧૦]

રાજપુત્ર પણ કેદી !

લેખક: **મોહનલાલ દીપચંદ ચોકસી.**

(ગતાંક પૃષ્ઠ ૨૫૧ થી શરૂ)

સત્યાગ્રહની અસર થયા સિવાય રહેતી જ નથી. કોઇ પણ જાતના પ્રતિકાર વિના સિદ્ધાંતના રક્ષણ અર્થે જરા પણ ગુસ્સો આણ્યા સિવાય નિડરતાથી શાંતિપૂર્વક દેહનું સમર્પણ કરવું એ સર્વોત્કૃષ્ટ કાર્ય છે. 'અહિંસા પરમો ધર્મ:' પોકારી પાંચ તરૂણો તુરંગના કેદી બન્યા ! પુરોહિત માણિક્યદેવ જો કે ઉપરથી જાણે પોતાનું વર્તન વિજયી સરદાર જેવું દાખવતો હતો, છતાં એના મનમાં એક અનોખા ચિંતાનો ઉદ્‌ભવ તો થઇ ચૂકયો હતો જ. આ વેળા નવરાત્રિ મહોત્સવ સાંગોપાંગ પાર ઊતરશે કે કેમ? એ પ્રશ્ને એને પણ મૂંઝવણમાં નાંખ્યો હતો.

બીજી તરફ નજરકેદીનું જીવન ગાળી રહેલી મૃગાવતી પણ આ સમાચાર સાંભળી ધ્રૂજી ઊઠી હતી. તેણીને અન્ય કંઈ માર્ગ ન જણાતા આખરે એક વાત સ્ફુરી અને આ હકીકત મહેન્દ્રકુમારને

ર્થની તાત્ત્વિક સમીક્ષા કરતાં, તેના સ્વ અને પર પર્યાયનો વિચાર કરતાં, તે પદાર્થ એક ફક્ત સાદો જણાતો નથી; પણ અસંખ્યાત ગુણોવાળો જોવામાં આવે છે. આ વિવક્ષામાં જ્યારે પ્રસ્તુત પદાર્થના જુદા જુદા ક્ષેત્ર અને જુદા જુદા સમયને આશ્રિને થતાં જુદા જુદા પર્યાયોનો વિચાર ઉમેરવામાં આવે છે ત્યારે તે પદાર્થ અનંતધર્માત્મક બને છે. વર્તમાનકાળનો હેમચંદ ભૂતકાળના હેમચંદથી તેમજ ભવિષ્યકાળના હેમચંદથી જુદા પર્યાયવાળો છે. વસ્તુના પર્યાય સમયે સમયે બદલાય છે. એક વસ્તુના ભૂત, વર્તમાન અને ભવિષ્યના પર્યાયો જોવામાં આવે તો અનંત પર્યાયોવાળો તે બને છે; કારણ સમયો અનંત છે. એટલે કાળવૃત્તિને આશ્રિને એક પદાર્થ અનંત પર્યાયવાળો બને છે. તે પ્રમાણે ક્ષેત્રકૃત પર્યાયો પણ વિચારવાના રહે છે. ટૂંકામાં એક વસ્તુનું પૃથક્કરણ (analysis) કરતાં, તે પ્રથમ દૃષ્ટિએ અમુક જ ગુણોવાળી એક સાદી વસ્તુ જણાય છે તેવી નીકળતી નથી, પણ અનેક ગુણોથી મિશ્રિત એક complex વસ્તુ નીકળે છે, અને તાત્ત્વિક દૃષ્ટિએ સંપૂર્ણ પૃથક્કરણ કરતાં તેમાં અનંત ધર્મો હોવાની સાબિતી થાય છે. કેવળજ્ઞાનમાં વસ્તુ અનંત ધર્મોવાળી સ્વત: ભાસે છે, માટે જૈન દર્શનમાં અનંતધર્માત્મક વસ્તુ પ્રતિપાદન કરેલ છે. શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે જે એકને સંપૂર્ણ જાણે છે તે સર્વને જાણે છે. એટલે એકને સંપૂર્ણ જાણવા માટે જેમ તે વસ્તુના સર્વ પર્યાયો જાણવા પડે છે તેમ તે વસ્તુમાં અભાવરૂપે રહેલ પરપર્યાયોને પણ સંપૂર્ણ જાણવાના રહે છે, અર્થાત્ એક વસ્તુના સંપૂર્ણ જ્ઞાનમાં સર્વ વસ્તુનું સંપૂર્ણ જ્ઞાન થઇ જાય છે. કેવળજ્ઞાનમાં અનંતધર્માત્મક એક અખંડ વસ્તુ ભાસે છે.

વસ્તુ અનંતધર્માત્મક હોવાથી તેમાં પરસ્પર વિરોધી ધર્મોનો પણ સમાવેશ થાય છે. પરસ્પર વિરોધી ધર્મો એક વસ્તુમાં કેવી રીતે ઘટી શકે તે યુક્તિપુર:સર (logically) સમજાવનાર અનેકાંતવાદ-સ્યાદ્‌વાદ છે. અનેકાંતવાદનું દિગ્દર્શન બીજા લેખમાં કરવામાં આવશે.

જણાવવી એમ નક્કી કરી, પત્રમા લખી, દાસીદ્વારા એ પત્ર ગુપ્ત રીતે મહેન્દ્રકુમારને ચપા રવાના કર્યો રાજપુત્ર શુ જવાબ આપે છે તેની ગઢ આતુર નયને તે જોઇ રહી દિવસ પર દિવસ વીત્યા છતા આશા ન ફળી !

છઠ્ઠા દિવસે પણ આરતિની પૂર્ણાહૂતિ થતા જ 'અહિંસા પરમો ધર્મ ' નો ઘોષ થયો પુરોહિતે યાત્રીવર્ગમા હાકલ કરી છતા આ રીતે નિર્દોષ યુવાનો ને કેદખાનામા હડસેલી દેવાતા નિરખી ઘણાના મનમા આ સવાલે જિજ્ઞાસા પ્રગટાવી હતી કટલાકને વિચાર કરતા બનાવી દીધા હતા કે તરુણની વાતમા ખોટુ શુ છે ? કાળીમાતા મૂગા પશુઓનો ભોગ શા સારુ માગે ? એટલે પહેલાની માફક કોઇ પકડવા આગળ ન આવ્યુ ત્રણચાર વાર હાકોટા પાડ્યા અને માતા કોપાયમાન થશે એવો ભય દર્શાવ્યો ત્યારે માડ બે ત્રણ ભક્ત આગળ આવ્યા અને પેલા યુવાનને પકડી લીધો એને પણ સિપાઇઓને સોંપી કારાગૃહનો અતિથિ બનાવાયો આજના દિવસની યાત્રીગણની વિચિત્ર વલણ નિહાળી માણિક્યદેવે જનસમાજની વલણ જાણવા–વાતાવરણમા કેવી હવા પ્રસરી રહી છે એ સમજવા–પોતાના ગુપ્ત દૂતોને રવાના કર્યા.

સધ્યાકાળ થતા જ એમાંના એકે આવી ' મૃગાવતી ' ના નામનો એક પત્ર લાવી, પુરોહિતના હાથમા મૂક્યો એ ઉઘાડી વાચતા જ એને અગે ઝાળ ઊઠી એકદમ ગુસ્સો ઊભરી આવ્યો ! અસ્ફુટ સ્વરે બોલી ઊઠયો

'યાદ રાખ, રાજકુવરી ! તુ મહેન્દ્રની મદદ માગે છે ! આ પુરોહિત સામે કાવત્રુ રચે છે, પણ મને ઓળખતી નથી ! આ માણિક્યદેવ કોઇનો પણ પગભર સહી શકે તેમ નથી એના માર્ગમા આવનાર હરકોઇનુ એ નિકદન કાઢી નાખતા લેશ માત્ર વિલબ નહીં કરે !' એકદમ નરસિંહના નામની બૂમ પાડી અને તરત જ નરસિંહ આવી, કરજોડી ઊભો રહ્યો.

પુરોહિતે એના કાનમા કઇ કહ્યુ, એ સાભળતા એનો ચહેરો એકદમ ભયભીત થઇ ગયો–ઘડીભર એ થભી ગયો ! આજ્ઞા સાભળી આભો બન્યો ! તરત જ અધિકારસૂચક સ્વર સભળાયો

' વિચાર શુ કરે છે ? આજ્ઞાનો અમલ એ જ તારો ધર્મ ! અન્ય વિચાર કેવો !

નરસિહ ' પણ, માલિક ! આ ભયકર કાર્ય !

માણિક્યદેવ ' આજ્ઞા એટલે આજ્ઞા જ એ માટે અપીલે નહીં અને વિનતી પણ નહીં જ આજ્ઞા બજાવી આવ !' નરસિહ તરત જ ત્યાથી પસાર થઈ ગયો

રાજની પદ્મનાભ નવલોહિયા તરુણોને બદીખાનામા ધકેલતો હતો અને કાલીમાતા પ્રત્યે તેમજ પુરોહિત પ્રત્યે ભક્તિ દાખવતો હતો, છતા એના હૃદયમા ' આ ઠીક નથી થતુ ' એવો ઊડેથી ધ્વનિ ઊઠી રહ્યો હતો કેવળ 'અહિંસા પરમો ધર્મ ' પોકારનાર નિર્દોષ વ્યક્તિઓને કારાગૃહમા સત્તાના જોરે મોકલી દેવા એમા ન્યાય તોલન નહોતુ એ સમજતો અને તેથી જ ચિતાગ્રસ્ત રહેતો ચરદ્વારા રોજના બનાવે સક્ષોભ પ્રગટાવ્યો છે એવા સમાચાર માણિક્યદેવે જાણ્યા ત્યારથી એ પણ મુખ વાઘતુ રાખ્યા છતા અદરથી શિયાળવૃત્તિનો ભોગ બની રહ્યો હતો આ વેળા પોતાનો કિલ્લો ધરાશાયી થવાના ભણકારા એને વાગી રહ્યા હતા

સાત યુવકો તુરગના મહેમાન થઇ ચૂકયા આજે આઠમો દિવસ હતો આરતી પૂર્ણ થવા આવી પુરોહિતનુ મન માતાની ભકિત કરતા હમણા જ યુવક આવશે, એવા વિચારમા લીન બન્યુ ત્યા તો ' અહિંસા પરમો ધર્મ 'નો નાદ થયો બોલનાર યુવકની શાંત પ્રકૃતિએ હાજર રહેલ યાત્રિકોના હૃદય આકર્ષ્યા અહર્નિશ કોપનો ભોગ બની કારાગૃહના કમાડ ઠોકતા યુવકના ચહેરા પર જરા સરખી ક્રોધની નિશાની નહોતી કે ગુસ્સાની રેખા સરખી પણ નહોતી, એથી યાત્રાળુના અતર દ્રવીભૂત થયા હતા, એમા

આજના તરુણની મુદ્રાએ ઉમેરો કર્યો. તેઓ પણ ' અહિંસા પરમો ધર્મઃ ' પોકારી ઊઠ્યા.

આ દૃશ્ય જોતાં જ પુરોહિતનો ગુસ્સો હદ ઓળંગી ગયો. તાડૂકીને બોલ્યોઃ 'મૂર્ખ લોકો ! માતા કોપાયમાન થશે ! તમો શું વદી રહ્યાં છો ? વિચાર તો કરો !' અને તરત જ હાથમાંની આરતી યુવકના મોં પર ફેંકી. એથી યુવકના કપાળમાંથી એકદમ લોહી નીકળવા માંડ્યું, અને તે બેશુદ્ધ બની જમીન પર પડ્યો ! લોકોના અંતર ધવાયા. એમાં દયાનાં અંકુર ઊઠ્યા અને એની આસપાસ ફરી વળી શુદ્ધિમાં આણવાના ઉપચાર કરવા મંડી પડયા. પણ પુરોહિતની આજ્ઞા થતાં રાજના સિપાઇઓ એવી હાલતમાં એને ઊંચકી ગયા અને તુરંગમાં મૂકી આવ્યા.

દરબારમાં પ્રવેશતાં જ્યારે આ દેખાવ રાજા પદ્મનાભની નજરે ચઢ્યો અને એ સંબંધી વ્યતિકર જાણ્યો ત્યારે પુરોહિતના આ રાક્ષસી કૃત્યથી એને દુઃખ થયું; પણ શું કરવું તેની કંઇ સમજ પડી નહીં. માતાના કોપના નામે એનું હૃદય ભયભીત બની ગયું હતું. તેણે જખમી તરુણ માટે વૈદ્યને તેડાવ્યો. અંતઃપુરમાં આ ખબર પહોંચતાં જ મૃગાવતી તુરંગમાં એ કેદી પાસે દોડી ગઇ અને તેણે કેદીના ઉપચારની વ્યવસ્થા બરાબર થાય તેવી ગોઠવણ કરી.

હવે એક જ દિવસ બાકી રહ્યો. દશેરાને દિવસે તો મોટી બલિપૂજા થવાની. જેમ પુરોહિત એ દહાડે પશુબલિ ધરવામાં નિશ્ચયી હતો તેમ મહારાજ અમરકીર્તિ પણ પોતાના દેહનું સમર્પણ કરી એ હિંસા બંધ કરાવવાના નિશ્ચયમાં અડગ હતા. મલ્લિપુરની પ્રજામાં–યાત્રાળુના વિશાળ સમુદાયમાં–આ વિષયે ખાસ મહત્ત્વ ધારણ કર્યું હતું. ઘણાનાં દિલમાં અવનવું થવાના ભણકારા વાગી રહ્યાં હતાં. કેટલાક તો ખરેખર ગમગીન બની ગયા હતા.

નવમા દિવસની પૂજા વખતે હાજરી સવિશેષ હતી; છતાં કોઇના મોં પર પહેલાં જેવો ઉત્સાહ નહોતો. આજે કોણ આવશે ! એ ચિંતાએ સૌના અંતર ઘેર્યાં હતાં. શું થશે એ વિચારે સૌ વ્યાકુળ બન્યા હતા. આરતી કરતા અહર્નિશ થતાં ધ્વનિ તરફ તેઓનું ધ્યાન હતું. બન્યું પણ તેમજ ! એક તેજસ્વી મુખારવિંદવાળા યુવકે દરવાજામાં પ્રવેશ કરી ' અહિંસા પરમો ધર્મઃ 'ની જય બોલાવી. લોકોએ ઉત્સાહપૂર્વક એ ઝીલી; તરુણે મોટા સ્વરે બોલવા માંડ્યુંઃ ધર્મબાંધવો ! આજની રાત વીતતાં જ કાળનો છેલ્લો દિવસ ઊગશે. હજારો મૂંગા પશુઓનો સર્વનાશ થશે ! મહાન અધર્મ થશે ! હજુ વિચાર કરો તો એ ભયંકર કાર્ય અટકી શકે. આ ઘોર હિંસા કેવળ દેવીના નામ પર માંસપિપાસુ ભક્તોએ ચલાવી છે. કોઇ દિ' માતાએ સ્વમુખે બલિની માગણી કરી છે ખરી ? આચાર્ય અમરકીર્તિ આ હિંસા બંધ કરવા આજ આઠ દિવસથી ઉપવાસી છે. એ માટે મારી પહેલાં આઠ યુવકોએ પોતાના જીવન હોમી દીધા છે. એ મહાસાધુ પોતાનું જીવન હોડમાં મૂકી આ ઘોર હિંસા અટકાવવા માંગે છે. એ બંધ નહીં થાય તો પોતાના પ્રાણ અનશન કરી આપનાર છે અર્થાત્ આમરણાંત ઉપવાસ કરનાર છે. મલ્લિપુરની પ્રજા પોતાના આંગણે આ જાતનો ભયંકર બનાવ બને એમ ઇચ્છે છે ? જ્યાં દયા નથી ત્યાં ધર્મ ક્યાંથી સંભવે ? હજુ પણ સત્ય નિરખી, જીવતા પશુઓના આ વધથી હાથ ઉઠાવો ? '

એક અવાજ–આ તો ચંપાપુરીનો રાજપુત્ર મહેન્દ્રકુમાર !

એના વચનો સાંભળી લોકોના અંતરમાં અહિંસાની ધૂન ઉછળી. ' અહિંસા પરમો ધર્મઃ 'ની જય બોલાવા માંડી.

માણિક્યદેવે ઘણીએ રાડો પાડી, પણ નગારખાનામાં તૂતીના સાદ માફક એ વિલીન થઈ ગઇ ! ક્રોધાન્વિત એ મુખમાંથી એલફેલ વદવા લાગ્યો. સ્વેચ્છાથી ગમે તેમ લવવા માંડ્યો. મંદિર બહાર જઇ સિપાઇઓને બોલાવી લાવ્યો અને રાજપુત્રને પકડાવી તુરંગમાં મોકલાવ્યો; પણ આજે

અમર આત્મમંથન

(ગતાંક પૃષ્ઠ ૨૪૯ થી શરુ)

લેખક . અમરચંદ માવજી શાહ

૮૧ સામાયિક એટલે રાગદ્વેષરૂપ પલ્લાઓને સમતોલ ગણવાનો સમતારૂપ–સમભાવ પ્રાપ્ત કરવારૂપ કાંટો જોખનો કાંટો જેમ અન્યાય ને અનીતિ અટકાવે છે તેમ આ કાંટો રાગદ્વેષને અટકાવી પ્રેમરૂપ પાકો તોલ આપે છે

૮૨ સમભાવના શબ્દમા જ આગમનો સાર સમાઇ જાય છે એના અસ્તિત્વથી આત્મા ઇષ્ટસિદ્ધિ સહેજે પ્રાપ્ત કરી શકે છે અમૃત અમરત્વ અર્પે છે અને ઝેર મરણ નિપજાવે છે, તેમ સમભાવ અવશ્ય મોક્ષ અપાવે છે

૮૩ રાગ, દ્વેષ અને અજ્ઞાન એ કર્માશ્રવના દરવાજા છે તે આત્મરાજાનો પરાભવ કરી કર્મ-રૂપ બેડીમા જકડી સસારરૂપી જેલમા જન્મ, જરા, મરણ, આધિ, વ્યાધિ, ઉપાધિરૂપ અનેક કષ્ટો આપે છે એની ઉપર વિજય મેળવવા માટે સમભાવ એ ઢાલ છે, સયમ એ કિલ્લો છે, તપ એ તલવાર છે

૮૪. જગત એ એક સસ્થા છે આપણે તેના માનવતા સભ્ય છીએ આ સસ્થામા અનેક નાત, જાત, ધર્મ અને વિવિધ આચાર-વિચારના ધર્મરૂપી બિલ્લાઓ લગાડી જુદી જુદી માન્યતાઓ ધગવતા અનેક મભ્યો હોય છે, તેમા આપણે આપણી ફરજ સભ્યપણે સમાનતાથી વર્તી અદા કરવી જોઇએ એમા જો નાલાયક ઠરીએ તો આપણુ સભ્યપદ અસભ્ય અને કલકિત થાય બીજાઓ પાછળ યાદ કરે તેવુ અમર કર્ત્તવ્ય કરી અને પછી જો સભ્ય-પદનુ ગજીનામુ આપીએ તો યોગ્ય ગણાય, નહીંતર પાછળ કાળી ધજા જ ફરકવાની

૮૫ આપણુ મગજ એક રેડિયા જેવુ છે જેમ રેડિયામા જે દેશની ચાવી ફેરવીએ તેનો અવાજ સાભળી શકીએ તેમ આપણે જે જાતની ભાવનાની ચાવી આપીએ છીએ તે મુજબ તેનો પડઘો પડે છે, માટે શુદ્ધ અને શુભ ભાવનાઓ ભાવવાથી તેનુ શુભ પરિણામ આવે છે અને અશુભ ભાવનાનુ અશુભ પરિણામ આવે છે જેવી ભાવના તેવી સિદ્ધિ

૮૬ જેમ ગાયનુ દૂધ લીધા પછી વૃક્ષની નીચે બેસી આખો બધ કરીને વાગોળવુ અને તે દ્વારા અમૃતમય જીવન ઉપયોગી દૂધ ઉત્પન્ન થવુ, તે તેનું પરિણામ છે તેમ લેખક કે કવિ મહાશયનુ 'નિરીક્ષણ' અને 'અનુભવ' રૂપી ચારો ચરીને શાતિમય સ્થળે શાતિમય ચિત્તથી વિચારવુ–મનન કરવુ–ચિંતન કરવારૂપ વાગોળી તે દ્વારા ઉત્પન્ન થતા કાવ્યો અને લેખો એ તેનુ પરિણામ છે જેમ ગાયના દૂધથી માણસો તૃપ્ત થાય છે તેમ આ જ્ઞાનરૂપી અમૃતથી માનવો શાતિ અને માર્ગદર્શનરૂપ તૃપ્તિ મેળવી શકે છે આથી જ જગતમા 'કામધેનુ' અને 'કવિ' પરોપકારમૂર્ત્તિ ગણાય છે (ચાલુ)

જુદુ જ પરિણામ આવ્યુ લોકોનો અસતોષ વધી પડયો પુન પુન જયઘોષણા થવા લાગી લોક-લાગણી પૂર્ણપણે અહિમાની તરફેણમા પલટાઈ ગઇ આજે કયો યુવક, કેવી દશામા આવે છે એની ગઢ જોતી મૃગાવતી રાજમહેલના ઝરખામા ઊભી હતી રોજની માફક આજે પણ એક યુવકને ઊચકી સિપાઇઓ આવતા જોયા એના ચહેરા તરફ મીંટ માંડી રહી નજીક આવતા જ એ ચહેરો ઓળખાઇ ગયો એકદમ તેણીના શરીરે ધ્રુજારી આવી તે એકદમ બેસી પડી અને એકાએક બોલી ઊઠી 'આ તો કુમાર મહેન્દ્ર !' (ચાલુ)

..........વર્તમાન સમાચાર..........

પંજાબના વર્તમાન

આચાર્યવર્ય શ્રીમદ્વિજયવલ્લભસૂરીશ્વરજી મહારાજ રાયકોટમાં અંજનશલાકા અને પ્રતિષ્ઠા કરાવી, વૈ. વ. પ્રતિપદાના સાયંકાલે વિહાર કરી, આર્યગુરુકુળમાં પધારી, સંગઠ્ઠન વિષયક દેશના આપી માંગલિક સંભળાવ્યું. લાલા રામપ્રસાદજી ક્ષત્રીએ નગરનિવાસીઓ તરફથી આચાર્યશ્રીજીનો આભાર માની પુનઃ જલ્દી પધારવા વિનંતિ કરી. વિહાર કરી શાહ્કોવાલ પધાર્યા. અહીં હુશીયારપુર શ્રી સંઘના આગેવાનોએ પધારી આચાર્યશ્રીજીને હુશીયારપુર પધારવા વિનંતી કરી કે: 'સાહેબ, ગુરુમંદિર તૈયાર થયું છે. આપ પધારી પ્રતિષ્ઠા કરાવો.' આચાર્યશ્રીજીએ એઓના વિનંતીનો દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાલ, ભાવ જોઇને સ્વીકાર કર્યો.

અહીંથી વિહાર કરી વૈ. વ. છઠે લુધીયાના પધાર્યા. શ્રી સંઘે ધામધૂમથી સ્વાગત કર્યું. બન્ને દેરાસરે દર્શન કરી શ્રી આત્માનંદ જૈન ઉપાશ્રયે પધાર્યા. સ્વાગતગીતો ગાયા બાદ આચાર્યશ્રી કેળવણી વિષયક દેશના આપી શ્રી આત્માનંદ જૈન સ્કૂલને મદદ આપવા ઈશારો કરતાં સારી રકમ ભરાઈ ગઇ.

અહીંથી વિહાર કરી ફગવાડે પધાર્યા. અહીં લાલા બાબુરામજી, રાજનરામજીએ સુંદર સ્વાગત કર્યું.

અહીંથી બુરનપુર, રોહાણા થઇ પુરહીરા પધાર્યા. આચાર્ય શ્રી વિજયવિદ્યાસૂરિજી મહારાજ, મુનિશ્રી વિચારવિજયજી મહારાજ જીરામાં ગુરુમંદિરની વૈ. વ. સાતમની પ્રતિષ્ઠા કરાવી અહીં આચાર્યશ્રીજીની સેવામાં આવી ઉપસ્થિત થયા હતા.

જેઠ શુદિ ચોથે આચાર્યશ્રીજીએ સપરિવાર હુશીયારપુરમાં પ્રવેશ કર્યો. બજારોમાં ફરીને ઉપાશ્રયે પધારતાં બાબુ અયોધ્યાપ્રસાદજી વકીલે-જેઓ આચાર્યશ્રીજીના જૂનાં ભક્ત છે-અત્યારે ૮૦ વર્ષની ઉમર હોવા છતાં આચાર્યશ્રીજીના ગુણાનુવાદ કરી હુશીયારપુર શ્રી સંઘનો આભાર માન્યો. બાબુ અમરનાથજી નાહરે સમયોચિત ભાષણ આપ્યું, આચાર્યશ્રીજીએ મનુષ્યભવની સફળતા વિષયક દેશના આપી માંગલિક સંભળાવ્યું. બાદ સભા વિસર્જન થઇ હતી.

જયંતી

જેઠ શુક્લાષ્ટમીએ ન્યાયાંભોનિધિ જૈનાચાર્ય શ્રીમદ્વિજયાનંદસૂરીશ્વર (આત્મારામજી) મહારાજની જયંતી હોવાથી પ્રાતઃકાળે ઉત્સાહી નવયુવકોએ ગુરુસ્તુતિના ગાયનો લલકારતાં પ્રભાતફેરી કરી હતી.

૮॥ વાગે આચાર્યશ્રીજીની અધ્યક્ષતામાં જાહેર સભા ભરવામાં આવી હતી. હિન્દુમુસલમાન ભાઇઓની ઉપસ્થિતિ પણ સારી હતી. દર્શનકુમાર, સત્યપાલ, કવિ વ્રજલાલ, દામન આદિના ગુરુસ્તુતિના આકર્ષક ભજનો થયાં હતાં.

પંન્યાસ શ્રી સમુદ્રવિજયજી મહારાજે જયંતીનાયકના વિષયમાં ભાષણ આપતાં જણાવ્યું કે: 'આ વીસમી સદીમાં આપણા જયંતીનાયક શીલ, સત્ય, ધૈર્ય, બુદ્ધિ, જ્ઞાન, નિર્ભયતાદિ ગુણોએ કરી અજોડ જ્યોતિર્ધર-મહાપુરુષ થયેલા છે. આપ સત્યના પૂજારી-સત્યોપાસક હતા. સત્યની ખાતર જ પોતાના માબાપ આદિનો ધર્મ ત્યાગી, આ શુદ્ધ જૈનધર્મને સ્વીકારી યુરોપાદિ પાશ્ચિમાત્ય દેશોમાં પણ જૈનધર્મનો ડંકો વગાડ્યો હતો. સત્યની ખાતર સત્યમાર્ગ સ્વીકાર્યો અને જગતને દેખાડ્યો. આપે એક સ્થળે ફરમાવ્યું છે કે: "**मैं अपनी शक्ति अनुसार भव्यजीवों के आगे सत्य सत्य बात प्रगट करूंगा, जिसको रूचे वह ग्रहण करलेवे जिसको न रुचे उसकी सत्य के खातर मैं परवाह न करूंगा।**"

પ્રશ્નવ્યાકરણ સૂત્રમાં ફરમાવેલ **तं सच्चं भग-**

વશો આ કથાનાનુસાર આપે સત્ય ભગવાનની જ ઉપાસના કરી છે આપની વિદ્વત્તાની ધૂમ ભારત વર્ષમા પડી ગઇ હતી, હોરનલ સાહેબ બહાદુર જેવા અગ્રેજ વિદ્વાનોએ પણ આપની વિદ્વત્તાની ભૂરી ભૂરી પ્રશસા કરી છે ઇત્યાદિ વિવેચન કરતા જન્મ, દીક્ષા, તીર્થયાત્રા, પજાબમા પ્રચાર, ચીકાગો સર્વ ધર્મપરિષદમાં વીરચદ ગાધી બાર ઍટર્લૉને મોકલ્યા વગેરે વગેરે બાબતો પર સુદર પ્રકાશ નાખ્યો હતો અને વિશેષમા જણાવ્યુ કે જયતી નાયક ગુરુદેવે પજાબના સઘ સમક્ષ ફરમાવેલ વચનનુ વર્તમાન આપણા આચાર્યદેવે બરોબર પાલન કરી દેખાડ્યુ છે ઇત્યાદિ '

પડિત હસરાજજી શાસ્ત્રી, બાબુ અમરનાથજી નાહર અને માસ્ટર અમરનાથજીના સમયોચિત ભાષણો થયા હતા

અધ્યક્ષસ્થાનેથી આચાર્ય મહારાજશ્રીએ ઉપ સહાર કરતા જયતીનાયકમા કેવી સરલતા હતી એ વિષે ફરમાવતા જણાવ્યુ કે " એક વખતે આપણા જયતીનાયક જાલધરમા બિરાજમાન હતા ત્યારે આર્યસમાજના પ્રતિષ્ઠિત નેતા મહાત્મા મુન્શીરામજી મહારાજ સાહેબના દર્શનાર્થે આવ્યા અને બોલ્યા કે ' મહારાજ સાહેબ! આપતો ક્ષત્રિય છો, વિદ્વાન પણ છો, છતા આ મતમા કેમ ફસાઈ ગયા ? ' મહારાજ સાહેબ હસતા હસતા બોલ્યા કે 'હા, હુ ક્ષત્રિય છુ અને ક્ષત્રીધર્મને સમજુ છુ, તમો ક્ષત્રીધર્મને સમજતા નથી જો સમજતા હોત તો આવી વાત કદી યે ન કરત ! જૈનધર્મ ક્ષત્રીયોનો ધર્મ છે મહાવીર ભગવાન ક્ષત્રિય હતા જૈન ધર્મમા બધા તીર્થકરો ક્ષત્રિય જ હોય છે રાજામહારાજાઓ જૈનધર્મને માનનાર હતા. તમો પ્રશ્ન કરતા જાઓ હુ એના ઉત્તરો આપતો જાઉ કદાચ તમો જૈનધર્મ કરતાં બીજા કોઇ ધર્મને શ્રેષ્ઠ બતાવી આપો તો હુ તે સ્વીકારવા તૈયાર છુ મને કદાગ્રહ નથી, હુ તો સત્યનો પક્ષપાતી છુ, પછી તે જૈનધર્મ હોય કે બીજો કોઇ ધર્મ હોય ઇત્યાદિ વિવેચન કરતા વિશેષમા જણાવ્યુ કે 'આપણે જયતીનાયકની જન્મશતાબ્દિ વડોદરે ઉજવી હવે સ્વર્ગવાસ અર્ધશતાબ્દિ નજીક આવી રહી છે યાની ૨૦૦૨ મા ઉજવવાની છે, તેના માટે અત્યારથી જ તૈયારી કરવી ઘટે આજની જયતીની યાદગારમા અર્ધ-શતાબ્દિની શરુઆત થઈ જવી જોઈએ " બસ આચાર્યશ્રીનો ઇશારો થતા જ ૫૧ ૫૧ ના ટપોટપ મેમ્બરો થવા લાગ્યા હતા

૧૧॥ વાગ્યે જયનાદોની સાથે સભા વિસર્જન થઇ હતી

મળેલ જનતાનો સત્કાર કરવા સાથે ગરીબોને જમાડવામા આવ્યા હતા બપોરે પૂજા અને પ્રભાવના થઇ હતી

જેઠ સુદિ દશમીએ આચાર્યશ્રીજીની અધ્યક્ષતામા નાદ મડાવી જુદા જુદા મનોરજન કરવામા આવ્યા હતા

જેઠ શુદિ તેરસે ગુરુમદિરમા ન્યાયાભોનિધિ જૈનાચાર્ય શ્રીમદ્વિજયાનદસૂરિજી (આત્મારામજી) મહારાજની ચરણપાદુકા ધામધૂમથી પધરાવવામા આવી અને એઓશ્રીજીના પટ્ટપ્રભાવક આચાર્ય શ્રીમ દ્વિજયવલ્લભસૂરીશ્વરજી મહારાજે વાસક્ષેપ કર્યો હતો '

જડીઆલાગુરુ

અમૃતસર, રાયકોટ, લુ'ધીઆના, અબાલા, હુશી-યારપુર આદિ શહેરોના શ્રી સઘોની આગ્રહભરી વિનતીઓ હોવા છતા અમારા પ્રબળ પુણ્યોદય-સદ્ભાગ્યથી અમારા શ્રી સઘ જડીયાલાગુરુની વિનતીને સ્વીકારી પજાબની આવી સખ્ત ગરમી પડતી હોવા છતા ઉગ્ર વિહાર કરતા, આચાર્ય દેવ શ્રીમદ્વિજયવલ્લભસૂરીશ્વરજી મહારાજ પોતાની શિષ્ય-પ્રશિષ્યાદિ મુનિમડળી સહિત હુશીયારપુરથી જેઠ સુદિ પુનમે વિહાર કરી પીપલાવાલી, આદમપુર, નસરાલા, જાલધર, વિધિપુર-કરતારપુર, ઢીલવા, અબોવાલ, બ્યાસા, જૈયા, ખલચીયા આદિ ગ્રામનગરોને પાવન કરતા અષાઢ સુદિ બીજે ધામધૂમ-સમારોહ પૂર્વક જડીયાલાગુરુ પધાર્યા

શ્રી સંઘે અજબ ઉત્સાહ અને અપૂર્વ સત્કાર કરી નગરપ્રવેશ કરાવ્યો. અમૃતસરનું શીખ બેન્ડ અને ભજન મંડલીઓ વગેરે ઉપસ્થિત જનતાના મનને આહ્લાદિત કરતા હતા. જુલુસમાં અધિકારીવર્ગ અને સરદાર હીરાસિંહજી આદિ હિન્દુ, મુસલમાન, શીખ, ઈસાઈ વગેરે સર્વેએ સંમ્મીલિત થઈ પોતાની ગુરુભક્તિ પ્રદર્શિત કરી હતી. દેસરાઓએ પોતાનું બજાર બંધ રાખી ભાગ લીધો હતો.

જુલુસની સાથે બજારોમાં થઈ મંદિરમાં દર્શન કરી શ્રી આતમવલ્લભ જૈન ઉપાશ્રયે પધાર્યા જે વખતે શ્રી સંઘ જંડીયાલાગુરુ અને શ્રી આત્માનંદ જૈન સ્કૂલના તરફથી આચાર્યશ્રીજીને અભિનંદન પત્ર અર્પણ થયા હતા.

આચાર્યશ્રીજીએ દેવગુરુની ભક્તિ કરવાથી શો લાભ થાય છે એ વિષયમાં અસરકારક દેશના આપી માંગલિક સંભળાવ્યું. જયનાદોની સાથે બાર વાગે સભા વિસર્જન થઈ.

અહીં(જંડીયાલાગુરુ)નો અતિ વિશાળ ઉપાશ્રય છે અને આ શુભ પ્રસંગનો લાભ લેવા અમૃતસર, પટ્ટી, લાહોર, ગુજરાંવાલા, જલેહમ, શિઆલકોટ, નારોવાલ, હુશીયારપુર, જાલંધર, અંબાલા આદિના સદ્‌ગૃહસ્થો પધાર્યા હતા.

દરરોજ આચાર્યશ્રીજી ભિન્ન ભિન્ન વિષયો પર અસરકારક વ્યાખ્યાનો આપે છે. જેનો લાભ નગરનિવાસીઓ સારા પ્રમાણમાં લઈ રહેલ છે.

સં. ૧૯૫૦ માં સ્વર્ગીય ગુરુદેવ ન્યાયાંભોનિધિ જૈનાચાર્ય ૧૦૦૮ શ્રીમદ્વિજયાનંદસૂરીશ્વર (આત્મારામજી) મહારાજની સાથે આચાર્યશ્રીજીએ ચોમાસું કર્યું હતું. ત્યાર બાદ ઓગણપચાસ વર્ષે પોતાના આંગણે આચાર્યશ્રીજી ચોમાસું કરતા હોવાથી શ્રી સંઘમાં અને નગરનિવાસીઓમાં અપૂર્વ ઉત્સાહ ફેલાયો છે.

જયંતી (મુંબઇ)

ન્યાયાંભોનિધિ જૈનાચાર્ય શ્રીમદ્ વિજયાનંદસૂરીશ્વરજી મહારાજનો જયંતીમહોત્સવ ઊજવવા જેઠ શુદિ ૮ સવારે જૈનોની એક જાહેર સભા મુંબઇ શ્રી આત્માનંદ જૈન સભા તથા શ્રી સ્વયંસેવક મંડળના આશ્રય હેઠળ, મુંબઇ શ્રી ગોડીજી મહારાજના ઉપાશ્રયે રાવસાહેબ શેઠશ્રી કાંતિલાલભાઇ ઇશ્વરલાલ જે. પી.ના પ્રમુખસ્થાને મળી હતી; જેમાં જુદા જુદા વક્તાઓના પ્રસંગોચિત વિવેચનો થયા બાદ સભા વિસર્જન થઇ હતી.

ઈનામનો મેળાવડો

અત્રેની શ્રી ઉજમબાઈ જૈન કન્યાશાળાની બાળાઓને મુંબઇ શ્રી એજ્યુકેશન બૉર્ડ તરફથી આવેલ ઈનામ તથા હાલમાં મ્હેસાણાવાળા પરીક્ષક શ્રીયુત વાડીલાલભાઇ મગનલાલે પરીક્ષા લીધેલ હોવાથી ઉત્તેજનાર્થે ઇનામ આપવાનો મેળાવડો તા. ૩-૭-૪૩ ના રોજ ઉપરોક્ત કન્યાશાળાવાળા મકાનમાં યોજવામાં આવ્યો હતો. શ્રી વાડીલાલભાઇ, શ્રીયુત કુંવરજીભાઈ તથા કવિશ્રી રેવાશંકરભાઇના પ્રસંગોચિત નિવેદન બાદ કમિટીના પ્રમુખ શેઠ કુંવરજીભાઇ આણંદજીના હસ્તે બાળાઓને ઇનામ વહેંચવામાં આવ્યું હતું. બાદ આભારસહ સર્વ વિસર્જન થયા હતા.

શ્રી વર્ધમાન તપ આયંબીલ કરાવતી સંસ્થાઓના કાર્યવાહકોને

આ. શ્રી સાગરાનંદસૂરીશ્વરજી મહારાજના શિષ્યરત્ન પં. શ્રી ચંદ્રસાગરજી મહારાજના સદુપદેશથી અમદાવાદ શ્રી નાગજી ભુદરની પોળના ઉપાશ્રયે શેઠ ગિરધરલાલ છોટાલાલના હસ્તે ' શ્રી વર્ધમાન તપ આયંબીલ સહાયક સમિતિની ' સ્થાપના કરવામાં આવી છે. ઉપરોકત સમિતિએ ઘણા ગામોના આયંબીલ ખાતાનો હિસાબ તપાસી તે ખાતાને મદદ આપવા જાહેર કરેલ છે. જે જે ગામોના આયંબીલ ખાતાને આજની વધુ પડતી મોંઘવારીને લઇને ખાતું ચલાવવું મુશ્કેલ પડતું હોય તે તે ગામોએ પૂરતી મદદ માટે યોગ્ય માહિતી સાથે પત્રવ્યવહાર કરવાથી યોગ્ય મદદ મળી શકશે.

श्री

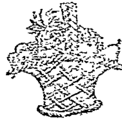
આત્માનંદ પ્રકાશ

卐

[પુસ્તક ૪૦ મું]

[સં. ૧૯૯૮ ના શ્રાવણથી સં. ૧૯૯૯ ના અષાઢ સુધીની]

વાર્ષિક વિષયાનુક્રમણિકા

(અનુસંધાન ટાઈટલ પેજ ૨ થી ચાલુ)

૪ ભક્તામર સ્તોત્ર (મૂળ)—શ્રી કનકકુશળગણિની ટીકા સાથે સંશોધનકર્તા પ્રાચીન સાહિત્યસંશોધક સાક્ષરવર્ય શ્રીમાન પુણ્યવિજયજી મહારાજે તદ્દન શુદ્ધ કરીને પ્રકટ કરવામાં આવેલ છે અભ્યાસીઓ માટે અતિ ઉપયોગી છે શાસ્ત્રી સુંદર ટાઈપમાં મુદ્રિત થયેલ છે

૫ શ્રી આગમસારિણી ગ્રંથ—અનેક તત્ત્વજ્ઞાનની જાણવા જેવી હકીકતોથી ભરપૂર ફોર્મ ૮, પાના ૧૩૨

૬ સિદ્ધાંતરહસ્ય—તત્ત્વજ્ઞાન, દ્વારો વગેરે અનેક જાણવા જેવી હકીકતોથી ભરપૂર પાકા બાઈન્ડીંગનો દળદાર ગ્રંથ પાના ૨૪૦

આવા સખ્ત મોંઘવારીના વખતે પણ આવા ૭ મોટા સુંદર ગ્રંથો, મોટો ખર્ચ કરી, પ્રકટ કરી, અમારા માનવંતા પેટ્રન સાહેબો અને લાઈફ મેમ્બરોને ભેટ આપવાનું સભાએ સાહસ કર્યું છે વ્યાપારીદૃષ્ટિએ આ સભાનો વહીવટ થતો ન હોવાથી, ઊંચામાં ઊંચી કક્ષાના વિવિધ સાહિત્યના અનેક ગ્રંથો પ્રકાશન કરવાનો અને આર્થિક દૃષ્ટિએ પણ અમારા ઉપરોક્ત સભાસદોને સારામાં સારા ભેટના ગ્રંથોનો દર વખતે વિશેષ વિશેષ લાભ કેમ મળે, એ હેતુ ધ્યાનમાં રાખેલ હોવાથી તેમજ આ સભાના લાઈફ મેમ્બરોને એક સુંદર ગૃહલાઈબ્રેરી કેમ થાય તે વિચારવી ગમે તેવા પ્રસંગોએ પણ અનેક ગ્રંથોની ભેટોનો લાભ આપવામાં આવે છે. આ સભા પોતાના સભાસદોને ગ્રંથોનો જે મોટો લાભ આપે છે, તે અમારા સભ્યો જાણે છે તેમજ તેવી બીજી કોઈ સંસ્થા તેવો લાભ આપી શકતી ન હોવાથી આ સભામાં દિવસાનુદિવસ નવા સભાસદોની સંખ્યા વધતી જાય છે

અમારા માનવંતા પેટ્રન સાહેબો તથા લાઈફ મેમ્બરોને ઉપરના છ ગ્રંથો ચાલુ માસની આખરમાં ધારા પ્રમાણે પોસ્ટેજ ખર્ચ સાથેનું વી. પી. કરી ભેટ મોકલવામાં આવશે, જે સ્વીકારી લેવા નમ્ર વિનંતી છે.

'શ્રી આત્માનંદ ગ્રંથરત્નમાળા' તરફથી નવા છપાતા અને છપાવવાના પ્રાકૃત-સંસ્કૃત ગ્રંથો.

१ श्री कथारत्नकोश · श्री देवभद्रगणिकृत. (मूल)

२ श्री प्राकृत व्याकरण ढुंढिका

३ श्री त्रिषष्टिशलाका पुरुष चरित्र (बीजु, त्रीजु, चोथु पर्व)

'શ્રી મહાવીર (પ્રભુ) ચરિત્ર'

૫૨૦ પાના, સુંદર ગુજરાતી અક્ષરો, ઊંચા કાગળો, સુંદર ફોટાઓ અને સુશોભિત કપડાના મનરંજન બાઈન્ડીંગથી અલંકૃત કરેલ ગ્રંથ આ સભા તરફથી પ્રગટ થયેલ છે આ ગ્રંથમાં પ્રભુના સત્તાવીશ ભવનું વિસ્તારપૂર્વક વર્ણન, ચોમાસાના સ્થળો સાથેનું લંબાણથી વિવેચન, કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયા પૂર્વેના ત્રીશ વર્ષ પૂર્વેનું વિહારવર્ણન, સાડાબાર વર્ષ કરેલા તપનું વિસ્તારપૂર્વક વિવેચન, થયેલા ઉપસર્ગોનું ઘણું જ વિસ્તારપૂર્વક વિવેચન જેટલું આ ગ્રંથમાં આવેલું છે તેટલું કોઈના છપાવેલા બીજા ગ્રંથોમાં આવેલ નથી. કારણ કે કર્તા મહાપુરુષે કલ્પસૂત્ર, આગમો, ત્રિષષ્ઠિ વગેરે અનેક ગ્રંથોમાંથી દોહન કરી આ ચરિત્ર આટલું સુંદર રચનાપૂર્વક લંબાણથી લખ્યું છે બીજા ગમે તેટલા લઘુ ગ્રંથો વાંચવાથી શ્રી મહાવીરજીવનનો સંપૂર્ણ ખ્યાલ આવી શકે નહિ, જેથી આ ગ્રંથ મંગાવવા અમો ખાસ ભલામણ કરીએ છીએ આવા સુંદર અને વિસ્તારપૂર્વક ગ્રંથની અનેક નકલો ખપી ગઈ છે હવે જૂજ બુકો સિલિકે છે આવા ઉત્તમ, વિસ્તારપૂર્વકના વર્ણન સાથેના ગ્રંથ મોટો ખર્ચ કરી ફરી ફરી છપાવાતા નથી, જેથી આ લાભ ખાસ લેવા જેવો છે કિંમત રૂા ૩-૦-૦ પોસ્ટેજ અલગ

લખો —શ્રી જૈન આત્માનંદ સભા-ભાવનગર

શ્રી વાસુપૂજ્ય (પ્રભુ) ચરિત્ર.

(શ્રી વર્ધમાનસૂરિકૃત.)

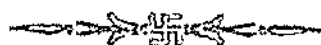
૫૪૭૪ શ્લોકપ્રમાણ, મૂળ સંસ્કૃત ભાષા અને સુંદર શૈલીમાં વિસ્તારપૂર્વક જુદા જુદા આગમો તથા પૂર્વાચાર્યોકૃત અનેક ગ્રંથોમાંથી દોહન કરી શ્રીમાન વર્ધમાનસૂરિજીએ સં. ૧૨૯૯ ની સાલમાં લખેલો આ અપૂર્વ ગ્રંથ છે. રચનાર મહાત્માની કવિત્વશક્તિ અદ્દભુત છે, તે તેમાં આવેલ સર્વ પ્રકારના રસોની પરિપૂર્ણતા જ બતાવી આપે છે. તેનું આ સાદું, સરલ અને સુંદર ભાષાંતર છે. ઊંચા એન્ટિક કાગળો ઉપર સુંદર ગુજરાતી અક્ષરોમાં છપાવેલ છે.

આ ગ્રંથમાં પ્રભુના ત્રણ ભવો, પાંચ કલ્યાણકો અને ઉપદેશક જાણવા યોગ્ય મનનીય સુંદર બોધપાઠો, તત્ત્વજ્ઞાન, તપ વગેરે સંબંધીની વિસ્તૃત હકીકતોના વર્ણનો સાથે પુણ્ય ઉપર પુણ્યાઢ્ય ચરિત્ર, રાત્રિભોજન ત્યાગ અને આદર, બારવ્રત, રોહિણી આદિની અનેક સુંદર, રોચક, રસપ્રદ, આહ્‌લાદક કથાઓ આપેલી છે કે જેમાંની એક કથા પૂરી થતાં બીજી વાંચવા મન લલચાય છે અને પૂરી કરવા ઉત્સુકતા થાય છે. તે તમામ કથાઓ ઉપર સાથ અને સુંદર ઉપદેશ પણ સાથે આપેલ છે. પ્રભુના ત્રણ ભવોના—જીવનના નહિ પ્રગટ થયેલ જાણવા જેવાં અનેક પ્રસંગો અને કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયા પછી પ્રભુએ સ્થળે સ્થળે વિચરી આપેલ વિવિધ વિષયો ઉપર આદરણીય દેશનાઓ એ તમામ આ ગ્રંથમાં આપવામાં આવેલ છે. પ્રભુના વિવિધ રંગની સુંદર છબીઓ પણ આપવામાં આવેલ છે. ફોર્મ ૭૫, પૃષ્ઠ સંખ્યા ૨૪૦.

એકંદરે આ ચરિત્ર પહેલેથી છેલ્લે સુધી મનનપૂર્વક વાંચવા જેવું અને પઠનપાઠનમાં નિરંતર ઉપયોગ કરવા યોગ્ય છે, જેને માટે વિશેષ લખવા કરતાં અનુભવ કરવા જેવું છે.

કિંમત રૂા. ૨–૮–૦ પોસ્ટેજ જુદું.

(આ ગ્રંથ માટે મુનિમહારાજાઓ વગેરેના જે સુંદર અભિપ્રાયો મળે છે તેની નોંધ માસિકમાં આપવામાં આવે છે.)

કર્મગ્રંથ ભાગ ૧–૨ સંપૂર્ણ.

પ્રથમ ભાગ સિલિકે નથી; બીજા ભાગની ઘણી જ થોડી નકલો સિલિકે રહી છે.

૧. સટીક ચાર કર્મગ્રંથ શ્રીમદ્દેવેન્દ્રસૂરિવિરચિત–પ્રથમ ભાગ રૂા. ૨–૦–૦ (સિલિકે નથી)

૨. શતકનામા પાંચમો અને સપ્તતિકાભિધાન છઠ્ઠો કર્મગ્રંથ, દ્વિતીય ભાગ રૂા. ૪–૦–૦

ઘણી જ કાળજીપૂર્વક તેનું સંશોધન, અમારી પ્રસ્તુત આવૃત્તિમાં સાવધાનપણે સંપાદક મહાપુરુષોએ આ બંને ગ્રંથોમાં કર્યું છે અને રચના, સંકલના વિદ્વત્તાપૂર્ણ કરવામાં આવેલ છે; જે ગ્રંથ જોયા પછી જ જણાય તેવું છે. બાકી તેની સાથે ગુજરાતી ભાષામાં આપેલ પ્રસ્તાવનામાં વિગતો, ગ્રંથકારનો પરિચય, વિષયસૂચિ, કર્મગ્રંથનો વિષય કયા ગ્રંથોમાં છે તેની સૂચિ, પારિભાષિક શબ્દના સ્થાનદર્શક કોશ, શ્વેતાંબરીય કર્મતત્ત્વવિષય શાસ્ત્રોની સૂચિ, કર્મ વિષયના મળતાં ગ્રંથો, છ કર્મગ્રંથાન્તર્ગત વિષય દિગંબરી શાસ્ત્રોમાં કયા કયા સ્થળે છે તેનો નિર્દેશ વગેરે આપવામાં આવેલ હોવાથી અભ્યાસીઓ માટે ખાસ ઉપયોગી થયેલ છે, જે પ્રથમ બહાર પડેલ કર્મગ્રંથ કરતાં અભિનંદન છે.

ઊંચા એન્ટિક કાગળો ઉપર, સુંદર ટાઈપો અને મજબૂત તથા સુંદર બાઈંડીંગમાં બંને ભાગો પ્રકટ થયેલ છે. (ફક્ત બીજો ભાગ સિલિકે હોવાથી) બીજા ભાગની કિંમત રૂા. ૪–૦–૦ પોસ્ટેજ જુદું.

લખો:—શ્રી જૈન આત્માનંદ સભા—ભાવનગર.

(શ્રી મહોદય પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમાં શાહ ગુલાબચંદ લલ્લુભાઈએ છાપ્યું—ભાવનગર.)